

The Publisher's Note.

We hoped to publish this work about the end of 1927 but as there was unusual delay in preparing the blocks for the pictures of the gods and goddesses, we are obliged to write this note and add the title-page in English, since, during the interval, unfortunately there occurred the deaths of the publisher and the printer as well. We regret very much for the death of Sheth Venkchand Surohand, who was our Senior Secretary and an enthusiastic colleague. We may mention that by this time, the location of our office also has been changed as noted at the end of the page.

1st January 1929
121/123 Javeri Bazar,
BOMBAY 2.

JIVANCHAND SAKERCHAND JAVERI,
one of the Hon. Secretaries
of
Sri Āgamodaya Samiti.

पण्डितवर्यश्रीमेरुविजयगणिगुम्फिताः

श्रीचतुर्विंशतिजिनानन्दस्तुतयः

स्वोपज्ञावचरिसमलङ्कृताः ।

श्रीसोमतिलकसूरिसूत्रितसाधारणजिनस्तुति—श्रीरविसागरभुनीशकृत-
श्रीगौतमस्तुति—पूर्वाचार्यप्रणीतश्रीपार्श्वनाथस्तव—श्रीजिनप्रभसूरिरचित—
श्रीअजितजिनस्तोत्ररूपपरिशिष्टचतुष्टयपरिष्कृताः ।

कापाडियेत्युपाह्वश्रीरसिकदासतनुजनुषा एम्. ए.
इत्युपाधिविभूषितेन हीरालालेन
गूर्जरभाषानुवादविवरणादिविभूषिताः संशोधिताश्च ।

प्रकाशयित्री—

शाह वेणीचन्द्र सूरचन्द्रद्वारा श्रीआगमोदयसमितिः ।

मोहमय्या 'चिन्तामण सरवाराम देवळे' इत्यनेन मुंबईवैभवनाम्नि मुद्रणालये प्रकाशकस्य कृते मुद्रापितम्

प्रथमसस्करणे प्रतयः १००० ।

विक्रमसंवत् १९८३]

धीरसंवत् २४५३ ।

[अ. सं. १९.]

पण्यं रूप्यकपटकम् ।

Printed by CHANDAMAN BAKHARAM DOOLE, at the Bombay Vaidheer
Press, Servants of India Society's Home, Sandhurst Road,
Girgaon, Bombay

All rights are reserved by Prof. H. R. Kapadia M and the Secretary of Sri Āgamasya Samiti.

Published by Shri Venkatesh Barchand for Sri Āgamasya Samiti
at the office of Sheth Devchand Lalshai Jain Pustakalaya Fund,
114/116 Javeri Bazar, Bombay

पण्डितवर्य श्रीभेरुविजयगण्डिकृत

चतुर्विंशतिजिनानन्दस्तुति.

स्वोपज्ञ अवयूरि सहित

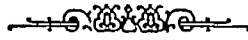
तेमज परिशिष्ट तरीके

श्रीसोभतिलकसूरिकृत साधारणुजिनस्तुति, श्रीरविसागरमुनीशकृत
श्रीगौतमस्तुति, पूर्वार्थार्थकृत आपार्श्वनाथस्तव तथा
श्रीजिनप्रलसूरिकृत श्रीअजितजिनस्तोत्र.

संशोधन, लापान्तर तथा विवेचन करनार

प्रो० ह्रीरालाल रसिकदास कापडिया, એમ. એ.,

न्यायकुमुभांजलि, स्तुति-चतुर्विंशतिका, चतुर्विंशतिका विजरेना अनुवादक.

प्रसिद्धकर्ता

शाह वेण्णीयंद सूरयंद,

सेक्रेटरी, श्रीमती आगमोदय समिति, मुंबाई.

प्रथम आवृत्ति-प्रत १०००.

[विक्रम संवत् १९८३.]

वीर संवत् २४५३.

[ध. स. १९२७.

—10—

मूल्या ३. ६-०-०

सर्वे ६६ श्रीआजभोदय समितिना सेक्रेटरी वने बाबन्तरकर्ता

प्रो० श्रीशाबाबा रसिकदास कपडियाने जाधीन छे.

शाह वेष्ठीवंद सूर्यदे थीमती आजभोदय समिति भादे

नं० ११४/११६, ज्येथी जन्तर मुंजळनी

मेठे देवण्ड लाखबाधं छेन पुस्तकोच्चार इदनी

ज्योसिधभाषी प्रसिद्ध कर्तुं.

मुद्रक—विठामण्ड साजाराज देवणे, मुंजळ देवण मिस अन रस जोर छिन्वण

सोसायती निवृत्त, सैमदर्य रोड, नीरजाम, मुंजळ

શ્રીમદ્ મોહનલાલજી મહારાજશ્રીના શિષ્ય-રત્ન પંચાસ શ્રીહર્ષમુનિરાજના
શિષ્યવર્ય જૈન જ્યોતિષ-શિક્ષ-વિદ્યા-મહોદયિ જૈનાચાર્ય

શ્રીજયસૂરીશ્વરનો અભિપ્રાય.

અર્હમ્.

શ્રીમતી આગમોદય સમિતિ તરફથી પહિરત શ્રીમેરુવિજયગણિકૃત ચતુર્વિંશતિ-
જિનાનન્દસ્તુતિ નામના પ્રસ્તકના ક્ષેર્મો મને શુદ્ધિ-પત્ર તૈયાર કરવાને માટે સુશ્રાવક શ્રીયુત
જીવણચંદ સાકેરચંદ ઝવેરી તરફથી અવાર નવાર મળતાં રહ્યાં છે. પરંતુ આ અન્યના
સંશોધનનું કાર્ય એવુ સુન્દર રીતે કરવામાં આવ્યું છે કે શુદ્ધિ-પત્ર આપવા જેવી અશુદ્ધિએ
એમાં દૃષ્ટિ-ગોચર થતી નથી. વિશેષમાં સંપાદનીય કાર્ય સુસંગઠનરૂપથી કરવામાં આવ્યું
છે એટલે આવા અપૂર્વ અન્ય-રત્નના પ્રકાશનથી અવશ્ય સાહિત્યની અભિવૃદ્ધિ થઇ છે.
આ અન્યમાં ખાસ ખૂબી તો એ છે કે મૂળ શ્લોકોના ઉપર સ્વોપજ વિવરણ હોવા ઉપરાંત
અન્ય, શબ્દાર્થ, શ્લોકાર્થ તથા સ્પષ્ટીકરણ પણ આપવામાં આવ્યાં છે આથી કરીને
અન્યના મહત્ત્વમાં પણ એાર વધારો થયો છે. આથી સંસ્કૃતના અભ્યાસીઓજ આ અન્યનો
લાભ પૂર્ણ રીતે મેળવી શકશે એટલુંજ નહિ પરંતુ તેના અનભિજ્ઞો પણ લાભ લઈ શકશે.

વળી અન્તમાં જે અકારાદિકમ પૂર્વકનો શબ્દ-કોષ તેમજ સમાસ-વિગ્રહ આપવામાં
આવ્યા છે તેથી આ અન્યના અભ્યાસ કરનારા વિદ્યાર્થીઓને વિશેષ અનુકૂળતા પ્રાપ્ત થઇ છે
આ અન્યની વળી એ પણ એક વિશિષ્ટતા છે કે વિવિધ છન્દ શાસ્ત્રને આધારે ગણ તથા
વસંતતિલકા વૃત્તના સંબંધમાં સુસ્પષ્ટ માહિતી આપવામાં આવી છે. આ ઉપરાંત મૂળ
અન્યમાં જે જે દેવી-દેવતાની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે તેનાં વર્ણનો પણ ધણીજ સરલતાથી
સમજવવા પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. વિશેષમાં આ અન્યના અંતમાં પરિશિષ્ટા આપી તેને
સમલંકૃત કરવામાં આવ્યો છે. વળી ભૂમિકામાં પણ વિવિધ વિષયો સુન્દર રીતે આ-
લેખવામાં આવ્યા છે.

આવા પ્રકારનું કાર્ય તો પહેલ વહેલુંજ આ સંસ્થા તરફથી પ્રકાશિત થયેલું જેવાય છે
એથી આ પ્રસંગે એટલું તો મારે જરૂર ઉમરેવુ પડશે કે આવા કાર્યથી સાહિત્યરેખા ઝળકી
નીકળે છે વળી આથી જૈનેતર વિદ્વાનો પણ જૈન સાહિત્ય પ્રત્યે આકર્ષાય તેમ છે.

આ જન્યને પ્રકાશમાં લાવવા માટે જરૂર હતું આ સંસ્થાના કાર્યવાહકને બનવાક
 આણુ યુ. સાથે સાથે આ પ્રમાણે જન્ય તૈયાર કરવા માટે પ્રો. હીરાલાલ રસિકદાસ
 કાપડિયા એમ એ. ને પણ બનવાક થટ છે તેમનો પ્રયાસ જ્યોત્ પ્રસસનીય છે મુજબમાં
 મેં જાતુમાંસ કહી ત્યારે પ્રો. કાપડિયા સાથે અને પરિચય થયા હવે તેમનું ધો. વલુ કાર્ય
 એકને તે વેળા તેમની કાર્ય કરવાની પદ્ધતિના સજપમાં મેં એ જનુમાન નાધિું હતું તે
 આજે જરૂર પડ્યું છે એ બધી અને આનક યાચ છે તેમની લેખન-રીલી એટલી નથી સરળ
 છે કે સામાન્ય જીવરાતી બાધ બલુનાર હેથ તે પણ આવા જન્યને લાલ સહેલાઈથી લઈ
 શી જરૂર તેમની કાર્ય કરવાની પદ્ધતિ વધીલ જી. છે કાર્ય કરાવનાર એકજી. જન્ય.

એન સાહિત્યની સર્વથા અભિવૃદ્ધિ હો.

નં. ૧૧૫ પેલબધે,
 શીલાપીથલી એન પર્વલગા,
 મુન્ના કિની
 એન એકાલી, વીર સખા ૧૧૧૩.

લી આજ્યાર્થે શ્રીજીવસૂરીશરણ મહારાજ
 સાહેબની જનુમાંથી
 મતાપમુનિ

ॐ नमः सिद्धम् ।

आमुष्

पंडितवर्य श्रीमेद्विजयकृत यत्तुविंशतिजिनानन्दस्तुति ग्रन्थ अवयवसिद्धित पंडेला
शेठ देवचंद लालसाधु जैन पुस्तकालय द्वार ईडं सस्था तरकथी ग्रन्थांक २३ भा तरीके पहर पाड-
वामां आव्यो हुतो तेना संशोधक स्वर्गस्थ पंन्यास श्रीमद्विजयगणिना शिष्य-रत्न मुनिराज
कुमुदविजयश्रेते ते ग्रन्थमां सस्कृतभा प्रस्तावना वि. सं १६७१ ना भागशर शुद्ध सातेमे
लभी हुती ने उपयोगी होवाथी अत्र ते नीचे मुजुष आभी आपवाभा आवे छे आ प्रस्तावना
इरीथी छापवानी रत्न आपवा पदल अमे सस्थाना कार्यवाहुकोने धन्यवाद आपीये छीये

पूज्यपादगुरुभ्यो नमः

प्रस्तावना.

अस्य ग्रन्थस्य विचित्रयमकपदकालित्यादिगुणयुक्तस्य पण्डितजनमनश्चमत्कारिणो रच-
यितारः श्रीपण्डितमेरुविजयमुनिश्वराः के कदा चावनीतलं पावयामासुरिति मीमांसायां-एत-
त्पर्यवसाने “ श्रीतपागच्छाधिपतिश्रीविजयसेनसूरीश्वरराज्ये सकलपण्डितोत्तमपण्डितश्रीआनन्द-
विजयगणिचरणकमलचञ्चरीकायमाणेन पण्डितमेरुविजयगणिना विरचिता ” इत्यवलोकनेन
विजयसेनसूरिसमानकालीनत्वादानन्दविजयशिष्यत्वाच्च तत्परिपूरतिरूपजायते । श्रीविजयसेन-
सत्तासमयश्च विक्रमसप्तदशशतके सुप्रसिद्ध एव, तेन पूज्यपादानां स एवेति निर्णयपथमवतरति ।
कविचक्रलामैरन्ये के ग्रन्था गुम्फिता इति न सम्यग् जानीमहे ॥

किंप्रयोजनकाः स्तुतय इति जिज्ञासायां तु प्रतिपादितमेव भाष्ये तदवचूर्णौ च चैत्यवन्द-
नाया अद्वत्वात् षोडशद्वारे ‘चबरो शुई’ इत्यत्र चतस्रः स्तुतयोऽत्र सम्पूर्णायां चूलिकारूपा
अधिकृततीर्थकृत् १ समस्तार्हत् २ प्रवचन ३ भक्तदेवताविषया ४ दातव्या इत्याद्यनेन प्रयो-
जनमासाम् ॥ कथयति महामोहविलसितमतिकल्पेन मिथ्याग्रहग्रहिलत्वात् कश्चित् ‘तिस्र एव
स्तुतयो न चतस्रः, यस्मात् देशविरतसर्वविरतयोरविरतसम्यग्दृष्टिदेवा न स्तुत्यर्हा इति’ तन्न,
सर्वज्ञागमोपनिषद्देदिप्रगल्भप्रगल्भापतिमुनिजनतारतारापतिसूरीश्वरश्रीहरिभद्र-वप्पभट्टि-शोभन-
मुनिप्रभृतिभिः चतसृणामेव गुम्फितत्वात्, भाष्येऽपि ‘सरणिज्ज’ इति चतुर्दशद्वारेऽपि क्षुद्रोपद्रववि-
द्रावणादिकारित्वेन सम्यग्दृष्टिदेवानां स्मरणीयत्वेनाभिहितत्वात्, तथा च स्तुतिभिश्चतसृभिर्वन्दनं

बेषानां माचीनयिषि मायुखं तदिधानं भीमतां, सुरिसचयविदितस्वेन देवस्यापनायाः मतिक्रमण-
समवेत्त्यवत्स्यं कर्त्तव्यत्वेन न तत्राप्यनुचितमेवशीत्या मतिक्रमणस्यापनाया मर्षाए देवत्वानम् ॥

ममवदगुणोत्कीर्तनकृतत्वेन स्तुतिस्तोत्रयोः समानविषयकत्वात् का मतिविशेष इत्यारे
कायां चैत्यवन्दनपर्यन्ते मन्वयमात्रं पक्षाश्लोकादिकम् स्तोत्रं, पास्तु कापोत्सर्वांनन्तरं मन्वये
ताः स्तुतय इति क्वा इति भाष्यारचरिकायाम् । विभर्त्स्यं प्रन्वोऽनादिसंसारपरिप्लवणासादिताने-
कदुःखसम्वेदिसन्तप्यमानतामुमबनानां वशीर्षसनानन्यसाधारणापायसापित्स्वनां त्रिनपुत्रस्तु
विपरुणां मोक्षमार्गोक्तबद्धसायां सहृदयहृदयानां प्रतिक्रमणावित्तमानुष्ठानेऽश्रुर्वांनन्दरसपोषकत्वं,
तस्यादाववयकस्य सुदृष्टयिषि भेदिवैवन्द्वजासमांसरत्नानद्रम्यकाश्चान्युत्प्रापितलपोषिकठितयः
त्वप्यपी । सुमासादित्वा 'नदीयाद्'सकृत्सकृत्कृत्सादस्य मतिः वा माचीना मास्यभुक्त्वा च,
तदनुसारेण पूजयपाहृगुणनिवेद्येन संशोषितेऽस्मिन् मनेषु पा काचना शुद्धिः सा कृपाभाषय
संघाघनीया गुणगणधनीः सौकम्यवद्भिः इति मार्च्यं विरमति श्रुतिजनगुणमकाम्दमपुत्रः पूज्य-
पत्न्युत्कर्षभीर्भ्यासपणिविजयगणिवरपकमजोपासकः कृद्दविमवा 'पचन'भगे वैकवीप
१९७१ संपत्सरे मार्गशीर्षशुक्लसप्तम्यां मौदवासरे । शुभं यत्तु ॥

आ मस्त्यापनायां अ-म अने अ-अक्षर वनेरे परत्वे प्रथम पाठ्याभां आ-म्ये ३ तेथी
तेमळ श्रीभुव हीराकाळभाळजे पक्षु जेने जने विस्तार श्रुत अश्लेष अरेडो जेवाची तत्सम्भ-ने
अभाए अर्थ विरोध निवेदन अचालुं जामि रवेतुं नथी.

आ अशुभ अ-अतुं तेमळ अंतर्भां आपेक्ष मार परिशिष्टोतुं सविधानादि शरै सुवतवा-
स्त-म, परम जेनभर्मावळ-म्ये, तेमळ श्रीभयुजिबमान-इसुरीपर (आत्माशरभल मळासळ)
अने तेमळा अ-त्यापीव मुनिसळ श्रीहर्यनिकमने इह तरीके पूज्यारा अने तेजोधीना स-
सेपनशी जेन धर्मेना चीन अतस्तथी अनेवा स्वर्गस्य श. ससिकेदास परमदास आपदिवात
अनेध पुत्र अश्लेष हीराकाळ जेम जे. दास असपनायां आ-अतुं ३

अंतुतया अक्षर अक्षराधीजाने शुभमत्वा अर्थ परे तेवका भाटे अ-अप अने सन्तर्भां तेमळ
जिनसिद्धतिथी अशुभित्त वरैथी जेन परिवादि सन्तो विमिरे सरतयाथी अमल सक्षर तेवका
भाटे संपत्सरेण जनपी अक्षर पूर्वक तेवका अक्षर्यं ३. आ अश्लेष विवाहीभ्याने आ अ-अने
अक्षराक्ष अक्षर्यां विसेव अतुहृजया अर्थ परे जे जेतुथी सन्त-अप अने अभाष-विमळ पक्षु
तेवका अक्षर्यं ३.

आभास प्रवाहाची अक्षरया पाठ-अर्थनी पक्षेडपी अपर तेमळ आ अ-अनेवा जेवाया काळ
अपर रवेथी जेवाथी आ संजपे विरोध निवेदन अचालुं जामि रवेतुं नथी. परंतु जे आ पदवि
विरोध अश्लेषाची अक्षर यथै ते अविभर्मा अक्षरी पदविथी जीव अ-म्ये अक्षर पाठ्या अभाषी
अमल अक्षर ३.

આવા અન્થો સખંધે કાંઈ ન્યૂનતા આદિ માલુમ પડે તેમજ ખીજી કાંઈ વિશેષ માહિતી ઠાખલ કરવાની રહી ગયેલી જણાય તેમજ અન્ય પણ કોઈ સૂચના કરવાની યોગ્ય લાગે તે બે પાઠક-વર્ગ તરફથી અમને જણાવવામાં આવશે તો ભવિષ્યના અન્થોમા તેવો સુધારો કરવા અવશ્ય બનતું કરીશું. વિશેષમાં આ અન્થમા આપેલી અવચૂરિ ઉપરાંત અન્ય કોઈ ટીકા કે અવચૂરિની પ્રતિ જેમની પાસે હોય અગર ક્યાં છે તેની માહિતી હોય તે અમને જણાવવામાં આવશે તો તે પણ પ્રસિદ્ધ કરવા પ્રયત્ન સેવવામા આવશે.

આ અન્થ તૈયાર કરાવવામા જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજયવદલાસૂરિની પ્રતિભા મુખ્ય આધાર લેવામાં આવ્યો છે. આ સૂરિવર્યે પ્રતિ મોકલી અમારા કાર્યમાં જે સહાયતા કરી છે તે બદલ તેઓના અમે અત્યંત ઝણી છિયે.

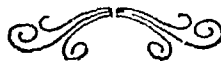
આગમોદ્ધારક વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્જ્ઞાનન્દસાગરસૂરિ આ આગમોદય સમિતિના ઉત્પત્તિ સમયથીજ અપૂર્વ સાહાય્ય આપતા રહ્યા છે, તેજ મુજબ આ અન્થ પણ પ્રસિદ્ધ કરવામા તેમણે જે સાહાય્ય આપી છે તે બદલ તેઓશ્રીનો અમે જેટલો ઉપકાર માનીયે તેટલો ઓછાજ છે.

સંશોધન કાર્યમાં મદદ કરવા માટે અનુયોગાચાર્ય શ્રીક્ષાંતિવિજય તેમજ મુનિરાજ ચતુર-વિજયજીના અને શુદ્ધિપત્રક માટે તૈયાર થયેલા ફોર્મો તપાસી બેવા બદલ જૈનાચાર્યજયસૂરિ-જીના પણ અમે આભારી છીએ

અમે સોળ વિદ્યા-દેવીઓ તેમજ ચોવીસ શાસન-દેવીઓ વિગેરેની પ્રતિકૃતિઓ ભગવાન શ્રીપાદલિપ્તસૂરિશ્વરપ્રણીત શ્રીનિર્વાણ-કલિકાના આધારે આલેખાવવા પ્રયત્ન સેવ્યો છે. એમાંથી જેટલી પ્રતિકૃતિઓ આ અન્થમાં આપવામા આવી છે તેટલીનુ એક સૂચી-પત્ર ૧૧ માં પૃષ્ઠ ઉપર આપ્યું છે આ પ્રતિકૃતિઓ જૈનશાસનાતુરાગી દેવ-દેવીઓની હોવાથી જૈનો તેઓ પ્રત્યે બહુમાન ધરાવે તેમજ તેમની આશાતના ન થવા દે તે સ્વાભાવિક છે, પરંતુ અન્ય મતાવલખી-ઓને પણ અમારી એ વિજ્ઞપ્તિ છે કે તેઓ પણ આ પ્રતિકૃતિઓ તરફ યોગ્ય સહલાવ ધારણુ કરશે. જેથી ભવિષ્યમાં આવી પ્રતિકૃતિઓ પ્રસિદ્ધ કરતી વેલાએ અમારે સંકોચ રાખવો પડશે નહિ, વિશેષમાં આ સમસ્ત પ્રતિકૃતિઓને લગતો સર્વ પ્રકારનો હુક્ક અમોએ આધીન રાખેલો છે એ તરફ પણ પાઠક-વર્ગનું અમે ધ્યાન ઝેંચીએ છિયે

મહાશિવરાત્રી સ ૧૯૮૩
હંસરાજ પ્રાગજી બિર્ડાંગ,
ગીરગામ-સુબાઈ.

જીવજીવંદ સાકરચંદ જવેરી,
માનદ સેક્રેટરી.

विषयानुक्रमिका

विषय	पृष्ठांक
१ अलिप्राय	५-१
२ आभुज	७-६
३ प्रतिकृतिविधानं सूची-पत्र	६ अथ
४ विषय-सूची	१०-१२
५ द्विविध वक्राण्य	१३-१५
६ श्रुतिभा	१७-१२
७ भूयः क्षण्य	१-१४
८ श्रीमत्सर्वशक्तिविज्ञान-वस्तुति, यीक्षा, जन्मव, शब्दाव, शब्दात्मक जने श्रुतीकरण	१-१६६
९ सन्द-द्वारा	१७१-१८८
१० पद्यानुक्रमणी	१८६-१९०
११ श्रुतीकरणार्थं व्यापनद्वय अ-शैली सूची	१९१-१९२
१२ समास-विश्लेष	१९३-२१४
१३ श्रीसोमतिव्यञ्जितस्य साधारण्य-विन-स्तुति, अव्यञ्जि, जन्मव, शब्दार्थ, पद्यार्थ	२१५-२१८
१४ श्रीरविश्यामस्तुनी-वस्तुत श्रीश्रोतवस्तुति अव्यञ्जि वनेरे अमेत	२१९-२२४
१५ श्रीशार्ङ्गनाथस्तव	२२५-२३७
१६ श्रीविनयलस्युर्विद्वत् श्रीज्योतिषविनस्तोत्र	२३८-२६३
१७ क-परिशिष्टानां अन्तर्गत	२६४-२६६

प्रतिकृतिओंनुं सूची-पत्र

अंक

प्रतिकृति

१	चक्रेश्वरी (शासन-देवी)	
२	अजितमाला ,, तथा महायक्ष	
३	दुरितारि ,, ,, त्रिमुष्ण	
४	रोहिणी (विद्या-देवी)	
५	काली ,,	
६	श्यामा (अच्युता) (शासन-देवी) तथा कुसुम	
७	शान्ता (शासन-देवी) तथा मातंग	
८	वल्गंकुशी (विद्या-देवी)	
९	सुतारका (शासन-देवी) तथा अजित	
१०	अशोका ,, ,, अक्षा	
११	भानवी ,, ,, मनुज (ईश्वर)	
१२	चण्डिका (प्रवरा) ,, ,, सुरकुमार	
१३	विहिता (विजया) ,, ,, षण्मुष्ण	
१४	अ कुशी ,, ,, पाताल	
१५	प्रज्ञप्ति (विद्या-देवी)	
१६	निर्वाणी (शासन-देवी) तथा गङ्ग	
१७	माला (अच्युता) ,, ,, गंधर्व	
१८	चक्रधरा (विद्या-देवी)	
१९	धरणी-प्रिया (वैरोह्या) (शासन-देवी) तथा कुण्ड	
२०	गौरी (विद्या-देवी)	
२१	अम्बिका (शासन-देवी)	
२२	पद्मावती ,, पार्थ (वाहन)	
२३	दुत-देवता (सरस्वती)	
२४	गीतमस्वामी प्रमुष्ण गणधरदेवो.	

विषय-सूची

विषय	पृष्ठांक	विषय	पृष्ठांक
श्रीनाभिनन्दनी स्तुति [पद्य-भीमशंका—आठ मद्योनी समक तीर्थकस्-विचार]	१	श्रीसुभतिनामने भक्तिभा [सुभतिनाम-परिम]	१७
सकल जिनेश्वरानुं समरघ्न	२	जिनेश्वराने प्रार्थना	१८
श्रीसिद्धान्तनुं स्वरूप	३	जिन-वाणीनुं साक्षात्क	१६
श्रीजङ्गेश्वरीने प्रार्थना [जङ्गेश्वरी देवीनुं स्वरूप]	४	अली देवीनी स्तुति [अली देवी, अली देवीनुं स्वरूप]	२
श्रीजलितनामनुं समरघ्न [जलितनामनां परित्रो]	५	श्रीपद्मप्रलने प्रार्थना [श्रीपद्मप्रल-परिम]	२१
धमस्त जिनेश्वराने विनति [आप्त-विचार]	६	जिन-अष्टाशयनी स्तुति	२२
प्रवचनने परिचय	७	जिनप्रभनी स्तुति	२३
श्रीजलितलला देवीने विद्वन्ति [जलितलला देवीनुं स्वरूप]	८	श्यामा देवीनी स्तुति [श्यामा देवीनुं स्वरूप]	२४
श्रीसंज्ञवनायने प्रार्थना [श्रीसंज्ञवनायनां परित्रो]	९	श्रीसुप्रार्थनामनी सेवानुं कथ [सुप्रार्थनाम-परिम]	२५
जनेक जिनेश्वरीनी स्तुति [जज्ञान जनेतेश्वरीनी जवनति]	१	जिनपतिजनेने प्रवृत्तम प्रवचनने प्रवृत्तम [सुं मुक्तिभां सुभ छे]	२६ २७
श्रीसिद्धान्तनुं स्वरूप	११	शान्ता देवीनी स्तुति [कपसम, शान्ता देवीनुं स्वरूप]	२८
इरितारि देवीने विनती [इरितारि देवीनुं स्वरूप इरितार]	१२	श्रीवन्द्यप्रल मजुनी प्रार्थना [श्रीवन्द्यप्रल-परिम]	२६
श्रीजलिनन्दन-शयनी स्तुति [श्रीजलिनन्दन-परिम]	--- १३	तीर्थकस्-वर्षने प्रवृत्तम [शकु-विचार]	३
तीर्थकशेनी स्तुति --- ---	१४	जिन-वाणीनी स्तुति	३१
जिन-भवनी प्रसंखा --- ---	१५	वज्रकुटी देवीनी स्तुति [वज्रकुटी देवीनुं स्वरूप]	३२
शक्तिश्री देवीनी स्तुति --- ---	१६	श्रीसुविधिनामनी स्तुति [सुविधिनाम-परिम]	३३
[शक्तिश्री देवीनी स्तुति कथानुं कथय, श्रीशक्तिश्रीनुं स्वरूप]			

વિષય	પૃષ્ઠાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
જિન-સમૂહની પ્રાર્થના	... ૩૪	શ્રીઅનન્તનાથને પ્રાર્થના ..	૫૩
જિન-વચનનો વિચાર ૩૫	[શ્રીઅનન્તનાથ-ચરિત્ર]	
સુતારકા દેવીની સ્તુતિ . .	૩૬	તીર્થંકર-સમૂહને વિરૂપિત . .	૫૪
[સુતારકા દેવીનું સ્વરૂપ]		સિદ્ધાન્તને વિનંતિ	૫૫
શ્રીશીતલનાથની સ્તુતિ	૩૭	અંકુશી દેવીને વિરૂપિત .	૫૬
[સિદ્ધિ]		[અંકુશી દેવીનું સ્વરૂપ]	
જિનેશ્વરોનું ધ્યાન	૩૮	શ્રીધર્મનાથને પ્રભુામ . .	૫૭
સિદ્ધાન્તની સ્તુતિ	૩૯	[ધર્મનાથ-ચરિત્ર, તીર્થંકરનું પુણ્ય,	
અશોકા દેવીની સ્તુતિ	૪૦	પ્રભુના નામનો પ્રભાવ]	
[અશોકા દેવીનું સ્વરૂપ]		જિન-શ્રેણિની સ્તુતિ .	૫૮
શ્રેયાસનાથને નમસ્કાર	૪૧	[ચરણુ-સદ્દશતા]	
[શ્રેયાંસનાથ-ચરિત્ર]		જિન-વાણીનો વિચાર . .	૫૯
આપ્ત-સમુદાયની સ્તુતિ	૪૨	પ્રસૂપિત દેવીની સ્તુતિ .	૬૦
સિદ્ધાન્તનો પરિચય	૪૩	[પ્રસૂપિત દેવીનું સ્વરૂપ]	
માનવી દેવીની સ્તુતિ	૪૪	શ્રીશાન્તિનાથની સ્તુતિ	૬૧
[માનવી દેવીનું સ્વરૂપ]		[શૃંગારાદિક રસો, શ્રીશાન્તિ- નાથનાં ચરિત્રો]	
શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામીની સ્તુતિ	૪૫	જિનેશ્વરોને પ્રાર્થના	૬૨
[શ્રીવાસુપૂજ્ય-ચરિત્ર]		જિનાગમની અપૂર્વ મીકાશ .	૬૩
જિન-શ્રેણિનું ધ્યાન	૪૬	[ચરણુ-સમાનતા]	
[ભગવાન્ એટલે શુ ?, મોહ, જિનેશ્વરની વાણીનો પ્રભાવ]		નિર્વાણી દેવીની સ્તુતિ .	૬૪
સર્વજ્ઞના શાસ્ત્રનો મહિમા	૪૭	[નિર્વાણી દેવીનું સ્વરૂપ]	
[સર્વજ્ઞની સત્તા, પ્રલોક-સમીક્ષા, શાસ્ત્ર-વિચાર]		શ્રીકુન્થુનાથની સ્તુતિ	૬૫
ચણ્ડા દેવીની સ્તુતિ	૪૮	[શ્રીકુન્થુનાથ-ચરિત્ર]	
[ચણ્ડા દેવીનું સ્વરૂપ]		તીર્થંકરોનું સ્મરણ	૬૬
શ્રીવિમલનાથની સ્તુતિ	૪૯	[નરક, નારકીનું દુ'ખ]	
[શ્રીવિમલનાથ-ચરિત્ર]		જિન-વાણીની પ્રશાસા .	૬૭
તીર્થંકરોની સ્તુતિ	૫૦	બલા દેવીની સ્તુતિ	૬૮
પ્રવચનની પ્રશાસા	૫૧	[બલા દેવીનું સ્વરૂપ]	
વિહિતા દેવીની સ્તુતિ	૫૨	શ્રીઅરનાથની સેવા	.. ૬૯
[વિહિતા દેવીનું સ્વરૂપ]		[અરનાથ-ચરિત્ર]	

विषय	पृष्ठांक	विषय	पृष्ठांक
जिनेश्वराने विरूपित	७०	श्रीनेमिनाथने प्रथम	८१
जिन-वाणीने अर्धना	७१	[निरिहार जिरि, तपस्वी, विष्णु-	
अर्धना देवीनी स्तुति	७२	विद्यना सलमतीना सभारण	
[अर्धना देवीनु स्वरूप]		त्वाण, नेमिनाथ-वरिण]	
श्रीअस्मिनाथनी स्तुति	७३	जिनेश्वरानी स्तुति	८१
[भस्मिनाथ-वरिण, मधु देव]		[ज्ञान-विचार, परमेशी]	
स्वाहादीप्तेनी ओषणी स्तुति	७४	शिवान्तनी शैला	८७
जिन-वाणीरूपी अन्विष्टाने अर्धना	७५	[सभता-विचार]	
अर्धना देवीनी स्तुति	७६	अभिजा देवीनी स्तुति	८८
[अर्धना देवीनु स्वरूप]		[अर्धना देवीनु स्वरूप]	
श्रीमुनिमुत्तस्वाभीनी स्तुति	७७	श्रीपार्श्वनाथनी स्तुति	८९
[श्रीमुनिमुत्त-वरिण]		[श्रीपार्श्वनाथना वरिणो श्रीपार्श्व	
जिनेश्वरानी स्तुति	७८	वर्णनु स्वरूप]	
जिनात्मने अर्धना देवीनी स्तुति	७९	जिन-पंडितने मार्धना	९०
[त्रिपुर देव]		जिन-वाणीतुं अर्धना	९१
गौरी देवीनी स्तुति	८०	पद्यावती देवीनी स्तुति	९२
[गौरी देवीतुं स्वरूप]		[पद्यावती देवीनु स्वरूप]	
श्रीनमिनाथनी स्तुति	८१	वीर प्रभुनी स्तुति	९३
[श्रीनमिनाथ-वरिण]		[वीर-वरिण]	
जिन-अर्धना अर्धना	८२	जिन-अर्धना स्तुति	९४
अर्धना देवीनी स्तुति	८३	जिन-वाणीनी स्तुति	९५
[अर्धना देवीतुं स्वरूप]		अभिजा देवीनी स्तुति	९६

કિંચિદ્ વક્તવ્ય

‘શ્રીચતુવિંશતિનિનિનાનન્દસ્તુતિ’ નામના આ કાવ્યનું પ્રથમ દર્શન તો મને ઇ. સ. ૧૯૧૫માં થયું હતું પ્રસંગ એમ બન્યો હતો કે ઇ. સ ૧૯૧૪ માં હું બી. એ. (B. A Honours) ની પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થયો તે સમયે આ પરીક્ષામાં ભણે નગરે પસાર થયેલા જૈન વિદ્યાર્થીને શ્રેષ્ઠિ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ તરફથી સસ્કૃતના ગ્રન્થો ભેટ આપવામાં આવશે એમ જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું આ જાહેર ખબર વાંચીને મેં આ સંસ્થાના માનદ મન્ત્રી ઉપર અરજી કરી તેના પરિણામ તરીકે અન્ય પુસ્તકોની સાથેસાથ આ કાવ્ય પણ મને ભેટ તરીકે મળ્યું આને નિહાળતાજ મને અતિશય આનન્દ થયો અને સ્વાભાવિક રીતે તેનો અભ્યાસ કરવા માડું મન લલચાયું. પરંતુ તે સમયે મારો સસ્કૃતનો યથાયોગ્ય અભ્યાસ નહિ હોવાને લીધે આ કાવ્ય હું ખરાબર સમજી શક્યો નહિ, એટલે મારા અભ્યાસને દૃઢભૂત કરવાને અગે તેનું ભાષાંતર કરવાની વાત મારે પડતી મૂકવી પડી. ત્યારબાદ ઇ. સ ૧૯૨૩માં શ્રીશોભન સુનીશ્વરકૃત સ્તુતિ-ચતુવિંશતિકાનું ભાષાંતર કરતી વેળાએ આ કાવ્યનું મને સ્મરણ થઈ આવ્યું. બી. એ. ની પરીક્ષા પસાર કર્યા પછી અને ખાસ કરીને એમ. એ. ની પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થયા બાદ મેં સસ્કૃતનો વિશેષતઃ અભ્યાસ કરવા માંડ્યો હતો. તેથી કરીને મેં આ કાવ્યનું ભાષાંતર કરવા ડરીથી પ્રયાસ કરી જોયો આ પ્રયાસનું પરિણામરૂપ આ ગ્રન્થ છે એમ સહજ સમજી શકાય તેમ છે એટલે તે વિષે ઉલ્લેખ કરવો હવે બાકી રહેતો નથી.

ગ્રીષ્મ-ઋતુના પ્રખર તાપથી પીડિત થયેલા ધનિકો શીતળ ટેકરી તરફ પ્રયાણ કરે છે, તેમ મેં પણ જૈન સાહિત્યરૂપી શીતળ ટેકરીને આશ્રય લીધો અને તેમા મેં સાસારિક તાપથી તપ્ત થયેલા મારા મનને આ કાવ્યરૂપી વાયુની લહરીથી શાંત કરવા પ્રયત્ન કર્યો આ વાયુનો પ્રભાવ કઈ ચોરજ હતો તેનો લાભ અન્યને પણ મળવો જોઈએ, તેની ખૂબીથી સંસ્કૃતના અલ્પ-અભ્યાસી જનોને પણ પરિચિત કરવા જોઈએ ઇત્યાદિ વિચારો આવતાં તેના પરિણામ તરીકે મેં પદના પદજેદાત્મક અન્વય તથા શબ્દાર્થ તેમજ ગૂર્જર ગિરામાં શ્લોકાર્થ અને સ્પષ્ટીકરણ તૈયાર કરવા માંડ્યાં. આ પ્રમાણે આ કાવ્ય તૈયાર કરીને શ્રીશોભન-સ્તુતિની પ્રસ્તાવનામાં પ્રદર્શિત કરેલ પ્રસંગ પ્રાપ્ત થતા મેં તૈયાર કરેલી સુદ્રણાલય-પુસ્તિકા (પ્રેસ-કોપી) આગમોદ્ધારક જૈનાચાર્ય શ્રીઆનન્દસાગરસૂરિના ઉપર મોકલી આપી. તેઓશ્રીએ મારી પ્રેસ-કોપી સાદત તપાસી જવા તેમજ ફેટલેક સ્થળે સુધારા-વધારા પણ સૂચવવા કૃપા કરી, આથી હું તેમનો ઋણી છું. વિશેષમાં એ પણ ઉમરેલુ આવશ્યક સમજાય છે કે આ કાવ્યનું સંશોધન કરવામાં મારે હસ્ત-લિખિત પ્રતિનો ખપ હોવાથી મેં તે બાબત જૈનશાસનપ્રભાવક, પાશ્ચાત્ય વિદ્વદ્-વર્ગ સાથે પ્રથમ પત્ર-વ્યવહાર શરૂ કરનારા, ન્યાયાભિનિધિ સ્વર્ગસ્થ આચાર્ય શ્રીવિજયનન્દસૂરિ (આત્મારામજી મહારાજશ્રી)ના પદધર પત્રગણકેસરી શ્રીવિજયવલ્લભસૂરિને લખી જણાવી એટલે તેઓશ્રીએ હોશીયારપુરથી મને એક સુંદર અક્ષરોથી અલંકૃત શુદ્ધ પ્રતિ મોકલી આપી. (આ ૧૨ પત્રાત્મક પ્રતિના મધ્યમાં મૂળ કાવ્ય આપવામાં આવેલું છે અને ઉપર નીચે ડીકા છે અર્થાત્ આ ત્રિપાઠી પ્રતિ છે. પ્રત્યેક પત્રની બંને બાજુ ઉપર ૧૭ પક્કિતઓ છે અને દરેક પક્કિતમાં લગભગ ૫૬

અક્ષય છે) જ્યાંથી કરીને હું જાત્ર તેમનો પણ ઉપહાર માનું છું વળી શ્રીસોમન મુનિવર્ધન
સ્તુતિ—સ્વતુષિશતિકાનાં મુદ્રે તપસવામાં જેમ અને જ્ઞાન-દસ્યાગરસુરિણ તપશ્ચી તેમજ
મારી ધર્મપત્ની તથા મારા લગ્ન બન્ધુ મ્મી મણીલાલ વરશ્ચી શ્રાદ્ધામ્ મળી હતી, તે વાત જા
જાન્યને પણ ફેરવેલે જાશે લાગુ પડે છે. ફેરવેલે જાશે જેમ કહેવાનું કારણ એ છે કે જા જાન્ય
લક્ષણ ૧૪ પાનાં છપાઈ ગયાં હતા ત્યાર પછી પ્રસન્ન નીકળતાં જા જાન્યનાં બીજા વારનાં મુદ્રે
તપસી જ્યા સ્વર્ણેશ્વ શ્રીમદ્વિભવવિજયજ્ઞાનિયા સિંધુરત્ન જાન્યોનાવાર્ શ્રીશ્યાન્તિવિજયે
હા જાશી (જા જાન્ય હું તેમનો જાણી છું). જ્યાંથી જ્ઞાન-દસ્યાગરસુરિણ ઉપર મુદ્રે શ્રીશ્રી
તેમને જામૂલ્ય સમજ શોભે અને ઉચિત જ્યાંથી નહિ જા ઉપશંત એ પણ કારણ હતું કે તેઓ
વિદ્યારમાં જોવાથી તેમને સમજ પણ થયો જ્યાંથી રહેલો હતો.

જા યુસ્તક છપાઈ હતું તે જાન્યના તેને સાચો પાંચ બનાવવાની ઇચ્છાથી હું જાન્ય-કેવળ,
પવાનુકમજ્ઞાન ભૂમિકા વિષેરે તેવાર હતો મધ્યે મૂળ જાન્યના ઉપર જાન્યકારે કુદમાં વિવરણ
કરેતું જોવાથી જા જાન્યના ઉપર વિશેષ પ્રમદ્ય પાડવો જાણી રહેલો છે જેમ અને લાભુ જેથી
જાને જાણ કરીને સ સ્તુત જાપાન્ય જાન્ય જાન્યથીજો વધકમજ પલો મુજમતાથી સમજ શકે તે
છપાશથી મેં સમાજ-વિજ્ઞાનનું પ્રકરણ પણ તેવાર કરું (જા જેટપૂર્વક મેં શ્રીજાન્યપદ્મક્રિષ્ણક્રિષ્ણ
સ્વતુષિશતિકામાં પણ જાન્ય પ્રકરણનો સમાવેશ કર્યો હતો).

વિશેષમાં સ્તુતિ—સ્વતુષિશતિકાકિંચિની જેમ જા યુસ્તકમાં પણ પરિશિષ્ટ જાપવામાં જાવેલ
છે તેમાં પ્રથમ પરિશિષ્ટ વરીકે જે શ્રીસોમનિલકલસુરિણ સાધારણજિનસ્તુતિ જ્યાંથી છે તેની

સહિત તેઓએ લખી યોગ્યી હતી જેટલુંજ નહિ પણ તેને જાઈ સહેલાઈથી જાનમાં જાવે તેટલા
માટે તેમણે તેની જાન્યુરિણ પણ રચી યોગ્યી હતી. વિશેષમાં શ્યાન્તિવિજયજ્ઞાને વિદ્યાર સદ્ કરેલો
જોવાથી પરિશિષ્ટનાં તેમજ ભૂમિકાનાં બીજા વારનાં મુદ્રે તપસી જ્યામાં તેઓ સહાનુભૂત થયા
હતા જેથી કરીને તેમજ ભૂમિકામાં ફેરવેલે જાણે તેમણે જે જામૂલ્ય સુખનાઓ પણ કરી હતી તે
જાન્ય હું જાત્ર તેમનો ઉપહાર માનું છું

જાત્ર મારે જો નિવેદન કરવું જોઈએ છે જે પરિશિષ્ટે છપાઈ ગયાં ત્યાર પછી જાણીનાં
પરિશિષ્ટે હું જાપવાની તેવારીમાં હતો તેવામાં મારા સ્વર્ણેશ્વ પિલાશીને અને જાણ કરીને મારા
પિલામકને જેન સમજથી વિશેષ પરિચિત કસવનારા મુનિરત્નો પૈશ્ર પ્રવર્તક શ્રીશ્યાન્તિવિજયજ્ઞા
જામૂલ્ય પ્ર-વ-સંહારમાંથી શ્રીસોમનિલકલસુરિણ સાધારણજિનસ્તુતિની સ્વોપદ જાન્યુરિણાળી
મે પ્રતિજ્ઞા તેમજ શ્રીજિનપ્રસાદુરિણ શ્રીજાન્યવિજયરતોત્રની જાણપાસ રિપજુવાળી જોક પ્રતિ
મને જા મુનિવર્ધન સિંધુરત્ન મુનિસજ શ્રીસતુષિવિજયે યોગ્યી જાણી. જા જાન્ય હું જેમનો
જાણી છું સાધારણ-સ્તુતિની મે પ્રતિજ્ઞા પૈશ્ર જોક તે તદન નથીન વિ સ ૧૬૭૫ માં જાણાયેલી
છે બીજા પ્રતિ જાન્યથી પ્રાચીન છે જરી, પરંતુ તે જાપૂર્વ છે જા પ્રતિમાં યોગ્યે રહ્યો-નીજ

અવચૂરિ છે પ્રથમ પ્રતિને પ્રથમ પરિશિષ્ટમાં છપાયેલી અવચૂરિ સાથે મેળવી જોતાં ખાસ કરીને એના પ્રારંભમાં જે પદો તેમજ અન્તમાં એક પદ વધારે માલુમ પડ્યાં. પરંતુ ધીજા પાઠોનું સામ્ય વિચારતાં આને પ્રથમ અવચૂરિથી સ્વતંત્ર ગણી તેને અન્તમાં સંપૂર્ણ પ્રસિદ્ધ કરવાની મને જરૂર ન લાગી. આથી પાઠાન્તરે આપી મેં ચલાવી લીધું છે.

ત્રીજા તેમજ ચોથા પરિશિષ્ટગત સ્તોત્રો યમકબદ્ધ હોવાથી તેની ટીકા આપવાની આવશ્યકતા તો હું સ્વીકારૂ છું આની ટીકાની પ્રતિ કોઈ જ્ઞાન-ભંડારમાં હોય તો તે મેળવવા માટે મેં તપાસ કરી જોઈ, પરંતુ તેમાં હું કંતેહમંદ થયો નહીં કોઈ મહાશય પાસે તેવી પ્રતિ હોય અથવા તો તે કયાથી મળી શકશે તે જાણવામાં હોય તો તે નિવેદન કરવા કોઈ મહાનુભાવ કૃપા કરશે તો તેમના ઉપકાર પૂર્વક આ જે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે

અત્યારે તો મારી વિનતિ સ્વીકારી શ્રીવિજયસિદ્ધિસૂરિના સંતાનીય મુનિરાજ શ્રીકટયાણુ-વિજયે તૈયાર કરી મોકલેલ તૃતીય પરિશિષ્ટની અવચૂરિ તેમજ ચતુર્થ પરિશિષ્ટ માટે પ્રવર્તક-છના જ્ઞાન-ભંડારની પ્રતિગત ટિપ્પણુ તેમજ આ બેનો મેં યથામતિ તૈયાર કરેલ અનુવાદ સુજ્ઞ પાઠકના કર-કમલમાં અર્પી સંતોષ માનું છું.

પણિડત લાલચંદ્ર ભગવાનદાસ ગાંધી પાટણના ભંડારના ગ્રન્થોનુ સૂચી-પત્ર તૈયાર કરી રહ્યા છે એ વાતની મને ખબર પડતા ભૂમિકાના મુદ્દની એક નકલ મેં તેમના ઉપર પણ મોકલી આપી હતી, કેમકે આમાં એવા કેટલાક ગ્રન્થો વિષે પ્રકાશ પાડવો બાકી રહેતો હતો. આ મુદ્દ જોઈ જઈ તેમાં જે સુધારા વધારા તેમણે સૂચવ્યા છે તે બદલ હું તેમનો પણ અત્ર ઉપકાર માનું છું.

અંતમાં જે જે સહૃદયોએ મને આ ગ્રન્થના સશોધનાદિક કાર્યમાં સહાયતા કરી છે તેનો ફરીથી ઉપકાર માનતો તેમજ

“ ગચ્છત સ્વલનં ક્વાપિ, ભવત્યેવ પ્રમાદતઃ ।

હસન્તિ કુર્જનાસ્તત્ર, સમાવધતિ સજ્જના ॥ ૧ ॥ ”

એ તરફ પાઠક-વર્ગનું સવિનય ધ્યાન ખેંચતો હું વિરમું છું

ભગતવાડી, ભુલેશ્વર,
મુંબઈ.
વિક્રમ સંવત્ ૧૯૮૩
કાર્તિક શુકલ પ્રતિપદ

સુજ્ઞસેવક
હીરાલાલ રસિકદાસ કાપડિયા.

અવતરણ—

કિંચિદ્ વક્તવ્યમાં સૂચવ્યા મુજબ આ શ્રીચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિ નામના કાવ્યના અનુવાદનો પ્રારંભ શ્રીશોભન મુનીશ્વરકૃત સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકાનું ભાષાન્તર સમાપ્ત થયા બાદ કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે તેની ભૂમિકા તો મેં તે ગ્રન્થ સંપૂર્ણ છપાઈ ગયો તે પૂર્વે તૈયાર કરવા માંડી હતી, કેમકે શોભન-સ્તુતિ છપાવવી શરૂ થયા પછી આઠેક મહિને આ ગ્રન્થ પણ મુંબઈ વૈભવ મુદ્રણાલયમાં મોકલી આપવામાં આવ્યો હતો. ત્યાર પછી લગભગ છ માસ વીત્યા બાદ શ્રીખરખલદ્વિસૂરિકૃત ચતુર્વિંશતિકા છાપવાનું કાર્ય નિર્ણયસાગર મુદ્રણાલયમાં શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું આ ગ્રન્થ સૌથી પ્રથમ છપાઈ ગયો અને ત્યાર પછી ટૂંક સમયમાં સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકાનું કાર્ય પણ સમાપ્ત થયું, પરંતુ પૃષ્ઠની અપેક્ષાએ લઘુ એવી આ ચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિ નામની કૃતિ છપાવવાનું કાર્ય તો ચાલૂજ રહ્યું.

આ પ્રમાણેની પરિસ્થિતિને લઈને ભૂમિકાને કેટલોક ભાગ વિષયની અપેક્ષાએ સમાન એવી ચતુર્વિંશતિકામાં છપાવી દેવો પડ્યો હાજલા તરીકે ચતુર્વિંશતિકાના કાવ્ય-મીમાસામાં આપેલ વસ્તુ, સ્તુતિ-વિચાર અને સ્તુતિ-કદમ્બકનો ક્રમ એ હકીકત આ ભૂમિકાને માટે તૈયાર કરવામાં આવી હતી.

કાવ્ય-સમીક્ષા

વિશિષ્ટતા—

પ્રત્યેક જિનેશ્વરની મુખ્યતાવાળી પચાર ચાર પદોની સ્તુતિરૂપ આ કાવ્ય સ્વોપજન વિવરણથી વિભૂષિત છે, વળી તેના સમગ્ર (૯૬) પદો વસતતિલકા વૃત્તમાંજ રચાયેલા છે તેમજ એના ચતુર્થાદિ પદોમાં મુખ્યતઃ શાસન-દેવીની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે એ એની વિશિષ્ટતા સૂચવે છે સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા અને ચતુર્વિંશતિકાની જેમ અત્ર કોઈ યક્ષની કે શ્રુત-

૧ આવી સ્તુતિમાં ચાર જૂદા જૂદાજ પદો હોવા જોઈએ એવો કંઈ નિયમ નથી એકના એક પદના અસુક જિનેશ્વર, સર્વે જિનેશ્વરો, આગમ અને ભક્ત-દેવતા એ ચારને ઉદ્દેશીને અર્થો યતા હોય તો તેવા પદનો પણ આવી સ્તુતિમાં સમાવેશ થઈ શકે છે શું આનું પણ પ્રમાણ આપવું પડશે ? એમજ હોય તો પાઠક મહાશયને પ્રથમ પરિશિષ્ટ પ્રતિ દ્રષ્ટિપાત કરવા વિનયિત કરું છું

૨ આ કાવ્યમાં ચોવીસ શાસન-દેવીઓ પૈકી સોળ શાસન-દેવીઓની અને સોળ વિદ્યા-દેવીઓ પૈકી છ વિદ્યા-દેવીઓની સ્તુતિ-કરવામાં આવી છે

૩ તીર્થેકર તીર્થની સ્થાપના કરતી વેળાએ યક્ષ જાતિના શાસન-રાગી દેવ અને દેવીની પણ સ્થાપના કરે છે આ પ્રમાણે શાસનના દિતાર્થે જ દેવીની નિમણૂક થઈ હોય તે 'શાસન-દેવી' કહેવાય છે જૈન દર્શનની માફક બૌદ્ધ દર્શનમાં પણ 'શાસન-દેવી'નું અસ્તિત્વ સ્વીકારવામાં આવ્યું છે

ઉપોદ્ધાત

અતુલિયતિકાને લગતી ધોડીક શક્તિ પ્રસ્તાવનામાંથી મળી શકતી હોવાથી આ ઉપોદ્ધાતના પ્રારંભમાં પ્રથમ સેનો ઉલ્લેખ કરવો વાસ્તવિક અભ્યાસ એવો પ્રમ ઉપરિચિત થાય છે. આવી પરિસ્થિતિમાં સરસ્વતીના વરદાનથી લિખિત, વાદીજ્ઞ કુબ્જને પાસ્ત કસ્વામાં ફેરવીના સમાન તેમજ શાસ કરીને આમ નૃપતિને પ્રતિબોધ પમાડનારા તથા મંત્રક-મુક્તિ એવા આ કાન્ધના કર્તા શ્રીભૂપભક્તિસુરિનું જીવન-વૃત્તાન્ત રજુ કરવામાં આવે છે. આ સુરિવરના ચરિત ઉપર શ્રીવ્યન્દ્રપ્રભસુરિકૃત પ્રભાવક-ચરિત્રમણિ શ્રીભૂપ ભક્તિ-પ્રભન્ધ, આ જન્મેના અન્તમાં આપેલું શ્રીભૂપભક્તિસુરિચરિત, શ્રીલિલ્લમસક્ષ્મી સુરિકૃત ઉપદેશ-પ્રાસાદનો પ્રથમ લિલામ તેમજ શ્રીમુનિમુન્દરસુરિકૃત સ્વોપજ્ઞ ડીકથી અક્ષરૂત એવો ઉપદેશ-રત્નાકર (પર્તક ૫૫-૬૦) એ જન્મે જોઇ વત્તો પ્રકાસ પાડે છે. શ્રીભૂપભક્તિસુરિજનું જીવન-વૃત્તાન્ત—

શ્રીભૂપભક્તિના પિતાશ્રીનું નામ ભૂપ હતું, જ્યારે તેમની માતાશ્રીનું નામ ભક્તિ હતું તેઓ બલના સનિય હતા અને પંચાસ દેશમાં આવેલા પ્રમખાઉધી નગરમાં વસતા હતા. તેમનો જન્મ નિ સં ૮૦૦ માં થયો હતો. શ્રીભૂપભક્તિસુરિ ૭ વર્ષની ઉમરના થયા, જ્યારે એક એવો પ્રસંગ જન્મે કે તેઓ તેમના પિતાશ્રીના યતુઓને મારવા જવાને તૈયાર થયા, તે વખતે આ સુરિજ કે જેમનું જન્મનામ સૂરપાલ હતું તેમને તેમના પિતાશ્રીએ વાત્સલ્યશબ્દને લઇને શામ્યા. મારા પિતાશ્રી પોતે પણ યતુનો સંહાર કરવા તૈયાર થતા નથી અને જલ્યા મને શકે છે એમ વિચારી રીસાઇને ઠાકીને પણ કશા કહાબ્યા વિના સૂરપાલ સાથી સાથી નીકળ્યા અને મોઢેરક ગામમાં જૈનાલપમાં આજ્યા. હાં શ્રીવીર-સ્વામીને વાંકવાને પધારેલા શ્રીસિદ્ધસેનસુરિની સાથે તેમનો સમાગમ થયો. આ સુધીયરે તેમને પૂજ્ય કે તું કાલ છે અને આહિ કેમ આજ્યો છે. આના પ્રત્યુત્તરમાં તેમણે સસ હકીકત કહી સંજગાવી. તેમનો વૃત્તાન્ત સાંભળીને સુરિજને નિમાર આજ્યો કે જરેજર મારા સ્વમજુસાર આ કાલ સિન્ધ મુક્તિ છે અને તહનુસાર તેમણે તેને પાતાની પાસે રહેવા સૂચનું આ વાત સૂરપાલે સ્વીકારી અને તેમણે સુરિજ પાસે અસ્થાલ કરવો પણ શક્ય

૧ પ્રભાવક-ચરિત્ર (પ ૧૨૬) માં આવે જાડે કુબ્જીથી શબ્દને ઉલ્લેખ છે. જ્યારે ઉપદેશ-રત્નાકર (પર્તક ૫૫) માં કુબ્જીથી એ ઉલ્લેખ છે.

૨ સુરિજને યતુ કૈવ-નિદ્રામાં એક સ્વપ્ન એવું હતું. તેમાં તેમણે સિદ્ધના જાગવાને કૈવલ્ય સિદ્ધર ઉપર શબ્દ પ્રાપ્તિ આપક થતો એવો હતો.

કર્મો. તેઓ પ્રતિદિન એક હજાર શ્લોક કહે કરવા લાગ્યા. આવી તેમની તીવ્ર બુદ્ધિ જોઈને સૂરિજી બહુ પ્રસન્ન થયા.

દૃટલાક સમય વીસા ખાદ તેમની સાથે સૂરિજી વિહાર કરતા કરતા દ્રમ્બાઉઘી નગરે પધાર્યા અને સૂરપાલના માતા-પિતા પાસે આ તેમના પુત્રની માંગણી કરી. આ તેમને એકનો એક પુત્ર હોવાથી પ્રથમ તો તેમણે ના પાડી, પરંતુ સૂરિજીએ તેમને સમજાવ્યા કે આ પુત્ર દ્વારા જનશાસનને ધણો પ્રભાવ વધશે અને તેમ થતાં તમારી કીર્તિ પણ અમર થશે. આ સાંભળીને તેઓએ હા પાડી, પરંતુ એટલી સૂચના કરી કે અમાગ પુત્રને દીક્ષા આપો ત્યારે તેનું નામ અપ્પ-ભટ્ટિ રાખશે. સૂરિજી વિહાર કરતાં પાછા મોઢેરક ગામમાં આવ્યા અને ત્યાં તેમણે સૂરપાલને વિ. સં. ૮૦૭ માં વૈશાખ શુક્લ તૃતીયાને દિને દીક્ષા આપી. તેમને 'લોકા ભદ્રકીર્તિ'ના નામથી આજીવન લાગ્યા, પરંતુ તેમનું અપ્પભટ્ટિ નામ પ્રસિદ્ધિમાં આવ્યું.^૧ સંઘની પ્રાર્થનાથી સૂરિજી ચતુર્માસ ત્યાં રહ્યા.

અપ્પભટ્ટિની યોગ્યતા જોઈને એક દિવસે સૂરિજીએ તેમને સરસ્વતી દેવીનો મંત્ર આપ્યો. તેમણે આનો યથાવિધિ જાપ જાપ્યો, તેથી ગરિએ ગંગા નદીમાં નિર્વજ્ઞા સ્નાન કરતી દેવી તેમની સમીપ આવીને જાણી રહી અને જોઈને તેમણે મુખ ફેરવી નાંખ્યું. એટલે સરસ્વતીએ કહ્યું કે તે મુખ કેમ ફેરવી નાંખ્યું? તારા જાપથી આકર્ષાઈને હું તને વરદાન આપવા આવી છું, વાસ્તે તું વર માંગ એના પ્રત્યુત્તરમાં અપ્પભટ્ટિજીએ કહ્યું કે હે માતા! તારૂં વિસદૃશ રૂપ હોવાથી તારી સામે હું કેવી રીતે જોઈ, તું વસ્ત્ર-રહિત છે તે તરફ નજર કર સરસ્વતીએ પોતાને નિર્વજ્ઞા જોઈને કહ્યું કે તારા મન્ત્ર-જાપથી મને આકર્ષણ થતાં હું બીજી બધી વાત ભૂલી જઈ એકદમ તારી સમીપ આવી છું, તું વરદાન માંગવામાં પણ નિરપૃહ છે એ જાણી વધારે તુણ થઈ છું વાસ્તે તારી ઇચ્છા થાય ત્યારે તું મને બોલાવજે, હું આવીશ એમ કહી તે ચાલી ગઈ.

'ગૌડવધ' નામના પ્રાકૃત કાવ્યના કર્તા કવિ વાક્ય-પતિના સમકાલીન શ્રીઅપ્પભટ્ટિ-સૂરિજીના જીવનને 'કાન્યકુબ્જ'ના અધિપતિ આમ રાજના અને તેમના સમસામાયિક 'પાલ' વંશીય ગૌડપતિ પ્રસિદ્ધ ધર્મે રાજના જીવન સાથે વિશેષ સંબંધ હોવાથી હવે તે દિશામાં પ્રયાણ કરવામાં આવે છે.

એક વખત મુનિરાજ શ્રીઅપ્પભટ્ટિ ગામ બહાર ગયા હતા તેવામાં વરસાદ પડ્યો એટલે તેઓ દેવકુલ (દહેરા)માં ગયા, થોડીક વારમાં ગોપગિરિના પૃથ્વીપતિ યશોવર્માનો

૧ ઉપદેશ-રત્નાકરમાં પણ આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે

૦ મર માનો—

“સ્વાહ્યાત્રિકૈકાદશકાદ્, મદ્રકીર્તિરિતિ શ્રુતમ્ ।

તરિપત્રો પ્રતિપક્ષેન, પૂર્વાર્યા તુ પ્રસિદ્ધમ્ ॥”

—અપ્પભટ્ટિ-પ્રબંધ, શ્લોક ૨૬—૩૦.

પુત્ર મુચ્ચશાનો નન્દન આમ પોતાના પિતાશ્રીએ કહેલાં શીખામણનાં કઠવાં વચનોથી ઠાપાવમાન યશ રીસાઇને માં આવી ચઢ્યો માં તેને ઇપ્પભક્તિએ યોલાએ અને પછી તે આ મુનિશ્રી પાસે પ્રશસ્તિક કાન્થે વાંચવા લાગ્યો આમ કુમાર કાન્થ-રસિક દેવાથી તેને મુનિશ્રીની શાષ્ટ મિત્રતા વધે સાર પછી તે બને જણા સિદ્ધસેન સુરિશ્રીની પાસે ઉપામયમાં આગ્યા એટલે આમ કુમારને સુરિશ્રીએ તેનો વૃત્તાંત પૂછ્યો. તેમાં તેને પોતાનુ નામ કહેવાનો પ્રસંગ આવતાં તે ઉત્તમ પુણ્ય દેવાને લીધે તેણે મુખથી પોતાના નામનો ઉચ્ચાર ન કરતાં બધી વઠે પોતાનું નામ લખી જણાવું આથી શ્રીસિદ્ધસેન સુરિ તેમના ઉપર પ્રસન્ન થયા અને તેને પણ શાસનો અસ્થાસ કરાવવા લાગ્યા અને ઇર કલાઓ પણ શીખવી.

આથી રીતે સમય વ્યતીત થતો હતો તેવામાં એક દિવસ એવો પ્રસંગ જન્મ્યો કે આમ કુમાર પોતાના પુત્રી ઇપ્પભક્તિને કહેવા લાગ્યો કે મને ન્યારે રાજ્ય મળશે સાર તે હું તમને આપીશ. કેટલોક કાળ વીસા જાર તેના પિતાશ્રી માર્થા પછલા એટલે રાજ્યા ભિષેકને મદિ આમ કુમારને યોલાવી લાવવા તેણે પ્રયાનોને મોકલ્યા. પ્રયાનોએ તેને તેના પિતાની હકીકત શ્રી સંભળાવી એટલે તદનુસાર સુરિશ્રીની રબ લઇને આમ પોતાના પિતા પાસે આવી પહોંચ્યો. માં તેનો રાજ્યાભિષેક કરવામાં આગ્યા. યોઠા દિવસ પછી તેના પિતાને સ્વર્ગ-વાસ થયો તેની આમે ઉત્તર-ક્રિયા કરી. પોતાને રાજ્ય મળું દેવાથી તેણે પોતાના મિત્ર ઇપ્પભક્તિને તે રાજ્ય-જહલુ કરવા મદિ તેડાગ્યા અને તેમના આગમન પછી તેમને સિદ્ધાસન ઉપર આહુક થવા ભિલ્લિતિ હતી. આના ઉત્તર તરીકે તેમણે કશું કે મને હજી સુરિ-પદ મળું નથી એટલે મારો સિદ્ધાસન ઉપર થેસવાનો અધિકાર નથી. આ વાત સાંભળીને તે નૃપતિએ શ્રીસિદ્ધસેનસુરિની પાસે મોઢેરકે આમમાં ઇપ્પભક્તિને પ્રયાનો સહિત મોકલ્યા અને તેમને સુરિ-પદ આપી પાછા મોકલવા વિનવિ કરી. તે વિનવિનો સ્વીકાર થવાથી ઇપ્પભક્તિ સુરિ-પદથી અલંકૃત થયા આ જનાવ પિં ૨૦ ૮૧૧ માં વૈશાખ માસમાં કૃષ્ણ પક્ષમાં અષ્ટમીને દિને જન્મ્યો, એટલે કે થલ્લી નાની ઉમરમાં ઇપ્પભક્તિ અત્યાર્થ થયા. આ સમયે તેમના ગુહ્યે તેમને શીખામણ આપી કે તારો થલ્લો રાજસ-કાર થનાર છે અને ક્રમચર્ય પાળવામાં જીવન તેમજ ગર-પૂલ એ એ અનર્થકારી છે, ચાસ્ટે તારે જૂન સલાળીને વર્તું આ સાંભળીને શીમાન ઇપ્પભક્તિએ એવો નિર્વંધ લીધો કે જીવન પર્યંત હું લાભ લેકના લાભ (આહાર) નો અને સન વિદુતિનો આજથી

૧ પ્રજાન-નોજમાં ઇપ્પભક્તિ સુરિ-પદ નિ સં ૮૧૧માં જનાવાનો ઉદ્દેગ છે સુગા મનુષ્ય તીથેદાર-અખ (૪ ૪૨).

૨ (૧) કપ, (૨) કલો, (૩) થી, (૪) તેજ, (૫) થેજ, અને (૬) કમ્પિયર (તાપમાત્રા) તથાકને ઉપર અને તેના પાવાળ) એ ઉપરુંજા છે નિદુતિ (વિગદ) છે પ્રસિદ્ધ મરિયા, માખલુ અને થપ નિ વાર મહાનિદુતિએ છે અને તેનો જાત તો વાતક જુ ડીલ

લગ કર્યું છું. ૧૨૨ પછી ગુરૂની આજ્ઞાનુસાર વિહાર કરી તેઓ આમ રાજ પાસે આવી પ્રહોંચ્યા. રાજએ તેમનો ધણો સત્કાર કર્યો અને તેમને સિંહાસન ઉપર બેસાડી પ્રાર્થના કરી કે આ માટે રાજ્ય આપ સ્વીકારો. આને સૂરિજીએ કહ્યું કે દેહને વિષે પણ નિઃસ્પૃહ એવા સાધુને રાજ્યથી શું? આ સાંભળીને આમ રાજ આશ્ચર્યાક્રિત થયો. પછીથી તેણે સૂરિજીના ઉપદેશાનુસાર ૧૦૧ હાથ ઊંચો જૈન પ્રાસાદ કરાવ્યો અને તેમાં અઢાર લાખ સુવર્ણની મહા-ધીર પ્રભુની મૂર્તિ પધરાવી આની પ્રતિષ્ઠા અખ્યલદ્વિજીને હાથે થઈ આ મંદિરનો મૂલ મણુરૂપ ૨૩ હાથ ઊંચો ખનાવવામાં આવ્યો અને તે તૈયાર કરવામાં સવા લાખ સોનેયા (સુવર્ણ ટંક)નો ખર્ચ થયો.

રાજના હાથી ઉપર આરૂઠ થઈ છત્ર અને ચામરથી અલંકૃત ખની રાજ-સલામાં આવતા એવા અખ્યલદ્વિસૂરિજીને રાજ-સિંહાસન ઉપર બેસતા જોઈને કેટલાક બ્રાહ્મણો નારાજ થતા હતા એક દિવસ તેમણે રાજને વિનવિ કરી કે આ શૂદ્ર શ્વેતામ્બર આ સિંહાસનને લાયક નથી વાસ્તે આ સિંહાસનથી નીચું એક ખીજું સિંહાસન ખનાવો કે જેના ઉપર એ બેસે. રાજએ ખીજું દિવસે એ પ્રમાણે કર્યું આ જોઈને સૂરિજીએ અભિમાન કરવો યુક્ત નથી, એમ તેને નિમ્ન-લિખિત પદ દ્વારા સમજાવ્યું પાડી

“મર્દય માનમતઙ્ગજદર્પ, વિનયચરીરવિનાશનસર્પમ્ ।

ક્ષીણો દર્પાદ્ દશવદનોઽપિ, યસ્ય ન જુલ્યો ભુવને કોઽપિ ॥ ૧ ॥”

—માનાસમક

અર્થાત્ વિનયરૂપ દેહનો વિનાશ કરવામાં સર્પરૂપ એવા અભિમાનરૂપી હાથીના મહત્તું તુ મર્દન કર. વિશ્વમાં જેની સમાન ઠાઈ હતો નહિ એવો દશમુખ (રાવણુ) પણ અભિમાન (કરવા)થી નાશ પામી ગયો

આ સાંભળીને તે લજ્જા પામી ગયો અને તેમની ક્ષમા ચાચી.

એ વાત તો આપણે ઉપર જોઈ ગયા છીએ કે આમ રાજને શ્રીઅખ્યલદ્વિસૂરિની સાથે ધણો ગાઠ સ્નેહ બંધાયો હતો આથી કરીને તેઓ ખંને વચ્ચે ધણી ધણી જાતની વાત-ચિત્ત થતી હતી એકલા એવો પ્રસંગ બન્યો કે આમ રાજએ પોતાની પત્નીને સ્નાન મુખ-વાળી જોઈ, તેથી તેણે તે વિષે સૂરિજીને નીચે સુજબની સમસ્યા પૂછી:—

૧ સરખાવો—

“મલ્લ મલ્લસ્ય લોકસ્ય, વિકૃતીશ્વાસિલા ઇપિ ।

ભાજન્મ નૈવ મોક્ષયેઽહ-મમુ નિયમમગ્રહીત્ ॥”

—અખ્યલદ્વિ-પ્રબંધ, શ્લો. ૧૧૩.

૨ સરખાવો શ્રીઅખ્યલદ્વિ-પ્રબંધનો નિમ્ન-લિખિત ૧૪૨મો શ્લોક —

“પ્રથમમ્યર્હિતો રાજા, ગચ્છન્ સચ્છન્નચામર ।

રાજકુબરમારુઠો, મુલ્યસિદ્ધાસનાસનઃ ॥”

“અર્જુનિ સા પરિતપ્સ્યહ, કમલમુહી અસળો પમાર્ણમ્ ।”

અર્થાત્ તે કમલમુખી અર્થાપિ પોતાના પ્રમાદને ક્ષીણે પરિતાપ પામે છે આ સંકળીને સિદ્ધધારસ્વત અપ્પભક્ષિણ્યએ કહ્યું કે—

“પુષ્પસિદ્ધુલ્લેણ તપ, જા સે પપ્પાહ્યમ્ અમ્ ॥ ૧ ॥”

એટલે કે હે રાજન્! આજે તું ખાત ઠાલે તારી પત્નીની પહેલાં અન્ને તે સમયે તેવું કામ બંધ કરાવું હતું તે તે કામું, તેથી તે હજી સુધી મ્હાન મુખવાળી છે. આ સંકળીને રાજ અર્જુને તેમજ લગ્ન પામ્યો.

વળી ક્ષીણી એક દિન પોતાની પત્નીને મન્દ મન્દ આહતી બેઠને રાજાએ સ્પર્શિને કહ્યું કે—

“વૌણા અંકુર્મતી, પપ્પ પપ્પ ક્ષીણ કુણહ મુહમર્ગમ્ ? ।”

અર્થાત્ હે મહારાજ! તે સ્ત્રી આહતી વખતે પગલે પગલે મુખ મરોડે છે તેવું મું કાણુ છે વાહ! સ્પર્શિએ ઉત્તર આપ્યો કે—

“નૂર્ણમ્ રમણપપ્પસે, મેહલ્કિષા ઊવહ્ નહપંતી ॥ ૧ ॥”

અર્થાત્ હે નૃપ! તેના રમણ-પ્રદેશને વિષે નમ્-સત વધેલું છે અને તેની સાથે તેની કટિમેખલા (કંઠારો) ધસાય છે, તેથી તે આહતી વખતે મોં મરોડે છે આ વાત સંભવતાં રાજાને કામ પહોં અને સ્પર્શિ તરફ અર્જુનિ વધ આ વાત સ્પર્શિ સમજી ગયા અને તેઓ ઉપાસથે આસ્યા ગયા. પછી બહારના દ્વાર ઉપર નીચે મુખમનો બેઠ મ્હોંક લખી સવની રાજ ક્ષીણા વિના તેઓ બન્યમ વિહાર કરી ગયા.

“ધામા સ્વસિ તથાસ્તુ રોહણગિરે! મત્તા સ્પિતિમ્પ્પુતા

વર્ષિવ્યમ્મહ્મ હમે કર્મ કવમિતિ સ્વમેડ્પિ મર્મ ક્રુયામ્ ।

મીર્મસ્તે મળયો વર્ષ વધિ મ્મલ્લમ્પ્પમિત્તિસાહા

કે મ્મજ્જારપરાયણાઃ ક્ષિતિમુજો મીર્મી કરિવ્યમ્મિ નઃ ॥ ૧ ॥”-સર્ગ ૧

અર્થાત્ (હે આમ રાજન્!) અમે બધાએ છીએ, તારું કંઠ્યાણુ યાગ્નિ. ખલિએ રા-હણગિરિને. હે છે કે—હે રોહણ પર્વત! તારું કંઠ્યાણુ યાગ્નિ. મારાથી છૂટા પહેલા આ ખલિએલું મું વલે એમ તું સ્વમે પપ્પ ખ્યાલ કરીશ નહિ, કેમકે હે મીમાન! એ તારા વહે અમે પ્રતિષ્ઠા પામેલા છીએ, તો પછી અલકારને વિષે રક્ત એવા ઉટલાયે નરેશરો અમને મુકુટ ઉપર ધારણુ કરશે.

૧ અર્જુનિ સા પરિતપ્સ્યહ, કમલમુહી અસળાઃ પ્રમાદેવ ।

૨ વૌણા અંકુર્મતી, પપ્પ પપ્પ ક્ષીણ કુણહ મુહમર્ગમ્ ।

૩ નૂર્ણમ્ રમણપપ્પસે, મેહલ્કિષા ઊવહ્ નહપંતી ।

૪ વર્ષિવ્યમ્મહ્મ હમે કર્મ કવમિતિ સ્વમેડ્પિ મર્મ ક્રુયામ્ ।

આ પ્રમાણેની અન્યોક્તિ દ્વારા અપ્પભટ્ટિજીએ આમ નૃપતિને ઉદ્દેશીને કહ્યું કે પછિહત-પ્રિય પૃથ્વીપતિ પછિહતને આવકાર આપશે અર્થાત્ અહિંઆથી અમે અન્યત્ર જઈશું, તોપણ અન્ય નૃપતિ પણ અમારૂં સન્માન કરશે.

શ્રીઅપ્પભટ્ટિ વિહાર કરતા કરતા ગૌડ દેશમાં લક્ષ્મણાવતી નગરીમાં ધર્મ રાજા રાજ્ય કરતો હતો, યાં જઈ ચડ્યા આ રાજાની સભામાં વાકુપતિ નામે ગુણુજ્ઞ કવિરાજ હતો. તેણે સૂરિજીના આગમનની વાત રાજાને કહી સભળાવી. તેથી અતિશય નમ્રતાપૂર્વક વિનતિ કરીને ધામધૂમ કરવા પૂર્વક તે રાજા તેમને પોતાના નગરમાં લઈ ગયો. તે સમયે સૂરિજીએ કહ્યું કે—

“રુચિરચરણારક્તાઃ સક્તાઃ સદૈવ હિ સદ્ગતૌ

પરમકવયઃ કામ્યાઃ સૌમ્યા વયં ધવલચ્છદાઃ ।

ગુણપરિચયોદ્ધર્પાઃ સમ્યગ્ ગુણાતિશયસ્પૃષ્ઠાઃ

ક્ષિતિપ ! ભવતોઽમ્યર્ણ તૂર્ણં સુમાનસસમિતાઃ ॥ ૧ ॥”—હરિહી

અર્થાત્ મનોહર ચરિત્રમાં અલનત લીન, (મુક્તિરૂપી) સદ્ગતિ (મેળવવાના વિચારમાં) સર્વદા આસક્ત, ઉત્તમ કાવ્ય રચનાર, ઇચ્છવા લાયક, સૌમ્ય, શ્વેત વસ્ત્રવાળા [અથવા શુક્લપક્ષી], ગુણોનો પરિચય (કરવા)માં અતિશય આનન્દવાળા, સદ્ગુણોની તીવ્રતાનો સ્પર્શ કરનારા અને સારા મનવાળા એવા અમે હે રાજા! તમારી પાસે જલદી આંખા છીએ ।

સૂરિજીએ અત્ર એવી પ્રતિજ્ઞા કરી કે જ્યાં સુધી આમ રાજા પોતે બોલાવવા આવે નહિ, યાં સુધી મારે અહિંથી વિહાર કરવો નહિ એ કહેવું આવશ્યક છે કે આમ નૃપતિ અને ધર્મ નરેશ્વર વચ્ચે દુશ્મનાવટ હતી.

આ તરફ સૂરિજી જ્યારે સવારના આમ રાજા પાસે આંખા નહિ, યારે આ રાજાએ સર્વત્ર તપાસ કરાવી, પરતુ તેમનો પત્તો મળ્યો નહિ આથી રાજાને અત્યંત ખેદ થયો એવામાં ‘યામઃ’ ઇલાદિ કાવ્ય તેના બેવામાં આંખુ. રાજાએ અક્ષર ઝોળખ્યા અને સૂરિજી મને મુકીને અન્યત્ર ચાલ્યા ગયા છે એમ તે સમજ્યો.

એક દિવસ આ આમ રાજા વનમાં ફીડા કરવા ગયો હતો, યાં તેણે એક શ્યામ સર્પને જોયો. તે સર્પનું મુખ રાજાએ પકડી લીધું અને પછી તે સર્પને અંગરખાની ખાંચમાં ગોપવીને તે સભામાં આંખ્યો અને તેણે પછિહતોને નીચે સુજખની સમસ્યા પૂછી.—

“શસ્ત્રં શાસ્ત્રં કૃપિર્વિદ્યા-ડન્યદ્ વા યો યેન જીવતિ ।”

૧ આ કાવ્યમાં અપ્પભટ્ટિજીએ પોતાની સ્થિતિને હસની સાથે સરખાવી છે એવી પરિસ્થિતિમાં ‘ચરાખુ’ શબ્દથી પગ, ‘આરક’ શબ્દથી થોડું રાતું, ‘સદ્ગતિ’થી સુન્દર ચાલ, ‘કવિ’ શબ્દથી બોવનાર, ‘ધવલચ્છદ’થી સફેદ પાખવાળો અને ‘માનસ’ શબ્દથી માનસ સરોવર એમ અર્થ કરી શકાય છે

અર્થાત્ શમ, શામ, ખેતી, વિવા અથવા બીજુ કશ કે જેના વડે એ જીવે છે (એ જાપાને મું કર્યું.)

સભામનિ કોઇ પણ પરિહત આ સમસ્યાને શામના અભિપ્રાય પ્રમાણે પૂર્ણ કરી શકે નહિ, તેથી આ સમસ્યા પૂર્ણ કરનારને શામ એક લાભ મુબલ્કું ટંક આપસે એવા તે શામને પટલ વગલખે. આનો લાભ એક જુગારી લેવા તેનાર થયે તે ધર્મ શામના નજરમાં વસતા શીબપ્પલકિ ખાસે ગમે એટલે તે સરિષ્ટ કે જેના ઉપર સરસ્વતી દેવી પ્રસન્ન હતી તેમણે આ સમસ્યા નીચે મુજબ પૂર્ણ કરી આપી.

“સુદૃઢીતં ચ કર્તવ્યં કૃષ્ણસર્પમુચ્ચ યથા ॥”

અર્થાત્ એમ (શામને) સ્યામ સર્પનું મુખ મદલુ કર્યું છે તેમ તેનું દુદતાથી મદલુ કર્યું એછે. વિશેષમાં સરિષ્ટને તે આમ શામનું ‘નાગાવલોક’ એવું નામ પાડ્યું.

પેલા જુગારીએ જોપજિરિ આવીને આમ શામ સમક્ષ સમસ્યા પૂર્ણ કરી જતાવી

એક જુગારીએ આ પ્રમાણે પધેધ રીતે પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરી તે એકને શામને પણે બન્યો થયો. તેણે એ જુગારીને ધમઠી આપતાં કહ્યું કે આ સમસ્યા તું કેવી રીતે પૂરી શકે તે સાચે સાચુ કહે એટલે તેણે લમણાવતીમાં રહેલા બપ્પલકિએ સમસ્યા પૂરી આપી એ સત્ વાત કહી દીધી.

આ સાંભળીને શામને ત્રિમાર આન્યો કે મુદ્ધ પણે દૂર લેવા છતાં તેમને કૃષ્ણ સર્પની મજર પડી, તે પછી એ તેમની તરફ એ શકાની દૃષ્ટિએ એણે તે ઠીક કર્યું નહિ કેમકે એમનું જુદિ-જલ અપૂર્વ છે આ પ્રમાણે શામને પણે પયોત્તાપ થયો.

અન્યથા શામ પોતાના મિત્ર શીબપ્પલકિનિરૂઢથી સંતપ્ત થયેલો ત્રિમારે નમરની ખહાર ગમે સાં તેણે વઠના વૃક્ષ નીચે એક મુશાકરુનું ધતક (મુકરુ) તેમજ કાળ ઉપરથી લઠકલા કરપતમાંથી પઠતાં બલનાં મિન્દુએ તથા તેમજ વળી એક ત્રિશિષ્ટ પત્થર ઉપર જડીલી લખેલી નીચે મુજબની અઠધી ગાથા લેધાં—

શઙ્ગા મહ મિત્રામણે વિવાહ ધારંસુદૃઢિ ચં હર્ષ”

આ સમસ્યા પૂરવાને સાદુ તેણે બનેક પરિહતોને કહ્યું પ તુ નેચનિ કોઇ પણ વચન રીતે તે સમસ્યા પૂરી શકે નહિ. આથી શામને તે જુગારીને બપ્પલકિએ ખાસે મોકલ્યો એટલે તેમણે નીચે મુજબ સમસ્યા પૂરી આપી.—

૧ સરખનો શીબપ્પલકિપ્રબન્ધનો નિમ્ન-લિખિત ૧૮૮૦ એ મ્બોડ—

“નાગાવલોક દુશ્ચાચર, શર્ષે હલ મરુરંદી ।

લલા મ્બલનેચાનિ ધાજા મિરવાનિવાર લા ॥

૨ ગાથા—

શઙ્ગા ધમ મિર્મમયે મિત્રવા શુદ્ધાહીવર્ષદુ દવિશ્ચ ॥

“કરપત્તવલિન્દૂ દ્ય, નિવડ્ડોળ તં વ્રજ મમરિયં”

આથી આમ રાત્રએ આતુતાપૂર્વક શુદ્ધને યોજાવવા માટે યોનાના પ્રધાનોને તેમની પાસે મોકલ્યા સાયે સાયે એમ પણ કહેવરાવ્યું કે—

“હોયા કારણ ગિર ધર્યાં, પત્તવિ મૃમિ પદંત
પત્તહ્ણુ પડત્તણ, વગ્તરુ કાઠ્ કરંત.”

વળી—

“ન ગદ્ધાં ગાદ્ધેયં મુયુવતિકપોલસ્યલગતં
ન વા શુક્તિં મુક્તામણિરુરભિજાસ્વાદગ્મિકઃ ।

ન કોટીરાસુદ્ધઃ સ્મરતિ ચ મવિત્રીં મણિચય—

સ્તતો મન્યે વિશ્વં સ્વમુખનિરતં સ્નેહવિરતમ્ ॥ ૧ ॥”—નિપલિન્દુ

અર્થાત્ સુન્દર સુન્દરીના ગણુડ-સ્થલ (ગાય) ઉપર ગેહું મુવર્ણુ (કુણુડળ) ગંગાને યાદ કરતુ નથી તેમજ સ્તનના સ્વાદતુ રમિક એવુ મુક્તામણિ શુક્તિ (છીપ)નું સ્મરણુ કરતુ નથી. વળી મુકુટ ઉપર આરૂઠ થયેલો મણિઓનો સમૂહ યોનાની માતાને સંભારતો નથી. તેથી કરીને હુ એમ માનુ છુ કે જગત યોનાના મુખમાં આસક્ત યન્યું છે અને સ્નેહથી વિરક્ત થયુ છે

તથા વળી—

“પાંસુમલિનાદ્વિજહ્ઃ, કાર્પટિકો મ્લાનમૌલિમુખગોમઃ ।

યદ્યપિ ગુણરત્નનિધિ—સ્તથાપિ પથિકઃ પથિ વરાકઃ ॥”—આર્થાં

અર્થાત્ જનાં ચરણો અને જઠાઓ ધૂળ વડે મલિન બન્યાં છે એવો તેમજ જનાં મસ્તક અને મુખની શોભા નિસ્તેજ બની છે એવો કાપડી શુણુનો રત્નાકર હોય તો પણ માર્ગમાં તે બિચારો મુસાફર છે

પ્રધાનોએ પણ કહ્યું કે હે નાથ ! આમ રાત્ર શુદ્ધ સ્નેહપૂર્વક આપને વિજ્ઞપ્તિ કરે છે કે આપે સત્વર પધારીને આ દેશને વસન્ત-લીલામાં મક્ષ કરવો જોઈએ વળી આપના વાક્ય-રસના રસિક એવા અમને અન્ય કવિઓની વાણી રૂચતી નથી, કેમકે અનિથપણુને ખાનારા કરતૂરીમૃગો ધાસ ખાતા નથી.

આના ઉત્તરમાં સૂરિશ્ચએ તે પ્રધાનોને કહ્યું કે આમ રાત્રને મારી તરફથી આ પત્ર આપશે તેમાં તેમણે લખ્યુ હતુ કે—

કરપત્રકલિન્દૂનામિતિ, નિપત્તનેન તવચ સસ્મૃતમ્ ।

૨ આતુ તાત્પર્ય એ છે કે—વૃક્ષે મુસાફરને છાયા મળે તેટલા માટે શિર પર પત્રો ધર્યાં. તે પત્રો શૂમિ ઉપર ખરી પડે, તો તેમાં તે ઉત્તમ વૃક્ષ શુ કરે ?

“विभ्रंशेण विणावि गया, मरिंदमणेषु हुंति गारविया ।
 विंशो न होइ वंशो, गपहि बहुपहिवि गपहि ॥ १ ॥—अथ
 माणससरह सुहासं, अहवि न सभंति रायइसेहि ।
 तहवि न तस्स तेण विणा, तीरुच्छंगा न सोहति ॥ २ ॥—,
 परिसेधियइंछच्छं—पि माणसं माणसं न संबिहो ।
 अन्नत्ववि अत्थ गया, इंसावि बया न भंति ॥ ३ ॥—,
 इंसा अहि गया तहिं, गया महिमण्डणा इयंति ।
 छेहच साह महासर—इ ये इंसेहि मुच्यन्ति ॥ ४ ॥—,
 मस्यत्र सषदणुधिय, नइमुहरीरंतचंदणुमोहो ।
 पम्भइंपि इ मछया—इ चंदणं जाइ महपगं ॥ ५ ॥—,
 अग्घांति महुयरा—इविळं कमछायराण मयरंइं ।
 कमछायरोवि विहो, सुओवि किं महुयरविहो ॥ ६ ॥—,
 इकेण कुप्पुहेअं विणावि रपप्यायरुधिय समुहो ।
 कुप्पुहरयणंपि बरे, अस्स ठियं सुधिय महग्घो ॥ ७ ॥—,
 कांइं विणावि अत्तंइमउओवेव पुण्णिमांइं ।
 हरसिरि गर्पपि सोहइ, म नेइ विमळं ससिक्खंइं ॥ ८ ॥—,

१. ७:५।—

विण्वेव विणापि पात्रा मरेणसुपवेणु अरन्ति पीरविताः ।
 विण्वो व अरन्ति वण्वे वरेणु बहुकेप्यपि वरेणु ॥ १ ॥
 माणससरोवरण सुहासि वपि न कण्वन्ते राजसैः ।
 तथापि व तस्य वैश्विष्य तीरोच्छङ्गा न सोहन्ते ॥ २ ॥
 परिधीयितइंछच्छमपि माणसं माणसं व कण्वेहः ।
 अन्नत्वपि वच (अन्न) गया इंसा वपि वया व कण्वन्ते ॥ ३ ॥
 इंसा वच महात्तत्र वया अहीमण्डणा धरन्ति ।
 छेहचोपं महासरसां वाहि इंसेह्युण्वन्ते ॥ ४ ॥
 मस्यत्र सषदणुधिय वच महुयरादिपमाचणुमोहोः ।
 पम्भइंपि व मछया कण्वं वपि महापगं ॥ ५ ॥
 अग्घांति महुयरा कण्वं वपि विमळं ससिक्खं ॥ ६ ॥
 अग्घांति महुयरा कण्वं वपि विमळं ससिक्खं ॥ ७ ॥
 कांइं विणावि अत्तंइमउओवेव पुण्णिमांइं ।
 हरसिरि गर्पपि सोहइ, म नेइ विमळं ससिक्खं ॥ ८ ॥

તદ્ મુક્ત્વાણવિ તરુવર!, ફિટ્ટ્વ પત્તત્તણં ન પત્તાણં ।
 તુહ પુણ છાયા જડ્ હો-ઈ કહવિ તા તેહિ પત્તેહિં ॥ ૯ ॥-,,
 જડ સવ્વત્થ અહચ્ચિય, ઉવરિં સુમણાણિ સવ્વરુક્ખાણં ।
 ચાવેવિ ચડંતિ ગુણા પહુપત્તિય પાવણ કોટિં ॥ ૧૦ ॥-,,
 જે કેવિ પહુ મહિમણ્ડલમ્મિ તે ઉચ્છુદેહસારિચ્છા ।
 સરસા જઢાણ મજ્જે, વિરસા પત્તેસુ દીસતિ ॥ ૧૧ ॥-,,
 સંપડ પહુણો પહુણો, પહુત્તણં કિં ચિરત્તણપહુણં? ।
 દોસગુણા ગુણદોસા, એહિં કયા ન હુ કયા તેહિં ॥ ૧૨ ॥-,,

અર્થાત્ વિન્ધ્ય(પર્વત) વિના પણ (એટલે તેના ઉપર નહિ રહેલા હોવા છતાં પણ)

હાથીઓ રાજાઓના ભુવનમાં ગૌરવયુક્ત હોય છે (એટલે તેઓનું સાં પણ સન્માન થાય છે) અને અનેક હાથીઓ જતા રહે છે તે પણ વિન્ધ્ય વન્ધ્ય બની જતો નથી.—૧

એ કે રાજહસોને માનસ સરોવરનાં સુખો મળતાં નથી, છતાં પણ તેના વિના તે સરોવરનાં તીરો શોભતાં નથી એમ નથી —૨

હંસના સમુદાયથી રહિત અનેહું એવું માનસ (સરોવર) તે માનસ છે એમાં દંધ સંદેહ નથી. વળી ગમે ત્યાં ગયેલા હંસો પણ ખગલાઓ કહેવાતા નથી —૩

હસો જ્યાં ગયા હોય છે ત્યાં ગયા છતાં પૃથ્વીના ભૂપણરૂપ અને છે. પરંતુ તેમાં છેદ તો તે મહાસરોવરોનો છે કે જે હંસો વિનાનાં અને છે.—૪

જેનાં ચન્દનનાં ઝાડો નદીના સુખથી હરાઇ ગયેલાં છે તે મલય (ગિરિ) ચન્દનથી યુક્તજ છે. તેમજ વળી મલયથી ભ્રષ્ટ થયેલુ ચન્દન મહાભૂત્યતાને પામે છે.—૫

બ્રમરો પણ કમલાકરો (કમલોની ખાણ)માંના ક્રૂત મકરન્દને સુધે છે, પરંતુ યુ કમલાકર મધુકર વિનાનો જેવામાં કે સાંભળવામાં આવ્યો છે ?—૬

એક કૌસ્તુભ (નામના) રત્ન વિના પણ સમુદ્ર રત્નાકરજ છે અને વળી જની છાતી ઉપર કૌસ્તુભ રત્ન રહેલું છે તે પણ મહાભૂત્યવાન છે.—૭

ખાણ વિના પણ પૂર્ણિમાનો ચન્દ્ર અખણિડત મણુડળવાળો હોય છે અને મહાદેવના મસ્તક ઉપર રહેલો નિર્ભળ ચન્દ્રનો ખાણ પણ અત્યંત શીશે છે.—૮

સ્વયા મુક્તાનામપિ તરુવર! અદ્યતિ પત્રસ્વ ન પત્રાણામ્ ।

તવ પુનરહ્યાયા यदि भवति कथमपि तावत् तैः पत्रै ॥ ९ ॥

जटा(जडा): सर्षप्राघ पत्र उपरि सुमनांसि सर्ववृक्षाणाम् ।

चापेऽपि घटन्ति गुणाः प्रमुपतीत्या प्राप्नुवन्ति कोटीम् ॥ १० ॥

ये केऽपि प्रभवो महीमण्डले ते ह्यक्षुदेहसदक्षाः ।

सरसा जटाना (जडाना) मध्ये विरसाः पत्रेषु (पत्रेषु) दृश्यन्ते ॥ ११ ॥

सम्प्रति प्रभव प्रभव प्रमुख किं चिरन्तनप्रभूणाम्? ।

दोषगुणा गुणदोषा पृभि कृता नैव कृतास्तैः ॥ १२ ॥

દે ઉત્તમ વૃક્ષા । તે સજી હીષેલાં પત્રોનું પત્તવ નષ્ટ થવું નથી. તે ઉપરાંત વળી એ તારી છાયા ઠાકા પલ્લુ રીતે ઘટ શકે, તેા તે પત્રો વડે(જ) તેમ ઘટ શકે તેમ છે —૬

જટા બધે ઠેકાણે સર્વ વૃક્ષોની નીચેજ દોષ છે, ત્યારે પુષ્પો તેની ઉપર દોષ છે મનુષ્ય ઉપર દોરી ચડે છે અને તે પ્રહ્લીની પ્રતીક્રિષ્ટી તેના અમ્મ ભાગને પામે છે —૧૦

પૃથ્વી-મણ્ડળમાં જે કોઈ સ્વામીએ સેરડીના સાંઠા (1)ના જેવા છે, તેણે જેમ સેર ડીએા 12ઓમાં સરસ અને પત્રોમાં વિરસ દેખાવ છે, તેમ બંકને વિષે રાત્રી અને પાત્રાને વિષે નીરાત્રી દેખાવ છે —૧૧

દાઠ સ્વામીએ છે તે (પલ્લુ) સમર્થ છે, તેા પછી મળ્યા કાળના સ્વામીઓની પ્રહ્લાત(ની વાતજ) શીઃ દોષોમાં ઝુલેા અને ઝુલેામાં દોષો જેમ જેમલે સ્વીકાર્યા છે, તેમ પ્રાચીન રાજાઓએ કહ્યું નથી.—૧૨

ઉવટમાં સુરિજીએ પ્રધાનો સાથે જેમ પલ્લુ કહ્યાનું છે—

‘ અસ્મામિર્ષદિ કાર્ય ય—સદ્વા ધર્મસ્ય મૂપતો ।

સમાયાં છન્નમાગલ્ય સ્વયમાપૃષ્ઠ્યતાં દ્રુતમ્ ॥ ૧ ॥

જાતે પ્રતિજ્ઞામિર્ષાદૈ યયાડડ્યામલ્લાશ્ચિત્કમ્ ।

પ્રધાનાઃ પ્રહિતાઃ પૂર્ણ્ય-રિતિ સિદ્ધાપુરસ્સરમ્ ॥ ૨ ॥”

અર્થાત્ દે રાજન । એ તમારે અમારું કામ દેવ, તેા સત્વર ધર્મ રાજની સલામાં ઝુમ રીતે આવીને અમને આમન્ત્રણ આપવું તેમ થતાં અમારી પ્રતિજ્ઞાને નિર્વાહ થશે એટલે અમે તમારી ખાસે આવીશું આ પ્રમાણેની શિક્ષા આપીને સુરિજીએ પ્રધાનોને યાજ્ઞા એકસ્યાલ એટલે પ્રધાનોએ બધને સર્વ હક્કિત આમ રાજને બચાવી અને તેને પત્ર પલ્લુ આપ્યો

આ ઉપરથી સર્વ વૃક્ષાન્ત બણીને આમ રાજ સુરિજીને મળવાને અધીશા બની ગયો અને કોટલાક સારા મનુષ્યોને સાથે લઇને લક્ષણવાતી તરફ જવા નીકળી પલ્લો-માર્ગમાં ઝોડાવડી નદીના તીરે એક ગામ આનું, યાં જણે દેવકુલમાં તેણે રાત્રિએ નિવાસ કર્યો તે રાત્રિએ જાં તેની અભિકાપિકા બન્તરી આવી અને તે આ રાજનું રૂપ એક અક્રિત બની ગય તેથી બરતે જેમ બ્રહ્મા દેવીને સ્વીકાર કર્યો હતો, તેમ આ રાજાએ તેની પ્રાર્થનાનુસાર તેનો સ્વીકાર કરી તેની સાથે ક્રોડા કરી. સવાર પડતાં તેની રજા લઇને લાઠ ઉપર બેસીને તે સુરિજી ખાસે આવી પહોંચ્યો અને ૯૭ પલ્લુ તે માંબરે છે, એક રાત્રિનો સૌ સનેહ” એ અવવાળી નીચે મુજબની અક્રમી વાણી બોલ્યા.

“એકાચિ સા મુમરિચ્ઘ્ઘ કો મેહો યગરાઈય ।”

આના પ્રત્યુત્તરમાં “ગોદાવરીના તીરે તે વાસ કર્યો તેથી” એવા અર્થવાણી સૂરિશ્ચએ નીચે મુજબની અડધી ગાથા કહી:—

“ગોલાનહૃતીરે સુન્નદેડલંમિ જંસિ વાસમિઓ ॥ ૧ ॥”

આ પ્રમાણે વાતચિત થયા બાદ સૂરિશ્ચ અને રાજ એકમેકને ભેટી પડ્યા. ત્યાર બાદ આમ રાજએ ખડી વડે ગોમૂત્રિકા બધમાં નીચે મુજબનો શ્લોક લખ્યો:—

“અતિ અતિ અન્મઅલં પ્રીદ્યરઘજઘ ॥

મેલામેલા મેલમેલં ફસફસફસ ॥”

આ સૂરિશ્ચ સમજી ગયા એટલે તે નૃપતિએ તેમની નીચે મુજબ રતુતિ કરવા માંડી.

“અઘ મે સફલા પ્રીતિ-રઘ મે સફલા રતિઃ ॥

અઘ મે સફલં જન્મ, અઘ મે સફલં ફલમ્ ॥ ૧ ॥”

અર્થાત્ આજ મારી પ્રીતિ તેમજ રતિ સદ્ગુણ થઇ છે મારો જન્મ પણ કૃતાર્થ થયો છે અને આજે મારૂં (આગમનનુ) ક્ષણ પણ સદ્ગુણ થયું છે

આ પ્રમાણે રાત્રિ વિનોદ-ગોષ્ઠીમાં પસાર થઇ ગઇ પ્રભાતે રાજની સલા ભરાઇ હતી ત્યાં સૂરિશ્ચ પણ ગયા પછીથી આમ રાજ પણ પોતાના માણસો સાથે સ્થગીધરના વેશમાં હાથમાં બીજેડૂ લઇને દાખલ થયો આ પ્રમાણે આમ રાજને સલામાં દાખલ થતો જોઇને સૂરિશ્ચએ દ્વિઅર્થી ભાષામાં ધર્મ રાજને કહ્યું કે —“एते आमनृपनराः” અર્થાત્ આ આમ રાજના મનુષ્યો અમને બોલાવવા આવ્યા છે પછીથી જ્યારે આમ રાજ સમીપ આવી પહોંચ્યો એટલે ગુરૂશ્ચએ તેને કહ્યું કે—“आगच्छाम” અર્થાત્ અમે આવીએ? (આનો ગૂઠ અર્થ એ હતો કે હે આમ ! આવ.)

સ્થગીધરના વેશમાં આમ રાજ ગુરૂ સમીપ જોઈ એટલે દૂતે તેમના હસ્તમાં વિજ્ઞાપિત્ર મુક્યો, તે ગુરૂએ ધર્મ રાજને ખતાવ્યો. પછી ધર્મ નરશ્ચરે દૂતને પૂછ્યું કે તમારો આમ રાજનુ રૂપ કેવું છે? ત્યારે તે દૂતે જવાબ આપ્યો કે તેઓ આ સ્થગીધરના જવા છે અથવા આજ આમ સમજે સૂરિશ્ચએ સ્થગીધરના સામુ જોઇને તેને પ્રશ્ન પૂછ્યો કે આ તમારા હાથમાં શું છે? તેણે ઉત્તર આપ્યો કે “બીજેરા” (અર્થાત્ હું બીજે રાજ છું) ત્યાર બાદ દૂતે પોતાના હાથમાં રાખેલાં તુઝેરનાં પાંદડાં બહાર કાઢ્યાં તે જોઇને રાજએ સૂરિશ્ચને પૂછ્યું કે આ શું છે? તેના પ્રત્યુત્તરમાં ગુરૂશ્ચએ સ્થગીધર તરફ આંગળી કરીને કહ્યું કે ‘તુઅરિપત્ર’ (આનો ગૂઠ અર્થ એ હતો કે આ તારો શત્રુ પ્રાપ્ત થયો છે)

આ પ્રમાણેની દ્વિઅર્થી વાતચિત થઇ, પરતુ સરળ દ્રઢ્યવાળા ધર્મ રાજને તેની કંઈ ખબર પડી નહિ. અતમાં આમ રાજ સલા છોડી ચાલતો થયો. તેણે સ્વદેશ જતાં

પહેલાં ધર્મ રાખતી વેશખને પોતાના નામવાળું એક કંઠણ આપ્યું અને રાત્રે તે સાં રહ્યો. પ્રાતઃકાલે રાજદ્વારના દ્વારખાળને બીજું કંઠણ આપી તે પોતાને દેશ જવા નીકળી પડ્યો.

બપોર થતાં સુરિશ્ચએ ધર્મ રાખને કહ્યું કે અમારી પ્રતિષ્ઠા પૂર્ણ થઈ છે, વાસ્તે અમે હવે વિદ્વાર કરી આમ રાજ પાસે જઈશું. આરે ધર્મ રાખએ કહ્યું કે આમ સ્વયં આપને આમન્ત્રણ આપવા આજ્ઞા નથી, તો પછી આપની પ્રતિષ્ઠા કેવી રીતે પૂર્ણ થઈ ગયું? આના જવાબમાં સુરિશ્ચએ ધર્મ રાખને સર્વ ગુણ વાળ્યો. દ્વિતીય અર્થે કહી સમજાવ્યો. વળી એટલામાં વેશખએ તેમજ દ્વારખાળે પણ આમ નરેશ્વરનાં નામવાળાં બે કંઠણો રહ્યું કર્યાં. આથી ધર્મ રાખને ખાતરી થઈ કે આમ સ્વયં આજ્ઞા હતો. પછી ધર્મ રાખએ સુરિશ્ચને કહ્યું કે હું વાક-જાળથી છેતરાયો છું. આર પછી સુરિશ્ચએ તેની રાજ લખને વિદ્વાર કર્યો અને આમ રાખને તેઓ સ્ત્રીમાં મન્યા.

માર્ગમાં આમ રાખએ એક પ્રુહિત (બીલ)ને પશુની માફક તળાવમાં મોડું ધાલીને જાળ પીટો એથે એટલે તેણે સુરિશ્ચને નીચે મુજબના પૂર્વાર્ક દ્વારા તેનું કારણ પૂછ્યું—

‘પસુ ત્રિમ પુહિત્વ પીમ્હ જલ પંથિઠ કવમિહિ ક્ષરમિળ’

આ સાંભળીને સુરિશ્ચએ તત્કાલ તેના પ્રત્યુત્તરમાં નીચે મુજબનો ઉત્તરાર્ક કહ્યો—

‘ક્ષર થવિ કરંથિય ક્ષ્મલિળમુદ્દહિમંસુનિવારમિળ’

અર્થાત્ કાજાળથી ભિમિત અધુના નિવારણથી (એટલે કે એવાં અંધસુ લૂછવાથી) બને હાથ કાળા થયા છે.

આ વાતની ખાતરી કરવા માટે રાખએ તે પ્રુહિતને પોતાની સમક્ષ બેઠાવ્યો અને પોતાનું વૃત્તાન્ત રહ્યું કરવા કહ્યું. એટલે શરમથી નીચું મુજ રાખીને તે પ્રુહિતે કહ્યું કે હે નાથ ! મુક્ષાર્થીમાં તમારી પ્રજા-વધૂને શાંત કરવો હતો તેનાં કાજાળયુક્ત અધુએ વડે ભીંજાં થેશા માત્ર હાથ કાળા જન્યાં હતાં.

આ વૃત્તાન્ત બહીને રાખ પ્રુથી થયે અને સુરિશ્ચ સાથે ઝોપઝિરિ પાસે આવી પહોંચ્યો. તાર જાઠ તેણે મહોત્સવપૂર્વક સુરિશ્ચનો આમમાં પ્રવેશ કરાવ્યો.

વિનોદ-વર્ષામાં દિવસો પશ્ચર થતા હતા તેવામાં નુદાવસ્થાન ત્રાપ થયેશા અને અનશન કરવાની અસિલાયા રાખતા એવા પોતાના ગુરુ શ્રીસિદ્ધસેનસૂત્રના પત્ર વ ને મે બીતાર્ય સાધુ અધ્યવહારિશ્ચની પાસે આજ્ઞા. આ પત્રમાં ત્રિમ લખ્યું હતું કે—

મે તને લખ્યો છે તેમજ સુરિશ્ચ પણ આપ્યું છે, તો હે અધ્યવહારિ ! તું હવે એવા પ્રયત્ન કર કે મુથી કરીને હું અનશન બનીકાર કરી સ્વર્ગે જઈ.

પ્રભાવક-ચરિત્રમાં તે આ સંબંધમાં એવો ઉદ્દેશ્ય છે કે—

“સૌરીરં સયલં વલં વિગલિઅ દિટ્ટીવિં કટ્ટેણ મે
દટ્ટવ્વેસુ પયટ્ટઈ પરિગયપ્પાયં તહા આહયમ્ ।
પાણા પાહુણયત્તગન્તુમહુણા વટ્ટંતિ વચ્છા ! તુમં

મં દટ્ટું જઈ અત્થિ તા લહુ લહુ ઇચ્છા હિ(ગ)મિસ્સં સયમ્ ॥”—શાર્દૂલ૦

અર્થાત્ મારૂ સમસ્ત શારીરિક બળ ક્ષીણ થઇ ગયું છે, મારાં નેત્રો પણ જેવા લાયક પદાર્થોને વિષે કષ્ટે કરીને પ્રવર્તે છે, આયુષ્ય ગતપ્રાય બન્યું છે, પ્રાણ હમણા પ્રાધૂર્ણિકતા (પરોણાપણા)ને પ્રાપ્ત કરવાની તૈયારીમાં છે વાસ્તે હે વત્સ! જે તને મારા દર્શન કરવાની ઇચ્છા હોય, તો તુ સત્વર આવજે

આ પ્રમાણેનો પત્ર વાંચીને અપ્પભટ્ટિણ પોતાના ગુરૂ પાસે જવાને તૈયાર થઇ ગયા અને વિહાર કરતા કરતા મોઢેરક ગામમાં પોતાના ગુરૂ સમીપ આવી પહોંચ્યા ગુરૂને વન્દન કરી તેઓ સ્વસ્થાનકે બેઠા એટલે ગુરૂએ પોતાનું મૃત્યુ સમીપ આબ્યું છે એમ કહ્યું અને તેથી કરીને અન્તિમ આરાધના, ચતુ શરણુતુ શરણુ, પાપનો પશ્ચાત્તાપ, સુકૃતની અતુ-મોહના, તીર્થોની વન્દના ઇસાદિ વિધિ વડે તેમનું શ્રેય થાય તેમ કરવા કહ્યું આ બધું અપ્પભટ્ટિણએ કર્યું કાલાન્તરે તેમના ગુરૂ સુખેથી સ્વર્ગે સિધાવ્યા

શોક શાંત થતાં ગોવિન્દસૂરિ તેમજ નન્નસૂરિને ગચ્છનો ભાર સોંપીને તેઓ પાછા આમ રાજ પાસે આવ્યા અને પૂર્વની જેમ સાં તે બેની વચ્ચે વિનોદ-ગોષ્ઠી ચાલવા લાગી

એક દિવસ સૂરિણ રાજ-સભામાં લાંબા વખત સુધી પુસ્તકમાં દૃષ્ટિ રાખીને બેઠા હતા આ સમયે ઇન્દ્રની અપસરાઓને પણ લજ્જાપદ કરનારી નર્તકી (નાચનારી) નાચ કરી રહી હતી સૂરિણની આંખે ગ્રાંખ વળી હતી તે દૂર કરવાને સાડ તેમણે આ નાચનારીની પોપટના પીંછાના જેવી નીલવર્ણી કાંચળી તરફ દૃષ્ટિ ફેંકી. આ જોઇને આમ રાજએ મનમાં વિચાર કર્યો કે—

“સિદ્ધંતતત્તપારં-ગથાણ જોગીણ જોગજુત્તાણં ।

જઈ તાણંપિ મયચ્છી, મણંમિ તા સચ્ચિય પમાણં ॥”—આર્થા

૧ છાયા—

દ્વારીર સકલ બલ વિગલિત દષ્ટ્યપિ કષ્ટેન મે
દ્રષ્ટ્યેણુ પ્રવર્તેતે પરિગતપ્રાય તથાડ્યુપ્યમ્ ।
પ્રાણા પ્રાધૂર્ણિક્ત્વ ગન્તુમધુના વર્તન્તે વત્સ ! તવ
માં દ્રષ્ટુ મયસ્તિ તતો કષ્ટુ હપ્તિવચ્છા ગમિપ્યસિ સ્વયમ્ ॥

૨ છાયા—

સિદ્ધાન્તવત્ત્વપારગતાનાં યોગિનાં યોગયુક્તિનામ્ ।
યદિ તેપામપિ મૃગાક્ષી મનસિ તત્તઃ સૈવ પ્રમાણમ્ ॥

અર્થાત્ એ સિદ્ધાન્તનાં તત્ત્વનો પાર પાનેલા તેમજ મોગયુક્ત ત્રિવા ચોળીઆનું
અનર્થ પશુ ચગાશી વસે છે, તે પછી તે ચગાશીજ પ્રમાણ છે

તે રાત્રે આમ રાત્રે સુરિછની પરીક્ષા કરવા માટે આ નર્તકીને પુરુષના વેશમાં
તેમની પાસે મોકલી. તેણે આવીને સુરિછને કસ-સ્પર્શ કર્યો સુરિછ સમજી ગયા કે આ
તો કોઈ યુવતી છે અને પોતાને માથે આમ રાત્રીની ચૂર્નતાને લીધે આ ઉપસર્મ આવી
પડ્યો છે તરતજ તેણે તેની સામે ઘવાને સજ્જ વધ ગયા અને તેમણે તે નર્તકીને ઉદેશીને
કહ્યું કે હે વરાહિકા! તું કોણુ છે અને ક્યાંથી આવી છે? અમારા જેવા પ્રભુચારી પાસે તારું
શું વળવાતું છે? શું પવન વડે મેરૂ મલાયમાન થયો છે કે?

આ સંભળીને તે નર્તકીએ કહ્યું કે હું આપને જેવો ઉપદેશ આપવા આવી છું કે—

“લાટ્ટે સારં વસુષા, વસુષામામપિ પુરં પુરે સીધા ।

સીધે શર્યં શર્યે, વરાહનાઝ્જાહ્નસર્વસ્વમ્ ॥”—આમાં

અર્થાત્ રાત્રીમાં પૃથ્વી એ સાર છે અને પૃથ્વીમાં શહેર સાર છે, જેવી રીતે શહેરમાં
મહેલ અને મહેલમાં સમ્પદ અને સમ્પદમાં કલ્પના મનુષ્ય સુન્દર સુન્દરી સાર છે.

વાસ્તે આમ રાત્રે ભક્તિપૂર્વક આપની સેવા કરવા માટે મોકલેલી જેવી અને આપ
સ્વીકારે. સુરિછએ એ વાત ઉપર ધ્યાન આપ્યું નહિ એટલે તેણે હાન-લાન, કટાક્ષપૂર્વક
અવલોકન, ઘભૃતીપ ધસારિ સર્વ ઉપાયો મોજી એમાં અને સ્ત્રી-ક્રમ્પારિક લખ પશુ જતાઓ
પરંતુ જતેર પીગળે તે સુરિછ પીગળે. આખરે આ નર્તકી ઘાઠી અને સવાર પડવાં તે રાત્ર
પાસે ગઈ અને ત્યાં તેણે તેને સર્વ હકીકત કહી સભળાવી. સુરિછનું અપૂર્વ પ્રભુચાર્ય અર્જુનિ
રાત્ર અત્યંત પ્રસન્ન થયો અને તેવું ધ્યાન ધરતો કહેવા લાગ્યો કે—

“મ્યુમ્હને ધામિ વાક્યાય, હૃગ્મ્યાં ધામ્યવતારણે ।

વલિર્વિપીયે સીહાર્વ-હૃષાપ હૃષપાય તે ॥”—અનુકૃપ

અર્થાત્ હું તમારાં વાક્યો ઉપર વારી બહુ છું, તમારી દુષ્ટિનાં આવારણાં લઈ છું.
સીહાર્વથી મનોહર જેવા તમારા હૃદયને હું એમ જાણે આપુ.

સવારના નસારે વ્યયભરિલ રાત્ર-સંધ્યામાં આંખા, સારે રાત્ર શરમનો માર્યો એક
અક્ષર પશુ મોઢી શરમો નહિ. સારે સુરિછએ તેને કહ્યું કે ત્રણમાલાની કમ બહાર
નથી, કેમકે મહર્ષિઓના દુષ્કૃત અને ભૂપલુની તપાસ કરવી એ રાત્રઆતુ કાંઈ છે રાત્રએ
કહ્યું કે હે ગુણી! એ વાત સમારણો નહિ એમ કહીને તેણે પોતાનું અસ્તક તેમ જ અરબુના
નમાન્યું

આપ પ્રભુજી છે. તેમના અપજન હાથ જવા કરીને હું માન અને આચર્યપૂર્વક
કહું છું કે—

“ધન્યાસ્ત એવ ધવલાયતલોચનાનાં
તારુણ્યદર્પઘનપીનપયોધરાણામ્ ।

ક્ષામોદરોપરિલસત્રિવલીલતાનાં

દૃષ્ટાડકૃતિં વિકૃતિમેતિ મનો ન યેપામ્ ॥”—વસન્તલિલકા

અર્થાત્ સુન્દર તેમજ વિશાળ લોચનવાળી, યૌવનના ગર્વથી પરિપૂર્ણ પુષ્ટ પયોધરવાળી તેમજ ક્ષામ ઉદર ઉપર વળેલી ત્રિવલીની શોભાવાળી એવી સુંદરીઓની આકૃતિ જોઇને જમના મનમાં વિકાર ઉત્પન્ન થતો નથી, તેમને ધન્ય છે.

એક દિવસ રાજ રાજ-મર્ગે થઇને જતો હતો. તેવામાં તેણે એરંડાનાં પાંચ આંગળ જવડાં મોટાં પત્રો વડે ઢાંઢેલ સ્તનવાળી હાલિક-પ્રિયા (હળ ખેડનારાની સ્ત્રી)ને એરંડાનાં પત્ર વીણતી જોઇ. તે વાતને ઉદ્દેશીને તેણે નીચે મુજબનો ગાથાર્થ જોડી કાઢ્યો.

“તંદ્વિ વરનિગ્ગયદલો, પરુણ્ડો સોહૃદ તરુગણાણં ।”

અર્થાત્ સારે પણ ઉત્તમ પત્રથી રહિત બનેલો એરંડો વૃક્ષોના સમૂહમાં શોભે છે.

પછીથી તેણે આ સમસ્યા સૂરિજીને પૂછી એટલે સિદ્ધસારસ્વત એવા તેમણે તરતજ કહ્યું કે—

“દ્વૈત્ય ઘરે હલિયવહ, ર્હમિત્તત્થણી વસરૂ ॥ ૧ ॥”—આર્થાં

અર્થાત્ એ ઘેર એટલા પ્રમાણના પયોધરવાળી હાલિક-વધૂ વસે છે.

આ સાંભળીને રાજને અચંબો થયો અને તે વિચારવા લાગ્યો કે અહો સારસ્વત પ્રભાવ કેવો છે !

અન્યદા રાજએ પ્રોષિતભર્તૃકાને (અર્થાત્ જણો ધણી પરદેશ ગયો છે એવી ઠાઠ સ્ત્રીને) વાંકી ડોક રાખીને હાથમાં દીવો લઇને સાંજના વાસ-ભવન તરફ જતી જોઇ. તેણે સાર બાદ આ વાત સૂરિજીને નીચે મુજબ કહી સંભળાવી —

“દિઠ્ઠા વંક ગીવા અ, દીવજ(દીવકરાય) પહિયજાયાય ॥”

સૂરિજીએ આ ઉત્તરાર્ધને બંધ બેસતો આવતો (અને ‘પ્રિયના સ્મરણથી ટપકતાં આંસુઓની ધારાના પડવાના ભયવાળી’ એ મતલબનો) નીચે મુજબનો પૂર્વાર્ધ કહ્યો:—

“પિયંસભરણપલુદ્દંત-અંસુધારાનિવાયમીયાય ॥ ૧ ॥”—આર્થાં

૧ છાયા—

તદ્વાપિ વરનિગંતદલ પરુણ્ડ શોભત એવ તરુગણેષુ ।

૨ છાયા—

અન્ન ગૃહે હાલિકવધૂ પ્તાવન્માત્રલના વસતિ ।

૩ છાયા—

દૃષ્ટા વક્ષા મીવા ચ દીવકરાયાઃ પથિકજાયાયાઃ ।

૪ છાયા—

પ્રિયસ્રાણપલુદ્ધસુધારાનિવાયમીતાયાઃ ।

આ પ્રમાણે રાબ અને સુરિજ્ઞાના દિવસો બધીત વતા હતા. તેવામાં એક દિવસે ધર્મ રાબએ મોકલેલો. હૂત આમ રાબ પાસે આન્ધે અને તેને કહેવા લાગ્યો કે હે રાબના તારી વિચસણતાથી ધર્મ રાબ સંતુષ્ટ થયો છે. વળી તેણે કહ્યું કે તમે આમને વાસ્તુજીથી છેતર્યા એટલે અમારે ધર આવેલા એવા તમારો અને ઓછો વતો પણ સત્કાર કરી રાખ્યા નહિ. અમારે અમારા રાબના ધૌર્યથી મહાવાદી વર્ધનકુંજર આન્ધે છે તેની સાથે વાદ કરી શકે એવો કાઠ વાદી હોય તો તેને અમારે કેશ મોકલો. અમારે અને તમારે પણ કાળથી દુરભવાવટ છે, તો જનો વાદી છતે તે રાબ અન્ય રાબના કેશનો પણ સ્વામી અને એવું આપણા બે જણ વચ્ચે પણ હોય; કેમકે માનવનો વધ થાય એવા મુદ્દનો તો કાણ સ્વીકાર કરે ?

આ સાંભળીને આમ રાબએ તેને કહ્યું કે જ તું આ કહે છે તે ધર્મરાબ પોતે કહ્યું છે કે તું તારા મુખથી આ પ્રમાણે કહે છે. અમારો વિચય વર્તા એ અરેખર તારો રાબ સમગ્ર અન્ય અને આપે તેમ હોય, તો અમે વાદી છધને આવીએ. હૂતે કહ્યું કે કારણવશાત્ મુખિધિરે પણ ક્રોધ—પૂર્વમાં અસભ વ્યવહાર કર્યું હતું, પરંતુ આગ સ્વામી તો કારણવશાત્ પણ અસભ મોલતા નથી.

આમ રાબએ હૂતને રાબ આપી અને પોતે પોતાના તરફથી અપ્પસાદિજ્ઞને વાદી તરીકે સ્વીકારી તેમની સાથે વાદને મટિ અર્થ મારે મયા. ધર્મ રાબ પણ વર્ધનકુંજરને સાથે છધને સાથે આન્ધે. આ વાદ—નિવાદનો પ્રારભ વર્તા વર્ધનકુંજરે ધર્મ રાબને આશીર્વાદ દેતાં કહ્યું કે—

‘સર્મણે સીગતો ધર્મો પશ્ય વાત્સ્યમેન ધા ।

આદતઃ સાજ્ઞયન્ વિત્ત્વં, હજજ્ઞણવિનયરમ્ ॥’—અનુકૃપ

અર્થાત્ હે સબન્ તું એ. જગત્ને પ્રત્યેક શણે વિનાશશીલ સિદ્ધ કરતા એવા જ ધર્મનો મુનીન્દ્રે સ્વીકાર કર્યો છે તે ધૌર્ય ધર્મ મુખને મારે થાએ.

માર આજ અપ્પસાદિજ્ઞએ આમ રાબને આશીર્વાદ દેવા પૂર્વક કહ્યું કે—

‘ઘર્હવ્ હર્મોમર્તિં દેવાન્—ત્રિસ્વામમ્પદસ્વિતઃ ।

ધદ્વાષા વિચિત્તા મિપ્વા—વાદા વક્ષસ્વમામિન ॥’—અનુકૃપ

અર્થાત્ જની વાણીથી એકાન્તને માનનશ મિથ્યાવાદીએ છતાયા છે તે સાથેત આનન્દ—પદમાં રહેલા (અર્થાત્ મોક્ષે મયેલા) એવા તીર્થંકર મુખની હલતિ કરે.

આ પ્રમાણે આશીર્વાદનું કાર્ય સમાપ્ત વર્તા વાદી અને પ્રતિવાદી વચ્ચે વાદ—નિવાદ શરૂ થયો. જ મહિના મુખી એક ધરણે વાદ—નિવાદ થાસ્થે; પરંતુ એ મેમણી કાઠ મુખને પસન્દ કરી રાખ્યા નહિ. આમ રાબ આથી કટાળી મથે અને તેણે સુરિજ્ઞને કહ્યું કે

રાજ્ય-કાર્યમાં આથી વિદ્ય થાય છે, વાસ્તે આપે વર્ધનકુંજરને સત્વર જીતવો જોઈએ. સૂરિ-
જીએ તેના પ્રત્યુત્તરમાં કહ્યું કે કાલે સવારે એને હું જીતીશ.

સાર પછી તે રાત્રે સૂરિજીએ મન્ત-શક્તિ વડે સરસ્વતી દેવીને જોલાવી હાર, કુણ્ડલ
વિગેરે-આભૂષણોથી અલંકૃત તેમજ દિવ્ય કુસુમના પરિમલથી સુવાસિત એવી ભગવતી
સરસ્વતીનું પ્રત્યક્ષ દર્શન થતાં તેમણે તત્કાલ ચૌદ શ્લોકો રચીને તે વડે તેની 'સ્તુતિ કરી
દેવીએ તેમને કહ્યું કે-હે વત્સ! તેં મને શું કરવા યાદ કરી છે? સૂરિજીએ કહ્યું કે આજ
વાદ કરતાં છ મહિના પૂરા થઈ ગયા છે, તેથી કરીને હવે તું એમ કર કે જથી કરીને મને
વિજય પ્રાપ્ત થાય આના ઉત્તરમાં સરસ્વતી જોલી કે આ વર્ધનકુંજરે માફ સાત ભવ પર્યંત
આરાધન કર્યું છે, તેથી આ ભવમાં મેં તેને અક્ષયવચનગુટિકા આપી છે તેના પ્રભાવથી એ
દુર્ભય છે. આ સાંભળીને સૂરિજીએ તેને કહ્યું કે શુ તું જૈન શાસનની વિરોધિની છે કે મને જય
અપાવતી નથી? સારે તે જોલી કે હું જયનો ઉપાય ખતાવુ છુ તે સાંભળ કાલે સવારે વાદ-
વિવાદ શરૂ કરવામાં આવે તે પૂર્વે સર્વ સભાસદોને મુખ-શૌચ કરવાનું કહેવું. તદનુસાર તે
કાર્ય વર્ધનકુંજર કરવા જતાં તેના મુખમાંથી એ ગુટિકા મારી ધરજાથી નીકળી જશે,
એટલે પછી તારો વિજય થશે પરંતુ મારી એક યાચના છે કે આ મારી સ્તુતિરૂપ ચૌદ
શ્લોકોનો તારે દોષના આગળ પણ પ્રકાશ કરવો નહિ, કેમકે જે તેનું પઠન કરે તેની સમીપ
મારે હાજર થવું જ પડે એવો આનો પ્રભાવ છે અને હું દોની કોની આગળ હાજર થાઉં
એમ કહીને તે દેવી વીજળીના ચમકારાની જમ અંતર્ધાન થઈ ગઈ

સાર બાદ સૂરિજીએ પોતાના એક ઉત્તમ શિષ્યને વાક્યપતિ પાસે મોકલવા વિચાર
કર્યો અને તેને સમજણ પાડી કે તારે એની પાસે જઈ એમ કહેવું કે હે રાજન્! તું વિદ્યા-
નિધિ છે વળી લક્ષણાવતીપુરીમાં આપણી વચ્ચે ગાઠ પરિચય થયો હતો તે સમયે તેં
કહ્યું હતું કે હે ભગવન્! તમે નિ સ્પૃહી છો, તો હું તમારી શી ભક્તિ કરું? આનો અમે ઉત્તર
આપ્યો હતો કે સમય આવતા અમારી ભક્તિ કરવાનો તને અવકાશ આપીશુ. તો આજ
તેવો સમય આવી લાગ્યો છે.

આ પ્રમાણેની શિક્ષા આપીને સૂરિજીએ પોતાના એક શિષ્યને વાક્યપતિ પાસે મોકલ્યો
વાક્યપતિ સાથે ઉપર મુજબની વાતચીત થઈ રહેતાં તેણે તે શિષ્યને કહ્યું કે સૂરિજીનો શો
હુકમ છે? તેઓ જમ કહે તેમ કરવા હું તૈયાર છુ. સારે શિષ્યે કહ્યું કે કાલે સવારે ધર્મ

૧ આ સ્તુતિરૂપ કાવ્ય તેજ આ પુસ્તકમાં પરિશિષ્ટરૂપે આપેલું શારદાસ્તોત્ર હોય એમ સંભવતું
નથી, કેમકે તેમાં તો તેર શ્લોકો છે વળી તેને પ્રકાશમાં ન લાવવા સાફ તો સરસ્વતીએ અખ-
લદ્વિજીને પ્રાચના કરી હતી, એટલે તેની યાચનાનું ઉલ્લેખન કરી સૂરિજીએ તે સ્તોત્ર કોઇને મુખેથી કહી
સંભળાવવાનું કાવ્ય કે તેને લખી લીધું હોય એમ માની શકાય તેમ નથી

૨ આ એ ઉમેરવું આવશ્યક સમન્વય છે કે ધર્મ રાજ વાદાર્થે આવ્યા સારે તેઓ પોતાના સેવક
'પરમાર'વશી વાક્યપતિરાજને સાથે લાવ્યા હતા

અને આમ રાબના સભાસદો હાજર થતાં તમારે એમ કહેવું કે મુખ-શૌચ કર્યા વિના સરસ્વતી પ્રસન્ન થતી નથી, વાસ્તે વાદીએ, પ્રતિવાદીએ, સહયોગી તેમજ સભાપતિએ પણ મુખ-શૌચ કરવો જોઈએ. આ પ્રમાણે ઠકા પાઠ તેમજ મુખ-શૌચ કરતે એટલે અમારી તમે સપૂર્વ ભક્તિ કરી એમ અને માનીશું વાક્યપતિએ આ વાત સ્વીકારી એટલે તે શિષ્યે ઉપાસ્યે બધને સુરિછને સર્વ વૃત્તાન્ત કહી સંભળાવું.

સવાર પઠતાં વાદ-સ્વલ્પમાં સભાસદો આવવા લાગ્યા. જાને રાબએ તેમજ વાદી અને પ્રતિવાદી પણ આવી પહોંચ્યા એટલે વાક્યપતિએ તેમને મુખ-શૌચ કરવાનું કહ્યું તદનુસાર મુખ-શૌચ કરતાં વર્ધનકુન્જરના મુખમાંથી સુટિકા નીકળી પડી. તે ઇપ્પ ભદ્રિછના શિષ્યોએ લઇને સુરિછને આપી દીધી. સાર જાદ વાદ-વિવાદ ચાલતાં વર્ધન કુન્જર હારી ગયા અને સુરિછને બચ થયેલ. તેથી જાને પક્ષ તરફથી સુરિછને વાદિકુન્જર કેસરીનું નિરૂદ આપવામાં આ પું.

આ તરફ સલ પ્રતિજ્ઞાવાળો ધર્મ રાબ આમ રાબને સર્તાઈ રહ્યો આવવા લાગ્યો. તે આમે જાહલ્ય કર્યું એટલે સુરિછએ આમને કહ્યું કે એ રહ્યો ધર્મ રાબને પાકું આપેલ કેમકે તેમ કરવું તમને સોભાસ્પદ છે. તેમજા વચ્ચાનુસાર આમે તેમ કર્યું સાર પછી સી સૌને સ્થાનકે જવા લાગ્યા. સુરિછ વર્ધનકુન્જરને બેટયા અને તેને તેમજ આમ રાબને પણ સાથે લઇને તેમજે ઝોપખિરિમાં મહાવીર પ્રસન્ની પ્રતિમાનું વડન કરવા ગયા. આ સુરિછએ "શામ્તો વેપા હમસુલકલી" ઇલાકિ 'કાન્નવડે તેમની સ્તુતિ કરી. સાર જાદ તેણે વર્ધનકુન્જરને પ્રતિષોધ જમાડી લેન ધર્મો જનાવ્યેલ.

એક દિવસે વર્ધનકુન્જરે ઇપ્પભદ્રિછને રાવના પ્રતિકે કહારે (તથા તથા કહારે) પંકો ગોજે (૧૪૧૨૪), સર્વલ્ય દે (૮૧૨૧) સ્ત્રી પુંવચ્ચ (૧૪૧૨૪) અને વૈજો વૃતા (૧૪૧૨૫) એમ તાર તાર અસત્વાળી તાર સમસ્થાએ પૂછી. તેને સુરિછએ ઝટ જવાબ આપ્યો કે—

“પકો ગોજે સ મજતિ પુમાન્ યા કુડુમ્મં ચિમર્તિં
 સર્વલ્ય દે સુર્ગતિકુગલી પૂર્વકમ્માનુવચ્ચે ।
 સ્ત્રી પુંવચ્ચ પ્રમજતિ વવા તલિં ગેહં ચિનપં
 વૃજો વૃતા સહં પરિચવાલ્ સ્વગ્વતે કામિનીમિઃ ॥” — ૫૧૧૩૫૫

અર્થાત્ મોગમાં તે એક પ્રુષ્ઠ છે કે એ કુડુમ્મનુ પૂરું કરે છે. કરેલ છવને પૂર્વ જન્મમાં (આપુખ્ય કર્મ) જામ્યા મુજબની સુખતિ અને કુખતિ (સલ્પે) છે. એ ૫૧ માં સી પ્રુષ્ઠની

૧ આ પ્રુષ્ઠાન્ત પરિસ્થિતિમાં આપેલા સીલ્પપ્પભદ્રિચરિતમાં તેજ ક્ષતિએ કરેલા ઉલ્લેખ મુ. જ. આ ક્ષતિનું તેમજા સમ્પદ સુધી સંવર્ધમાં પાન થવું હતું. આતારે આ ક્ષતિનું અસ્તિત્વ કોણ તિરે સ્થાને રહે છે કેટલેક સ્વલ્પે એ એ જાગત વપ્પદ કરાવી, પણ એ ક્ષતિની પ્રતિ યેજવવા કું લાગ્યસાગી થયો નથી.
 ૨-૫ આ તારે પાશ્ચિનીય આધારવર્ણ સુચે છે. ૧ 'મતિહમ્મલો' રૂપની વચ્ચે ।

જન્મ સ્વામી બને છે, તે ગૃહ નાશ પામે છે. યુવતિઓને યુવક સાથે પરિચય થવાથી તેઓ વૃદ્ધને સજી કે છે.

અન્યદા સૂરિજીએ જૈન તેમજ જૈનેતર દર્શનોમાંનાં સુભાષિતો દ્વારા રાજને પ્રતિબોધ પમાડ્યો અને તેની પાસે મદિરા, માંસ, જીંગાર, વેશ્યા, શિકાર, ચોરી અને પરસ્ત્રીગમન એ સાત વ્યસનોનો નિયમ લેવડાવ્યો. વિશેષમાં તેની પાસે શ્રાવકના અગ્યાર વ્રતો પણ ગ્રહણ કરાવ્યાં. અતિથિસંવિભાગ નામના બારમા વ્રતનો પ્રથમ અને અન્તિમ તીર્થંકરના શાસન-માંના નૃપતિઓને નિષેધ હોવાથી આમ રાજ પાસે તે વ્રત ગ્રહણ કરાવ્યું નહિ.

એક દિવસ વર્ધનકુંજરે ધર્મ રાજને ગદ્ગદ્ સ્વરે કહ્યું કે શ્રીઅપ્પભક્તિસૂરિએ મને હરાવ્યો તે કંઈ મને સાક્ષતુ નથી, કેમકે તેઓ તો સરસ્વતીના અવતારરૂપ છે, પરંતુ મને ખેદ તો એ થાય છે કે તમારા સેવક વાકૂપતિ દ્વારા તેમણે મારી ગુટિકા હરાવી લીધી.

આ પ્રમાણે કહી તેણે પોક મૂકી રાજએ તેને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું કે વાકૂપતિ અમારો જૂનો સેવક છે વળી તેણે અનેક સ્થલે યુદ્ધમાં જય પ્રાપ્ત કરી પ્રતિષ્ઠા મેળવેલી છે તેમજ તે પ્રખન્ધ-કર્તા કવિ છે. આથી તેનો પરાભવ કરવો યોગ્ય નથી. એનો આટલો અપરાધ ક્ષમા કરવો. આ સાંભળીને તે બૌદ્ધ મૌન રહ્યો.

સમય જતાં એક દિવસ લક્ષણાવતી નગરીની સમીપમાં રહેતા યશોધર્મ રાજએ ધર્મ રાજની લક્ષણાવતી નગરી ઉપર ચડાઈ કરી અને યુદ્ધમાં તેને મારી નાખ્યો. વળી વાકૂપતિને પણ તેણે કેદ કર્યો કેદખાનામાં રહીને વાકૂપતિએ 'ગૌડવધ' એ નામનું પ્રાકૃત ભાષામાં એક કાવ્ય રચ્યું અને તે તેણે યશોધર્મને બતાવ્યું. એ જોઈને તે પ્રસન્ન થયો અને તેને કારાગૃહમાંથી મુક્ત કર્યો, કેમકે એ તો સુપ્રસિદ્ધ વાત છે કે "વિદ્વાન્ સર્વત્ર પૂજ્યતે" (અર્થાત્ વિદ્વાન્ સર્વત્ર પૂજ્ય છે). કેદખાનામાંથી છૂટ્યા બાદ વાકૂપતિ અપ્પભક્તિજીની પાસે ગયો.

સૂરિજી અને વાકૂપતિ એ બંને વચ્ચે આજે કંઈ નવીન મિત્રતા યર્થ હતી નહિ, પરંતુ જીની મિત્રતા આજે વિશેષ ગાઠ બની. વાકૂપતિએ મહામહાવિજય (૧) નામનું એક મહા-કાવ્ય પ્રાકૃત ભાષામાં રચ્યું અને તે આમ રાજને બતાવ્યું તેથી ખુશી થઈને રાજએ તેને એક લાખ સોનેયા આપ્યા.

૧ આ અગ્યાર વ્રતો નીચે સુલખ છે —

(૧) સ્થૂલ પ્રાણાતિપાતવિરમણ, (૨) સ્થૂલ મૃપાવાદવિરમણ, (૩) સ્થૂલ અદતાદાનવિરમણ, (૪) સ્થૂલ મૈથુનવિરમણ, (૫) પરિગ્રહ-પરિમાણ, (૬) દિગ્-વ્રત, (૭) ભોગોપભોગપરિમાણ, (૮) અન્યદેહવિરમણ, (૯) સામાયિક, (૧૦) દેશાવકાશિક અને (૧૧) ચોપધ

આમા અતિથિસંવિભાગ વ્રત ઉમરેતાં એ શ્રાવણનાં બાર વ્રતો બને છે એનું વર્ણન ઉપાસકદેશાંગ નામના આગમમાં પણ આપ્યું છે

૨ આ વાત વિચારણીય છે, કેમકે શ્રીહિમચન્દ્રચાર્યે કુમારપાલ રાજને બારે વ્રતો ગ્રહણ કરાવ્યાં હતાં.

એક દિવસ આમ રાત્રીએ સઘામાં બેઠેલા ઇમ્પલોયિસરિહને પૂછ્યું કે આપના જેવા વિદ્વાન અને તપસ્વી તો સ્વર્ગમાં પણ મળવા મુશ્કેલ છે, તો પછી આ ભૂમહળની તો વાતજ શી કરવી? પરંતુ આપની સાથે અભ્યાસે પણ જાણતરી કરી શકે એવો કાઠ અસારે આ પૃથ્વી ઉપર છે? આનો પ્રત્યુત્તર આપતાં સુરિહએ કહ્યું કે પૂર્વે તો અનેક પ્રધાનશાળી વિદ્વાનો યજ્ઞ ગયા છે અને તેઓ તો એક પદના સૌ, હંબર અને ઘામ અર્થે પણ કરી શકતા હતા. અસારે પણ અનેક પ્રજા પરિહતો છે કે જેની ચરણની રેણુસમાન પણ હું નથી. નમ્મસુરિ અને ગોવિન્દસુરિ એ બે મારા ગુરુમાઝ મારા કરતાં પણ અધિકારી છે આ સંભળીને રાત્રીએ જવાબ આપ્યો કે બંધે અને આપના વચનમાં મદ્દા છે, છતાં પણ કૌતુકની આતર તેની તપાસ કરીશ.

આ પ્રમાણે કહીને રાત્રી જણાવીને ધુલ્લર દેશમાં તે સુરિઆ પાસે ગયે. આં તેણે નમ્મસુરિને વાસ્તુશાસ્ત્રને રસેલા કામ-શાસ્ત્રનું આધ્યાન કરતા બોલા આથી તેને ખેડ થયે અને તે નિમારવા બાબે કે હું જોગી હોવા છતાં આવા રાજ-બાવે બહુતો નથી, તો પછી આ સાગી તો કેમજ બલે? વાસ્તે જરૂરજ આ સુરિ પ્રજાતર્કનું પાલન કરતા નહિ હોય. મદ્દિ આવા અજ્ઞાનશાસ્ત્રીને પ્રજામ કરવાથી મું? આમ વિચારી તે રાત્રી પાછે ગોપ-ગિરિ આબે આમના આગમનની મજા પદતાં અહો! આજે જણે દિવસે કેમના એમ કહેતા સુરિહ તેની પાસે આબે, પરંતુ આમે તેમનો સ્તર કર્યો નહિ.

આ પ્રમાણે કેટલાક સમય અતીત થતાં સુરિહએ આમને કહ્યું કે તું પહેલાં જેવો શાસ્ત્ર હોતો, તેવો અસારે નથી તેનું મું કારણ છે? આમે જવાબ આપ્યો કે આપ જેવા પણ અસારે કૃપાત્રની પ્રસંસા કરો છો, તો પછી કહેવુંજ મું? આપે પ્રસંસા કરેલા એવા નમ્મસુરિ તો કામ-શાસ્ત્ર ઉપર આબાનો આપે છે અને વળી તેઓ તપશ્ચર્યા પણ કરતા નથી. શૌહ-અસ્તર જેવા તેઓ દુનસે અને અન્યને દુખાવે.

આ સંભળીને સુરિહ આન વહને ઉપામથે આબે અને તેમણે નમ્મસુરિ અને ગોવિન્દસુરિની પાસે બે સાધુઓને શોકસ્થા અને કદાબુ કે આમ આપને પ્રજામ કર્યાં મિના પાછે કર્યો છે અને આપની નિન્દા કરે છે, તેથી આપે એવું કાઠ કાર્ય કરવું બેધએ કે જેથી તે આપનો કે અન્ય સાધુનો પણ અનાદર કરે નહિ.

આ સાધુઓ પાસેથી આ પ્રમાણેની સર્વ હકીકત બહીને નમ્મસુરિ અને ગોવિન્દ સુરિહ એ બંને આમ રાત્રી પાસે આનવા તૈયાર થયા ગુરુકા વઠે ૫૫-૫૬ વચન કરીને નટનો વેષ ધારણ કરી તેઓ ગોપગિરિ આબે અને તેમણે 'શ્રીમદ્વલ્લભપ્રનય' નામના નવીન નાટક રચ્યે. આમ રાત્રી પાસેથી આ નાટક બહી જતાવવાની રાત્રી મળતા તેઓજ આ નાટક આમ રાત્રી તેમજ અન્ય રસજ સઘાસદો સમત્ત બહીવવાનો પ્રાર્થ કર્યો. જમ કરતાં ભરત અને ળાહુબસિયા યુદ્ધને પ્રસંગ આબે. આ વખતે તેમણે 'બુદ્ધ-રચના,

શસ્ત્રનો ચળકાટ, વીર-વર્ણના, ભટ્ટનો કાલાહળ ધસાદિ અભિનયો પૂર્વક અપૂર્વ રસ જમાવ્યો. આથી તો આમ રાજ તેમજ તેના સુભટો એકદમ તરવાર ખેંચી 'મારો' 'મારો' કરતા ઊભા થઇ ગયા.

આ સમયે બન્ને આચાર્યોએ પોતાનું અસલ રૂપ પ્રકટ કર્યું અને રાજને કહ્યું કે આ તો નાટક છે, કથા-યુદ્ધ છે. આથી સર્વે શરમિદા પડી ગયા. સાર પછી તેમણે રાજને ઠપકા આપતાં કહ્યું કે તમારી માન્યતા મુજબ અમે શૃંગારના અનુભવી છીએ, પરંતુ શુ સાથે સાથે અમે યુદ્ધના પણ અનુભવી છીએ : અમે તો સાક્ર કહીએ છીએ કે જમ શસ્ત્ર દેખીને હરણુ કંપે, તેમ અમે ધ્રુજીએ છીએ; વળી અમે તો ખાટ્યા-વસ્થાથી વ્રત ગ્રહણુ કર્યું છે એટલે અમે તો શસ્ત્રથી વધારે ખીએ છીએ. પરંતુ હે રાજન્ ! સરસ્વતી દેવીની સહાયથી ગમે તે રસનું અમે એવી અપૂર્વ રીતે વર્ણન કરી શકીએ છીએ કે બંને તે સાક્ષાત્ જીવતો હોય તેમ ભાસે

આ બનાવથી રાજ આભો બની ગયો અને શરમનો માર્યો નીચું મુખ ધાલીને ઊભો રહ્યો તેણે બંને સૂરિજીની ક્ષમા યાચી અને અધ્ધભટ્ટિજીને પણ પ્રણામ કર્યો. વિશેષમાં તેણે બંને સૂરિજીને કહ્યું કે મારા શુર અધ્ધભટ્ટિજીએ જેવા આપને વિદ્વાન્ અને ચારિત્રવાન્ કહ્યા હતા તેવાજ આપ છે. સાર પછી નન્નસૂરિજી અને ગોવિન્દસૂરિજી દટલોક કાળ વીસા ખાદ અધ્ધભટ્ટિજીની રજ લઇને પાછા મોઢેરક ગામમાં ગયા.

એક વખત એવો પ્રસંગ બન્યો કે આમ રાજની પાસે એક ગાનારાનું ટાણું આબું અને તે ટાળામાંની એક સુંદરી મધુર સ્વરે ગાવા લાગી આ સુંદરીનું રૂપ જોઇને તેમજ તેનો કિન્નરસમાન સ્વર સાંભળીને રાજ કામાતુર થઇ ગયો અને તે બોલી ઊઠ્યો કે—

“વક્ત્રં પૂર્ણશશી સુધાઽધરલતા દન્તા મણિશ્રેણયઃ

કાન્તિઃ શ્રીર્ગમનં ગજઃ પરિમલસ્તે પારિજાતદ્રુમઃ ।

વાણી કામદુષા કટાક્ષલહરી સા કાલકૂટચ્છટા

તત્ત્વં ચન્દ્રમુલ્લિ ! ત્વદર્ચમમરૈરામન્થિ દુગ્ધોદધિઃ ? ॥”-શાર્દૂલ૦

અર્થાત્ હે ચન્દ્રસમાન વદનવાળી વનિતા ! તારૂ મુખ પૂર્ણિમાના ચન્દ્ર જેવું છે, તારી અધર-લતા અમૃતમય છે, તારા દાંત મણિની શ્રેણિઓ જેવા છે, તારી કાન્તિ લક્ષ્મીના જેવી છે, તારી ચાલ કુંજરને મળતી આવે છે (એટલે કે તું ગજગામિની છે), તારા શ્વાસનો ગંધ પારિભતકના વૃક્ષ જેવો છે, તારી વાણી કામધેનુ જેવી (ક્ષલદાયિકા) છે અને તારી કટાક્ષ-લહરી તો કાલકૂટ વિપની છટાસમાન છે તો હે ચન્દ્ર-વદને ! હું તારી ખાતર દેવોએ ક્ષીર-સમુદ્રનું મથન કર્યું હતું વારૂ ?

આ ઉપરાંત શબ્દના અર્થમાંથી એ ઉદ્ધારે. પણ નીકળી ગયા કે—

“જન્મસ્થાને ન સ્થલ ચિમલં ઘર્ણનીયો ન ઘર્ણો
કૂરે ઘોમા ઘપુષિ નિહિતા પદ્મસદ્ધાં ઘનોતિ ।
વિન્ધપ્રાર્થ્યાઃ સ્વકલસુરમિદ્રધ્મગર્ષાપહારી

નો જાનીમાઃ પરિમલગુણો કસ્તુ કસ્તુરિકાયા ॥”—કિષ્કિન્દી

અર્થાત્ તારું જન્મ-સ્થાન ખરેખર નિર્મળ નથી તેમજ તારો વસ્તુ પણ વર્ણન કરવા લાયક નથી. સોભા તે ફર રહી, પરંતુ (ઉલટી) શરીર ઉપર લખાડેલી તું (કસ્તૂરી) કાઠ વની શકાને વિસ્તાર કરે છે જગતને પ્રાર્થના કરવા લાયક તથા સમસ્ત કુર્મંથી પદાર્થોના ગર્વને ફર કરનારો એવો કયો સુવાસદ્ધી સુલુ કસ્તૂરીમાં છે તે અમે બલુતા નથી

આ પ્રમાણે શબ્દના ઉદ્ધાર સાંભળીને સુરિષ્ટ વિચારવા લાગ્યા કે બહો મહા-પુણ્યને પણ મત્તિ-નિપર્ણસ સભવે છે કહ્યું પણ છે કે—

“મત્ત્વા કાચન મૂરિરન્નવિગલ્લત્તમ્મલ્લલ્લેવિની
સા સંસ્કારશતૈઃ ધર્નાર્પમધુરાં વાઘ્યામુર્પતિ ધુતિમ્ ।

અન્તસ્ત્વસ્પરસોર્મિર્પાતમવસોડપ્યસાં તુ ક્ષાન્તાપિમાડડ—

સ્તિપ્યન્તિ સ્તુકલે નમન્તિ જ પુરા કસ્વામ્ પૂલ્કુર્મદ્દે ! ॥”—સાર્લ

અર્થાત્ અનેક ઉદ્ધારથી ગળતા નિનિપ મળથી ખરડાયેલી એવી કાઠક પમણુ સુંકેટા સંસ્કાર કરવાથી અર્પણ સુધી મધુર (કાચ) એવી માસ સોભા પામે છે એમ બલુનારા તેમજ આન્તરિક તત્ત્વ-સના કક્ષાઓ વડે જમની બુદ્ધિ સ્વચ્છ જની છે એવા જનો પણ ક્ષાન્તાની બુદ્ધિથી તેનો આશ્લેષ કરે છે, તેની સ્તુતિ કરે છે અને તેને નમે છે, તેો ઉપે અમારે કાંતી આગળ પોકાર કરવો!

સુંદરીતુ માયન સમાસ યતાં સભા નિસર્જન કરવામાં આવી. શબ્દનું ચિત્ત તેા તે સુંદરીમાંજ લાગી ગયું હતું, તેથી તે માતૃની સાથે એકાંતમાં રહેવાને મટિ તેણે તલુ રિવસમાં ગામ બદાર એક મહેલ અંધાર-એ, સુરિષ્ટને આ વાતની ખબર પડતાં તેમને લાગ્યું કે આનું કુકર્મ કરવાથી તેા આ આમ નુપત્તિ નરકે જશે માથ સમાપ્તમાં આજ્ઞા છતાં પણ આમ થાય તે ઠીક નહિ, વાગે કાઈ પણ પ્રકારે મારે તે શબ્દને પ્રતિષ્ઠા પમાડવો એજી. આ પ્રમાણે વિચાર કર્યા બાદ સુરિષ્ટ શત્રે તે મ ન આગળ ગયા અને તેમણે તેના ભારોદીઆ ઉપર નીચે મુજબનાં છે પયો લખ્યાં—

‘દીર્ઘ મામ ગુણસ્થાયેષ મયતિ સ્વામાષિષી સ્યષ્ઠા

કિં જ્ઞામ દ્યપિતાં મ(મ)મસ્વશ્વપપસ્વરત્તજ્જતોઽયે યતા ।

કિં જાતા પરમણિ ઠ સ્તુતિપદ્દં સ્વં વીવિલં દિદિનાં

સ્વં યેષીજ્વપયન ગચ્છતિ યપા ! કસ્લાં ચિરોતું ધમા ! ॥ ૧ ॥ ૧ ॥—તાર્લ

સદ્વૃત્ત ! સદ્ગુણ ! મહાર્ઘ્ય ! મહાર્હ ! કાન્ત !

કાન્તાઘનસ્તનતદોચિત્તચારુમૂર્તે ! ।

આઃ પામરીકઠિનકણ્ઠવિલગ્નભગ્ન !

હા હાર ! હારિતમહો ભવતા ગુણિત્વમ્ ॥ ૨ ॥-વસન્તતિલકા

માંયંગીસત્તમણસ-સ્સ મેઙ્ઘ્ની તહ ય ધુજ્જમાણસ્સ ।

આમિહ(ઉજ્જ ?)હ તુજ્ઙ નાયા-વલોક [ય] કો મદ્ધમ્મસ્સ ? ॥ ૩ ॥-આયા

ઉપ્પહજાયાહ અસો-હર્હ ય ફલપુપ્ફપત્તરહિયાય ।

ચોરીહ પયં ઢિંતો, મો મો પામર ! હસિજ્જહસે ॥ ૪ ॥-આયા

જીયં જલવિન્દુસમં, સપત્તીઓ તરગલોલાઓ ।

સુમિણયસમં ચ પિમ્મં, જં જાણસિ તં કરિજ્જાસિ ॥ ૫ ॥-આયા

લજ્જિજ્જહ જેણ જણે, મહલિજ્જહ નિઅકુલક્કમો જેણ ।

કંઠઠિણ્ણિ જીયે, તં ન કુલીણેહિં કાયચ્ચં ॥ ૬ ॥-આયા

અર્થાત્—હે બાળ ! શીતલતા ખરેખર તારો ગુણુજ છે. વળી તારી સ્વચ્છતા સ્વાભા-
વિક છે. તારી નિર્ગળતાને સાઙ્ઘ અરે વધારે શુ કહીએ ? દેખકે તારા સંગથી અન્ય
(અપવિત્ર વસ્તુઓ) પણ પવિત્ર બને છે તેમજ વળી તુ પ્રાણીઓતુ જીવન છે એટલે એથી
વધારે તારી શી સ્તુતિ હોઈ શકે ? આમ છતાં પણ બે તુ નીચ માર્ગે બચ, તો પછી તને
અટકાવવાને ઢાણ સમર્થ છે ?—૧

હે શ્રેષ્ઠ વૃત્તવાળા ! હે ઉત્તમ ગુણુવાળા ! હે બહુ મૂલ્યવાળા ! હે અતિશય આદરણીય !
હે મનોહર ! હે પ્રિયાના પ્રુષ્ઠ પયોધરના તટને યોગ્ય એવી મનોહર આકૃતિવાળા ! અરે
પામરીના કઠોર કણ્ઠ (ગળા)ને વળગવાથી ભક્ષ બનેલા એવા હે હાર ! તુ તારૂ ગુણી-
પણું હારી ગયો.—૨

૧ છાયા—

માતઙ્ઘીસકમવસો મેઘિનીં તયા ચ મુજ્જમાનસ્સ ।

આમ્મદ્યતે (આયુજ્યતે ?) તથ ન્યાયાવલોક કો અપ્પર્મસ્સ ? ॥

ઉપ્પયજાતાયા અસોમન્થાક્ષ ફલપુપ્પવત્તરહિતાયા ।

પદયાઃ પદં દ્વાનો મો મો પામર ! હસિપ્યસે ॥

જીવિત્ત જલવિન્દુસમ, સમ્પત્તયત્તરક્કલોલાઃ ।

સ્વમસમ ચ પ્રેમ યજ્ઞાનાસિ તયા કુરુ ॥

લજ્યતે યેન જને મલિનીક્રિયસે નિઅકુલક્કમો યેન ।

કણ્ઠસ્થિતેઽપિ જીચે ત્થ કુલીને ફત્તેચ્ચમ્ ॥

૨ છાયા— આચરણુ અને ગોળ એમ બે અર્થા થાય છે.

ગુણો બીજા અર્થે દોરો (દવરક) પણ થાય છે.

પૃથ્વીને ભોગવનારા (દોષ કરીને) માતંગીને વિષે આસક્ત ચિત્તવાળા (જનેલા અને એથી કરીને) બ્રહ્મર્ષિનાજા (યથેલા એવા) તાત ન્યાય-દર્શનનું આ કેવું આચરવું છે ? — ૩

ઉન્માર્ષિમાં ઉત્પન્ન થયેલી, સોના નિનાની તથા કૃષ્ણ, કુલ અને પત્તી રહિત એવી ધોરડીના ઉપર પડેને અર્થવ્યૂહ કરવો (અર્થાત્ ચરવું ચૂકવો) કે પાપર । તું દસાપ છે — ૪

અલિત જળના બિન્દુ જેવું છે, સંપત્તિઓ (જળના) કસોલ જેવી અપલ છે અને સ્નેહ સ્વભ જેવો છે વાસ્તે તું જન્મ બંધ છે તેમ કર — ૫

એ (કુર્મ) કરવાથી લોકમાં શરમાવું પડે છે અને વળી જેને ક્ષીણ પોતાના કુળને કમ મહિન થાય છે, તે કાર્ય તો કહે પ્રાણ આપે તો પણ કુલીનેએ કરવું નહિ — ૬

સવારના પહેારમાં આમ રાત્ર આમ જહાર મહેલં એવા અથેા સાં તેલે આ પથો એવા, તે તેલે વાંચ્યાં અને વિચાર્યાં વિચાર કરતાં અક્ષર તથા કલિત ઉપરથી માત્રમ પદ્યુ કે અરેપ્પર અપ્પભક્ષિત્તેજ આ લખેલાં દોવાં એમએ. અદો તેમની મારા ઉપર કેવી કૃપા છે । કું કેવું કુર્મ કરવાને તૈયાર થઇ અથેા કું અરેરે મારા અલિતને પિકાર છે કું ક્યાં બઈ કું કઈ । સુસ્તને કું મુખ જતાવું । કું તપ અમકું કે તીર્થ સેવું । કું પદું કે શમથી આપણાત કું । ના, ના, મને ઠીક માઠ આન્ધુ લોક સમસ પાપ પ્રકટ કરી કાષ્ણસણુ કું આ પ્રમાણે ઠગવળતા તે રાત્રએ પોતાના સેવકાને અગ્નિ પ્રજ્વલિત કરવા આજ્ઞા કરી. આ વાતની પ્રધાનેએ સુસ્તિને અખર આપી એટલે તેઓ સાં આન્ધા આમ રાત્ર એવો અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવા બધ છે કે તેવોચ સુસ્તિએ તેનો હાથ પકડી તેને શાંથો અને તેઓ કહેવા લાગ્યા કે આપણાત કરવાથી કું કામદો છે । વળી પ્રતથી બપિંકુ પાપ તો મનથીજ નામ પાને છે

પ્રમાવક—સુસ્તિમાં આ સળપમાં નીચે મુજબની દલીલત નજરે પડે છે સુસ્તિએ અગ્નિમાં પડવાને તૈયાર થયેલા રાત્રને કશું કે પાપનું પ્રાપ્તિત પણ છે. આ સળપમાં તારી ઇચ્છા દોષ, તો તું સ્માર્ત પ્રાસણેને મોલાનીને પૂછી એ.

રાત્રએ તાજહતોજ પ્રાસણે મોલાન્ધા અને પોતાના પાપનું કું પ્રાપ્તિત છે તે પૂછવું સારે તેમણે કશું કે—

“માયાયુચ્છિકાં વહ્નિ-ધ્માતાં સદ્ગર્ભકર્ણિણામ ।

આશ્વિત્વ્યન્ મુષ્પતે સઘમ, પાપાઘાણ્ઠાહીસમ્ભરાન ॥ — ૫૫

કહેવાની મતલબ એ છે કે લોકાની પુતળીને અગ્નિમાં તપાપાન તો તે તાપાજ ક્યાં બાદ તેને અશ્વિતન કરે, તો આલુદાહીથી ઉત્પન્ન થયેલા પાપથી સ્વર ૫ । ૫૫ ।

આ પ્રમાણે પ્રાપ્તિત થવા રાત્ર તેયાર થઈ અથે એટલે સુસ્તિએ તેને કહ્યું કે ? શમ્ન । તે તો સકંપમાપથી પાપ કહ્યું છે, તે કાંઈ સરીર ને તેવું નીચે કમ કહ્યું નથી એટલે

અર્થાત્—લેડિના કેળતા તું સધાને હાથ ભેટી નમન કરી તેની તું યાતના કરે છે. વળી દે એશરમ (ગુમા રૂપી) બીજી ભીને તું મસ્તક ઉપર ધારણ કરે છે તે પણ મેં સદન કર્યું પરંતુ એ તમુક મન્યનથી હરિને લક્ષ્મી મળી, તેા તે ઝર કેમ આપું? મારે દે ભીલપટા તું મને સ્પર્શ કરીશ નહિ એમ ક્યને ઝોરી (પાર્વતી) એ કહ્યું તે હર (મહાદેવ) તમારું રક્ષણ કરે — ૧

જેનું એક લોચન ધ્યાનમાં (દીન ધણેલું દેવાથી) મીચાએલું છે, બીજું લોચન પાર્વતીના મોટા નિતમ્બ ઉપર ગુંગાર (રસના) વ્યારથી નથી પડેલું છે અને ત્રીજું લોચન દૂરથી (મનુષ્ય) અડવલા કંઈને જાળવાને કાપાક્રિથી પ્રત્યવલિત બન્યું છે, એવા સમાપિ વખતે રાજી (મહાદેવ) ના ચિત્ત રસવાળાં ત્રણે લોચનો તમારું પરિપાલન કરે — ૨

એક દતો રામ. કું તેને સ્ત્રીતા (નામની) પછી દતી. કું તેના પિતાના જન્મથી તે પચવટી વનમાં વિચરતો દતો તેવામાં તેની ભીને રાવણુ હરી તથા કું નિદ્રાએ આ પ્રમાણેની જનની—કથાને કુંકારપૂર્વક મવણુ કરતા હરિની પૂર્વ સમયે યવાથી કાપથી કુટિલ જનેલ બમર વડે સંચુર ધણેલી દુષ્ટિએ તમારું પાલન કરે — ૩

રતાન્તે એક હાથે શોષ (નામ) ના ઉપર વ્યાર મૂઢિને (એટલે કે નિયમ-સેવન પછી યાદી જવાથી શોષ નામના ઉપર એક હાથ રૂકવીને) અને બીજા હાથે વજ્ર લઇને જાડતી એવી તેમજ છુટી તથેલા અંબોહાના વ્યારને ખલા ઉપર વદન કરતી એવી તથા જેની કાપાની કન્તિને એવાં જ નામાં મુરત-રનેલ બમણેા ઉત્પલ ધણે છે એવા વિધ્યુએ જેને આક્રિતન કરી રૂરી સમ્યામાં સુવાડી, તે લક્ષ્મીનું આજસથી કંઈક મન પડી તથેલા હાથવાલુ ઠરીર તમને પવિત્ર કરે — ૪

આ પ્રમાણે તેજા પણ જોશ્યા એટલે વાકુપતિ ધ્યાન મૂઢિને તેમની સંમુખ આવી કહેવા લાગ્યા કે તે અપ્પલાર્કિ મિત્ર ! તમે મારી સમસ સુગાર અને શૈલ રસથી મુશ્વ એવેા પથ-પાઠ કેમ કરે છે? સુરિલએ ઉત્તર આપ્યો કે તમે સાંખ્ય છે; તેમાં વળી કેટલાક સાંખ્યો ઈશરને ખાનતા નથી, આરે કેટલાક ઈશરને માને છે, પરંતુ તે સર્વેને ૨૫ વર્ત્તો સંમત છે આ જહુ ધ્યાનમાં લઇને અમે તમારી આગત તમારા ઇલ કેવની રતુલિ કરીએ છીએ, કેમકે ક્યને જેવી શ્ચિ દોષ તેની આગત સમખતે તે પ્રમાણે કહેવું વાકુપતિએ કહ્યું કે એ વાત જરાબર છે, પરંતુ કું વેા જોસનેા અર્થો કું. વિતેવના મારું મરણુ પાસે આનેલું બહી પ્રસ-ધ્યાનમાં દીન ધણે કું અર્હો આ-એા હું

સુરિલએ આ સાંભળીને કહ્યું કે હું શુદ્ધ પ્રમુખ કેવેા મુક્તિ-દાતા નથી. તે તેજા મુક્તિ-દાતા દેવ, વેા પછી આ પ્રમાણે તું ધ્યાન-મુશ્વ થઇ ચિત્ત કેમ રા. ' અને એ તેજા તેવા નથી એમ ખાનવેા દેા, વેા તેમને મૂઢિને મુક્તિને આપનારાની ન. ૫ કરવેા નથી !

માત્ર પશ્ચાત્તાપ કરવાથી તે પાપ નષ્ટ થઈ જશે,^૧ વાસ્તે નકામો આ દેહનો શા સાર અંત લાવવા તુ તૈયાર થઈ ગયો છે ? હવે તુ દીર્ઘ કાળ પર્યંત જૈન ધર્મ પાળ અને તેમ કરીને તું તારા આત્માનું કલ્યાણ કર. રાજાએ આ વાત અંગીકાર કરી. આ પ્રમાણે શ્રીઅમ્બલદ્વિએ રાજાને કુકર્મ કરતાં તેમજ આત્મહત્યા કરતાં અટકાવ્યો.

આ પછી કેટલોક કાળ વીસા બાદ વાકૂપતિરાજ મથુરા ગયો અને સાં તે શ્રીપાત ત્રિ-દ્વી થઈ રહ્યો એ વાત રાજાએ લોક પાસેથી જાણીને સૂરિજીને કહ્યું કે આપે મને પણ શ્રાવક બનાવ્યો, આપની વાણી પણ દિવ્ય છે અને આપની શક્તિ પણ અપરિમિત છે. પરંતુ એ બધું હું સારેજ સાચું માતું કે જ્યારે આપ વાકૂપતિને જૈન બનાવો. સૂરિજીએ ઉત્તર આપ્યો કે હું અસારે એવી પ્રતિજ્ઞા લઈ છું કે જ્યારે હું એને મારો શિષ્ય (ધેતામ્બર) બનાવું, સારેજ મારી વિધા સાચી, વાસ્તે વાકૂપતિ ક્યાં છે તે મને કહે. રાજાએ કહ્યું કે તે મથુરામાં છે.

પછી આમ રાજાના કેટલોક આત્મ મનુષ્યોને સાથે લઈને સૂરિજી મથુરા જવા નીકળ્યા. સાં પહોંચ્યા બાદ તેમણે વરાહમિહિરના મહિરમાં ધ્યાનસ્થ અવસ્થામાં વાકૂપતિને જોયો તેની પાછળ જોવા રહીને સૂરિજીએ જાંચે સ્વરે નીચે મુજબનો આશીર્વાદ દેવો શરૂ કર્યો:—

“સન્ધ્યાં યત્ પ્રણિપત્ય લોકપુરતો વદ્ધાજ્ઞલિર્યાચસે

ધત્સે યચ્ચ પરાં વિલજ્જ ! શિરસા તચ્ચાપિ સોઠં મયા ।

શ્રીર્જાતાઽમૃત(મ્બુધિ)મન્થનાદ્ યદિ હરેઃ કસ્માદ્ વિપં ભક્ષિતં ?

મા સ્ત્રીલમ્પટ ! માં સ્પૃશેત્યભિહિતો ગૌર્યા હરઃ પાતુ વઃ ॥ ૧ ॥—શાર્દૂલ૦

एकं ध्याननिमीलनान्मुकुलितं चक्षुर्द्वितीयं पुनः

પાર્વત્યા વિપુલે નિતમ્બફલકે શૃંગ્ગારભારાલસમ્ ।

अन्यद् दूरविकृष्टकामदहनक्रोधानलोद्दीपितं

શમ્ભોર્ભિન્નરસ સમાધિસમયે નેત્રત્રયં પાતુ વઃ ॥ ૨ ॥—શાર્દૂલ૦

रामो नाम बभूव हं तदवला सीतेति हं तां पितु-

વાંચા પશ્ચવટીવને વિચરતસ્તસ્યાહરદ્ રાવણઃ ।

निद्रार्थं जननीकथामिति हरेर्हंकारिणः शृण्वतः

પૂર્વ સ્મર્તુરવન્તુ કોપકુટિલચ્ચૂમ્બુરા દૃષ્ટયઃ ॥ ૩ ॥—શાર્દૂલ૦

उत्तिष्ठन्त्या रतान्ते भरमुरगपतौ पाणिनैकेन कृत्वा

ઘૃત્વા આન્યેન વાસો વિગલિતકવરીભારમંસે વહન્ત્યાઃ ।

सद्यस्तत्कायकान्तिद्विगुणितसुरतપ्रीतिना शौरिणा वः

શય્યામાલિજ્ઞય નીતં વપુરલસલસદ્વાહુ લક્ષ્મ્યાઃ પુનાતુ ॥ ૪ ॥”—સન્ધરા ।

૧ સરખાવો—

“મનસા માનસ કર્મ, વચસા વાચિક તથા ।

કાચેન કાચિક કર્મ, તિસ્તરન્તિ મનીષિણઃ ॥”

૨ ૬૬ વાક્ય નિશાનારાયણસ્ત્રેયુલેષ્ણ સુભાપિતરક્તમાણ્ડાગારે ।

કેશવ (કૃષ્ણ) દેા; યરીર ઉપર' (જોજામાં) ગૌરી (પાર્વતી)ને પારણ કરનારા શંકર દેા કે નિરતર અક્ષ-સુખને પારણ કરનારા પદ્મજન્મા (બ્રહ્મા) દેા; અત્યંત કૃપાળુ એવા યુદ્ધ દેા કે જન્મતને પ્રકાશિત કરનારા સૂર્ય કે અગ્નિ દેા.—૧

હે પ્રથ્! જ્યાં, જે સમયે, એવી રીતે, જે નામથી તું દેા, ત્યાં, તે સમયે, તેવી રીતે તે નામથી પ્રખ્યાત એવો તું જો દેાપણ કૃષ્ણથી રહિત દેા, તો તેવા એકલા તને(જ) મારા તલામ દેાને.—૨

મહાથી, માનથી, મહનથી, ડોપથી, લોલથી અને હર્ષથી જે બધાથી અત્યંત પરાભિત થયેલા એવા અન્ય દેવોની સામ્રાજ્ય-પીઠા વ્યર્થજ છે.—૩

એથી કરીને (બિનની) દૃષ્ટિ કર્ણપ્રાપ્તી ઠહોલથી યુદ્ધ પુર (પુરિષા) એવી છે, યુગ સૌમ્ય છે, આચાર પ્રથમની ખ્યાલ છે, પરિકર શાન્ત છે અને દેહ પ્રસલ છે તેથી કું એમ માત્ર કું કે જરા (મહાપણ), જન્મ અને મરણનો નાશ કરનારા એવા દેવાભિદેવ બિન(જ) છે, કેમકે અન્ય દેવોતુ આવું સ્વરૂપ વિષમાં એવામાં આવતું નથી.—૪

આ પ્રમાણે સુરિજ્ઞને ઠક્ષુ જોટલે વાકુપતિએ પૂછ્યું કે તે બિન ક્યાં છે? સુરિજ્ઞને ઠક્ષુ કે સ્વરૂપથી તો તે એકમાં છે પરંતુ મૂર્તિથી તે બિનાલયમાં છે આ સાંભળીને વાકુ પતિએ તે મને જવાબો એમ સુરિજ્ઞને ઠક્ષુ તેથી સુરિજ્ઞ તેને આમ નરેશ્વરે બનાવેલા બિનાલયમાં લઈ જયા અને આં પોતેજ પ્રતિષ્ઠા કરેલી આંપાર્શ્વનાથની મૂર્તિના ઈર્શત કરાવ્યા શાન્ત, શાન્ત તથા નિર્જન એવા સ્વરૂપને એકને પ્રહુદ્ધ થયેલો વાકુપતિ મોઠી ઊઠ્યો કે આકાર જોતાજ આ દેવ નિર્જન દેાય એમ જણાય છે સુરિજ્ઞને વિશેષમાં તેને દેવ, યુર અને પર્યંતું યથાર્થ સ્વરૂપ કૃષ્ણી રીતે સમજા યું તેથી તે પ્રસલ થયો અને નિખ્યાતવ રૂપી વિષને સજ્જ ઈષ તે એવામ્બર જોનારિ થયો બિનને જન્મન કરતાં તે મોઠ્યો કે—

“મૈપનાશિસુરશિષ્યં, શ્મિણા શિંકરકલં મહાજે વં ।

શ્ચ્છામિ અહં જિજ્ઞસર ।, પન્નામ કિણ્ણ કસ્મસિર્થં કાર્કં ? ॥ ૨ ॥—જ્યાં

વોવિ ગિહરથા પચહહ, ધચ્ચહ કો કિર કસ્સમિ પ

પારંમે સારંમં પુચ્ચહ, કહમ કહમેમ કિમ્મુ સુગ્ગમ્મ

ન્યથાં કરેનૂરી નટે મુવાસિત એવા આથી લલકમાં સે

નાગકારીને ગમિ । કરવાને કું કેમ ઇચ્છુ ।—૧

૧ ૫૫૫

શ્વાકાનિશ્વામિદેવ
શ્વાકામિ મહં શિ
શ્વાકાર ઉપજન્મુ
શ્વાકામ

શિવરાજકલં જ્ઞાવે ।
કસ્મવિરં કનુંદ ?
કન્નાપિ કારંમં ।
શિ જ્ઞાવે :

—જ્યાં
તેથી દે બિનેશ

ખત્રે ગૃહસ્થો ઉન્માર્ગે જાય છે, તો ઠાણુ કોનું પાત્ર કહેવાય? આરમ્ભથી યુક્ત (જન) આરભીને પૂજે છે, (પરંતુ) શું કાઠવ કાઠવથી શુદ્ધ થાય છે?—૨

કાલાન્તરે વાકપતિનું મરણ પાસે આવતાં મથુરાના ચારે વર્ણોની તેમજ આમ નૃપતિના આમ જનોની સમક્ષ સૂરિણ્યે એને 'અઠાર પાપ-સ્થાનનો લાગ કરાવ્યો, પંચ-પરમેષ્ઠીરૂપ નમસ્કાર-મંત્ર સંભળાવ્યો, જીવોને ખમાવાવ્યા અને ચાર શરણોનું આલંબન લેવડાવ્યું' સાર પછી સુખેથી શરીર તજીને વાકપતિ સ્વર્ગે ગયા.

આ સમયે સ્નેહથી વિકલ ખનેલા સૂરિણ્યે સામન્તો અને પહિડતો સાંભળે તેમ ગદ્ગદ સ્વરે નીચે મુજબના ઉદ્ગારો કાઠ્યા

“વૈદ્ સગ્ગણ સામંતરાય ! અવરતેજો ન ફિદ્દિહ્દૃહ !

પદમં ચિય વરિયપુરંદરાય સગ્ગસ્ત લચ્છીણ ॥ ૧ ॥”—આર્થાં

પછીથી સૂરિણ આ ગોકુલ-વાસ (મથુરા)માં આવેલા અને નંદ રાજ્યે તૈયાર કરાવેલા શ્રીશાન્તિનાથના મંદિરમાં ગયા ત્યાં શ્રીશાન્તિ દેવીની પણ મૂર્તિ હતી. તેમણે આ ખત્રેની “જંયતિ જગદ્રક્ષાકર” ઇલાદિ વચનપૂર્વક સ્તુતિ કરી. પછીથી સામન્તોની સાથે સૂરિણ ગોપગિરિ પાછા આવ્યા અને તેમણે વાકપતિના સંબંધમાં ખનેલું સર્વ વૃત્તાન્ત રાખને કહી સંભળાવ્યું આથી રાજ આનંદ પામ્યો. આ સમયે તેણે સૂરિણને કહ્યું કે—

“આલોકવન્તઃ સન્ત્યેવ, મૂયાંસો ભાસ્કરાદયઃ ।

કલાવાનેવ તુજ્ઞાદ્રા-વર્કકર્મણિ કર્મઠઃ ॥ ૧ ॥”—અનુકૃપ

અર્થાત્ સૂર્યાદિક અનેક (અહો) પ્રકાશયુક્ત તો છેજ, પરંતુ ઊંચા ગિરિ ઉપર પથરને પીગળાવવામાં સમર્થ એવો તો ચન્દ્રજ છે

એક વાર રાજ્યે સૂરિણને કહ્યું કે જૈન તત્ત્વ જાણુવા છતાં મને વચમાં વચમાં તાપસ-ધર્મ ઉપર પ્રીતિ ઉદ્ભવે છે, તેનું શુ કારણ હશે? તેમણે પ્રત્યુત્તર આપ્યો કે હું આ વાતનો કાલે ઉત્તર આપીશ તેઓ ઉપાશ્રયે આવ્યા અને રાત્રે સરસ્વતી દેવીને રાખના પૂર્વ ભવ સંબંધી હકીકત પૂછી લીધી. પછી ખીજ દિવસે સવારમાં રાખને કહી સંભળાવ્યું

૧ (૧) પ્રાણુતિપાત, (૨) મૃયાવાદ, (૩) અદત્તાદાન, (૪) મૈથુન, (૫) પરિગ્રહ, (૬) ક્રોધ, (૭) માન, (૮) માયા, (૯) લોભ, (૧૦) રાગ, (૧૧) દ્વેષ, (૧૨) કલહ, (૧૩) અભ્યાપ્ચાન, (૧૪) વૈશુન્ય, (૧૫) રતિ અરતિ, (૧૬) પરપરિવાદ, (૧૭) માયામૃયાવાદ અને (૧૮) મિથ્યાત્વશક્ય એ અઠાર પાપ સ્થાનો છે. ૨ જીએ શ્રીચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિના ૮૬મા પદનું સ્પષ્ટીકરણ

૩ છાયા—

શ્વયિ સ્વર્ગ ગતે સામન્તરાજ ! અપરતેજો ન સ્ફેટિષ્યતિ ।

પ્રયમમેવ વૃતપુરંદરાયા સ્વર્ગસ્ય લક્ષ્મ્યા ॥

‘અગાપિ વનતે તચ્છાન્તિકર સર્વમયહરણમ્’ એમ આ સંબંધમાં પ્રભાવક-ચરિત્રમા ઉદ્દેશ છે, તેનો મારા જોવામાં હજી મુઠી આવ્યું નથી.

કેશવ (કૃષ્ણ) ઠો; શરીર ઉપર (ખોળમાં) ગૌરી (પાર્વતી)ને ધારણ કરનારા શંકર ઠો કે નિરંતર અક્ષ-સુવને ધારણ કરનારા પદ્મજન્મા (બ્રહ્મા) ઠો; અત્યંત કૃપાળુ એવા ભુદ્ર ઠો કે જન્મને પ્રકાશિત કરનારા સૂર્ય કે અગ્નિ ઠો.—૧

હે પ્રજા! જ્યાં, જ સમયે, જની રીતે, જ નામથી તું ઠો, ત્યાં, તે સમયે, તેની રીતે તે નામથી પ્રખ્યાત એવો તું જો દોષરૂપ કૃષ્ણથી રહિત ઠો, તો તેવા એકલા તને(જ) મારા પ્રણામ ઠોએ.—૨

મદથી, માનથી, મદનથી, ડાપથી, ઘોસથી અને દુર્બથી જે બધાથી અત્યંત પરાભિત થયેલા એવા અન્ય દેવોની સામાન્ય-પીડા અર્થેજ છે.—૩

જથી કરીને (બિનની) દૃષ્ટિ કૃષ્ણરૂપી કલ્પોલથી યુક્ત પુટ (પુટિયા) જેની છે, સુખ સૌમ્ય છે, આચાર પ્રથમની ખ્યાલ છે, પરિકર શાન્ત છે અને દેહ પ્રસલ છે તેથી તું એમ માતું કું કે જરા (વહપણ), જન્મ અને મરણનો નાશ કરનારા એવા દેવાધિદેવ જિન(જ) છે, કેમકે અન્ય દેવોત આતું સ્વરૂપ સિદ્ધિમાં એવામાં આવતું નથી.—૪

આ પ્રમાણે સ્ફિલ્લજે કલ્પુ એટલે વાકૃપતિજે પૂજ્યું કે તે બિન જ્યાં છે। સ્ફિલ્લજે કલ્પુ કે સ્વરૂપથી તે તે મોક્ષમાં છે પરંતુ મુક્તિથી તે બિનાલયમાં છે આ સ્વાલનીને વાકૃ પતિજે તે મને જતાવો એમ સ્ફિલ્લજે કલ્પુ તેથી સ્ફિલ્લ તેને આમ નરેશ્વરે બનાવેલા જિનાલયમાં લઈ મથા અને સાં પોતેજ પ્રતિષ્ઠા કરેલી શ્વિપાર્શ્વનાથની મુર્તિના દર્શન કરાવ્યા. શાન્ત, શાન્ત તથા નિરંજન એવા સ્વરૂપને એકને પ્રભુક થયેલા વાકૃપતિ મોલી જીકપો કે આકાર એવાંજ આ દેવ નિરંજન ઠોપ એમ બલ્યાય છે. સ્ફિલ્લજે ત્રિશૈવમાં તેને દેવ, સુર અને મર્ચતુ મધાર્ય સ્વરૂપ કૃપી રીતે સમજાવ્યું તેથી તે પ્રમદ થયો અને મિથ્યાત્વ રૂપી વિપતને સજી કઈ તે શ્વેતામ્બર શૈનવિ થયો. જિનને વન્દન કરતાં તે મોક્ષ્યો કે—

‘મેઘનાદિસુરશિવર્ણ જ્ઞાનિના કિંકરપદ્મ મહાશ્વે ણં ।

જ્ઞામિ ભદ્રં ત્રિવર ! વળામં કમં કમુસિયં કાર્કં ? ॥ ૧ ॥—જ્યાં

દોલિ ગિહ્યા પદ્મહદ, વચ્ચે કો કિન્ન કસ્સલિ પત્ત મખિજ્ઞાહ ? ।

શારંમે શારંમં પુજ્ઞાહ, કદમ કદમેણ કિન્નુ મુજ્ઞાહ ? ॥ ૨ ॥”—જ્યાં

અર્થાત્ કરતૂરી વડે સુવાસિત એવા આથી લલાટમાં સેવકતું ક્ષણ છે તેથી દે બિનેશ્વર ! નમસ્કારને મહિત કરવાને કું કેમ હવ્યું ।—૧

શુભકામિસુરશિવેય કવેય કિટ્ટાકર્ક કમયે ।

જ્ઞામિ ભદ્રં ત્રિવર ! વળામં કમં કમુસિયં કર્તુવ્યં ? ।

શુભકામિ પુદ્ગલપુત્રમં પ્રજ્ઞા કા કિર્કિં કલામિ વાર્કં વળયે ? ।

શારમ્મા શારમ્ વુજ્ઞાતિ કર્કમા કર્કવેય કિ કુજ્ઞાવે ? ॥

“દુળ્હંપિ કવાલં ચડુયંપિ કાયા વિલુંપંતિ ॥ ૧ ॥”

અર્થાત્ અંનેના કપાળ અને કંડછીને કાગડાઓ ખગાડે છે.

આ સાંભળીને આમ રાજ અચંગો પામી ગયો અને વિચારવા લાગ્યો કે ખરેખર આ સર્વજ્ઞપુત્રજ છે.

એક દિવસ ચિત્રકળામાં અતિશય પ્રવીણ એવો એક ચિતારો રાજ પાસે આવ્યો. તેણે વિવિધ ચિત્રો આલેખ્યાં, પરંતુ રાજએ તે તરફ લક્ષ્ય આપ્યું નહિ આથી તેણે આખરે મહાવીરસ્વામીનાં ચાર ચિત્રો કાઢીને સૂરિજીને બતાવ્યાં સૂરિજીએ તેની કળાની પ્રશંસા કરી એટલે રાજએ તેને એક લાખ ટંક આપ્યા પછીથી તેણે આ ચાર ચિત્રોને મોઢેરકર્મા, અણુહિલ્લિપુરમાં, ગોપગિરિમાં અને સતારક નામના પુરમાં મોકલી આપ્યાં. આં તેણે પ્રતિષ્ઠા તથા પ્રભાવના પણ કરાવી અને વળી ખીજાં પણ ઘણાં બિંબ કરાવ્યાં.

કાલાન્તરે આમ રાજને આં સુલક્ષણી પુત્રનો જન્મ થયો. રાજએ તેનો મહોત્સવ કર્યો અને તેનું દુન્દુક એવું નામ પાડ્યું આ પણ યુવાન થતાં તેના પિતાની જેમ સર્વ ગુણો પ્રાપ્ત કરી સારી પ્રસિદ્ધિ પામ્યો. એક વખત આમ ભૂપાલે સમુદ્રસેન રાજના રાજગિરિ નામના દુર્ગ (કિલ્લા)ને રૂઢ્યો. અપરિમિત સૈન્ય, કુદ્દાલકાઠિક સામગ્રી, ભૈરવાદિ યન્ત્ર-ભેદા વિગેરે ઉપાયો રાજએ અજમાવી જોયા, પરંતુ તે દુર્ગ તે સર કરી શક્યો નહિ આથી ખેદ પામીને તે રાજએ સૂરિજીને પૂછ્યું કે આ ગગનસ્પર્શી દુર્ગ હું ક્યારે જીતી શકીશ ? સૂરિજીએ કહ્યું કે તારા પુત્ર દુન્દુકને પુત્ર ભોજ આ દુર્ગને દૃષ્ટિમાત્રથી ચૂર્ણ કરી નાખશે, બાકી તેમાં ખીજાં કંઈ વળવાતું નથી. આથી આમ રાજ આં બાર વર્ષ સુધી પડાવ નાખીને રહ્યો. તેવામાં દુન્દુકને ઘેર પુત્ર જન્મ્યો અને તેનું ભોજ એવું નામ પાડવામાં આવ્યું તેનો જન્મ થતાંજ તેને નાના પલગમાં સુવાડી દુર્ગ આગળ લાવવામાં આવ્યો. તેની આ દુર્ગ તરફ દૃષ્ટિ પડતાં એના કંકડે કંકડા થઈ ગયા સમુદ્રસેન રાજ ધર્મ-દ્વારથી બહાર નીકળી ગયો. આમ રાજએ તે દુર્ગ હાથ કર્યો, પરંતુ તેણે પ્રજાને કાંઈ પણ રીતે પીડા કરી નહિ, કેમકે જૈન રાજર્ષિઓ દયાળુ હોય છે.

રાત્રિ સમયે આંના અધિષ્ઠાયક વ્યન્તરે આમ રાજને કહ્યું કે હે રાજન્ ! જો તમે અહિંઆ રહેશો, તો હું તમારા લોકોને હણી નાખીશ આમે પ્રત્યુત્તર આપ્યો કે લોકોને હણવાથી તમને શો લાભ છે ? જો તમારી હણવાની ધમ્મકા હોય, તો તમે મનેજ હણો. આ પ્રમાણેની રાજની નિર્ભયતા જોઈને વ્યન્તર ધણે ખુશી થયો અને જ ધમ્મકા હોય

કે તું પૂર્વ જીવમા તાપસ હતા અને તે કાર્ત્તિકેશ્વર નામના ત્રિરિ પાસે આવેલા શાલ વૃક્ષની નીચે એકાંતર ઉપવાસ કરવા વડે દોઢસો વર્ષ પર્વત તપસેવા કરી હતી. આયુષ્ય પૂર્ણ થતાં તું રાજા થયો છે આ વાતની જો તારે પ્રતીક્ષિ કરવી હોય, તો હજી તે વૃક્ષની નીચે તારી જટા લટકે છે તે મંગાવી જો. રાજાએ જટા મગાવી. તે આવતાં રાજાને પ્રતીક્ષિ થય આથી તે ઉમંગભરે સુદ અવ કરણપૂર્વક જૈન ધર્મ પાળવા લાગ્યો.

એક વાર મહેલની ઉપર કુર્તા કુર્તા આમ રાજાએ એક શરમાં શિક્ષા મદિ યુનિને જતા જોયા. તેમાં એક કામિની હતી. તેણે કામાર્ત થઇ પરશ્વરમાં એક ચિત્ત વાળા જેવા આ યુનિની સાથે ક્રીડા કરવાની ઇચ્છાથી ફાર જપ કર્યા; પરંતુ યુનિએ તેનો સ્વીકાર કરવા ના પાડી, સારે ફાર પઠાવી રાખીને તેણે તેને છાત મારી. તેમ થતાં કાઠવાલીય ન્યાયથી કે અપવર્તિતા ન્યાયથી તેનું નૂપુર (અંજર) તે યુનિના ચરણમાં પેસી ગયું તે જોઇ રાજાએ સુરિશ્ચને નીચે મુજબની સમસ્યા કહી—

“કામારુદાપદ્મ વરંગણાપ, અમ્મસ્થિઓ સુભગાગણિયાપ”

અર્થાત્ કામને વશ થયેલી તેમજ સૌવનને લીધે ગર્વિષ્ઠ બનેલી તે સુંદર સુંદરીએ તેની પ્રાર્થના કરી.

સુરિશ્ચએ તે સમસ્યા પૂર્ણ કરતાં કહ્યું કે—

“ન મહિયં તેષા શિશ્વિષ્ણું, સનેચરો વશ્વમ્મસ્સ વામો ॥ ૧ ॥”—અર્થાત્

અર્થાત્ તે શિષ્યને શિક્ષા આપ્યું નહિ; તે દીક્ષા લીધેલાનો પગ નૂપુરથી યુક્ત થયો છે.

એક વાર કોઇ પ્રોષિત-સર્વૃકાના ગુરુમાં શિક્ષા મદિ કોઇ શિક્ષુક કામલ થયો. પેલી સ્ત્રી શિક્ષુને પારસું કરાવવા મદિ અજ લાવી પરંતુ તે શિક્ષુની દૃષ્ટિ તે સુંદરીની નાલિ ઉપર રિષ્ટ થઇ ગઇ, આથી તે સ્ત્રીની દૃષ્ટિ તે શિક્ષુકના યુગ્મ-કમલ ઉપર લાગી રહી. એટલામાં કમલાએ તે અજ આજ મયા. આ ગર્વુ દુરય રાજાએ મહેલ ઉપરથી જોયું અને તે સર્વંધર્મ તેણે સુરિશ્ચને નીચે મુજબની સમસ્યા કહી સલગાવી—

“શિષ્યશ્ચારો વિષ્ણુ નાશિમંદલં સાવિ તસ્સ મુહુકમલં”

અર્થાત્ શિક્ષુકે તે સ્ત્રીનું નાલિ-મદુલ જુએ છે અને તે (સ્ત્રી) પલ્લ તેનું યુગ્મ-કમલ જુએ છે સુરિશ્ચએ કહ્યું કે—

૧ છાયા—

કામારુદાપદ્મ વરાહવદામ્મર્થિએ લીવવપરિતવા ।

૨ છાયા—

ય મહં તેષા શિષ્વિષ્ણુએ, અમ્મસ્થિ વામો વામો ॥

૩ એવે પની પરીસ થયો છે એવી સ્ત્રી.

૪ છાયા—

શિક્ષાવા: વસ્થિ વાશિવવદલં કામિ વલ મુહુકમલં ।

વાર્ષી અને કહ્યું કે આપ નરમ પ્રકૃતિવાળા છે અને આ પર્વત તો ધણો દૂર છે, વારંતે ખોટી ખેંચતાણુ ન કરો. પરંતુ તે રાજ પોતાની પ્રતિજ્ઞામાં મક્કમ રહ્યો. સૂરિશ્રીને સાથે લઇને સૈન્ય સહિત તે રૈવત ગિરિ જવા નીકળ્યો.

પ્રયાણુ કરતો કરતો આમ રાજ સ્તમ્ભન તીર્થે આવી પહોંચ્યો એટલામાં તો ક્યુધાથી તે એવો પીડિત થઇ ગયો કે તેના પ્રાણુ પણુ સંશયમાં આવી ગયા, પરંતુ તે પ્રતિજ્ઞાથી ચળ્યો નહિ. લોકો લયલીત બની ગયા અને સૂરિશ્રી પણુ ખેદ પામ્યા. તેમણે કૃષ્ણાંદરી (અંબિકા) દેવીને મંત્ર-બળથી સાક્ષાત્ બોલાવી અને કહ્યું કે એવું કરો કે આ રાજ ભોજન કરે અને જીવે. તદનુસાર તે દેવી મસ્તક ઉપર એક બિંબને ધારણુ કરી ગગન-માર્ગે થઇને રાજ પાસે આવી અને બોલી કે હે વત્સ ! હું અંબિકા દેવી છુ અને તારા સત્વથી પ્રસન્ન થઇ છુ. તેં મને ગગનથી આવતી બોધ છે. મેં રૈવત ગિરિ ઉપરથી આ નેમિનાથનું બિંબ આણુયું છે. તેને તુ વંદના કરી પારણું કર એટલે તારી પ્રતિજ્ઞા જળવાઇ રહેશે. સૂરિશ્રીએ પણુ એ વાતને ટેકા આપ્યો, તેથી રાજએ યાં ભોજન કર્યું અને પછીથી તે બિંબની યાં સ્થાપના કરાવી. તે બિંબ સ્તમ્ભન તીર્થમાં ઉજ્જયન્ત નામે ઓળખાય છે.

યાર બાદ આનન્દના વાદિત્ર વગડાવતો આમ રાજ વિમળાચળ (શત્રુંજય ગિરિ) ગયો અને વૃષભદેવ (ઋષભદેવ) ના દર્શન કરી પવિત્ર થયો. કાલાન્તરે તે રૈવત ગિરિ પહોંચ્યો તેવામાં તો તે તીર્થને દિગમ્બરોએ રૂધી લીધું દિગમ્બરોએ શ્વેતામ્બર સંધને યાં પ્રવેશ કરતાં ચટકાવ્યો છે એવી ખબર આમ રાજને મળતાં તે તેમની સાથે યુદ્ધ કરવા તૈયાર થઇ ગયો તેવામાં દિગમ્બર સંપ્રદાયના અગ્યાર નૃપતિઓ પણુ યાં ભેગા થઇ ગયા. યુદ્ધ કરવા સંજ્જ થયેલા બંને પક્ષોને સૂરિશ્રીએ કહ્યું કે ધર્મ-કાર્યમાં યુદ્ધ કરવુ તે ઉચિત નથી. તેમણે દિગમ્બરોને સમજાવ્યા કે સૌરાષ્ટ્રવાસી દિગમ્બર તેમજ શ્વેતામ્બર પક્ષની પાંચ સાત વર્ષની સો સો કન્યાઓ બોલાવી સંભા બોલાવવી અને તેમાં બે બંધી શ્વેતામ્બર કન્યાઓ

“ઉજ્જિન્તસેલસિહરે, દિક્ષ્વા નાળં નિસીહિઆ જસ્સ ।

તં ધમ્મચક્કવર્ટીં, અરિદ્ધનેમિં નમ્સામિ ॥ ૧ ॥”-આપાં

આ પ્રમાણુની ગાથા બોલે તો આ તીર્થ શ્વેતામ્બરોનું જાણવું, નહિ તો તે દિગમ્બરોનું છે એમ માનવું.

સભા મળતાં સમગ્ર શ્વેતામ્બરની કન્યાઓ ઉપલી ગાથા બોલી એટલે અંબિકાએ શ્વેતામ્બર સંધના ઉપર પુષ્પ-વૃષ્ટિ કરી. (આ પ્રમાણુ આ તીર્થ શ્વેતામ્બરોનું સિદ્ધ થયું અને વળી તે દિવસથી આ ગાથાનો ચૈત્યવંદનમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો.) રાજએ

તે માથા એમ તેણે રાબને કહ્યું. રાબએ જવાબ આપ્યો કે મારે કેમ વાતની ખોટ નથી, પરંતુ મારૂં મૂલ્ય મ્યારે ઘસે તે તમે કહો. મારે બ્યતરે કહ્યું કે આજથી છ મહિના પછી મહારથી રાજ થતા નામવાળા મામમાં તમારૂં મૂલ્ય ઘસે અને તે સમયે તમને જળમાંથી પુમાઢે નીકળતો જણાશે એ બલુએ; મારે હવે તમે પારલૌકિક સાધના કરો. એમ કહીને તે બ્યતરે આસ્થા ગયા.

સવાર પદ્મતાં રાબ સૂરિજી પાસે આ ચો જોટલે તેમણે તેને કહ્યું કે બ્યતરે તને જે વાત કહી છે તે સાચી છે વાસ્તે તું પરલૌક અમનમાં સદાયમૂત એવું પર્મરૂપી વાણુ મહલુ કરવા તૈયાર થા. સૂરિજીને રાત્રિ સુખથી ઉઠીકત ખજાર પછી મઠ એ બલુને રાબ આજથી કિત ઘસે, પરંતુ સાથે સાથે તેને એ વિચાર પણ આસ્થા કે સૂર્ય તેજસ્વી, ગન્દ્ર આનન્દ-દાયક, અંગજળ પવિત્ર અને જ્ઞેન જ્ઞાની હોય, એમાં શી નવાઈ ?

તે કિવસ પછી પ્રસંગ મળતાં સૂરિજીએ રાબની પાસે શ્રીનેમિનાથની સ્તુતિશ્લોક નીચે મુજબનો આશીર્વાદ કર્યો—

“ શાકળ્યામૃતસારસારજિસમા સા મોગમૂઃ શ્રેહલા
 સા જ્ઞસીઃ સ નવોપ્તમ્ભરુણિમા સા દ્વારિકા સજ્જલમ્ ।
 તે ગોવિન્દ્ય-સિદ્ધા-સમુદ્રવિજયપ્રાયાઃ પ્રિયાઃ પ્રેરજ્ઞ
 યો જીવેષુ કૃપામિપિર્યપિત નોદ્ગ્રાહઃ સ મેમિઃ શ્રિયે ॥ ૧ ॥”—શ્લોક

અર્થાત્ શાકળ્યકૃષ્ણ અમૃતના સારની સારણિ સખાન જેવી તે શ્રેહવલી શેખર-પુત્રી (રાજમતી), તે જ્ઞસી, તે નવીન ઉદયવાહું યૌવન, તે દ્વારિકા, તે જ્ઞ, તે ગોવિન્દ (કૃષ્ણ), શિદ્ધા (રાણી) અને સમુદ્રવિજય (રાબ) પ્રમુખ પ્રિય જનો જેના પ્રેરક હતા અને જે છવોને ત્રિષે કૃષ્ણનિપિ હતા એવા જે નેમિ(નાથ) તિવાહ ન કર્યો, તે (તમને) કૃષ્ણજીને મારે ધ્યાન—

તથા વળી—

“ મદ્યેઃ કુદુમ્ભજમ્ભાઢે, વૈર્મિવ્યાકાર્વર્જરિઃ ।

નોજ્ઞપચ્ચે નવો નેમિ-સ્તે યેજીવન્તિ જે મૃતાઃ ॥ ૨ ॥”—શ્લોક

અર્થાત્ મિધ્યા કાર્ષર્માં જર્જરિત ખનેલા અને ઠગરૂપી કાકળમાં સજ્ઞ ઘસેલા એવા જે જનો નેમિ(નાથ)ને ઉજ્જવન્ત (દૈવત) ત્રિરિ ઉપર ન ॥ નરિ તેમને જે છવત્ અજ્ઞવામાં આવે, તે પછી મુજેલા મેલુ કહેવાય ।

આ પ્રમાણેનો દૈવત ત્રિરિનો સૂરિએ અપૂર્વ મહિમા કર્યા । સામગીને રાબ જ્ઞપિ ઉપર પત ઢાઢીને કમરે કહીને જ્ઞનો ઘઠ મયો અને તેણે એવી પ્રતિજ્ઞા લીધી કે દૈવત ત્રિરિ ઉપર નેમિનાથના દર્શન કર્યાં નિન્દ કું મોજન કરનાર નથી, વૈદ્યાએ તેને ધણે

વામાં શ્રેણિક ! આચાર્યોની સેવા કરવામાં સમ્પ્રતિ ! દેશને અનૃણી કરવામાં વિક્રમાદિત્ય ! વીર-વિદ્યાનો ઉપયોગ કરવામાં સાતવાહન ! અમને તજીને તમે ક્યાં ગયા ? એક વાર અમને દર્શન દો, એકલા મૂકીને ન જાઓ.

આ પ્રમાણે વિલાપ કરતા સેવકોને સૂરિણએ ઘોષ આપતાં કહ્યું કે ખરેખર હુદ્દ દૈવે

“આલબ્ધા કામધેનુઃ સરસકિસલયશ્ચાન્દનશ્ચૂર્ણિતો હા

છિન્નો મન્દારશાલ્વી ફલકુસુમમૃતઃ સ્વણિડતઃ કલ્પવૃક્ષઃ ।

દગ્ધઃ કર્પૂરસ્વણ્ડો ઘનહતિદલિતા મેઘમાણિક્યમાલા

મિન્નઃ કુમ્ભઃ સુધાયાઃ કમલકુવલયૈઃ કેલિહોમઃ કૃતોડયમ્ ॥ ૧ ॥”-સગ્ધરા

(અર્થાત્) કામધેનુનો હોમ કર્યો, સરસ પલ્લવવાળા ચન્દન વૃક્ષને ચૂર્ણ કર્યું, કૃળ અને પુષ્પોથી પરિપૂર્ણ મન્દાર વૃક્ષને છેદી નાખ્યું, કલ્પવૃક્ષ ખણિડત કર્યું, કર્પૂરના ખણ્ડને ખાળી નાખ્યો, મેઘરૂપી માણિક્ય-માલાને ઘનના પ્રહાર વડે ઢળી નાખી, અમૃતના કુમ્ભને ભાંગી નાખ્યો તેમજ કમળોના સમૂહ વડે કલિ-હોમ કર્યો.—૧

તથાપિ તમે શોક ન કરો, કેમકે જીવો—

“પૂર્વાહ્ને પ્રતિવોધ્ય પદ્મજવનાન્યુત્સૃજ્ય નૈશં તમઃ

કૃત્વા ચન્દ્રમસ પ્રકાશરહિતં નિસ્તેજસં તેજસા ।

મધ્યાહ્ને સરિતાં જલં પ્રસ્મરૈરાપીય દીપ્તૈઃ કરૈઃ

સાયાહ્ને રવિરસ્તમેતિ વિવશઃ કિં નામ શોચ્યં ભવેત્ ? ॥ ૧ ॥”-ચાદૃલ૦

અર્થાત્ સવારે રાત્રિના અંધકારને દૂર કરી, કમલ-વનોને વિકસિત કરી, પ્રકાશ વિનાના (ખનેલા એવા) ચન્દ્રને (પોતાના) તેજ વડે નિસ્તેજ કરી, મધ્યાહ્ને પ્રસરણુથીજ તેમજ પ્રકાશિત કરો (કિરણો) વડે નદીઓનાં જળનું પાન કરીને સૂર્ય સાંજના પરવશ થઇ અરત પામે છે, તો હવે શોક શાનો કરવો ?—૧

આ પ્રમાણે ઉપદેશ આપી લોકનો શોક મૂકાવીને તેમની સાથે સૂરિણ ગોપ-ગિરિ આગ્યા આમ નૃપતિના નન્દન હુન્દુકને પિતાના શોકથી સુકતાકૃળ જેવાં અશ્રુ પાડતો, હિમથી મ્લાન થઇ ગયેલા કમળ જેવા મુખને ધારણ કરતો તેમજ ચિંતાથી ચિત્તમાં સંતપ્ત થતો જોઇને સૂરિણએ તેને કહ્યું કે હે રાજન્ ! તુ આટલો બધો શોક કેમ કરે છે ? તારા પિતાથી તો ધર્માદિક ચાર વર્ગને સાધીને કૃતકૃલ્ય થઇ ગયા છે વળી કીર્તિરૂપ દેહ વડે તો યાવચ્ચન્દ્રદિવાકરૌ જીવતાજ છે, કેમકે ઉપકારી પુરૂષની પુણ્ય-લક્ષ્મી અને કીર્તિ-લક્ષ્મી એમ બે પ્રિયાઓ છે તેમાંની પહેલી તેની સાથે જાય છે, બ્યારે બીજી અહીંજ રહે છે. બી-

નન્દન પગ આમ રાજ જેવાજ થજો.

લક્ષ્મિપૂર્વક દૈવત ત્રિાર ઉપર ચડી નેત્રિનાથને પ્રણામ કરી પોતાની પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરી. સાંધી પોતાને નગરે આવતાં અર્ચનાં તેણે પિંડતારકર્મા દામોદર હરિની મૂર્તિને, દ્વારકાનાં શ્રીકૃષ્ણની મૂર્તિને અને સૌમેશ્વર પુરનાં સૌમનાથની મૂર્તિને પ્રણામ કર્યાં.

આ પ્રમાણે યાત્રા કરીને આમ રાત્ર સુરિજ સાથે પોતાને નગરે પાછા આન્યા. તેણે સંક-પૂલકિ મહોત્સવો કર્યાં. નિતેપનાં તેણે યૌવ્ય સમયે દુનુકને રાત્ર ઉપર બેસાડ્યો. કેટલોક કાલ વીસા પછી તેની રત્ન લઘ પ્રભ-વર્ષની કામા યાત્રી દેશને અનુભૂ કરી તે સુરિજને સાથે લઘ હોદીમાં બેસી ગંગાને કંઠિ આવેલા મામધ તીર્થમાં જવા નીકળ્યા. ત્યાં તેણે જળમાંથી ખૂમાઠો નીકળતો એવો વળી પોતે મઠારથી શરૂ થતા મમધ નગર આવળ આવી પહોંચ્યા છે એ વાત તરફ પલુ તેનું લક્ષ્ય ખેંચાતાં તેને યન્તરનું વચન યાદ આપું પોતાનું મરણ સમીપ બલ્હીને તે ધર્મ-ધ્યાન કરવામાં વતપર થઈ ગયા. સુરિજને તેને તેમાં પ્રોત્સાહન આપું એટલે આમ રાત્રને તેમની કામા યાત્રી અનશન વ્રત અત્રી-કાર કર્મું અંતમાં પત્રપરમેષીનું ધ્યાન કરતો સમાધિપૂર્વક મરણ પામીને તે દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયાં આ જનાવ નિ. સં. ૮૬૦માં ભાદ્રપદ (ભાદરવા)ની શુકલ પચમીને દિને જન્મે. આ વાતની નિમ્ન-લિખિત પણ સાદી પૂરે છે—

“ મા મૂલુ સંવત્સરોઝ્છી વસુસતનવતેર્મા જ શ્રદ્ધેઝ ચિન્ના
 પિંગ માસં તં મમસં જયમપિ સ જજઃ શુક્લપદોઝપિ પાતુ ।

સાક્ષાસ્થિર્પા જ સિંહે વિશ્વતુ દુવમુજં પલ્લની યાતુ શુકે
 ગજ્ઞાતોયામિમખ્યે ત્રિવિશ્વમુપગવો વજ ‘નાગાયલોકા ॥’—અન્યત્ર

આમ રાત્રનું મરણ થવાથી સુરિજનાં નેત્રમાં પલુ અમુ આન્યાં, કેમકે લાંબા સમયનો એક દુર્ભય છે સેવકો પલુ આકન્ઠ કરવા લાગ્યા કે કે શરણે આવેલાનુ રક્ત કરવામાં વજ્જુમારે રાત્ર સ્થાપન કરવામાં રાત્રા ઉન્દ્રિયોનો નિજઠ કરવામાં નળાં સસ વચન ઉચ્ચારવામાં મુધિધિરે! મુવર્ણનું કાન દેવામાં કર્ણું! શુકલ ગેન તત્વને અત્રીકાર કર-

૧ સરખતો—

‘વાલોદરદારિં વલ્લ-અન્નવેલ્લ નિન્નવાલ્લે ।
 વલ્લા યાવવૈરે જ, વલ્લોચારે જ તં નિન્નવ્ય ॥
 દ્વારકાવી વલ્લ ળીચાર, કુન્નવૈર્લિ વલ્લવ જ ।
 વલ્લ શાવાલિ વલ્લા ળી-લોદેવવલ્લરં વલ્લે ॥
 વલ્લ ળીલોચારવલ્લ દૈવવલ્લાદુરલ્લવ ।
 વલ્લોલં ળીવવવાલ્લ વલ્લવો ળીલ્લૈરિવ ॥

એમ કરતાં ભોજ મોસાળ (માતૃશાલ)માં રહીને લગભગ પાંચ વર્ષનો થયો. સારે ક્ષિટિકાએ દુન્દુકને કહ્યું કે તમારો પુત્રરૂપ શત્રુ મોસાળમાં વૃદ્ધિ પામે છે. નપ્પ-દેવને પરશુ-છેદ ન થવા દો. એને અહીં લાવીને છાનામાના યમરાગને સ્વામીન કરો. રાત્રએ તેની વાત અંગીકાર કરી અને ભોજને તેના મામા પાસેથી યોલાવી લાવવા દૂતો મોકલ્યા. ભોજના મામાએ તે દૂતોને કહ્યું કે હું તમારા રાજનો મનોભાવ જાણું છું, માટે માત ભાણુને હું મોકલનાર નથી. ક્ષત્રિયનો એ ઉત્તમ ધર્મ છે કે શરણાગતતું રક્ષણ કરવું; વળી આ તો મારો ભાણુજ છે, તો પછી તેમાં શુ કહેવું? તેમ છતાં બુદ્ધ વાપરવાની તમારા રાજની મરજી હોય, તો તમે તેને કહેજો કે તે સત્વર આવે. હું પણ બનેલીને મારૂ બળ બતાવીશ.

આ પ્રમાણેની વાતચિત થયા બાદ દૂતો દુન્દુક પાસે પાછા આવ્યા અને રાજને સર્વ વાત કહી આથી તેને બહુ ગુસ્સો ચડ્યો, પરંતુ તે કંઈ કરી શક્યા નહિ ભોજ પણ પોતાના પિતાના આશયથી વાકેફગાર હોવાથી તે બંને પણ સાંજવા તૈયાર થયા નહિ. આથી દુન્દુકે અપ્પભદ્રિશ્તને ભોજને યોલાવી લાવવા કહ્યું. સૂરિશ્તએ અનિચ્છએ તે વાત કંબૂલ કરી અને કેટલાક માણસોને સાથે લઇને તેઓ પાટલીપુર જવા નીકળ્યા અર્ધ માર્ગે ગયા બાદ સૂરિશ્તએ જ્ઞાન-દૃષ્ટિપૂર્વક વિચાર કર્યો કે જો હું ભોજને સમજવીને લાવીશ, તો તેનો પિતા તેને જરૂર મારી નાખશે અને જો તેને નહિ લાવીશ તો એ રાજ મને મારી નાખશે. વાસ્તે આ તો એક તરફ દુસ્તર કિનારો અને એક તરફ વાઘ એવો યોગ આવ્યો. વળી મારૂ હવે આયુષ્ય પણ પૂર્ણ થવા આવ્યું છે, ફક્ત બે દિવસ બાકી છે, વાસ્તે મારે અનશન અહણુ કરવું એજ કલ્યાણકારી છે.

આ પ્રમાણેનો નિશ્ચય કરી તેમણે પોતાની સાથે રહેલા યતિઓને કહ્યું કે 'નન્નસૂરિ અને ગોવિન્દસૂરિ પ્રતિ હિતકારી વચન બોલજો, શ્રાવકોને મિથ્યા દુષ્કૃત (મિચ્છામિ દુષ્કૃત) કહેજો, પરસ્પર અમત્સરતા રાખજો, શુદ્ધ ક્રિયા પાળજો, બાલ-વૃદ્ધતુ પાલન કરજો, અમે તમારા નથી, તમે અમારા નથી, આ સર્વ સંબંધ કૃત્રિમ છે.

આ પ્રમાણે ઉપદેશ આપી ત્રિશુવનને પૂજનીય એવા તીર્થકરતું, અષ્ટકર્મના બન્ધનથી મુક્ત એવા સિદ્ધતુ, ગૌતમ પ્રમુખ સુનિવરતુ અને સર્વજ્ઞભાષિત ગૈન ધર્મતું મન, વચન અને કાયાથી શરણુ અંગીકાર કરી પાંચ મહાવ્રતને અને છઠ્ઠા રાત્રિભોજનના નિયમને અંગે જે વિશધના થઇ હોય તેતુ મિથ્યા દુષ્કૃત હોજો એમ કહીને બેઠા બેઠા અદીનપણે સમાધિ-પૂર્વક તેઓએ કાળ કર્યો

આ પ્રમાણે કહીને સ્ફુટિત એ દુન્દુકને યાંત ક્યો. દુન્દુક ધીમે ધીમે ઉત્તમ યાવક થયો અને ત્રિવર્ગને સાધવા લાગ્યો.

એ પ્રમાણે સમય અતીત થતાં એક દિવસ દુન્દુક અત્યુપવેશમાં (ઝોડામાં) દુસ્તાનીકેન્દ્રે. આં તેણે ઉદાર રૂપવાળી, યુવકરૂપી મૂળને સરદાવવામાં ભજ્ય એવી અને મહાન અને માયાની મૂર્તિરૂપ એવી કલ્પિતકા નામની અલ્પિકાને એક એથી તે મોહિત થઈ ગયો અને તેણે તેને રણવાસમાં મેસાડી આ અલ્પિકાએ દુન્દુકને ધીરે ધીરે એવો વશ કરી લીધો કે તે તેને પૂછ્યા વિના પાણી પલ્લુ પીતો નહિ. કામણુમારાં વચનોથી તેણે જ્ય ક્ષિત વૃક્ષને ખાઈ ભય તેમ સમગ્ર રાજ્યને ખાવા માંડ્યું અલ્પિકાને આધીન બનેલો રાજા પોતાની પદ્મ રાણીને તેમજ અન્ય કુલથીવસપત્ન શબ્દીઓને પણ વલ્લવત્ અલ્પવા લાગ્યો.

એક દિવસે કલ્પકેસિ નામના જ્યોત્ષિણીએ રાત્રે એકાન્તમાં રાજાને કહ્યું કે તમારા પુત્ર ભોજ્ય મહાભાગ્યશાળી થયે, પરંતુ તે તમને મારીને રાજ્ય ઉપર મેસશે. આ સાંભળીને વજ્રપાતથી હણાયો હોય તેમ તે રાજા મૌન રહ્યો તેણે તે જ્યોત્ષિણીને રાજા આપી.

જ્યોત્ષિણીને તિરાપ કરી રાજા કલ્પકેસિ પાસે ગયો. રાજાને મિત્રાતુર એકને તેણે કહ્યું કે હે દેવ ! આજે આપનું વદન-કમલ કેમ કરમણ્ય ગયું છે ? રાજાએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો કે મું કહું ? દેવજ ટાપ પામ્યો છે ઘાનીએ કહ્યું કે મારા પુત્રને હાથે માંડ મરણ છે અને એ વાત જોઈ પડે તેમ નથી. કલ્પકેસિએ જવાબ આપ્યો કે એમાં શી ચિન્તા કરવી ? પુત્રને મારી નાખેલ એ રાજ્ય-હુકમ હોય તે પુત્રને પણ મરણ નથી. વળી આવો પુત્ર તે પુત્ર નહિ પણ શત્રુ કહેવાય. આથી દુન્દુક પોતાના પુત્રનો માથે શકવા તૈયાર થઈ ગયો. ભોજની માતા પદ્માની એક ઘસી વાંસલા પછાડી સલાઈને ભણી હતી તેના સાંભળવામાં આ વાત આવી તેણે જઈને પોતાની સ્વામિનીને તે વાત સિનેહન કરી. પુત્રના વધની વાત સાંભળતાં પદ્મા મહારાઈ ગઈ.

પુત્ર-વધની રાજા પોતાના કરતાં દલો તેવામાં પાટલીપુરમાં જેણે સ્વપવર-મરુડપ આરમ્યો દલો અને જે રનેદ-પૂર્વ, મરિછ તેમજ શૂરવીર દલો એવા પોતાના ભાઈ ઉપર પદ્મા રાણીએ મૂંઝવે પત્ર મોકલ્યો. તેમાં તેણે એમ લખ્યું હતું કે રાજા દ્રોણે ભારમ્યો છે અને તેથી તે તમારા ભાણેજનો જન લેવા તૈયાર થઈ ગયો છે, વારત નમ અર્ધી આવી જોને ભઈ જાએ. જ્યની પેટે તમે જોને જાવજો, નહિ તો કું હતે પુત્ર પુત્ર પાતાની જની જઈશ.

આ પ્રમાણેનો પત્ર મળતાં ભોજનો માથે પોતાના જોનેવી દુન્દુકને આ આવી તેને નમસ્કાર કરી પોતાને સાં સ્વપવર-મરુડપન છે એમ કહી ભોજને લઈ ગયા. પોતાના નમરમાં રાખીને ભણાવી અણાવીને તેણે તેને ઘસ-નિવામાં પણ કુલજ બનાવ્યો.

એમ કરતાં ભોજ્ય મોસાળ (માતૃશાલ)માં રહીને લગભગ પાંચ વર્ષનો થયો. સારે ક્ષિત્રિકાએ દુન્દુકને કહ્યું કે તમારો પુત્રરૂપ શત્રુ મોસાળમાં વૃદ્ધિ પામે છે. નખ-છેદને પરશુ-છેદ ન થવા દો. એને અહીં લાવીને છાનામાના યમરાજને સ્વાધીન કરો. રાજાએ તેની વાત અંગીકાર કરી અને ભોજ્યને તેના મામા પાસેથી બોલાવી લાવવા દૂતો મોકલ્યા. ભોજ્યના મામાએ તે દૂતોને કહ્યું કે હું તમારા રાજાનો મનોભાવ જાણું છું, માટે મારા ભાણેજને હું મોકલનાર નથી. ક્ષત્રિયનો એ ઉત્તમ ધર્મ છે કે શરણાગતનું રક્ષણ કરવું; વળી આ તો મારો ભાણેજ છે, તો પછી તેમાં શુ કહેવું ? તેમ છતાં બળ વાપરવાની તમારા રાજાની મરજી હોય, તો તમે તેને કહેજો કે તે સત્વર આવે. હું પણ બનેલીને માફ બળ પતાવીશ.

આ પ્રમાણેની વાતચિત થયા બાદ દૂતો દુન્દુક પાસે પાછા આવ્યા અને રાજાને સર્વ વાત કહી આથી તેને બહુ ગુસ્સો ચડ્યો, પરંતુ તે કંઈ કરી શક્યો નહિ ભોજ્ય પણ પોતાના પિતાના આશયથી વાકેફગાર હોવાથી તે જાતે પણ સાંજવા તૈયાર થયો નહિ. આથી દુન્દુકે અપ્પભદ્રિજીને ભોજ્યને બોલાવી લાવવા કહ્યું. સૂરિજીએ અનિચ્છાએ તે વાત કબૂલ કરી અને કેટલાક માણસોને સાથે લઈને તેઓ પાટલીપુર જવા નીકળ્યા અર્ધ માર્ગે ગયા બાદ સૂરિજીએ જ્ઞાન-દૃષ્ટિપૂર્વક વિચાર કર્યો કે જો હું ભોજ્યને સમજાવીને લાવીશ, તો તેનો પિતા તેને જરૂર મારી નાખશે અને જો તેને નહિ લાવીશ તો એ રાજા અને મારી નાખશે. વાસ્તે આ તો એક તરફ દુસ્તર કિનારો અને એક તરફ વાઘ એવો યોગ આવ્યો. વળી માફ હવે આયુષ્ય પણ પૂર્ણ થવા આવ્યું છે, ફક્ત બે દિવસ બાકી છે, વાસ્તે મારે અનશન ગ્રહણ કરવું એજ કલ્યાણકારી છે.

આ પ્રમાણેનો નિશ્ચય કરી તેમણે પોતાની સાથે રહેલા યતિઓને કહ્યું કે 'નન્નસૂરિ અને ગોવિન્દસૂરિ પ્રતિ હિતકારી વચન બોલજો, શ્રાવકોને મિથ્યા દુષ્કૃત (મિચ્છામિ દુષ્કૃત) કહેજો, પરસ્પર અમત્સરતા રાખજો, શુદ્ધ ક્રિયા પાળજો, ખાલ-વૃદ્ધતુ પાલન કરજો, અમે તમારા નથી, તમે અમારા નથી, આ સર્વ સંબંધ કૃત્રિમ છે

આ પ્રમાણે ઉપદેશ આપી ત્રિભુવનને પૂજનીય એવા તીર્યકરતું, અષ્ટકર્મના બન્ધનથી મુક્ત એવા સિક્ધતું, ગૌતમ પ્રમુખ મુનિવરતું અને સર્વજ્ઞભાષિત જૈન ધર્મતું મન, વચન અને કાયાથી શરણ અંગીકાર કરી પાંચ મહાવ્રતને અને છઠ્ઠા રત્નિભોજનના નિયમને અંગે જ વિરાધના થઇ હોય તેનું મિથ્યા દુષ્કૃત હોજો એમ કહીને બેઠા બેઠા અદીનપણે સમાધિ-પૂર્વક તેઓએ કાળ કર્યો.

શ્રીવિક્રમાદિત્ય પછી ૮૦૦ વર્ષે વ્યાક્રમ સુકથ વૃત્તીવાને રવિવારે હસ્ત નક્ષત્રમાં જન્મેલા અને ૭ વર્ષની ઉંમરે દીક્ષા લઈ અચાર વર્ષની નાની વયમાં સૂરિ-પદ્મી અલંકૃત વધેલા સૂરિશ્રી આ પ્રમાણે ૯૫ વર્ષની ઉંમરે શ્યાવણ સુકથ અદ્ધમીને દિને સ્વામિ નક્ષત્રમાં કાળ ઠરી ઈશાન દેવદોહમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા.

આ વાતની સરસ્વતી દેવીએ મોઢેરક આમમાં જઈને નજરસૂરિશ્રીને ઘડાળ ખવર આપી. આથી તેમને ધણે સોહ ધણે અને તેઓ મોલી ઉડ્યા છે—

“શાસ્ત્રજ્ઞાઃ સુવચોઽન્યિતા જઙ્ગુજનસ્વાધારતામાગતાઃ

સમુચ્ચાઃ સ્વપરોપકારનિરતા શાશ્વિખ્યરજ્ઞાકરાઃ ।

સર્વસ્વામિમતા ગુણૈઃ પરિશૃતા મૂમખ્દમાઃ સજ્જના

ધાતા ! કિં ન કૃતાસ્ત્વયા ગતધિપા કસ્યાન્તવીર્ષાયુષાઃ ? ॥ ૧ ॥”—શ્રી ૬

અર્થાત્ શાસ્ત્રોન્મ બલુકાર, સુન્દર વચનોથી અલંકૃત, કલ્પ મનુષ્યોના આધારબૃત, શુદ્ધ ચારિત્રવાળા, સ્વ-પર ઉપર ઉપકાર કરવામાં તત્પર, શાસ્ત્રવ્યવસ્થા સમુદ્ર, સર્વને વક્ષ્ય શ્રુણ્ણથી યુક્ત તથા પૃથ્વીના ભૂપલુકૃષ જેવા સન્નવનોને જે નિધાતા તે મૂકમતિએ ઠક્ષપાન્ત પર્વત દીર્ઘાયુષ્યવાળા કેમ ન થયા ?

સૂરિશ્રીની સાથે આવેલા મનુષ્યોએ જઈને કુન્દુકને સૂરિશ્રીના દેહોત્સર્ગની વાત કહી આથી તેને બહુ ખેદ થયો. કોણને પણ પોતાની ખાતર સૂરિશ્રીએ પ્રાણ અર્પણ કર્યાં જે વાતની ખવર પહલાં જાણાત કરતાં પણ નિરોપ આધાત ધણે.

આ પ્રમાણે એક જાત ધીબાપ્પભક્તિસૂરિશ્રીનું જીવન-નૃતાન્ત પૂર્ણ થાય છે, પરંતુ આજુ હરીકૃત અધુરી રહેતી ટેવાથી તે નીચે સુજન આપવામાં આવે છે

એક વાર આમ રાજનો એક માળી નિદિસમાં ફરતો ફરતો પાટલીપુરમાં કોણ રાજ પાસે આવી પહોંચ્યો. તેણે કહ્યું કે મેં સદ્ગુણ પાસેથી આતુલિની નિવા પ્રાપ્ત કરી છે. જ નાથી અધિમન્ત્રણ કરીને આતુલિન (જીએસ) કાઢને માથી હેજ, તે તે મરી બચ. આપ તે નિવા લો. કોણે તે નિવા લીધી અને તેની ખાતરી કરી એજ માળીને ઘનાદિકથી સ-તોપી તેને રબ આપી કોણે પોતાના મામાને નિવા-શક્તિ ખતાવી. આથી તે ખુશી ધણે. તેણે કોણને કહ્યું કે હવે તને આવી શક્તિ પ્રાપ્ત થઈ છે, તે પછી નેટણા તરીકે આતુલિન લઈને તું તારા પિતા પાસે જ અને તેને મારીને સન્મ લઈ લે

આ વાતને અનીકાર કરી કોણ મોપનિરિઆન્થો. તેણે રાજદાર આ । । નિદારી દ્વારા પોતાના પિતાને ક્ષમાખું કે આપ પૂન્ય છે, કું વાળક ખું; આપને । । મ ન ધાય કે મને રાજ્ય મળે જે બધું મારે મન સરખું છે. આ સાંભળીને રાજને । । તારા તેણે આવા નિનીત પુત્રને પોતાની પાસે આવવા રબ આપી. રાજ અધિકા સાથે અકાલન

બેઠો હતો ત્યાં ભોજ માતુલિંગ લઇને આવ્યો અને તેણે પોતાના વિદ્યા-બળથી તે બંનેને મારી નાખ્યા. આથી તેની માતા પદ્મા તેમજ તેના મામા ખુશી થયા. પ્રજા-વર્ગ પણ આનન્દ પામ્યો.

એકદા ભોજ રાજ્યે કૃતજ્ઞતાને લીધે નમ્નસૂરિજીની પાસે એક વિનતિ-પત્ર આપીને મનુષ્યોને મોકલ્યા. આ પત્રમાં તેણે આ સૂરિજીને પોતાનું નગર પાવન કરવા વિજ્ઞપ્તિ કરી હતી આ પત્ર વાંચીને ગોવિન્દસૂરિજીની રજા લઇ નમ્નસૂરિજી ગોપગિરિ આવ્યા. રાજ્યે સામા જઇ તેમનો અતિશય આદર-સત્કાર કર્યો. તેમને સિંહાસને બેસાડી તે તેમની આજ્ઞા-રૂપ થઇ રહ્યો. તેમના ઉપદેશાનુસાર તેણે અગ્યાર વ્રતો ગ્રહણ કર્યાં તેમજ શત્રુજયાદિક તીર્થની યાત્રા કરી તથા આખી પૃથ્વીને જિન-ચૈલથી મણ્ડિત કરી. આ પ્રમાણે ધર્મનું પાલન કરતો ભોજ રાજ ગોપગિરિમાં રાજ કરવા લાગ્યો. આયુષ્ય પૂર્ણ થતાં પોતાનો યશસ્વી દેહ અહીં લજ્જા ઇધ તે દેવલોક પામ્યો.

સૂરીશ્વરનો શિષ્ય-સમુદાય—

આ સૂરીશ્વરને કેટલા શિષ્યો હતા તે જાણવામાં આવ્યું નથી. પરંતુ વાક્યપતિરાજ ઉપરાંત તેમને બીજા શિષ્યો હોવા બેઠાએ એમ તેમના શ્રીરાજશેખરસૂરિએ રચેલા ચરિત્ર ઉપરથી તેમજ પ્રભાવકચરિત્ર (પૃ૦ ૧૭૯) ઉપરથી પણ બેઠા શકાય છે. વિશેષમાં તેમને વિનયચન્દ્ર નામના એક શિષ્ય હતા એમ જૈન ગ્રન્થાવલી (પૃ૦ ૩૧૫) ઉપરથી બેઠા શકાય છે આ શિષ્યે કવિશિક્ષા નામનો ગ્રન્થ રચ્યો છે એવો ત્યાં ઉલ્લેખ છે.

કવીશ્વરની કૃતિઓ—

કવીશ્વર અખ્યલક્રિસૂરિજીએ કઇ કઇ ભાષામાં કયા કયા ગ્રન્થો રચ્યા છે એ પ્રશ્નના સંબંધમાં નિવેદન કરવાનું કે સસ્કૃત ભાષા સિવાય અન્ય ભાષામાં તેમણે કાઇ ગ્રન્થ રચ્યો હોય એવો ઉલ્લેખ બેઠામાં આવતો નથી. વિશેષમાં સસ્કૃત ભાષામાં પણ આ ચતુર્વિંશતિકા નામનું કાવ્ય, ૧૩ શ્લોકપ્રમાણુક સરસ્વતી-સ્તોત્ર અને શ્રીઅખ્યલક્રિ-ચરિત્રમાં સૂચવ્યા મુજબ વીર-સ્તવ અને શાન્તિ-સ્તોત્ર તથા પ્રાસંગિક શ્લોકો ઉપરાંત તેમની કાઇ અન્ય કૃતિ જાણવામાં આવી નથી છતાં પણ એ બૂલવા જેવું નથી કે તેમની મળી આવતી પ્રથમ કૃતિ ઉપરથી પણ તે એક પ્રભાવશાળી કવિરાજ હતા એ સ્પષ્ટ રીતે બેઠા શકાય છે.

કવીશ્વર સંબંધી ઉલ્લેખ—

કવીશ્વર શ્રીઅખ્યલક્રિસૂરિના સંબંધમાં વિલાસવદી કહ્યા (વિલાસવતી કથા), આચાર-દિનકર (પત્રાક ૨૭૦), ઉપદેશ-તરંગિણી ઇલાદિ ગ્રન્થોમાં ઉલ્લેખો છે. તેના વિનામવતીમા અન્તમાં જે ઉલ્લેખ છે તે નીચે મુજબ છે:—

“વાગ્મિજમૂલકુલે ક્ષોદિયગળવિલકવહરસાહાય ।
 વિમલંમિ ચ શંદકુલે વંસંમિ ચ સજ્જલાયે ॥ ૧ ॥
 સંતાને રામસદસિ હરિસિરિવપ્પમ(હ)દ્દિશ્વરિસ્ય ।
 વસ્સમહશ્વરિગણ્ઠે મહુરાવેસે સિરોહાય ॥ ૨ ॥”

જ્યાર નિવેદન કર્યા સુબળની હઠીકત આપવા પૂર્વે સૂરિજનું જીવન—અરિત પૂર્વે થઈ
 મરું છે, તે હવે પ્રજ્ઞાશ્રી એમનાં નિસ્તાર કરનારા સિમાસય, સર્વ સામાયારીશ્રી સુન્દ
 રીના સૌભાગ્યને વધારનારા મહન, રાજ—સલાશ્રી કુસુદિનીને નિકરવર કરનારા અન્દ તથા
 સરસ્વતીના પર્મ—પુત્ર તેમજ અદ્રક્ષિતિ, વારિકુલરોસરી, પ્રજ્ઞાચારી, મજવર, રાજપૂજિત
 ઇલાદિ બિશ્વેશી વિખ્યાત એવા આ સૂરીશ્વરને પ્રણામ કરતો તેમજ તેમના અપૂર્વ જીવન—
 વૃત્તાન્તની શ્રવણ આસૈજવાર્થા શ્રી સૂનતા રેણી મહ દોષ તે જાલ સુજ—સમૂહની શાખ
 થાયતો હું આ પ્રકરણ પૂર્ણ કરું છું.

કાવ્ય-મીમાંસા

વસ્તુ—

આ દૃદ પદ્યના કાવ્યના ચોવીસ વિભાગો પડી શકે છે, કેમકે તે મુખ્યત્વે કરીને ચોવીસ જિનેશ્વરોની સ્તુતિરૂપ છે અર્થાત્ આ કાવ્યમાં ચોવીસ 'સ્તુતિ-કદમ્બકો' છે. પ્રત્યેક કદમ્બકમાં અસુક એક જિનેશ્વરની, સમસ્ત જિનેશ્વરોની, આગમની અને શાસનાનુરાગી 'દેવ-દેવીની એમ ચારની સ્તુતિ કરવાના નિયમને અનુસરીને આ કદમ્બકો રચાયાં છે.

આવાં કદમ્બકો પ્રતિક્રમણ કરતી વખતે અને ચૈલવન્દન-દેવવન્દન કરતી વેળાએ પણ બોલાય છે, વાસ્તે તેમજ તેનો આ પૂર્વે મેં તૈયાર કરેલી સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા તેમજ ચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિ સાથે પણ સંબંધ હોવાથી આ સંબંધમાં વિશેષ વિચાર કરવો અસ્થાને નહિ ગણાય.

સ્તુતિ-વિચાર—

'સ્તુતિ' શબ્દનો અર્થ પરમેશ્વર-તીર્થીકર આદિ સદ્ગુણસંપન્નોના સદ્ભૂત ગુણોનું દીર્ઘ કરવું એવો થાય છે. આને પ્રાકૃત ભાષામાં 'યુધ' કહેવામાં આવે છે. આ સ્તુતિના બે ભેદ પાડી શકાય તેમ છે. ચૈલમાં પ્રણુની મૂર્તિ સન્મુખ ભાગ રહીને ઝાઝામાં ઝાઝા એક શ્લોક બોલીને અને વધારેમાં વધારે ૧૦૮ શ્લોકો બોલીને તેમના ગુણ ગાવા તે એક પ્રકારની સ્તુતિ છે. એક શ્લોકની પણ સ્તુતિ કહી શકાય છે એ વાત વાદિવેતાલ શ્રીશાન્તિ-સૂરિએ રચેલી ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર (પત્રાંક ૫૮૧)ની ઠીકામાંના નિમ્ન-લિખિત ઉલ્લેખ ઉપરથી બેઠ શકાય છે.

૧ પંચાશકમાં આને 'સ્તુતિયુગલ' તરીકે ઓળખાવેલ છે

૨ જિન-ગૃહ રચવાના કાર્યમાં તેમજ જિનેશ્વરની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠાદિકમાં અન્ય દેવોથી થતા ઉપસર્ગોને દૂર કરવામાં અને સમ્યગ્દૃષ્ટિ સઘને સુખી કરવામાં તેમજ તેને શાન્તિ અર્પણ કરવામાં સાધર્મિક દેવ-દેવી સમર્થ છે, તેથી તેના સન્માનાર્થે તેની સ્તુતિ કરવામાં આવે છે, કેમકે જૈન શાસનમાં તે વાસ્તવિક રીતે અદ્યપગુણી પણ પ્રશંસાને પાત્ર છે

૩ સ્તુતિઓ ચાર છે એ વાતની શ્રીપ્રયુક્તસૂરિકૃત વિચારસાર-પ્રકરણની નીચે મુજબની ૬૯૨મી ગાથા સાક્ષી પૂરે છે —

“ અરિહતા મુય સિદ્ધા, તિન્નેવ ય હોંતિ વંદણિજ્ઞાઠ ।

જિણ પુગ સન્વ પવવળ, વેયાવહગર યુદ્ધં ચઢરો ॥”

[અર્હેન્ત છુત સિદ્ધાસ્થય પવ ચ ભવન્તિ વન્દનીયા ।

જિન પુક સર્વે પ્રવચન વૈયાવૃલ્યકરઃ સ્તુતયશ્ચત્તજ ॥]

• યોગશાસ્ત્ર, પચાશક, ધર્મસંબંધ વિગેરે ગ્રન્થોમાં આ નિયમ આવેલો છે.

“ વગવુગઠિસિલોગા, (યુદ્ધો) અષ્ટેષિં જાણ કૃતિ સષ્ટેષ ।
 દેવિંદત્યબમાર્ઘ, તેષ પરં યુત્તયા જ્ઞોતિ ॥”-આર્થ

[વૃદ્ધિમિશ્લોકાઃ (સ્તુતયા) અમ્યેષાં યાવન્ ભવન્તિ સષ્ટેષ ।
 દેવેન્દ્રસાધાઘાસ્યતઃ પરં સાયા મહન્તિ ॥]

આ ઉપરથી યુલ્લેક્ષીતનના સ્વેકાની સંખ્યા એ સાતથી વધારે હોય તે તે 'સ્તવ' કહેવાય અને એ તે સંખ્યા જોઈમાં જોઈ એકની અને વધારેમાં વધારે સાતની હોય તે તે 'સ્તુતિ' કહેવાય એમ બેંધ સકાય છે

વધારેમાં વધારે સ્તવમાં ૧૦૮ સ્વેકા હોય તો એ વાતની જન્મ્યુદ્ધીપમજ્જિ, રાજપ્રતીયસૂત્ર ત્રિવેરે ત્રિવેા સાક્ષી પૂરે છે

આ પ્રમાણે આપણે સ્તુતિનો એક પ્રકાર બેધો હવે તેના બીજા પ્રકારનો વિચાર કરીએ

વૈસવન્દનમાં કાશ્યપ (કાષોત્સર્ગ) કર્યા બાદ એક સ્વેકા દ્વારા એ પ્રસન્ન યુજ્ઞ-જ્ઞાન કરવામાં આવે છે તે સ્તુતિનો બીજા પ્રકાર છે અને 'યુધ' નામથી જ્ઞાનભવાની કૃતિ વલુ છે આ-સખપમાં શ્રીપ્રમુખસુરિએ રમેલા વિચારસાર-પ્રકરણ (પૃ ૧૩૩) માં આપેલી ગાથા વિચારી લઈએ. આ કશુ છે કે—

“ ઝરિહંતબંદગાર્ધણ, કાચસ્સગાણ જા જ મતમિ ।

વિર્જિતિ તા યુદ્ધો, મણિયં વવહારણુષીય ॥ ૧ ॥”-આર્થ

અર્ધત-દુરુકકાકિકર્માના કાષોત્સર્ગને અન્તે એ બોધાય છે, તેને બવહાર-ચૂલિમાં યુધ (સ્તુતિ) કહી છે આ ઉપરથી બેંધ સકાય છે કે બીજા પ્રકારની સ્તુતિરૂપ આ કાન્ય છે સ્તુતિ-કદમ્બકનો કમ—

હવે સ્તુતિ-કદમ્બકમાં એ કમનો નિર્દેશ કરવામાં આવે છે તેનું મું ઠાણુ છે તે વિચારી લઈએ.

વૈસવન્દન પ્રસંગે 'નમુષ્ણુલું' કહી જોયા વધ એ બિન-વૈજમાં વૈસવન્દન કરતું હોય આ વિચારજ્ઞાન મૂળ નામને હોયીને 'અરિતનષિષ્ણુલું' સૂત્રપૂવક કાષોત્સર્ગ કરવામાં તે બિનેશરની પ્રથમ સ્તુતિ બોધાય એ સ્વાધ્યાયક ૩ આ ઉપરથી સ્તુતિ-કદમ્બકમાં પ્રથમ અમુક તીર્થકરની સ્તુતિ કહેવાનું મું કરણુ ન ત મ જ સકાય છે ભાર પછી 'લોખરસ' સૂત્ર કે એ સપરવ-ગૌવીસે તીર્થકરની સ્તુતિરૂપ અને 'વલોએ' એ

સમસ્ત લોકનાં ચૈલ માટે છે તેનો પાઠ આવવાથી સમસ્ત તીર્થંકરોની સ્તુતિ કરવામાં આવે છે તે વ્યાજબી છે. તેવી રીતે 'સુઅરસ'નો કાર્યોત્સર્ગ કરતી વેળાએ કરેલી પ્રતિજ્ઞાનુસાર શ્રુતની યાને આગમની સ્તુતિ કરવામાં આવે છે અને 'વેયાવચ્ય'ના કાઉસગ્ગ પછી જિનેશ્વરનું વૈયાવૃલ કરનાર દેવ-દેવીની સ્તુતિ કરાય છે તે પણ યોગ્ય છે.

આ ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે સ્તુતિ-કદમ્બકમાં જે ક્રમ રાખ્યો છે તે સકારણ છે. તીર્થંકરોનાં નામો સંબંધી વિચાર—

આપણે જોઈ ગયા તેમ આ કાવ્યના પ્રત્યેક સ્તુતિ-કદમ્બકના પ્રથમ પદમાં આ અવસર્ધણીમાં થઈ ગયેલા ચોવીસ તીર્થંકરો પૈકી એકકની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે. તેમનાં નામોનો સામાન્ય તેમજ વિશેષ અર્થ થઈ શકે છે સામાન્ય અર્થ તો સમસ્ત તીર્થંકરોમાં ધટ્ટી શકે છે, તેથી વિશેષ અર્થ પણ વિચારવો આવશ્યક સમજાય છે. તેમાં પ્રથમ તીર્થંકરના વૃષભ નામનો સામાન્ય અર્થ તો 'વૃષ ઉદ્ધરને' ઉપરથી સમગ્ર સંયમના ભારને વહન કરનાર તે વૃષભ એમ થાય છે આ વાત તો કોઈ પણ તીર્થંકરને ઉદ્દેશીને ધટ્ટી શકે છે, તેથી આનો વિશેષ અર્થ વિચારીએ પ્રથમ તીર્થંકરની ખંને જઘામાં વૃષભ (ખળદ)નું લાંબન હોવાથી તેમજ તેમની માતાએજ પ્રથમ સ્વપ્નમાં વૃષભ જોયેલો હોવાથી (અન્ય તીર્થંકરોની માતાએ તો પ્રથમ સિંહ જોયેલો હોવાથી) તેમને વૃષભ કહેવામાં આવે છે

ખીજ તીર્થંકરના અજિત નામનો સામાન્ય અર્થ પરીપહ, ઉપસર્ગ ઇલાદિથી નહિ જીતાયેલા એવો થાય છે આ ભગવાન ગર્ભમાં આઠ્યા તે પૂર્વે તેમના માતા-પિતા જ્યારે ધૂત રમતા, યારે તેમના પિતાજી જીતતા, પરતુ તેઓ ગર્ભમાં આઠ્યા બાદ તેમના માતા કદી પણ હાર્યા નહિ. આ કારણને લઈને તેમને અજિત કહેવામાં આવે છે.

ત્રીજ તીર્થંકરનું નામ સંભવ છે. ચોવીસ અતિશયાદિક ગુણોથી યુક્ત હોય તે 'સભવ' કહેવાય એ સામાન્ય અર્થ છે પ્રભુ ગર્ભમાં આવતાં દેશમાં ધાન્યાદિકનો સુકાળ થયો તેથી તેઓ 'સભવ' કહેવાય છે એ વિશેષ અર્થ છે.

દેવેન્દ્રાદિક વડે વન્ધ હોય તે 'અભિનન્દન' કહેવાય એ ચોથા તીર્થંકરના અભિનન્દન નામનો સામાન્ય અર્થ છે પ્રભુ ગર્ભમાં આઠ્યા પછી શક (સૌધર્મેન્દ્ર) વારંવાર તેમની માતાની સ્તુતિ કરવા આવતા હતા તે વાત ધ્યાનમાં લેતાં આ નામનો વિશેષ અર્થ જોઈ શકાય છે.

શુભ છે મતિ જની તે 'સુમતિ' એ પાંચમા તીર્થંકરના નામનો સામાન્ય અર્થ છે. આ પ્રભુ ગર્ભમાં આઠ્યા બાદ તેમની માતા જે વિધવા સ્ત્રીઓના કલહનો નિર્ણય કરવામાં નાન પુત્રિનાળી ખની, વાસ્તે તેઓને સુમતિ કહેવામાં આવે છે એ અત્ર વિશેષતા છે.

આ કથનના નિર્ણયની દૃઢીકત એ છે કે તરુના ગામમાં બે વલ્લિ-મીત્રો વસતી હતી. તેમાં નાનીને પુત્ર હતો, બ્યારે મોટી વચ્ચા (વાંચ્છી) હતી. પરંતુ પુત્રનું પાલન તે બંને મીત્રો કરતી હતી. એવામાં તેમનો પતિ મરી ગયો એટલે મનની લાલચે મોટી કહેવા લાગી કે આ પુત્ર તો મારો છે, વાસ્તે જમું પન મને મજનું એજએ. વળી નાનીને તો આ પુત્ર ઢોવાથી તે પલુ તેમ કહેવા લાગી. એ તમાલુ આ બે મીત્રો વચ્ચે ટીક વધે, તેથી તેઓ વહતી વહતી રાજ-કરપારમાં અધ તે વખતે ગર્ભના મહિમાથી રાણીને મુકારો આપવાની શુભ મતિ ઉત્પન્ન થઈ તેથી તેણે તે બંનેને કશું કે તમે બંને મનને અટકાવે અટક વહેતી લે તેમજ પુત્રના પલુ બે લાભ કરી એક એક લઈ લે. આ સાંભળતાજ નાની મી મોહી ઢીકે મારે પન એકનું નથી. વળી પુત્રના કષ બે ભાગ યાપ નહિ, વાસ્તે એ પુત્ર આ મોટી મીત્રો ઢોવ તો પલુ તે મારોજ છે તે સાંભળીને રાણીને મુકારો આપ્યે કે આ ઢોકારો નાની મીત્રો છે, કેમકે પુત્રનું મરણ થવાનો પ્રસન્ન બાવી પહોંચતાં પલુ મોટી મુજ રહી. વાસ્તે આ ઢોકારો તેમજ તમામ પન એને દવાલે કરવું અને મોટીને થરમાથી કાઢી મૂકવી.

પદ્મના એવી પ્રલા છે એની તે પદ્મપ્રભ એવો ' પદ્મપ્રભાનો સામાન્ય અર્થ દરેક તીર્થકર પરતે થતી શકે છે, વાસ્તે તેનો વિશેષ અર્થ એજ લઈએ. જગવાનું ગર્ભમાં આન્યા બાદ તેમની માતાને પદ્મની સમ્પામાં સુવાનો ઢોહક ઉત્પન્ન થયો (આ ઢોહક કેવોએ પૂર્વે કહ્યો) તેથી તેમજ આ ઢોકારો તીર્થકર પદ્મવર્ણી ઢોવાથી તેમને પદ્મપ્રભ કહેવામાં આવે છે.

સાતમા તીર્થકરનું નામ સુપાર્શ્વ છે. આનો ઔષિક (સામાન્ય) અર્થ તે એ છે કે એની બંને જાબુઓ સુન્દર ઢોવ તે ' સુપાર્શ્વ ' કહેવાય. એમની માતાના બંને પદ્મમાં રાજ-કરત દર્તા, પરંતુ જગવાનું ગર્ભમાં આન્યા સારે તેમના પ્રલાવથી તે સાત વધ અર્થ એથી કરીને આ પ્રશુને સુપાર્શ્વ કહેવામાં આવે છે.

ચન્દ્રના એવી (સૌમ્ય) પ્રલા છે એની તે ચન્દ્રપ્રભ એ આઠમા તીર્થકરના નામનો સામાન્ય અર્થ છે. જગવાનું ગર્ભમાં આવતાં તેમની માતાને ચન્દ્રનું પાન કરવાનો ઢોહક ઉત્પન્ન થયો, તેથી તેમજ તેમનો વર્ણુ ચન્દ્રના જેવો ઢોવાથી તેમના સજનમાં આ નામ વિશેષત અરિતાર્થ યાપ છે.

સુન્દર છે સિમિ (કૌસલ્ય) એનું તે ' સુસિમિ ' વચ્ચે યાજ્ઞા તો સમસ્ત બિનવરોના સજનમાં થતી શકે છે. પરંતુ આ નવમા તીર્થકરના નામની વિશિષ્ટતા તો એ છે કે તેઓ ગર્ભમાં આવતાં તેમની માતા દરેક કાર્યને વિષે વિશેષ કુશલ પતી.

એ કૌસલ્યર તેમજ દુરમન પ્રતિ ચીતલ થઈ એવા ઢોવ તે ' ચીતલ ' કહેવાય એ કૌસલ્ય તીર્થકરના નામનો સામાન્ય અર્થ છે. અજ વિશેષતા તો એ છે કે એમના પિતાને

દાહ-જ્વર થયો હતો તે ઔષધથી મટ્યો નહિ, પરંતુ પ્રભુ ગર્ભમાં આંવ્યા પછી તેમની માતાએ તેમના શરીર ઉપર હાથ ફેરવ્યો એટલે તે શાંત થઇ ગયો.

જે ત્રૈલોક્યને હિતકર હોય તે 'ત્રેયાન્-ત્રેયાંસ' કહેવાય એ અગ્યારમા તીર્થકરના નામનો સામાન્ય અર્થ છે પ્રભુ ગર્ભમાં આંવ્યા તે પૂર્વે તેમના પિતાની ડાહક દેવ-ગૃહ (દહેરાસર)માં રહેલી અને દેવાધિષ્ઠિત શય્યાની પૂજા થતી હતી. તે શય્યા ઉપર કોઈ બેસે કે સુવે, તો તેને તે દેવ ઉપદ્રવ કરતો હતો પ્રભુ ગર્ભમાં આંવ્યા બાદ તેમની માતાને એવો વિચાર થયો કે શય્યાની પૂજા તો ડાહ સ્થળે સાંભળી નથી, તેથી શય્યા-રક્ષકે વાર્યા છતાં પણ તે તેના ઉપર બેઠા તથા સુતા. પરંતુ ગર્ભના પ્રભાવથી તેનો અધિષ્ઠાયક દેવ તેમને કંઈ પણ ઉપદ્રવ કરી શક્યો નહિ અને તે શય્યા છોડી ચાલ્યો ગયો અને ચાર પછી તે શય્યા રાજદિકે વપરાશમાં લીધી. આ પ્રમાણેનો ગર્ભનો મહિમા બહુ અગ્યારમા તીર્થકરનું ત્રેયાંસ નામ પાડવામાં આંવ્યું.

જે દેવાદિકનો પૂજ્ય હોય તે 'વાસુપૂજ્ય' કહેવાય, એ ઉપરથી આ નામનો સામાન્ય અર્થ બેઠ શકાય છે. આરમા તીર્થકર ગર્ભમાં આંવ્યા બાદ ધન્દ્ર વારંવાર તેમના માતા-પિતાનું પૂજન કરવા લાગ્યો તેથી તેમજ કુબેર પણ ધણીખરી વાર તેમના રાજ-કુલમાં રક્ષની વૃષ્ટિ કરવા લાગ્યો તેથી આ પ્રભુનું વાસુપૂજ્ય એવું નામ ચરિતાર્થ થાય છે.

તેરમા તીર્થકરનું નામ વિમલ છે. જેનાં જ્ઞાન અને દર્શન તેમજ શરીર વિમલ (નિર્મળ) હોય તે 'વિમલ' કહેવાય એ આ નામનો સામાન્ય અર્થ છે પ્રભુ ગર્ભમાં આંવ્યા પછીથી તેમની માતાનો દેહ તેમજ તેમની મતિ વધારે નિર્મળ બન્યાં એ આ નામની વિશેષતા સૂચવે છે તેમની માતાની મતિ વધારે નિર્મળ બન્યાના સબંધમાં નીચે મુજબની કથા રજૂ કરવામાં આવે છે —

એક વાર કોઈ દમ્પતી (વર-વહુ) દેવ-ગૃહમાં આવી ઉતર્યા. આં કોઈ વ્યંતર નિકાન યની દેવી રહેતી હતી. તે આ પુરૂષનું સુન્દર રૂપ બેઠ કામાસક્ત બની ગઇ, તેથી તે તેની પત્નીના જેવું પોતાનું રૂપ નિકુર્વી તેની સમીપ સુતી. પ્રભાતમાં તે પુરૂષ બગ્યો, સારે તેણે પોતાની સમીપ બે સમાન સ્ત્રીને બેઠ પરંતુ તેમાં તેની ખરી પત્ની કોણ છે તેનો તે નિર્ભય કરી શક્યો નહિ આથી તે રાજ-દરબારમાં ગયો આં પણ રાજ અને મંત્રીની મતિ કામ લાગી નહિ. પરંતુ આ પ્રભુની માતાએ તે પુરૂષથી બન્ને સ્ત્રીઓને દૂર બાહી રાખીને તે બનેને કહ્યું કે આ દૂર બાહીલા પુરૂષને જે પોતાના પ્રભાવથી સ્પર્શ કરી શકે તેનો આ પુરૂષ પતિ ગણાય. આ સાંભળીને વ્યંતરીએ દિવ્ય શક્તિ વડે હાથ લખાવી તે કાર્ય કર્યું એટલે તરતજ રાણીએ તેનો હાથ પકડી લીધો અને કહ્યું કે તુ તો વ્યતરી છે, વારતે તું તારે સ્થાનકે બ એવી રીતે ન્યાય આપવાથી આ રાણીને લોકો વિમલ મતિવાળી કહેવા લાગ્યા

અનન્ત કર્માશોને જે જીતે તે અથવા જે અનન્ત જ્ઞાનાદિકથી યુક્ત હોય તે અનન્ત કહેવાય આ ચાદમા જિનેશ્વરના નામનો સામાન્ય અર્થ છે, આ પ્રભુ ગર્ભમાં આવતાં તેમની

માતાએ આકાશમાં એનો અત ન આવે એવડા મોટા ચક્રને લખતું એયું તથા અતેક રહોની માળા એઈ વળી તેણે અનત અંકના ઢોરા કરી જામ્યા અને એમ કરીને લોહને તાવ કાઢ્યો. આ જયી ગર્ભનો પ્રભાવ એતાં 'અનન્ત' નામનો વિશેષ અર્થ એક શકાય છે.

દુર્ગામાં પડતા જીવોને એ મારણુ કરે-જ્યાવે તે ધર્મ કહેવાય એ પંકરમા તીર્થંકરના નામનો સામાન્ય અર્થ છે. આ પ્રજા ગર્ભમાં આવ્યા સાર પછી તેમની માતા ધનાદિક ધાર્મિક ક્રિયામાં વિશેષ વ્યજ લેવા લાગી એ વાતને ધ્યાનમાં લેતાં કર્મનાથનુ નામ અસ્તિત્વ ધાય છે.

એ શાન્તિસ્વરૂપી દોષ અથવા એ શાન્તિદાયક દોષ તે શાન્તિ કહેવાય એ સોજમા તીર્થંકરના નામનો સામાન્ય અર્થ છે. પ્રજા ગર્ભમાં આવ્યા પછી તેમના પ્રભાવથી તેના નમરમાંથી મરદીનો ઉપદ્રવ શાન્ત થયો એ એના નામની વિશેષતા છે.

પૃથ્વી ઉપર એ રહે તે કુન્દુ એ સત્તરમા તીર્થંકરના નામનો સામાન્ય અર્થ છે એનો વિશેષ અર્થ એ છે કે પ્રજા ગર્ભમાં આવ્યા સાર તેમની માતાએ સ્વમમાં રહોને સ્વૂપ પૃથ્વીને વિષે ડીઠા તથા વળી ગર્ભના પ્રભાવથી વના પિતાના શુભો કુન્દુના જેવા નાના જની ગયા. આ ઉપરાત દેશમાં કુન્દુ એવા નાના જીવોની પણ વ્યજ્યા (ચતના) થવા લાગી આથી પ્રજાના નામની વિશેષતા એક શકાય છે.

એ સર્વોત્તમ મહાસત્ત્વવાળા કુળમાં ઉત્પન્ન થઈ તેની અભિનુદ્ધિ કરે તે અર કહેવાય એ અધારમા તીર્થંકરના નામનો સામાન્ય અર્થ છે. પ્રજા ગર્ભમાં આવતાં તેમની માતાએ સ્વમમાં રહોને મનોચિહ્નક તેમજ વિશાળ અર (આરો) એથી તે ઉપરથી પ્રજાના નામની વિશેષતા સૂચવાય છે.

પરીપદ તેમજ રાજ-દેવરૂપી મહોને જીતનાર તે મહિ કહેવાય એ ઉપરથી જોતલું એમા તીર્થંકરના નામનો સામાન્ય અર્થ સમજ શકાય છે. પ્રજા ગર્ભમાં આવ્યા સાર તેમની માતાને હજે મહત્તાં પુષ્પાની માઝની સમ્યામાં મુવાનો ઘોઠક થયેલ દેવોએ તેમનો આ મનોરથ પૂર્ણ કર્યો. આ પ્રકારનો ગર્ભનો પ્રભાવ અહીંને તેમનું 'મહિ' એવું નામ પાડવામાં આવ્યું એ તેની વિશેષતા છે.

જગત્ની મિઠાઈ અવસ્થાનુ મનન કરે તે 'મુનિ' અને એનાં મનો મુન્દર દોષ તે 'મુવત' કહેવાય એ એ ઉપરથી વીસમા તીર્થંકરના મુનિનુમન નામનો સામાન્ય અર્થ સૂચિત થાય છે. અત્ર વિશેષતા એ છે કે તેમની માતા વગા ગર્ભમાં આવ્યા સાર પછી વિશેષતા: પ્રવનુ યાચન કરવા લાગ્યા.

પરીપદો તેમજ ઉપસર્ગોને નમાવી દેનારા નમિ કહેવાય એથી અઠવીમમા તીર્થંકરનો સામાન્ય અર્થ એક શકાય છે. વિશેષતા તે એ છે કે પ્રજા ગર્ભમાં આવ્યા પછી તેમના પિતાના વૈરી સભ્યોએ તેમના નમરને યેરા પાક્યો. આ જગતે તેમના પિતા સમર્પીત જની

ગયા, પરંતુ તેમની માતાએ કિલ્લા ઉપર ચડીને શત્રુઓ તરફ વાંકી દૃષ્ટિએ જોયું એટલે તેઓ ક્ષોભ પામી ગયા અને તેમને શરણે આવી તેમને પગે લાગ્યા.

ધર્મચક્રની નેમિરૂપ હોય તે નેમિ કહેવાય એ ઉપરથી યાત્રીસમા તીર્થંકરના નામનો સામાન્ય અર્થ સમજી શકાય છે. અત્ર વિશેષતા એ છે કે પ્રભુ ગર્ભમાં આવ્યા ત્યારે તેમની માતાએ સ્વપ્નમાં અરિષ્ટ રત્નતું ચક્ર આકાશમાં ઉછળતું દીઠું.

સર્વ બાવને જ જુએ તે પાર્શ્વ કહેવાય એ ત્રેવીસમા તીર્થંકરના નામનો સામાન્ય અર્થ છે. તેની વિશેષતા એ છે કે પ્રભુ ગર્ભમાં આવ્યા ત્યાર પછી એક દિવસ રાત્રે અંધારામાં તેમની માતાએ પોતાની પાસે યઇને જતો સર્પ જોયો. સર્પના માર્ગમાં પતિનો હાથ છે એ જોતાં તેણે તેનો હાથ ઊંચડી લીધો. આથી જગીને તેણે કહ્યું કે હે દેવી ! મારો હાથ તમે કેમ ઊંચો કર્યો ? ત્યારે રાણીએ જવાબ આપ્યો કે અહિંઆ યઇને સર્પ જતો હતો. રાજાએ દીવો મંગાવી તપાસ કરી તો તે વાત સાચી નીકળી. આથી રાજાએ વિચાર્યું કે આ ગર્ભનો પ્રભાવ છે.

જ્ઞાનાદિક ગુણે કરીને વૃદ્ધિ પામે તે વર્ધમાન કહેવાય એ ચોવીસમા તીર્થંકરના નામનો સામાન્ય અર્થ છે. વિશેષતા તો એ છે કે પ્રભુ ગર્ભમાં આવ્યા ત્યાર પછી તેમના માતૃપિતાની ઋદ્ધિની વૃદ્ધિ થઇ.

આ પ્રમાણેનો ચોવીસે તીર્થંકરોનાં નામનો સામાન્ય તેમજ વિશેષ અર્થ છે. તેમાં ઉપસંહારરૂપે વિશેષ અર્થ ઉપર પ્રકાશ પાડનારી આવશ્યકસૂત્રની નીચે મુજબની ૧૦૮૦ થી ૧૦૮૧ સુધીની ગાથાઓ અત્ર આપવી અનાવશ્યક નહિ ગણાય.

“ ઉરુસુ ઉસમ્ભલ્લછળ ઉસમ્ સુમિણંમિ તેણ ઉસમ્જિણો ।
 અક્ષેસુ જેણ અજિઆ જણણી અજિઓ જિણો તમ્હા ॥
 અભિસમ્ભૂઆ સાસત્તિ સમ્ભવો તેણ વુચ્ચઈં મયવં ।
 અમિણંદઈં અમિક્ષલં સકો અમિણંદણો જેણ ॥
 જણણી સવ્વત્થ વિણિચ્છણસુ સુમ્હત્તિ તેણ સુમ્હજિણો ।
 પડમસયણંમિ જણણીઈ ડોહલો તેણ પડમામ્હો ॥
 ગમ્ભગ્ણ જં જણણી જાય સુપાસા તઓ સુપાસજિણો ।
 જણણીઈં ચંદપિયણંમિ ડોહલો તેણ ચંદામ્હો ॥
 સવ્વવિહીસુ અ કુસલા ગમ્ભગ્ણ તેણ હોઈ સુવિહિજિણો ।
 પિણ્ણો દાહોવસમો ગમ્ભગ્ણ સીયલો તેણં ॥
 મહરિહસિજ્ઞારુહણંમિ ડોહલો તેણ હોઈ સિજ્ઞંસો ।
 પ્રમ્મ વાસવો જં અમિક્ષલણં તેણ વસુપુજ્જો ॥

વિમલતણુચુદ્ધિ અણળી ગઢમગદ તેણ હોઈ વિમલજિણી ।
 રયણવિવિષ્ણમણંતં દામં સુમિણે ઠમોઞ્જાંતો ॥
 ગઢમગદ ઞં અણળી જાય સુધમ્મચિ તેણ ધમ્મજિણો ।
 જાઓ અસિવોવસમો ગઢમગદ તેણ સંતિજિણો ॥
 ધૂઈ રયણવિવિષ્ણં કુંપું સુમિણંમિ તેણ કુસુજિણો ।
 સુમિણે અરં મહરિઈ પાસદ્ અણળી અરો ઠમ્હા ॥
 ધરસુરહિમલ્લસવર્ણમિ ઢોહહો તેણ હોઈ મહિજિણો ।
 જાયા અણળી જ સુધ્વયચિ મુણિસુવ્યમો ઠમ્હા ॥
 પણયા પજ્જતનિધ્વા ઘંસિયમિત્તે જિણંમિ તેણ નમી ।
 રિદ્ધરયણં જ નેમિં વપ્પયમાણં સમો નેમી ॥
 સર્વં સયણે અણળી સ પાસદ્ ઠમસિ તેણ પાસદ્ધિણો ।
 ઘહ્હુ નાયકુલંતિ મ તેણ જિણો ઘજ્જમાણુચિ ॥ ”

બ્યાકરણ-વિચાર—

આ ૬૬ પદના કા પદમાં કાઠ પલ્લુ રથણે બ્યાકરણનો નિયમ ન સત્તવાથે દોષ એમ
 બેવામાં આવતું નથી. એકે ૧૭ મા પદમાં વાપરેલ વજ્જાણની માં અને ૭૫ મા પદમાં
 તાપરેલ વજ્જાણની માં ‘અશની’ શબ્દ ઈકારાન્ત દોષ શકે કે કેમ એ સંકા રહે છે. પરંતુ તે
 પલ્લુ બ્યાકરણ-સિદ્ધ છે, કેમકે ‘અશની’ શબ્દ પુર્ણવિદિગ દોષથી ન્દસ્વ ઈકારને ઈર્ષ
 ઈકારમાં લક્ષ બવાય છે

વિશેષમાં આ કાબ્યમાંના ૭૨ મા પદમાં ‘આરમ્મે અને ‘વ્હ’ની સંધિ ‘આરમ્મ
 વેવ કરવામાં આવી છે તે ધ્યાનમાં રાખવા એવી દર્શીકત છે, કેમકે પલ્લુ વાગે આવી સંધિના
 વાગ્યેજ દર્શન થાય છે વળી મ્હરોહાભન યુનીશ્વરકૃત સ્તુતિ-અતુવિશતિકાના ૭૭
 પદમાં એમ લેખ્યકા: અને સ્તુત્તિ ની સંધિ કરતાં વિસર્ગનો લોપ થયો છે, તેમ આ
 કાબ્યના ૫૯ મા પદમાં ‘રણા અને સ્ત’ની તદ્ધિ કરતાં પલ્લુ વિસર્ગનો લોપ થયો છે આ
 વાત બ્યાકરણના નિયમ અનુસાર છે (જુઓ સ્તુતિ-અતુવિશતિકાનું ૩૭ મુ પૃષ્ઠ).

શબ્દલક્ષ્ય-સમીક્ષા—

આ કાબ્યમાં પાદાન્તમાં અચુક અસરોની સમાનતાર્થી શબ્દલક્ષ્ય પ્રધાન ૫૬
 ભાગે છે તેમાં દ્વિતીય અને ત્રીજે અક્ષરોની સમાનતાદૃષ્ટ અવકારથી વિશુષિત પદોની
 સંખ્યા ૨૮ ની છે (જુઓ પદો ૨૫-૨૮, ૧૬-૨૨) ૫૫મા પદમાં પદમના બે અક્ષરો
 સ્ત્રોત્રી અંતમાં આઠ આઠ અક્ષરો સમાન છે, જ્યારે પાદીનાં બે અક્ષરોમાં વ ના નાત
 સાત અક્ષરો સમાન છે. આનું પદ આ કાબ્યમાં એકજ છે, પાદાન્તસમસાદસરપુનગ
 વૃત્તિદૃષ્ટ અવકારથી સ્ત્રોત્રી પદોની સંખ્યા ત્રણની છે (પદો ૫૭-૬). પ્રથમના ૫

ચરણોમાં છેવટના સાત અક્ષરો સમાન અને બાકીનાં બે ચરણોમાં છેવટના છ અક્ષરો સમાન હોય એવું ડ્રક્ત એકજ પદ મુ પદ છે. પાદાન્તસમપડક્ષરપુનરાવૃત્તિરૂપ યમકથી શોભતાં એવાં ચાર પદો છે (પદો ૩૧, ૬૨-૬૪) વળી પ્રથમ બે ચરણો પરત્વે આ વાતને મળતાં આવતાં પરંતુ બાકીનાં બે ચરણોમાં તે પાંચ પાંચ અક્ષરોની સમાનતાથી શોભતાં એવાં પદોની સંખ્યા પણ ચારની છે (જુઓ પદો ૧, ૩૮, ૪૦, ૬૭). આથી વિપરીત લક્ષણવાળાં અર્થાત્ પ્રથમ અને દ્વિતીય ચરણોમાં છેવટના પાંચ પાંચ અક્ષરો સમાન હોય એવાં અને બાકીનાં બે ચરણોમાં છેવટના છ છ અક્ષરો સમાન હોય એવાં ૨૦ મા અને ૨૨ મા એમ બે પદો છે. પાદાન્તસમપચાક્ષરપુનરાવૃત્તિરૂપ યમકથી વિભૂષિત પદોની સંખ્યા ૧૨ ની છે (જુઓ પદો ૨, ૪, ૧૭-૧૯, ૨૧, ૨૩, ૨૯, ૩૦, ૩૭, ૫૪, ૬૧). પ્રથમ અને દ્વિતીય ચરણોમાં છેવટના પાંચ પાંચ અક્ષરો સમાન હોય, જ્યારે બાકીનાં બે ચરણોમાં છેવટના ચાર ચાર અક્ષરો સમાન હોય એવાં સાત પદો છે (જુઓ પદો ૩, ૫, ૧૨, ૨૪, ૩૨, ૪૬, ૬૫) જે પદનાં પ્રથમનાં બે ચરણોમાં છેવટના ચાર ચાર અક્ષરોની સમાનતા હોય અને બાકીનાં બે ચરણોમાં છેવટના પાંચ પાંચ અક્ષરોની સમાનતા હોય એવાં ચાર પદો છે (જુઓ પદો ૧૧, ૧૩, ૩૬, ૪૩) પ્રથમનાં બે ચરણોમાં છેવટના પાંચ પાંચ અક્ષરો સમાન હોય અને બાકીનાં બે ચરણોમાં ત્રણ ત્રણ અક્ષરો સમાન હોય એવું ડ્રક્ત એકજ ૪૧ મું પદ છે પાદાન્તસમચતુરક્ષરપુનરાવૃત્તિરૂપ યમકથી વિભૂષિત પદોની સંખ્યા ૧૪ ની છે (જુઓ પદો ૬-૮, ૧૪-૧૬, ૪૨, ૪૪, ૫૦-૫૩, ૬૬, ૬૮) જે પદનાં પહેલાં બે ચરણોમાં છેવટના ચાર ચાર અક્ષરો સરખા હોય અને બાકીનાં ચરણોમાં છેવટના ત્રણ ત્રણ અક્ષરો સમાન હોય એવાં નવમા અને દશમા એમ બે પદો છે.

આ સિવાયના અન્ય પ્રકારના યમકથી પણ અલક્ષ્ય બીજાં પદો છે જેમકે ૯૩ મા અને ૩૬ મા પદમાં પ્રત્યેક ચરણમાં બીજા, ત્રીજા અને ચોથા અક્ષરોની, જ્યારે ૩૪ મા અને ૩૫ મા પદમાં પ્રથમ સિવાયના પ્રત્યેક ચરણમાં આ પ્રમાણેની અને પ્રથમ ચરણમાં ત્રીજા, ચોથા અને પાંચમા અક્ષરોની પુનરાવૃત્તિ અને ૯૩થી ૯૬ સુધીનાં ચાર પદોમાં આનાથી અડિયાતી પુનરાવૃત્તિ અર્થાત્ પ્રત્યેક ચરણમાં પ્રથમના બે અક્ષરોની અને સાથે છેવટના ત્રણ અક્ષરોની પુનરાવૃત્તિ દૃષ્ટિ-ગોચર થાય છે. આ ઉપરાંત પાદાન્તાક્ષરપુનરાવૃત્તિરૂપ યમકથી વિભૂષિત એટલે કે પ્રથમ ચરણના અન્તના અક્ષરોથી દ્વિતીય ચરણનો પ્રારંભ અને દ્વિતીય ચરણના અન્તના અક્ષરોથી તૃતીય ચરણનો પ્રારંભ અને તેના અન્તના અક્ષરોથી ચોથા ચરણનો પ્રારંભ યતો હોય એવાં ચાર પદો છે (જુઓ પદો ૪૫-૪૮).

આ ઉપરથી એમ સિદ્ધ થાય છે કે બે ચરણોની સદૃશતારૂપી યમક પ્રધાન પદ ભોગવે છે, કેમકે તેનાં પદોની સંખ્યા ૨૮ ની છે એવી રીતે પાદાન્તામુકાક્ષરપુનરાવૃત્તિરૂપ યમકમા પાદાન્તસમચતુરક્ષરપુનરાવૃત્તિરૂપ યમક વિશેષતઃ દૃષ્ટિ-ગોચર થાય છે, કેમકે

છદ સભ્યી વિચાર—

ઠવીર ઓળખાઈશ્ચિએ આ ચતુર્વિંશતિકાંચી કાવ્ય વિનિષ્ઠ પ્રકારના છદોર્થ સ્વીને પોતાનુ છદ-શાસ્ત્રનુ ગ્રાંથીણ્ય સિદ્ધ કરી જતાંબુ છે. આ કાવ્યમાં 'વૃત્ત તેમજ 'ભવિ' એમ બન્ને ભવનાં પદો ભેદ યકાય છે. ધર્માન્વરં પદો તે વૃત્તમાંજ રચાયેલાં છે. આઠ આઠ અક્ષરવાગ્ર પ્રત્યેક ચરણથી યુક્ત એવા અનુક્રુપુ એવા નાના વૃત્તથી માંડીને તે સત્તાવીસ અક્ષરવાગ્ર પ્રત્યેક ચરણથી યુક્ત એવા સુગંધના એવા મોટા વૃત્તથી આ કાવ્ય વિશેષ સોભે છે એકંદર રીતે આ કાવ્યમાં બાર ભવના છદો છે—(૧) અનુક્રુપ, (૨) આર્થા-ગીત્રિ, (૩) ઇન્દ્રવજ્ર, (૪) ઉપભવિ, (૫) ગીત્રિ, (૬) દ્રુતવિભવિ, (૭) પૃથ્વી, (૮) પ્રમાણિકા, (૯) માલિની, (૧૦) વસવત્રિલકા, (૧૧) વૈતાલીય અને (૧૨) અપરા આ બધા છદોર્થ અનુક્રુપ અને પૃથ્વી વૃત્તમાં ધર્માં પદો રચાયેલાં છે. આ વાત નીચેના કોષક ઉપરથી ભેદ યકાય છે

છદનું નામ	પદાક	સંખ્યા	છંદોનુશાસન પ્રમાણે લક્ષણ
અનુક્રુપ	૨૪-૨૮ ૧૪-૪૮ ૧૬-૭૪ ૭૬	૧૫	વૌ સ્વાચ્ચુદ્ધર
આર્થા-ગીત્રિ	૪૧-૪૪ ૮૩-૪૨	૮	ભેદયમે સ્વચ્ચક્રમ્
ઇન્દ્રવજ્ર	૧૫	૧	હો જો ગાચિન્દ્રવજ્રા
ઉપભવિ	૧૧-૧૮	૩	વ્રતજા યાનુવન્દ્રવજ્રા, વતપોન્દ્ર વોષ્ઠ સ્ફુર રપજાસિન્દ્રવર્જ
ગીત્રિ	૮૧-૮૪	૪	ક્રિા પૂર્વંધં વીતિા [યપા
દ્રુતવિભવિ	૫ ૮ ૩૩-૩૬, ૭૩-૮	૧૨	તમજા દ્રુતવિભવિતમ્
પૃથ્વી	૬-૧૨, ૨૧-૩૨, ૫૩-૫૬, ૮૬-૬૨	૧૬	સ્વચ્ચસાધ્યા પૃથ્વી ક્રી
પ્રમાણિકા	૭૫	૧	ક્રી ક્રી પ્રમાવી
માલિની	૩૩-૪ ૪૩-૬, ૮૫ ૮૮	૧૨	હો ક્રી હો માલિવી
વસવત્રિલકા	૧-૪ ૨૧ ૨૮ ૧૧ ૧૪	૧૨	હમી ક્રી વી વસવત્રિલકા
વૈતાલીય	૧૧-૨	૮	કોદે વખ્યાવા કંમળા પુન્મદી વ પુત્રિ વદ્ સ્વતં ધ્ય વ સમા પરેવ યો વૈતાલીયમ્
અપરા	૬૩-૬૬	૪	મહ્યો વ્રી ક્રી વિા ક્ષમ્પરા ક્રી

૧-૨ ૪૬ મા પવના પ્રથમ ચરણમાં છા અને સામા અધરો હુ ઢોવાથી, ૪૮ મા પવના પ્રથમ ચરણમાં પવનો અધર ત્રુ ઢોવાથી, ૬૬ મા પવના તુવીવ ચરણમાં પવનો અધર ત્રુ તથા છા અને સામા અધરો હુ ઢોવાથી, ૭૩ મા પવના પ્રથમ ચરણમાં આ પ્રમણે ૮ ઢોવાથી અને તેના તુવીવ ચરણમાં પવનો અધર ત્રુ ઢોવાથી તેમજ ૭૪ મા પવના તુવીવ ચરણમાં આમા અધરો વુ ઢોવાથી આ પદમાં 'અનુક્રુપ'નાં સામાન્ય ત્રિ અક્ષર (સુચ્ચે ૨૧ મુ ૪૮) ન કલે અક્ષર છે. કલં ખુ તેના ત્રિવિધિક જદુ પ્રકારો ઢોવાથી આ પદા દ્વિવિધ છે એમ

૩ આ છદનું ખીલું નામ ૨૧-૫૩ છે.

૪ આ વળુ પદ્ય વળુ સુદી સુદી બનાવ ઉપચિત વૃત્તમાં રચાયેલ છે

ચતુર્વિંશતિકાની અન્ય સ્તુતિઓ સાથે સરખામણી—

ચોવીસ તીર્થંકરોની સ્તુતિરૂપ અનેક કાવ્યો છે એમ જૈન ગ્રન્થાવલી (૫૦ ૨૭૬-૨૭૭) ઉપરથી જોઈ શકાય છે, કેમકે ત્યાં આ શ્રીબખ્ખભદ્રિસૂરિકૃત ચતુર્વિંશતિકા ઉપરાંત ધર્મધોપ, સિદ્ધાન્તસાગર, જિનેશ્વર, સોમદેવ, પદ્મવિજય, મેરુવિજય, હુમવિજય, યશોવિજય, શોભન પ્રમુખ મહર્ષિઓએ રચેલી સ્તુતિઓ સંબંધી ઉલ્લેખ છે આ બધી સ્તુતિઓના ધર્શન કરવાને તો હુ લાગ્યશાળી થયો નથી, પરંતુ આમાંની મેરુવિજયજીએ, શોભનમુનિજીએ, યશોવિજયજીએ તેમજ ધર્મધોપસૂરિજીએ રચેલી સ્તુતિઓના સદર્શનથી મારા આત્માને હું પવિત્ર કરવા પામ્યો છું. તેમાં વળી મેરુવિજયજીકૃત 'ચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિ' અને શોભનમુનીશ્વરકૃત 'સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા'નું તો અધ્યયનાર્થે ભાષાન્તર કરવાનું સદ્ભાગ્ય પણ મને પ્રાપ્ત થયું છે.

અત્ર સમસ્ત સ્તુતિઓ સંબંધી વિચાર ન કરતાં પ્રસ્તુતમાં સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા, ચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિ અને ચતુર્વિંશતિકા પરત્વે વિચાર કરવામાં આવે છે, કેમકે આ ત્રણ સ્તુતિઓમાં કથયિત્ સદૃશતા-વિસદૃશતા દૃષ્ટિ-ગોચર થાય છે.

પ્રથમ તો એ સહજ જોઈ શકાય છે કે આ ત્રણે સ્તુતિઓનો ત્રિપય સમાન નથી. અર્થાત્ જમ સ્તુતિ-કદમ્બક (થોઈ-જોડા)માં પ્રથમ સ્તુતિ અમુક એક તીર્થંકરની, બીજી સમસ્ત તીર્થંકરોની, ત્રીજી આગમની અને ચોથી શાસનાનુરાગી દેવ-દેવીની હોય છે તેમ આ ત્રણે સ્તુતિઓમાં ચોવીસ સ્તુતિ-કદમ્બકો છે. વિશેષમાં આ પ્રત્યેક સ્તુતિમાં મુખ્યતઃ ભરતક્ષેત્રમાં આ અવસર્પિણી કાળમાં થઈ ગયેલા ઋષભસ્વામી પ્રમુખ ચોવીસ જિનેશ્વરોની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે. બીજી, દરેક સ્તુતિમાં ૬૬ પદો છે અને તે યમકથી અલકૃત છે ત્રીજી આ પ્રત્યેક સ્તુતિ સંસ્કૃત ભાષામાં રચવામાં આવી છે.

હવે આપણે ઉપર્યુક્ત ત્રણ સ્તુતિઓમાં જે અરસ્પરસ વિશિષ્ટતા રહેલી છે તે જોઈ લઈએ. પ્રથમ તો ઉપલેક દૃષ્ટિએ વિચાર કરતાં એ જોઈ શકાય છે કે સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા અને ચતુર્વિંશતિકા વિવિધ જાતનાં છદ્દોમાં રચવામાં આવી છે, જ્યારે ચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિ તો ફક્ત એક જ જાતના વૃત્તમાં રચાયેલી છે. વિશેષમાં ચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિમાં ફક્ત ચરણ-સદૃશતારૂપ યમક છે, જ્યારે બીજી બે સ્તુતિઓમાં આ ઉપરાંત અન્ય પ્રકારના યમકો પણ નજરે પડે છે ત્રીજી વિશિષ્ટતા એ છે કે સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકામાં બે સ્થળે યક્ષોની અને ચતુર્વિંશતિકામાં એક સ્થળે યક્ષોની સ્તુતિ કરી છે, જ્યારે ચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિમાં તો દેવીઓની જ સ્તુતિ કરેલી છે ચોથી વિશિષ્ટતા એ છે કે ચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિ સ્વોપજ્ઞ ટીકાથી અલકૃત છે, જ્યારે બાકીની બે સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા અને ચતુર્વિંશતિકા તેવી નથી.

૧ એમણે સ્ત્રોપજ્ઞ ટીકાથી વિભૂષિત એન્દ્રસ્તુતિ રચી છે

૨ એન્દ્ર-મુનિ સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકાની પ્રતિકૃતિરૂપ હોવાથી જે બાબત સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકાને

૩ ૧ ૧, ૧ વાત તને પણ લાગૂ પડે છે એ વાત ધ્યાનમાં રાખીને અત્ર 'ત્રણ' શબ્દનો ઉલ્લેખ કર્યો છે,

આ બાબતોનું સૂક્ષ્મ નિરીક્ષણ કરવાથી નીચે મુજબની બાબતો ધ્યાનમાં આવે છે-

(૧) સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકામાં ૧૮ ભવતા હોય છે, આરે ચતુર્વિંશતિકામાં ૧૨ ભવતા હોય છે અને ચતુર્વિંશતિગિનાનન્દસ્તુતિમાં એક જ ભવતો 'વસત્તિલોકા' નામનો છે છે

(૨) શોભનસ્તુતિમાં ચરણ-સદૃશતાકૃષી યમક પ્રધાન ૫૬ મોગવે છે (આરે ચતુર્વિંશતિગિનાનન્દસ્તુતિમાં તે એક યમક છે). આ યમક ઉપરાંત બીજા બે પ્રકારના યમક પણ દૃષ્ટિગોચર થાય છે (બુએ પથો ૧૭-૨૦, ૮૯-૯૨) ચતુર્વિંશતિકામાં અમુક અક્ષરોની પુનરાવૃત્તિ અને કેટલીક વાર ચરણોની સદૃશતાકૃષી યમક વિશેષત બેવામાં આવે છે આ યમક ઉપરાંત અન્ય પ્રકારના યમકો પણ આ નજરે પડે છે (બુએ પથો ૪-૬૮, ૯૩-૯૬) આ કારણે ૪૫ માંથી તે ૪૮ માં સુધીનાં પથોમાં જે યમક-વિશેષ છે તે આ સિવાયની બીજા બે સ્તુતિઓમાં બેવામાં આવતો નથી.

(૩) સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકામાં તેમજ ચતુર્વિંશતિકામાં પ્રથમ સ્તુતિ-કલ્પકમાં મુત-દેવતાની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે, આરે આ વાત મેરુવિજયલકૃત સ્તુતિને લાગુ પડતી નથી વિશેષમાં શોભનમુનીચરે એકની એક દેવીની બે વાર (જેમકે રોહિણી, કાલી અને અબા દેવીની) અને ઇષ્ટપદ્મકૃષ્ણસુરિએ મુત-દેવતાની ત્રણ વાર અને વળી કાલી, મહાકાલી અને અંબા, દેવીઓની બન્ને વાર સ્તુતિ કરી છે, આરે મેરુવિજયલકૃતે તે-કૃત કાલી દેવીની બીજા વાર સ્તુતિ કરી છે. વળી શોભન મુનીચરે તેમજ 'ઇષ્ટપદ્મકૃષ્ણ' આચાર્યે મેરુ લોકે વિદ્યા-દેવીઓની સ્તુતિ કરી છે, આરે મેરુવિજયલકૃતે શાષન-દેવીઓની સ્તુતિ કરી છે વિશેષમાં, સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા સિવાયની બે સ્તુતિઓમાં દેવીઓની સ્તુતિ કરવામાં જે કમ સામ્યો છે તે પ્રાય સકારણ છે એમ સદૃશ સમજી શકાય છે, આરે સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકામાં કયા નિયમ અનુસાર જે કાર્ય કરવામાં આવ્યું છે તે વાત ધ્યાનમાં આવતી નથી.

આ પ્રમાણેના વિવેચન ઉપરથી આ કાવ્યના સળખમાં પાઠક મહાશયે અમુક પ્રકારનો અભિપ્રાય જાહેર કરે તે અભિપ્રાય અનુસાર જે તેને આ કાવ્ય-મંદિરમાં પ્રવેશ કરવાની તીવ્ર ઉત્કેષ્ટા યથા હોય તે તેને સ્થપિત કરવી યોગ્ય નહિ ત્રણમ એમ માની કું અર્દાથી તેની રજા લઈ કું એટલે હવે આ કાવ્ય-મંદિરની સમીપ રહેલી વિષય-સૂચીકૃષી વાર્તા કામાં યદને કાવ્ય-મંદિરમાં સુખેથી પ્રવેશ કરવામાં તેને વિહ્વલ યશે નહિ

જનરવાડી મુદેચર, મુંબઈ }
વીર સવલ રાખર }
માત્ર છુટકા સમયે }

હીરાસાલ શસ્ત્રકલાસ કાવ્યવિદ્યા.

૧ આ કૃષીચરે મેરુ વિદ્યા-દેવીઓમાંથી ૫૬૨ વિદ્યા-દેવીઓની સ્તુતિ કરી છે તેમાં ૫૫૫૫ વિદ્યાઓની કાલીકૃત તે જે છે તે કાલી અને મહાકાલી સમયે વિદ્યા-દેવીઓની (તમ ૧ કાવ્યના અંકમાં ૫૬૫માં મારણે-કૃષી અને મહાકાલી વૈરોદ્ધવા સમજવામાં આવે તે તેની પક્ષ) બન્ને વા ૫૬૨ સુધીની મહાકાલીસા વિદ્યા-દેવીની તે એક વાર પણ તેમજ સ્તુતિ કરી નહિ તેનું કું અમુક હતો

विषय-सूची.

विषय	पद्यांक.	विषय	पद्यांक.
श्रीनाबिनन्दननी स्तुति [पद्य-भीमासा, पद्य-यमत्कार]	१	जिन-वाङ्मने प्रह्लाभ वज्रशृषवा देवीनी स्तुति	१६ २०
जिनेश्वरोने प्रार्थना [सावत्सरिक दान, सुवर्णनो सिद्धो, पद्य-यमत्कार]	२	[पद्य-यमत्कार, वज्रशृषवा देवीनु स्वर्प]	२१
जैन सिद्धान्तनी प्रशसा [पद्य-यमत्कार]	३	श्रीपद्मप्रलानी स्तुति [पद्य-यमत्कार]	२२
श्रुत-देवतानी स्तुति [पद्य-यमत्कार, श्रुत-देवतानु स्वर्प]	४	समस्त जिनेश्वरोनी स्तुति [पद्य-यमत्कार]	२३
श्रीअजितनाथनी स्तुति [पद्य-भीमासा]	५	जिन-मतनो विचार [पद्य-यमत्कार]	२४
जिनेश्वरोनी स्तुति [पद्य-यमत्कार, श्रीजिनप्रवासूरिकृत न्रीपार्थ- जिनस्तोत्र तेगज तेनु भाषान्तर]	६	वज्राकुशी देवीनी स्तुति [पद्य-यमत्कार, वज्राकुशी देवीनु स्वर्प]	२५
जिन-वाङ्मनी प्रशसा	७	श्रीसुपार्थनाथनु सङ्गीर्तन [पद्य-भीमासा]	२६
धरल्लेन्द्रनी पट्टराङ्गिनी स्तुति [धरल्लेन्द्र]	८	जिनेश्वरोनु धीर्तन जिन-वाङ्मनो विचार	२७
श्रीराभवनाथनी स्तुति [पद्य-भीमासा, पद्य-यमत्कार]	९	अप्रतियका देवीने प्रार्थना [अप्रतियका देवीनु स्वर्प]	२८
सकल जिनेश्वरोनो जन्माविषेक श्रीसिद्धान्तनो परिचय [पद्य-यमत्कार]	१० ११	श्रीचन्द्रप्रलानी स्तुति [जिनेश्वरनां प्रातिहार्यो]	२९ ३०
रोडिङ्गी देवीनी स्तुति [पद्य-यमत्कार, श्रीरोडिङ्गीनु स्वर्प, सोण विद्या-देवीञ्चोनां नामो]	१२	जिनेश्वरोनु स्वर्प [पर्यदा-विचार]	३१
श्रीअबिनन्दननाथनी स्तुति [पद्य-भीमासा]	१३	जिनगमनु स्मरण [पद्य-यमत्कार]	३२
तीर्थेकरोनी स्तुति [पद्य-यमत्कार]	१४	काली देवीनी स्तुति [पद्य-यमत्कार, काली देवीनु स्वर्प]	३३
जिनवाङ्मनी मनोगोडकता प्रससि देवीनी स्तुति [प्रससि देवीनु स्वर्प]	१५ १६	श्रीसुविधिनाथने प्रह्लाभ [शङ्खाकार-विचार]	३४
श्रीसुभतिनाथनी स्तुति [पद्य-यमत्कार]	१७	जिनेश्वरोने विज्ञप्ति [पद्य-यमत्कार, तीर्थेकरना देहगत वृक्षो, कल्प-मर्दन]	३५
	१८	जिन-मतने प्रह्लाभ मानवी देवीनी स्तुति [पद्य-यमत्कार, मानवी देवीनु स्वर्प]	३६

विषय-सूची

विषय	पृष्ठांक	विषय	पृष्ठांक
श्रीश्रीतलनाथजी स्तुति [पद-श्रीमंसा, शयन-रक्षितधी तुं सत्रवर्षं शयन-कडवैना, मह-निडमना]	३०	श्रिनेशरोने विषय [पद-वभक्तार, सुत-जान, सुत-सामने भक्षिमा, श्रिनेशरना देहनुं नकुंन]	२४
श्रिनेशरोनी सेवा [पद-वभक्तार]	३८	श्रिन-वज्जीनुं प्राधान्य [पद-वभक्तार]	२५
सिद्धाचरनी स्तुति [पद-वभक्तार]	३६	मानसी देवीनी स्तुति [पद-वभक्तार, मानसी देवीनुं स्वरूप]	५६
पुरुषदेवा देवीनी स्तुति [पद-वभक्तार, पुरुषदेवा देवीनुं स्वरूप]	४	श्रीपरमनाथजी स्तुति [पद-वभक्तार]	५३
श्रीमेवांसनाथने कहन [पद-विचार, पद-वभक्तार]	४१	श्रिनेशरोने निरक्षि श्रिन-वज्जीनी अलंका	५८
श्रिन-पतिश्रोने प्रवृत्त [पद-वभक्तार]	४२	महामानसी देवीनी स्तुति [महामानसी देवीनुं स्वरूप]	६
श्रिन-वज्जीने नमत [पद-वभक्तार]	४३	श्रीसाहितनाथने वभक्तार [पद-वभक्तार]	६१
महाकाशी देवीनी स्तुति [महाकाशी देवीनुं स्वरूप, वाहन-विचार, पद-वभक्तार]	४४	श्रिनोने कर्तव्य [पद-वभक्तार]	६२
श्रीवज्जीन-वने भक्षिमा [पद-वभक्तार, शिवाभ्यासश्रीवलेनियवृत्त श्रीवज्जीनाथ-स्वकन, शिवाभ्यासश्रिन-वभक्तार- रक्षित श्रीवृत्त-स्वकन तथा वेदां व्याख्यते]	४५	नेन वचननी प्रधानता काशी देवीनी प्राक्का [काशी देवीची स्तुति परते विचार]	६३
तीर्थेशरोने निरक्षि [पद-वभक्तार]	४६	श्रीकु-कुनाथजी स्तुति [पद-श्रीमंसा, पद-वभक्तार]	६५
श्रिन-वज्जी संकपी विचार [पद-वभक्तार श्रीश्रिनप्रथमसुरिकृत श्रीपार्थ श्रिनस्तोत्र तथा वेदे अनुवाद]	४७	श्रिनेशरोना वलनने प्रधान [पद-श्रीमंसा]	६६
गौरी देवीची स्तुति [पद-वभक्तार, गौरी देवीनुं स्वरूप]	४८	श्रिन-वज्जीनुं माहकभ्य [पद-श्रीमंसा पद-वभक्तार]	६७
श्रिनिसकनाथनुं संकल्पन [पद-वभक्तार]	४६	महाकाशी देवीची स्तुति [पद-श्रीमंसा, पद-वभक्तार, शिवाभ्यासना]	६८
श्रिन-सेवा [पद-वभक्तार]	५	गौरी प्रकरी]	
श्रिन-वज्जीनी स्तुति	५१	श्रीनारायणजी स्तुति [पद-वभक्तार]	६९
मा पारी देवीची स्तुति [मा-पारी देवीनुं स्वरूप]	५२	श्रिन-सुपुडावनी स्तुति	७
श्रीजननवनाथजी स्तुति [तीर्थेशरना यात्र संकपी विचार]	५३	श्रिन-वज्जीनी स्तुति	७१
		वेद्येका देवीची स्तुति	७२
		[वेद्येका देवीनुं स्वरूप]	
		श्रीवज्जीनाथजी स्तुति	७३
		श्रिनेशरोने व म-भक्षिमा	४
		श्रिन-वज्जीने स्वीकार [पद-विचार]	१

श्रीवप्पभट्टिसूरिविरचिता

॥ चतुर्विंशतिका ॥

१ श्रीरूपभजिनस्तुतयः

अथ श्रीनाभेयस्य स्तुतिः—

नम्रेन्द्रमौलिगलितोत्तमपारिजात-
मालार्चितक्रम! भवन्तमपारिजात! ।
'नाभेय!' नौमि भुवनत्रिकपापवर्ग-
दायिन्! जिनास्तमदनादिकपापवर्ग! ॥ १ ॥

—वसन्तविलका

जिनवराणां प्रार्थना—

दारिद्र्यमद्रिसमविग्रहतापनीय-
राशिप्रदानविधिना महताऽपनीय ।
यैर्दुःखशत्रुरिह जन्मवतामघानि
निघ्नन्तु ते जिनवरा भवतामघानि ॥ २ ॥—वसन्त०

जैनसिद्धान्तप्रशंसा—

यद् दोषदारुदहनेषु रतः कृशानुः
स्यादापदुर्व्यपि हि यत् स्वरतः कृशानुः ।
यद् वृष्टिरेव परिदाहिषु मेघजाऽलं
जैनं मतं हरतु तद् गुरु मेऽघजालम् ॥ ३ ॥—वसन्त०

श्रुतदेवतासंकीर्तनम्—

यां द्राग् भवन्ति सुरमन्निसमा नमन्तः
सन्त्यज्य मोहमधियोऽप्यसमानमन्तः ।

वाग्देवता हृतकुवादिकुला भवर्णात्
सा पातु कुन्दविकसन्मुकुलाभवर्णा ॥ ४ ॥ १ ॥—वसन्व०

२ भीमशितभिनस्तुतय*

भय भीमशितनायस्य स्तुतिः—

कुसुमघाणचमूभिरपीडित
स्त्रिभिरतीव्र जगन्निरपीडित ।
सैकललोकमघन् वृञ्जिनाजित
शमयताद् दुरितानि जि'नाजित' ॥ १ ॥

—दृष्टविक्रमिवम्

त्रिनेश्वराणां स्तुतिः—

कृतवतोऽसुमतां शरणान्वयं
सकलतीर्थकृतां शरणान् वषम् ।
सुरकृताम्बुजगर्भनिशान्तकान्
रविसमान् प्रणुमोऽघनिशान्तकान् ॥ २ ॥—दृष्ट०

त्रिनेश्वरीप्रसंघा—

कृतसमस्तजगच्छुभवस्तुता
जितकुवादिगणाऽस्तभवस्तुता ।
अवष्टु वः परिपूर्णनभा रती
वृमस्ते ददती त्रिनेश्वरी ॥ ३ ॥—दृष्ट

शरणपद्महिवापाः स्तुतिः—

सुफणरश्मिसरीस्रपराजितां
रिपुबलप्रहृतावपराजिताम् ।
सरत तां शरणायिमयोपित
त्रिनेश्वरीषु पयाऽभमयोपितम् ॥ ४ ॥ २ ॥—दृष्ट

३ श्रीशम्भुजिनस्तुतयः

अथ श्रीशम्भुनाथस्य स्तुतिः—

नमो भुवनशेखरं दधति ! देवि ! ते वन्दिता-
मितिस्तुतिपराऽगमत् त्रिदशपावली वन्दिता ।
यदीयजननीं प्रति प्रणुत तं जिनेशं भवं
निहन्तुमनसः सदाऽनुपमवैभवं 'शम्भवम्' ॥ १ ॥

—पृथ्वी (८, ९)

सकलजिनेश्वराणां जन्माभिपेकः—

सुमेरुगिरिमूर्धनि ध्वनदनेकदिव्यानके
सुरैः कृतमवेक्ष्य यं सुमुदिरेऽतिभव्या न के ।
जगत्रितयपावनो जिनवराभिपेको मलं
सदा स विधुनोतु नोऽशुभमयं घनाकोमलम् ॥ २ ॥—पृथ्वी

श्रीसिद्धान्तपरिचयः—

अपेतनिधनं धनं बुधजनस्य शान्तापदं
प्रमाणनयसङ्कुलं भृशमसदृशां तापदम् ।
जना ! जिनवरागमं भजत तं महासम्पदं
यदीप्सथ सुखात्मकं विगतकामहासं पदम् ॥ ३ ॥—पृथ्वी

रोहिणीदेव्याः स्तुतिः—

शराक्षधनुशङ्खभृन्निजयशोवलक्षा मता
कृताखिलजगज्जनाहितमहावलक्षामता ।
विनीतजनताविपद्द्विपसमृद्ध्यभिद्रोहिणी
ममास्तु सुरभिस्थिता रिपुमहीध्रभिद् 'रोहिणी' ॥४॥३॥—पृथ्वी

ॐ ॐ ॐ ॐ

४ श्रीशमिनन्दनजिनस्तुतयं

अथ श्रीशमिनन्दननाथस्य स्तुतिः—

अमयीकृतभीतिमञ्जनः

सुरपकृतातुलभूतिमञ्जनः ।

यो भव्यमनोऽमिनन्दनः

शिवदं सोऽस्तु जिनोऽमिनन्दन' ॥ १ ॥

—नेताजीयम्

तीर्थपत्नीनां ज्ञुतिः—

रक्षन्त्यश्वरं प्रस च ये

कृतशरणाः क्षतपत्रसम्भये ।

अपवर्गोपायशोधनाः

ते ष पान्शु जिना यशोधना ॥ २ ॥—नेता०

जिनयात्रीविच्छासाः—

व्याप्तास्त्रिलविष्टपत्रया

पदचम्बा नयपुष्टपत्रया ।

या मुनिभिरभाजि नो दिता

सा षागस्तु मुदे जिनोदिता ॥ ३ ॥—नेता

प्रहृष्टिदेव्याः स्तुतिः—

तन्वाऽञ्जमहावलाभया

सह शक्याऽतुलमोदलाभया ।

मम भवतु महाशिक्षण्डिका

'प्रहृष्टी' रिपुराशिक्षण्डिका ॥ ४ ॥ ४ ॥—नेता

५ श्रीसुमतिजिनस्तुतयः

अथ श्रीसुमतिनाथस्य स्तुतिः—

कुर्वन्तमुरुप्रभं जनं
नम्रमनङ्गतरुप्रभञ्जनम् ।
भक्त्या नुत सन्महोदयं
'सुमति'जिनं विकसन्महोदयम् ॥ १ ॥

—वैतालीयम्

जिनसमूहस्य प्रार्थना—

पोतत्वं वै भवोदधौ
पततां यो गुरुवैभवो दधौ ।
वितरतुं सोऽतामसं वरं
निवहस्तीर्थकृतामसंवरम् ॥ २ ॥—वैता०

जिनवाण्यै प्रणामः—

छिन्ते भववासदाम या
जिनवाक् साऽतिशिवा सदा मया ।
विनताऽभ्यधिकामसङ्गतां
यच्छतु च च्युतकामसङ्गताम् ॥ ३ ॥—वैता०

वज्रशृङ्खलादेव्याः स्तुतिः—

संस्मरत रतां कुशेशये
कनकच्छविं दुरिताङ्कुशे शये ।
अहिताद्रिहवज्रशृङ्खलां
धरमाणामिह वज्रशृङ्खलाम् ॥ ४ ॥ ५ ॥—वैता०

ॐ ॐ ॐ ॐ

१ श्रीपद्मप्रभजिमस्तुतय

अथ श्रीपद्मप्रभनाथस्य स्तुतिः—

वर्णेन ह्युत्पुरुचिसम्पदि विभ्रुभाणां
 पुष्पोत्करैः सुरगणेन दिवि ह्रुमाणाम् ।
 अभ्यर्षिते प्रमदगर्भमजे यशस्ये
 'पद्मप्रभे' कुरुत भक्तिमजेयशस्ये ॥ १ ॥

—बभ्रुर्विद्यतिष्ठा

समस्तजिनेश्वराणां स्तुतिः—

ये मञ्जनोदकपविश्रितमन्दरागा
 स्तोपेण धानलमुपासत मन्दरागाः ।
 धर्मोदयाब्धिपतने वनराजिनाथ
 स्ते पाम्भु नन्दितसदेवनरा जिना वः ॥ २ ॥—बभ्रुर्विद्यतिष्ठा

जिनमवशिष्टारः—

शय्यादिदिव्यवनितौघधवस्तुत ! स्व
 मव्याहतोदितयथाविभवस्तुतत्व ! ।
 स्यान् जिनेन्द्रमस ! नित्यमकम्प्रदेहि
 जम्भाघनन्तविपदां शमकं प्रदेहि ॥ ३ ॥—बभ्रुर्विद्यतिष्ठा

वज्राङ्गुशीरेभ्याः स्तुतिः—

अध्यास्त या कनकरुक् सितवारणेशं
 'वज्राङ्गुशी' पटुतराऽहितवारणे शम् ।
 न श्लोकधैव विजये घट्टुभा तु सारं
 वज्राङ्गुश घृतवती विदधातु साऽरम् ॥ ४ ॥ ६ ॥—बभ्रुर्विद्यतिष्ठा

७ श्रीसुपार्श्वजिनस्तुतयः

अथ श्रीसुपार्श्वनाथस्य संकीर्तनम्—

आशास्ते यः स्तत्रै शुष्मा-नित्यसौ ख्यातिभाजनः ।

श्री'सुपार्श्व!' भवत्येव, नित्यसौख्यातिभा जनः ॥ १ ॥

-अनुष्टुप्

जिनकदम्बककीर्तनम्—

जिनांही नौमि यौ जुष्टा-वानतामरसंसदा ।

आरूढौ दिव्यसौवर्णा-वानतामरसं सदा ॥ २ ॥-अनु०

जिनवाणीविचारः—

यशो धत्ते न जातारि-शमना विलसन् न या ।

साऽऽर्हती भारती दत्तां, शमनाविलसन्नया ॥ ३ ॥-अनु०

अप्रतिचक्रादेव्याः प्रार्थना—

आरूढा गरुडं हेमा-भाऽसमा नाशितारिभिः ।

पाया'दप्रतिचक्रा' वो, भासमाना शितारिभिः ॥४॥७॥-अनु०

५ ५ ५ ५

८ श्रीचन्द्रप्रभस्तुतयः

अथ श्रीचन्द्रप्रभस्य स्तुतिः—

भवोद्भवतृषां भृशं कृतशिवप्रपं चामरैः

सहर्षमुपवीजितं वरवपुःप्रपञ्चामरैः ।

प्रभावलयकान्ततापहसितोरुचन्द्रप्रभं

प्रणौमि परमेश्वरं विनयचारु 'चन्द्रप्रभम्' ॥ १ ॥

-गृष्ठी (८, ९)

जिनस्वरूपम्—

अवन्तु भवतो भवात् कलुषवासकादर्पकाः

सुखातिशयसम्पदां भुवनभासकादर्पकाः ।

विलीनमलकेवलानुल्लिखितसमारा जिना

मुदं विदधतः सदा सुवचसा समाराजिना ॥ २ ॥—रूपी

जिनागमस्वरणम्—

समस्तभुवनप्रयप्रथनसञ्जनानापद-

प्रमोचयति य स्मृत सपदि सञ्जनानापद ।

समुच्छसितमङ्गक तममलं भजे नागमं

स्फुरन्नयनिवारितासदुपलम्भजेनागमम् ॥ ३ ॥—रूपी

कालीदेव्याः स्तुतिः—

अशिषियत याऽम्बुज धृतगदाक्षमालाऽघवान्

यया यत विपूयते भयशमक्षमाऽल्लाषवा ।

घनाजनसमप्रभा विहृतपौतकालीहितं

ममातुलमसौ सदा प्रविदधासु 'काली' हितम् १॥८॥—रूपी

१ श्रीसुविधिजिनस्तुतय

अथ श्रीसुविधिनापाय प्रणामः—

विमलकोमलकोकनदच्छन्द

छविहराविह रात्रमिरामरै ।

सततनूततनू 'सुविधे' क्रमो

नमत हेऽमतहेठनलालसाः । ॥ १ ॥

—छपविधिनापायम्

जिनेश्वरेभ्यो विद्महिः—

कलशकुम्भशङ्खन्तवराङ्गित

क्रमतला मतलामफरा नृणाम् ।

विगततरागतरा वितरन्सु नो

हितमनस्तजितो जिना

जिनमताय प्रणामः—

अवमसन्तमसं ततमानयत्
 प्रलयमालयमागमरोचिपाम् ।
 भुवनपावनपालनमर्कवजू-
 जिनमतं नम तन्नयवन्नहो ! ॥ ३ ॥—द्वृत०

मानवीदेव्याः स्तुतिः—

जयति सायतिसामकृदन्विता
 सुतरुणा तरुणाब्जसमद्युतिः ।
 कजगता जगता समुदा नुता
 नतिमताऽतिमता भुवि 'मानवी' ॥ ४ ॥ ९ ॥—द्वृत०

१० श्रीशीतलजिनस्तुतयः

अथ श्रीशीतलनाथस्य स्तुतिः—

विहरति भुवि यस्मिन् देवलोकोपमानः
 समजनि नरलोकः 'शीतलो'ऽकोपमानः ।
 ऋजिमसलिलधाराधौतमायापरागः
 स भवतु भवभीतेः संशमायापरागः ॥ १ ॥

—मालिनी (८, ७)

जिनवराणामुपासना—

यमभिनवितुमुच्चैर्दिव्यराजीववार-
 स्थितचरणसरोजं भव्यराजी ववार ।
 जिनवरविसरं तं पापविध्वंसदक्षं

शरणमित विदन्तो मा स्म विद्व्ध्वं सदक्षम् ॥ २ ॥—मालिनी

सिद्धान्तस्य स्तुतिः—

पटुररितिभिरौघव्याहतावर्यमेव
 प्रवितरति जनेभ्यो यः सदा वर्यमेव ।

विलीनमलकेवलतुलविकांसभारा जिना

मुदं विदधतः सदा सुवचसा सभाराजिना ॥ २ ॥—२४

जिनागमस्मरणम्—

समस्तभुवनत्रयप्रथनसञ्जनानापद-

प्रमोचयति यः स्मृतं सपदि सञ्जनानापदः ।

समुच्छसितमङ्गकं तममलं भजे नागमं

स्फुरन्नयनिवारितासवुपलम्भजेनागमम् ॥ ३ ॥—२५

कालीदेव्याः स्तुतिः—

अशिभियत याऽन्बुज धृतगदाक्षमालाऽश्वान्

यया धत विपूयते भयशमक्षमाऽलाघवा ।

धनाञ्जनसमप्रभा विहृतघातकालीहित

ममातुलमसौ सदा प्रविदधातु 'काली' हितम् ॥८॥—२६

१ श्रीसुविधिजिनस्तुतय

अथ श्रीसुविधिनाथाय प्रणामाः—

विमलकोमलकोकनदच्छद

च्छविहराविह राजभिरामरैः ।

सततनूततनू 'सुविधेः' क्रमौ

नमत हेऽमतहेठनलालसाः ! ॥ १ ॥

—हृदयविदम्बितम्

जितेश्वरेभ्यो विद्वसिः—

फलशकुन्ताशकुन्तवराङ्कित-

क्रमतला मतलामकरा नृणाम् ।

धिगतसगतस पितरन्तु नो

हितमनन्तमनङ्गजितो जिनाः ॥ २ ॥—२७

महाकालीदेव्याः स्तुतिः—

या युतिविजिततमाला
पविफलघण्टाक्षभृच्छसत्तमाला ।
नृत्या सुपमं तनुता-
दसौ 'महाकाल्य'मर्त्यसामन्तनुता ॥ ४ ॥ ११ ॥—आर्या०

५ ५ ५ ५
१२ श्रीवासुपूज्यजिनस्तुतयः

अथ श्रीवासुपूज्यस्य महिमा—

श्रीमते 'वासुपूज्याय', ज्यायसे जगतां नमन् ।
न मन्दोऽपि क्षणादेव, देवपूज्यो न जायते? ॥ १ ॥

—अनुष्टुप्

तीर्थङ्कराणामभ्यर्चना—

ये स्नापिताः सुरुचितै—रुचितैर्दानवारिभिः ।
वारिभिर्वितते मेरौ, ते मे रौद्रं हरन्त्वघम् ॥ २ ॥—अनुष्टुप्

जिनवाणीविचारः—

अनादिनिधनाऽदीना, धनादीनामतिप्रदा ।
मतिप्रदानमादेया—ऽनमा देयाज्जिनेन्द्रवाक् ॥ ३ ॥—अनुष्टुप्

गौरीदेव्याः स्तुतिः—

सौवर्णपट्टा श्रीगौरी, श्री'गौरी' पद्महस्तिका ।
हस्तिकाया महागोधा—ऽऽगोधामध्वस्तयेऽस्तु वः ॥ ४ ॥ १२ ॥—अनुष्टुप्

५ ५ ५ ५
१३ श्रीविमलजिनस्तुतयः

अथ श्रीविमलनाथस्य सस्तवनम्—

निजमहिमविजितकमलं
प्रमदभरानम्रदेवपूजितकमलम् ।

स हि षड्विधजन्मप्रातजैन-कृतान्त-

कृतकुमतविघातः पातु जैन कृतान्त ॥ ३ ॥—शक्ति

पुरुषदत्तादेव्याः स्तुतिः—

ध्रमति भुवि महिष्या याऽऽमहासिन्धु नाना-

कृतजिनयद्दमालासन्महाऽर्षिं धुनाना ।

कनकनिभवपुःश्रीरञ्जसा साधिताया

रुद्रतु 'पुरुषदत्ता'ऽस्मात्तु सा साधितायाः ॥३॥१०॥—शक्ति

* * * *

११ श्रीभयांसजिनस्तुतयः

अथ श्रीभेयांसनाथाय वन्दनम्—

विमलितयद्भुतमसमलं

स्फुरध्रमामण्डलास्तस तमसमलम् ।

सकलश्रीभेयांसं

प्रणमत भक्त्या जिनेश्वरं 'भेयांसम्' ॥ १ ॥

—आर्षागीतिः (स्कन्धकम्)

जिनपत्न्याः प्रणामः—

आनन्दितमव्यजनं

घनाघषर्मातशिशिरशुभव्यजनम् ।

अभिवन्दे जिनदेव

कमयुगल सद्गुणै सदाऽजिनदेव ॥ २ ॥—आर्षा०

जिनपत्नी नमः—

जेनमुपमानरहित

वचो जगघ्राणकारि नो पुनरहितम् ।

प्रणमत सन्महिमकर

भव्यमहाकुमुदयोपजन्महिमकरम् ॥ ३ ॥—आर्षा

जिनानां विजयः—

भवन्ति न यदानता वरविधावलीकाननाः

श्रुतज्वलनभस्मसात्कृतभवावलीकाननाः ।

प्रपञ्चितजगद्गृहदुरितकूपतारा जिना

जयन्ति वपुषेह तेऽनुपमरूपताराजिना ॥ २ ॥—शुद्धी

जिनवाण्याः प्राधान्यम्—

अवन्त्यखिलविष्टपाश्रितसभाजनासूनृता

जयत्यमरयोगिभिः कृतसभाजना सूनृता ।

जिनेन्द्रगदिता नयादिवसुपाऽत्र गीर्वाणता-

मिता रिपुविभेदने कृतसुपात्रगीर्वाणता ॥ ३ ॥—शुद्धी

मानसीदेव्याः स्तुतिः—

निजाङ्गलतयोज्ज्वला विशदवन्धुजीवाभया

सिताङ्गविहगा हतानमदवन्धुजीवाऽभया ।

ज्वलज्वलनहेतिका हरतु 'मानसी' तापदं

शुभातिशयधान्यवृद्ध्यनुपमानसीता पदम् ॥४॥१४॥—शुद्धी

ॐ ॐ ॐ ॐ

१५ श्रीधर्मजिनस्तुतयः

अथ श्रीधर्मनाथस्य स्तुतिः—

समवसरणभूमौ सज्जितार्चोदयायां

नियतमभिदधौ यः सज्जितार्चो दयायाम् ।

जनयतु मुदमुद्यद्रागसौधर्मनामा-

र्चितहरिपरिपूज्यो द्रागसौ 'धर्म'नामा ॥ १ ॥

—मालिनी (८, ७)

जिनवराणां विज्ञप्तिः—

यदुदयमधिगम्य व्यापदानन्दमञ्च-

ज्जागदुपरतहिंसं व्याप दानं दमं च ।

विमलस्य धामयुगल-

घनीयगुणसम्पदमिनुत क्रमयुगलम् ॥ १ ॥

-आचार्यसिद्धिः

विमलेशा-

शमिताखिलरुजि नानां-

भोजोदरच्छाकितेप्रतिचारु जिनानाम् ।

चरणयुगे दिविजनते

मर्किं कुरु बुर्लभे भुवि जनते ! ॥ २ ॥-आचार्यः

जिनबापीस्तुतिः-

विजितवती सुरव ध्या

मापूरितवन्तमम्युदं सुरधन्वा ।

धीरस्य भवादवताद्

षाणी केनापि न विजिता षादवता ॥ ३ ॥-आचार्यः

गान्धारीदेव्याः स्तुतिः-

पविमुशळकरा छामं

शुभ क्रियादधिवसन्पतिकरालाभम् ।

कमलं रागान्धारी

रणकृष्णीलप्रभोत्करा 'गान्धारी' ॥ ४ ॥ १३ ॥-आचार्यः

* * * *

१४ श्रीभनन्तजिनस्तुतय

धय श्रीभनन्तनाथस्य स्तुतिः-

निरेति गदवच्छरीगुपिलभन्मकान्तारत

प्रणम्य यमनीप्सितोपनतदिव्यकान्तारतः ।

अनन्तजिदसौ जयत्यभिमतायदो भस्वरः

समस्तजगदंहसां हतकृतापदोभस्वरः ॥ १ ॥

-दूर्ध्वा (८९)

जैनवचसः प्रधानता—

यच्छृण्वतोऽत्र जगतोऽपि समाऽधिकाऽः
 बुद्धिर्भवत्यनुपतापि समाधिकारम् ।
 तत् पावकं जयति जैनवचो रसादि-
 भोगातिलोलकरणानवचोरसादि ॥ ३ ॥—वसन्त०

कालीदेव्याः प्रार्थना—

धत्ते गदाक्षमिह दृक्पतिताञ्जनस्य
 कान्तिं च या गतवती पतितां जनस्य ।
 आमोदलोलमुखरोपरिपातुकाली
 पद्मो यदासनमसौ परिपातु 'काली' ॥ ४ ॥ १६ ॥—वसन्त०

✽ ✽ ✽ ✽

१७ श्रीकुन्थुजिनस्तुतयः

अथ श्रीकुन्थुनाथस्य स्तुतिः—

हन्तुं महामोहतमोऽक्षमाणा-
 मोजो नृणां योऽकृत मोक्षमाणा ।
 यं चातिकृच्छ्राञ्जनताऽऽप देवः
 स्थाप्यात् स 'कुन्थुः' शिवतापदे वः ॥ १ ॥

—इन्द्रवज्रा

जिनदर्शनस्य प्रभावः—

संसाररूपः सुवृहन्नृदन्वा-
 नलङ्घि पीडानिवहं नुदन् वा ।
 यद्दर्शनात् प्रापि जनेन नाकः
 स्तूयाजिनांस्तान् भुवने न ना कः ? ॥ २ ॥—उपजातिः

शतम्यम्—

वज्राशनीं दुष्कृतपर्वतानां
 निर्वाणदानात् कृतपर्वतानाम् ।

द्ववतु पद्मसुश्रीतेजि नानाशयं तु
प्रतिभयमिह नोऽघ ते जिना नाशयन्तु ॥ २ ॥—मा

जिनवचनप्रसंज्ञा—

परसमयरिपूणां संसदो दारहेतौ
विहितविततमोहास सदोदारहेतौ ।
जिनवचसि रता स्तापञ्चतौ सत्यनीतौ
दिविजमनुजलक्ष्मीपञ्चतौ सत्यनीतौ ॥ ३ ॥—माञ्चि

महामानसीदेव्याः स्तुतिः—

असिफलकमणिश्रीकुण्डिकाहस्तिकाऽलं
प्रथलरिपुवनानां कुण्डिका हस्तिकालम् ।
मृगपतिमभिरूढा सा 'महामानसी' मा-
मवतु सुतडिदाभाऽसामहा मानसीमा ॥ ४ ॥ १५॥—म

✽ ✽ ✽ ✽

१६ श्रीशान्तिजिनस्तुतयः

अथ श्रीशान्तिनाथाय नमः—

भक्त्यैः कथञ्चिदतिदुःखगभीरवापे-
रुत्तारको जगति सम्यगभीरवापे ।
पस्त नमामि विहितावमहानिशान्त
'शान्ति' जिन परमशान्तिमहानिशान्तम् ॥ १ ॥

—वसन्तदिसम्प्र

जिनाभामुत्कर्षः—

यद्ब्राह्मणो वरपुरीपरमार्गलाभाः
प्राप्ता यत्तच्च जगता परमार्गलाभाः ।
नत्वा च यांस्तुलितवैशुधराञ्चि नाऽऽस्ते
सिद्धौ जयन्त्यपदवाम्भुधरा जिनास्त ॥ २ ॥—वसन्त०

१९ श्रीमल्लिजिनस्तुतयः

अथ श्रीमल्लिनाथस्य स्तुतिः—

करोतु नो 'मल्लि'जिनः, प्रियं गुरु चिरं हतिम् ।
द्विषां च तन्यात् सिद्धेश्च, प्रियङ्गुरुचिरंहतिम् ॥ १ ॥

—अनुष्टुप्

जिनजन्ममहिमा—

जैनं जन्म श्रियं स्वर्ग—समग्रामं दधातु नः ।
क्षणदं मेरुशिरसः, समग्रामन्दधातुनः ॥ २ ॥—अनुष्टुप्

जिनवाण्याः स्वीकारः—

जिनस्य भारतीं तमो—वनागसङ्घनाशनीम् ।
उपेत हेतुमुन्नता—वनागसं घनाशनीम् ॥ ३ ॥—प्रमाणिका

श्रुतदेवतायाः स्तुतिः—

वाग्देवी वरदीभूत—पुस्तिकाऽऽपन्नलक्षितौ ।
आपोऽव्याद् विभ्रती हस्तौ, पुस्तिकापन्नलक्षितौ ॥११९—अनुष्टुप्

५ ५ ५ ५

२० श्रीमुनिसुव्रतजिनस्तुतयः

श्रीमुनिसुव्रतनाथस्य स्तुतिः—

जयसि 'सुव्रत!' भव्यशिखण्डिना-
मरहितापघनाञ्जननीलताम् ।
दधदलं फलयंश्च समं भुवा-
ऽमरहितापघनां जननीलताम् ॥ १ ॥

—द्वुतविलम्बितम्

समग्रजिनवराणां स्तुतिः—

प्रतिजिनं क्रमवारिरुहाणि नः
सुखचितानि हितानि नवानि शम् ।

जिनेन्द्रवाणीमवदातनिष्ठां

समाश्रयध्वं स्ववदातनिष्ठाम् ॥ ३ ॥-४५८

महाकाशीदेव्याः स्तुतिः—

घण्टेन्द्रशङ्ख सफलाक्षमालं

नृस्या वहन्ती विमला क्षमाऽलम् ।

वरेषु व पातु तमालकान्ता

देवी 'महाकाश्य'समालकान्ता ॥ ४ ॥ १७ ॥-४५०

* * * *

१८ श्रीभरजिनस्तुतयः

मघ श्रीभरनाथस्य स्तुतिः—

स्तुत सं येन निर्घृस्या-भरजि नवरक्षनाः ।

विहाय लक्ष्मीर्जगता-'भरं' जिनवर जनाः ॥ १ ॥

-मनुष्य

जिनकवम्बकस्य स्तुतिः—

त्रिलोकीं फलयन् पातु, सद्यन्'पादपां स वः ।

जिनोषो यस्य वन्द्या श्री-सद्यन् पादपांसवः ॥ २ ॥-मनुष्य

जिनवाक्स्तुतिः—

जैन्यव्याप्तुं वाक् सतां दत्त-माननन्दा न वादिभिः ।

जय्या स्तुता च नीतीना-माननं दानवादिभिः ॥ ३ ॥-मनुष्य

वैरोव्यादेव्याः स्तुतिः—

इयामा नागास्यपत्रा वो, 'वैरोव्या'ऽर भयेऽवतु ।

शान्तोऽरातिर्ययाऽस्युष-वैरोऽव्यारम्भयेव तु ॥ ४ ॥ १८ ॥-मनुष्य

* * * *

जिनशासनस्य विजयः—

जिनशासनं विजयते

विशदप्रतिभानवप्रभङ्गमवत् ।

त्रिजगद् भवकान्तारं

विशदप्रतिभानवप्रभं गमवत् ॥ ३ ॥—गीतिः

अच्छुषादेव्याः स्तुतिः—

सा 'ऽच्छुषा' ऽव्याद् गौरी-

ह वाजिना याति या नमस्यन्ती ।

द्वैपमसिकार्मुकजिता-

ऽऽह्वा जिनायातियानमस्यन्ती ॥ ४ ॥ २१ ॥—गीतिः

५ ५ ५ ५

२२ श्रीनेमिजिनस्तुतयः

अथ श्रीनेमिनाथायाभ्यर्थना—

चिरपरिचितलक्ष्मीं प्रोज्झ्य सिद्धौ रतारा-

दमरसदृशमर्त्यावर्जितां देहि 'नेमे !' ।

भवजलधिनिमज्जन्तुनिर्व्याजवन्धो !

दमरसदृशमर्त्या वर्जितां देहिने मे ॥ १ ॥

—मालिनी

जिनवराणां स्तुतिः—

विदधदिह यदाज्ञां निर्वृतौ शंमणीनां

सुखनिरतनुतानोऽनुत्तमास्तेऽमहान्तः ।

ददतु विपुलभद्रां द्राग् जिनेन्द्राः श्रियं स्वः—

सुखनिरतनुता नोऽनुत्तमास्ते महान्तः ॥ २ ॥ —मालिनी

जिनसिद्धान्तसरणम्—

कृतसुमतिवर्द्धिध्वस्तरुमृत्युदोषं

परममृतसमानं मानसं पातकान्तम् ।

वृधति रान्तु पदानि नखप्रभा
सुखचितानि हि तानि नवानिशम् ॥ २ ॥—हृद०

जिनमतप्रशंसा—

जयति तत् समुदायमय दशा
मतिकवी रमते परमे धने ।
महति यत्र विशालयलप्रभा
मतिकवीरमते परमेधने ॥ ३ ॥—हृद०

श्रुतदेवतायाः स्तुतिः—

श्रुतनिभीशिनि । बुद्धिवनावली
दवमनुत्तमसारचिता पदम् ।
भवभिषां मम देवि । ह्रादरा
दवमनुत् तमसा रचितापदम् ॥ ४ ॥ २० ॥—हृद०

* * * *

२१ श्रीनमिजिनस्तुतयः

अथ श्रीनमिनाम्न्य स्तुतिः—

विपदां शमन शरणं
यामि 'नर्मि' वृयमानमनुजनतम् ।
सुखकमुदौघविकाशे
यामिनमिन्दूयमानमनुजनतम् ॥ १ ॥

—गीतिः

जिनेश्वराणां प्रार्थना—

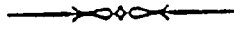
पैर्मध्यजनं श्रातुं
येते भवतोऽजिनास्थिरहिता ये ।
ईशा निवधतु सुस्या
ये ते भवतो जिना स्थिरहिताये ॥ २ ॥ —गीतिः

यक्षराजस्य स्तुतिः—

जिनार्चनरतः श्रितो मदकलं न तुल्यस्यदं
द्विपं न मनसा धनै रतिसमानयक्षीजनः ।
जयत्यखिलयक्षराद् प्रथितकीर्तिरत्युन्नमद्-
विपन्नमनसाधनैरतिसमानयक्षीजनः ॥ ४ ॥ २३ ॥—पृथ्वी

* * * *

२४ श्रीवीरजिनस्तुतयः

अथ श्रीवीरनाथस्य स्तुतिः—

न त्वा नत्वाऽपवर्गप्रगुणगुरुगुणव्रातमुद्भूतमुद् भू-
रंहोरंहोभवानां भवति धनभयाभोगदानां गदानाम् ।
नन्ताऽनन्ताज्ञमेवं वदति यमनघं भासुराणां सुराणां
पाता पातात् स 'वीरः' कृतततमलिनज्ञानितान्तं नितान्तम् ॥ १ ॥

—स्रग्धरा (७, ७, ७)

जिनेश्वराणां स्तुतिः—

येऽमेये मेरुमूर्धन्यतुलफलविधासत्तरूपात्तरूपाः
सन्धुः सन्धुत्यजीर्येद्दृषदि सुरजलैः प्रास्तमोहास्तमोहाः ।
जातौ जातौजसस्ते द्युतिचितिजितसत्कुन्ददन्ता ददन्ता-
मध्यामध्यानगम्याः प्रशममिह जिनाः पापदानां पदानाम् ॥—स्रग्०

जिनवचनविचारः—

दोषो दोषोरुसिन्धुप्रतरणविधिषु न्यायशस्या यशस्याः
प्रादुः प्रादुष्कृतार्थाः कृतनतिषु जयं सम्पराये परा ये ।
ते शान्तेशां नखांशुच्छुरितसुरशिरोराजिनानाजिनाना-
मारामा राद्धिलक्ष्म्या वचनविधिलवा वो दिशन्तां दिशं ताम् ॥३॥

प्रति दृढरुचि कृत्वा शासन जैनचन्द्र

परममृतसमान मानस पात कान्तम् ॥ ३ ॥—मास्त्रि

भन्वादेव्याः स्तुतिः—

जिनवचसि कृतास्था संभिता कच्चमात्रं

समुदितसुमनस्क दिव्यसौदामनीरुक् ।

दिशतु सतत'मम्वा' मूर्तिपुष्पात्मक न

समुदितसुमनस्कं दिव्यसौ दाम नीरुक् ॥४॥२२॥—मास्त्रि

✱ ✱ ✱ ✱

२३ श्रीपार्श्वप्रियस्तुतयाः

भय श्रीपार्श्वनाथाय प्रयासः—

नमामि जिन'पार्श्व' । ते शमितविग्रह विग्रह

महानिघनमेरुके धरद् । शास्त ! कृत्स्नापितम् ।

शुभैस्त्रिभुवनभियाः सुरवरेरनीचैस्तरा

महानिघनमेरुकेऽवरदशान्तकृत् । आपितम् ॥ १ ॥

—शुष्पी

जिनपतिभ्यः प्रार्थना—

सुखौषजलमण्डपां दुरितघर्मभृद्भ्यो हितां

शुभव्यजनकामिताकुशलसत्पताकारिणः ।

जिनेन्द्रधरणेन्दवः प्रवितरन्तु लक्ष्मीं सदाऽऽ

शु भव्यजनकामितां कुशलसत्पताकारिणः ॥ २ ॥—शुष्पी

जिनमतस्वरूपम्—

अशाक्यनुतिक द्वेरेरपि भयाद्विनिर्दारणे

स्वरूपममलघन मनसि किन्नरैर्गञ्जितम् ।

नयेर्जिनपतेर्सीतं जन । शिषस्त्वह्मन्नि

स्वरूपमसल घनं मनसि किं न २४ ॥ ३ ॥—शुष्पी

यक्षराजस्य स्तुतिः—

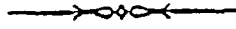
जिनार्चनरतः श्रितो मदकलं न तुल्यस्यदं
द्विपं न मनसा धनै रतिसमानयक्षीजनः ।

जयत्यखिलयक्षराद् प्रथितकीर्तिरत्युन्नमद्-

विपन्नमनसाधनैरतिसमानयक्षीजनः ॥ ४ ॥ २३ ॥—पृथ्वी

✽ ✽ ✽ ✽

२४ श्रीवीरजिनस्तुतयः

अथ श्रीवीरनाथस्य स्तुतिः—

न त्वा नत्वाऽपवर्गप्रगुणगुरुगुणघ्रातमुद्भूतमुद् भू-
रंहोरंहोभवानां भवति धनभयाभोगदानां गदानाम् ।

नन्ताऽनन्ताज्ञमेवं वदति यमनघं भासुराणां सुराणां

पाता पातात् स 'वीरः' कृतततमलिनज्ञानितान्तं नितान्तम् ॥ १ ॥

—स्रग्धरा (७, ७, ७)

जिनेश्वराणां स्तुतिः—

येऽमेये मेरुमूर्धन्यतुलफलविधासत्तरूपात्तरूपाः

सन्धुः सन्धुत्यजीर्यद्दृष्टपदि सुरजलैः प्रास्तमोहास्तमोहाः ।

जातौ जातौजसस्ते द्युतिचितिजितसत्कुन्ददन्ता ददन्ता-

मध्यामध्यानगम्याः प्रशममिह जिनाः पापदानां पदानाम् ॥—स्रग्०

जिनवचनविचारः—

दोषो दोषोरुसिन्धुप्रतरणविधिषु न्यायशस्या यशस्याः

प्रादुः प्रादुष्कृतार्थाः कृतनतिषु जयं सम्पराये परा ये ।

ते शान्तेशां नखांशुच्छुरितसुरशिरोराजिनानाजिनाना-

मारामा राद्धिलक्ष्म्या वचनविधिलवा वो दिशन्तां दिशं ताम् ॥३॥

अम्बादेव्याः स्तुतिः—

सिंहेऽसिं हेलयाऽलं जयति खरनखैर्वीतनिष्ठेऽतनिष्ठे
 शुक्रे शुक्लेशनाश दिशति शुभकृतौ पण्डितेऽखण्डिते खम् ।
 याते या तेजसाऽऽभ्या तडिदिव जलदे भाति धीराऽतिधीरा
 पत्याऽपत्यापनीयान्मुदितसमपराङ्मार्धम वाच'मम्बा' ॥४॥२४॥

—सू०

॥ इति चतुर्विंशतिः समाप्ता ॥

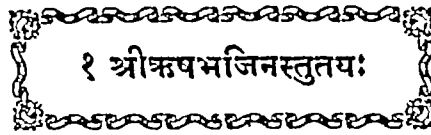

॥ श्रीवृषभट्टिसूरिविरचिता ॥

॥ चतुर्विंशतिका ॥

(सटीका)

अथ श्रीनाभेयस्य स्तुतिः—

नम्रेन्द्रमौलिगलितोत्तमपारिजात-

मालार्चितक्रम ! भवन्तमपारिजात ! ।

‘नाभेय’ ! नौमि भुवनत्रिकपापवर्ग-

दायिन् ! जिनास्तमदनादिकपापवर्ग ! ॥ १ ॥

—वसन्वतिलका (८, ६)

टीका

पारिजाताः—कल्पद्रुमास्तेषां मालास्तामिरर्चितौ क्रमौ यस्य तस्य संबोधनं हे पा० । अपगतमरिजातं यस्य तस्यामन्त्रणे । भुवनत्रिकं पातीति “क्वचित् डः” (सिद्ध-हेमे० अ० ५, पा० १, सू० १७१) “डित्यन्त्यस्वरादेः” (सिद्ध० अ० २, पा० १, सू० ११४) इत्यनेनान्त्यस्य लोपः तस्यामन्त्रणम् । हे मोक्षदायिन् ! अस्तः कन्दर्पादिकः पापवर्गो येन तस्यामन्त्रणे ॥ १ ॥

अन्वयः

नम्र-इन्द्र-मौलि-गलित-उत्तम-पारिजात-माला-अर्चित-क्रम ! अप-अरि-जात ! भुवन-त्रिक-प ! अपवर्ग-दायिन् ! जिन ! अस्त-मदन-आदिक-पाप-वर्ग ! ‘नाभेय’ ! भवन्तं नौमि ।

શબ્દાર્થ

ઘણ=નમનેકર કરનારા.
 હમ્મ=સુરપતિ, હં-કર.
 માહિ=(૧) મસ્તક (૨) યુક્ટ.
 ગણિત (વા વજ)=પડેલી.
 હાસ્ય=મેહ.
 પારિજાત=પારિબલક કાપવૃક્ષ.
 માહા=માળા.
 અર્ચિત (વા અર્ચ)=પૂજાયેલા.
 કમ=વરણ.
 મત્રેન્દ્રમીશિપશિતોત્તમપારિજાતમાહાર્ચિતકમ =
 હે નમસ્કાર કરનારા હંદ્રોના મસ્તક (અથવા યુક્ટ) ઉપરથી પડેલી મેહ પારિબલકની માહાળાને વડે પૂજાયેલા છે અરણ્યો સેનાં એવા। (સં)
 મકર્ણ (કુ મલ) =વધને, જાપ સાહેબને.
 અપ=દૂરનાથક અન્વય.
 અરિ=શત્રુ દુરમન
 જાત=સમૂહ.
 અપારિજાત=દૂર થયો છે શત્રુ-સમૂહ એને એવા। (સં)

મામેપ! (મુ વામેન) =હે નાભિ (નરેશ)ના નન્દન
 હે મ્હવહરિવ!
 ભીમિ (વા હ) =કુ સ્વર્ણ કું
 મુવજ=ભીક જમવ.
 ત્રિક=નવગુણે સમુદાન.
 પા=રક્ત કાપું
 મુવનત્રિકપ =હે ત્રેલોખના રક્ત।
 અપવર્ચ=મોહ, નિર્વાણ.
 જા=આપવું.
 અપવર્ચેશપિન =હે મોહના કાતર।
 ત્રિવ! (મુ ત્રિવ) =હે વીતરજ હે જિનેશર।
 અસ (વા અસ) =કુટી દીપિલ, પરાસ્ત કરેલ.
 મહાન=મદન, કામદેવ.
 આદિ=શરણાત.
 પાપ=પાપ.
 કર્ણ=સમુદાન.
 અસમજવાદિકપાપવર્ણ =પરાસ્ત કરી છે કામ દેવાદિક પાપ-સમુદાનને જેલું એવા। (સ)

શ્લોકાર્થ

શ્લોકાર્થનન્દનની સ્તુતિ—

" નમસ્કાર કરનારા હંદ્રોના મસ્તક (અથવા યુક્ટ) ઉપરથી પડેલી એવી ઉત્તમ પારિબલક (નામનાં પુષ્પો)ની માહાળા વડે પૂજાયેલાં છે અરણ્યો સેનાં એવા હે (નાથ) ! નહ થયે છે શત્રુ-સમૂહ એનો એવા હે (ઈશ) ! હે (સ્વર્ગ, મર્ત્ય અને પાતાળરૂપી અથવા અપો-લોક, દિવ્ય-લોક અને ભૂવ્ય-લોકરૂપી) ત્રણ જાવનના પાલક ! હે ત્રેલોખના કાતર ! હે વીતરામ ! પરાસ્ત કર્યો છે 'કામદેવાદિક પાપ-સમુદાયને જેલું એવા હે (પરમેશ્વર) ! હે નાભિ(નરેશ)ના નન્દન (અર્થાત્ મ્હવહરિવ) ! કું આપને સ્તવું કું"—૧

સ્પષ્ટીકરણ

પદ-મીઠાસા—

હં-કરનામમાં 'પવ' શબ્દથી ચાર પદ યાને 'અરણ્યવાળો હંદ્ર સમજાવામાં આવે છે. આ પદના વર્ણ અને યાત્રાના સેદને જ્ઞાનમાં લઈને વુર અને ભવિ એમ બે પ્રકારો પડેલા

૧ એ નામમાં સૌપર્મપુત્ર ૧૪ હંદ્રો માનવામાં આવ્યા છે જ્યાંની માહિતી આ લખે શ્લોકાનુક્રમીપરકૃત સ્તુતિ-શ્વેતવિદ્યાતિહા (૫ ૩).
 ૨ કામદેવ સ્વરૂપ સમુ જુઓ ઉપરકૃત સ્તુતિ-શ્વેતવિદ્યાતિહા (૫ ૨૪-૨૫).
 ૩-૪ નાભિ નરેશ અને તેમના પુત્ર શ્લોકવહરિવ ઉપર સ્તુતિ-શ્વેતવિદ્યાતિહાનું ત્રિવન (૫ ૮ ૬) પ્રકાશ પાઠ છે

છે. અર્થાત્ જે પદનાં ચરણો 'વર્ણુ'ના નિયમને અનુસરીને રચાયાં હોય, તેને 'વૃત્ત' કહેવામાં આવે છે, જ્યારે જેના ચરણો 'માત્રા'ને ધ્યાનમાં લઈને રચવામાં આવ્યા હોય, તેને 'ઋતિ' કહેવામાં આવે છે. આ વાતના ઉપર નીચેનો શ્લોક પ્રકાશ પાડે છે.—

“પદ્યં ચતુષ્પદૈઃ પ્રોકં, તદ્ દ્વિધા પરિકીર્તિતમ્ ।

માત્રયા જાયતે જાતિ-ર્ષેર્ણતો વૃત્તસંજ્ઞકમ્ ॥” —અનુષ્ટુ

વિશેષમાં વૃત્તના ત્રણ પ્રકારો છે—(૧) સમવૃત્ત, (૨) અર્ધસમવૃત્ત અને (૩) વિષમવૃત્ત. તેમાં 'સમવૃત્ત'નું લક્ષણ એ છે કે—

“અજ્ઞયો યસ્ય ચત્વારસ્તુલ્પલક્ષણલક્ષિતાઃ ।

તચ્છન્દઃશાસ્ત્રતત્ત્વજ્ઞાઃ, 'સમવૃત્તં' પ્રચક્ષતે ॥”

—વૃત્તરનાકર, શ્લોકકં ૧૪

અર્થાત્ જે વૃત્તના ચારે ચરણો સમાન લક્ષણવાળા હોય (અર્થાત્ જેના ચારે ચરણોને એકજ નિયમ લાગૂ પડતો હોય), તેને છન્દ શાસ્ત્રના જાણકારો 'સમવૃત્ત' કહે છે.

'અર્ધસમવૃત્ત'નું લક્ષણ નીચે મુજબ છે—

“પ્રથમાક્લિસમો યસ્ય, તૃતીયચ્ચરણો ભવેત્ ।

દ્વિતીયસ્તુર્યવદ્ વૃત્તં, તદર્ધસમમુચ્યતે ॥”

—વૃત્ત૦ શ્લો૦ ૧૫

એટલે કે જે વૃત્તના પ્રથમ અને તૃતીય ચરણો સમાન હોય તેમજ દ્વિતીય અને ચતુર્થ ચરણો પણ સમાન લક્ષણથી લક્ષિત હોય, તે વૃત્ત 'અર્ધસમવૃત્ત' કહેવાય છે

'વિષમવૃત્ત'ના સબધમાં સમજવું કે—

“યસ્ય પાદચતુષ્કેઽપિ, લક્ષમ મિજં પરસ્પરમ્ ।

તદાહુઃ'વિપમં' વૃત્તં, છન્દઃશાસ્ત્રવિશારદાઃ ॥”

—વૃત્ત૦ શ્લો૦ ૧૬

અર્થાત્ જેના ચારે ચરણોના લક્ષણો એક બીજાથી ભિન્ન હોય, તે વૃત્તને છન્દ શાસ્ત્રમાં પ્રવીણ પુરૂષો 'વિષમવૃત્ત' કહે છે.

હવે પ્રથમ તો આપણે આ કાવ્યનું પ્રાથમિક પદ્ય 'વૃત્ત' છે કે 'ઋતિ' છે તેનો નિર્ણય કરવો જોઈએ અને તે માટે 'વર્ણુ' અને 'માત્રા' પરત્વે વિચાર કરવો જોઈએ તેમાં વર્ણુના હ્રસ્વ અને દીર્ઘ એમ બે પ્રકારો છે (હ્રસ્વ વર્ણુની એક માત્રા અને ચૃ વર્ણુની બે માત્રા ગણવામાં આવે છે) વિશેષમાં અ, ઇ, ઉ, ઋ અને લૃ એ હ્રસ્વ અક્ષરો યાને વર્ણો છે, જ્યારે બાકીના આ, ઈ, ઊ, ઋ, ઋ, ઋ અને ઋ એ સ્વરોને દીર્ઘ વર્ણો કહેવામાં આવે છે. આ ઉપરાંત હ્રસ્વ સ્વર પછી જોડાક્ષર કે અનુસ્વાર કે વિસર્ગ હોય, તો તે દીર્ઘ ગણાય છે વળી પાદને અન્તે જો હ્રસ્વ સ્વર હોય તો તેને વિકલ્પે દીર્ઘ ગણવામાં આવે છે. આ વાતની નિમ્ન-લિખિત શ્લોક પણ સાક્ષી પૂરે છે.

“સાનુસ્વારો વિસર્ગાન્તો, દીર્ઘો યુક્તપરસ્પર સઃ ।

વા પાવાન્તે ત્વસૌ ગ્વક્ષો, જ્ઞેયોઽન્યો માત્રિકો લઘુઃ ॥”

—વૃત્ત૦ શ્લો૦ ૯

અર્થાત્ અનુસ્વાર સહિતનો વર્ણ તેમજ બેના અન્વયમાં વિચર્યં હોય તે, તથા દીર્ઘ તેમજ વળી બેની પાછળ સમુદ્ધત અબજ હોય, તે વર્ણ 'શુર' બલુવો. પાશ્ચાત્યમાં વર્ણ આસામાં નિહાયે શુર વલુવ અને સ્થાપનામાં વક સ્થપાય, અથાૈ જાણીનો એક માનિક વર્ણ શુર તેમજ સરલ બલુવ.

સ્થિતિ શુર વર્ણ શુર પશુ વલુવ છે અને તે માટે વૃત્તરલાકરમાં કહ્યું પણ છે કે—

“પાદાસાચિહ શર્વકા સંયોગા કમસંહકા ।
પુરસ્મિતેવ તેવ ઘ્યાત્, હમુતાડપિ કચિદ્ ગુરો ઃ”

—વૃત્ત ૨ શ્લો ૧

અર્થાત્—વરણની અલ્પિમાં સ્થેલા વર્ણનો સમોચ કમ-સંહક છે અને તે વર્ણ અવજ સ્થેલાં પાછળનો વર્ણ શુર અને છે વોરજુ તેને સ્થિતિ શુર બલુવ.

કવે ત્રણ વર્ણોના સમૂહને ત્રણ કહેવામાં આવે છે અને વર્ણની દૃશ્યતા અને દીર્ઘતાનો વિચાર કરતાં તેના જે આઠ પ્રકારો પડે છે, તે વરક દર્શિપાત કરીએ.

જે અણમાં ત્રણે વર્ણો દીર્ઘ હોય, તેને મ (ડડ) ત્રણ કહેવામાં આવે છે, જેનો પ્રથમ વણ શુર અને દૃશ્ય અને જાણીના જ શુર અને દીર્ઘ હોય, તે ય (ડડ) ત્રણ કહેવાય છે, જેનો એકલો માત્ર વર્ણ જ દૃશ્ય હોય, તે ર (ડડ) ત્રણ છે, જેનો ખાલી ઉવટનોજ વર્ણ શુર હોય, તે સ (ડડ) ત્રણ છે, જેનો ઉવટનોજ વર્ણ શુર હોય તે ણ (ડડ) ત્રણ છે, જેનો મધ્યમજ વર્ણ શુર હોય, તે જ (ડડ) ત્રણ છે, જેનો આઠ વર્ણ એકલોજ શુર હોય, તે મ (ડડ) ત્રણ છે અને બેના ત્રણે વર્ણો શુર હોય, તે ન (ડડ) ત્રણ છે આ દર્શિપાત નીચેના પ્રકોષ ઉપરથી જોઈ શકાય છે —

“સર્વગુરો મુજાસ્તર્ણી વરાજન્તગ્ઠી ધરી ।
મખ્યાતી સ્ત્રી ચિહો મોડી મવસ્ત્રાવ ગાવાચિકા ઃ”

—વૃત્ત ૨ શ્લો ૩.

આ ઉપરથી તાર્કિક એ નીકળે છે કે અણ મળીને મ, ય, ર, સ, ણ, જ, મ અને ન એમ આઠ અણો છે

નિયેષમાં અણુક વર્ણ દૃશ્ય છે કે દીર્ઘ છે તે દર્શિવજા ક અને ગ એમ અક્ષરોનો અવજા તો ' ડ' (અવજા - -) ચિહ્નોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે

જે વાત પણ સાચીસાચ પ્થાનમાં સજની જૂરી છે કે દરેક ઉપમાં 'ચિતિ એટલે નિશામ-સ્થાન હોય છે, અર્થાત્ અણુક અક્ષરો સાથે જોડ્યા બાદ નિશામ હઈ શકાય છે.

આ નિવેદન ઉપરથી એમ શકાય છે કે મળવનું પ્રથમ પવ 'સમવૃત્ત'માં સ્થાપિત છે અને તેમાં એકદર ૧૪ વર્ણો છે. વળી તેમાં ણ, ય, ર અને જ એમ ચાર અણો છે અને પહેલા આઠ અક્ષરો જોડ્યા પછી તેમજ સ્વાર પધીના રી ઉચ્ચારમાં આઠ અક્ષરો વાનું આવે છે. અર્થાત્ આ વૃત્તમાં જ 'ચિતિ છે અર્થથી વૃ

નાપેતા—

“વચ્ચ 'વસંતસિદ્ધકા' વમજા જગી વ

—લક્ષણુ સુબળ આ વૃત્ત વસંતતિલકા સિદ્ધ થાય છે આ વાત સ્પષ્ટ સમજાય તેટલા માટે આ પદ્યનું પ્રથમ પાઠ વિચારીએ.

નમ્ રેન્દ્ર ર્ । મૌ લિં ગ્ । લિં તોવ્ ત્ । મ્ પો રિં । જાં ત્
ત મ જ જ ગ લ

આ પદ્યમા પાદાન્ત અક્ષર જો કે હુસ્વ છે, છતા ઉપર્યુક્ત નિયમાનુસાર તેને દીર્ઘ ગણી શકાય છે અને એથી કરીને વસંતતિલકાના ઉપર બાંધેલા લક્ષણુ સાથે વિરોધ આવતો નથી

કેટલાકને ગણુના આધારે બાધવામા આવેલાં લક્ષણો ઝટ ગળે ઉતરતાં નથી, તો તેમને સાડૂ 'નામ તેવુ કામ' એ વાક્યને ચરિતાર્થ કરનારા 'શ્રુતબોધે નામના છન્દ શાસ્ત્રને આધારે, આ તેમજ ભ્યાર પછીના પદોના લક્ષણો વિચારવામા આવે છે. તેમા વસંતતિલકાના સખ-ધમા કહ્યુ છે કે—

“આયં દ્વિતીયમપિ ચેદ્ ગુરુ તચ્ચતુર્થે
યત્રાષ્ટમં ચ દશમાન્ત્યમુપાન્ત્યમન્ત્યમ્ ।
અષ્ટાભિરિન્દુવદને ! વિરતિશ્ચ પદ્મિમ્”
કાન્તે ! 'વસન્તતિલકા' કિલ તાં વદન્તિ ॥”

—શ્રુત૦ શ્લો૦ ૩૬

અર્થાત્ હે ચન્દ્રસુખી (ચતુરા) ! જે પદ્યમા પહેલા, બીજા, ચોથા, આઠમા, અચ્યારમા, તેરમા તેમજ ચૌદમા અક્ષરો યાને વણો દીર્ઘ હોય અને જ્યા આઠમે અને છઠ્ઠે અક્ષરે વિરામ લેવાતો હોય, તેને હે કાન્તા ! (પરિહીતો) અચ્ચિત 'વસન્તતિલકા' કહે છે.

આ પદ્ય-મીમાસાનું પ્રકરણુ સમાપ્ત કરીએ તે પૂર્વે આ વસંતતિલકાનાં અન્ય નામો તરફ ઉડતી નજર ફેંકી લઇએ. આ નામો તે બીજા કોઇ નહિ પણ સિંહોહ્વતા, ઉદ્ધર્ષિણુ, મધુમાધવી તેમજ ધન્દુવદના છે.^૧

પદ્ય-અમત્કાર—

શ્રીબ્રહ્મ-ભટ્ટિસુત્રિએ વિવિધ ગતના શબ્દાલકારથી યુક્ત પદ્ય રચેલા છે તેમા આ પ્રથમ પદ્ય ચમક-વિશેષથી શોભી રહ્યુ છે. આ પદ્ય તરફ દૃષ્ટિપાત કરના જોઇ શકાય છે કે પ્રથમ અને દ્વિતીય ચરણુના છેવટના છ અક્ષરો અને તૃતીય અને ચતુર્થ ચરણુના છેવટના

૧ આ ગ્રન્થ મહાકવિ કાલિદાસે રચ્યો છે એમ કહેવામા આવે છે એમાં છન્દોના લક્ષણો એટલા સરસ આખ્યાં છે કે શ્રવણુમાત્રથી તેનો બોધ થઇ જાય વિશેષમાં આ ગ્રન્થ શૃંગાર રસને પુષ્ટ કરે છે, કેમકે દરેક છદ્મુ લક્ષણુ કાલિદાસે પોતાની પ્રિયાને ઉદ્દેશીને બાધ્યુ છે .

૨ 'કામાઙ્કશાઙ્કશિતકામિમતઙ્કજેન્દ્રે !' હ્તિ પાઠાન્તરમ્ ।

૩ સરખાવો—“ઉક્તા 'વસન્તતિલકા' તમજા જગૌ ગાઃ

'સિંહોદ્ધતે'યમુદિતા મુનિકાઙ્કયપેન ।

'ઉદ્ધર્ષિણી'તિ ગદિતા મુનિસૈતવેન

શ્રીપિઙ્ગલેન કથિતા 'મધુમાધવી'તિ ॥”

—શ્રુત૦ સમવૃત્તપ્રકરણુ.

पांशु अक्षरो समान से आ उपरवी आ यय पाद्यंतसमपवाक्ष्युनशुचिदृष वमक्षी
अलक्ष्य से जेम हरेवुं सर्वथा चोदुं नकि नसुय।

५ ५ ५ ५

जिनपराणां प्रापना—

दारिद्र्यमत्रिसमविग्रहतापनीय
राशिप्रदानविधिना महताऽपनीय ।

यैर्दुःखशत्रुरिह जन्मवतामघानि
निघ्नन्तु ते जिनवरा भवतामघानि ॥ २ ॥

—वसन्त०

टीका

यैर्जिनवैर्दारिद्र्यं अपनीय-तिरस्कृत्य दुःखशत्रुरिह लोके अघानि-इतः । केन ?
अत्रिसमो विग्रहो-देहो यत्न तापनीयराशेश्चस्य प्रदानविधिलेन । किंविधिरेन ? महता
वर्षप्रभाषेन ॥ २ ॥

अन्वयः

ये महता अत्रि-सम विग्रह-तापनीय-राशि प्रदाय-विधिना जन्मवर्षां दारिद्र्य अपनीय दुःख-
शत्रु इह अघानि ते जिन-वरा भवतां अघानि निघ्नन्तु ।

शुद्धार्थ

दारिद्र्यं (सू दारिद्र्य) = वरिद्र्य, वरीनद्र्य.
अत्रि = पंच.
सम = समान.
विग्रह = देह, शरीर.
तापनीय = दुःख, शत्रु.
राशि = अक्षर.
प्रदान = दान, दान.
विधि = विधान इत्यु त्ते.
अत्रिसमविग्रहतापनीयराशिप्रदानविधिना = पंच-
समान देह से जेने जेना सोनाना वनवानु दान
देवा नरे.
महता (सू महत) = विशाल.
ये (सू पर) = जे नरे.

दुःख = दुःख, पीडा.
शत्रु = दुःख, वेरी.
दुःखशत्रु = दुःख दुःख.
इह = एतन् अक्षरार्थ.
जन्मवर्षा (सू जन्मवर्ष) = प्राणु-जोना.
अघानि (या इह) = नष्ट वयो कथे.
निघ्नन्तु (या इह) = नष्ट करी.
ते (सू पर) = जे.
जिन-वरा = जिन.
पर = मर.
जिनवरा (सू जिनवरा) = जिनवरी, दीर्घरी.
भवतां (सू भवत) भा ।
अघानि (सू अघ) = अघ ।

શ્લોકાર્થ

જિનેશ્વરેન પ્રાર્થના—

“પર્વતના સમાન શરીર છે જેનું એવા સુવર્ણના રાશિનું વિસ્તીર્ણ (અર્થાત્ એક વર્ષ પર્યંત) દાન દેવા વડે કરીને જેમણે પ્રાણીઓના દારિદ્ર્યને દૂર કરીને તેમના (તે) દુઃખરૂપ દુસ્મનનો આ જગત્માં નાશ કર્યો, તે જિનેશ્વરે (હે બાબ્યા!) તમારાં પાપોને સુતરાં નષ્ટ કરો.”—૨

સ્પષ્ટીકરણ

સાંવત્સરિક દાન—

• દરેક તીર્થંકર દીક્ષા લે તે પૂર્વે અર્થાત્ ગૃહ-વાસનો લાગ કરે તે પહેલાં એક વર્ષ પર્યંત દાન દે છે આ દાન કરતા એવી ઉદ્દ્યોષણા કરાવવામાં આવે છે કે જે જેનો અર્થો હોય, તેણે આવીને તે ગ્રહણ કરવું આ પ્રમાણેની ઉદ્દ્યોષણાનું શ્રવણ કર્યો બાદ યાચકો પ્રભુ પાસે દાન લેવા આવે છે ઈન્દ્રના આદેશથી કુબેરે પ્રેરેલા જૃમ્ભક દેવતાઓ ઘણા સમયથી બ્રહ્મ થયેલું, સ્મશાનાદિક ગૂઢ સ્થલમા રહેલુ, માલિકી વિનાનું એલુ રૂપ્ય (રૂપુ), સુવર્ણ, સ્નાતિક દ્રવ્ય અનેક સ્થલેથી લાવીને પ્રભુ સમક્ષ હાજર કરે છે. પ્રભુ બરોબર એક વર્ષ સુધી સૂર્યો-દ્યથી માડીને તે ભોજનના સમય સુધી દાન દે છે અને તેમા પણ યાચકની પ્રાર્થનાનુસાર તેને દાન દેવામા આવે છે છતા પણ એ ધ્યાનમા રાખવુ કે પ્રભુના અતિશયને લીધે કોઈ પણ યાચક અસંભવિત વસ્તુની કે અમર્યાદિત દાનની યાચના કરી શકતો નથી. દિન-પ્રતિદિન એક કોડ અને આઠ લાગ સુવર્ણનું દાન દેવામા આવે છે આ પ્રમાણે ૩૬૦ દિવસ લેખે વર્ષ ગણતા એક વર્ષમા તીર્થંકર દીક્ષા લે તે પૂર્વે તે ત્રણસે અઠ્યાસી કોડ અને એસી લાખ (૩૮૮,૮૦૦૦૦૦) સુવર્ણનું દાન દે છે.

૧ દારિદ્ર અને તેનાથી થતી અવનતિ એ સમઘમા જુઓ શ્રીચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિના ૧૨ મા પઘ ઉપરનુ મારૂ સ્પષ્ટીકરણ (પૃ ૨૫-૨૬)

૨ બાબ્યાના સ્વરૂપ સારૂ જુઓ સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (પૃ ૪-૫)

૩-૪ કુબેર અને જૃમ્ભક સંબંધી માહિતી માટે જુઓ સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (પૃ ૩૨)

૫ ‘સુવર્ણ’ એ સોનાનો સિદ્ધો છે (જુઓ મૃચ્છકટિક.) વિશેષમાં આશરે ૧૭૫ ગ્રેહન (ટ્રોય) જેટલા સોનાના વજનનુ નામ પણ ‘સુવર્ણ’ છે. અસિધાન-ચિન્તામણિ (કાં ૩, શ્લોં ૫૪૮) મા પણ કહ્યું છે કે—

“માપો વ્શાર્ઘગુજ , પોવશમાપો નિગપ્તે કર્વં ।

સુવર્ણસ્ય સુવર્ણસૈરેવ પલ ચતુર્ભિશ્ચ ॥” —આર્થા

અર્થાત્ ૮૦ રતી યાને ૧૬ માપ અથવા ૧ કર્પ જેટલા સોનાના વજનને ‘સુવર્ણ’ કહેવામાં આવે છે આ ઉપરથી એમ પણ માની શકાય કે સુવર્ણ નામના સિદ્ધાનુ વજન પણ ઉપર જલ્લાયા મુજબ હોય વળી એચ એચ વિલ્સન (H H Wilson)ની ૧૧મી કૃતિ (vol.)ના ૪૭મા પૃષ્ઠ ઉપરવી નેઇ શકાય છે કે આ સિદ્ધાની કીમત ઓછામા ઓછી આશરે ૯ રૂપિયા જેટલી હોવી નેઇએ.

पद्य-व्यञ्जक-—

या पद्यार्थं आरे परस्मैना केषुना पात्र अक्षरो समान छे आधी करिने ननु एव
पाद्यंतसमपभाक्षरपुनरावृत्तिश्च समक्षी अक्षरुत् छे जेभ जेभं शक्य छे

जैनसिद्धान्तप्रबंधा—

यत् दोषदाहवहनेषु रताः कृशानु
स्यादापवुर्व्यपि हि यत् स्मरतः कृशा नुः ।
यत् वृष्टिरेष परिवाहियु मेघजाऽऽह
जेन मतं हरतु तव शुरु मेऽघजालम् ॥ ३ ॥

—वसन्त०

टीका

यस्मत्तं दोषदाहवहनेषु रताः कृशानुः स्यात्-भवेत् । नु-पुरुषस्त्व । किंविधिद्वय ?
स्मरतः । किं ? यत् । उर्वी अपि आपत् कृशा-उन्वी भवति । यस्मत्तं वृष्टिरेष परिवाहन
शीघ्रेण । किंभूता ? मेघजाऽऽह, तन्मतं शुरु विलीर्ण, मे मम ॥ ३ ॥

अन्वयः

यद् वाप-दाह-वहनेषु रताः कृशानुः, यद् स्मरतः नुः उर्वी अपि आपत् हि कृशा स्यात्, यद्
परिवाहियु अर्ह मेघ आ वृष्टिः एव तद् उर्वं मते मे शुरु जय-खाद्ये हरतु ।

श्लो-टीका

यद् (इ ए) =	कृशानु (यु इवत्) = कृश.
दोष-दाह, इवत्.	स्यात् (अ इ) = स्यात्.
दाह-दाह वाह	आपत्-आपत्ति, निषिद्धि
वहने-आपत्ते	उर्वी (यु ए) = उर्वी.
दोषदाहवहनेषु-दोषदाहो वाहनेषु	अपि इवत्.
रता (इ ए) = रता	किं-विधिद्वय अन्वय.

१ आ प्रकरणे समक्षी निरूपितं ज्ञानं ज्ञेयं दोष, ते स्तोत्र-स्मार्त-रथा द्वितीयं ज्ञान-पथं
८५-६४ वरुं इतिपाठ्यं करो. तां मे निरुद्धभाष्य-निशब्धि-विनयेत्येव नाथतुं ज्ञानं अपिपथं छे, तेषु
इत्यं प्रथम एव ज्ञानं उदाहरणं वरीति आपत्तायां ज्ञाने छे

“धीमंतावीर्यं । धियो यो नः
प्रचोदयात् ॥
अथाह अक्षरानि । ये नतेऽय-
जीरोपत्यु मे इतिपरिपठेय । इ” -विपत्ति.

निवाजकठिकायाम्—

मुतदेवतां शुद्धवर्णां इंसबाहनां चतुर्भुजां बरहकममाप्यित-
 शशिपकरां पुज्यन्नासमाभ्याम्भितवामकरां चरि ।

યદ્ (મૂં યદ્)=જેને.
 સ્મરતઃ (મૂં સ્મરત્)=યાદ કરનારા.
 કૃશા (મૂં કૃષ્ટ)=અલ્પ
 બુઃ (મૂં બૃ)=મનુષ્યની
 વૃષ્ટિઃ (મૂં વૃષ્ટિ)=વૃષ્ટિ, વરસાદ
 ઇવ=જ
 પરિવાહિણુ (મૂં પરિવાહિન્)=સતેષને લિપે.
 મેઘ=મેઘ, જળનુ વાદળુ
 જન્=ઉત્પન્ન થયુ
 મેઘજ્ઞા=મેઘથી ઉત્પન્ન થનારી.

અલં=અત્યત
 જૈનં (મૂં જૈન)=જૈન, જિન-વિષયક
 મતં (મૂં મત)=મત, દરૈન, સિદ્ધાન્ત
 હરતુ (ધાં હ)=હરો, નાશ કરો
 તદ્ (મૂં તદ્)=તે
 ગુચ્=વિસ્તીર્ણુ
 મૈ (મૂં અસ્મદ્)=મારા.
 અઘ=પાપ
 જાલં=સમૂહ
 અઘજાલં=પાપના સમૂહને

શ્લોકાર્થ

• જૈન સિદ્ધાન્તની પ્રશંસા—

“ જ (સિદ્ધાન્ત) દૂપણરૂપ કાષ્ટને બાળી નાંખવામાં અતુરકત અગ્નિના સમાન હોય, તેમજ જેનુ સ્મરણુ કરનારા માનવની મોટી આપત્તિઓ પણ ખત્રિચત અલ્પ થઈ જાય (અર્થાત્ તેનો અત આવે) તથા જે (સંસારના સતાપથી) દુઃખ થયેલાઓને વિષે (શાંતિ અર્પણુ કરવામાં) મેઘથી ઉત્પન્ન થયેલી અત્યંત વૃષ્ટિજ છે, તે જૈન શાસન મારા વિસ્તીર્ણુ પાપ-સમૂહનો નાશ કરો ”—૩

સ્પષ્ટીકરણુ

પદ્ય-અમતકાર—

આ પદ્યના ચરણો તરફ દૃષ્ટિપાત કરતાં જોઈ શકાય છે કે તેના પ્રથમ અને દ્વિતીય ચરણોના છેવટના પાચ અક્ષરો અને બાકીના બે ચરણોના છેવટના ચાર અક્ષરો સમાન છે.

૫ ૫ ૫ ૫

શ્રુતદેવતા-સંકીર્તનમ્—

યાં દ્રાગ્ ભવન્તિ સુરમન્નિસમા નમન્તઃ

સંત્યજ્ય મોહમધિયોડપ્યસમાનમન્તઃ ।

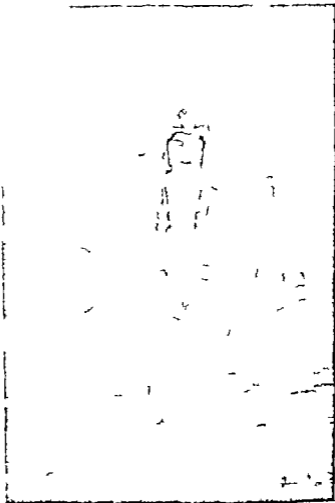
વાગ્દેવતા હત્કુવાદિકુલા ભવર્ણાત્

સા પાતુ કુન્દવિકસન્મુકુલાભવર્ણા ॥ ૪ ॥ ૧ ॥

—વસન્ત૦

ટીકા

સા વાગ્દેવતા ભવર્ણાત્ પાતુ । યાં અધિયોડપિ જના નમન્તઃ સુરમન્નિસમા ભવન્તિ । મોહં-અજ્ઞાનં સત્યજ્ય । કિંવિશિષ્ટં ? અસમાનં, અન્તર્-મધ્યવર્તિનં ચ । કુન્દ-વિકસન્મુકુલાના આભા-છાયા યસ્ય વર્ણસ્ય ઇવંવિધો વર્ણો યસ્યાઃ સા ॥ ૪ ॥

निदानरमिकायाम् —

शुतदेवतां शुद्धयया इंसबादनां न वरवृत्तमान्वित
 इभिषकरा पुस्तकाभामाम्भितबामभरं भति

શ્રુત-દેવતાતું સ્વરૂપ—

શ્રુત-દેવતાના સંબંધમાં એવો ઉલ્લેખ છે કે તે શ્રુતની અધિષ્ઠાયિકા છે. વળી તેનો વર્ણુ ચન્દ્ર, ક્ષીર, હિમ ઇલાદિના જેવો ધવલ છે અને તે કમલના ઉપર આરૂઠ થાય છે. વિશેષમાં તેને ચાર હાથ છે. તેના જમણા બે હાથ પુસ્તક અને માલા વડે અલકૃત છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ વીણા અને કમલથી વિભૂષિત છે. આ દેવીના સંબંધમાં નીચેનો શ્લોક પણ વિચારવા જેવો છે.

“પ્રકટપાણિતલે જપમાલિકા
કમલપુસ્તકવેણુવરાધરા ।
ધવલહંસસમા શ્રુતઘાદિની
હરતુ મે દુરિતં મુવિ ભારતી ॥” -દુતવિલમ્બિત.

અન્યથા:

જ-સમાર્થ અન્તર મોર્હ સંકલ્પ પાં બમળા મ-મિયા જપિ દ્રાહ્ય દુર-મથિ[શ્]-સમા યથાવિ
 યા હવ-કુ-વારિષ-કુલા કુન્વ-વિકસલ-મુકુલ-જાન-બર્ના વાન્-દેવતા મન્-જાવાલ(વા) પાટુ ।

સીલકાર્ય

પાં (૨ વદ) = એને.
 દ્રાહ્ય = ધન, ૨૨
 મથિસ (વા શ્) = વાણ છે
 દુર = દુર.
 મથિ[શ્] = મથન.
 દુરમાથિસમા = દેવગુણ (જુહસ્પતિ) ના યથાન.
 બમળા (૨ વદ) = નમસ્કાર કરનારા.
 સંકલ્પ (વા જન્) = જાન કરીને, સ્થ છકને.
 મોર્હ (૨ વદ) = મોહને, અજ્ઞાનને.
 પી = કુદિ, મિતિ.
 અમિયા = અમિયમાન છે કુદિ એને વિષે એવડ ૧/૨
 સમાવ = મુખ.
 અસમાર્થ = નિરૂપમ, અસાધારણ.
 અન્તર = મધ્યવર્તી આન્તરિક.
 વાન્ = વાણી.
 દેવતા = દેવતા.
 વાપેવતા = સરસ્વતી, કુવ-દેવતા.
 હવ (વા હવ) = ઠહ કરેલ.

કુન્વનિરવયક સંક.
 વારિશ્વનારી.
 કુલ = ધમક ધપુદાન.
 હવકુવારિકુલા = માત કરી છે 'કુવાલી' ના સુદાનને
 એણે એવી.
 મન્ = મંથાર.
 જાવ = જાણ, દેવું, કરવ.
 મન્વર્ણત્ = સમારૂપી કરનારો.
 યા (૨ વદ) = તે.
 પાટુ (વા પ) = રક્ષણ કરી, જાણવે.
 કુન્વ = વૈતરણું રૂલ.
 વિકસલ (વા વ્) = વિકાસ પામતી પીશ્તી.
 મુકુલ = કળી, કલિકા.
 જાવા = જાવા, કાનિવ.
 વાન્ = વાણી, રંગ.
 કુન્વવિકસલમુકુલામયર્ણો = કુ-દેવી વિકસર થવી
 કલિકાની જમા એવે વર્ણ છે એને એવી.

શ્લોકાર્થ

કુવ-દેવતાની સ્તુતિ—

“અસાધારણ તેમજ આન્તરિક એવા અજ્ઞાનને સ્થ છકને, એને નમસ્કાર કરનારા જડ (મનુષ્ય) પણ જુહસ્પતિસમાન બને છે, તે કુવ-દેવતા કે એણે કુવાલીએના કુલનો સહાર કર્યો છે તેમજ વળી એનો વર્ણ કુન્વ (કુલમ) ની વિકસર થતી કલિકાની કલિના એવો છે, તે સરસ્વતી (હે સન્ધ્ય બનો) તમને) ધવણી કરનારો બનાવેલ.”—૪

સ્પષ્ટીકરણ

૧૦-અમરકાર—

આ પદમાં વારે અરણ્યોના ઉત્પત્તિ પાંચ અક્ષરો સમાન છે આથી કરીને આ ૧૦ પદ દ્વિવીક પદની મારક અર્થવસમપચાક્ષરણસવૃત્તિરૂપ અમરકો જાન ન છે

૧ એટલા વડ અમરકાર
 ૨ આ અમરકાર ૧૦મા તેમજ ૮ મા શ્લોકમાં જુ કુવ-દેવતાની સ્તુતિ કરે આવી છે.

શ્લોકાર્થ

શ્રીઅજિતનાથની સ્તુતિ—

“કંઠર્પના સૈન્ય વડે નહિ પીડાયેલા એવા, તથા ત્રણે જગત્ વડે પણ અત્યંત સ્તુતિ કરાયેલા, તેમજ પાપરૂપ સગ્રામથી સમસ્ત વિશ્વતું રક્ષણ કરનારા એવા અજિત જિનેશ્વર (હે ભગ્ય-જન! તમારાં) પાપોને નષ્ટ કરો.”—૫

સ્પષ્ટીકરણ

પદ્ય-મીમાંસા—

પદ્ય-અમલકારમા આ કાવ્યમાના તૃતીય પદ્યને મળતું આવતું આ પદ્ય (તેમજ) ચાર પદીનાં ત્રણ પદો) ‘દ્રુતવિલખિત’ છદમા રચાયેલ છે. આ છંદનું લક્ષણ એ છે કે—

“અયિ ક્ષોદરિ! યત્ર ચતુર્થકં
ગુહ ચ સત્તમકં દશમ તયા ।
વિરતિજં ચ તથૈવ વિચક્ષણૈ-
દ્વૈતવિલમ્બિતમિત્યુપદિચ્ચયતે ॥”

—શ્રુત૦ શ્લો૦ ૩૦.

અર્થાત્ હે સૂક્ષ્મ અગવાળી! જે સમવૃત્તના ચોથા, સાતમા, દશમા અને અંત્ય અર્થાત્ બારમા અક્ષરો દીર્ઘ હોય છે, તે વૃત્તને પરિહતો ‘દ્રુતવિલખિત’ કહે છે.

આ વૃત્તમા ન, મ, મ અને ર એમ ચાર ગણો છે. આથી કરીને એનું લક્ષણ એમ પણ બાધવામા આવે છે કે—

“દ્વૈતવિલમ્બિતમાહ નમૌ ભરૌ”

આ વાત ધ્યાનમા ઉતરે તેટલા માટે આ પદ્યના પ્રથમ ચરણુ પ્રતિ દૃષ્ટિ-પાત કરીએ,

કું સું મં । ઘા ણં ચ । મૂ મિં રં । પીં હિં તઃ
ન મ મ ર
ઞ ઞ ઞ ઞ

જિનેશ્વરાણાં નુતિઃ—

કૃતવતોઽસુમતાં શરણાન્વયં
સકલતીર્થકૃતાં ચરણાન્ વયમ્ ।
સુરકૃતામ્બુજગર્ભનિશાન્તકાન્
રવિસમાન્ પ્રણુમોઽઘનિશાન્તકાન્ ॥ ૬ ॥

—દ્રુત૦

૧ આ દ્વિતીય જિનેશ્વર અજિતનાથના ચરિત્રનું દિગ્-દર્શન કરવું હોય, તો સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (૫૦ ૩૪) તરફ દૃષ્ટિ-પાત કરો.

२ श्रीवसिष्ठजिनस्तुतयः

अथ श्रीवसिष्ठनाथस्य स्तुतिः—

कुसुमबाणवधूमिरपीडित

स्त्रिमिरतीव्र अगन्धिरपीडितः ।

सकललोकमवन् वृजिनाजित

शमयताम् वुरितानि जिनाजितः ॥ ५ ॥

—द्वयसिद्धम्बितम्

टीका

जिनघासापवित्तस्य स जिनाजितो वुरितानि शमयतात् । किं० ? कुसुमबाणस्य-
कन्दर्पस्य वधः । घृष्टाघास्तामिः अपीडितः । त्रिअगन्धिः ईडितः—स्तुतः । किं कुर्वन् ?
वधम्—रक्षन्, (कं ?) सकललोकं, (कस्मात् ?) वृजिनं—पार्यं तदेवास्मिन्—संश्रामकृतः ॥ ५ ॥

अन्ययः

कुसुम-बाण-वधूमिः अ-पीडितः, त्रिभिः अगन्धिः अपि अतीव ईडितः, वृजिन-जाति-रा-
सकल-लोकं अन् वृजि-‘अजितः’ वुरितानि शमयतात् ।

१।०-६।६

कुसुम=पुष्प, १६

बाण=बाण

कुसुमबाणवधुम्=पुष्प ० नाम् वेदुं वे, अमरेव.

वधुम्=वधु, सेना, द्विव

कुसुमबाणवधूमिः=अमरेवन्ती सेनाम्बो वरे

पीडित (क पीड)=दुःखी वधेव

अपीडितः=अपि पीडयेव

त्रिभिः (वृ त्रि)=त्रय वरे

अतीव=अतीव

अगन्धिः (वृ अन्ध)=अन्ध वरे

ईडितः (वृ ईडि)=वृत्ति अरायेव

सकल=सकल

अन्ध=अन्ध, दुःखी, विध

सकललोक=सकल अन्ध

अन्ध (वृ अन्ध)=अन्धारा २५५ ३२-५२८

वृजिन=५५२

जाति=संश्राम, अन्ध

वृजिजातिना=पश्चिम संश्रामणी

शमयतात् (वा शम्)=शान्त करी, नष्ट करी

वुरितानि (वृ वृत्)=प्रायेवे

अजित=अजितनाथ, जीत पीडित

जिनाजितः=अजित जिन

રૂપકરણુ

પદ્ય-ચમત્કાર—

આ તેમજ સાર પછીનાં જે પદ્યો પણ પાઠાંતસમચતુરક્ષરપુનરાવૃત્તિરૂપ ચમકથી શોભે છે, કેમકે તેના ચારે ચરણોમા છેવટના ચાર ચાર અક્ષરો સમાન છે.

✽ ✽ ✽ ✽

૧ આ પ્રકારના ચમકથી વિભૂષિત એવુ એક આઠ પદ્યું શ્રીપાર્શ્વજિન-સ્તોત્ર શ્રીજિનપ્રભસૂરિએ રચેલું છે. તે નીચે મુજબ છે —

“શ્રીપાર્શ્વ! પાવાનતનાગરાજ!

પ્રોત્સર્પદેમ કફનાગરાજ! ।

સત્તાં દ્વતાસરપરિણામરાગ

સ્વા સસ્તુમ સ્વૈર્યગુણામરાગમ્” ॥ ૧ ॥—ઉપભતિ

“હે શ્રીપાર્શ્વ! જેના ચરણોને પ્રણામ કર્યો છે નાગરાજે (ધરણેન્દ્રે) એવા હે નાથ! વધતા જતા એવા પાપરૂપી કફ પ્રતિ (તેનો વિનાશ કરવામાં) સુઠ સમાન! હે જન્મ-રહિત (જિનેશ્વર) ! નાશ કર્યો છે સબ્જનોના દુષ્ટ પરિણતિવાળા રાગનો જેણે એવા તથા સ્થિરતારૂપી ગુણુમા મેરૂસમાન એવા તને અમે સ્તવીએ છીએ” —૧

“યે મર્ત્યદેવાસુરમાનનીય

પદ્યન્તિ તે શ્રીમરમાનનીયમ્ ।

સઘ્નિલોક્ષીતિલકામિતાનિ

સિધ્યન્તિ તેપામિહ કામિતાનિ” ॥ ૨ ॥—ઇન્દ્રવજ્ર

“હે ત્રૈલોક્યને વિષે તિલકસમાન (તીર્થેશ્વર) ! માનવ, દેવ અને દાનવને માનનીય એવુ તેમજ વળી શોભાથી ભરપૂર એવા તારા મુખને જેઓ ભુએ છે, તેમના અપરિમિત મનોરથો અત્ર સત્વર ફલીભૂત થાય છે” —૨

“દશોદ્ધ્યં પદ્મદલાનુકાર

નાશિધ્રયત્ તે કમલાનુકારમ્ ? ।

કુત્તોડન્યથા ત્વચ્ચતિદીક્ષિતેષુ

સર્વેશ્રિયાં પ્રેમ તત્તદીક્ષિતેષુ ?” ॥ ૩ ॥—ઉપભતિ

“પદ્મના પત્રનુ અનુકરણુ કરનારા એવા તારા નેત્ર-યુગલ શુ લક્ષ્મીનું અનુકરણુ નથી કરતા ? એમ નહિ હોય તો તારા પ્રણામને વિષે દીક્ષિત તેમજ તારા નેત્ર-યુગલ વડે જેવાએલા (અર્થાત્ તારા કૃપા-પાત્ર) એવા (મનુષ્યો) ને વિષે સમસ્ત સપતિનો પ્રેમ ક્યાથી (હોય) ?” —૩

“અમ્યર્હિત અન્યકદમ્યકાનાં

હર્ષપ્રકર્ષોહ્લસદ્મ્યકાનામ્ ।

સેવન્તિ ચે સ્વા વિધિવહ્નમન્તે

નિર્વાણસૌખ્ય યુઘવહ્નમ તે” ॥ ૪ ॥—ઇન્દ્રવજ્ર

“હર્ષના પ્રકર્ષને લધને દેદીપ્યમાન છે નેત્રો જેનાં એવા બબ્બ-સમુદાયોને પૂજ્ય (તેમજ પશ્ચિંડતોને પ્રિય) એવા તને જેઓ વિધિપૂર્વક બળે છે, તેઓ પશ્ચિંડતોને પ્રિય એવુ મોક્ષનું મુખ પામે છે.”

ટીકા

સકલતીર્થકૃતાં શરણાન્ વયં પ્રણુમાઃ । કિંવિધાન્ ? કૃતવતઃ । કિં ? શરણાન્વયં શરણપ્રમાણં મહુમતાં । સુરકૃતામ્બુજગર્ભમેષ નિશાન્ત-ગૃહં યેષાં તે સુરઃ । “સપાત્રિમાપા (હા)” (સિદ્ધ ૦ અ ૦ ૭, પા ૦ ૨, સુ ૦ ૧૭૫) इति क (ख) प्रत्ययः । रविस्मान्-सूर्यस्मान् । अतः अपमेव निष्ठा तथा अन्तका-विनासकाः ॥ ૧ ॥

અન્યથા :

વયં સકલ-તીર્થકૃતાં મહુ-મતાં શરણ-અન્વયં કૃતવતઃ, સુર-કૃત-અમ્બુજ-ગર્ભ-નિશાન્તકાર, રવિ-સ્માન્, અષ્ટ-નિશા-અન્તકાર શરણાન્ પ્રણુમાઃ ।

શબ્દાર્થ

કૃતવતઃ (૨ કૃતવ)=કરેલા.

મહુ=મહા.

મહુમતાં (૨ મહુમત)=મહાશક્તિ.

શરણ=શરણ.

અન્વય=અન્યથા.

શરણાન્વય=શરણની સ્થિતિ.

તીર્થ=(૧) અર્ચન સહ, (૨) શરણાગી (૩) મ-
વયં મહુમત.

કૃત=કરનાર.

તીર્થકૃત=તીર્થકર, તીર્થપતિ.

સકલતીર્થકૃતાં=સર્વ તીર્થકરોના.

શરણાન્ (૨ શરણ)=પરોને, શરણને.

વયં (૨ વચ)=અમે.

કૃત (શ કૃ)=કરેલા, કરેલા.

મહુ=મહા.

મહુમતાં=મહા શક્તિ ધાર તે, કરેલા.

વયં=અમે વચ.

નિશાન્ત=શાંત.

સુરકૃતામ્બુજગર્ભનિશાન્તકાર=સુર-કૃત-અમ્બુજ-ગર્ભ-નિશાન્તકાર.

રવિ=સૂર્ય સુરજ.

સ્માન્=સ્માન્.

સ્માન્=સ્માન્.

પ્રણુમા (શ ણ)=સ્તુતિ કરીને બીએ.

નિશાન્ત=શાંત, શાંત.

અન્તક=અન્ત અમ્બુજના, વિનાસ કરનાર.

અષ્ટનિશાન્તકાર=પાપાપી રવિને અન્ત અમ્બુજનાર.

સ્તોત્રાર્થ

જિનેશ્વરોની સ્તુતિ—

“ પ્રાણીઓના શરણની સંતોષિને કરેલાં (અર્થાત્ અનેક સમ્યક્ જ્ઞાને વડે આમય લેવાયેલાં) એવાં, તથા દેવ-રમિત કમલને મધ્ય ભાગ છે વૃદ્ધ કર્તુ એવાં, નવી સૂર્ય-સમાન અને (અત્યંત) પાપાપી શક્તિના અત અમ્બુજનારો એવાં ‘સમસ્ત તીર્થપતિ ઓનાં શરણોને અમે રતબીએ છીએ ’—૬

૧ જિનેશ્વરનાં શરણની નીચે દેવતાઓ કરેલા સ્તુતિ છે એ જાણ સૂચવવામાં આમું છે આ વા-
તની ભક્તિપદ-સ્તોત્ર (સ્તી ૩૨) પણ સાચી પૂરે છે આ કહીએ ત્યાર સ્તુતિ-આવિર્ભવતિહા
(૪ ૧ ૨) પણ કહાસ પાડે છે.

૨ સમસ્ત તીર્થપતિઓએ શ્રી યોગીશ્વર યોગીશ તીર્થકરો સમજવા એ તે દેવોની કૃત છે જ્યાં
પણ આ સંબંધમાં નિશ્ચય થાયેલી એવી દેવ તે સ્તુતિ-આવિર્ભવતિહાના ૧ ૩૦-૩૧ તથા
૬૬-૬૭ છે.

ટીકા

જિનભારતી-વાગ્ અવતુ । વઃ-યુષ્માન્ । શુભવસ્તૂનાં ભાવઃ શુભવસ્તુતા, કૃતા સમ-
સ્તજગતઃ શુભવસ્તુતા યયા સા તથાવિધા । જિતઃ કુવાદિગણો યયા સા । અસ્તો-વિક્ષિપ્તો
ભવઃ-સંસારો યૈઃ ઇતાવતા સાધવસ્તૈઃ સ્તુતા इत्यर्थः । ગામ્ભીર્યશ્લઘ્દેન પરિપૂર્ણ નમો યયા ।
નરશ્ચ મરુતશ્ચ નૃમરુત્ તસ્મૈ નૃમરુતે । રતીઃ-સુલાનિ । દદતી-પ્રયચ્છન્તી । યા વાગ્ ॥૭॥

અન્વયઃ

કૃત-સમસ્ત-જગત્-શુભ-વસ્તુતા, જિત-કુ-વાવિન્-ગણા, અસ્ત-ભવ-સ્તુતા, પરિપૂર્ણ-નમાઃ,
નૃ-મરુતે રતીઃ દદતી જિન-ભારતી વ. અવતુ ।

શબ્દાર્થ

સમસ્ત=અખિલ, સપૂર્ણ

જગત્=દુનિયા.

શુભ=શુભ

વસ્તુ=પદાર્થ

કૃતસમસ્તજગચ્છુભવસ્તુતા=કર્તુ છે અખિલ વિશ્વને

શુભ વસ્તુના ભાવવાણુ જેણે એવી

જિત (ધાં જિ)=જીતેલા, પરાજિત કરેલા

ગણ=સમુદાય, સમૂહ

જિતકુવાદિગણા=પરાજય કર્યો છે કુવાદીઓના

સમુદાયનો જેણે એવી

સ્તુતા (ધાં સ્તુ)=સ્તુતિ કરાયેલ

અસ્તભવસ્તુતા=પરાસ્ત કર્યો છે સસાર જેમણે એવા

વડે સ્તુતિ કરાયેલી

અવતુ (ધાં અવ)=અચાલો, રક્ષણુ કરો

વઃ (મૂં યુષ્મદ્)=તમને

પરિપૂર્ણ (ધાં પૂ)=પૂરી દીધેલ

નમસ્=આકાશ, ગગન

પરિપૂર્ણનમાઃ=પૂરી નાખ્યુ છે ગગન જેણે એવી

રતી. (મૂં રતિ)=સુઓને

નૃ=મનુષ્ય, માનવ

મરુત્=દેવ, અમર

નૃમરુતે=માનવ અને અમરને

દદતી (ધાં દા)=આપનારી.

ભારતી=વાણી, દેશના

જિનભારતી=જિન-વાણી, જિનેશ્વરની દેશના.

શ્લોકાર્થ

જિન-વાણીની પ્રશંસા—

“ કર્તુ છે અખિલ વિશ્વને શુભ વસ્તુના ભાવમય જેણે એવી, તેમજ જીત્યો છે
કુવાદીઓના સમુદાયને જેણે એવી, તથા વળી નષ્ટ કર્યો છે (ચોર્યાસી લાખ યોનિરૂપ)
સંસાર જેણે એવા (મુનિવર) વડે સ્તુતિ કરાયેલી, અને વળી (ગાંધીયાદિક ગુણુ
કરીને) પૂરી નાખ્યું છે ગગન જેણે એવી, તેમજ માનવ તથા દેવને સુખો અર્પણુ
કરનારી એવી જિન-વાણી (હે ભગ્યો!) તમારૂં રક્ષણુ કરો.”—૭

૫ ૫ ૫ ૫

जिनवाणी-प्रशंसा-

कृतसमस्तजगच्छुभवस्तुता

जितकुवादिगणाऽस्तभवस्तुता ।

अवतु धः परिपूर्णनभा रती

वृमरुते ददती जिनभारती ॥ ७ ॥

-इव०

“ एतेर्दंष्ट्रमरुचिप्रकि-

र्युं भिषा से सुखप्रकिप्रकि ।

वाहोकि येका वाभाप्रकीक-

मभिमभिकारितुकावर्षियम् ” ॥ १ ॥ ३-वि०पदति०

“ (इहर्षेनी रती) उचित मन्ने इह इहारी मेरी सुरभिताओ चेतान्य देहनी संपरिहरा, ईतय धामने सिरे बीन जेवा, तेमळ अविन्य निस्तीवुं जने शुभ जेनी अविन्येन रचामी जेवा वारा भितने रचित अरी राठी नहि-”-१

“ मरुते । तद्यथाकारावसावे
वर्षाह्वयानेन विराडभावे ।

असाधुने कविमगुहे रसेव-

कामरौषीय । सुमहे रसेव ॥ १ ॥ ३-वि०पदति०

“ हे नाथ । हे पूर्यो-पविन्येन तेमळ इन्नेन्य पूर्यो । अरुपेन्य अरिहरण जेवा, जणी नभन्यं कि-
लोन्व अमळ नो लोकात्, तेमळ ज्यो इनी नन्थो से इहर्षेन्यन्य मन्ने जेवुं जेवा वारा वाहोनी जने
प्रमर्षेक सुदि अरीमे अरीमे-”-१

“ असाधुना वसुविषं कवहाजिराम-

रुहा अरोहरपुटी सुवहाजिरामा ।

वनाअरुहसिप.अववाटी व

सुंसाधुन्ये मिन । तय कववाटोय ? ” ॥ १ ॥ ३-वसुपदति०

“ कोप्रि नो म्नु प्रहारे आशंका (अंका) रचनेदी जेनी, न्यापि नो नहि रचने इहर्षेदी (अ-
शंका अन्वयाय) जेनी, तेमळ निधक्या नो यरोहर जेनी अरोहर-नारी (अजिन-पुटी) रे (अ)
वह, कुदि, वष जने अंन अर्थ निव म्नु हे नीवराज । वारा रचनाने सिरे आदरधर्यो म्नुन्य रं
धामते नथी हे ।”-०

“ एवं कर्मैश्वर्यवहाजिरामां । वाज

धी वा कर्मं कर्तुं वसानं पार्श्वेव । ।

इती सुहाअहविषयकथाव । वना

अरुदीरिंकारि सुमर कववावकव्यम् ” ॥ १ ॥ ३-वसुपदति०

“ हे नाथेद्र नो निरंतर आशय देवनेदी से जेनी आमुदी जेना हे (नाथ) । हे पार्श्वेव ।
उपनदी अरुपिने वान से जेना इतर जेना हे (अपर) । जे नर हे नी तारा (आ) रतेवर्षु धन
अरे से तेमळी नवीन (अशंका वसु) जेनी तेमळ देनेन्य अमुहावने न म्नुनि अन्व अर्थ)
जेनी अरुदी अंका रने से -८

તે, રક્ત છે જેની સારી ફેણોમાં એવા સર્પો વડે સુશોભિત એવી, તેમજ વર્ણી શત્રુ-
ઓના સૈન્યનો સહાર કરવામાં ઠાઠથી પણ ગાંજી ન જાય એવી (તે) ધરણેન્દ્રની
અથ-મહિષીને (હે મુમુક્ષુ જનો!) તમે સ્મરો"—૮

સ્વપ્તીકરણ

ધરણેન્દ્ર—

જૈન શાસ્ત્રમાં દેવોના (૧) ભુવનપતિ, (૨) વ્યંતર, (૩) જ્યોતિષ્ક અને (૪) વૈમા-
નિક એમ ચાર પ્રકારે બતાવ્યા છે તેમા વર્ણી ભુવનપતિના (૧) અસુર-કુમાર, (૨) નાગ-
કુમાર, (૩) વિદ્યુત-કુમાર, (૪) સુપર્ણુ-કુમાર, (૫) અગ્નિ-કુમાર, (૬) વાયુ-કુમાર, (૭) મેઘ-
કુમાર, (૮) ઉદ્ધિ-કુમાર, (૯) દ્રીપ-કુમાર અને (૧૦) દિક્-કુમાર એમ દશ ભેદો છે. આ
ભેદોમાના નાગકુમાર દેવોના બે ઇન્દ્રો છે અને તેમને ધરણુ અને ભૂતાનંદના નામથી
ઓળખવામા આવે છે આ ઉપરથી જોઇ શકાય છે કે ધરણેન્દ્ર એ નાગકુમાર દેવોના ઇન્દ્રનું
નામ છે. આ ઇન્દ્ર દક્ષિણ દિશાનો સ્વામી છે. આ ઇન્દ્રને છ અથ-મહિષીઓ છે. તેના
નામોના સર્ણધમા સ્થાનાંગ-સૂત્ર (પત્રાક ૩૬૧)મા કહ્યું છે કે—

“ ધરણસ્સ જં નાગકુમારિંદસ્સ નાગકુમારરજ્જો છ અગ્ગમહિસીઓ પં૦ તં૦—(૧) અલા,
(૨) સક્કા, (૩) સત્તેરા, (૪) સોતામણી, (૫) હ્વા, (૬) ઘણવિજયા ”

અર્થાત્ નાગકુમારના ઇન્દ્ર ધરણેન્દ્રની (૧) અલા, (૨) શક્કા, (૩) સત્તેરા, (૪) સૌદામિની,
(૫) ઇન્દ્રા અને (૬) ઘનવિદ્યુતા એમ છ પદરાણીઓ છે.

૩ “ ધરણસ્સ નાગકુમારેન્દ્રસ્સ નાગકુમારરાજ્જ પદ્ અગ્ગમહિવ્ય પ્રજ્જણાસ્સથયા—(૧) અલા, (૨) શક્કા,
(૩) સત્તેરા, (૪) સૌદામિની, (૫) ઇન્દ્રા, (૬) ઘનવિદ્યુતા ” ।

परम्पदमहिषायाः स्तुतिः—

सुफणरक्षसरीक्षपराजितां
रिपुबलप्रहृतावपराजिताम् ।
स्मरत तां भरणाभिमयोपित
जिनपृष्ठेषु ययाऽभ्रमयोपितम् ॥ ८ ॥

—ठठ०

टीका

भरणाभिमयोपितं—पदमहिषां स्मरत । किंभूता ? सुफणेषु रक्षामि येषां ते तथा
विधाः सरीक्ष्णाः—सर्पाक्षै राक्षिताम् । रिपुबलप्रहृता अपराजिताम् । जिनास्येषु यया
भ्रम—रहितया उपितं—मिषसितम् ॥ ८ ॥

अन्वयः

यया भ्रमया जिन-पृष्ठेषु उपितं तां सु-कण-रक्ष-सरीक्ष्ण-राजितां, रिपु-बल-प्रहृतां
अ-पराजितां (अथवा अपर-अजितां) 'परम्'-अभिम-योपितं स्मरत ।

श्लोकार्थ

सु=मेघतपस्यः क-न-व.

कण=रेव.

रक्ष=रक्ष सन्धि.

सरीक्ष्ण=सर्पे, साध.

राक्षित (स एद्)=दोषद्वयमन, सुलोकित.

सुफणरक्षसरीक्ष्णपराजितां=मेघी सारी रेवेषां रक्ष

ॐ जेवा यथां नरे सुलोकित.

रिपु=रिपु दुश्मन.

बल=बल-व.

प्रहृति=प्रह.

रिपुबलप्रहृती=रिपुना से-नते नास करवाभा.

पराजित (स वि)=हारी नरैव.

अपर=अ-व.

अजित=नकि अतारैव.

अपराजितां=(१) नकि अतारैवी (२) क-व विजित
नकि अतारैवी.

स्मरत (स एद्)=तमे स्मरयु इरी.

तां (स एद्)=तेने.

परम्=परस्वै-द्वे नाव-पति.

अभिम=प्रथम, दुश्म.

योपित=भेरी, पत्नी.

भरणाभिमयोपितं=यस्वै-द्वे-पि पुरुषभेने

पृष्ठ=पृ.

जिनपृष्ठेषु=जिनपृष्ठेने निवे.

यया (स एद्)=मेनां नरे.

भ्रम=परिमम, बल.

अभ्रमया=अनिबन्धन ॐ परिमम नेने निवे मेनी.

बल=रक्षित.

उपितं (स एद्)=उपेवातुं, निवास अर्थे.

श्लोकार्थ

परमै-द्वीनी पदमहिषीनी स्तुति—

“अभिषमन्त ॐ परिमम नेने निवे जेवा मेनावी जिनासनामा निवास करये,

વન્દિતા (ધા૦ વન્દ)=નન્દન કરાયેલી
 યદીય=જેની.
 જનની=માતા.
 યદીયજનની=જેની માતાને
 પ્રતિ=ને
 પ્રણુત (ધા૦ તુ)=તમે સ્તુતિ કરો.
 તેં (મૂ૦ તદ)=તેને
 કુંદા=સ્વામી, પ્રભુ
 જિનેશં=તીર્થપતિને, જિનેશ્વરને

મર્થ (મૂ૦ મવ)=સંસારને.
 નિહન્તુ (ધા૦ દન્)=નાશ કરવાને.
 મનસ્=મન
 નિહન્તુમનસઃ=નાશ કરવાના મનવાળા.
 સદા=સર્વદા, હમેશાં.
 અનુપમ=અસાધારણ, નિરૂપમ
 વૈમવ=સપત્તિ.
 અનુપમવૈમર્થ=નિરૂપમ છે સપત્તિ જેની એવાને.
 શમ્ભવ (મૂ૦ શમવ)=શંભવ(નાથ)ને.

શ્લોકાર્થ

શ્રીશંભવનાથની સ્તુતિ—

“ હે ત્રૈલોક્યના સુકુટ(સમાન પુત્ર)ને (કુક્ષિમાં) ધારણુ કરનારી દેવી ! તને નમસ્કાર હોજો’ એવી સ્તુતિ કરવામાં તત્પર એવી, તેમજ (દેવ અને દાનવ વડે) વન્દન કરાયેલી એવી મુરપતિઓની ત્રેણિ જેની માતા પ્રતિ ખન્દિ-ભાવને ધારણુ કરતી હતી, તે અસાધારણુ સંપત્તિવાળા (તૃતીય) જિનેશ્વર ‘શંભવ(નાથ)ની (હે ભગ્ય-જનો !) સંસારનો નાશ કરવાના મનવાળા (યથા થકા) તમે સ્તુતિ કરો.”—૯

સ્પષ્ટીકરણુ

પદ્ય-મીમાંસા—

આ કાવ્યની પદ્ધતિ-અનુસાર આ તેમજ ત્યાર પછીનાં ત્રણ પદ્યો પશુ ‘પૃથ્વી’ નામના સમવૃત્તમા રચવામા આવ્યા છે એનું લક્ષણ નીચે સુલખ છે —

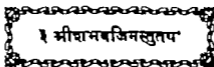
“ ધ્રિતીયમલિકુન્તલે ! યદિ પચ્ચમં દ્વાદશં
 ચતુર્વશમથ પ્રિયે ! ગુરુ ગમીરનામિદ્વદે ! !

સપચ્ચદશમાન્તિકં તદ્વતુ યત્ર કાન્તે ! યતિ-
 ગિરીન્દ્રફણિમૃત્કુલેર્મવતિ સુમ્નુ ! ‘પૃથ્વી’ હિ સા ॥”

—શ્લુક ૦ શ્લોક ૦ ૪૦

કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે હે ભ્રમરના સમાન (કૃષ્ણ) કેશવાળી (કામિની) ! જે વૃત્તનો ખીજે અક્ષર તેમજ હે પ્રિયા ! જેના છટ્ટા, આઠમા, ખારમા તથા ચૌદમા અક્ષરો પશુ દીર્ઘ હોય અને વળી હે ઊંડી નાભિરૂપ હૃદવાળી (લલના) ! આ ઉપરાત જેના પદરમા અને છેવટના અર્થાત્ સત્તરમા અક્ષરો પશુ દીર્ઘ હોય અને હે કાન્તા ! જે વૃત્તમા આઠમા અને ત્યાર પછીના નવ અક્ષરો બાદ વિરામ-સ્થાન હોય, તે વૃત્ત હે સુમ્નુ ! ‘પૃથ્વી’ છે.

આ સત્તર અક્ષરના વૃત્તમા જ, સ, જ, સ અને ય એમ પાચ ગણો છે, જ્યારે છેવટના એ અક્ષરો અનુક્રમે હ્રસ્વ અને દીર્ઘ છે. આ વાત લક્ષ્યમા આવે એટલા માટે આ પદ્યના પ્રથમ પાદ પ્રતિ નજર કરીએ.

श्रीशिवजीमस्तुतय

अथ श्रीशिवजीमस्तुतयः—

नमो भुवनशेखर दधति । देवि ! ते वन्दिता-
मितिस्तुतिपराऽगमत् त्रिदशपावली वन्दिता ।
यदीयजननीं प्रति प्रणुत त जिनेशं भव
निहन्तुमनसः सदाऽनुपमवैभवं 'शंभवम्' ॥ ९ ॥

—शुक्ली (८,९)

टीका

यदीयजननीं प्रति त्रिदशपावली-इन्द्रावली वन्द्येर्भावो-वन्दिता तां वन्दिता
अगमत्-गतवती इतिस्तुतिपरा सती हे भुवनमुकुटं पूर्वं दधति-धारयमाण। हे देवि !
ते-तुभ्यं नमोऽस्तु । इन्द्रावली किंभूता ? वन्दिता । के ? देवादिभिः इति गम्यते । तं
जिनेशं भव निहन्तुमनसः सन्तः प्रणुत पूर्वं निरुपमवैभवं ॥ ९ ॥

अन्वयः

(हे) भुवन-शेखरं दधति । देवि ! ते वन्दिता इति-स्तुति-परा वन्दिता त्रिदश-पावली-वन्दिता-
वन्दनीं प्रति वन्दितयां अगमत्, तं अनुपम-वैभवं जिन ईशं 'शंभवं' सर्वं 'निहन्तु' मनसः प्रणुत ।

श्लोकाद्यं

वन्दित-वन्दितार शब्दे
शेखर-शुक्ली
भुवनशेखर-वैभवं-भुवन-मुकुट-वन्दिताने
दधति ! (यु दधति) = धारय ३२-तारी ।
देवि ! (यु देवि) = हे देवि ।
ते (यु तुभ्यम्) = त्वे
वन्दिता (यु वन्दिता) = वन्दनी-वन्दिताने
इति-इति प्रथमौ

स्तुति-स्तुति, स्तवन-
परा-परा
इतिस्तुतिपरा-इति प्रजापते-नी स्तुतिर्वा दधति
अगमत् (अ गम्य) = गतवती वती वन्दी
त्रिदश-त्रिदश, मुत्
त्रिदशपावली-त्रिदश-पावली
आवली-वैभवं
त्रिदशपावली-मुत्-नी देवि

સુરે. (મૂં સુર) = દેવો વડે.
 કૃતં (મૂં કૃત) = કરેલ
 અલેક્ષ્ય (ધાં રૂક્ષ) = બોધને
 ય (મૂં યદ્) = ગેને,
 સુમુદિરે (ધાં મુદ્) = હર્ષિત થયા, હર્ષ પામ્યા
 અતિ = અતિશય.
 મવ્ય = લભ્ય, મોક્ષે જનાર
 અતિમવ્યા = અતિશય લભ્ય, અલ્પસંસારી
 ન = નહિ.
 કે (મૂં કિમ્) = કોણું,
 ત્રિતય = ત્રણનો સમુદાય
 પાવન = પવિત્ર કરનાર

જગદ્વિતતયપાવન = ત્રણે લોકને પવિત્ર કરનારા.
 અભિપેક્ષ = અભિપેક્ષ
 જિનેશ્વરાભિપેક્ષ = જિનેશ્વરનો અભિપેક્ષ.
 મલં (મૂં મલ) = મલને.
 સઃ (મૂં તદ્) = તે
 વિચુનોતુ (ધાં ઘા) = નષ્ટ કરો, દૂર કરો.
 મય = પ્રચુરતાવાચક શબ્દ
 અશુભમયં (મૂં અશુભમય) = અશુચિથી ભરપૂર
 ઘન = નિભિડ, ગહન
 કોમલ = મૃદુ, દોમળ
 ઘનાકોમલં = નિભિડ તેમજ કઠણ.

શ્લોકાર્થ

સકલ જિનેશ્વરોનો જન્માભિપેક્ષ—

“ વાગી રહી છે અનેક દિવ્ય હુંદુભિઓ જ્યાં એવા 'મેરૂ ગિરિરાજના શિખર ઉપર દેવતાઓ દ્વારા કરાયેલ જ (અભિપેક્ષ)ને બોધને કયા સુભભ્ય જીવો પુશી ન થયા ? (અર્થાત્ સર્વે પ્રમુદિત થયા) તે ત્રૈલોક્યને પવિત્ર કરનારો જિનેશ્વરનો અભિપેક્ષ આપણા અશુચિથી ભરપૂર, ગહન તેમજ કઠણ એવા (અથ ૩કર્મરૂપી) મલનો સદા નાશ કરો. ”—૧૦

૫ ૫ ૫ ૫

શ્રીસિદ્ધાન્તપરિચય:—

અપેતનિધનં ધનં બુધજનસ્ય શાન્તાપદં
 પ્રમાણનયસંકુલં મૃશમસદૃશાં તાપદમ્ ।
 જના ! જિનેશ્વરાગમં ભજત તં મહાસમ્પદં
 યદીપ્સથ સુખાત્મકં વિગતકામહાસં પદમ્ ॥ ૧૧ ॥

—પૃથ્વી

૧ મેરૂ પર્વતની માહિતી માટે જુઓ સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (૫૦ ૩૩)
 ૨ જન્મ-અભિપેક્ષ એ તીર્થકરના પાચ કટ્યાણુકો પૈકી 'જન્મ-કટ્યાણુક' સાથે સંબધ ધરાવે છે.
 એની સ્થલ રૂપરૂપા સાંરૂ જુઓ સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (૫૦ ૩૦-૩૩)
 ૩ કર્મનું યત્કિચિત્ સ્વરૂપ સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (૫૦ ૬-૭) મા આલેખેલું છે

नं मां मुं नं नं च। नं रं रं। नं रं रं। नं रं रं। नं रं रं। नं रं रं।
नं रं रं। नं रं रं। नं रं रं। नं रं रं। नं रं रं। नं रं रं।

आधी इतीने तो 'पृथ्वी नु' इति तद्वचनं बध्नु मरि-म धारु ठे—
"उद्या उद्ययता बभूवुहपतिषा पूर्वा गुण"

५२-बभू-११२-

आ पथ्यां आरे बभूवोर्मां उद्ययता तस्य तस्य मध्ये समाने छे (इमहे बभूवुह पथ्यां
उद्ययता इने बभूवु म्मेक पद्युषु छे') । आ पथीनु पथ पथु आधी उद्ययता बभूवो निरूपित छे

सकलत्रिनश्रयाणां जन्मानिपकः—

सुमेरुगिरिमूर्धनि ध्वनदनेकठिड्यानके
सुरे कृतमवेक्ष्य य मुमुक्षुरेऽतिमव्या न क ।
जमप्रितपपाषनो त्रिनश्रभिपेको मल
सत्रा स विधुनोतु नोऽशुममयं घनाकोमलम् ॥ १० ॥

—पूर्वा

टीका

ध्वनदः—सकलत्रयः अनक(क) विज्यानक-विषयपटहा यस्मिन् । मतीष मव्या
क न प्रमुद्रिताः ? । नः—मस्माक मल-मद्यपकारे कर्म विधुनानु-अपनपतु । परं च तद्
मकोमल च कठिनमित्यर्थः ॥ १० ॥

अन्वयः

अपन् अवेक्ष-विषय आनके सुमेरु-गिरि मूर्धनि सुरे कृतं यं (त्रिन-अभिपेके) अनेक छे
अति-मव्या च मुमुक्षुरे ? सा अपन्-वितप-पाषना त्रिन-पर-अभिपेका वा अ-शुन-मयं, एत
अ-अनक मलं सत्रा विधुनोतु ।

शब्दार्थे

सुमेरु=५३	अवेक्ष=५३
गिरि=५३	विषय=५३, ५३
मूर्धनि=५३, त्रिन	आनक=५३, ५३-विशेष
सुमेरुगिरिमूर्धनि=५३, ५३, ५३	ध्वनदवेक्षविषयावहे=५३, ५३
अपन्(क मर)=५३, ५३	अशुमयं=५३, ५३

१ ५३, ५३—

"सकलत्रयानि, इत्यपरेषुपठयः ।
कलत्रायं च अन्वय-अनुपपत्तये ज्ञायः ॥"

टीका

त्रिनयरागमं मञ्जत पूयम् । अपेतं-गतं निधनं-पर्यन्तो यस्य । शान्ता आपदो वेन
तम् । प्रमायानि-प्रत्यङ्गादीनि नया-नैगमादयः तैः संकुलम् । असत्यः-अद्योभना इष्टयो
येषां ते उद्याविधानां तापदम् । महत्स्यः सम्पदो यस्मिन्नागमे तम् । यदि ईप्सय सुखस्यै
पदम् । किंमृतं ? विगतः कामहासो यस्मिन् पदे तत् ॥ ११ ॥

अन्वयः

(हे) जना ! यदि सुख-आत्मकं विमल-काम-हासं परं ईप्सय (तर्हि) अपेत-निधनं पुत्र
अवकाशं धनं शान्त-आपदं प्रमाय-नय-सङ्घटं असत्-वर्णां सृष्टं ताप-दं महत्-सम्पदं तं विव
र-भागमं मञ्जत ।

शब्दाधि

अपेत (वा इ)=दूर वरेण, नष्ट वरेण.
विषय=अंत, नष्ट.
अपेतनिधनं=दूर वरो उ अंत वेनी जेना.
यय (इ वर)=धन, दैवत.
सुख=आनो भद्रसुख परिश्रुत.
अव=शेष.
सुखअवकाश=परिश्रुत पुत्रयेना.
शान्त (वा अम्)=शान्त वरेण, नाश परेण.
आपद=अ.
शान्तापदं=शान्त वरं उ अश्रुतये वे दारा जेना,
नष्ट वरा उ इरो वेनी जेना.
प्रमाय=अभय, वधारी ज्ञान.
नय=नरीनरी अश्रुतय, नय.
सङ्घट=विश्रुत, नष्ट.
प्रमायनयसङ्घटं=अभय जने नरो वरे न्याश.
सृष्टं=अश्रुत.
असत्=दृष्ट.
इष्ट=वृष्टि.
असदृष्टां=विश्रुतवृष्टिजेना.
ताप=अश्रुत.

वा=आपदु.
तापदं (म् ताप)=अश्रुत इरनाश.
जना ! (म् जन)=हे भद्रयो !
आगम=विश्रुत.
त्रिनयरागमं=विनेशन विश्रुतये.
मञ्जत (वा म्)=अवे.
महत्=महा, अश्रु.
सम्पदं=अश्रुत वंशदा.
महासंपदं=महाश्रुत उ वेने विवे जेना.
यदि=वे.
ईप्सय (वा इ)=तमे मेकनय धिजे जे.
सुख=सुख.
आत्मकं=अश्रुत, वरवप.
सुखरमकं=सुखवप.
विगत (वा अम्)=नष्ट वरेण.
काम=अश्रुत, अश्रुत, अश्रुत.
हास=अश्रुत.
विमलकामहासं=अश्रुत वरां उ अश्रुत अश्रुत इरना
जेना.
परं (म् वर)=अश्रुतये.

श्लोकाधि

श्लोकाधिपरिचयः—

“ हे मानवा ! जे तमे सुखस्य तेमव विरोधतः । ना ३ अनंत जने अश्रुत
न्यांशी जेना (अश्रुत विषय-वासना जने अश्रुतशी (वपुः । ना) (अश्रुतशी)

પદની અભિલાષા રાંખતા હો, તો તો નષ્ટ થયો છે નાશ જનો (અર્થાત્ અવિનાશી) એવા, વળી પહિડત પુરૂષોના ધનરૂપ, તથા વળી શાન્ત થઇ છે આપત્તિઓ જે દ્વારા એવા, તેમજ (પ્રત્યક્ષાદિક્) 'પ્રમાણો અને (નૈગમાદિ) 'નયો વડે વ્યાપ્ત એવા, તેમજ વળી 'મિથ્યાદૃષ્ટિઓને અત્યંત સંતાપ-કારક અને સમ્યગ્દૃષ્ટિઓને મહાસંપત્તિયુક્ત એવા તે જિનેશ્વરના સિદ્ધાન્તને તમે ભજો."—૧૧

સ્પષ્ટીકરણ

પદ-અમત્કાર—

આ પદનાં પ્રથમના બે ચરણોમાંના છેવટના ચાર ચાર અક્ષરો સમાન છે, બ્યારે બાકીનાં બે ચરણોમા તો છેવટના પાચ પાચ અક્ષરો સમાન છે તેરમુ પદ પણ આવા પ્રકારના અમત્કારથી વિભૂષિત છે, પરતુ અત્ર વિશેષતા એ છે કે આ પદના ચારે ચરણોમાં છેવટના બે બે અક્ષરો સમાન છે

✽ ✽ ✽ ✽

રોહિણીદેવ્યાઃ સ્તુતિઃ—

શરાક્ષધનુશઙ્ખમૃન્નિજયશોવલક્ષા મતા

કૃતાખિલજગજ્જનાહિતમહાવલક્ષામતા ।

વિનીતજનતાવિપદ્દ્વિપસમૃદ્ધિઅમિત્રોહિણી

મમાસ્તુ સુરમિસ્થિતા રિપુમહીધ્રમિદ્ 'રોહિણી' ॥૧૨॥૩॥

—પૃથ્વી

ટીકા

સુરમિસ્થિતા રોહિણી દેવતા રિપુપર્વતવિદારિકા મમાસ્તુ । કિંવિશિષ્ટા ? શરાક્ષં ધનુશ્ચ્ચ ઉકારાન્તોડ્ઘ્યસ્તિ શઙ્ખાન્ વિભર્તીતિ । નિજયશ્ચ ઇવ વલક્ષા । મતા-અમીષ્ટા । સમસ્તજગતાં અહિતા-વૈરિણઃ તેપાં મહાવલાનિ તેપાં કૃતા ક્ષામતાં યયા સા । વિનીતજન-તાયા વિપદ એવ હસ્તિનસ્તેપાં સમૃદ્ધિઘાતકા ॥ ૧૨ ॥

અન્વયઃ

શર-અક્ષ-ધનુ-શઙ્ખ-મૃત્, નિજ-યશસ્-વલક્ષા, મતા, કૃત-અખિલ-જગત્-જન-અહિત-મહત્-વલ-ક્ષામતા, વિનીત-જનતા-વિપદ્-દ્વિપ-સમૃદ્ધિ-અમિત્રોહિણી સુરમિ-સ્થિતા 'રોહિણી' મમ રિપુ-મહીધ્ર-મિદ્ અસ્તુ ।

૧ પ્રમાણુસબધી સ્થૂવ માહિતી ન્યાયવિશારદ ન્યાયતીર્થ યુનિશ્રી ન્યાયવિજયજીકૃત ન્યાયકુસુ-માંજલિના તૃતીય સ્તબકમાંથી મળી શકશે

૨ આ નયોના કુક સ્વરૂપ સારુ જુઓ સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (પૃ૦ ૧૮-૨૨)

૩ મિથ્યા-દૃષ્ટિઓના ભવ્ય અને અભવ્ય એમ બે મુખ્ય ભેદો છે આ સબધમા વિશેષ માહિતી માટે જુઓ તરનાર્થાધિગમસૂત્રના ૩૨ મા સૂત્ર ઉપરની ટીકા

શ્રીરોહિણીનું સ્વરૂપ—

‘પુણ્ય ધીન્ને ઉત્પન્ન કરે તે રોહિણી’ એ રોહિણી શબ્દનો વ્યુત્પત્તિ-અર્થ છે. રોહિણી દેવી એ સોળ વિદ્યા-દેવીઓ પૈકી એક છે. તેને ચાર હાથ છે તેના જમણા બે હાથ જપ-માલા અને ણાણથી અલકૃત છે, ત્યારે ડાબા બે હાથ ગણ અને ધનુષ્યવી શોભે છે વળી તે કુંદ, પુષ્પ, હિમ ઇલાદિવના બેવી ચૈતવર્ણી છે અને ગાય એ એનું વાહન છે. આ હરીકત નિર્વાણુ-કેસિકા ઉપરથી બેઇ શકાય છે, કેમકે ત્યાં કહ્યું છે કે—

“તત્રાઘા રોહિણીં ધવલવર્ણાં સુરભિવાહનાં ચતુર્ધુજામલસૂત્રવાણાન્વિતદક્ષિણપાર્ણિં શક્તધનુર્ધુ-
ક્વામપાર્ણિં ચૈત્તિ.”

આ વાતની નિમ્ન-લિખિત શ્લોક પણ સાક્ષી પૂરે છે.—

“શક્તાક્ષમાલાશરચાપશાલિ-

ચતુષ્કરા કુન્દતુપારગૌરા ।

ગોગામિની ગીતવરપ્રભાવા

શ્રી‘રોહિણી’ સિદ્ધિનિમા દદાતુ ॥”

—આચાર-દિનકર, પત્રાક ૧૬૧

૧ જે દેવીમા વિદ્યાની પ્રધાનતા હોય તેને વિદ્યાદેવી કહેવામા આવે છે આવી વિદ્યાદેવીઓ એક-દર સોળ છે—(૧) રોહિણી, (૨) પ્રજ્ઞાસિ, (૩) વજ્રશૃખલા, (૪) વલ્લંકુશી, (૫) ચક્રેશ્વરી, (૬) નરદત્તા, (૭) કાલી, (૮) મહાકાલી, (૯) ગૌરી, (૧૦) ગાંધારી, (૧૧) મહાબાલા, (૧૨) માનવી, (૧૩) વૈરોચ્યા, (૧૪) અમ્બુસા, (૧૫) માનસી અને (૧૬) મહામાનસી.

શ્રીરોહિણીનું સ્વરૂપ—

‘પુણ્ય પીઠને ઉત્પન્ન કરે તે રોહિની’ એ રોહિણી ગ્રન્થનો વ્યુત્પત્તિ-અર્થ છે. રોહિણી દેવી એ સોળ વિદ્યા-દેવીઓ પૈકી એક છે તેને ચાર હાથ છે. તેના નમણા બે હાથ નય-માલા અને યાજ્ઞથી અલમ્બિત છે, ત્યારે ડાબા બે હાથ ગણ અને ધનુષ્યથી શોભે છે. વળી તે કુન્દ, પુષ્પ, હિમ ઇલાદિકના ભેળી શ્વેતપાર્ણી છે અને ગાય એ એનું વાહન છે આ હુકીકત નિર્વાણુ-કલિકા ઉપરની ભેષ શક્ય છે, કેમકે ત્યા કમ્બુ છે કે—

“તત્રાચા રોહિણીં ધવલવર્ણાં સુરનિવાહના ચતુર્ભુજામક્ષસ્ત્રવાણાન્વિતવદ્દિશપાણિ શશ્વત્કુર્મુ-
કચામપાણિ ચેતિ.”

આ વાતની નિમ્ન-લિખિત શ્લોક પણ સાક્ષી પૂરે છે —

“શશ્વત્કુર્મુકચામપાણિ-
ચતુર્ભુજામક્ષસ્ત્રવાણા-
ગોપામિની ગીતવરપ્રમાના
શ્રી‘રોહિણી’ સિદ્ધિનિમા વ્દાતુ ॥”
—આચાર-દિનકર, પનાક ૧૬૧.

૧ જે દેવીમાં વિદ્યાની પ્રધાનતા હોય તેને વિદ્યાદેવી કહેવામા આવે છે આવી વિદ્યાદેવીઓ એક-દર સોળ છે—(૧) રોહિણી, (૨) પ્રજ્ઞામિ, (૩) વજ્રચુખલા, (૪) વલ્કલકુશી, (૫) ચક્રેશ્વરી, (૬) નરદત્તા, (૭) જાલી, (૮) મહાકાલી, (૯) જૌરી, (૧૦) ગાંધારી, (૧૧) મહાજનાલા, (૧૨) માનવી, (૧૩) વૈરોહ્યા, (૧૪) અચ્ચુક્ષા, (૧૫) માનુસી અને (૧૬) મહામાનસી.

४ श्रीभूमिनन्दनजिनस्तुतयः

अथ श्रीभूमिनन्दननामस्य स्तुतिः—

अमपीकृतभीतिमज्जनः

सुरपकृतासुखभूतिमज्जन ।

यो भव्यमनोऽभिनन्दन

शिषदः सोऽस्तु जिनो'ऽभिनन्दन' ॥ १३ ॥

—वेदासीयम्

टीका

अमपीकृतो भीतिमज्जनो येन च । सुरपी—इन्द्रैः कृतं असुखभूत्या मज्जनं यत्न च तथापिपः ॥ १३ ॥

अन्वयः

या मध्य-मवस्-अभिनन्दना, सा अमपीकृत भीतिमज्-जप, सुर-प-कृत-असुख भूति-मज्जना 'अभिनन्दना' जिना स्तिप-दा अस्तु ।

श्लोकाधि

अप-पीकृतः

अमपीकृतभीतिमज्जन ३२६

भीति-मज्जन

भीतिमज्जन-अपीकृत, अपीकृत

अमपीकृतभीतिमज्जन-भीतिमज्जन ३२६ च ३२६

अनु-पीकृतं केने केने

सुरप-सुरपति, ३२६

असुख-असुख

स्तुति-स्तुति

मज्जन-मज्जनकेने अ.म.

सुरपकृतासुखभूतिमज्जन-सुरपकृति-अपि-अपीकृतं केने केने
असुखभूत्या मज्जनं यत्न च तथापिपः केने केने
या (३ ३६) केने
अभिनन्दना-अभिनन्दना-अभिनन्दना
मन्यमनोऽभिनन्दना-अभिनन्दना (अपि)-अभिनन्दना (अपि)
३२६
शिव-१) सुकित, निर्युक्त; २) अमपीकृत, अपि
शिषदः-१) भूति अमपीकृत २) अमपीकृत
जिनो (३ ३२६)-अभिनन्दना
अभिनन्दना (३ ३२६)-अभिनन्दना (अपि)
अनुप दीपक

શ્લોકાર્થ

શ્રીઅભિનન્દનનાથની સ્તુતિ—

“જ ભવ્ય (જીવો)ના ચિત્તને આનંદ આપનારા છે, તે ‘અભિનન્દન જિન કે જણે ભયભીત મનુષ્યોને નિર્ભય કર્યા છે, તેમજ જનો, સુરપતિઓએ અપૂર્વ સપત્તિ-પૂર્વક જલાક્ષિણેક કર્યો હતો, તે (જિનેશ્વર) મોક્ષદાયક [અથવા સુખકારી] થાઓ.”—૧૩

રૂપટ્ટીકરણ

પદ્ય-મીમાંસા—

પદ્ય-અમત્કારમા ૧૧મા પદ્યને મળતું આવતું તેમજ ચાર ચરણોના અંત્ય અક્ષરની સમાનતારૂપ વિશિષ્ટતાથી યુક્ત આ પદ્ય (તેમજ ‘લ્યાર પછીના સાત પદ્યો પણ) વૈતાલીય નામના છંદમા રચાયેલ છે આ છંદનું લક્ષણ વૃત્તરત્નાકરમાં નીચે મુજબ આપ્યું છે—

“પદ્ વિપમેઽદ્યૌ સમે કલાસ્તાશ્ચ સમે સ્યુર્નો નિરન્તરા. ।

ન સમાઽન્ન પરાશ્રિતા કલા વૈતાલીયેઽન્તે રલૌ ગુલઃ ॥”

અર્થાત્ જે પદ્યના પ્રથમ અને તૃતીય ચરણોમાં છ છ માત્રા હોવા ઉપરાત લ્યાર પછી રગણ અને લ્યાર પછીના બે અક્ષરો અનુક્રમે હ્રસ્વ અને દીર્ઘ હોય અને બાકીના બે ચરણોમા આઠ આઠ માત્રા હોવા ઉપરાત ઉપર કદા મુજબ રગણ અને હ્રસ્વ અને દીર્ઘ એવા ઉપાન્ત્ય અને અન્ત્ય અક્ષરો હોય, તે પદ્ય ‘વૈતાલીય’ છંદમા રચાયેલુ સમજવુ વિશેષમાં દ્વિતીય અને ચતુર્થ ચરણોમા સમસ્ત અક્ષરો લઘુ હોવા ન જોઇએ તેમજ સમ સખ્યવાલી એટલે ખીજી, ચોથી, છઠી અને આઠમી કલા ત્રીજી, પાચમી અને સાતમીની સાથે મળેલ ન જોઇએ. વૈતાલીય છંદનુ લક્ષણ યથાર્થ રીતે સમન્ય તેટલા માટે આ પદ્યનાં પ્રથમ અને દ્વિતીય ચરણો તરફ દષ્ટિ-પાત કરીએ

પ્રથમ ચરણ
 ૧ ૧ ૨ ૧ ૧ ૨ ૭ ૬

દ્વિતીય ચરણ
 ૧ ૧ ૧ ૧ ૨ ૧ ૧ ૨ ૭ ૬

ઋ ઋ ઋ ઋ

તીર્થપતીનાં નુતિ:—

રક્ષન્ત્યચરં ત્રસં ચ યે
 કૃતચરણાઃ શતપત્રસશ્ચયે ।

અપવર્ગોપાયશોધનાઃ

તે વઃ પાન્તુ જિના યશોધનાઃ ॥ ૧૪ ॥

—વૈતા૦

૧ આ ચતુર્થ તીર્થકર અભિનન્દનનાથના ચરિત્ર ઉપર સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (૫૦ ૬૪) થોડે થણે અરી પ્રકાશ માટે છે.

ટીકા

યે ક્ષિના રક્ષન્તિ । જાચરં-સ્યાચરં શ્રસં ચ પ્રામિનમ્ । કમલસહાયે કૃતાચરણા પૈસ્તે
તયાવિપાઃ । મોહોપાયશોષનાઃ । ઘશ એવ ઘન યેવાં સે ઘશોષનાઃ ॥ ૧૪ ॥

અન્યથા:

યે જા-ચરં ઘસં ચ રક્ષન્તિ, યે ઘત-પત રક્ષયે ઘત-ચરણા, અપચર્ગ-રૂપાપ-શોષનાઃ,
ઘશમ્ ઘનાઃ ક્ષિના યા પામ્યુ ।

શબ્દાર્થ

રક્ષન્તિ (યા રક્ષ) = રક્ષણ કરે છે	શાચરણ = સૌ પાંચડીવડું કમળ, ઘતપત.
ચર = ચાલવું ચાલવું.	સહાય = સમૂહ.
જાચરં (યુ જાચર) = સ્થાવર જોડિત્રમ.	ઘતપતસહાયે = ઘતપતના સમૂહ ઉપર.
ઘસં (યુ ઘસ) = નસ હાલી ચાલી સૌ તે ક્ષીન્નિ ચાલક	રૂપાપ = શાખડ.
અન્યથા, તથા.	શોષના = શોષ કરનાર.
યે (યુ ય) = જેઓ.	અપચર્ગોપાયશોષનાઃ = શોષનાં સાધનની શોષ કરનાર.
ચરણ = પાડ પત.	પામ્યુ (યા પા) = રક્ષણ કરી નાખ્યો.
કૃતાચરણા = સ્થાવર કરા છે ચરણને જેમણે બેસાડ્યું બેસાડ્યું.	ક્ષિના (યુ ક્ષિ) = ધીરેકરો.
ઘત = સૌ.	ઘમ = પસો.
પત = પત, પાંચડી.	પશોષનાઃ = ક્ષીતિ છે પત જેમણે બેસાડ્યું.

શ્લોકાર્થ

તીર્થકરોની સ્તુતિ—

“જેઓ સ્થાવર તેમજ પસ (શ્વેત)ની રક્ષા કરે છે, તે, ઘતપતના સમૂહ
ઉપર ચરણને સ્થાપન કરનારા, મોસા (માર્ગ)નાં સાધનની શોષ કરનારા તેમજ ક્ષીતિકર્ષી
પનવાળા જેવા તીર્થકરો (કે અન્ય-લોક) તમાણ પરિપાલન કરે.”—૧૪

સ્પષ્ટીકરણ

પદ-અર્થકાર—

આ તેમજ જ્યાર પાણીનાં યે પશો પશુ છુમ્ સાવના અને વ્યાક્રમા પસની માફક પદાર્થ-
સમજાવવારુપુનસવૃત્તિકૃમ્ નમકથી શોધે છે

૧-૨ મોહી રાઈન ક્ષીન્નિવળા જોડિત્રમ અને સ્થાવર કરા । ચારે છે જાચરં એવી પત
ક્ષીન્નિવળા અને તે નધ યંજોષનામા અને છે આ સર્વપદા વિષયી ન્યાયકૃત્તુમાવૃત્તિને રચન રૂપમ્

જિનવાણીવિલાસ:—

વ્યાસાઁલિલવિષ્ટપત્રયા

પદચમ્વા નયપુષ્ટપત્રયા ।

યા મુનિભિરભાજિ નો દિતા

સા વાગસ્તુ મુદે જિનોદિતા ॥ ૧૫ ॥

—ત્રૈતા૦

ટીકા

યા યતિભિઃ અભાજિ-સેવિતા । કિંભૂતા ? વ્યાસં અલિલં વિષ્ટપત્રયં યયા સા તથા-
ભૂતા । કયા વ્યાસં ? પદચમ્વા । કિંભૂતયા ? નયા એવ પુષ્ટાનિ પત્રાણિ-વાહનાનિ યસ્યાઃ
સા તયા । નો દિતા-અલ્પિન્દિતા ॥ ૧૫ ॥

અન્વયઃ

નય-પુષ્ટ-પત્રયા પદ-ચમ્વા વ્યાસ-અલિલ-વિષ્ટપ-ત્રયા યા મુનિભિઃ અભાજિ, સા જિન-ઉદિ-
તા નો દિતા વાગ મુદે અસ્તુ ।

શબ્દાર્થ

વ્યાસ (ધા૦ આપ)=વ્યાપેલું, પૂર્ણ

વિષ્ટપ=મુવન

ત્રય=ત્રણનો સમૂહ

વ્યાસાલિલવિષ્ટપત્રયા=વ્યાસ કર્યું છે સમસ્ત ત્રૈ-

લોક્યને જેણે એવા

પદ=પદ, વાક્યનો એક ભાગ

પદચમ્વા=પદોના સૈન્ય વડે

પુષ્ટ (ધા૦ પુષ્)=પોષેલું

પત્ર=વાહન

નયપુષ્ટપત્રયા=નયોરૂપી પુષ્ટ વાહનો છે જેમાં એવા

યા (મૂ૦ યદ)=જે

મુનિભિઃ (મૂ૦ મુનિ)=મુનિઓ વડે

અભાજિ (ધા૦ ભજ્)=સેવાતી હવી

નો=નહિ

દિતા (મૂ૦ દિત)=ખપ્પિડત

વાગ (મૂ૦ વાચ્)=વાણી

મુદે (મૂ૦ મુદ્)=કર્ષને માટે

ઉદિત (ધા૦ ઉદ્)=પ્રરૂપેલ, ઉચ્ચારેલ

જિનોદિતા=જિનેશ્વરે પ્રરૂપેલી

શ્લોકાર્થ

જિન-વાણીની મનોમોહકતા—

“નયરૂપી પુષ્ટ વાહનો છે જેમાં એવાં પદોના સૈન્ય વડે વ્યાસ કર્યું છે સમસ્ત
ત્રૈલોક્યને જેણે એવી જે (જિન-વાણી) મુનિઓ વડે (પણુ) સેવાતી હવી (અર્થાત્
જેનો મુનિવરોએ પણુ આશ્રય લીધો), તે જિનેશ્વરે ઉચ્ચારેલી તેમજ અખડિત એવી
વાણી (હે ભગ્ય-જન ! તમારા) કર્ષને માટે થાયો ”—૧૫

मङ्गलित्वेष्याः स्तुतिः—

तन्वाऽञ्जमहादलाभया

सह शक्त्याऽसुलमोदलाभया ।

मम भवतु महाशिविष्ठिका

‘प्रज्ञप्ती’ रिपुराशिविष्ठिका ॥ १६ ॥ ४ ॥

—वेण०

टीका

मङ्गलित्वेष्या मम रिपुराशिविष्ठिका भवतु । किंविधा ? तन्वा-शरीरेणोपकृष्टिता । किंविशिष्टया ? अञ्जस्य महात् तद् दत्तं च तद्वत् आमा-छाया यस्याः सा तथा । तथा सह शक्त्या-सायुषेण । कीदृश्या शक्त्या ? असुलमोदक्य छानो यस्याः सञ्जघाद् सा तथा । महान् शिखण्डी-मयूरो वाहनं यस्याः सा ॥ १६ ॥

अन्वयः

अञ्ज-महात्-दत्त-आमाया तन्वा असुल-मोद-छामया (च) शक्त्या सह (उपकृष्टिता) महत्-शिखण्डिका ‘मङ्गलिः मम रिपु-पश्चि-विष्ठिका भवतु ।

श्लोकार्थः

तन्वा (यू एव) = देव वरे.

अपू-अञ्ज.

अञ्ज-अञ्जमहात् ३२५४ वाच ते ३५६.

दत्त-अप.

अञ्जमहात्-छामया ३५६७ महात्पत्त सेवी ऋषि उ सेनी जेवा.

सह-अक्षिप्त.

शक्त्या (यू शक्ति) = अक्षि (अक्षुभ-विशेष) वरे, जे उ अनाय अञ्जरी.

मोद-अप.

छाम-अप. ३५६७.

असुलमोद-छामया = अनुपम दर्शने वाच उ से शाय जेवा.

भवतु (च यू) = भव्ये.

शिखण्डिन् = मन्त्र, शेर.

महाशिविष्ठिका = शेरि शेर उ (वाहन) सेतु जेवी.

मङ्गलिः (यू मङ्गलि) = प्रज्ञप्ति (देवी).

विष्ठिका = मन्त्रान् ३२-वरी, वाच ३२-वरी.

रिपुराशिविष्ठिका = तनु-अप. ३२-वरी वाच ३२-वरी.

श्लोकार्थः

प्रज्ञप्ति देवीनी स्तुतिः—

“इमसना महात्पत्तना सेवी ऋषि उ सेनी जेवा देव वरे तेमन् अनुपम दर्शने वाच उ से शाय जेवा शक्ति (नामना अञ्ज) वरे उपकृष्टिता तथा नवी महात् मन्त्र उ (वाहन) सेतु जेवी प्रज्ञप्ति (देवी) माय वैदि-वर्तना निनाय करनारी वाजि।”—१६

मञ्जि

२०००

विद्यापदविद्यायाम्—

'मञ्जि' शब्दार्थो मयूजाहर्षो चतुर्थोऽथ वज्रशक्तिपुत्रसिखण्डं
मातृशक्तिपुत्रसिखण्डं चेत्येति ।

સ્પષ્ટીકરણ

પ્રજ્ઞસિ દેવીતું સ્વરૂપ—

‘પ્રકૃષ્ટ છે જ્ઞાન જેને વિષે તે પ્રજ્ઞસિ’ એમ પ્રજ્ઞસિ શબ્દ ઉપરથી જોઈ શકાય છે. આ પ્રજ્ઞસિ પણ એક વિદ્યા-દેવી છે. તેને બે હાથ છે. તે એક હાથમાં શક્તિ નામનું આયુધ રાખે છે, બીજા પીળા હાથમાં તે કમલ રાખે છે. એની કાતિ પણ કમલ-સમાન છે. વિશેષમાં એને મોરનું વાહન છે. વિચારો આ હકીકતને સારૂ નીચેનો શ્લોક—

“શક્તિસરોરુહહસ્તા, મયૂરછતયાનલીલયા કલિતા ।

પ્રજ્ઞસિર્વિજ્ઞસિ, શૃણોતુ નઃ કમલપત્રામા ॥” -આર્યા

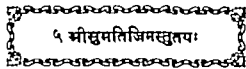
-આચાર્ય ૨૦ પત્રાક ૧૬૧.

નિર્વાણુ-કલિકામાં તો આ દેવીને ચાર હાથવાળી વર્ણવી છે. એને લગતો ઉદ્દેશ નીચે મુજબ છે:—

“તથા પ્રજ્ઞસિ શ્વેતવર્ણી મયૂરવાહનાં ચતુર્મુજાં ચરદશકિયુક્તવક્ષિણકરાં માતુલિન્નશકિયુક્ત-
વામહસ્તાં ચેતિ”

અર્થાત્—પ્રજ્ઞસિ દેવીનો વર્ણુ શ્વેત છે અને મોર એ એનું વાહન છે. વળી એને ચાર હાથ છે. તેના જમણા બે હાથ વરદ અને શક્તિથી નિભૂષિત છે, બીજા બે હાથ બીજેરા અને શક્તિથી અલકૃત છે.

५ श्रीसुमतिजिप्तस्तुतयः

अथ श्रीसुमतिनामस्य स्तुतिः—

कुर्वन्तमुरुप्रम जनं

नम्रमनङ्गस्तरुप्रभजनम् ।

भक्त्या नुत सन्महोदयं

'सुमति'जिनं विकसन्महोदयम् ॥ १७ ॥

—वृत्०

टीका

भक्त्या नुत-स्तुत सुमतिजिनम् । किंविधं? कुर्वन्तं जनं तरुप्रमं ममं सत्यम् ।
जिनं किंविधं? अनङ्गतरुः प्रमङ्गल-समीरम्, सखी शोभने महत् पूजा दया च महोदये
सत्यं तं सन्महोदयम्, विकसन् महान् उदयः—प्राप्तुभावो यस्य सन् ॥ १७ ॥

अन्वयः

वदन्तं जनं उच्यते कुर्वन्तं नम्र-तरु-प्रमजनं सत् महत्-वर्षं विकसत्-महत्-वर्षं
'सुमति'-जिनं भक्त्या नुत ।

शुद्धार्थ

कुर्वन्तं (सु कुर्वन्) = ३२१।१।

उच्यन्ति-स्तीर्ण, विद्यमान।

प्रमङ्गल = अङ्गल, वेद्य

उच्यन्तं = अङ्गल-वन्ती।

जनं (सु जन) = यजु-वन्ते

वर्षं (सु वर्ष) = प्रत्यय-वन्ती।

अनङ्गल = अङ्गल-वन्ती, अङ्गल

तरु = वृक्ष, वृक्ष

प्रमङ्गल = प्रमङ्गल

अनङ्गल-वन्ती = अङ्गल-वन्ती प्रति पवन (समान)।

भक्त्या (सु भक्ति) = भक्ति-वन्ती, भक्ति-वन्ती।

नुत (सु नु) = तस्ये स्तुति अस्ते

सत् = यो-वन्ती, प्रसङ्ग-वन्ती

महत् वर्षं, वर्ष-वन्ती

दया = दया, अङ्गल

सन्महोदयं = अङ्गल-वन्ती अङ्गल-वन्ती अङ्गल-वन्ती

सुमति = सुमति-वन्ती, प्रथम-वन्ती

सुमतिजिनं = सुमति-वन्ती

उदयः = उदय

विकसन्महोदयं = विकसन्-वन्ती पाप-वन्ती अङ्गल-वन्ती

अङ्गल-वन्ती

શ્લોકાર્થ

શ્રીસુમતિનાથની સ્તુતિ—

“ નમનશીલ નરોને મહાતેજસ્વી કરનારા એવા, વળી પ્રશંસનીય છે પૂજા અને દયા જેની એવા, તેમજ વિકાસ પામતો છે મહોદય જેનો એવા 'સુમતિ જિનને (હે ભગ્યે!) તમે ભક્તિપૂર્વક સ્તવો.”—૧૭

સ્પષ્ટીકરણ

પદ્ય-અભકાર—

આ તેમજ ત્યાર પછીના જે પદો પણ દ્વિતીય પદની માફક પાદાંતસમર્પચાક્ષરપુનરાવૃત્તિરૂપ ચમકથી અલકૃત છે.

૫ ૫ ૫ ૫

જિનસમૂહસ્ય પ્રાર્થના—

પોતત્વં વૈ ભવોદધૌ

પતતાં યો ગુરુવૈભવો દધૌ ।

વિતરતુ સોઽતામસં વરં

નિવહસ્તીર્થકૃતામસંવરમ્ ॥ ૧૮ ॥

—વૈતા૦

ટીકા

યો નિવહઃ । વૈ પૂરણે । ભવોદધૌ પતતાં—નિમજ્જતાં પોતત્વં દધૌ-ધૃતવાન્ । ગુરુ-વૃહત્પ્રમાણં વૈભવં યસ્ય સઃ । સ નિવહઃ અતામસ-અજ્ઞાનાભાવં વરં અસવર-નિષ્પ્રમાણ વિતરતુ ॥ ૧૮ ॥

અન્વયઃ

ય ગુરુ-વૈભવ. ભવ-ઉદ્ધૌ પતતા પોતત્વં વૈ દધૌ, સ તીર્થ-કૃતાં નિવહઃ અ-તામસં વર અ-સવર વિતરતુ ।

શબ્દાર્થ

પોત=નોકા, ઢોડી

પોતત્વં (મૂ० પોતત્વ)=નોકાપણાને

વૈ=(૧) નિશ્ચયવાચક અવ્યય, (૨) પાદ-પૂર્તિના અર્થેર્થા

ઉદ્ધિ=સમુદ્ર

ભવોદ્ધૌ=સંસારરૂપી સમુદ્રને વિષે

પતતા (મૂ० પતત્)=પડતા

ગુરુવૈભવ.=વિસ્તીર્ણ છે સપતિ જેની એવા

દધૌ (ધા० ધા)=ધારણ કર્યું

વિતરતુ (ધા० તૃ)=અર્પણ કરો

તામસ=અજ્ઞાનવિષયક

અતામસં=અજ્ઞાનના અભાવરૂપ

વર (મૂ० વર)=વરદાન

નિવહ. (મૂ० નિવહ)=સમુદાય

તીર્થકૃતા (મૂ० તીર્થકૃત)=તીર્થકરોનો

સવર=રોકાણ, અટકાયત

અસવર=રોકાણ વિના, અવિચ્છિન્નપણે

૧ આ પચમ તીર્થકર સુમતિનાથના ચરિત્ર પરત્વે સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (૫૦ ૭૮)મા વિહ ગાવલોકન કરાવવામા આવ્યુ છે

श्लोकार्थ

विन-समुदायने प्रार्थना—

“ हे महावैभवशाली (समुदाये) संसार-समुद्रभा पठता (अर्थात् इष्टी भरता ज्ञेया)ना नौकापलुने अत्रिभूत पारलु कर्तु (अर्थात् तेभनुं रक्षलु करवाभां नौकान्ती अरथ सारी), ते तीर्थकरीनो समुदाय (हे भ वे। तमने) अघानना असावक्ष अशीरने अत्रिउत्तपले अपो ”—१८

विन-वार्य प्रणामः—

छिन्ते भववासदाम या
जिनवाक् साप्रतिशिषा सदा मया ।
विनताऽभ्यधिकामसङ्गतां
यच्छतु च द्युतकामसङ्गताम् ॥ १९ ॥
—२६०

टीका

भवा-संसाररक्षिन् वसन्त-वासः स पय वाम-वम्पन छिन्ते-छिनत्ति या वार्ता सा सर्वदा मया यिनम्यतामिति क्रियाशंसायां “भूतयद्योत्साशंसायां” (भूतवच्चाद्यस्व वा) (सिद्ध० म० ५, पा० ४, सू० २) निघामस्ययः । न केवलं मया विनम्यतां, किन्तु वच्छतु च-ददातु च असङ्गतां-मिसङ्गत्यम् । सा याक् किंभूता? अतीय शिषा । किंविनास-सङ्गता? अभ्यधिकाम-अत्यन्तार्थताम् । पुनः किं? द्युता-धीणा कामस्य सङ्गता-तमे श्रीभावता यस्याः सा ताम् ॥ १९ ॥

अन्वयः

या मय-वास-वाम छिन्ते सा अति शिषा यिय वाक् मया सदा विवता अमि क्रियतां द्युत-काम-सङ्गतां असङ्गतां च यच्छतु ।

श्लोकार्थ

छिन्ते (च छिन्)=३।२ उ उदी चने उ.
पास=निपस, २६५पु.
वामक् ६।२५
भवपासवाम=संसार-वपसपी ६।२५२.
विनपाक्=विन-वपु.
शिष ३६५पु।।।, अर्थः३
अतिशिषा अनिसव ३६५पु।।।.
मया (नू वज्)=५।५ ५०.

विवता (नू विवत)=५।२६.
अभ्यधिकी (नू वज्-विस)=५।५५ उ अर्थः३
असङ्गतां (नू वज्-विस)=५।५५ उ अर्थः३
यच्छतु (च छ)=५।५५०.
द्युत (च द्यु)=५।५५० उ अर्थः३
सङ्गता=५।५० उ अर्थः३
द्युतकामसङ्गतां ५।५५ उ अर्थः३ उ अर्थः३ अर्थः३
अती.

१३०

वसुदेवस्य

०५/०

निवाणकसिकायाम्—

यस्य श्रद्धां शङ्कावशानां पद्मवाहनां बहुरूपां वरदशुद्धा
 म्बिनरक्षिणकरां पद्मशुद्धाधिष्ठितश्यामकरां वनि ।

શ્લોકાર્થ

ગિન-વાણીને પ્રણામ—

“ જ (ગિન-વાણી) સંસાર-વાસરૂપી દોરડાને છેદી નાંખે છે (અર્થાત્ જ સંસારમાંની રખડપટ્ટીનો અત લાવે છે), તે અતિશય કટ્યાણુકારી એવી ગિન-વાણી મારા વડે વન્દિત થાયો (એટલુજ નહિ પણ) નદ્ર યદ છે રતિ-પતિની સંગતિ જ્યાં એવી સર્વાંગ નિ સગતા (પણ) (મને) સમર્પો ”—૧૯

* * * *

વજ્રશૃઙ્ખલાદેવ્યાઃ સ્તુતિઃ—

સંસ્મરત રતાં કુરોશયે
 કનકચ્છર્વિં દુરિતાક્લુશે શયે ।
 અહિતાદ્રિહવજ્રશૃઙ્ખલાં
 ધરમાણામિહ વજ્રશૃઙ્ખલામ્ ॥ ૨૦ ॥ ૫ ॥

—વૈતા૦

ટીકા

વજ્રશૃઙ્ખલાં દેવતાં સંસ્મરત । આસક્તાં કુરોશયે-કમલે । અહિતાઃ-શત્રવસ્ત एवा-
 દ્રયસ્તાન્ હન્તિ યા સા અહિતાદ્રિષ્ઠી, સા ચાસૌ વજ્રશૃઙ્ખલા ચ તામ્ । ધરમાણા-દધા-
 નામ્ । ક ? શયે-હસ્તે । દુરિતાનામક્લુશભૂતે ॥ ૨૦ ॥

અન્વયઃ

કુરોશયે રતા, કનક-છર્વિં, દુરિત-અક્લુશે શયે અહિત-અદ્રિ-હન્-વજ્રશૃઙ્ખલાં ધરમાણા 'વજ્ર-
 શૃઙ્ખલા' રૂઢ સંસ્મરત ।

શબ્દાર્થ

સંસ્મરત (ધા૦ સ્વ)=તને યાદ કરો, સ્મરણુ કરો
 રતા (મૂ૦ રતા)=આસક્ત, રાગી
 કુશ=જલ
 શી=સુતુ
 કુરોશયે (મૂ૦ કુરોશય)=કમલને વિષે
 કનક=કાચન, સુવર્ણુ
 છર્વિ=શોભા
 કનકચ્છર્વિં=કાચનના સમાન શોભા છે બેની એવી
 દુરિત=પાપ
 અક્લુશ=અકુરા, હાથીને ઠીડ ચલાવવાની આડક

દુરિતાક્લુશે=પાપના અકુશરૂપ
 શયે (મૂ૦ શય)=હસ્તને વિષે
 હન=હણુવુ, નાશ કરવો, ભેદવુ
 વજ્ર=વજ્ર
 શૃઙ્ખલા=સાંકળ
 અહિતાદ્રિહવજ્રશૃઙ્ખલાં=દુશ્મનરૂપી પર્વતને ભેદ
 નારી વજ્રની સાડળને
 ધરમાણાં (મૂ૦ ધરમાણા)=ધારણુ કરનારીને
 વજ્રશૃઙ્ખલાં (મૂ૦ વજ્રશૃઙ્ખલા)=વજ્રશુંખલા (દેવી)

સ્તોત્રાર્થ

વજ્રયુખલા રેવીની સ્તુતિ—

“કમલને વિષે આસન્નિતિ પરાવનારી તથા કમનના જેવી સોભાવાળી તેજસ પાપને (કાલુષ્યમાં રાખવામાં) અંકુશસમાન જેવા હસ્તમાં શયુષી પર્વતોને ભેદનારી વજની સાંકળને ધારણ કરનારી એવી વજ્રયુખલા (રેવી)નું આ ભવત્માં (હે સખ્યો!) તમે સ્મરણ કરો.”—૨૦

સ્પષ્ટીકરણ

પદ્ય-અર્થસાર—

આ પદ્યનાં પ્રથમનાં બે શ્લોકોમાં ઉપરના પાંચ પંક્તિ અક્ષરો સમાન છે, અચરે જાણીતું બે શ્લોકોમાં ઉપરના છ છ અક્ષરો સમાન છે આ ઉપરથી એક યોગ્ય છે કે જન પ્રથમ પદ્યથી હલકી હલકિત છે.

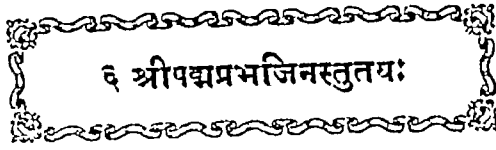
વજ્રયુખલા રેવીનું સ્વરૂપ—

કુદ જ્યોત્સ્નિ હમન કરવાને માટે વજ્ર જેવી કુલેવ યુખલાને જે હસ્તમાં ધારણ કરે છે, તે વજ્રયુખલા એ વજ્રયુખલાનો બ્યુત્પત્તિ-અર્થ છે આ પણ એક નિશ્ચ-રેવી છે. આ રેવી એક હાથમાં યુખલાને ધારણ કરે છે અને બીજા હાથમાં બદા રાખે છે. વળી તે કનકસમાન પીતલવર્ણી છે અને પદ્મ એ જેનું આકાર છે. આ વાતની નીચેના શ્લોક પણ સાક્ષી પૂરે છે:—

“સદ્ગુણમવાદ્યમ્ કવકમ્પમભિમહા ।
પવાસપલ્વા મીકજ-પદ્મજા હમ્ન યા ચક્રાદ્ ॥”
—આશાસ્-દિનાર, પનાં ૧૧૧-

નિર્વાણ-કલ્પિકામાં તો આ રેવીના ચળપમાં જુદો ઉદ્દેશ છે આ તો કહું છે કે “તથા વજ્રહાસકાં કજાવવાર્તાં પજવાહર્તાં અતુર્ગ્જાં વરુણજ્ઞામિત્વશિખકર્તાં પવપદ્મજામિ-શિવશામકર્તાં ચેતિ” અર્થાત્ વજ્રયુખલા રેવી સંજ્ઞા જેવી થઈ છે અને તેને પદ્મનું પાદન છે વિશેષમાં તેને આર દામ છે. તેના ભ્રમણા બે હાથ વરસ અને યુખલાથી સોલે છે, અચરે કાળા બે હાથ પદ્મ અને યુખલાથી અલકૃત છે

६ श्रीपद्मप्रभजिनस्तुतयः

अथ श्रीपद्मप्रभनाथस्य स्तुतिः—

वर्णेन तुल्यरुचिसम्पदि विद्वुमाणां
 पुष्पोत्करैः सुरगणेन दिवि द्रुमाणाम् ।
 अभ्यर्चिते प्रमदगर्भमजे यशस्ये
 'पद्मप्रभे' कुरुत भक्तिमजेयशस्ये ॥ २१ ॥

—वसन्त०

टीका

पद्मप्रभे भक्तिं कुरुत । प्रमदगर्भं यथा स्यात् । किंभूते जिने ? तुल्या रुचीनां संपद् यस्य तस्मिन् । केन समं ? वर्णेन । केपां ? विद्वुमाणां—प्रवालानाम् । पुनः किं० ? अभ्यर्चिते । कैः ? पुष्पोत्करैः । केपां ? देवलोकद्रुमाणा (तरुणाम्) । संसारे न जायते इत्यजः, तस्मिन् अजे । यशसि हितो यशस्यस्तस्मिन् । अजेयश्च ('शंसु स्तुतौ' शंसनीयः शस्यः) शस्यश्च तस्मिन् ॥ २१ ॥

अन्वयः

विद्वुमाणां वर्णेन तुल्य-रुचि-सम्पदि, दिवि द्रुमाणां पुष्प-उत्करैः सुर-गणेन अभ्यर्चिते, अजे, यशस्ये, अजेय-शस्ये 'पद्मप्रभे' भक्तिं प्रमद-गर्भं कुरुत ।

शब्दार्थ

वर्णेन (मू० वर्ण)=वर्णवडे, रगवडे

तुल्य=समान

रुचि=रुचि

तुल्यरुचिसम्पदि=समान छे शोभानी संपत्ति जेनी

जेवा विषे

विद्वुमाणा (मू० विद्वम)=परवाणाना

पुष्प=कुसुम, फूल

उत्कर=ढंगवेली, समूह

पुष्पोत्करैः=फूलना ढंगवेली वडे

सुरगणेन=देवोना समुदाय द्वारा

दिवि (मू० दिव)=स्वर्गभा

द्रुमाणां (मू० द्रुम)=वृक्षोना

अभ्यर्चिते (मू० अभ्यर्चित)=पूजयेला

प्रमद=ढर्ष, आनंद

प्रमदगर्भं=हृदयनी अंदर आनंद रहे तेम.

अजे (मू० अज)=नहि जेना

સ્તોત્રાર્થ

વજ્રશુંખલા રેવીની સ્તુતિ—

“કમલને વિષે આસન્નિતિ પરાવનારી તથા કાંચનના જેવી શીલાવાળી તેમજ પાપને (કામ્યમાં રાખવામાં) અકુશલમાન એવા હસ્તમાં યતુશ્ચી પર્વતોને ભેદનારી વજ્રની સાંકળને ધારણ કરનારી એવી વજ્રશુંખલા (રેવી)નું આ વગત્માં (કે બન્નેમાં) તમે સ્મરણ કરો.”—૨૦

સ્પષ્ટીકરણ

પદ્ય-અર્થકાર—

આ પદ્યમાં પ્રથમમાં બે વારણોમાં ઉલટના પાંચ પાંચ અક્ષરો સમાન છે, બન્ને જાણીતા બે વારણોમાં ઉલટના ૭ ૭ અક્ષરો સમાન છે આ ઉપરથી એક શબ્દ છે કે અર પ્રથમ પદથી ઉલટી હકીકત છે.

વજ્રશુંખલા રેવીનું સ્વરૂપ—

કૃષ્ણ બન્નેનું દમન કરવાને માટે વજ્ર જેવી દુર્ભેદ શુંખલાને જે હસ્તમાં ધારણ કરે છે, તે ‘વજ્રશુંખલા’ એ વજ્રશુંખલાનો બ્યુત્પત્તિ-અર્થ છે. આ પદ્ય એક નિલ-રેવી છે. આ રેવી એક હાથમાં શુંખલાને ધારણ કરે છે અને બીજા હાથમાં ગદા રાખે છે. વળી તે કનકસમાન પીતલવર્ણી છે અને પદ્મ એ બેનું આસન છે. આ વાતની નીચેના શ્લોક પણ સાધી પૂરે છે:—

“સપ્તહસ્તગદાહસ્તા કનકામસિમ્હા ।

પદ્માસનસ્થા શ્રીવજ્ર-શુંખલા હસ્તુ તા ચચાર ॥”

—આભાર-વિનયકર, પૃષ્ઠ ૧૧૧.

નિર્વાણ-કલ્પિકામાં તો આ રેવીના સ્વરૂપમાં વ્યૂહ ઉલ્લેખ છે. ત્યાં તો કહ્યું છે કે “તથા વજ્રહસ્તા ગદાહસ્તા પદ્માહસ્તાં ચતુર્ભુજાં વરુણહસ્તામ્બિતરશ્ચિત્કર્તા વજ્રહસ્તામ્બિ-પિટ્થવામકર્તા ચેતિ” અર્થાત્ વજ્રશુંખલા રેવી ચંચળા જેવી શુંખલા છે અને તેને પદ્મનું આસન છે. નિર્વાણમાં તેને આર હાથ છે. તેના જમણા બે હાથ વજ્ર અને શુંખલાથી ભેરવે છે, બન્ને યાગ્ય બે હાથ પદ્મ અને શુંખલાથી અલગ છે

શબ્દાર્થ

ઉદક=જલ, પાણી
 પવિત્રિત=પાવન કરેલ.
 મન્દર=મંદિર.
 અગ=પર્વત, ગિરિ
 મજ્જનોદકપવિત્રિતમન્દરાગાઃ=સ્નાન-જલ વડે પાવન
 કર્યો છે મંદિર ગિરિને જેમણે એવા
 તોષેણ (મૂં તોષ)=હર્ષભેર.
 યાન્ (મૂં યદ્)=જેમને
 ઉપાસત (ધાં ઘાસ્)=સેવા કરતા હવા
 મન્દ=મંદ, કમબેર
 રાગ=રાગ
 મન્દરાગાઃ=મન્દ પડી ગયો છે રાગ જેમનો એવા
 ધર્મ=તાપ, અશ્નિ.
 અભિધ=સમુદ્ર

પતન=પતન, પડવું તે.
 ઘર્મોદયાભિધપતને=તાપના ઉદય અને સમુદ્રમાના
 પતનને વિષે
 વન=જલ
 રાજિ=પક્ષિ
 નૌ=નાવ
 વનરાજિનાવઃ=જલની વૃષ્ટિ અને નૌકા (સમાન)
 નન્દિત (ધાં નન્દ)= (૧) સમૃદ્ધ બનાવેલ, (૨) આનંદ
 પમાડેલ
 સહ=સહિત
 નર=મનુષ્ય
 નન્દિતસદેવનરાઃ=(૧) સમૃદ્ધ બનાવ્યા છે દેવો
 અને મનુષ્યોને જેમણે એવા, (૨) આનંદ પમાડ્યો
 છે અમરો અને માનવોને જેમણે એવા

શ્લોકાર્થ

સમસ્ત જિનેશ્વરોની સ્તુતિ—

“જ (જિનવરોએ) (સ્નાન-) જલ વડે મંદિર ગિરિને પાવન કર્યો છે તેમજ
 વળી શાન્ત થઈ ગયો છે રાગ જેમનો એવા (મુનિવરો) જેમની હર્ષભેર અત્યંત સેવા
 બળવતા હવા, તે (કપાયરૂપી) તાપને (નષ્ટ કરવામાં) જલની વૃષ્ટિસમાન અને
 સમુદ્ર-નિમજ્જનથી (રક્ષણ કરવામાં) નૌકાસમાન એવા, તેમજ સમૃદ્ધ બનાવ્યા છે
 [અથવા આનંદ પમાડ્યો છે] દેવોને અને મનુષ્યોને જેમણે એવા જિનો (હે ભગ્ય
 જનો!) તમારૂં રક્ષણ કરે.”—૨૨

સ્પષ્ટીકરણ

પદ-અર્થકાર—

પદ-અર્થકારના સંબંધમા આ પદ વીસમા પદને મળતું આવે છે, કેમકે યસકાદિકથી
 અલકૃત પદમા વિસર્ગને લીધે થતી ભિન્નતા લેખે ગણાતી નથી. કહ્યું પણ છે કે—

“યમક-શ્લેષ-ચિત્રેણ, વવયોર્ડલયોર્ન ભિત્ ।
 નાનુસ્વારવિસર્ગૌ ચ ચિત્રમહ્ણાય સમ્મતૌ ॥”

—વાલ્મીકીકાર,

૫ ૫ ૫ ૫

૧ આ પર્વતના શાસ્ત્રમા સોળ નામો આપ્યાં છે તે પૈકી ‘મન્દાર’ એ એક છે આ વાતની
 જરૂરબૂદ્ધીપ-પ્રશ્નિ (અર્થ વક્ષસ્કાર) સાક્ષી પૂરે છે

પદ્યસ્ત્રે (મૂ વચન) = વચનની, પ્રતિબંધન,
 પદ્યપ્રકાર (મૂ વચન) = પદ્યપ્રકારને વિષે.
 કુચલ (વા જ) = તમે કરો.
 મત્કિ (મૂ મત્કિ) = અભિ, એવા.

જેવ (વા જિ) = છત્રી ઠાકવ તેવા.
 અજેવ = કોઈની પરુ નહિ છત્રાવેલા.
 ઠાકવ (વા ઠ) = પ્રતિષ્ઠાપાત્ર, પ્રતિષ્ઠાપી.
 અજેવપદ્યસ્ત્રે = અજેવ તેમજ પ્રતિષ્ઠાપી.

શ્લોકાર્થ

શ્રીપદ્યપ્રકારની સ્તુતિ—

“પરવાણના વર્ણના સમાન છે કાશ્મિની સપત્તિ એવી એવા, વળી સ્વર્ગમાંના
 વૃક્ષિનાં (અર્થાત્ પારિભવકનાં) પુષ્પના સમૂહો વડે દેવતાઓના સમુદાય દ્વારા પૂજાયેલ
 એવા, તેમજ વળી અન્ન-રહિત તથા પ્રત્યક્ષી એવા, તથા અચળ અને પ્રત્યક્ષ-પાપ
 એવા પદ્યપ્રકાર (પદ્ય)ની ઉર્ણપૂર્વક (હે ભયો!) તમે લલિત કરો.”—૨૧

સ્પષ્ટીકરણ

પદ્ય-અધિકાર—

આ પદ્યનાં આદિ અક્ષરોમાં ઉચરના પાંચ પાંચ અક્ષરો સમાન છે અર્થાત્ આ ૧૦ અક્ષર-
 સમપદ્યાક્ષરપુનરાવૃત્તિરૂપ અમકશી વળાંકી રજુ છે.

સમસાગિનેશ્વરપાયાં સ્તુતિ:—

યે મચ્ચનોદકપવિત્રિતમન્દરાગા

સ્તોપેળ યાનલમુપાસત મન્દરાગા: ।

અમોદયાશ્ચિપતને ઘનરાજિનાથ

સ્તે પાન્તુ નન્દિતસદેઘનરા જિના ઘ: ॥ ૨૨ ॥

—અસન્દ૦

ટીકા

તે જિના ઘ: પાન્તુ । યે જિના મચ્ચનોદકન પવિત્રીકૃતો મન્દરાગો-મેલ્લેલે । ઠો-
 પજ-હર્ષેજ । યાન્ જિનાન્ ડપાસત-સેવિતવન્તા: । કે? મચ્ચા રાગો યેર્ષા ઠ, યતલતા
 સાધકા: । અમોદયા-કપાયાદયા: । અશ્ચિપતન-સંસારપતનમ્ । અમોદયાઘ અંસાર(અશ્ચિ)-
 પતન ચ અજ સમાહારદ્વન્દ્વો જિયેયા: । અમોદયે ઘનરામિતુક્યાઃ, અશ્ચિપતને માથ(ની)-
 કન્યા: । નન્દિતાઃ-સમૃદ્ધિં નીતાઃ સદઘનરાઃ-સામરપુક્યા પેલ ॥ ૨૨ ॥

અન્યથા

ય મચ્ચન-અદક-પવિત્રિત-મન્દર અમ્યા, યાથ ચ મચ્ચ-રામાઃ સાપજ અઠક ડપાસત તે ઘર્ણ-
 અદય-અશ્ચિ-વતલે અજ-રાજિ-માથા, નન્દિત સ-દેઘ-નરાઃ જિનાઃ ઘા પાન્તુ ।

૧ આ ઘા ઠીકર શ્રીપદ્યપ્રકારના સંબંધી કુલ ઠીકાર સ્તુતિ-શ્લોકવિશ્લેષકા (૧ ૬૦)માં
 અપવાદમાં આવી છે

जिनमतविचारः—

शक्यादिविष्यवनितीघधवस्तुत । स्व
मव्याहृतोदितयथाविधवस्तुतत्व । ।
स्यान जिनेन्द्रमत । नित्यमकम्प्रवेहि
जन्माद्यनन्तविपद्या शमक प्रदेहि ॥ २३ ॥

—वस्तुत०

टीका

हे जिनेन्द्रमत ! त्वं प्रकरणेण देहि स्यानम् । हे शक्यादेः—इन्द्राण्यादेः विष्यवनिता-
पस्य धया-भर्तारस्यैः स्तुत ! । मव्याहृतं—अनाहृतं चरित यथाविधं वस्तुतत्वं येन
तस्मान्मरणे । किंविधं स्यान ! नित्यं अकम्प्रा देहि नो पसिंस्तत् । जन्माद्यपद्य वा अनन्ता
विपद्यश्च तासां शमकम् ॥ २३ ॥

अन्वयः

शकी-आदि-विष्य-वनिता शोच धय-स्तुत ! मव्याहृत-चरित-यथाविध-वस्तु-तत्त्व ! जि
इन्द्र-मत ! त्वं नित्यं अ कम्प-देहि, जन्म-आदि-अनन्त विपद्यां शमकं स्यात् प्रदेहि ।

शुद्धार्थ

शकी=५-शकी.

वनिता=वनिता, जन्म, नारी.

शोच=शुचि.

धय=पति, धर्म.

शक्यादिविष्यवनितीघधवस्तुत ! = हे ५-शकी प्र
मुच दिग्भंगनाम्नोना समुद्रना पतिशो वी
स्तुति इतिवैव ।

त्वं (मू इन्द्र) = त्वं

मव्याहृत (वा इन्द्र) = अनाहृत, निरामित.

चरित (वा इन्द्र) = चरित यथाविध, इन्द्रोना आनेव.

यथा=यथा.

विपद्य=प्रकार.

यथाविध=यथा यथावे तेम.

तत्त्व=तत्त्व, सार.

जन्माद्यनन्तविपद्याविपद्यस्तुतत्त्व ! = निरामित ।

तेमम उद्वेगनां आनेव उ यथाविध यथावे-तत्त्व
नेनां नेनां (सं)

स्यात्वं (मू स्यान) = स्यानने, पदे.

इन्द्र=मुच.

जिनेन्द्रमत ! = हे जिनेन्द्रना सिद्धत !

नित्यं=सर्वदा.

कम्प=मूच/नार.

अकम्प=अदि मूच/नार.

देहि=देहि, इन्द्र.

जन्माद्यनन्तविपद्यां नवी लोको नेने निने नेना.

जन्म (मू जन्म) = जन्म, इन्द्रपति.

अनन्त=अनन्त-चरित, नि सीध.

जन्माद्यनन्तविपद्यां = य भादिः अनन्त यथाविधोव.

यथाविध (मू यथाविध) = यथा इन्द्रना, सार इन्द्रना.

प्रदेहि (वा इन्द्र) = प्रदेहि.

शुद्धार्थ

जिन मतने विचार—

" हे ५-शकी प्रमुच दिग्भंगनाम्नोना समुद्रना पतिशो वदे (यथावेत् ५-शकी इन्द्रो इन्द्रो)
स्तुति इतिवैव (नेन आनेम) ! (कुवादीनां नुक्तिशोधी) अनाहृत उ तेमम वणी

१११
 ११२
 ११३
 ११४
 ११५
 ११६
 ११७
 ११८
 ११९
 १२०
 १२१
 १२२
 १२३
 १२४
 १२५
 १२६
 १२७
 १२८
 १२९
 १३०
 १३१
 १३२
 १३३
 १३४
 १३५
 १३६
 १३७
 १३८
 १३९
 १४०
 १४१
 १४२
 १४३
 १४४
 १४५
 १४६
 १४७
 १४८
 १४९
 १५०

रत्नकुशी

निर्वाणकठिकायाम्—

-रत्ना । ॥ १११ । ॥ ११२ । ॥ ११३ । ॥ ११४ । ॥ ११५ । ॥
 ११६ । ॥ ११७ । ॥ ११८ । ॥ ११९ । ॥ १२० । ॥ १२१ । ॥ १२२ । ॥ १२३ । ॥ १२४ । ॥ १२५ । ॥

१११
 ११२
 ११३
 ११४
 ११५
 ११६
 ११७
 ११८
 ११९
 १२०
 १२१
 १२२
 १२३
 १२४
 १२५
 १२६
 १२७
 १२८
 १२९
 १३०
 १३१
 १३२
 १३३
 १३४
 १३५
 १३६
 १३७
 १३८
 १३९
 १४०
 १४१
 १४२
 १४३
 १४४
 १४५
 १४६
 १४७
 १४८
 १४९
 १५०

१११
 ११२
 ११३
 ११४
 ११५
 ११६
 ११७
 ११८
 ११९
 १२०
 १२१
 १२२
 १२३
 १२४
 १२५
 १२६
 १२७
 १२८
 १२९
 १३०
 १३१
 १३२
 १३३
 १३४
 १३५
 १३६
 १३७
 १३८
 १३९
 १४०
 १४१
 १४२
 १४३
 १४४
 १४५
 १४६
 १४७
 १४८
 १४९
 १५०

वेत्तुं छे यथाथं वस्तु-तत्त्व ज्ञेये विषे अथा दे (जैन ग्रामन) ! हे जिते-
 ल्ना ! इहापि धूमता नधी छयो ज्यां अथा तेमय 'जन्मादिक अनन्त
 ततो अंत आणुनाश अथा (भुजि-३५) स्थानते तु आप. "—२३

अथश्रीशुशु

। मरुंदि—

य पद्यना आदे यशोना छेवटना पाच पाच अक्षरेशे ग्रामान छे अर्थान आ पद्य पादांत-
 यशरपुनरावृत्तिरूप यमनधी सोमो दधु छे.

५ ५ ५ ५

वज्राक्षुशीदेव्याः स्तुतिः—

अध्यास्त या कनकरुक् सितवारणेशं

'वज्राक्षुशी' पटुनराजहितवारणे शम् ।

न एकैव विजये बहुधा तु सारं

वज्राक्षुशं शृतवती विदधानु साऽरम् ॥ २४ ॥ ६ ॥

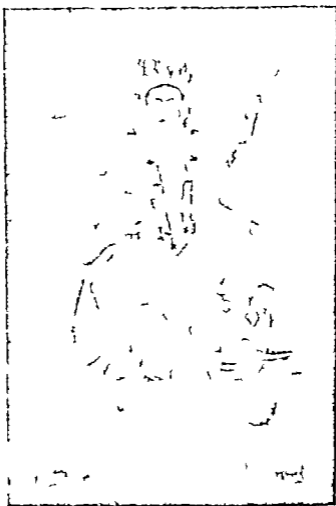
—यमन्त०

टीका

शं-मौह्यं वज्राक्षुशी विदधानु । या अध्यास्त सितवारणेशं-गजेन्द्रम् । या कनक-
 रुक् । अहिता-वैरिणस्तेषा निवारणे न एकैव विजये कर्तव्ये वज्राक्षुश शृतवती, किन्तु
 बहुमफारिः । श किंभूतं ? सारम् । सा अर-शीघ्रम् ॥ २४ ॥

अन्वयः

या कनक-रुक्, अहिता-वारणे पटु-तया 'वज्राक्षुशी' सित-वारण-इत्य अयास्त, विजये नदि
 मरुषा तु या बहुधा अर-अत्रत इत्यर्था, सा सारं शं अर विदधानु ।

निशाचरविग्रहाम्—

रत्नाङ्गी हनकरणा गजपादनी धनुमुनी धनुष्यज्जुनरि त्
 इय मायुर्द्विदुःशुभ्राम्भो भवि ।

ઉદ્યમાં આવેલ છે યથાર્થ વસ્તુ—તત્ત્વ જેને વિષે એવા હે (જૈન શાસન) ! હે જિને-
શ્વરના સિદ્ધાન્ત! કદાપિ ધ્રુજતા નથી જીવો જ્યાં એવા તેમજ જન્માદિક અનન્ત
આપત્તિઓનો અંત આણનારા એવા (‘મુક્તિ-૩૫’) સ્થાનને તુ આપ.”—૨૩

સ્પષ્ટીકરણ

પદ્ય-ચમત્કાર—

આ પદ્યના ચારે ચરણોના છેવટના પાંચ પાંચ અક્ષરો સમાન છે અર્થાત્ આ પદ્ય પાદાંત-
સમપચાક્ષરપુનરાવૃત્તિરૂપ ચમત્કથી શોભી રહ્યું છે.

✽ ✽ ✽ ✽

વજ્રાહ્લુશીદેવ્યાઃ સ્તુતિઃ—

અધ્યાસ્ત યા કનકરુક્ સિતવારણેશં

‘વજ્રાહ્લુશી’ પદ્મતરાઽહિતવારણે શમ્ ।

ન હ્યેકધૈવ વિજયે વહુધા તુ સારં

વજ્રાહ્લુશં ધૃતવતી વિદધાતુ સાઽરમ્ ॥ ૨૪ ॥ ૬ ॥

—વસન્ત૦

ટીકા

શં—સૌખ્યં વજ્રાહ્લુશી વિદધાતુ । યા અધ્યાસ્ત સિતવારણેશં—ગજેન્દ્રમ્ । યા કનક-
રુક્ । અહિતા—વૈરિણસ્તેપાં નિવારણે ન હ્યેકધૈવ વિજયે કર્તવ્યે વજ્રાહ્લુશં ધૃતવતી, કિન્તુ
વહુપ્રકારૈઃ । શં કિંભૂતં ? સારમ્ । સા અર—શીઘ્રમ્ ॥ ૨૪ ॥

અન્વયઃ

યા કનક-રુક્, અહિત-વારણે પદ્મ-તરા ‘વજ્રાહ્લુશી’ સિત-વારણ-રૂંશં અધ્યાસ્ત, વિજયે નહિ
પ્રકધા તુ યવ વહુધા વજ્ર-અહ્લુશ ધૃતવતી, સા સાર શં અર વિદધાતુ ।

શીખ્દાર્થ

અધ્યાસ્ત (ધાં ણાસ્)=એસતી હવી, આરોહણ કરતી
હવી

રુક્=કાતિ
કનકરુક્=કાચન જેવી કાતિ છે જેની એવી
સિત=ચેત
વારણ=હાવી, ગજ
સિતવારણેશં=ચેત ગજરાજના ઉપર

વજ્રાહ્લુશી=વજ્રાહ્લુશી (દેવી)

પદ્મ=આલાક, હોંશીઆર

પદ્મતરા=વિશેષ આલાક

વારણ=નિવારણ, રોકી રાખવું તે.

અહિતવારણે=શત્રુઓના નિવારણને વિષે.

શ=સુખવાચક અન્વય

૧ જન્માદિક આપત્તિને સાડ જીવો સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (પૃ૦ ૧૦૫)

૨ ‘જૈન દૃષ્ટિએ મુક્તિનું સ્વરૂપ’ એ વાત ન્યાયતીર્થે ન્યાયવિશારદ મુનિરાજ શ્રીન્યાયવિજયકૃત
‘ન્યાયકુશુમાજીવિ’ના પચમ સ્તબકમા અને તદ્દગત શ્લોકો ઉપરના મારા સ્પષ્ટીકરણમાં વિચારવામાં આવી
છે. ૧૧ી સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (પૃ૦ ૪૨-૪૩)મા પણ આ સબધમાં વિચાર કરવામાં આવ્યો છે.

વલિગ્રહિ.

વજ્રપા=એક પ્રકારે.

વિજ્રહે (વૃ વિજ્ઞ) = અને વિગે શ્લોકમાં.

વહુપા=અનેક પ્રકારે.

શુ=ક્રિયા, જ્ય.

ચારં (વૃ ચર) = સારણ.

વજ્રાહાર્યં=વજ્ર વજ્ર બંધુએ.

પુલવલી (વ વૃ) = પારણ કર્મ.

વિજ્ઞપાણુ (વા જ્ઞ) = ક્ષેત્ર.

ચારં=શીઘ્ર, વલરી.

સ્તોત્રાર્થ

વજ્રકુશી દેવીની સ્તુતિ—

“કામિનના સમાન કાલિવાળી તેમજ શત્રુઓનું નિવારણ કરવામાં અલિશબ અનુર
ભવી એ વજ્રકુશી (દેવી) એટ ગજગણ ઉપર બેસતી હતી તેમજ મણે નિબંધમાં
એકજ રીતે તહિ ક્રિન્તુ અનેક પ્રકારે વજ્ર અને અકુશને પારણ કર્યો, તે (દેવી)
(હે ભગ્યો! તમને) સત્વર સારભૂત મુખ સમર્પો.”—૨૪

સ્પટીકરણ

૫૪-જમતાર—

આ ૫૪ ૫૪-જમતારમા પાંચમા અને બારમા પદને મણતું આવે છે, કેમકે તેનાં પ્રક-
ર્માં જે શરણોમાં છેવટના પાંચ પાંચ આશરો સમાન છે, જ્યારે બાકીનાં જે શરણોમાં છેવટના
બાર બાર આશરો સમાન છે.

વજ્રકુશી દેવીનું સ્વરૂપ—

વજ્ર અને અકુશને જે પારણ કરે તે ‘વજ્રકુશી’ એ વજ્રકુશી સમનો બુદ્ધિ-
બર્ષ છે આ નિધ-દેવીની કામનવર્ણી કાચા છે અને તેને કાચીનું ચાકન છે. નિષેધમાં તેને
બાર ક્રમ છે તેના જમણા બે ક્રમ વરદ અને વજ્રથી નિર્ધરિત છે જ્યારે ડાબા બે ક્રમ
તો મહાકાલ (જીએક) અને અકુશથી અલકૃત છે આ પ્રમાણેનો કોષ્ટક નિર્ધારણ-ક્રમ
કામાં છે એ ક્રમ છે કે—

“તયા વજ્રાહાર્યી કલકમળી ગજચાહાર્યં શત્રુમુંઘ્યં વરદવજ્રપુલવલિમ્બકર્યં માતૃશિશકણુ
કલ્યામહાર્યં ચેતિ”

આ સંબંધમાં નીચેનો શ્લોક નિવારી લખ્યો.

“વિક્રિતાવજ્રકલકમળોત્તમકુલપુષ્પ

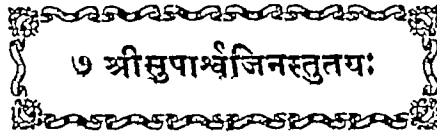
હય્ય સુલતલિકલવલકલકલોત્તમ્યામિત્તિ ।

કમ્પલવલિગમવા મુલપલ્લ ધિર્મ

‘વજ્રાહાર્યી’ હવ્તુ વજ્રસમાવચકિત્તિ ॥”

—આચાર્ય ૧૫૬ ૧૧૨.

७ श्रीसुपार्श्वजिनस्तुतयः

अथ श्रीसुपार्श्वनाथस्य संकीर्तनम्—

आशास्ते यः स्तवै युष्मानित्यसौ ख्यातिभाजनः ।

श्री'सुपार्श्व' ! भवत्येव, नित्यसौख्यातिभा जनः ॥ २५ ॥

—अनुष्टुप्

टीका

हे नित्यं सौख्यं यस्य सः । यः पुमान् आशास्ते—इच्छति । कथं ? इति अहं स्तवै युष्मान् । असौ सः । अतीव भा—दीप्तिर्यस्यासौ अतिभा जनो—लोकः । अत्र समासान्तविभक्तिः । स ख्यातिभाजनो भवत्येव चेति ॥ २५ ॥

अन्ययः

श्री-'सुपार्श्व' ! नित्य-सौख्य ! यः युष्मान् स्तवै इति आशास्ते, असौ जनः अति-भाः ख्याति-भाजन. (स) भवति एव ।

शब्दार्थ

आशास्ते (घा० शास्)=छन्दे छे
स्तवै (घा० स्तु)=स्तु स्तव
युष्मान् (मू० युष्मद्)=तमने
असौ (मू० अदसू)=ते
ख्याति=शीर्ति, आश्रु.
भाजन=पान
ख्यातिभाजन.=शीर्ति-पान
श्री=मानार्थनायक शब्द

सुपार्श्व=सुपार्श्व (नाथ), सप्तम तीर्थंकर

श्रीसुपार्श्व ! =हे श्रीसुपार्श्व (नाथ) !

भवति (घा० भू)=थाय छे

सौख्य=सुખ

नित्यसौख्य ! =सर्वदा सुખ छे जेने जेना ! (स०)

अतिभाः=अतिशय कान्ति छे जेनी जेवा.

जन. (मू० जन)=लोक, मनुष्य.

श्लोकार्थ

श्रीसुपार्श्वनाथस्य संकीर्तनम्—

“ हे श्रीसुपार्श्व (नाथ) ! हे सर्वदां सुખ छे जेने जेवा (ईश्वर) ! तू तमने स्तवु जे प्रकારनी जे छुञ्छा राषे छे, ते मनुष्य अतिशय कान्तिवाणे तेमज शीर्ति-पान जने छे ”—२५

વલ્લભાસિ.

વલ્લભાસિઃ પ્રકારે.

વિદ્યારે (શ્રી મત્સ્ય) = અરને સિરે, કપેદમાં.

વલ્લભાસિઃ પ્રકારે.

મુચ્ચિત્, ૫૫.

સારં (મુ. છત્ર) = સારકથા.

વજ્રાદ્યી = વજ્ર વથા અંકુશને.

પુત્રવણી (વા. ૪) = પારણુ કથી.

વિદ્યાપાતુ (વા. ૪) = કથે.

સરં = સીર, જલદી.

શ્લોકાર્થ

વલ્લભુશી રેવીની સ્તુતિ—

“ કાંચનના સમાન કાંચિવાળી તેમજ શુભ્રુએતું નિવારણ કરવામાં અસિદ્ધજ મતુર એવી એ વલ્લભુશી (રેવી) જેત અલસજ ઉપર બેસતી હવી તેમજ એણે નિબંધમાં એકજ રીતે નહિ ક્રિન્તુ અનેક પ્રકારે વજ્ર અને અકુશને ખારણુ કથી, તે (રેવી) (હે સન્ધ્યા ! વખને) સત્વર સારમૂત મુખ સમર્પો. ”—૨૪

સ્વપદીકરણ

૫૫-વખતારે—

આ ૫૫ ૫૫-વખતારમાં પાચમા અને બારમા વચને મળતું આવે છે, કેમકે તેનું પ્રથમમાં બે વારણુમાં ઉવટના પાંચ પાંચ અક્ષરો સમાન છે, બપારે બાહીનાં બે વારણુમાં ઉવટના બાર બાર અક્ષરો સમાન છે.

વલ્લભુશી રેવીનું સ્વરૂપ—

વજ્ર અને અકુશને એ ખારણુ કરે તે ‘ વલ્લભુશી ’ એ વલ્લભુશી શબ્દનો ન્યૂત્પત્તિ-આર્થ છે. આ નિવ્ય-રેવીની કાંચનવર્ણી કાષા છે અને તેને કાષીનું ચાકન છે. ત્રિશંખમાં તેને બધા હાથ છે તેના જમણા બે હાથ વજ્ર અને વજ્રથી વિભૂષિત છે, બપારે યાજ્ઞ બે હાથ તેો માતુશિશ્ય (બીએફ) અને અકુશથી અલકૃત છે. આ પ્રમાણેનો પ્રદેશ નિર્વાણુ-કાંચિ કામાં છે અં કશુ છે કે—

“ તથા વજ્રાદ્યીં જ્વજ્વરથીં વજ્રબાહવાં ચતુર્મુખાં વજ્રવજ્રપુત્રવલ્લભકર્ણ માતુશિશ્યકણુ વખતમહર્ષ્યાં જેતિ ”

આ સંબંધમાં નીચેનો શ્લોક નિવારી લખ્યો.

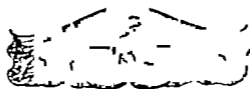
“ ત્રિશંખવજ્રવજ્રકણુવખતમહર્ષ્યાં

હસ્ત્ય શુભ્રવલ્લભકર્ણવખતમહર્ષ્યાં ।

હમ્મત્સ્યવલ્લભકર્ણ મુખવચ ચિત્તં

‘ વજ્રાદ્યીં ’ દરતુ વજ્રવખતમહર્ષ્યાં ॥ ”

—આચાર્ય ૧૯૦૨ વર્ષકે ૧૧૨

શ્લોકાર્થ

જનનેશ્વરેશું કીર્તન—

“ જ (જે ચરણો) અત્યંત નમ્ર એવા સુરેની સભા વડે સેવાએલાં છે, તેમજ વળી જ દિવ્ય, સુવર્ણમય તેમજ અમ્બાન એવાં રક્ત કમલોના ઉપર સદા આરૂઢ થયેલાં છે, તે જિનનાં ચરણોને હુ સ્તવું છુ ”—૨૬

❖ ❖ ❖ ❖

જિનવાણીવિચાર:—

યશો ધત્તે ન જાતારિ—શમના વિલસન્ ન યા ।

સાઽઽર્હતી ભારતી દત્તાં, શમનાવિલસન્નયા ॥ ૨૭ ॥

—અતુ

ટીકા

‘સા ભારતી શં દદાતુ । યા ભારતી યશો ન ધત્તે ? કિન્તુ ધત્ત ઇવ । સૈવ વિશિ-
વ્યત્તે—જાતમરિશમનં યસ્યાઃ સા । કિંમૂતં યશઃ ? વિલસદ્—વિજૃમ્ભમાણમ્ । અનાવિલા—
અનાકુલાઃ શોભના નયા યસ્યા સા ॥ ૨૭ ॥

અન્વયઃ

યા જાત-અરિ-શમના વિલસદ્ યશ. ન ધત્તે ન, સા અનાવિલ-સદ્-નયા આર્હતી ભારતી શં દત્તામ્ ।

શ્લોકાર્થ

યશ. (મૂં યશસ્)=કીર્તિને	આર્હતી=તીર્થંકરસબ્ધી
ધત્તે (ધાં ધા)=ધારણુ કરે છે	દત્તામ્ (ધાં દા)=અર્પાં
જાત (ધાં જન્)=કરેલ	નારતી (મૂં ભારતી)=વાણી
શમન=વધ, નાશ	અનાવિલ=નિર્મલ
જાતારિશમના=શાત કરી દીધા છે શત્રુઓને જેણે	અનાવિલસન્નયા=નિર્મલ તેમજ શોભનીય છે નયો
એવી	જેમા એવી
વિલસદ્ (ધાં લ્)=વિલાસ કરતુ, ઉદ્ધાસ પામતું	

શ્લોકાર્થ

જિન-વાણીના વિચાર—

“ શાંત કરી દીધા છે શત્રુઓને જેણે એવી જ (જિન-વાણી) કીર્તિને ધારણુ કરતી નથી એમ નહિ (પરતુ કરે છેજ), તે નિર્મલ તથા શોભનીય (નૈગમાદિક) નયોથી વ્યાપ્ત એવી અર્હત્-સબ્ધિની વાણી (ભવ્ય-જનોને) સુખ અર્પો. ”—૨૭

સ્પષ્ટીકરણુ

પદ-મીમાસા—

આ તેમજ આર પછીનાં પણ ત્રણ પદો 'સ્લોક' માને 'અનુક્રમ' હવેમાં સ્થાનેકા ઉ વ્યાનુ લક્ષણ એમ આપવામાં આવે છે કે—

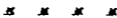
“સોકે વર્ષ શુદ્ધ ભેર્ય સર્વેજ કષ્ટુ પચ્ચમ્મ્ ।

શિષ્યગુણાદયોદ્ધસં સતમ દીર્ઘમમ્યયો ॥”—મુતો શ્લો ૧

અર્થાત્ સ્લોક નામના છઠ્ઠાં શ્વારે ચરણોમાં છૂટો અક્ષર દીર્ઘ અને પંચમો સર્વત્ દ્વિત્વ ક્ષણવો અષ્ટાદશી અને ચોથા ચરણનો ચાતમો અક્ષર દ્વિત્વ અને બાકીનાં બે શ્વાર યોનો તે અક્ષર દીર્ઘ સમજવો.

પદ-અર્થકાર—

અક્ષર સુખીમાં આપણે જે જે પદો બોધ ગયા તેમાં તો પદાંતમાં અનુક અક્ષરો અમાન હતા. અત્ર તો આણુ ખીણુ વચ્ચે ચોથા ચરણની સાથે મળતુ આવે છે એ શ્વાર વચ્ચેની રુદ્ધિને વિશિષ્ટતા સૂચવે છે આ પછીનાં ત્રણ પદો પણ આ પ્રકારના વચ્ચેથી શોધી શકાં છે.

ચિનકવસ્ત્રકક્ષીર્વનમ્—

જિનાંહી નોમિ યો સુદ્યાવાનતામરસસદા ।

આરુઢો વિઠ્યસૌવર્ણાવાનતામરસં સદા ॥ ૨૬ ॥

—શ્લુ૦

ટીકા

યૌ સુદ્યા—સેવિતી । અવાનં—અમ્હાનમ્ ॥ ૨૬ ॥

સમ્બધઃ

યૌ આમત-અમર-સંસદા ક્ષુદ્રી વિઠ્ય-સૌવર્ણ-અવાન-તામરસં સદા આરુઢો, (યૌ) ચિવ-હંદી વૈમિ ।

૨૧૦-ઠાઈ

કંઠિ=મરુ.

ચિવાંહી=ચિત્તેનં યે ચરણેને.

યૌ (યુ યુ)=એ મે.

ક્ષુદ્રી (યુ ક્ષુ)=દેવન ક્ષાત્રેક.

આમત (યા અ)=અવત પ્રણામ કરેલ.

અમર=દેવતા, દુર.

સંસદા=સભા, ધરીવદ

આવતામરસંસદા=અનૈત નમ એવી સુદીની કથા વે.

આરુઢો (યુ આરુઢ)=અમરુ વરેલ.

સૌવર્ણ-કાશમવ.

અવાન=અમ્હાન, નહી કમમવ વરેલ.

તામરસ=રસ કમવ.

વિઠ્યસૌવર્ણાવાનતામરસં=વિઠ્ય, સુભવન તેવજ અમ્હાન એનાં રસ કમમવ ઉવર.

૧ શીશુવિજ્ઞાનકૃત ચિનકાવસ્ત્રકક્ષીર્વનનાં સમસ્ત પદો આવા વચ્ચેથી શોધે છે અષ્ટાદશી શીશુવિજ્ઞાનકૃત સ્પષ્ટીકરણુ અવવિશ્વવિદ્યાનાં વળાં પરાં પદો આવા વચ્ચેથી શોધાવે છે

ટીકા

જિના મુદં વિદધતઃ-કુર્વન્તઃ । કેન ? શોભનવચસા । કિંમ્ભૂતેન ? સમાં રાજિતું શીલં યસ્ય તત્ સમારાજિ તેન સમારાજિના । અવન્તુ-રક્ષન્તુ । ભવતઃ-સંસારાત્ । પાપસ્ય નિવાસો ય(સ્મિ)સ્તસ્માત્ । ભુવનોદ્વ્યોતકાઃ, ન વિદ્યતે દર્પકઃ-કામો યેષા તે । ભુવન-ભાસકાશ્ચ તેડર્પકાશ્ચ ભુવન૦ । વિલીનો મલો યસ્માત્ તત્ એવંવિધસ્ય કેવલસ્યાતુલવિકાસં વિન્નતિ-ધારયન્તિ યે તે તથાવિધાઃ, ભારા ધારકા इत्यर्थः ॥ ૩૦ ॥

અન્વયઃ

સુખ-અતિશય-સમ્પદાં અર્પકાઃ, ભુવન-ભાસક-અ-દર્પકાઃ, વિલીન-મલ-કેવલ-અતુલ-વિકાસ-ભારાઃ, સમા-રાજિના સુ-વચસા સદા મુદં વિદધતઃ જિનાઃ ભવતઃ કલુપ-વાસકાત્ મવાત્ અવન્તુ ।

શીખ-દાર્થ

અવન્તુ (ધા૦ અવ્)=રક્ષણ કરો, બચાવો.

ભવતઃ (મૂ૦ મવત્)=તમને.

મવાત્ (મૂ૦ મવ)=સંસારથી

કલુપ=પાપ.

વાસક=નિવાસ, રહેઠાણ.

કલુપવાસકાત્=જ્યા પાપનો નિવાસ છે ત્યાથી

અર્પકા. (મૂ૦ અર્પક)=અર્પણ કરનારા, આપનારા

અતિશય=અધિકપણું

સુખાતિશયસમ્પદા=સુખના અધિકપણાંરૂપ સપત્તિ-ઓના.

ભાસક=ઘોતક, પ્રકાશ કરનારા.

દર્પક=મદન.

અદર્પક=અવિદ્યમાન છે મદન નેનેવિષે એવા.

ભુવનભાસકાદર્પકાઃ=ત્રૈલોક્યને પ્રકાશિત કરનારા તેમજ વીતરાગ

વિલીન (ધા૦ લી)=સર્વથા નષ્ટ થયેલ.

મલ=મેલ

કેવલ=કેવલજ્ઞાન, સર્વજ્ઞતા.

વિકાસ=વિકાસ, ખીલવણી

ભાર (ધા૦ મ્)=પારણ કરનારા

વિલીનમલકેવલાતુલવિકાસભારાઃ=સર્વથા નષ્ટ

થયો છે મલ નેમાથી અર્થાત્ અત્યંત નિર્મલ એવા

કેવલજ્ઞાનના અપૂર્વ વિકાસને ધારણ કરનારા

વિદધતઃ. (મૂ૦ વિદધત્)=કરનારા

વચસ=વચન

સુવચસા=સુવચન વડે.

સમા=સભા, પર્ષદા

રાજિન્=દીપાવનારા

સમારાજિના=સભાને દીપાવનારા

શ્લોકાર્થ

જિનેશ્વરોનુ સ્વરૂપ—

“ સુખના અતિશયરૂપ સપત્તિઓને અર્પણ કરનારા, ત્રૈલોક્યને (જ્ઞાનરૂપી પ્રજ્ઞાશ વડે) પ્રકાશિત કરનારા અને વર્ણી વીતરાગ [અયવા નિરભિમાની] એવા, વર્ણી અત્યંત

૧ જ્યા મુદ્દી ને અક્રિયા રાગ હોય (ભલે ને તે પ્રશન્ત હોય તો પણ), ત્યાં મુદ્દી તો સર્વજ્ઞતા તેનાથી દત્ત હાથર ગાઉ દૂરજ રહે છે એ વાત ધ્યેયવા નેવી નથી એ વાતના ઉપર શ્રીમાન્ ગૌતમસ્વામીનુ દુષાન્ત દિવ્ય પ્રકાશ પાડે છે

સ્વોકાર્થ

શ્રીમન્દ્રમણની સ્તુતિ—

“સવ (—શ્રમણ)થી કલ્પણ થઈ છે ત્વ યમને એવા (અને)ને મદિ (તેજ) કરી રાખી છે મુક્તિરૂપી પ્રણા એણે એવા, વળી ઉત્તમ છે દેહનો વિસ્તાર એમને એવા વિભુષા વડે આમરો દ્વારા ઈર્ષ્યપૂર્વક અત્યંત વીંબણેલા એવા, તથા વળી શાખદંત્રી મનોહરતા વડે હસી ઠાલી છે (અર્થાત્ પરાસ્ત કરી છે) નિસ્તીર્ણ મન્દ્રમણને એણે એવા પરમેશ્વર 'ચન્દ્રમણને વિનય વડે શોભે તેમ હું સ્તવું કું.”—૨૯

સ્પષ્ટીકરણ

લિનેશરનાં પ્રાપ્તિદાર્થ—

આ પુસ્તકી વૃત્તમાં રચાયેલા પાર્શ્વતસમર્પણાદ્યરુપનણવૃત્તિરૂપ વચ્ચેકાંડકાંથી અલગ પદ દ્વારા આ દ્રમણ મળુના આમર અને આમંડળરૂપી પ્રાપ્તિદાર્થ વિષે સૂચન કરવામાં આવ્યું છે એ કહેવું અશક્યને નહિ જણાય કે હરેક વીચકર આઠ પ્રાપ્તિદાર્થો વડે શોભે છે અને તે આઠ પ્રાપ્તિદાર્થો અન્વ કોઈ નહિ પણ નિમ્ન-લિખિત સ્વોકમાં જણાવેલાં—

‘અયોકહસા સુરુપ્પશ્ચિ-
વિંશ્યપરિમામરમાષર્મ વ ।

મ્યામપ્પક જુમ્મુમિપતવપં

સપ્પાસિદાપામિ કિનેમ્પવજામ્ ॥” —૩૧મી

—(૧) અશોક વૃક્ષ, (૨) દેવકૃત કુમુદી વૃક્ષિ, (૩) કિન્ન ધનિ, (૪) આમર, (૫) સિદ્ધાચન, (૬) આમરદંત્ર, (૭) કુ કુલિ અને (૮) છત્ર છે આ આઠ વસ્તુઓનો સમય વીર્ય કરની સાથે પ્રતિદારીના એવો સોનાથી તે પ્રાપ્તિદાર્થ કહેવાય છે એનું નિશ્ચિત સ્વરૂપ પ્રવચન-સારોહારના ૩૬મા દ્વારમાંથી તથા વિચાર-સારના ૧૧૭મા દ્વારમાંથી એમ શક્ય છે આ સમયમાં થોડી થોડી કહીકત તો સ્તુતિ-વ્યવસ્થાવિધિના ૯૪મા પદ ઉપરના સ્પષ્ટીકરણ ઉપરથી પણ મળી શકશે.

જિન-સ્વરૂપ—

અવન્તુ મવતો મઘાત્ ફલ્પવાસકાદર્પકાં

સુસ્થાતિશયસમ્પદાં મુવનમાસકાદર્પકાઃ ।

વિલીનમલ્કેવલાતુલવિકાસમારા જિના

મુદ્ વિદપત્ સદા સુવષ્ણસા સમારાજિના ॥ ૩૦ ॥

—૩૦

ટીકા

જિના મુદં વિદધતઃ-કુર્વન્તઃ । કેન ? શોભનવચસા । કિંભૂતેન ? સખાં રાજિતું શીલં યસ્ય તત્ સખારાજિ તેન સખારાજિના । અવન્તુ-રક્ષન્તુ । ભવતઃ-સંસારાત્ । પાપસ્ય નિવાસો ય(સ્મિ)સ્તસ્માત્ । ભુવનોદ્વ્યોતકાઃ, ન વિદ્યતે દર્પકઃ-કામો યેવાં તે । ભુવન-ભાસકાશ્ચ તેડર્પકાશ્ચ ભુવન૦ । વિલીનો મલો યસ્માત્ તત્ એવંવિધસ્ય કેવલસ્યાતુલવિકાસ વિભ્રતિ-ધારયન્તિ યે તે તથાવિધાઃ, ભારા ધારકા इत्यर्थः ॥ ૩૦ ॥

અન્વયઃ

સુખ-અતિશય-સમ્પદાં અર્પકાઃ, ભુવન-ભાસક-અ-દર્પકાઃ, વિલીન-મલ-કેવલ-અતુલ-વિકાસ-ભાપાઃ, સખા-રાજિના સુ-વચસા સદા મુદં વિદધત. જિના. ભવત. કલુપ-વાસકાત્ ભવાત્ અવન્તુ ।

શીલ-દાર્થ

અવન્તુ (ધા૦ અવ)=રક્ષણ કરે, બચાવે
 ભવત. (મૂ૦ ભવત)=તમને
 મવાત્ (મૂ૦ મવ)=સસારથી
 કલુપ=પાપ.
 વાસક=નિવાસ, રહેઠાણ
 કલુપવાસકાત્=જ્યા પાપનો નિવાસ છે ત્યાથી.
 અર્પકા (મૂ૦ અર્પક)=અર્પણ કરનારા, આપનારા
 અતિશય=અધિકપણ
 સુખાતિશયસમ્પદાં=શુભના અધિકપણાં સપત્તિ-ઓના
 ભાસક=ઘોતક, પ્રકાશ કરનારા.
 દર્પક=મદન.
 અદર્પક=અવિધમાન છે મદન જેનેવિષે એવા
 ભુવનભાસકાદર્પકાઃ=ત્રૈલોક્યને પ્રકાશિત કરનારા તેમજ વીતરાગ

વિલીન (ધા૦ લી)=સર્વથા નષ્ટ થયેલ
 મલ=મેલ
 કેવલ=કેવલજ્ઞાન, સર્વજ્ઞતા
 વિકાસ=વિકાસ, ખીલવણી
 ભાર (ધા૦ ષ)=ધારણ કરનાર
 વિલીનમલકેવલાતુલવિકાસભારા.=સર્વથા નષ્ટ થયો છે મલ જેમાથી અર્થાત્ અત્યંત નિર્મલ એવા કેવલજ્ઞાનના અર્પૂર્વે વિજાસને ધારણ કરનારા
 વિદધત. (મૂ૦ વિદધત)=કરનારા.
 વચસ=વચન
 સુવચસા=શુભચન વડે.
 સખા=સખા, પર્યાદા
 રાજિન=દીપાવનાર
 સખારાજિના=સખાને દીપાવનાર

ત્રૈલોક્ય

જિનેશ્વરોનુ સ્વરૂપ—

“ શુભના અતિશયરૂપ સપત્તિઓને અર્પણ કરનારા, ત્રૈલોક્યને (જ્ઞાનરૂપી પ્રગણ વડે) પ્રકાશિત કરનારા અને વર્ણી વીતરાગ [અયથા નિરક્ષિમાની] એવા, વર્ણી અત્યંત

૧ જ્યાં સુધી જે અક્ષિમા રાગ હોય (ભલે તે તે પ્રગમ્ત હોય તો પણ), ત્યા સુધી તો સર્વજ્ઞતા તેનાથી દર દહર ગાઉ દરજ રહે છે એ વાત જૂઠવા લેવી નથી એ વાતના ઉપર ત્રીમાન્ ગૌતમસ્વામીનુ દુશાન્ત દિવ્ય પ્રકાશ પાડે છે

५

अप्रतिचक्रा.

श्यामभुवना

निर्वाणकलिकायाम्—

“अप्रतिचक्रा तडिद्वर्णा गरुडवाहना चतुर्भुजा चक्रचतुष्टय-
भूषितकरा चेति ।”

અપ્રતિષ્ઠાવેદ્યાઃ પ્રાર્થના—

આરુઢા ગરુઢ હેમા—ભાડસમા નાશિતારિભિઃ ।

પાયાદ્પ્રતિષ્ઠા ઘો, ભાસમાના શિતારિભિઃ ॥ ૨૮ ॥ ૭ ॥

—અનુ

રીકા

હજ્જ રૂપ આના યસ્યાઃ સા । નાશિતા અરયો પૈસૈઃ । શિતારિભિઃ—શીત્પચક્રૈર્માસ-
માના—શીત્પમાના ॥ ૨૮ ॥

અન્વય

યદહ આરુઢા હેમા[જ]—આમ, અ-સમા નાશિત અરિભિ શિત-અરિભિ માસમાના
'અપ્રતિષ્ઠા' થા પાયાદ્ ।

શબ્દાર્થ

આરુઢા (મુ આરુઢ) = આરુઠ વયેલી	પાયાદ્ (થ ય) = ૨૨૫૫ કરો. અપ્રતિષ્ઠા = અપ્રતિષ્ઠા (હેવી) માસમાના (થ માસ) = શીત્પચક્ર પ્રાપ્તી શિત = શીત્પ. અરિ = અરિ. શિતારિભિ = શીત્પ ચક્રો વરો.
યદહ (મુ યદહ) = યદહ ઓપર	
હેમા [જ] = મુવર્ણ.	
હેમામા = મુવર્ણસમાન પ્રથા છે જેની જેની	
ભાસમા (મુ ભાસમા) = નિરૂપમ અનુપમ.	
નાશિત (થ નાશ) = નાશ કરેલ.	
નાશિતારિભિ = નાશ કર્યો છે અનુભવેલો એવું એવા	

શ્લોકાર્થ

અપ્રતિષ્ઠા હેવીની પ્રાર્થના—

'અરુઠના ઉપર આરુઠ વયેલી, તથા ઠનઠના જેવી ઠાંતિ નાળી તેમજ વળી
સંહાર કર્યો છે અનુભવેલો એવું એવા તીક્ષ્ણ અગ્નિ વડે શીત્પતી જેવી અપ્રતિષ્ઠા
(હેવી) (હે અન્ધા!) તમારૂં પરિપાલન કરશે'—૨૮

સ્પષ્ટીકરણ

અપ્રતિષ્ઠા હેવીતું સ્વરૂપ—

આ હેવીને અરુઠનું વાહન છે. તે દરેક દ્વારમાં જઈ શકે છે અને તેનો વર્ણ મુવર્ણસમાન છે.
આનું બીજું નામ અક્રમ્યશ શોષ એમ આવે છે આ પશુ શોળ નિવા-હેવીઓ પૈકી એક છે.
આના સમયમાં આશ્વાર-દિનકરમાં કહ્યું પણ છે કે—

“યદ્વત્પુત્ર આસીથા કાર્ત્ત્વરસમચ્છભિઃ ।

મુયાદ્પ્રતિષ્ઠા ના, શિવયે ચક્રપારીષી ॥”

નિર્વાણ-કલિકામાં પણ એવોજ ઉલ્લેખ છે અને તે બીજે કોઈ વધી જાય—

“તથા અપ્રતિષ્ઠા ઠવિદ્યર્થી યદહવાહનાં અનુભૂતાં ચક્રજનુપવચ્ચવિવહતાં વસિ ॥”

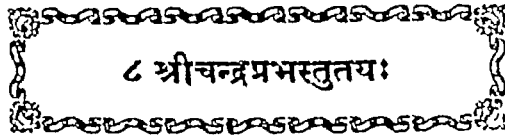
५
५६

अप्रतिचक्रा.

G. N. S. Parkar

निर्वाणकलिकायाम्—

“अप्रतिचक्रा तडिद्वर्णा गरुडवाहना चतुर्भुजा चक्रचतुष्टय-
भूषितकरा चेति ।”

श्रीचन्द्रप्रभस्तुतयः

अथ श्रीचन्द्रप्रभस्य स्तुतिः—

भवोद्भवतृषां भृशं कृतशिवप्रपं चामरैः

सहर्षमुपवीजितं वरवपुःप्रपञ्चामरैः ।

प्रभावलयकान्ततापहसितोरुचन्द्रप्रभं

प्रणौमि परमेश्वरं विनयचारु 'चन्द्रप्रभम्' ॥ २९ ॥

—पृथ्वी

टीका

भवादुद्भवा तृड् विद्यते येषां (तेषां) । कृता शिवमेव प्रपा येन स तम् । चामरैः सहर्षमुपवीजितम् । कैः ? वरो वपुःप्रपञ्चो-विस्तारो येषां ते तथाविधाश्च (ते अमराश्च) तैः । प्रभावलयस्य कान्तता-कमनीयता तथाऽपहसिता उर्वी-विस्तीर्णा चन्द्रप्रभा येन सः (तं) । विनयेन चारु-शोभनं यथा स्यात् तथा प्रणौमि ॥ २९ ॥

अन्वयः

भव-उद्भव-तृषां कृत-शिव-प्रपं, वर-वपुस्-प्रपञ्च-अमरैः चामरैः सह-हर्षं भृशं उपवीजितं, प्रभा-वलय-कान्तता-अपहसित-उरु-चन्द्र-प्रभं परमेश्वर 'चन्द्रप्रभ' विनय-चारु प्रणौमि ।

श्लो-टीका

उद्भव=उत्पत्ति

तृषु=तृषा, तरस

भवोद्भवतृषां=भव (—अभञ्ज्) शी उत्पन्न थछ छे तृषा
जेभने जेवाने भाटे

प्रपा=प्रधाशय, परण

कृतशिवप्रपं=(तेषां) करी छे सुकृतिरूपी प्रपा जेहे
जेवाने

चामरैः (मू० चामर)=चामरी वडे

सहर्षं=आनन्दपूर्वक

उपवीजितं (मू० उपवीजित)=वीजयेन

वरवपुस्=देव, शरीर

प्रपञ्च=विस्तार

वरवपुःप्रपञ्चामरैः=उत्तम छे देहनो विरतार जेभने
जेवा देवो वडे

प्रभा=कान्ति, तेज

७

वलय=मंडल

प्रभावलय=शामंडल

कान्तता=मनोहरता, सुन्दरता

अपहसित (धा० हस्)=हसी कटिब

चन्द्र=चन्द्र

चन्द्रप्रभा=चन्द्रतु तेज, आदरणी

प्रभावलयकान्ततापहसितोरुचन्द्रप्रभं=शामंडलनी
मनोहरता वडे हसी कटि छे विस्तीर्ण चन्द्र-
प्रभाने जेहे जेवाने

प्रणौमि (धा० ङु)=हुं स्तुति करूं छु, स्तुतु छु

परमेश्वर (मू० परमेश्वर)=प्रभुने

विनय=विनय

चारु=दृशनीय, मनोहर

विनयचारु=विनय वडे शोके तेम

चन्द्रप्रभं(मू० चन्द्रप्रभं)=चन्द्रप्रभाने, शाहमा तीर्थकरने

टीका

र्वन्तः । केन ? शोभनवचसा । किंभूतेन ? सभां राजितुं
सभाराजिना । अयन्तु-रक्षन्तु । भवतः-संसारत् । पापस्य
वनोद्द्योतकाः, न विद्यते दर्पकः-कामो येषां ते । भुवन-
विलीनो मलो यस्मात् तत् एवंविधस्य केवलस्यातुलविकास
धाः, भारा धारका इत्यर्थः ॥ ३० ॥

अन्वयः

; भुवन-भासक-अ-दर्पकाः, विलीन-मल-केवल-अतुल-
वसा सदा मुदं विदधत, जिनाः भवत, कल्प-वासकात्

शुद्धार्थ

विलीन (धा० ली) = सर्वथा नष्ट थयेव

मल = भेद.

केवल = केवलज्ञान, सर्वज्ञता.

विकास = विकास, भीषवशी

भार (धा० ष्ट) = धारणु करना

विलीनमलकेवलतुलविकासभाराः = सर्वथा नष्ट

थये छे मल नेभांशी अर्थात् अत्यंत निर्मल येवा

केवलज्ञानना अपूर्व विकासने धारणु करना

विदधतः (मू० विदधत) = करना

वचस् = वचन

सुवचसा = सुवचन वडे.

सभा = सभा, पर्वदा

राजिन् = दीपावनार

भाराजिना = सभाने दीपावनार

र्थ

शु करनाग, वैशेष्यने (ज्ञानरूपी प्रजाग

अथवा निरक्षिभानी] येवा, वणी अत्यंत

। ते प्ररन्त होय तो पखु), त्या सुधी तो सर्वज्ञता
वा नेवी नशी ये वातना छपर श्रीमान् गौतमस्वामीनु

શ્લોકાર્થ

શ્રીચન્દ્રપ્રભાની સ્તુતિ—

“ ભવ (—ભમલુ) ણી ઉપલ વધ છે તથા મનને એવા (જીવો)ને મદિ (તૈષાર) કરી રાખી છે મુક્તિરૂપી પ્રપા એણે એવા, વળી ઉત્તમ છે કેદનો નિસ્તાર એમને એવા વિશુધી વડે આમરે દ્વારા ઠરપૂર્વક અત્યંત વીભવેલા એવા, તથા વળી લામંડળની મનોહરતા વડે હસી ઠાઠી છે (અર્થાત્ પરસ્ત કરી છે) વિસ્તીર્ણ ચન્દ્રપ્રભાને એણે એવા પરમેશ્વર ચન્દ્રપ્રભાને વિનય વડે સૌને તેમ કું સ્તવું છું” —૨૬

સ્પટીકરણ

ચિત્તેશ્વરના પ્રાપ્તિદાર્થો—

આ ‘પૂજ્ઞી વૃત્તમાં રચાયેલા પાર્શ્વત્વમયજ્ઞાકરણુનસવૃત્તિરૂપ વમકાલંકારથી અલબ્ધ પદ દ્વારા આ દ્રમભ મળના આમર અને લામંડળરૂપી પ્રાપ્તિદાર્થો વિષે સ્મૃત કરવાર્થ આમ્બુ છે એ કહેવું અરથાને નહિ અર્થાય કે હરેક વીર્યકર જ્ઞાક પ્રાપ્તિદાર્થો વડે સૌને છે અને તે જ્ઞાક પ્રાપ્તિદાર્થો અન્ય કોઈ નહિ પણ નિમ્ન-વિધિત શ્લોકમાં અર્થાવેદાં—

“ મશોકહસા મુરુપુષ્પહૃદિ-

વિષ્વધ્વનિશ્ચામરમાસવ જા ।

મામજ્ઞક મુન્મુમિપતપર્મ

સમ્પ્રાપ્તિદાર્થામિ ચિત્તેશ્વરવામ્ ॥” —૨૭

—(૧) મશોક વૃક્ષ (૨) કેપકૃત કુમુદગી વૃક્ષિ, (૩) વિજ્ઞા જ્ઞાનિ, (૪) આમર, (૫) શિશુસન, (૬) લામજ્ઞકળ (૭) મુન્મુલિ અને (૮) છત્ર છે આ જ્ઞાક વસ્તુઓની સમય વીર્યકરની સાથે પ્રાપ્તિદાર્થના એવો સોવાથી તે પ્રાપ્તિદાર્થ કહેવાય છે એનું નિશ્ચિત્ત સ્વરૂપ પ્રવચન-સાદૈશ્વર્યના કહમા દ્વારાથી તથા વિચાર-સારના ૧૧૭મા દ્વારાથી એક સામર્યે આ સમયમાં ઘોડી ઘડી દર્શકત તો સ્તુતિ-આવિશ્વકામિકાના કહમા પદ ઉપરના સ્પટીકરણ ઉપરથી પણ મળી શકશે.

* * * *

ચિત્ત-સ્વરૂપમ્—

અવન્તુ મથતો મથાત્ કલ્પવાસકાદર્પકાઃ

સુસ્થાતિશયસમ્પદાં મુષનમાસકાદર્પકા ।

વિલીનમલકેવલાતુલયિકાસમારા જિના

મુદં વિદધતઃ સદા સુવષ્ણસા સમારાજિના ॥ ૩૦ ॥

—૨૮

टीका

जिना मुदं विदधतः—कुर्वन्तः । केन ? शोभनवचसा । किंभूतेन ? सभां राजितुं शीलं यस्य तत् सभाराजि तेन सभाराजिना । अवन्तु—रक्षन्तु । भवतः—संसारात् । पापस्य निवासो य(स्मि)स्तस्मात् । भुवनोद्द्योतकाः, न विद्यते दर्पकः—कामो येषां ते । भुवन-भासकाश्च तेऽदर्पकाश्च भुवन० । विलीनो मलो यस्मात् तत् एवंविधस्य केवलस्यातुलविकासं विभ्रति—धारयन्ति ये ते तथाविधाः, भारा धारका इत्यर्थः ॥ ३० ॥

अन्वयः

सुख-अतिशय-सम्पदां अर्पकाः, भुवन-भासक-अ-दर्पकाः, विलीन-मल-केवल-अतुल-विकास-भारा, सभा-राजिना सु-वचसा सदा मुदं विदधत. जिना. भवतः कलुप-वासकात् भवात् अवन्तु ।

श्लो-कार्थ

अवन्तु (घा० अच्)=रक्षन्तु करो, अथानो
भवतः (मू० भवत्)=तभने.
भवात् (मू० भव)=संसारथी
कलुप=पाप
वासक=निवास, रडेडाशु
कलुपवासकात्=नयां पापनो निवास छे साथी.
अर्पकाः (मू० अर्पक)=अर्पेणु करनार, आपनारा
अतिशय=अधिकपणु
सुखातिशयसम्पदां=सुअना अधिकपणुअप संपत्ति-
ओना.
भासक=घोतक, प्रकाश करनार.
दर्पक=मदन.
अदर्पक=अविद्यमान छे मदन नेनेविषे ओवा
भुवनभासकादर्पकाः=नैवोक्तने प्रकाशित करनार
तेभण वीतराग

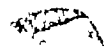
विलीन (घा० ली)=सर्वथा नष्ट थयेव.
मल=भेद
केवल=केवलज्ञान, सर्वज्ञता.
विकास=विकास, भीववणु
भार (घा० ष)=धारणु करनार
विलीनमलकेवलतुलविकासमाराः=सर्वथा नष्ट
थयो छे भय नेमाथी अर्थात् अत्यंत निर्मल ओवा
केवलज्ञानना अपूर्व विकासने धारणु करनार
विदधत (मू० विदधत्)=करनार.
वचस्=वचन
सुवचसा=सुवचन वडे.
सभा=सभा, पर्यटा.
राजिन=दीपावनार
सभाराजिना=सभाने दीपावनार

श्लोकार्थ

जिनेश्वरोतु स्वअप—

“ सुअना अतिशयअप संपत्तिओने अर्पणु करनार, नैवोक्तने (ज्ञानअपी प्रकाश वडे) प्रकाशित करनार अने वणी वीतराग [अथवा निरखिमान्नी] ओवा, वणी अत्यंत

१ ज्या सुधी ने अक्रिमा राग होय (लवे ने ते प्रशस्त होय तो पणु), ली सुधी तो सर्वज्ञता तेनाथी दरा हनर गाळ हूरण रडे छे ओ वात भूववा नेथी नथी ओ वातना उपर श्रीमान् गौतमस्वामीतु दुधान्त दिव्य प्रकाश पाडे छे

— નિર્મલ કેવલજ્ઞાનના અપૂર્વ વિકાસને કારણુ કરનારા, તેમજ વળી પર્યાયને દીપાવનના જેવા સુવચન વડે જ્ઞાનને પ્રમાણનારા જેવા તીર્થંકરો (કે સમ્યક્) તમને પાશના નિવાસ-સ્થાનરૂપ સસારથી બચાવેા.”—૩૦

સ્પષ્ટીકરણુ

પર્યાય-વિચાર—

સમવસરણુમાં જે મનુષ્યો જને દેવો તીર્થંકરની દેશનાનું શ્રવણુ કરવા જાય છે, તેના બાર વિભાગો કહેવામાં આવ્યા છે. જ્યાં કોઈક વિલાસને સ્વપદા કહેવામાં આવે છે ત્યાંથી કરીને જોઈકર રીતે બાર પર્યાય છે—(૧) મણુપરો વજેર સાપુઓની, (૨) વૈભવિક દેવીઓની, (૩) સાધ્વીઓની (જ્યાં ત્રણુ પર્યાયનો જ્ઞાતિ ઠોણુમાં હોય છે); (૪) જ્યોત્સિષ દેવીની, (૫) વ્યવર દેવીની, (૬) શુભવર્તિ દેવીની (જ્યાં ત્રણુ પર્યાયનો નૈઋત્ય ઠોણુમાં હોય છે); (૭) જ્યોત્સિષ દેવીની, (૮) વ્યવર દેવીની, (૯) શુભવર્તિ દેવીની (જ્યાં ત્રણુ વાષત્ય ઠોણુમાં હોય છે); (૧૦) વૈભવિક દેવીની, (૧૧) યુરુઓની (મનુષ્યો)ની, (૧૨) મનુષ્યોની (જ્યાં ત્રણુ ઇશાન ઠોણુમાં હોય છે).

જિનાગમ-શરણમ્—

સમસ્તશુભનત્રયપ્રથનસજ્જનાનાપદ્

પ્રમોચયતિ યઃ સ્મૃત્ સપદિ સજ્જનાનાપદઃ ।

સમુહ્લસિતમગ્નકં તમમલં મજૈ નાગમં

સ્ફુરણ્યનિવારિતાસવુપલમ્બજૈનાગમમ્ ॥ ૩૧ ॥

—રૂપી

ટીકા

સમસ્તશુભનત્રયસ્ય પ્રકટને સઘ્યાનિ-પ્રજ્ઞાનિ માના પદાનિ યસિમ્ સઃ । યઃ સ્મૃતઃ સમ્ પ્રમોચયતિ । કાન્ ? સજ્જનાન્ । કઘ્યાઃ ? આપદઃ । સમુહ્લસિતા મહાપ્રાદિકા પશિમ્ । ન અગમં, કિન્તુ મુગમમ્ । સ્ફુરણ્યનિવારિતા અશોભના વપકમ્માઃ-પ્રતિમાસા-પરસિદ્ધાસ્તા યેન સ સઃ કર્મપારયઃ । જૈનાગમં મજૈ-સેવાં કરવાપિ ॥ ૩૧ ॥

અન્યથા:

સમસ્ત-શુભન-ત્રય પ્રથન-સજ્જ-નાના-પદા યા સ્મૃતઃ (સન્) સત્-જ્ઞાન્ આપદઃ સપદિ પ્રમોચયતિ તે સમુહ્લસિત-મગ્નકં, અમલં, જ જ-ગમં સ્ફુરણ્ય-વપ નિવારિત અસત્-વપકમ્મા-જિન-આપમં મજૈ ।

શબ્દાર્થ

પ્રથન=પ્રકટન, પ્રસિદ્ધ કરવું તે.
 સજ્જ=તૈયાર
 નાના=વિવિધ
 સમસ્તધ્રુવનત્રયપ્રથનસજ્જનાનાપદઃ=અખિલ ત્રિભુ-
 વનના પ્રકટનમા તૈયાર છે વિવિધ પદો જેમા એવા
 પ્રમોચયતિ (ધાં મુચ્)=મુક્રા કરાવે છે
 સ્મૃત. (મૂં સ્મૃત)=યાદ કરેલ
 સપદિ=એકદમ
 સજ્જનાન્ (મૂં સજ્જ)=સત્પુરૂષોને, સારા મનુષ્યોને
 આપદઃ (મૂં આપદ્)=આપત્તિમાંથી.
 સમુલ્લસિત (ધાં લ્સ)=ઉદ્ધાસ પામેલ
 મજ્જ=પ્રકાર, ભાંગા.

સમુલ્લસિતમજ્જકં=ઉદ્ધાસ પામેલ છે ભાંગાયો જેમાં
 એવા
 અમલં (મૂં અમલ)=નિર્મલ
 મજ્જે (ધાં મજ્)=હું લાગ્યું.
 અગમં (મૂં અગમ)=દુર્ગમ, દુ જે કરીને સમભય તેવા
 સ્ફુરત્ (ધાં સ્ફુદ્)=સ્ફુરાયમાન.
 નિવારિત (ધાં વાર્)=નિવારણ કરેલ, દૂર કરેલ.
 અસત્=દુષ્ટ, અસત્ય
 ઉપલમ્મ=આક્ષેપ
 જૈન=જિનસબધી.
 સ્ફુરન્નયનિવારિતાસદુપલમ્મજૈનાગમં=સ્ફુરાય-
 માન નયો વડે નિવારણ કર્યું છે અસત્ય આ-
 ક્ષેપીતુ જેમા એવા જૈન સિદ્ધાન્તને.

શ્લોકાર્થ

જિનાગમતું સ્મરણુ—

“ અખિલ ત્રિભુવન ઉપર પ્રકાશ પાડવામાં તૈયાર છે વિવિધ પદો જેનાં એવો
 જે (આગમ) સ્મરણ કરાતાં (અર્થાત્ જેતું સ્મરણુ) સન્નતોને આપત્તિમાંથી સત્વર
 મુક્ત કરે છે, તે સ્ફુરાયમાન છે (સમ-લંગી વિગેરે) લાંગો જેમાં એવા, તથા નિર્મલ
 તેમજ મુગમ, અને વળી સ્ફુરાયમાન નયો વડે નિવારણ કર્યું છે અસત્ય પ્રતિભાસોનું
 જેમાં એવા જૈન આગમને હું લાગું. ”—૩૧

સ્પષ્ટીકરણુ

પદ-અમલકાર—

આ પદના ચારે ચરણોમાં છેવટના છ છ અક્ષરો સમાન છે. અર્થાત્ આ પદ પાદાંત-
 સમપદક્ષરપુનરાવૃત્તિરૂપ ચમકથી શોભી રહ્યું છે. વિશેષમા આ કાવ્યમા આ પ્રકારનો પદ-
 અમલકાર તો અત્રન્ પ્રથમ દષ્ટિ-ગોચર થાય છે.

ૐ ૐ ૐ ૐ

૧ આ સમ-લંગી સંબધી સ્થૂલ માહિતી તો ન્યાય-કુસુમાંજલિ (પૃં ૧૮૫-૧૮૨) તરફ દૃષ્ટિ-
 પાત કરવાથી મળી શકશે. એથી વિશેષ માહિતી ન્યાયતીર્થ ન્યાયવિશારદ ઉપાધ્યાય શ્રીમંગલવિજયકૃત
 સસલંગી-પ્રદીપમાથી મળશે વિશેષમા આ વિષયના અત્યંત જિજ્ઞાસુએ તો નય-રહસ્ય, પ્રમાણનય-
 તત્વાલોકાલંકાર (ચતુર્થ અને સપ્તમ પરિચ્છેદ) સસલંગી-પ્રકરણુ તેમજ સસલંગી-તરંગિણી
 એ ગ્રન્થો જેવા.

कालीदेव्याः स्तुतिः—

अशिषियत याऽन्मुज धृतगवाक्षमालाऽघवान्

यया घत विपूयते भयशमक्षमाऽ्लाघया ।

घनाखनसमप्रभा विद्धतघातकालीहितं

ममात्रुलमसौ सदा प्रविदधातु 'काली' हितम् ॥३२॥

—रूची

टीका

काली देवता हितं प्रविदधातु । याऽन्निषियत-भिषयती पद्मम् । मघवान्-पापवान् पुत्रो यया विपूयते-पविषीकियते । भयानां क्षमने क्षमा-समर्था । विद्धतं घातकानां-हननशीलानां भास्या ईहितं-प्रेक्षित यस्मिन् । प्रविदधाने एतत् क्रिया-विशेषणम् ॥ ३२ ॥

अन्वयः

या घृत-गवा-अक्ष-माला अन्मुजं अशिषियत यया (य) मघवान् घत विपूयते काली मघ-शम-क्षमा भ-लाघया घन-अखन-सम प्रभा 'काली' मम अ-त्रुलं हितं विद्धत घातक-कालि (काली वा)-ईहितं सदा प्रविदधातु ।

श्लोकार्थ

अशिषियत (य वि)=आश्रय देवी इती.
 अन्मुजं (युं अन्मुज)=अभयने.
 घृत (य इ)=मास्यु इति
 गवा=गवः.
 अक्षमाला=अपमाला.
 धृतगवाक्षमाला=धृत्यु इती अ गवा अने अय-
 माश लेखे जेनी.
 मघवान् (युं मघवन्)=पापी.
 घत=संतीकनायक अन्वय.
 विपूयते (या इ)=पतिन इति अ ले.
 भयशम=शान्त, नश.
 क्षमा=अपहर्ष, क्षतिमान्.
 मघशामसमा=अपहर्षे नश इति अ समर्थे.
 लाघया=अपुता.

अलाघया=अपुतापी शक्ति.
 माला=पेश.
 अक्षय=अक्षय.
 घनाखनसमप्रभा=अने अने अने अने जेनी इति
 अ जेनी जेनी.
 विद्धत (य इ)=अस इति.
 घातक=अपुता.
 कालि (य)=पतिन लेखि.
 ईहितं=प्रेक्षित
 विद्धतघातककालीहितं=अस अने अ लेखि
 लेखि-य विहितने जेनां लेनी रिति.
 प्रविदधातु (य वा)=अपि.
 काली मघी (इती).
 हितं (इ हित)=अपने, अपुता.

श्लोकार्थ

श्लोकी इतीनी स्तुतिः—

“मास्यु इती अ गवा अने अपमाला लेखे जेनी अ (देवी) अभयने आमभ

निर्वाणकलिकायाम्—

“कालीं देवीं कृष्णवर्णां पद्मासना चतुर्भुजा अक्षसूत्रगदा-
लङ्कृतदक्षिणकरा वज्राभययुतवामहस्ता चेति ।”

લેતી હવી, તેમજ વળી જે દ્વારા પાપી (પણ) પવિત્ર થાય છે, તે, ભયનો નાશ કરવામાં સમર્થ એવી, વળી લઘુતા-રહિત તેમજ મેધ અને કાળસના જેવી કાન્તિવાળી એવી કાલી (દેવી) નાશ કર્યો છે હણુનારાની શ્રેણિના ચેદિતનો જમાં એવુ માંડે સર્વદા અનુપમ કલ્યાણુ કરો. ”—૩૨

સ્વષ્ટીકરણુ

પદ્ય-ચમત્કાર—

આ પદ્યમા તૃતીય પદ્યની જેમ પ્રથમના જે ચરણોમાં છેવટના પાચ પાચ અક્ષરો સમાન છે, જ્યારે બાકીના જે ચરણોમા ચાર ચાર અક્ષરો સમાન છે.

કાલી-દેવીનુ સ્વરૂપ—

‘દુશ્મનો પ્રતિ જે કાળ (યમરાજ) જેવી છે, તેમજ જે કૃષ્ણવર્ણી છે’ તે ‘કાલી’ એ કાલી શબ્દનો વ્યુત્પત્તિ-અર્થ છે આ દેવી પણ એક વિદ્યા-દેવી છે. તેનો વર્ણુ રયામ છે અને તે હાથમા ગદા રાખે છે વિશેષમા વિકસ્વર કમલ એ એનું વાહન છે. આ વાતના ઉપર નીચેનો શ્લોક પ્રકાશ પાડે છે.—

“ શાર્દન્વુધરપ્રમુકચન્નદ્વગગનતલામતનુચુતિર્દયાભ્યા ।

વિકચકમલવાદના ગદામૃત્ કુરાલમલક્રુષ્તાત્ સદેવ ‘કાલી’ ॥”

—આચાર૦ પર્વાક ૧૬૨.

પરતુ એથી વિશેષ માહિતી તો નિર્વાણુ-કલિકા ઉપરથી મળે છે. જેમકે ત્યા કહ્યું છે કે—
“ તથા કાલિકાદેવી કૃષ્ણવર્ણી પન્નાસનાં ચતુર્ભુજામક્ષસૂત્રગદાલક્રુતવક્ષિણકરા વન્નામયયુતવામ-
હસ્તા જેતિ ” અર્થાત્ આ દેવીને ચાર હાથ છે, તેના જમણા જે હાથ જપ-માલા અને ગદાથી વિભૂષિત છે, જ્યારે ડાબા જે હાથ વજ્ર અને ‘અભયથી અલકૃત છે.

લેતી હવી, તેમજ વળી જે દ્વારા પાપી (પણુ) પવિત્ર થાય છે, તે, ભયનો નાશ કરવામાં સમર્થ એવી, વળી હાથુતા—રહિત તેમજ મેઘ અને કાળકના જેવી કાન્તિવાળી એવી કાલી (દેવી) નાશ કર્યો છે હણુનારાની શ્રેણિના ચેષ્ટિતનો જેમાં એવું માંડે સર્વદા અનુપમ કલ્યાણુ કરો.”—૩૨

સ્પષ્ટીકરણુ

પદ્ય—અમલકાર—

આ પદ્યમા તૃતીય પદ્યની જેમ પ્રથમના જે ચરણોમાં છેવટના પાચ પાંચ અક્ષરો સમાન છે, ન્યારે બાકીના જે ચરણોમા ચાર ચાર અક્ષરો સમાન છે.

કાલી દેવીનું સ્વરૂપ—

‘દુશ્મનો પ્રતિ જે કાળ (યમરાજ) જેવી છે, તેમજ જે કૃષ્ણવર્ણી છે’ તે ‘કાલી’ એ કાલી શબ્દનો વ્યુત્પત્તિ-અર્થ છે આ દેવી પણ એક વિદ્યા-દેવી છે. તેનો વર્ણુ શ્યામ છે અને તે હાથમા ગદા રાખે છે વિશેષમા વિક્સવર કમલ એ એતુ વાહન છે. આ વાતના ઉપર નીચેનો પ્રલોક પ્રકાશ પાડે છે—

“શરદમ્બુધરપ્રમુક્તચન્દ્રવ્રગનતલાભતનુચુતિર્વ્યાઘ્યા ।

વિકચકમલવાહના ગદામૃત્ કુરાલમલહૃસતાત્ સદૈવ ‘કાલી’ ॥”

—આચાર૦ પરાક ૧૬૨.

પરંતુ એથી વિશેષ માહિતી તો નિર્વાણુ-કલિકા ઉપરથી મળે છે. કેમકે લ્યા કહ્યું છે કે—
“તયા કાલિકાદેવીઁ કૃષ્ણવર્ણો પદ્માસનાં ચતુર્મુજામક્ષસ્ત્રગદાલકૃતવક્ષિણકરાં ઘઞ્જાત્રયયુતવામ-
હસ્તા ચેતિ” અર્થાત્ આ દેવીને ચાર હાથ છે, તેના જમણા જે હાથ જમ-માલા અને ગદાથી વિભૂષિત છે, ન્યારે ડાબા જે હાથ વળ અને ‘અભયથી’ અલકૃત છે.

૧ શરણુગતના ભયનું નિવારણુ કરણુ, તેને કહેણુ, કે બીવાણુ કષ્ટ કારણુ નથી નિર્ભય રહે એણુ સૂચન કરવા માટે સામા મનુષ્યની તરફ હાથ નમાવી સીધા આંગળા રાખવા તે ‘અભય’ સુદા કહેવાય છે.

१ श्रीसुविधिजिनस्तुतय

अथ श्रीसुविधिनामाय प्रणामः—

विमलकोमलकोकनदच्छद
छविहराविह राजभिरामरोः ।
सततनूततनू 'सुविधेः' क्रमो
नमत हेऽमतहेठनलालसाः । ॥ ३३ ॥

-दृ०

टीका

विमलं कोमलं च सत् कोकनद-रक्षाम्बुजं च तत्सम्पन्न-पद्मसम्पन्नविहारा इती-
मुष्णन्ती । राजभिः-स्वामिभिः । किं? अमराणां इमे आमराः, तेः आमरैः । सततं नूत-
स्तुता तनु'-सरीरं यथोक्ती । अमलं-पापं तस्य हेठन-पातनं तस्मिन् छाछसा-पूजिपरा ।
सुविधेः क्रमो नमत ॥ ३३ ॥

अन्वयः

हे अमल-हेठन-छाछसा । 'सुविधेः' विमल-कोमल-कोकनद-छद-छवि-हरी, इह आमरै
राजभिः सतत-नूत-तनु क्रमो नमत ।

शुद्धार्थः

विमल-निर्मल

कोकनद-१५ अमल

छद-१२

हृद (च)=दृती देवार

विमलकोमलकोकनदच्छदछविहरी=निर्मल वेध

प्रकृत्येनां सत इत्यर्थेनां यन्मि लोचने ६१-५२

राजभिः (इ एवम्)=राजभिः चो

आमरैः (इ अमर)=वैभ-संनधी

सतत-अतिशय, निरंतर

तनु (च इ)=तनुति इत्यर्थे

तनु=वैभ, सरीर

सततनूततनु=दमेवां स्तुति इत्यर्थे ७ अथ
देवती चोच

सुविधेः (इ ह्यसि)=सुविधि (तय)-५

क्रमो (इ अय)=प्राप्ते

नमत (च अय)=तयै नमत अतो, नयअर अतो

हे=सुविधेः-राजभिः अन्वय

अमल=(१) रीज, (२) अय, (३) अय

हेठन=(१) पाप, रीज (२) यज-५

छाछसा=अविहारा, अय

अमलहेठनछाछसा=रीज हे अय अय अय अय

याथा इत्यर्थे अय ७ अयने मेव ! (सं)

श्लोकार्थ

श्रीसुविधिनाथने प्रक्षाम—

“ हे अनिष्टने पाधा करवानी धृच्छा राખनारा (अर्थात् शैव के पाप के मृत्युनेो नाश करवानी अखिलापा धरावनारा लव्य जनेो) । निर्भल नेमण कामल जेवां रक्त पद्मोनां पत्रनी शोभाने हुरनारा तथा वर्षी आ नगतृमां अमरोना अधिपतिज्यो वडे (अर्थात् धन्द्रो द्वारा) स्तुति करायेली छे देहनी जेना जेवा 'सुविधि(नाथ)नां यरणेोने तमे नमस्कार करे।”—३३

स्पष्टीकरण

शब्दालंकार-विचार—

आ पद्यमा वर्षी कंधं नवीन प्रकारनेो शब्दालंकार दृष्टि-गोचर थाय छे. आ वात ध्यानमां आवे तेदला माटे आ पद्य नीचे सुगुण लभवामा आवे छे.

वि । मलको । मलको । कन । दच्छ । द । च्छ । विहरा । विहरा । जभिरामैरे ।

स । ततनू । ततनू । सुविधे । क्रमौ । न । मतहै । मतहै । टनलालसा ॥

आ पद्य तरङ्ग हुये दृष्टि-पात करता जोध शक्य छे के तेना प्रत्येक यरणुमां द्वितीय, तृतीय अने अतुर्थ अक्षरोनी पुनरावृत्ति छे. अर्थात् आ पद्य 'लाटातुप्रास'नामक अलंकारथी शोभे छे. आ अलंकारनु अपूर्व शिखर तो स्तुति-चतुर्विंशतिकाना १७ थी २० सुधीना पद्योमां दृष्टिगोचर थाय छे.

५ ५ ५ ५

जिनेश्वरोभ्यो विज्ञप्तिः—

कलशकुन्तशकुन्तवराङ्कित-

क्रमतला मतलाभकरा नृणाम् ।

विगतरागतरा वितरन्तु नो

हितमनन्तमनङ्गजितो जिनाः ॥ ३४ ॥

—द्वत०

टीका

शकुन्तवरो-राजहंसः । मतं-सुखं तस्य लाभकराः । नः-अस्मभ्यम् ॥ ३४ ॥

अन्वयः

कलश-कुन्त-शकुन्त-वर-अङ्कित-क्रम-तला, नृणां मत-लाभ-करा, विगत-राग-तराः, अनङ्ग-जिता जिनाः नः अनन्तं हितं वितरन्तु ।

१ नवमा तीर्थकर श्रीसुविधिनाथनुं यरिन दुकमा लण्डु डोय, तो स्तुति-चतुर्विंशतिकाना पृ० १२५ तरङ्ग दृष्टिपात करे

શબ્દાર્થ

કલ્પશબ્દ-વચન
 કુલ્પ-વચનો
 શબ્દકુલ્પ-વચનો
 શબ્દકુલ્પ-વચનો
 સંક્રિત (વા શબ્દ)નિવિદ્ય કરેલ, શબ્દકુલ્પ
 વચનોનિવિદ્ય
 શબ્દકુલ્પ-વચનોનિવિદ્ય કરેલ, શબ્દકુલ્પ
 તેમજ શબ્દકુલ્પ નો વચનો ઉપર શબ્દકુલ્પ-વચનો
 વચનો એવા
 મત-અભીપ્રાય

કર (વા શબ્દ)નિવિદ્ય
 મતસામકરણ-અભીપ્રાયે લાભ કરનારા
 નુર્ના (મૂ શબ્દ)નિવિદ્ય
 વિચિત્રતાવચનોનિવિદ્ય નહ શબ્દો ઉપર એમનો
 એવા
 વિચિત્રતા (વા શબ્દ)નિવિદ્ય કરી
 ના (શબ્દ)નિવિદ્ય
 અમત (મૂ શબ્દ)નિવિદ્ય, અપાર
 વિદ્ય (વા શબ્દ)નિવિદ્ય
 શબ્દકુલ્પ-વચનોનિવિદ્ય કરનારા

સ્તોકાર્થ

વિનેશરોને વિમ્મિ-
 "કળ્યા, આવો તેમજ શબ્દકુલ્પનાં લાંબનથી મુક્ત છે ચરણ-વચનો વચનો એવા,
 વળી મનુષ્યોને અભીપ્રાય (મુખ)નો લાભ કરી આપનારા, તેમજ વિચિત્રતા નહ શબ્દો
 ઉપર એમનો એવા તથા વળી કાર્પના ઉપર વિચિત્રતા મેળવનારા એવા લીધેકરો
 અમને અપાર ક્રિત અર્પો."—૩૪

સ્પષ્ટીકરણ

૫૬-અભીપ્રાય-
 આ પદના પ્રથમ ચરણમાં તૃતીય, ચતુર્થ અને પચમ અક્ષરોની પુનરાવૃત્તિ છે જ્યારે
 બાકીનાં ચરણોમાં દ્વિતીય તૃતીય અને ચતુર્થ અક્ષરોની પુનરાવૃત્તિ છે જ્યારે આ પદ ૫૬
 લાઠાનુપ્રાસથી શોભી રહ્યું છે આ વાત આ પછીના પદને પણ લાભ પડે છે.

ત્રીજાકરના રેહનવ સ્પષ્ટો-
 સાધારણ રીતે એમ માનવામાં આવે છે કે પુષ્પશાળી છવનો રેહ લક્ષણથી લક્ષિત
 હોય છે. તેમાં ત્રીજાકર તેમજ ચતુર્થા ૧ ૮ લક્ષણથી લક્ષિત હોય છે જ્યારે જરૂરે તેમજ
 ચતુર્થ ૧ ૮ લક્ષણથી શોભે છે ત્રીજામાં જત્રીસ લક્ષણવાળા પુષ્પશાળી અભીપ્રાયે તે
 શાબ્દમાં વચનો વાર દ્વિ-ત્રી-ચાર આવે છે. આ જત્રીસ લક્ષણો તો વસન્તતિલા અને ઉપવસિયાં
 રચાયેલાં નીચેનાં પદ ઉપરથી એમ સ્પષ્ટ છે

"મોસાલ-વૈવૈત-કુર્ચાકુર્ચ-મુપસિલ-
 વૈવૈત-વૈવૈત-વૈવૈત-વાનવસિ ।
 કુર્ચાકુર્ચ મેત્વા-મેત્વા-કુર્ચ-સંત્વાકાકા
 સંદામતી-સંદામતી-વૈવૈત-તોરેવાસિ ॥ ૧ ॥-વસન્ત
 કુર્ચાકુર્ચ-વૈવૈત-વૈવૈત-વૈવૈત
 કુર્ચાકુર્ચ-કુર્ચાકુર્ચ-કુર્ચાકુર્ચ ।
 મેત્વા-વૈવૈત-સંદામ-સંદામ-સંદામ
 વૈવૈત-વૈવૈત-વૈવૈત-વૈવૈત" ॥ ૨ ॥-ઉપવસિ

અર્થાત્—(૧) પ્રાસાદ, (૨) પર્યત, (૩) પોપટ, (૪) અકુશ, (૫) સુપ્રતિષ્ઠ,
(૬) પદ્માભિષેક, (૭) યવ, (૮) દર્પણ, (૯) આમર, (૧૦) કુસ્મ, (૧૧) અક્ષ,
(૧૨) મત્સ્ય, (૧૩) મગર, (૧૪) હાથી, (૧૫) સુદર પતાકા, (૧૬) સુંદર માળા,
(૧૭) પૃથ્વી, (૧૮) રથ, (૧૯) તોરણ, (૨૦) છત્ર, (૨૧) ધ્વજ, (૨૨) સ્વસ્તિક,
(૨૩) યજ્ઞ-સ્તમ્ભ, (૨૪) વાવ, (૨૫) કમણ્ડળ, (૨૬) સ્તૂપ, (૨૭) મોર,
(૨૮) કાચબો, (૨૯) અષ્ટાપદ, (૩૦) સ્થાલ (થાળી), (૩૧) સમુદ્ર અને (૩૨) સિંહ
એ ઉત્તમ પુરૂષના બત્રીસ લક્ષણો છે.

શ્રીભદ્રબાહુસ્વામિવિરચિત કલ્પસૂત્રની ઉપાધ્યાય શ્રીવિનયવિજયકૃત 'સુબોધિકા'માં
આ બત્રીસ લક્ષણોના સમઘમાં નીચે મુજબ ઉલ્લેખ છે —

“છત્રં તૌમરસં ધૈનૂ રંથવરો દૈમ્બોલિ-ક્રૂર્માહ્લિશા.

વાપી-સ્વંસ્તિક-તોરંગાનિ ચ સૈર. પૈન્દ્વાનન. પૌદપઃ ।

ચૈક્રં શૈલ્લ-ગૈજૌ સંમુદ્ર-કૈલશૌ પ્રાંસાદ-મૈત્સ્યૌ યંવૌ

ચૈપ-સ્તૈપ-કૈમણ્ડલૈર્ધૈવનિભૃત્ સૈન્દ્યામરો દૈર્પણ. ॥—શાર્દૂલ૦

ઉક્ષા પૈતાકા કૈમલામિષેકઃ । સુંદામ કૈકી ઘનપુણ્યમાજામ્ ॥ ”

અર્થાત્—(૧) છત્ર, (૨) કમળ, (૩) ધનુષ્ય, (૪) ઉત્તમ રથ, (૫) વજ, (૬) કાચબો, (૭) અકુશ, (૮) વાવ, (૯) સાથિયો, (૧૦) તોરણ, (૧૧) સરોવર,
(૧૨) સિંહ, (૧૩) વૃક્ષ, (૧૪) ચક્ર, (૧૫) શખ, (૧૬) હાથી, (૧૭) સમુદ્ર,
(૧૮) કળશ, (૧૯) મહેલ, (૨૦) માછલુ, (૨૧) યવ, (૨૨) યજ્ઞ-સ્તમ્ભ, (૨૩) સ્તૂપ,
(૨૪) કમણ્ડળ, (૨૫) રાજ, (૨૬) સુદર આમર, (૨૭) દર્પણ, (૨૮) બળદ,
(૨૯) પતાકા, (૩૦) પદ્માભિષેક, (૩૧) સુદર માળા અને (૩૨) મોર એ અતિશય
પુણ્યશાળીના બત્રીસ લક્ષણો છે.^૧

કંદર્પ-મર્દન—

કંદર્પના સઘધી આ કાવ્યમા પારવાર ઉલ્લેખ કરવામા આવતો હોવાથી એને વિષે વિચાર
કરવો આવશ્યક સમજાય છે.

હિંદુ શાસ્ત્રમાં કંદર્પને રતિના પતિ તરીકે તેમજ વસન્તના મિત્ર તરીકે ઓળખાવ્યો
છે વળી ત્યાં એને અરવિન્દ, અશોક, આમ્ર, નવમહિકા અને નીલ કમલ એ પાંચ બાણુવાળો
તેમજ પુષ્પના ધનુષ્યવાળો તેમજ મકરના ચિહ્નથી અડિત ધ્વજવાળો આલેખ્યો છે દુકમા
એ શાસ્ત્રમા કંદર્પના સઘધમા તે જીવતી ભગતિ વ્યક્તિ છે એવો ઉલ્લેખ છે વળી તેણે
મહાદેવની પણુ બળર લેવામા ખાછી પાની કરી નથી એમ એ શાસ્ત્ર ઉપરથી જોઈ
શકાય છે આ વાતની નીચેનો શ્લોક પણુ સાક્ષી પૂરે છે.

૧ આ ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે બત્રીસ લક્ષણો પૈકી મત-સેદ છે વિશેષમા ઘાલો તેમજ રાજ-
હસરૂપી લક્ષણોનો તો અત્ર ઉલ્લેખજ નથી, એ વિચારણીય છે, પરતુ તેનો ૧૦૦૮ લક્ષણોમાં સમાવેશ
થતો હોવો જોઈએ

૨ પહેલા, પાંચમા, અગ્યારમા તથા ઓગણીસમા પલોમા ઉલ્લેખ છે.

“ સર્વેવામેવ દેવાનાં કમ્પર્ષો વહ્નવતરા ।
 યૈન ભાલ્યં ‘હિલો’ વૈવો જ્ઞપ્તેનાપિ શિ ઘ્વરિતા ॥ ”

અર્થાત્ સમસ્ત સુરોમાં કંઈપી વધારે શૂરનીર છે કેમકે મહાદેવે તેને ‘આચી મુખો’
 છતાં પણ તેણે તેની પાસે વિવિધ વેપો લાજવાવ્યાં

વળી આ સબખર્માં મહર્ષિે કાર્ત્ત્વિકશિશુવ શુઆર-શાતકેનો વસન્તવિલકા વૃત્તમાં સ્વા-
 મેલો નિઝ-લિખિત વ્યાથ સ્લોકે પણ વિચારી લઈએ.

“ શમ્ભુસપ્તમ્યુદ્ધરવો હરીજેસાજાતાં
 યેનાકિન્નપત્ત સત્તર્ક વૃદ્ધકર્મવાસાઃ ।
 શાશ્વામગોચરચરિષવિવિધિતાપ
 તસ્મીં વમો મમવતે કુતુમાસુધાય ॥ ”

અર્થાત્—તેણે શંભુ (મહાદેવ) સ્વયંભુ (બ્રહ્મા) અને નિષ્કુને વૃદ્ધિવિગ્નૈનું વહ-
 કર્મ કરનારા કિંકરો બનાવ્યા તે વાણીથી અગોચર અરિત્રવાળા વિવિધ કંઈકને મહા પ્રયામ હોયે.

આ ઉપરથી કંઈપી એનેતર દેવોની દુર્વચા કરવામાં કેવો અગ્ર ઘાજ લાજ્યો છે તે
 એમ શકાય છે

આ કંઈપી એન મુનિવરોની પણ ખબર લીધી છે. ઘણલા વરીકે, તેજ જવર્માં મોકે
 જનાસ એવા રથનેમિને પણ આ કંઈપી સેવાને સપદાવ્યા હતા. એ વાતના ઉપર નીચેની
 આજ કિન્ન મહાસ પાઠે છે

“ જવવન્ત્વો મહાયા વિજમાયા વપધવો જવવેહો ।
 રહવેમી વપમર્ઈ વપમર્ઈ કાસો હી । વિષયા ॥ ”

અર્થાત્—સદુ-નન્દન, મહાત્મા બાવીસમા વીર્ગકર મીનેમનાધના આંધવ, જ્ઞમહાજ્ઞવહરી
 અને વરમશરીરી એવા રથનેમિ શાશ્વતી ઉપર રાજ બુદ્ધિવાળા વયા. આથી કરીને ખરે
 ખર વિષય વિસ્ક્રમને પાત છે

આ ઉપરથી એમ શકાય છે કે કંઈપી મુખ્ય બળ અબલા છે અને પાંચે ઇન્દ્રિયોત્ત અને
 આજ કરીને રથનેનિરૂપના વિષયો એ એનો પૌષ્ટિક આહાર છે આ કંઈપીના પદ્ધર્માં સપદાયેલો

૧ આની માહિતી મધે સુએ સ્તુતિ-આવૃત્તિશાસ્ત્રિકા (૫ ૨૪-૨૫).

૨ સરનાવો—

“ હરીહરવરાજાવચરાર્ચરાહજો શિ વે વેવા ।

વારીય સિન્ધરત્તં કુર્વેતિ વી વી વિઘ્નવતિયા ॥

[હરીહરવરાજાવચરાર્ચરાહજોશિ વે વેવા ।

વારીયો સિન્ધરત્તં કુર્વેતિ શિવ શિવ શિવવતુખ્યાય ॥]

૩ સંસ્કૃત-અર્થ—

મહુવન્ત્વો મહાયા વિજમાયા મહાવરમામવેહી ।

રહવેમી રાઘીમટીરમામલિા વર્ઈ (!) હી વિષયા ॥

પ્રાણી મૃત્યુને પણ શરણુ થાય છે. આ સબંધમા રાજ્યં બર્તુહરિએ નીચેના પદ દ્વારા આબેહુખ ચિતાર રજુ કર્યો છે.

“કૃશઃ કાણઃ સ્વઙ્ગઃ શ્રવણરહિતઃ પુચ્છવિકલો
વ્રણી પ્યક્લિન્ન. ક્ષમિકુલશતૈરાચિતતનુઃ ।

ક્ષુધાક્ષામો જીર્ણઃ પિઠરકકપાલાવૃતગલઃ

શુનીમન્વેતિ શ્વા હતમપિ નિહન્ત્યેવ મદનઃ ॥”-શિખરિણી.

અર્થાત્-કૃશ, કાણો, ખોડો, કાન નિનાનો, પૂછડા વગરનો, શ્રેણાવાળો, પડ્ધી વ્યાસ, સેંકડો કૃમિઓના સમૂહથી વ્યાસ દેહવાળો, ક્ષુધાથી પીડિત, અર્ણ, ગળામા કાઠલો ઘાલેલો એવો કુતરો કુતરીની પાછળ બાય છે. ખરે, કામદેવ હુણાયેલાને પણ હુણે છે.

પરંતુ એ ધ્યાનમા રાખવું કે આ બધો મોહનો મહિમા છે. એ વાતની પુષ્ટિમાં ‘કહેવાનું’ કે—

“અજાનન્ન દાહાત્મ્યં પતતુ શલમસ્તીવ્રદહને
સ મીનોઽપ્યજ્ઞાનાદ્ વહ્નિશયુતમશ્નાતુ પિશિતમ્ ।

વિજાનન્તોઽપ્યેતે વયમિહ વિપજ્જાલજટિલાન્

ન મુચ્ચામઃ કામાનહહ ! ગહનો મોહમહિમા ॥”-શિખરિણી.

—વૈરાગ્ય-શતક

અર્થાત્-દહન-સ્વભાવને નહિ બાણુનારો પતગીઓ તીવ્ર અગ્નિમાં પડે અને અજ્ઞાનવશાત્ મત્સ્ય પણ બળમાનુ માસ ખાવા બાય (એ બનવા ભોગ છે), પરતુ કામ-વાસનાઓ વિપત્તિ-ઓની બળથી પથરાયેલી છે એમ ના તા પણ આપણે તેને છોડતા નથી. અહા! મોહનો મહિમા કેવો ગહન છે ! !

ઉપર્યુક્ત અનગના સ્વરૂપ ઉપરથી તા ॥ કુટિલતા તમજી શકાય છે. આવી પરિસ્થિતિમા

૧ વિદસન્ પાઠશાળા તરક્ષી પ્રસિદ્ધ થતા છમાગિ ના મેં એક વેળા રસિક-નન્દનના ઉપનામથી આ અનગનું સ્વરૂપ નીચે મુજબ આલેખ્યું હતું.

અનન્નસ્વરૂપમ્

વેદ્ધો યદ્યપિ નાસ્તિ તે રતિપતે ! વીરસ્ત્થાપ્યદ્મુત-

સૌલોક્યે તવ તીક્ષ્ણવાગસહને કસ્યાસ્તિ શકિર્યતઃ ? ।

ય પુણ્યેણમદત્ત તે વિધિરહ્યાઽસૌ ધન્યવાવાસ્પદ

યત્ તુમ્ય કિલ્લ યદ્યવાસ્યત પવિં પ્રાપ્સ્યત્ ક રક્ષો જનઃ ? ॥ ૧ ॥

જાતસ્વ મદન ! ત્રિલોકવિજયી પ્રાપ્યાઽચ્ચલાનાં ચલ

પ્રાપ્સ્યસ્વ સુપરાક્રમ ચલવતામાસ્યત્ તદા કા દશા ? ।

સ્વાં નેતુ નહિ કો વશ ધ્રુવમલ્લ સર્વેં જિત્તા હિ ત્વયા

નૈપુર્યસ્ય ફલ દ્રુત ત્વપયશ પ્રાપ્નોપિ રે તિર્યેવ ! ॥ ૨ ॥

ત્વ કન્દર્પ ! મયાઽસિ દૃષ્ટ્યવિપયો વાણાસ્તયા તાવકા

કૃત્વાઽસુગ્રવહન વિનૈવ વિશિખા પ્રાણાન્ હિ ગૃહ્ણન્તિ તે ।

આદર્શોઽનુપમોઽસિ યદ્યપિ જગત્સૌન્દર્યસારાત્મનો

ના પાપ દ્વિગુણ તથાપિ કુરતે તત્રાણુભાવસ્ત્વ ॥ ૩ ॥

એમ જુદાજુદા કહેવું પડ્યું કે જે પ્રાણી આ કાર્યને વશ કરવામાં ફળીભૂત આપ તેજ કાચો સૂર્યનીર છે તેજ ઓગીયાર છે, તેજ મહારોવ છે, તેજ પરમાત્મા છે અને તેજ પરમ પ્રસંધાને પાત્ર છે. કહું પણ છે કે—

“ સુ પિય સુતે છો અપ પંહિઓ તં પસંસિમો મિશં ।

ઈતિપષારેઈં સયા ન સુંદિર્ઝં જસ્ટ જરજવર્ચ ॥ ”

કહેવાની મતલબ એ છે કે—કામિનીના કરાધ ફળી આણુવડે જે કુણાઓ નથી તેજ સૂર્યનીર છે અને સાચો ખવિદ્ય તેજ છે કે જે સ્ત્રીઓના બદન અતિરૂપી બળમાં સખાઓ નથી. વળી ખરેખર પ્રયાસપાત્ર પણ તેજ છે કે સચારૂપી કાર્યમાં વસવા છતાં કમકામી ગાહક નિર્લેપ રહે છે અન્ય શબ્દોમાં કહીએ તો જેણે આતિરૂપી ખનતું ઇન્દ્રિયરૂપી ચોરથી રણ્ય કતુ છે તેજ સૂર છે તેજ ખવિદ્ય છે અને તેનીજ આખું પ્રવિલિ પ્રસંધા કરવી એમજે.

આ ઉપરથી સાર એ નીકળે છે કે સુખની સફળતા કામને વશ કરવાયંજ છે અને એક વખત કામરોવના ઉપર નિબળ મેળખ્યો કે તરવજ અપૂર્વ સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. અત્ર એ ધ્યાનમાં રાખવું કે જે અપૂર્વ સુખ કતુ છે તે ક્રમ અવિશ્યયોક્તિ નથી. કહું પણ છે કે—

“ જં જ કામસુહ કોવ, જં જ વિષ્વં મહાસુહં ।

શીપરાયસુહસ્સેવં વ્યતમાગમપિ જ વર્ષાં ॥

અર્થાત્ નિવય-વાસનાને તૃપ્ત કરવાથી આ લોકમાં જે સુખ મળે છે તે, તેમજ સ્વર્ગતું સુખ પણ વીતરાજના સુખતા અનન્તમે જામે પણ નથી. આતું અપૂર્વ સુખ પાક-વર્ષ પ્રાપ્ત કરવા અદ્ભાઅશાળી થાય એટલી અભિલાષા પ્રદર્શિત કરી આ પ્રકરણ પૂર્વ કરવામાં આવે છે.

વા ટેવં મિત્રુવેરજક કુલો કમ્પીસ્યાકિન્વલિ
આમિલં જ કરામિ પશ્વતિ જઓ મુક્તવતે સર્વદા ।
દુઃા મિન્નુ વમ્પકુમિ ઉવ વદા શાઓ ધરેવ્ કમવ
માવ્ વાર્થં ઇન્દુવૈતિ તલ મિતવા ધીર્થં જ કીર્તિલજ ॥ ૧ ॥
રામેતુર્વંકવજા આકાસિતુલિરિધિ જમા
કાકારાવર્મિર્કં વક મિક મિરાકારે વતો વર્તેતે ।
વૈવેદીવતિહાવકો મિતવજાહાં જ કહારાવિ
વૈજ્ઞાનેવ જહ વિર્થે આરવ્ વાનં જમાપોવવદ ॥ ૨ ॥
તસૈ મિં જ દરામિ કહમમિજ અં વેવ ધચ્છીકુલ-
સ્વં પુહ્ વરવા સદા મલિકુમિ હાતાલર્વં વૈતિ મિજ્ ॥
વતુન્નાતુવવા મદાવધમવે તેવપુદ તં અકારો
મુવા વેવ મિરહુઓ જમમિ રે મિકવપુદામવે ॥ ૩ ॥

૧ સરૂત-૭૫૫—

જ દુવ જ્ઞા ધ વેવ પલિકલ મંજામો મિલવ્ ।
ફલિવર્ષીઃ ધદા ન સુકિલ વલ વરવવવદ્ ॥

૨ સરૂત-૭૫૬—

વવ કામતુર્કં કોવે વવ મિર્વં મહાસુહવ્ ।
શીતરાયસુહસ્સેવમવ્વધાવમપિ વર્ષાંકિ ॥

૩ કંકર્પ-નિબંધની સૂચ દર્શના સુવિ-અતુવિદ્યાતિહા (૫ ૧૨૨)માં જાહેરવાર્તા આવી છે.

जिनमत्ताय प्रणामः—

अवमसंतमसं ततमानयत्-
 प्रलयमालयमागमरोचिषाम् ।
 भुवनपावनपालनमर्कवज्-
 जिनमतं नम तन्नयवन्नहो ! ॥ ३५ ॥
 -हुत०

टीका

अहो नयवन् ! त्वं नम तज्जिनमतम् । अवमान्येव संतमसं-अन्धकारम् । ततं-
 विस्तीर्णम् । प्रलयं-क्षयं आनयत् । भुवनस्य पावनं च तत् पालनं च । अर्कतुल्यम् ॥ ३५ ॥

अन्वयः

अहो नयवन् ! अर्क-वत् तत अवम-संतमसं प्रलयं आनयत्, आगम-रोचिषां आलयं, भुवन-
 पावन-पालनं तद् जिन-मतं नम ।

श्लोकार्थं

अवम=पाप
 संतमस=गाढ अंधकार, घण्टु अधार
 अवमसंतमसं=पापइपी गाढ अधकारने
 ततं (मू० तत)=विस्तीर्णं
 आनयत् (घा० नी)=आणुनार
 प्रलयं (मू० प्रलय)=नाश प्रति
 आलयं (मू० आलय)=गृह
 रोचिस=प्रकाश, तेज
 आगमरोचिषां=सिद्धान्तोना तेजना
 पालन=परिपावन, रक्षण

भुवनपावनपालनं=त्रैलोक्यनी पवित्रता अने परिपा-
 वनइप
 अर्क=सूर्य
 अर्कवत्=सूर्यनी भाइक
 जिनमतं=जैन सिद्धान्तने
 नम (घा० नम)=तु प्रणाम कर
 तद् (मू० तद्)=ते
 नय=नीति.
 नयवन् !=हे नीतिमान् !
 अहो=संशोधनवायक अग्रय, हे !

श्लोकार्थं

जिन-मतने प्रणाम—

“ सूर्यनी भाइक सिद्धान्तोना प्रकाशोना निवास-स्थानइप, वणी विस्तीर्णं एवा
 पापइपी गाढ अंधकारने अत आणुनारा, तेमज त्रिभुवनने पवित्र करनारा तथा तेनु
 संरक्षण करनारा एवा ते जैन मतने हे नीतिमान् ! तु वन्दन कर ”—उप

એમ વ્યક્ત્ય કહેવું પડ્યો કે એ પ્રાણી આ કાર્યને વચ ક્રમમાં કૃતીમૂલ કાચ તેજ સાથે
 સૂચીર છે તેજ મોઝીપર છે, તેજ મહારોષ છે તેજ પશુમદમા છે અને તેજ પરમ પ્રસાદાને પાવ ડિ
 કહું પણ છે કે—

“સુ ક્ષિપ સુતો સો શ્લેષ પશ્ચિમો સં પર્વસિનો નિર્ગ્નં ।

શ્વિપચારેણી સપા વ સુંદરિઝ્ઝ જસસ વરવચર્ચ ॥”

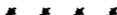
કહેવાની મતલબ એ છે કે—કામિનીના કટાક્ષ કૃપી જાણવડે એ કૃપાયો વધી તેજ
 સૂચીર છે અને સાચો પવિત્ર તેજ છે કે એ સ્ત્રીઓના વક્ત્રન ભરિત્રકૃપી ભગ્નમાં સપદાયો
 નથી. વળી ખરેખર પ્રસાદાપાત્ર પણ તેજ છે કે સસારકૃપી કાલવમા વસવા છતાં કમકાની
 માફક નિર્લેપ રહે છે અને શબ્દોમાં કહીએ તો એણે વ્યારિત્રકૃપી મનનું ધનિત્રવૃપી મોરથી
 રક્ષણ કહું છે તેજ શૂર છે તેજ પવિત્ર છે અને તેનીજ આપણે પ્રતિષ્ઠિત પ્રસાદા કૃષી ભેષ્ઝે.

આ ઉપરથી સાર એ નીકળે છે કે સ્ત્રીવતની સહજતા કામને વચ ક્રમમાંજ છે અને
 એક વખત કામરોવના ઉપર સિવ્ય મેત્રઓ કે વસ્તવ અર્પૂ મુખની પ્રાપ્તિ કાચ છે. અવ
 એ ધ્યાનમાં રાખવું કે એ અર્પૂ મુખ કહું છે તે કમ અસિદ્ધયોજિત નથી. કહું પણ છે કે—

“જં જ કામમુર્હં કોષ, જં જ વિર્ગ્નં મહામુર્હં ।

શીવરાવમુહસ્તેવે વંત્રમાપમપિ જ મર્દ્ધ ॥”

અર્થાત્ વિચ્છ-વાસનાને તૃપ્ત કરવાથી આ લોકમા એ મુખ મળે છે તે, તેમજ સર્વનું
 મુખ પણ વીતરાજના મુખના અનન્તરે સાથે પણ નથી. આનું અર્પૂ મુખ પાકક-વર્ગ પ્રાપ્ત
 કરવા સર્લાવ્યાપી કાચ એટલી અભિલાષા પ્રશ્ચિત કરી આ પ્રકરણ પૂર્ણ કરવામાં આવે છે

જા શ્લોકાં શિલ્લેષરજા કુરુતે કર્મીકયાકિન્વસિ
 આચિસ્તં વ કરામિ પરવસિ વશો મુક્તવવત સર્વદા ।
 ક્ષુદ્રા કિન્નુ વમલ્કસિ તથ પરા શમ્ભો મયેત્ કમ્બ
 કાપ્ વાશં વમુપૈસિ વજા શિવવાઃ શીર્વં વ શીર્વિક્ષવા ॥ ૨ ॥
 ઠાસેકુર્વકવવરા ખરાણાશિલ્લુશિવસિ પ્રમા
 ઠાકારાવસિર્કં વર્કં શિક મિરાકારે વશો વર્તેતે ।
 વરેકોવસિઠાવશો મિરાવપ્તકાં વ કઠાવસિ
 વૈવકવેવ વહ શિલ્લે કારવન્ક ઠામં ઠાવતોવવર્ ॥ ૫ ॥
 ઠાસે શિ વ વરાસિ કઠમસિલ્લ ત્વં વેષ વહીકુલ
 વર્વં વુકુર્ વરાઃ ઠરા મનિક્ષિલિ શાઠાલ્લર્કં શૈવિ કિલ્લ ૧ ।
 વરુ-કાણુવવા પ્રકાક્રમવે રેકપૂર્ વર્કં અક્ષરો
 શ્વા વેષ મિરાકુલો કમસિ રે શિર્કવપૂદામલે ॥ ૬ ॥

૧ કનકુત-કાવ—

સ પૂવ શૂરાઃ જ વૈષ વનિકલ્લા વકલમ્મો શિલ્લ ૧ ।
 ક્ષુદ્રાવર્તીઃ ઠરા વ કુશિર્વં વજા વાવવવર્ ॥

૨ કનકુત-કાવ—

વજા કામમુર્હં કોષે, વજા વિર્ગ્નં મહામુર્હવા ।
 શીવરાવમુહસ્તેવેવજાવજાવમપિ વાર્ધસિ ॥

૩ કંદર્પ-વિચ્છ-વ-૨ વ્યુહ કારવેના કુમ્ભિ-આત્મવિશ્વાસીકા (૫ ૧૨૨)માં અષ્ટોત્તરમાં આવી છે.

मानवीरेव्याः स्तुतिः—

जयति सायतिसामहृदम्बिता

सुतरुणा तरुणाक्षसमद्युतिः ।

कजगता जगता समुदा नुता

नतिमताप्रतिमता भुवि 'मानवी' ॥ ३६ ॥ ९ ॥

—दृष्ट०

रीका

सह आयत्या करोति इति सायति । सुहृदेषु युक्ता । कजे-कमजे गता । जगता नतिमता-नक्षत्रीसेन नुता-स्तुता । सहर्षेण अतीष्टा ॥ ३६ ॥

अन्वया

सह-आयति-साम-हृद् सु तरुणा अम्बिता तरुण मन्त्र-सम-द्युतिः, कज-पता नतिमता सह-मुदा जगता नुता भुवि अति-मता 'मानवी' जयति ।

शब्दार्थ

जयति (य जि) = य पाठे के अक्षरणी कर्त्तु के
 आयति = अन्विष्य ३२२
 साम = शान्ति
 हृद् = हृदयारी
 सायतिसामहृत् = अन्विष्य ३२२ भां पञ्च शान्ति ३२-
 यरी
 अम्बिता (म् अम्बित) = युक्त
 सुतरुणा = सुतरु ३३३ यरे
 तरुणा = नवीन, नूतन
 द्युति = अक्षर
 कजगतासमद्युति = नूतन कमलना समान अन्वि
 के अनी अनी

क = यव
 कज = कज ३२३
 यत (या यम्) = प्राप्त यरेदी
 कजपता = कमलने प्राप्त यरेदी
 जगता (यु अयत्) = अन्विष्य यरे
 समुदा = अक्षर
 नुता (यु अयत्) = अन्विष्य ३२२ यरेदी
 मति = अक्षर
 नतिमता (यु अयत्) = अक्षर
 नतिमता = अक्षर यरेदी
 भुवि (यु य) = अक्षर यरेदी
 मानवी = मानवी (रेवी)

शब्दार्थ

मानवी इवीनी स्तुतिः—

“अन्विष्य ३२२ भां यजु (अन्विष्यापयपञ्चे) यरेनारी अनी शान्तिने करनारी, तथा सुतरुणी युक्त अनी, यणी नूतन कमलना अनी अन्विष्याणी, कमलने प्राप्त यरेदी (अर्थात् तेन उपर आयुक्त यरेदी), तथा नक्ष अक्षर यरे अक्षरपूर्वक स्तुति करयेदी अनी तेमत्र अक्षरिने विषे अत्यत अक्षरि अनी मानवी (रेवी) अक्षरणी यती” — ३६

मानवी देवी

५०
१३

निर्माणकलिकायाम्—

“मानवी श्यामवर्णा कमलामना चतुर्भुजा वरदपाशालङ्कृतदक्षिणकरा
अश्वसूत्रनिटपालङ्कृतवामहस्ता चेति ।”

સ્વપ્તીકરણ

પદ્ય-અમત્કાર—

આ પદ્ય પદ્ય-અમત્કારના સંબંધમાં ૩૩મા પદ્યની સાથે મળતું આવે છે એટલુંજ અત્ર નિવેદન કરવું ખસ છે.

માનવી દેવીતું સ્વરૂપ—

‘મતુષ્યની માતા તુલ્ય તે માનવી’ એમ માનવી શબ્દથી સૂચિત થાય છે. આ પદ્ય એક વિદ્યા-દેવી છે. એનો નીલ વર્ણ છે અને એનો હાથ વૃક્ષ વડે શોભે છે. વિશેષમાં કમલ એ એનું વાહન છે. આના સંબંધમાં નીચેનો શ્લોક વિચારવો અતુચિત નહિ ગણાય. તેમાં કહ્યું છે કે—

“નીલાક્ષ્મી નીલસરોજવાહના વૃક્ષભાસમાનકરા ।

માનવગણસ્ય સર્વસ્ય મક્કલં ‘માનવી’ વદ્યાત્ ॥” —આર્ષા

—આચાર્ય ૧૦ પત્રાંક ૧૬૨.

આ દેવીનું વિશિષ્ટ સ્વરૂપ તેા નિર્વાણુ-કલિકા ઉપરથી જોઇ શકાય છે કેમકે ત્યા કહ્યું છે કે—“તથા માનવી જ્યામવર્ણી કમલાસનાં ચતુર્મુજા વરવપાશાલક્રુતદક્ષિણકરામક્ષસ્રજ-વિટપાલક્રુતવામહસ્તાં ચેતિ” અર્થાત્ આ દેવીને ચાર હાથ છે તેના જમણા બે હાથ વરહ અને પાશ વડે શોભે છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ તો જપ-માલા અને વૃક્ષની શાખા વડે શોભે છે.

१० श्रीशीतलजिनस्तुतयः

अथ श्रीशीतलजिनस्तुति—

विहरति भुवि पस्मिन् देवलोकोपमानः
 समजनि नरलोकः 'शीतलो'ऽकोपमानः ।
 ऋजिमसलिलधाराधौतमायापरागः
 स भवतु भवभीते सशमायापराग ॥ १७ ॥

—याज्ञिकी (८, ७)

टीका

न विद्यते कोपो मानो (नर) यस्य सः । ऋजिमा—ऋजुत्वं ऋजिमेव सलिलधारा
 तथा धौतः—प्रच्छालितो मायासक्तः परागो—पूरुषिर्णेन सः । संशमाय—उपशमाय भवतु ॥१७॥

अन्वया

पस्मिन् भुवि विहरति नर-लोक देव-लोक-उपमाया समजनि सा न-कोप माना, ऋजिम-
 सलिल-धारा-धौत-माया-पराग, अप-राग 'शीतल' भव-भीते संशमाय भवतु ।

शुद्धार्थ

विहरति (सू विहर)=निहार करते करते

पस्मिन् (सू क्)=ये

देव-लोक, सुर

उपमाय=उपमा

देवलोकोपमानः=देव-उपमा

समजनि (वा क्)=स-ये

शीतल (सू शीतल)=शीतल (नाथ)

कोप=कोप, क्रुद्धो

मानः=मान, अहंकार

नकोपमानः=निकोपमान के कोप करने नकोपमान

येने निने येना

ऋजिमसलिलधाराधौतमायापराग

सलिल=लिल

धारा=धारा

धौत (वा क्)=प्रच्छालन करते, धौत नये

माया=माया, उपमा

पराग=परा

ऋजिमसलिलधाराधौतमायापराग=ऋजिमसलिलधाराधौतमायापराग

नकोप माना वो कोप नकोप के मायापराग

येने येना

भवभीते=संशमाय नो-नी

संशमाय (सू संशमाय)=संशमाय नो

अपराग (सू अपराग)=अपराग नो के उप नो

येना

શ્લોકાર્થ

શ્રીશીતલનાથની સ્તુતિ—

“ જ જિનપતિ પૃથ્વી ઉપર વિહરતા હતા ત્યારે મનુષ્ય-લોક સ્વર્ગ-લોકની ઉપમાને પ્રાપ્ત કરતો હવો, તે, ક્રોધ અને અભિમાનથી મુક્ત તેમજ સરલતારૂપી જલની ધારા વડે માયારૂપી ધૂળનું પ્રક્ષાલન કરનારા એવા તેમજ રાગ-રહિત એવા (દશમા તીર્થંકર) 'શીતલ (નાથ) (હે ભગ્યો ! તમારા) ભવ-ભયના વિનાશને માટે થાઓ. ”—૩૭

સ્પષ્ટીકરણ

પદ-મીમાંસા—

પદ-અનુકારના વિષયમાં દ્વિતીય પદને મળતું આવતું આ પદ ' માલિની ' છંદમાં રચવામાં આવ્યું છે અને આ વાત ત્યાર પછીનાં ત્રણ પદોને પણ લાગૂ પડે છે. ' માલિની 'નું લક્ષણ એ છે કે—

“ પ્રથમમગુલપદ્મં, વિચિતે યત્ર કાન્તે !
તદ્વતુ ચ દશમં ચેદ્, અક્ષર દ્વાવશાન્ત્યમ્ ।
કરિભિરથ તુરજ્જૈર્યઘ કાન્તે ! વિરામઃ
સુકવિજનમનોજ્ઞા, માલિની સા પ્રસિદ્ધા ॥ ”
-શ્રુત૦ શ્લો૦ ૩૭.

અર્થાત—હે કાન્તા ! જે વૃત્તના પહેલા છ અક્ષરો તેમજ ત્યાર પછી દશમા અને તેરમા અક્ષરો હ્રસ્વ હોય અને જે તે વૃત્તમા હે કાન્તા ! આઠમા અને ત્યાર પછીના સાતમા અક્ષરો ઉપર વિશ્રામ લેવાતો હોય, તો તે વૃત્ત સુકવિઓના ચિત્તને મનોહર ' માલિની ' તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. આ માલિની છંદનું લક્ષણ “ નનમયયયુતેયં માલિની મોગિલોકૈ. ” એમ પણ આપવામા આવે છે. એ વાત ધ્યાનમા ઉતરે તેટલા માટે આ પદના પ્રથમ ચરણ તરફ દૃષ્ટિ-પાત કરીએ.

વિ હ રા તિ શુ વિ । યસ્ મિન્ વૈ । વ લો કો । પ મા ન ।
ન ન મ ય ય

રાગ-રહિતથી શું સમજવું?—

આ પદમાં શીતલનાથને ક્રોધ, માન અને માયાથી મુક્ત વર્ણવ્યા બાદ તેઓ રાગ-રહિત છે એમ જે કહ્યું છે તેમાં ' રાગ ' શબ્દથી શું સમજવું એવો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે. સાધારણ રીતે વિચારતા ક્રોધ અને માનનો ' દ્વેષ 'મા અતર્ભાવ થાય છે, જ્યારે માયા અને લોભનો ' રાગ 'મા સમાવેશ થાય છે. આથી કરીને ' રાગ-રહિત ' એટલે ' લોભ-રહિત ' એવો અર્થ સ્ફુરે છે. પરતુ ' રાગ ' શબ્દથી માયા અને લોભ ઉપરાત (૧) હાસ્ય, (૨) રતિ, (૩) અરતિ, (૪) શોક, (૫) ભય, (૬) બુગુપ્સા, (૭) પુરૂષ-વેદ, (૮) સ્ત્રી-વેદ અને (૯) નપુસક-વેદ એ નવ નોકધાય પૈકી પ્રથમના બે અને છેવટના ત્રણ નોકધાય પણ સમજી શકાય.

૧ આ દશમા તીર્થંકર શ્રીશીતલનાથનું સ્થૂલ સ્વરૂપ સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (પૃ૦ ૧૩૩)માં આલેખવામાં આવ્યું છે.

કોષ-કર્તાના—

ધર્મકૃષ્ણી વૃક્ષને જાળી નાંખવામાં કાવ્યનલની બરબ સાસ્નાર, નીલકૃષ્ણી કાવ્યને કાવ્યની નાંખવામાં કુલરસમાન, કીર્તિકૃષ્ણી વ્યન્ન-કાવ્યને પશુસ્ત કાવ્યમાં કાકુની બરોબરી પ્રાપ્ત, સ્વાર્થકૃષ્ણી મેઘને તિબેરી નાંખવામાં વામુના જેવો અને આપત્તિકૃષ્ણી વૃષ્ણને વધારવામાં વાપ-સમાન જેવા કોષને કોવુ બાકે વાર્ ? છતાં પણ એ પવુ વળી આ સંસારની લિલિતતા છે કે કાસ્તુ તિલા પણ કોષ કરનારા અસ્તિત્વ ખસવે છે કહું પણ છે કે—

“તં મતિય ધરં તં મતિય વાઙ્મં વૈઙ્મં પિ તં મતિય ।
જાત્ય જાકારમકુષિલા ઘો સિધિ જાકા ય શીલંસિ ॥”

અર્થાત્-એવું કોષ ધર નથી, તેમજ એવું કોષ સબકુલ કે દેવકુલ નથી, કે અર્થ કાસ્તુ તિલા કોષ કરનારા એ વધુ દુર્લભો હસિઓવર નહિ આપ.

જારે આવા દુર્લભોની વાત તો બાબુ ઉપર રહી, પરંતુ કોઈને કાવ્યનાર, તેમજ વ્યક્તિય બનાવનાર અને મુખ-કમલને પ્રસ્વેદ (પચીના)થી આર્દ્ર કરનારા જેવા કોષ-કવરના સપ્તર્થમાં સબજનો પણ સપડાઈ જાય છે વધુ વિચાર કરવાં એ પણ વાત ધ્યાન-બહાર નહિ રહે કે ઉચ્ચ તપસ્થા કરનારા મુનિવરોની પણ કોષ કૃતિયા કરે છે. આ સંજ્ઞામાં નીચેનો સ્લોક તિલા રજા જેવો છે તેમાં કહું છે કે—

“હરયેકકલિનેવૈવ તેજા પામ્યાસિર્ક જ્વરા ।
કોમા પુત્રા કામેવાપિ પૂર્વોક્ત્યાડકિંતં તવા ॥”

અર્થાત્-એક કિવસ વ્યવ આવવાથી તો છે મહિનાનું યારીરતું તેજ નાશ પામે છે, અર્થાત્ કોષ તો એક કાવુ-આમમાં પૂર્વકીર્તિ વર્ષો વટે ઉપાર્જન કરેલી તપસ્થાને તિલાય કરે છે.

જારે, અપ્તલેથી પણ કોષ અતુમ મતો કોમ, તો ઠીક છે. પરંતુ તે તો વળી ધ્યાનથી પણ એક વચ્ચે આમલ વપે છે અને કોષ કોષ વાર મહાધવરથી મુનિઓને વચના મનિધિ બનાવે છે. આ વાતની પુષ્ટિમાં કહેવાનું કે—

“તપોમિર્ષુષ્મુલકૃષ્ટી-પાલમિલસુવૈ મુખી ।
કર્યોત્કરત્યૌ કોપાલ, ઘવાતી મરકાવશીમ્ ॥”

૧ યરગવો શીસોમમલસુરિદુવ નિમ્ન-ચિહિત વચ્ચ—

“ ઘો વર્ષે વરલિ દુર્મ દષ હયોમ્મકામિ ઘીર્ષિ કલાં
વન્તીવેમુકર્તા મિતુન્નર દષ કિલામિ કીર્ષિ વ્યાદ ।
જાલં વાતુરિવાતુરં મિલ્લવલુકાવ્યમારં
વુર્ષાં વર્ને શ્વોપિવા ક્ષુકાકાકોરા ક વોરા કવદ । ॥”-સર્વૈવ
—સિ-દૂર-પ્રાપ્ત, ૧૧૧૬ ૪૮.

૨ યરકુવ-બાપ—

કલામિ પૂર્વ કલામિ તાઙ્કુલં વૈવકુલમતિ કલામિ ।
વ્યાકારમકુષિલા શિક્ષા જાકા ય હરવ્યો ॥

૩ પૂર્વ એ યરવા-નિધિય છે ૧ પૂર્વ-૦૦૫૧

અર્થાત્—અત્યંત ઘોર તપશ્ચર્યા કરીને જેણે સુરોને પણ વશ કર્યા હતા તેવા કરેટ અને ઉત્કરેટ નામના જે સુનિઓ કોપને વશ થવાથી તરકે સિધાવ્યા

હિંદુ શાસ્ત્રમાં પણ કોપને વશ થવાથી સુનિવરોથી પણ અનર્થકારી કાર્યો થઈ ગયાનાં અનેક દષ્ટાન્તો મળી આવે છે, તેમાંનાં અત્ર જે ચાર વિચારી લઈએ. (૧) નારદ ઋષિએ કોપને વશ થઈ વિષણુને નારી બનાવી, (૨) ગૌતમ ઋષિએ ક્રોધાતુર બની પોતાની પત્ની અહલ્યાને શિલા બનાવી, (૩) દુર્વાસા ઋષિએ સરસ્વતીને શાપ આપી તેને માતૃકી બનાવી અને (૪) વસિષ્ઠ મહર્ષિએ ક્રોધી બની ત્રિશંકુ નૃપતિને ચાણકાળ કરી નાખ્યો.

આ પ્રમાણે ક્રોધાતુર થવાથી ન્યારે સુનિવરો પણ અનર્થના લાભન થઈ પડ્યા, તો પછી ઇતર મનુષ્યની તો વાતજ શી ? આ ઉપરથી સાર એ નીકળે છે કે ક્રોધ લાભદાયક નથી અને એથી કરીને જેમ બને તેમ કોપના આક્રમણથી બચવાને માટે 'ક્ષમારૂપી બખ્તરથી સજ્જ રહેવું ઇષ્ટ છે.

મદ-વિડંબના—

જેમ કોપ અર્થકારી છે, તેમ તેનો લાભ મદ પણ તેવોજ છે. મદથી પણ અનેક જનોની ખુવારી થયેલી છે એ વાતની ઇતિહાસ સાક્ષી પૂરે છે. વળી એ પણ નિવેદન કરવું વધારે પડતું નહિ ગણાય કે મદરૂપી જ્વાલાસુખીમાથી ક્રોધરૂપી ભભકતો અગ્નિ બહાર પડે છે અને એથી કરીને આ મહીધરથી દશ હજાર ગ્રાઉ દૂર રહેવું શ્રેયસ્કર છે.^૧

આ મદના શાસ્ત્રમાં આઠ પ્રકારો પાડવામાં આવ્યા છે. તેનું સ્થૂલ સ્વરૂપ સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (૫૦ પૃ ૫૩-૫૪) માં આલેખેલું હોવાથી તે સબધમાં અત્ર કરી ઉલ્લેખ કરવામાં આવતો નથી.^૨

✽ ✽ ✽ ✽

જિનવરાણામુપાસના—

યમમિનવિતુમુચ્ચૈર્દિવ્યરાજીવવાર-

સ્થિતચરણસરોજં મન્યરાજી વવાર ।

જિનવરવિસરં તં પાપવિધ્વંસદક્ષં

શરણમિત વિદ્જ્તો મા સ્વ વિદ્ધ્વં સદક્ષમ્ ॥ ૩૮ ॥

—માત્રિતી

૧ ક્ષમાના સબધમાં થોડુંક વિધેયન સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (૫૦ ૧૬૧-૧૬૩) માં કરવામાં આવ્યું છે.
૨ સરખાવો—

“યસ્યાવાવિર્ભવતિ વિતતિર્વુંસ્વરાપજ્જીવિત્તં

યસિશ્ચિશ્ચામિરુચિતગુણમ્નામાઽપિ નાસ્તિ ।

યશ્ચ જ્યાસ વહતિ વધવીધૂસ્યયા ક્રોધદાવ

ત માનાન્નિ પરિહર દુરારોહનોન્નિભવત્તેઃ ॥” —મરદાકાન્ત.

—સિન્દૂર-પ્રકર, પઘાક ૪૯

૩ કપાય-મીમાસાનુ સ્થૂલ સ્વરૂપ વીર-ભદ્રામરના ૧૪મા પઘના સ્પટીકરણમા આલેખેલું છે.

टीका

बिनबरविसरं शरणं इत-गच्छत । यं अभिनवितुं-स्तोतुं भव्यराजी ववार-वृत्तती ।
 'युगद् वरणे' परोक्षा यत् । विभ्यराजीधानां-पद्मानां पारे स्थित धरण्यसरोजं पश्य स तम् ।
 पापविष्वंसे दृष्टम् । जानन्तः सन्तः । मा स विदुष्वं-मा स विचारयत । 'विद् विचारये'
 इत्यस्य घातोद्धृति मध्यमपुरुपात्मनेपदम् । सन्ति-शोभनानि अस्मानि-इन्द्रियाणि बल
 स तम् ॥ ३८ ॥

अन्वयाः

विभ्य-राजीव-वार स्थित-धरण-सरोजं यं दृष्टौ अभिनवितुं मध्य-राजी ववार, तं पाप-
 विष्वंस-इसं सद्-असं विव-वर-विसरं शरणं इत (इति) विदुषा मा स विदुष्वम् ।

शुद्धार्थे

अभिनवितुम् (वा वृ)=स्तुति करवाने भावे ।
 वारो=वृष्य प्रकारे ।
 स्थित (वा स्था)=अवस्थे ।
 राजीव=शुभ ।
 वार=संभ्रम ।
 सरोज=शुभ ।
 विभ्यराजीववारस्थितधरण्यसरोजं=दिन शोभनेन
 समुद्र उपर रहेवां छे अरुण-कमल अमनां जेव ।
 राजी वेद्वि ।
 मध्यराजी=अन्व (लगे)-नी वेद्वि ।
 ववार (वा वृ)=पश्य इति ।
 विसर=संभ्रम, समुदाय ।

बिनबरविसरं=बिनेशरीय अमुदाये ।
 विष्वंस=पश्य ।
 दृष्टम्=वृत्त, उदितवार ।
 पापविष्वंसदृष्टम्=पापना निनास प्रति वृत्त ।
 धरण्यं=धरण्ये, अस्मिन् ।
 इत (वा इ)=तमे अन्वे ।
 विदुषा (वृ विद्व)=अपुना ।
 मा स=अस्मि, नः ।
 विदुष्वम् (वा विद्)=विचारो ।
 अस्=अस्मिन् ।
 सद्=अस्मिन् ।
 असं=अस्मिन् ।

श्लोकार्थे

बिनेशरीयानी सेवा-

" देव-वित्त कमलानां समुद्र उपर रहेवां छे अरुण-कमल अमनां जेव के
 (बिन-समुद्र) नी उच्य प्रकारे स्तुति करवानुं लब्ध-भेद्विजे पसठ कर्षु, ते, थापने
 निनास करवानां अतुर तेमव वणी प्रससनीय इन्द्रियेवाव्य जेव बिनेशरीय समु-
 दायना शरुजे अज्ये, जेम अलुता छतां (दे अन्वे ।) तमे विचार न करे । " - ३८

स्पष्टीकरण

पद्य-अर्थ-प्रकार-

अपद्ये प्रथम पद्यमां के शब्दावधारना इति न अथा कृत्य, अत्र राजी वेत्त बीस वार
 इत्यन इत्यानी प्रथम अत्र उपस्थित वयो छे ज्येटीव अने उद्वेज करयो जस छे ।

સિદ્ધાન્તસ્ય સ્તુતિ:—

પટુરરિતિમિરૌઘવ્યાહતાવર્યમેવ

પ્રવિતરતિ જનેભ્યો યઃ સદા વર્યમેવ ।

સ હિ વહુવિધજન્મત્રાતજૈનઃકૃતાન્તઃ

કૃતકુમતવિઘાતઃ પાતુ જૈનઃ કૃતાન્તઃ ॥ ૩૯ ॥

—માલિની

ટીકા

અન્તરારિતિમિરસમૂહવિનાશો પટુઃ સૂર્યં ઇવ । વર્યં—પ્રધાનમ્ । સ જૈનઃ કૃતાન્તઃ—
સિદ્ધાન્તઃ પાતુ । વહુવિધજન્મત્રાતાજ્ઞં—જાતં (જ્ઞાતં વ૦જં) એનઃ—પાપં તસ્ય કૃતોઽન્તો
યેન સઃ ॥ ૩૯ ॥

અન્વયઃ

અર્યમા ઇવ અરિ-તિમિર-ઓઘ-વ્યાહતૌ પટુઃ યઃ જનેભ્યઃ વર્યં એવ સદા હિ પ્રવિતરતિ, સ-
વહુ-વિઘ-જન્મ [ન]-ત્રાત-જ-એનસ્-કૃત-અન્તઃ, કૃત-કુમત-વિઘાત, જૈન, કૃતાન્ત, પાતુ ।

શીખરાર્થ

પટુઃ (મૂ० પટુ)=નિપુણુ

તિમિર=અન્ધકાર

વ્યાહતિ=નાશ.

અરિતિમિરૌઘવ્યાહતૌ=શત્રુરૂપ અન્ધકારના સમૂહના
નાશને વિષે

અર્યમા (મૂ० અર્યમન્)=સૂર્ય

ઇવ=એમ

પ્રવિતરતિ (પા० તૃ)=અર્પે છે

જનેભ્યઃ (મૂ० જન)=મનુષ્યોને.

વર્યં (મૂ० વર્ય)=પ્રધાનને

વહુ=વણુ, અનેક

વિઘ=પ્રકારના, બાતના.

જન્મ [ન]=જન્મ

ત્રાત=સમૂહ, શ્રેણિ.

એનસ્=પાતક, પાપ

અન્ત=અન્ત, નાશ

વહુવિધજન્મત્રાતજૈન.કૃતાન્તઃ=વણુ પ્રકારના જ-
ન્મોના સમૂહથી ઉત્પન્ન થયેલ પાપનો કર્યો છે
નાશ જેણે એવા.

કુમત=કુટ્ટ સિદ્ધાન્ત, કુશાસન.

વિઘાત=વિનાશ.

કૃતકુમતવિઘાતઃ=કર્યો છે કુશાસનનો નાશ જેણે
એવા

જૈન. (મૂ० જૈન)=વિનસબધી

કૃતાન્ત. (મૂ० કૃતાન્ત)=સિદ્ધાન્ત.

શ્લોકાર્થ

સિદ્ધાન્તની સ્તુતિ—

“ (આન્તરિક) શત્રુરૂપ અન્ધકારનો નાશ કરવામાં સૂર્યસમાન પ્રવીણુ એવો જે
(સિદ્ધાન્ત) મનુષ્યોને પ્રધાનજ (અર્થાત્ મોક્ષજ) સર્વદા આપે છે, તે જૈન સિદ્ધાન્ત
જે જેણે અનેક બાતનાં જન્મોની શ્રેણિથી ઉત્પન્ન થયેલાં પાપોને નષ્ટ કર્યાં છે તેમજ
જેણે કુશાસનનો વિનાશ કર્યો છે, તે સિદ્ધાન્ત (જે ભવ્યો ! તમારું ભવ-ભયથી) રક્ષણુ
કરે. ”—૩૯

निपापकसिद्धायाम्—

'पुरुषदत्ता जनजाबदाना मर्दिवाषादानी अनुभुजां पररासियुनमक्षिणकरी
 मानुषिद्वयपरकयुतपायदस्तां बलि ।'

શ્લોકાર્થ

પુરૂષદત્તા દેવીની સ્તુતિ—

“જ મહિષી (રૂપી વાહન વડે) મહાસાગર પર્યંત (અર્થાત્ સ્વયંભૂરમણુ સમુદ્ર સુધી) પૃથ્વી ઉપર ભ્રમે છે, તે પુરૂષદત્તા (દેવી) કે જણે જિનાલયોની ઐશિને વિષે જાત જાતના સુશોભિત ઉત્સવો કર્યા છે, તથા વળી જ ખડ્ગને કંપાવે છે, તેમજ જેના દેહની લક્ષ્મી સુવર્ણ—સમાન છે, તેમજ વળી જણે સત્વર [અથવા એક સામટા] લાભોને સાધ્યા છે તે (દેવી) આપણી માનસિક પીડાનો નાશ કરે (અર્થાત્ તેનો અંત આણે).”—૪૦

સ્પષ્ટીકરણ

પદ્ય-અનુકર—

આ પદ્યના પદ્ય-અનુકર વિષે કંઈ નવીન જાણવા જેવું નથી, એટલું જ કહેવું બસ શરે કે આ પદ્ય પછુ એ બાબતમા પ્રથમ પદ્યને મળતુ આવે છે

પુરૂષદત્તા દેવીનું સ્વરૂપ—

‘મનુષ્યને વરદાન દેનારી દેવી’ તે પુરૂષ-દત્તા એમ એ નામ ઉપરથી સૂચન થાય છે. આ પુરૂષ-દત્તા એક વિદ્યા-દેવી છે. એને નરદત્તા તેમજ પુરૂષાગ્રદત્તા એ નામથી પણ ઓળખવામા આવે છે. એનો વર્ણ સુવર્ણસમાન છે એને ચાર હાથ છે જમણા બે હાથમા એ વરદ અને ખડ્ગ રાખે છે, જ્યારે ડાબા બે હાથમા એ ણીજોડ અને ખેટક રાખે છે. એને ભેંસતુ વાહન છે આ વાત નિર્વાણુ-કલિકા ઉપરથી જોઈ શકાય છે, કેમકે ત્યાં કહ્યું છે કે—

“તથા પુરુષદત્તાં કનકાવદાતા મહિષીવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદાસિયુક્તદક્ષિણકરાં માતુલિઙ્ગ-
સ્ત્રેટકયુતવામહસ્તા ચેતિ ”

સાથે સાથે આચાર-દિનકરનો નીચે લખેલો શ્લોક પણ જોઈ લઈએ.

“વજ્રસ્ફરાઙ્ગિતકરદ્વયશાસમાના
મેઘામલૈરિમપદુસ્થિતિમાસમાના ।

જાત્યાર્જુનપ્રમતતુ પુરુષાગ્રદત્તા

મદ્ર પ્રયચ્છતુ સર્તાં પુરુષાગ્રદત્તા ॥”—વસન્તો

—આચાર૦ પત્રાક ૧૬૨.

૧ આ પૃથ્વી ઉપર અનેક (અસખ્યાત) દ્વીપો તેમજ સમુદ્રો આવેલા છે તેમાં સૌથી મધ્યમા જમ્બૂ દ્વીપ છે અને તેની આસપાસ લવણુ સમુદ્ર છે આ સમુદ્રની આસપાસ ગોળાકારે રહેલો ધાતકી દ્વીપ છે. તેની આસપાસ પશુ વર્તુલાકારે સમુદ્ર રહેલો છે આ પ્રમાણે સેંકડો દ્વીપો અને સમુદ્રો છે. પરતુ આ બધાને ગર્ભરૂપે ગણતો સ્વયંભૂરમણુ સમુદ્ર છે આના પછી કોઈ અન્ય દ્વીપ કે સમુદ્ર નથી, અર્થાત્ આ સમુદ્ર સૌથી મોટો તેમજ અંતિમ છે.

११ श्रीश्रेयांसिप्रिमस्तुतम्

अथ श्रीश्रेयांसिनाथस्य वन्दनम्—

विमलितबहुतमसमल

स्फुरद्यभामण्डलास्तसंतमसमलम् ।

सकलश्रीश्रेयांसं

प्रणमत भक्त्या जिनेश्वरं 'श्रेयांसम्' ॥ ४१ ॥

—आवागीशि।

टीका

विमलित बहुतमाः समला येन स तम् । स्फुरद्यभामण्डकेन विमलितं संतमसं-
मन्धकारं येन स तम् । अलं-पर्याप्तम् । सकला चासी श्रीश्च तथा श्रेयी-आत्मयपीपी
अंसौ-स्फुरधी यस्य स तम् ॥ ४१ ॥

अन्वयः

विमलित-बहुतम-सह-मलं, स्फुरत्-प्रसा-मण्डल-अला-संतमसं सकल-श्री-श्रेय-अंसं
जिन-ईश्वरं 'श्रेयांसं' भक्त्या अलं प्रणमत ।

श्लोकार्थ

विमलित-निर्मल इति।

बहुतम (म् बहु)-अत्युच्च

मल-मल

विमलितबहुतमसमलं-निर्मल इति ३ अत्युच्च मल-

बहुतमे अत्युच्च अत्र।

मण्डल-मण्डल

स्फुरद्यभामण्डलास्तसंतमसं-स्फुरद्यभामण्डल अत्र।

आमण्डल वदे इति इति ३ अत्रामण्डल अत्र।

श्रेय (वा शि)-अत्युच्च इति अत्र।

अंसं-अंसो।

सकलश्रीश्रेयांसं-अत्युच्च अत्र।

श्रेयी अत्र।

प्रणमत (वा वत्)-अत्र अत्युच्च अत्र।

ईश्वर-इति।

जिनेश्वरं-जिनेश्वरः।

श्रेयांसं (म् श्रेयः)-अत्युच्च (अत्र) अत्र।

तीर्थ-इति।

श्लोकार्थ

श्रीश्रेयांसिनाथने वन्दनम्—

“निर्मलं अत्र ३ अत्युच्च मल-बहुत (अत्र) अत्र अत्युच्च अत्र, वली अत्युच्च-
मान अत्र। आमण्डल वदे इति इति ३ (अत्रामण्डली) अत्र अत्युच्च अत्र अत्र।

शब्दार्थ

जावम्बित (वा कम्)=अर्पित करेण, आनङ पभात्वे.
 जावम्बितमभ्यङ्गन=आनङ पभात्वे छे लज्ज नोने
 अवे जेवा.
 आर्ष=पीडित.
 क्षिप्र=शीतल.
 व्यङ्ग्य=पंथे.
 यथापयमार्तक्षिप्रिणुमभ्यङ्गन=निनिः

तापशी पीडापेक्षा प्रति शीतल तेमल ह्यत्र पभात्वा
 सभान.
 अमिबन्धे (वा कम्)=कुं वन्दन करे कुं
 पुष्यक=पुष्प मेतुं ज्ञेयः
 जिनैवकमपुगक=जिनेभरना वरवु=पुनरने.
 सङ्गमि (म् वङ्ग)=सङ्गमे वरे.
 क्षिप्र=अग्निने प्राप्त वत्
 अक्षिप्र=अग्निने नक्षि प्राप्त वत्

पापशी

श्लोकार्थ

जिनपतिभ्येने प्रवाम—

“आनङ पभात्वे छे लज्ज-अनेने अवे जेवा, वणी निनिठ (अर्थात् अति
 शय गाढ) पापशी तापशी पीडापेक्षा (जेटवे ठे तस यवेवा श्रुवे)ने (यति
 अर्पण करवामां) शीतल तेमल योसन पभासमान जेवा तथा वणी अनेयां सङ्ग
 वेवा अलकृतल जेवा जिनेभरना वरवु-पुगसने कुं वन्दन करे कुं.”—इर
 स्पष्टीकरण

पद्य-अभ्यङ्गन—

आ पद्य तस्य हृदि-पद्य कस्तां आ अभ्यना ज्जु पद्यमां नञ्चै पद्यो 'पद्यंतसम-
 वदुरक्षरपुनसवृत्ति' त्याभयो शब्दात्कार यत् आवे छे

जिनवार्ण्य ममाः—

जैनमुपमानरहित

वचो अगम्राणकारि नो पुनरहितम् ।

प्रणमत सन्महिमकर

मठयमहाकुमुदघोषजन्महिमकरम् ॥ ४३ ॥

-वार्ता०

टीका

मध्या एव महाकुमुदानि तेषां बोधः-समुत्पात्ता तस्य जन्म-वत्यसिक्तम हिमकरं-
 वाम् ॥ ४३ ॥

अन्वयः

उपमाव-रहितं अप्यत्-वाच-कारि, पुष्या बो अ रितं सत्-महिमकर कर्त, अय-महत्-कुमुद-
 बोध-अयम्-हिम-करं कैमं वचः प्रकथत ।

महाकाली
र्त्त

निर्घोषकम्बिकायाम्—

तथा महाकालीं दधी तमाङ्गव्या पुरुरवाहनां बहनुमुर्मां महत्पुत्र
बयाम्बितदक्षिणकर्पं घनयपञ्चासङ्कृतवाममुर्मां बलि ।

શબ્દાર્થ

રહિત=રહિત.
 ઉપમાનરહિત=ઉપમાથી યુક્ત, નિરૂપમ
 વચ. (વચસ્)=વચનને, વાણીને
 વ્રાણ=રક્ષણ, પરિપાલન
 કારિન્=કરનાર
 જગવ્રાણકારિ=દુનિયાનુ રક્ષણ કરનારા
 પુનરૂ=વળી
 અહિત=અહિતકારી, કલ્યાણકારી નહિ એવું
 મહિમન્=(૧) મહિમા, મોટાપણું, (૨) એક
 પ્રકારની પેસિદ્ધિ

સન્મહિમકર=શુભ મહિમાને કરનાર
 કુમુદ=ચન્દ્ર-કમલ.
 વોધ=વિકાસ, ઉદ્ધાસ
 હિમ=શીતલ
 કર=કિરણ
 હિમકર=શીતલ છે કિરણો જેનાં તે, ચન્દ્ર
 મન્વ્યમહાકુમુદવોધજન્મહિમકર=ભગવાંની મહાકુમુ-
 દનો વિકાસ કરવામાં ચન્દ્ર-સમાન.

શ્લોકાર્થ

જિન-વાણીને નમન—

“ ઉપમા-રહિત (અર્થાત્ નિરૂપમ), વળી જગત્નુ પરિપાલન કરનારા, તેમજ વળી અહિતકારી નહિ એવા (અર્થાત્ કલ્યાણકારી), શુભ મહિમાને કરનારા તથા વળી ભગ્ય (જીવ)રૂપી મહાકમલનો વિકાસ કરવામાં ચન્દ્રના સમાન એવા જિન-વચનને (હે ભગ્યે!) તમે પ્રણામ કરો ”—૪૩

સ્પષ્ટીકરણ

પદ-અમત્કાર—

આ પદના પ્રથમના બે ચરણોમાં છેવટના ચાર અક્ષરોની સમાનતા દષ્ટિ-ગોચર થાય છે, ત્યારે બાકીના બે ચરણોમાં છેવટના પાંચ અક્ષરોની સમાનતા નજરે પડે છે. અર્થાત્ આ પદ પદ-અમત્કારના વિષયમાં ૧૧મા પદને મળતું આવે છે.

મહાકાલીદેવ્યાઃ સ્તુતિઃ—

યા યુતિવિજિતતમાલા

પવિફલઘણ્ટાક્ષમૃદ્ધસત્તમાલા ।

નૃસ્યા સુષમં તનુતા—

દસૌ મહાકાલ્યમર્ત્યસામન્તનુતા ॥-૪૪ ॥ ૧૧ ॥

—આર્યાં

ટીકા

યુત્યા વિજિતઃ તમાલો વૃક્ષો યયા સા । પવિઃ-વજ્રં, ફલં-માતુલિજ્ઞાદિ, ઘણ્ટા,

૧ આ સબધમાં જુઓ ચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિના ૩૭મા પદનુ સ્પષ્ટીકરણ.

મહાઃ-અપમાહા, તાન્ વિભર્તીતિ-પારયતીતિ । ઇસમ્તી તતા માહા યસ્યાઃ સા । મનુ-
પ્યાઠ્ઠા । સુપર્મ-સુલન્ । તનુતાત્ । મહાકાલી વેષતા । અમર્ત્યા-વેષાસ્તેપાં સામન્તા-
મપિપતયસ્તૈઃ સ્તુતા ॥ ૪૪ ॥

અન્વયઃ

પા યુતિ-વિક્રિત-તમાહા પતિ-ક્રમ-વપ્ત-અહ-શૂત, ઇસત્-તત-માહા મહી યુ-સ્વા
અમર્ત્ય-સામન્ત-નુતા 'મહાકાલી' સુપર્મ તનુતાત્ ।

શ્લોકાર્થ

વિક્રિત (વા વિ) = હરનેલ.
તમાહ = તમાહ (વૃક્ષ).
યુતિવિક્રિતતમાહા = હરિત વડે પરાવિત ક્યુ છે
તમાહ વૃક્ષને જેવું જેવી.
પવિવ્રજ
પદ્મ = મન.
મુખ્યા = મંદ.
શૂત (શ શ) = ખારણ કરનાર.
પવિવ્રજવપ્તસપ્તશૂત = ૧૦, ૧૦, ૧૦ અને ૧૦-
માહાને ખારણ કરનારી.
ઇસત્ (શ સ્) = દેવીપમાન.

તત (શ ત્) = નિસ્તીર્ણ.
ઇસતતમાહા = દેવીપમાન તેમજ નિસ્તીર્ણ છે
માહા જેવી જેવી.
સ્વા = મહેનું
વૃત્ત્ય = મનુષ્ય ઉપર આરોહણ કરનારી.
સુપર્મ (શ પ્રમ) = મુખને.
મહાકાલી = મહાકાલી (દેવી)
અમર્ત્ય = તેજ, અમર.
સામન્ત = અધિપતિ, નાયક
અમર્ત્યાસામન્તનુતા = મુરપતિએ વડે સ્તુતિ કરાવેલી.

શ્લોકાર્થ

મહાકાલી દેવીની સ્તુતિ—
' એ (દેવીએ પોતાના) તેજ વડે તમાહ વૃક્ષને પરાવિત કર્યું છે (અર્થાત્ એ
અતિશય સ્થામવર્ણી છે), તથા વળી એ (પોતાના આર હાથમાં અનુક્રમે) વજ્ર, (વિજેા
પ્રમુખ) ફળ, ધંદ અને જપમાહાને ખારણ કરે છે તથા એની માહા દેવીપમાન તેમજ
નિસ્તીર્ણ છે, તે, મનુષ્યના ઉપર આરોહ યનારી તેમજ મુર-પતિએ વડે સ્તુતિ કરાવેલી
જેવી મહાકાલી (દેવી) (હે સમ્યે! તમારા) મુખને નિસ્તાર કરે. "—૪૪

સ્પષ્ટીકરણ

મહાકાલી દેવીનું સ્વરૂપ—
અતિશય સ્થામવર્ણી અને શનુઓને મહાકાળરૂપ જેવી એ દેવી તે મહાકાલી એમ
જેના નામ ઉપરથી સુચિત કામ છે. આ પવ્વ એક વિદ્ય-દેવી છે. એને આર હાથ છે તે
એક હાથમાં જપ-માહા, બીજા હાથમાં ફળ, ત્રીજા હાથમાં વજ્ર અને ચોથા હાથમાં વજ્ર
સુત્ર છે એને માનવનું વાહન છે. આ હરીકવન ઉપસહારરૂપ નીચલો પ્રલોક નિવાસ
જેનો છે

“નરઘાહના શશધરોપલોક્ષ્વલા
 ચચિરાક્ષસૂત્રફલવિસ્ફુરત્કરા ।
 શુભઘણ્ટિકાપવિચરેણ્યધારિણી
 મુવિ કાલિકા શુભકરા મહાપરા ॥” —મથુલાપિણ્ડી.
 —આચાર૦ પત્રાંક ૧૬૨

નિર્વાણુ—કલિકામા પશુ આ વિદ્યા—દેવી વિષે ઉલ્લેખ છે. પરતુ વર્ણુ અને વાહન સિવા-
 યની હકીકતમા બિન્નતા જણાય છે. કેમકે લા કહ્યું છે કે—

“તથા મહાકાલીદેવીં તમાલવર્ણાં પુરુષવાહનાં ચતુર્ભુજા અક્ષસૂત્રવજ્રાન્વિતદક્ષિણકરામભય-
 ઘટાલક્ષ્મીતવામમુજાં ચેતિ” અર્થાત્—મહાકાલી દેવીનો વર્ણુ તમાલ વૃક્ષના સમાન છે અને
 તેને પુરુષનું વાહન છે. વિશેષમા તેના જમણા બે હાથ જપ—માલા અને વજ્રથી ચાલકૃત
 છે, જ્યારે તેના ડાબા બે હાથ તો અભય અને ઘણ્ટથી નિભૂષિત છે.

વાહન—વિચાર—

ઉપર્યુક્ત મહાકાલી નામની વિદ્યા—દેવીનું સ્વરૂપ વિચારતાં એવો પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે કે શું
 સ્વર્ગમાં માનવનો સદ્ભાવ સભવી શકે છે? આ પ્રશ્નની સાથે અન્ય પ્રશ્નનો પણ વિચાર ઠરી
 લઇએ અને તે પ્રશ્ન એ છે કે શું સ્વર્ગમા ઉદર, બિલાડી, સિંહ ઇત્યાદિ જનાવરો તેમજ
 મોર, ગરૂડ ઇત્યાદિ પક્ષીઓ પણ છે ખરા કે? કેમકે દેવ—દેવીઓના વાહનો તરીકે તો આ પ્રાણી-
 ઓનો ઉલ્લેખ કરવામા આવે છે

આ પ્રશ્નના સમાધાનમા સમજવુ કે જો કે સ્વર્ગમા યાને ઊર્ધ્વ—લોકમા એકેન્દ્રિય અને
 પચેન્દ્રિય જીવો (નહિ કે બાકીના જીવો)નો સદ્ભાવ છે અને તેમા પણ પચેન્દ્રિયના નારક,
 તિર્યચ, મનુષ્ય અને દેવ એમ ચાર ભેદો પૈકી ફક્ત દેવોજ સ્વર્ગમા વસે છે, છતા પણ
 ઉપર્યુક્ત હકીકત નીચે મુજબ વિચાર કરતા સત્ય સમન્વય છે.

દેવોના ભવનપતિ, વ્યન્તર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક એમ ચાર ભેદો છે. તેમાં વળી
 ભવનપતિ અને વૈમાનિકના (૧) ઇન્દ્ર, (૨) સામાનિક, (૩) ત્રાયસ્વિશ, (૪) પારિપદ્ય,
 (૫) આત્મરક્ષક, (૬) લોકપાલ, (૭) અનીક, (૮) પ્રકીર્ણક, (૯) આભિયોગ્ય અને
 (૧૦) ક્લિષ્ણિક એમ દશ અવાન્તર ભેદો છે, જ્યારે વ્યન્તર અને જ્યોતિષ્કના ત્રાયસ્વિશ
 અને લોકપાલ સિવાયના આઠ ભેદો છે. આ ઉપરથી જોઇ શકાય છે કે આભિયોગ્ય એ ચારે
 પ્રકારના દેવોના એક પેટા—નિભાગનું નામ છે. આ દેવો કંઈકરના સમાન છે અને તેથી કરીને
 તેમને તેમના સ્વામીની સૂચનાનુસાર કાર્ય કરવું પડે છે અર્થાત્ આ દેવોને તેમના સ્વામીને
 યોતાની પીઠ ઉપર વહન કરવાનું કાર્ય પણ કરવુ પડે છે અને તેમાં પણ તે કાર્ય કરતી વેળાએ
 સ્વામી જે પ્રકારનું રૂપ તેમને ગ્રહણ કરવાનું કહે, તે રૂપ તેઓને ગ્રહણ કરવું પડે છે કોઇક
 દેવ ગાયનું રૂપ લે છે, તો કોઇક મોરનું, તો કોઇક માનવનું ઇત્યાદિ અનેક રૂપ લે છે.

આ ઉપરથી સમજી શકાય છે કે આ કઇ દેવોનું મૂળ રૂપ નથી. પારિભાષિક શબ્દોમા
 કહીએ તો આ તો તેમનું ઉત્તર વૈક્રિય સ્વરૂપ છે. બાકી તેનું મૂળ રૂપ તો આપણા જેવું—
 મનુષ્ય જેવું છે. અર્થાત્ આપણી માફક તેને પણ બે હાથ, બે પગ ઇત્યાદિ છે આથી સમજી

શક્ય છે કે દેવ-દેવીના સલકમાં જે આર દાશ ઇલાહિનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે તે તેનું ઉત્તર વેદિક રૂપ છે. પરંતુ જે નિવેદન કરવું અસ્થાને નહિ જણાય કે (૧) તેમનો દેહ આપણી માટે ઔદારિક નથી, પરંતુ વેદિક છે; (૨) તેમનો જ મ આપણી જેમ ગર્ભજ નથી, કિન્તુ તે ઔપચારિક છે; (૩) તેમનો આદાર આપણી માટે 'કાવલિક' નથી, પણ તેઓ મનોહારી હોવાથી તે હોમજ છે; (૪) તેમની ભાષા સસ્તુત છે એમ લોકો માને છે પણ ખરી શી તે બાધ અધમાત્રથી (અહાર દેશી ભાષામિશ્રિત) છે (આ ભાષામાં બોલવાથી અર્થિત્ય ભાવ, વચ્ચે સી વચેરે સમજા શકે); (૫) તેઓ નિર્નિમિષ છે અર્થાત્ તેમની આંખે આપણી માટે પલકાણા મારવી નથી; (૬) તેઓ અપારે આ ગર્ભ લોકમાં આવે છે, આરે તેઓ 'પ્રથમ ઉત્તર રૂપ પ્રહલ્યુ કરે છે અને અર્ચનથી કષ્ટક ઊભા-અદ્વર રહે છે; (૭) તેમનું કર્ણન અમોઘ છે અને (૮) તેમનું વર્ણન પવની શરૂ કરવામાં આવે છે, અપારે મનવનું મસ્તકથી કરવામાં આવે છે.

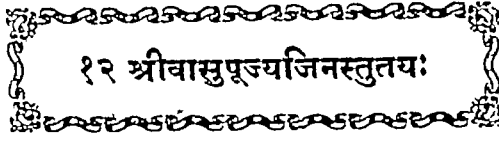
પદ્ય-અનુકાર—

આ પદ્ય છુદા પદ્યની જેમ પાર્શ્વસમઅતુરકરપુનસવૃત્તિ નામના શબ્દાકારથી લેઈ રહ્યું છે કેમકે તેના પ્રત્યેક અરણ્યમાં ઉત્પત્તના આર અકરણી સમન્વિત્ય ભેવામાં આવે છે.

૧ દેવતાઓ અમૃતનું લોભન કરે છે એ કથન કાલિકે છે પરંતુ તે સ્વભાવ નથી, જ્યાં જ્યાં તેઓ ઇચ્છે પુલકાણી મહત્વ કરવા હોવાથી તે પુલકાણીને અમૃત અમૃતમાં આવે તો તે કલકલત લેવું નથી.
૨ સૂર્ય અને અન્ન મૂલ્ય રૂપે મહાવીર પ્રભુને જન્મ કરવા આના કલા, જે વર્ણન સૂચન કરવું થયે અને પ્રાણ ઇન્દ્રનો પ્રયોગ કર્યો છે.

૩ અરણ્યો—“માવકા સીલિતો વચ્ચા, દેવાભાવ્યા પુષ ”

१२ श्रीवासुपूज्यजिनस्तुतयः

अथ श्रीवासुपूज्यस्य महिमा—

श्रीमते वासुपूज्याय, ज्यायसे जगतां नमन् ।

न मन्दोऽपि क्षणादेव, देवपूज्यो न जायते ? ॥ ४५ ॥

—अनुष्टुब्

टीका

ज्यायसे—प्रशस्यतराय जगतां नमन् सन् मन्दोऽपि—जडधीरपि देवपूज्यः—त्रिदश-
पूज्यो न न जायते ? किन्तु जायत एव ॥ ४५ ॥

अन्वयः

जगता ज्यायसे श्रीमते वासुपूज्याय नमन् मन्दः अपि क्षणात् एव देव-पूज्यः न न जायते ? ।

श्लोकार्थ

श्रीमते (म० श्रीमत्)=श्रीमान्

वासुपूज्याय (म० वासुपूज्य)=वासुपूज्यने, आरमा
तीर्थेकरने

ज्यायसे (म० ज्यायस्)=अत्यत उत्तम

जगतां (म० जगत्)=क्षुवनोना, दुनियाओना

मन्दः (म० मन्द)=मन्दबुद्धिवाणो, ७/३

क्षणात्=अेक पणमा.

पूज्य (धा० पूज्)=पूजवा योग्य

देवपूज्यः=देवोने पूजनीय

जायते (धा० जन्)=अने छे

श्लोकार्थ

श्रीवासुपूज्यने भडिमा—

“ (त्रुषु) क्षुवनोने विषे अत्यंत उत्तम (अर्थात् त्रैलोक्यवासी क्षुवोनी प्रशंसाने
पात्र) अेवा श्रीवासुपूज्य (स्वामी)ने नमस्कार करनारो मन्दमति पणु शुं क्षणु
वारमां देव-पूज्य नथी नथी अनी अतो ? (अर्थात् ते अनी अथ छे) ”—४५

स्पष्टीकरण

पद्य-अभकार—

आ पद्य तो अेक ओर अतना यमकथी शोभी रह्यु छे. केमके आ पद्यमां तो प्रथम
अरक्षुना अन्तमा आवेता अे अक्षरोथी णीनु अरक्षु शरु थाय छे अने अण्णी तेना अन्तमा

१ आ आरमा तीर्थेकर श्रीवासुपूज्यस्वामीना अरित्रनुं दिग्दर्शन करु-छेय, तो स्तुति-अनुष्टुब्-
शतिका (पृ० १५३) तरुं दृष्टि-पात करो.

આવેલા એ અક્ષરોથી ત્રીજાનો પ્રાર્થના થાય છે અને એના અન્વયમાં આવેલા એ અક્ષરોથી એવું
 વચન શરૂ થાય છે. આ વચન-નિરોધના આ કાવ્યમાં અત્યંત પ્રથમ કર્તૃત્વ થાય છે એ સ્પષ્ટ
 એવું નથી. આની પછીનાં ત્રણ પદો પદ્ય આવા વચન-નિરોધથી વ્યવસ્થિત રહેલાં છે. આ પદ્ય
 વચન-નિરોધને પ્રતિપાદન-વ્યવસ્થાપુનરુત્પત્તિ' વચનના નામથી ઝોળાળી શકાય. આ
 વચન-નિરોધથી નિરોધત સોભત્ત એક છે પદ્યનું કાવ્ય અન્વય-નિશ્ચય આવાવાર્થ ઉપાધ્યક્ષ
 ક્રમોદિભવ્ય એ રહેલું છે તેમાં પ્રથમ વિનેયક શ્રીકૃષ્ણપદ્મજેવની સ્તુતિ કરવામાં આવી છે.
 તે સર્વ કાવ્ય નીચે મુજબ છે—

શ્રીમાતિનાપસ્તાપનમ્

શાસ્ત્રિમં વન્દ્યે ગુણસદૃશ સ્વતન્ત્યામહાબોધમ્ ।
 બોધકતાગુણસ્તુતકીર્તિ કીર્તિતપધમવિદોષમ્ ॥ ૧ ॥
 યોષત્કીર્તિસ્ફુરતુપયોગે યોગ્યં ક્ષયતમમદ્દમ્ ।
 મદ્દમપમકપેશાહવાર્થં, વાર્થપમદ્દમસદ્દમ ॥ ૨ ॥

શાસ્ત્ર મપચકમતવક્ષમ તક્ષમદ્દમકાતાતમ્ ।
 તારક્ષમમકપવપક્ષમામ, મામદ્દમદ્દમકેતાતમ્ ॥ ૫ ॥ વચનિ કુંજવ્ય
 શર્ત્વં સ્તુતા પ્રથમકીર્તિપસિા પ્રમોદાત્
 શ્રીમાત્ પશોચિત્તપ વાચકપુજવેન ।
 શ્રીપુષ્ટરીક્ષમિરિપાકવિપક્ષમાનો
 માનોમ્મુશાલિ વિતપોત્તુ સર્ત્વં સુશાલિ ॥ ૬ ॥ -વચનવિચ્છા

આ શબ્દ-શાસ્ત્રિમં પ્રેમજ્ઞ વર્ધ-ઝૈશ્વથી વિભૂષિત કાવ્યનો અત્યંત અતુલાદ આરવો અત્યંત
 સિદ્ધ નહિ ગણાય એમ માનીને તે નીચે મુજબ આપવામાં આવે છે—

“ શુભોના મહેશ્વર્ય, વળી શોભનીય, અનન્ત તેમજ નિર્મલ છે જ્ઞાન એવું એવ, યોષકતા
 (અર્થાત્ અદ્વિતીય ઉપદેશથી) રૂપી શુભથી વિસ્તાર પામી છે કીર્તિ એવી એવા, કલો છે (અર્થાત્
 જ્ઞાત્યો છે) (નિરોધરક્ષિત મોક્ષનો) આજ એણે એવા, એમાં નિરોધ નથી એવા, ક્ષયકાલિત
 (અર્થાત્ નિરતર) અને કુસમમાન છે ઉપયોગ એનો એવા, જગત્-રક્ષિત એવા ચોરને ધારક
 મન્દરા, (સમ સર્જીયા) ભજો તેમજ (નૈઋત્યક્રિ) નવના સમૂહે કરીને સુદર છે વાણી એવી એવા,
 મુનિઓને મુજકારી છે જગમ એનો એવા, લખવિશ્વતાં પરો વડે પતિત છે જ્ઞાનના મહોથી
 એના એવા, જ્ઞાત્માં ઈતને એટલે જ્ઞાનકને અપણુ કરનારા, ઘનરૂપી ક્ષયવૃક્ષથી સુદર છે કુલ
 એવું એવા, મનોરજ્ઞક શુભોએ કરીને સોભતા, પ્રથા વડે જ્ઞાનન વચાઓ છે કન્દ્રોને અને ઉત્પ
 મતુષ્યોને એણે એવા, વળી નજરના મતુષ્યોના માનસ (સરોવર)ને વિવે કુંજલમવ એવા,

૧ કુલવ્યવસ્થા—

‘શાસ્ત્રાં ગુણમિતિ શોભં, તિમિા કોર્તેકીર્તિવ્યમ્ ।
 ક્ષયકાલ વતુધિ કાલ, જ્ઞર્વ્યં ‘કુંજવ્યં’ સ્વરુપમ્ ॥’

હુંસના જેવી ચાલ છે જેની એવા, 'પચમ ગતિ (મુક્તિ)માં નિવાસ કર્યો છે જેણે એવા, ઇન્દ્રોએ કરી છે પ્રશસા જેની એવા, પાપ-રહિત એવા નયનાં વચનોતું કથન કરનારા, નવ મગલોને અર્પણ કરનારા, મનોહર છે સ્વર જેનો એવા, પાપરૂપી વાદળને વિખેરી નાખવામાં પવનસમાન તેમજ અભિમાનરૂપી સુભટને છુટનારા એવા પ્રથમ તીર્થંકર (ઋષભદેવ)ને હું વન્દુ છું"—૧-૫

“આ પ્રમાણે શ્રીમાન્ વાયકવર્ચ યશોવિજયજી દ્વારા હૃદયપૂર્વક સ્તુતિ કરાયેલા તથા શ્રીપુષ્કરેક ગિરિરાજ ઉપર વિરાજતા એવા પ્રથમ જિનેશ્વર સતોને માનસહિત સુખો સમર્પો.”—૬.

મહોપાધ્યાય યશોવિજયજીના સમકાલીન ઉપાધ્યાયશ્રી વિનયવિજયજીએ આ કાવ્યગત શબ્દાલકારને મળતું આવતુ તેની પ્રતિકૃતિરૂપ એક છ પદ્યનુ કાવ્ય રચ્યુ છે તે હવે આપવામાં આવે છે. [આ બંને કાવ્યોની પ્રત્યેક કહીના અન્તમા 'રે' લગાડી આ કાવ્યો ગાયનરૂપે ગાઇ શકાય છે. આવા ગેય પદ્યો શ્રીમદ્વિનયવિજયવિરચિત શાન્ત-સુધારસના પ્રત્યેક પ્રકાશમા દૃષ્ટિગોચર થાય છે અને ખાસ કરીને આના અન્તિમ (સોળમા) પ્રકાશમા તો આ છઠ્ઠમાજ રચાયેલુ ગેય પદ્યાદક નજરે પડે છે]

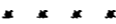
શ્રીવૃષભસ્તવનમ્

“શ્રીમરુદેવાતનુજન્માનં, માનવરજ્જમુદારમ્ ।
 વારૈઃ સહ હરિભિઃ કૃતસેવં, સેવકજનસુખકારમ્ ॥ ૧ ॥
 કારણગન્ધમૃતેઽપિ જનાનાં, નાનાસુખદાતારમ્ ।
 તારસ્વરસજિતપરપુષ્ટં, પુષ્ટશમાકૂપારમ્ ॥ ૨ ॥
 પાર ગતમિહ જન્મપયોધે-યૌધેહિતગુણધીરમ્ ।
 ધીરસમૃદ્ધૈઃ સંસ્તુતચરણં, ચરણમહીરુહકીરમ્ ॥ ૩ ॥
 કીરનસં યશસા જિતચન્દ્રં, ચન્દ્રામલગુણવાસમ્ ।
 વાસવહૃદયકજાહિમપાદં, પાદપમિવ સચ્છાયમ્ ॥ ૪ ॥
 સચ્છાયકવ્વ (શ્વ ?) વરપુરધરણી-ધરણીધવન્નિવ કામમ્ ।
 કામં નમત સુલક્ષણનામિં, નામિતનુજમુદામમ્ ॥ ૫ ॥ પશ્ચભિઃ કુલકમ્
 इत्थं तीर्थपतिः स्तुतः शतमखश्रेणीश्रित- श्रीनदी-
 जीमूतोऽद्भुतभाग्यसेवधिरधिक्षितः समग्रैर्गुणैः ।
 श्रीमन्नाभिनरेन्द्रचंशकमलाकेतुर्भवाम्भोनिधौ
 सेतुः श्रीवृषभो ददातु विनयं स्वीयं सदा वाञ्छितम् ” ॥ ૬ ॥ -શાર્દૂલ૦

અર્થાત્—“શ્રીમરુદેવાના પુત્ર, મહુષ્યોમા રતસમાન, ઉદાર, ઇન્દ્રો તેમજ તેમની પત્નીઓ (ઇન્દ્રાણીઓ) દ્વારા સેવિત, સેવકજનને સુખકારી, કારણુની ગન્ધ વિના પશુ માનવોને વિવિધ સુખ અર્પણ કરનારા, મનોહર સ્વરના રસે કરીને વિજય મેળવ્યો છે કોકિલાના ઉપર જેણે એવા (અર્થાત્ કિંચ ધ્વનિવાળા), પુષ્ટ ઉપશમના સમુદ્રસમાન એવા, આ સસારમા જન્મ-સમુદ્રનો પાર પામેલા, સુભટોએ વાછેલા ગુણો વડે ધીર, બુદ્ધિશાળીઓના સમુદાય વડે પૂજાયેલા છે ચરણો જેનાં એવા, ચારિત્રરૂપી વૃક્ષ પ્રતિ યોપટસમાન, યોપટના જેવી

नासिद्धयन्त्र, यथा वदे लस्यो छे यन्त्रेणे जेवे, यन्त्रेणा जेवा निमल सुखेना स्थानरूप, धन्त्रेणा हृदयरूपी क्रमक प्रति सूर्यसमान, (सु)खरूपी जेम सुदर अन्धकारा, सुखरूपेणी अहित नासिवाण्य, नासि (नृपति)या नन्दन तेमक पसकमी जेवा (सुपसहज)ने (जे लस्यो!) सुखभोग्यां रडेखो प्रसुख जेम जेठ नमरोनी यजना करणारा पृथ्वीपतिने नये तेम वरि प्रकृतम ठरे. "—१-५

"या प्रभावे स्तुति करयेला, धन्त्रेणी अखि वदे अहित, लक्ष्मीरूपी नदी प्रति येक समान, अक्षुप्त वायना बंधाररूप, समस्त सुखे वदे समन्वित श्रीमान् नासि तरेणना वंशरूपी लक्ष्मीनी अन्धसमान तथा सत्काररूपी सत्कारने विरे सेतु (पू)समान जेच दीर्घसक श्रीगुपक्ष (प्रभु) सर्वदा धर जेवा पोचाना निनयने (अतमान्नी निमलवाने) अर्थो 'सिद्ध' शब्द द्वारा कवीपरे पोचाना नामने निर्दिष्ट कर्षा छे. "—६

तीर्थकराणामभ्यर्चना—

ये स्नापिताः सुरुचिते, रुचितैर्दानवारिमिः ।
वारिभिर्वितते मेरो, से मे रौद्रं हरन्त्वयम् ॥ ४६ ॥

—स्तुतु

टीका

ये स्नापिताः मेरो । के ? सुरुचिते—सुप्तु अमितिः दानदानामरयो—देवास्ते ।
रुचितै—योग्यवारिमि—त्रीरैः । ते मे—मम रौद्रमर्षं हरस्तु ॥ ४६ ॥

अन्वय

ये मिलते मेरो सुरुचितेः दानदान-अरिमि रुचितैः वारिमिः स्नापिता, ते मे रौद्रं हर्षं हरणु ।

श्लोकाई

स्नापिताः (य स्ना) = स्नान आणु अर्ष
सुरुचितैः (इ सुरुचित) = सुखमंद लोका, सुखेभित्त
रुचितैः (इ रुचित) = योग्य, वशीकित
दानदान-अरिमि, अर्षु
सुरुवारिमि = दानदानेन दुरभने वरे
वारिमि (इ वारि) = वर वरे

मिलते (इ मिल) = मिलन
मेरो (इ मेर) = मेरे ४५२
रौद्रं (इ रौद्र) = रौद्र, अरु
अय (इ अय) = अयने
हरणु (य इ) = हरे, नष्ट हरे

श्लोकाई

दीर्घकाले निननि—

नियमाण मेरे (परंत) उपर सुवैधित जेना दानदानेन दुरभने (सार्धं देवे)

દ્વારા યોગ્ય જલ વડે જમને સ્નાન કરાવવામાં આનું હતું (અર્થાત્ જમનો જલા-
ક્ષિપેક થયો હતો), તે (જિનેશ્વરો) મારા ઘોર પાપનો નાશ કરે."—૪૬

સ્પષ્ટીકરણ

પદ-અમકાર—

આ પદ 'પ્રતિપાદાન્ત્યક્ષરપુનરાવૃત્તિ' નામના ચમકથી વિભૂષિત છે, કેમકે દરેક પાદના
છેવટના ત્રણ અક્ષરોથી અન્ય પાદનો પ્રારભ થાય છે.

અ અ અ અ

જિનવાણીવિચાર:—

અનાદિનિધનાડદીના, ધનાદીનામતિપ્રદા ।

મતિપ્રદાનમાદેયા—જ્ઞમા દેયાજિનેન્દ્રવાક્ ॥ ૪૭ ॥

—અનુકૃત્

ટીકા

ન વિચેતે આદિનિધને યસ્યાઃ સા, एतावताऽनादिपर्यन्तेत्यर्थः । अदीना—वैकु-
च्यरहिता । धनादीनां अति-प्रकर्षेण प्रदा । अतिशब्दोऽतिशयख्यापकः । आदेया—माह्या ।
न नमतीत्यनमा । जिनवाक् बुद्धिप्रदानं देयात् ॥ ४७ ॥

અન્વયઃ

અન્-આદિ-નિધના, અ-દીના, ધન-આદીનાં અતિ-પ્રદા, આદેયા, અ-જ્ઞમા જિન-જન્દ્ર-વાક્
મતિ-પ્રદાનં દેયાત્ ।

શબ્દાર્થ

અનાદિનિધના=અવિદ્યમાન છે આદિ અને અત જેના	મતિપ્રદાનં=શુદ્ધિનું દાન
એવી, આદિ અને અતથી રહિત	આદેયા (આ-દે-યા)=આશ, ચક્રણ કરવા લાયક.
અદીના=અવિદ્યમાન છે દીનતા જેને વિષે એવી.	અનમા=નહિ, નમનારી.
ધનાદીના=ધનાદિકના.	દેયાત્ (દે-યા-ત્)=અર્પો
અતિપ્રદા=અત્યંત દેનારી.	જિનેન્દ્રવાક્=જિનેશ્વરની વાણી.
મતિ=શુદ્ધિ, અક્ષય.	

શ્લોકાર્થ

જિન-વાણી સંબંધી વિચાર—

“આદિ તેમજ અતથી રહિત, વળી દીનતાથી વિમુખ, ધન વિગેરે (અશીષ્ટ

૧ જે જે પવિત્ર તીર્થ, નદી વિગેરેનું જલ જન-માક્ષિપેકમાં જોઇએ, તે તે જલ તે યોગ્ય જલ છે.
આ સપ્તધમાં ભુઓ ત્રિષષ્ટિ-શલાકા-પુરૂષ-ચરિત્રનું પ્રથમ પર્વ.

૨ જિન-વાણીને અત્ર જે અનાદિ-અનન્ત વર્ણવી છે તે યુક્ત છે, કેમકે ગત કાલમા અનન્ત તીર્થ-
કરો થઇ ગયા છે તેમજ-આગામિ કાલમા અનન્ત થનાર છે અને વળી તે સર્વેની દેવના અર્થત એકજ છે.

અર્થોને) અત્યંત આપનારી, ત્રહસ્ય કરવા યોગ્ય તેમજ (કાઠને પણ) નહિ નમનારી એવી શિનેશ્વરની વાણી (કે મુક્તિ-રમણીના રાની! તમને) મક્તિનું ઘન લો. "—૪૭
સ્પષ્ટીકરણ

પદ-અર્થકાંડ—

આ પદ પ્રતિપાદ્યન્ત્યતુરશ્વરપુનરાવૃત્તિ નામના જન્મ-અકાશથી ત્રિયોગ્ય સોથી રહ્યું છે કેમકે તેના કૌંઠ પાદના અન્તના આર અક્ષરોથી અન્ત પાદ શરૂ થાય છે.

૧ આ પ્રથમે આપણે ક્રમિક પાંચ અક્ષરની પુનરાવૃત્તિમાં ત્રિયોગ્ય એક પછી એક ત્રણ પદો લેવાં. આ સંદર્ભકારને લેઈ જણે જાણે મૂલ્યો આપતો પ્રથમત્રીયપદઅન્તર્ગતપ્રથમપુનરાવૃત્તિપદ પ્રથમ-અર્થકાંડ મીશ્વિનમલમુરિએ રમીલા મીપાશ્વરિનસ્તોત્રનાં આઠે પદામાં લેવાય છે તે સ્તોત્ર નીમ મુજબ છે—

"વાચ મર્દુ જ્ઞાનરૂપમાર્ગ
રૂપોપમાર્ગ મલવશિકાન્તી ।

આપાદકાં શુભચિન્તણ

શિવચરણ વરમાણુયીકે ॥ ૧ ॥—૧૫અંતિ.

"ક્રમેક્રમે મારે નાસ પામ્યા છે કોષ અને નર્વ લેવા લેવા, તથા લક્ષ્મી અક્ષિને સંકટ કરવાઈ જલજમ્બ તથા આશપદિ (જ્ઞાણ)ને આપ્યા છે ત્રિપંચર કાલે લેણે એવ થાયે પ્રભુને કું જન્મ સંચારકિત એવા (મુક્તિ) પાને પ્રાપ્ત કરવાને મારે સ્વર્ગ મું "—૧

"શીલે અપણેટ ! મહાય ! જ્ઞ
મહાઅવલક સ્વાશિત્રુમ્પયુ ।

કુળ્યા જ પ્વાવલરોમ્પાદી

સરો મારાકીજ શિનેવલે વર્ " ॥ ૧ ॥—૧૫અંતિ.

"કે જન્મવા નેમ ! કે મહાનેશ્વરી (નાથ) ! મહાઅવધાંથી રહ્યું કરનારા એવા ઘાસ વાવુ-મુજબ છે એને એમ લડી સંધેશ્વરને સેને છે તેથી શીને મુરોની મળી સેને છે તે વાવુ-મુજબને જે (પ્રથમ) કરમ્બન કું એક મું તેજ સમજ પતિત છે "—૨

"શ્વેતુષાં શર્ણકમલકમ્બ
કમલકમ્બાં જ્ઞાનરૂપીણ ।

શ્વન્મલકમ્બ વિવાલકાપ

શિવચરણાઘા મલનો વચશિ " ॥ ૨ ॥—૧૫અંતિ.

"કે ધંધર ! પ્રવૃત્ત કરનારઓની પૂજ કરી છે સમસ્ત અધિકારાઓ લેણે એવા તેમજ સકલવા નાસ કયો છે કાર્યકર્તે લેણે એવા આપને એજ્ઞ જર નમસ્કાર કરિને (અન્ત જન્મે) જન્મ અને માયાથી મુક્ત જની તિજ્ઞની કમ્બીના પ્રભુઓ અને છે "—૩

"વવાલકુપરમમસ્પમાક-
મલકમાકશિલકર્તવ્યમાવર્ ।

કેમકે વીમત્રિતમાનિ કાન્થં

શ્વશિકાન્થં જ વલ્લવશિવર્ " ॥ ૩ ॥—૧૫અંતિ.

"(નવમશિકા) નવોથી આઠ એવા, વત્રી ઉદવર્ધાં આવી છે આશપદિ તેમજ (અશ્વથી પ્રભુ) લંકેની અક્ષિ એને શિને એવા, તેમજ નાસકિતપણે (અર્થાત્ શિવ પુત્રકીથી જન્મ થાને માપ ન કાંઈ કાકાર એવી શીને) દેખાયા છે સર્વ પદાર્થો અને શિને એવા, વત્રી શર્ણવત્તમ અને લક્ષ્મીના ચરિત્રણ એવા ઘાસ જન્મને કથા શ્વશિકાગીઓને પુનું નથી અથવા પ્રાપ્તું નથી ! "—૪

ગૌરીદેવ્યાઃ સ્તુતિઃ—

સૌવર્ણપદ્મા શ્રીગૌરી, શ્રી‘ગૌરી’ પદ્મહસ્તિકા ।

હસ્તિકાયા મહાગોધા—SSગોધામધ્વસ્તયેSSતુ વઃ ॥ ૪૮ ॥ ૧૨ ॥

—પદ્મદુર્

ટીકા

શ્રીગૌરી દેવતા । આગસઃ—પાપસ્ય ધામ—સદનં તસ્ય ધ્વસ્તયે । યો—યુગ્માકં ભવતુ ।
સૌવર્ણઃ પદ્મો યસ્યાઃ સા । શ્રીચદ્ ગૌરી—પીતવર્ણેત્યર્થઃ । હસ્તિકાયા ઇવ કાયો યસ્યાઃ સા
હસ્તિકાયા । મહતી ગોધા વાહનં યસ્યાઃ સા । પદ્મં હસ્તે યસ્યાઃ સા ॥ ૪૮ ॥

“ તિલ પ્રમાદેન વિના શિવામ
વિનાશિવાન્નહ્નહ્નમાજામ્ ।

ત્વધ્રામ ધન્ય સ્મરતીશ ! સાર

રતીનાસારદ્મગુનેન્દ્રનામ્ ” ॥ ૫ ॥—ઉપત્તિ

“ નષ્ટ કર્યા છે રોગને જેણે એવા, તથા વિનાશ કર્યો છે પ્રાણીઓના અમગલોનો જેણે એવા તેમજ
સારભૂત અને (વળી) કામદેવરૂપી સારંગને (નસાડી મૂકવામાં) સિદ્ધ-નાદ જેવા એવા તારા નામને
હે નાથ ! પ્રમાદ વિના ધન્ય પુરૂષ સર્વદા સ્મરે છે ”—૫

“ નૃત્યોઽપિ યોઽન્નાનૃજિનપ્રભાષે

જિન ! પ્રભાષેકરસસ્યવપિ સ્માય્ ।

સ રૂપયાન્ નીરુગજાશ્વસેને !

ગજાશ્વસેનેશ્વરતામુપૈતિ ” ॥ ૬ ॥—ઉપત્તિ

“ હે વીતરાગ ! હે રોગ-રહિત ! હે જન્મ-રહિત ! હે અર્થમેન (નૃપતિ)ના નન્દન ! નિર્ભય છે પ્રભાવ
જેનો એવા તારે વિષે જે (મનુષ્ય) ક્રિકર હોઇ કરીને પણ તારા પ્રભાવમાં એકરસ અને છે, તે સ્વરૂપ-
વાન્ યવા ઉપરાંત ઢાલી, ઘોડા અને સન્યની પ્રભુતાને પામે છે ”—૬

“ મૂયાષ્મો નીલતમાલકાય

તમાલકાયપ્રભ ! તુમ્યસેવ ।

મયાત્ ત્વદન્ય કલમોઽપિતા ન

તમોપિતાનચિહ્નુરોઽકં ય્ય ” ॥ ૭ ॥—ઉપત્તિ.

“ તમાવ વૃદ્ધના જેવી જેની કાયાની કાન્તિ છે એવા હે (જિનેશ્વર !) અત્યન્ત નીલ (કૃષ્ણ) કેશવાળા
એવા તનેજ (મારો) નમસ્કાર હોજે જેમ અધકારના સમૂહનો નાશ કરવામાં સૂર્યજ (સમર્થ) છે, તેમ
(અમને સસારરૂપી કેદખાનામાંથી) બચાવનાર તારા સિવાય અન્ય કોઇ નથી ”—૭

“ ત્વદુક્કહાયેવ્યવિરામવામે

વિરામ ! વામેય ! મયિ પ્રસીદ્ ।

મપ્યાન્ સ્વાય પાતુ નિન્નમમોઽય

જિનમમો ય વિદધે યતીન્દ્ર ” ॥ ૮ ॥—ઉપત્તિ.

“ હે વિશેષત રમણીય (જિનેશ્વર) ! હે વામા (રાણી)ના પુત્ર ! તે કથન કરેલા કૃત્યો પ્રતિ નિરંતર
પ્રતિકૂળ રહેનારા એવા મારા (જેવા પ્રમાદી) ઉપર તું પ્રસન્ન થા જે (આ) સ્તવનને આ જિનપ્રભુ
મુનીશ્વરે (આચાર્ય) ધનાઠ્યું છે, તે આ સ્તવન કે જેમાં વીતરાગની પ્રવા (ગુણો) છે તે વાલ્ય (શ્ચો) પુ
રશ્ચુ કરો ”—૮

અન્વયઃ

લૌકર્ષ-પદ્મા મી-ગૌરી પદ્ય-હસ્તિકા હસ્તિક-કાયા મહા-યોધા-મી-‘લૌરી’ ના આપ્ત-
ધામ્ય-અવસ્થે અસ્તુ ।

શીલકાર્યો

પદ્ય(૧) પીઠ. (૨) ધન-સિદ્ધાસન (૩) હાથ. (૪) હસ્તિક-નુજર, હાથી.	હસ્તિક-નુજર, હાથી.
૭ પરીચ વચ્ચે.	કાચ-વટીર, દેહ
લૌકર્ષ-પદ્મા-નુજર-ને પદ છે એને એવી.	હસ્તિકાયા-હાથીના એનું ઠરીર છે એનું એવી.
ગૌરી-પીઠવર્ણી.	યોધા-એક અતનો હાથ, શો
ધીમેટી-સકમી (દેવી)-૧ સજ્જા પીઠવર્ણી.	મહાયોધા-એટી યોધ છે વાહન એનું એવી.
લૌરી-ગૌરી (દેવી).	આપ્ત-પાપ.
મીગૌરી-મીગૌરી (દેવી).	ધામ્ય-૨૬.
પદ્ય-કમળ.	વચ્ચિ-અવસ્થા નાથ.
હસ્તિક-હાથ.	આયોધામઅવસ્થે-પાપના વહન નામને અર્થે.
પદ્યહસ્તિકા-પદ્ય છે હાથમાં એના એવી	વા (નુ જુવર) નાથારા.

સ્તીકાર્યો

ગૌરી દેવીની સ્તુતિ—

“ મુવર્જન્યા પદનાળી, સકમીના એવી પીઠવર્ણી, પદ્ય છે હસ્તમાં એના એવી,
ફૂલના એવા (પ્રૌઠ) દેહનાળી તથા મોટી ઝોખા છે વાહન એનું એવી મીગૌરી (દેવી)
(દે મુકિત-શ્રેષ્ઠ પ્રાણીઆ!) તમારા ચાપકાપી ધામના વ્યસને ખરે વાઓ. ”—૪૮

સ્પષ્ટીકરણ.

પદ્ય-અમરકાવ—

આ પદ્ય પદ્ય એક પ્રકારના વાક્યથી સોસે છે એ દેખીતી વાત છે. આ પદ્ય પ્રમથ
અસ્તુના ઉવદના ત્રણ અક્ષરોથી દ્વિતીય અસ્તુનો પ્રારંભ થયો છે અને એવીજ રીતે દ્વિતીય
અસ્તુના ઉવદના ત્રણ અક્ષરોથી તૃતીય અસ્તુ શરૂ થાય છે. પરંતુ તૃતીય અસ્તુના ઉવદના પે
અક્ષરોથી અતુર્થ અસ્તુનો પ્રારંભ થાય છે એ વાત જુદાવા એવી નથી.

ગૌરી દેવીનું સ્વરૂપ—

લૌચર્ણી શ્લોક તેં ગૌરી એમ ગૌરી શબ્દ સૂચવે છે. આ ગૌરી દેવી ખજ એક
નિયા-દેવી છે એ ગૌચર્ણી છે અને લોચિકા એ એનું વાહન છે. નિધેપમાં એ હસ્તમાં સકમ-
પથી કમળ રાખે છે. એના સમપમાં કહું મજ છે કે—

“ ગોપાલમહામાતૈવા કુન્દકર્પુરમિરઠા ।
હાહાવવસંયુક્ત-વાચિનીયી ધિયેડસ્તુ વા ॥ ”

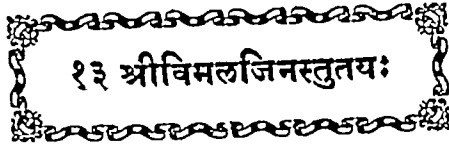
—આખ્યાસ ૧૧૧

આ દેવીના સ્વરૂપ ઉપર નિશ્ચિત પ્રમથ તો નિર્વાણુ-કલિકા પાઠે છે. અર્થ કહું છે કે—
“ તથા ગૌરીવેદી કમલમૈરી યોધાવાહનાં અનુર્જનાં વરવમુહાસપુતરકલિકાવમહામાતૈક-
હયાંકુલતમામહાસ્થં જેતિ ” અર્થાત્ ગૌરી દેવીને આર હાથ છે. તેના વચ્ચે પે હાથ વચ્ચે
અને મુઠાવથી નિભૂપિત છે અન્ધરે ડાબા છે હાથ જપ-મહા અને કમલથી અલકૃત છે.

निर्वाणकलिकायाम्—

“गौरीं देवीं कनकगौरीं गोधावाहना चतुर्भुजा वरदमुसलयुतदक्षिण-
करा अक्षमालाकुचलयालङ्कृतवामहस्ता चेति ।”

૧૩ શ્રીવિમલજિનસ્તુતયઃ

અથ શ્રીવિમલનાથસ્ય સંસ્તવનમ્—

નિજમહિમવિજિતકમલં

પ્રમદભરાનમ્રદેવપૂજિતકમલમ્ ।

વિમલસ્ય ધામયુગલં—

ઘનીયગુણસમ્પદમિનુત ક્રમયુગલમ્ ॥ ૪૯ ॥

—આર્યાગીતિઃ

ટીકા

નિજમહિમ્ના વિજિતં કમલં યેન તત્ । હર્યભરેણ આનમ્નાશ્ચ તે દેવાશ્ચ તૈઃ પૂજિતમ્ ।
ધામ-તેજઃ તત્ યુનક્ષીતિ ધામયુક્ । અલક્ષ્ણનીયા ગુણાનાં સમ્પદ્ યસ્ય તત્ । અમિનુત-
અમિષ્ટત ॥ ૪૯ ॥

અન્વયઃ

વિમલસ્ય નિજ-મહિમન્-વિજિત-કમલં, પ્રમદ-મ્ર-આનમ્ર-દેવ-પૂજિતકં અલં ધામન્-યુક્,
અ-લક્ષ્ણનીય-ગુણ-સમ્પદ્ ક્રમ-યુગલં અમિનુત ।

શીલ્પ-દાર્થ

કમલ=કમળ

નિજમહિમવિજિતકમલં=પોતાના મહિમા વડે વિજીત
મેળવ્યો છે કમલના ઉપર જેણે એવા

મ્ર=સમૂહ

પૂજિત (ધાં પૂજ)=પૂજેલ

પ્રમદમ્રમરાનમ્રદેવપૂજિતકં=હર્ષના સમૂહપૂર્વક પ્રણામ
કરનારા દેવો વડે પૂજાયેલ

વિમલસ્ય (મૂં વિમલ)=વિમલ(નાથ)ના

ધામન્=તેજ

યુજ=એકલ

ધામયુક્=તેજને જોડનાર, તેજસ્વી

અલક્ષ્ણનીય (ધાં લક્ષ્)=જેનો પરાભવ ન થઈ શકે
તેવા.

ગુણ=ગુણ

અલક્ષ્ણનીયગુણસમ્પદ્=અલક્ષ્ણનીય છે ગુણોની સપત્તિ
જેની એવા.

અમિનુત (ધાં નુ)=તમે સ્તવો.

ક્રમયુગલં=ચરણ-યુગલને

સ્તોકાર્થ

શ્રીવિમલનાથત્ સંસ્તવનમ્—

“પોતાના મહિમા વડે પરાજિત કર્યું છે કમલને જેણે એવા, તથા વળી હર્ષના
સમૂહપૂર્વક નમસ્કાર કરનારા અમરો વડે પૂજાયેલા એવા, તેમજ વળી અત્યંત તેજસ્વી

તથા અલ્પનીય ઉચ્ચોની સપતિ એની એવા 'વિમલ(નાય)ના ચરણ-ચુમલને (દે
સખ્ય યતો!) તમે (અત્યંત) સ્તવેલ" —૬૬

સ્પષ્ટીકરણ

પદ-અર્થઠાર—

આ પદ પદ-અમલકરના સળખમાં તૃતીય પદને મળતું આવે છે કેમકે આનાં પ્રથ-
મનાં બે અક્ષરોમાં ઉચ્ચના પદ્ય પ્રથમ અક્ષરો સમાન છે, બીજાં અક્ષરોનાં બે અક્ષરોમાં ઉચ્ચના
ચાર ચાર અક્ષરો સમાન છે. આ ઉપરથી એમ યાચ્ય છે કે આ શ્લોકમાં બે અક્ષર પ્રથમ
પદ સોજવે છે તે અક્ષરો આ પદથી પુનઃ પ્રારભ થાય છે.

ચિન-સેવા—

શમિતાશિલરુજિ નાનાં—

મોજોદ્વરલાલિતેઽભિષારુ જિનાનામ્ ।

ચરણયુગે દિવિજનતે

મર્તિ કુરુ વુર્લમે મુવિ જનતે । ॥ ૫૦ ॥

—આપા

ટીકા

હે જનત ! મર્તિ કુરુ। ચરણયુગ। શમિતા મશિલા રુજો-રોગા યેન તદ્ સમિન્ ।
માનામ્મોજાનામુદ્વરં સમિન્ શાકિતે-વૃદ્ધિં નીતે । અભિષારુ શાકિતક્રિયાશિષોપર્ણં પદ્મ ।
દિવિજા-દેવાસ્વર્નતં સમિન્ । વુગલેન ઇમ્યં સમિન્ ॥ ૫૦ ॥

અર્થપઃ

(હે) જનતે ! જિનાનાં શમિત-અશિલ રુજિ અભિ-ષારુ માના-અમ્મોજ-વદ્વર શાકિત,
દિવિજ-નતે મુવિ કુરુમે ચરણ-યુગે મર્તિ કુરુ ।

શ્લોકાર્થ

શમિત (શ ક્ષ) = શંત કરાયેલ.
રુજ-રોગ, અધિ.
શમિતાશિલરુજિ = શંત કરવા ઉપરના રોગે
એના નો એવા.
અમ્મોજ = અગ્ન.
વદ્વર = મન થાવ.
શાકિત (શ ક્ષ) = વૃદ્ધિને પામેલ.
મોજોદ્વરલાલિત = નિવિધ કરવેના મન
| નિવે વૃદ્ધિ પામેલ.
૧ મનોહર રીતે.

જિનાનાં (૫ ક્ષિ) = તીર્થકરોના.
યુગ = ચુમલ મેનુ એ. ૩
ચરણયુગે = પાદ-ચુમલને નિવે.
દિવિજ = દેવતા.
નત (શ ક્ષ) = પ્રણમ કરેલ.
દિવિજનતે = દેવતાઓ નો પ્રણમ કરાયેલ.
કુરુ (શ ક્ષ) = કરુ કરુ.
વુર્લમે (મ્ વુર્લમે) = દુર્લભ.
જનતે ! (શ ક્ષ) = હે જન-જનત !

આ તેરથા વીચર શ્લોકના અર્થને અંગીકરેલ શુભ-અત્તરવિશ્વકોશ ૧ ૧૧૧
૧ શ્લોક

श्लोकार्थ

जिन-सेवा—

“ शांत कराया છે સમસ્ત રોગો જનાથી એવા, વળી વિવિધ ક્રમલોના મધ્ય ભાગને વિષે અત્યંત મનોહર રીતે વૃદ્ધિ પામેલા, તેમજ દેવતાઓ વડે પ્રણામ કરાયેલા તથા વળી પૃથ્વીને વિષે દુર્લભ એવા જિનોના ચરણ-યુગલને વિષે હે જન-સમૂહ ! તુ ભક્તિ કર. ”—૫૦

રૂપથી કરણ

પદ્ય-ચમત્કાર—

આ તેમજ ત્યાર પછીનાં ત્રણ પદ્યો પદ્ય ‘પાદાતસમચતુરક્ષરપુનરાવૃત્તિ’ નામના શબ્દાલકારથી શીલે છે અને તેમ હોવાને લીધે આ પદ્યો છઠ્ઠા પદ્યને ચમત્કના વિષયમાં મળતા આવે છે.

જિનવાણીસ્તુતિ:—

વિજિતવતી સુરવં ઘા-

માપૂરિતવન્તમચ્ચુદં સુરવન્ધ્યા ।

વીરસ્ય ભવાદવતાદ્

વાણી કેનાપિ ન વિજિતા વાદવતા ॥ ૫૧ ॥

—આર્યાં

ટીકા

વીરસ્ય જિનસ્ય વાણી ભવાત્ અવતાત્-રક્ષતાત્ । વિજિતવતી-તિરસ્કૃતવતી અચ્ચુદમ્ । શોભનો રવઃ-શબ્દો यस્ય તમ્ । ઘાં-આકાશં આપૂરિતવન્તમ્ । કિંમૂતા વાક્ ? સુરવન્ધ્યા । તથા કેનાપિ વાદવતા-વાદિના ન વિજિતા ॥ ૫૧ ॥

અન્વયઃ

ઘા આપૂરિતવન્તં, સુ-રવં અચ્ચુદં વિજિતવતી, સુર-વન્ધ્યા, કેન અપિ વાદવતા ન વિજિતા વીરસ્ય વાણી ભવાત્ અવતાત્ ।

શબ્દાર્થ

વિજિતવતી (ઘાં જિ)=વિજય મેળવેલી.

રવઃ=ધ્વનિ, અવાજ

સુરવં=સુ-દર ધ્વનિ છે જેનો એવા

ઘાં (મૂં વિચ્)=આકાશને

આપૂરિતવન્તં (ઘાં પૂર)=પૂરી દીધેલ

અચ્ચુદ (મૂં અચ્ચુદ)=મેઘને.

વન્ધ્યા (ઘાં વન્દ)=વન્દન કરવા લાયક

સુરવન્ધ્યા=દેવોને વન્દન કરવા લાયક.

વીરસ્ય (મૂં વીર)=વીરની

અવતાત્ (ઘાં અવ્)=અચાનો

વાણી=વાણી, દેરાના

કેન (મૂં કિમ્)=કોઈથી.

વિજિતા (ઘાં જિ)=જીતાયેલી.

વાદવતા (મૂં વાદવત્)=વાદી વડે

निर्वाणकलिकायाम्—

“गान्धारीं देवीं नीलवर्णां कमलासना चतुर्भुजा वरदमुसलयुत-
दक्षिणकरा अभयकुलिशयुतवामहस्ता चेति ।”

श्लोकादि

दिन-भाषीनी स्तुति—

“ आकाशने पूरी नामनारी तथा वणी से
उपर निरूप मेखवन्तरी तेमर डोड पञ्च वादीकी
(दे लम्बो ।) (तमने) अव(-भमलु)भी पञ्च

५ ५ ५

गान्धारीदेव्याः स्तुतिः—

पविमुहालकरा लाभ
शुभं क्रियादधिव
कमलं रागान्धारी
रणकृशीलप्रभो

पविष्य मुसल न पविमुहाले
ध्याकृतसा” (सि० अ० २, पा०
स्वर्गः । किंविधं पद्यं ? अतीव न
रुपाय्य हेऽपद्य तेषां ईरण-प्रे

पवि-मुहाल-कर, अस्ति
कील-प्रभा-उत्कण 'गान्धारी'

मुहाल-उत्कण, धामे

कर-उत्कण

पविमुहालकर-उत्कण अने

मे. १.

कामे (५ अत्र)-उत्कण

शुभं (५ अत्र)-उत्कण

क्रियात् (या इ)-उत्कण

अधिवकन्ती (या इ)-उत्कण

करकण-उत्कण

શ્લોકાર્થ

ગાન્ધારી દેવીની સ્તુતિ—

“વજ્ર અને મુશળ છે હાથમાં જેના એવી, વળી અતિશય ઉચ્ચ (અર્થાત્ અભયુર) છે કાન્તિ જેની એવા કમલ ઉપર નિવાસ કરનારી, તથા વળી રાગાંધ દુશ્મનોને પ્રેરણા કરનારી તેમજ નીલ છે પ્રભાનો સમૂહ જેનો એવી ગાન્ધારી (દેવી) (હે ભવ્યો! તમને) શુભ લાભ કરો.”—પર

સ્પષ્ટીકરણ

ગાન્ધારી દેવીનું સ્વરૂપ—

આ પણ એક વિદ્યા-દેવી છે. એને ચાર હાથ છે. એના જમણા બે હાથ વરદ અને મુશલથી અલકૃત છે, જ્યારે એના ડાબા બે હાથ અભય અને વજ્રથી વિભૂષિત છે. વળી તે નીલવર્ણી છે અને કમલ એ એનું આસન છે. આ વાતની નિર્વાણુ-કલિકા સાક્ષી પૂરે છે, કેમકે આ કહ્યું છે કે—

“તથા ગાન્ધારીવેર્ચી નીલવર્ણાં કમલાસનાં ચતુર્મુજાં વરદમુશલયુતદક્ષિણકરામભયકુલિશ-યુતવામહસ્તા ચેતિ ”

આચાર-દંડનકર પણ આ વાતનું સમર્થન કરે છે, કેમકે તેમા કહ્યું છે કે—

“શતપન્નસ્થિતચરણા, મુસલં વજ્રં ચ હસ્તયોર્વધતી ।
કમનીયાજ્ઞનકાન્તિ-ગાન્ધારી ગાં શુભાં દદ્યાત્ ॥” —આર્યા

આચાર૦ પૃથાક ૧૬૨

અનન્તજિત્=અનન્તજિત્, અનન્તનાથ,
અમિમત (ધાં મન્)=અભીષ્ટ, વાહિત
અમિમતાયદઃ=અભીષ્ટ લાક્ષને દેનારા.
ઘસ્રરઃ (ઘૂં ઘસ્રર)=ગિનાશક, નાશ કરનારા
અંહસ્ર=પાપ

સમસ્તજગદંહસ્રા=સમસ્ત જગત્ના પાપોના.

સ્રર=કામદેવ, મદન.

હતઠ્ઠતાપદોઘસ્રરઃ=કર્થો છે આપતિનો સમૂહ જેણે
એના કામદેવને હણ્યો છે જેણે એવા

શ્લોકાર્થ

શ્રીઅનન્તનાથની સ્તુતિ—

જે (તીર્થંકર)ને પ્રણામ કરીને, ઇચ્છતો નથી છતાં પણ પ્રાપ્ત થયુ છે દિવ્યાંગનાનું
સુખ જેને એવો થયો થકા (જીવ) વ્યાધિરૂપી વેલોથી ગહન એવા જન્મ (—મરણ)
રૂપ જંગલમાંથી બહાર નીકળી બચ છે, તે, અભીષ્ટ લાભોને દેનારા, સમસ્ત જગત્નાં
પાપોના સહાર કરનારા તથા વળી (ઉત્પન્ન) કર્યો છે આપતિનો સમૂહ જેણે એવા મદનને
(પણ) હણ્યો છે જેણે એવા 'અનન્તજિત્ (તીર્થંકર) જયવતા વર્તે છે.'—૫૩

તીર્થંકરના નામ સંબંધી વિચાર—

ઐદમ્મા તીર્થંકરનુ પ્રચલિત નામ 'અનન્ત' છે, પરતુ આ પદમાં 'અનન્તજિત્' એમ
આપ્યુ છે તે ગુ યોગ્ય છે એવો પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે આ પ્રશ્નના સંબંધમાં વિચાર કરીએ તે પૂર્વે
એ પણ વાત ધ્યાનમાં લેવી આવશ્યક છે કે ૭૭મા પદમાં તો વીસમા તીર્થંકરના 'મુનિસુવ્રત'
નામને બદલે 'સુવ્રત'નો ઉલ્લેખ છે તેનુ કેમ વાડ? આ તો વધારે અયોગ્ય વાત છે એમ
ઉપલેક દૃષ્ટિએ વિચારનારને લાગે, પરતુ તેમ નથી. એ વાતની કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીહિમચન્દ્ર-
સૂરિદ્રુત અભિધાન-ચિન્તામણિ સાક્ષી પૂરે છે. આ તીર્થંકરોના નામાન્તરો વિષે ઉલ્લેખ
કરતા કહ્યુ છે કે—

“ઋપમો વૃષભ શ્રેયાન્, શ્રેયાસ સ્યાદનન્તજિદનન્ત ।
સુવિધિસ્તુ પુષ્પદન્તો, મુનિસુવ્રતસુવ્રતૌ તુલ્યૌ ॥ —આર્ષા
અરિષ્ટનેમિસ્તુ નેમિ-વીરશ્ચરમતીર્થંકૃત્ ।
મહાવીરો વર્ધમાનો, દેવાયો જ્ઞાતનન્દનઃ ॥” —અનુષ્ટુપ્

—પ્રથમ કાણ્ડ, પદ્યાક ૨૯-૩૦

અર્થાત્ 'ઋષભ' અને 'વૃષભ', 'શ્રેયાન્' અને 'શ્રેયાંસ', 'અનન્તજિત્' અને
'અનન્ત', 'સુવિધિ' અને 'પુષ્પદત' તેમજ 'મુનિસુવ્રત' અને 'સુવ્રત' એ સમાન છે એવીજ
રીતે 'અરિષ્ટનેમિ' અને 'નેમિ' પણ સમાન છે અન્તિમ તીર્થંકરના વીર, મહાવીર, વર્ધમાન,
દેવાર્થ અને જ્ઞાતનન્દન એ નામાન્તરો છે

૫ ૫ ૫ ૫

૧ 'અનન્તજિત્'શબ્દસ્ય ઇયુરપસ્યર્થે —

“અનન્તકર્મોજ્ઞાન્ જયતિ અનન્તૈર્જ્ઞાનાદિમિર્ષાં જયત્યવન્તજિત્, યદ્વા ગર્ભસ્થિતે જનન્યા અનન્તરજ્ઞદામ દષ્ટ
જયતિ ચ ત્રિમુવનેઽપિ જ્ઞત્યવન્તજિત્”

—અભિધાનચિન્તામણિસ્વોપસદીકાયામ્

૨ આ ઐદમ્મા તીર્થંકરની સ્તૂત્ ૩૫રેખા સ્તુતિ—ચતુર્વિંશતિકા (૫૦ ૧૭૫)મા આલેખવામાં
આવી છે.

१४ श्रीअनन्तजिनस्तुतयः

अथ श्रीअनन्तनाथस्य स्तुतिः—

निरेति गद्बह्वरीगुपिलजन्मकान्तारतः
 प्रणम्य यमनीप्सितोपनतदिव्यकान्तारतः ।
 अनन्तजिदसो जयस्यभिमतायदो घस्मरः
 समस्तजगदंघसां हतकृतापदोघस्मरः ॥ ५३ ॥

—शुक्ली (८,९)

टीका

अथो अनन्तजित् तीर्थकरो जयति । यं प्रणम्य श्रीबो निरेति-निर्गच्छति । कस्मात् ? गद्वा-रोगा एव बह्वर्यो-छतास्त्रामिगुपिलं-गहनं जन्म एव कान्तारं-धनं घस्मात् । किंभूतः सन् निरेति ? अनीप्सितमेव-अनामुनिष्टमेव उपनतं-आगत दिव्यकान्तानां रतं-सुखं यस्य सः । अभिमर्तं सुखं यस्य आपः-प्रासिद्ध द्वातीति मन्त्रा, जिनविहायम् । घस्मरो-विनाशकः । समस्तजगतां अंघ्रांसि-पापानि तेषाम् । कृत आपदां ओपो येन स्मरेण च (तव) कर्मधारयः । हतः कृतापदोघस्मरो येन सः ॥ ५३ ॥

व्यञ्जय

यं प्रणम्य अद् ईप्सित-उपनत-दिव्य-कान्ता-रता (सन् जीवा) गद्बह्वरी-गुपिल-जन्म-कान्तार-ता निरेति अथो अभिमर्त-आप-दा, समस्त-जगत् अंघ्रांसि घस्मर, हत-कृत-आपद्-आप-सरो 'अनन्तजित्' जयति ।

शुद्धार्थ

निरेति (वा ह)=अद्वार नीयती अथ च
 यद्बह्वरी
 बह्वरी=मेव ८१५
 गुपिल=३६८
 कान्तार=अन्त, ८/३३
 गद्बह्वरीगुपिलजन्मकान्तारतः=येन १५ ८१५
 १० ३६८ मेव ८ ३१५ ८१५

प्रणम्य (वा वद्)=अपान इति
 अनीप्सित=अन्त ३५५
 उपनत (वा वद्)=उपनिषत्, धर्म
 कान्ता=८६५, ३६
 रतं=सुख
 अनीप्सितोपनतदिव्यकान्तारता=अन्त ३५५
 ३६८ ३६८ ३६८ दिव्यकान्तानां सुख येने मेवे

[અનન્તજિત્]

અનન્તજિત્=અનન્તજિત્, અનન્તનાથ,
અભિમત (ધાં મન્)=અભીષ્ટ, વાંછિત.
અભિમતાયદ્ =અભીષ્ટ લાભને દેનારા.
ઘસ્રર: (મ્ ઘસ્રર)=વિનાશક, નાશ કરનારા.
અહસ્ર=પાપ

સમસ્તજગદંદ્રસા=સમસ્ત જગતના પાપોના.

સ્રર=કામદેવ, મદન.

હતક્રતાવદોઘસ્રર=કર્ચો છે આપત્તિનો સમૂહ જેણે
એવા કામદેવને હપ્પો છે જેણે એવા

શ્લોકાર્થ

શ્રીઅનન્તનાથની સ્તુતિ—

જે (તીર્થકર)ને પ્રણામ કરીને, ઇચ્છતો નથી છતાં પણ પ્રાપ્ત થયું છે દિવ્યાંગનાનું
સુખ જેને એવો થયો થકા (જીવ) વ્યાધિરૂપી વેલોથી ગહન એવા જન્મ (—મરણ)
રૂપ ભંગલભાંથી બહાર નીકળી જાય છે, તે, અભીષ્ટ લાભને દેનારા, સમસ્ત જગતનાં
પાપોનો સંહાર કરનારા તથા વળી (ઉત્પન્ન) કર્યો છે આપત્તિનો સમૂહ જેણે એવા મદનને
(પણ) હણ્યો છે જેણે એવા 'અનન્તજિત્ (તીર્થકર) જયવતા વર્તે છે."—૫૩

તીર્થકરના નામ સંબંધી વિચાર—

ચૌદમા તીર્થકરનું પ્રચલિત નામ 'અનન્ત' છે, પરંતુ આ પદમાં 'અનન્તજિત્' એમ
આપ્યું છે તે શુ યોગ્ય છે એવો પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે. આ પ્રશ્નના સબધમાં વિચાર કરીએ તે પૂર્વે
એ પણ વાત ધ્યાનમાં લેવી આવશ્યક છે કે જીવના પદમાં તો વીગમ તીર્થકરના 'સુનિસુમત'
નામને બદલે 'સુમત'નો ઉલ્લેખ છે તેનું કેમ વાડું? આ તો વધારે અયોગ્ય વાત છે એમ
ઉપલેક દૃષ્ટિએ વિચારનારને લાગે, પરંતુ તેમ નથી એ વાતની ક્ષતિકાલસર્વજન શ્રીહિમચન્દ્ર-
સૂરિકૃત અભિધાન-ચિન્તામણિ સાક્ષી પૂરે છે. આ તીર્થકરોના નામાન્તરો વિષે ઉલ્લેખ
કરતા કહ્યું છે કે—

"ઋપમો વૃષભ. શ્રેયાન્, શ્રેયાસ. સ્યાદનન્તજિદનન્ત. ।

સુવિધિસ્તુ પુષ્પદન્તો, મુનિસુવતસુવતૌ નુલ્યૌ ॥—આર્થા

અરિષ્ટનેમિસ્તુ નેમિ-વીરધ્વરમતીર્યકૃત્ ।

મહાવીરો વર્ધમાનો, વૈવાર્યા ઘાતનન્દન. ॥"—અનુપુળ

—પ્રથમ કાણ્ડ, પઞ્ચક ૨૯-૩૦

અર્થાત્ 'ઋપમ' અને 'વૃષભ', 'શ્રેયાન્' અને 'શ્રેયાસ', 'અનન્તજિત્' અને
'અનન્ત', 'સુવિધિ' અને 'પુષ્પદન્ત' તેમજ 'મુનિસુવત' અને 'સુવત' એ સમાન છે. એવીજ
રીતે 'અરિષ્ટનેમિ' અને 'નેમિ' પણ સમાન છે. અન્તિમ તીર્થકરના વીર, મહાવીર, વર્ધમાન,
દેવાર્થ અને ઘાતનન્દન એ નામાન્તરો છે.

૫ ૫ ૫ ૫

૧ 'અનન્તજિત્'શબ્દસ્ય હ્યુત્પત્તયથે —

"અનન્તકર્મોમાન્ જયતિ અનન્તૈર્જાનાવિમિષ્ઠો જયજનન્તજિત્, યદ્વા ગર્ભસ્થિતે જનન્યા અનન્તરજદામ દષ્ટ
જયતિ ચ ત્રિસુવનેઽપિ હ્યનન્તજિત્"

—અભિધાનચિન્તામણિસ્તોત્રવૈકાયામ્

૨ આ ચૌદમા તીર્થકરની સ્તુતિ રૂપરેખા સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (૫૦ ૧૭૫)માં આલેખવામાં
આવી છે.

विनानां विवचनः—

भवन्ति न यदानता वरविभावलीकाननाः
 श्रुतञ्चलनभस्मसाकृतमवावलीकानना ।
 प्रपञ्चितजगद्बृहद्भुरितकूपतारा जिना
 जयन्ति वपुषेह तेऽनुपमरूपताराजिना ॥ ५४ ॥
 —पृथ्वी

टीका

प्रपञ्चितानि जगति बृहद्भुरिताभ्येष कूपस्तं चरन्तीति ताराः । श्रुतमेव स्वस्मन्स्तेन भस्मसाकृतं मवावलीकाननं—वम ईस्ते । जिना वपुषा जयन्ति । यदानताः सन्तो वरकर्तव्ये असीकमुक्ता न भवन्ति । वपुषा किंभूतेन ? अनुपमरूपतया राजिना—शोभितेव ॥ ५४ ॥

अन्वयः

यद्—आवृता (शान्तिना) वर—विधौ असीक—आवृता न भवन्ति तं श्रुत—स्वस्मन्—भस्म—साकृत—कृत—भव—आवृती—कानना प्रपञ्चित जगद्—बृहद्—भुरित—कूप—तारा जिनाः अनुपम—रूपता—यजिना वपुषा इह जयन्ति ।

श्लोकार्थ

आवृता (वा वर) शान्तिना प्रवृत्ता इति वा
 यदानता—येन प्रवृत्ता इति वा
 वरविधौ—वृत्तम कार्येने विधे
 असीक—अस्मिन्, श्रुतं
 आवृता—अनुप, यदान
 असीकानना—अस्मिन् तं अनुप जेभु जेवा
 श्रुत—श्रुत—स्तेन
 स्वस्मन्—अस्मिन्, आन
 भस्म—भस्म, शान्तिना
 साकृत—अस्मिन् अस्मिन् प्रवृत्त
 कूपतारा—अस्मिन्, अस्मिन्
 श्रुतस्वस्मन्भस्मसाकृतमवावृतीकानना—श्रुतस्मिन्

अस्मिन् वरं वरविधौ अनुप तं अस्मिन् श्रुतस्मिन्
 अने जेभु जेवा
 प्रपञ्चित—येषां, विस्तीर्ण
 बृहद्—श्रुतं
 कूप—श्रुतं
 तारा (वा वर) शान्तिना
 प्रपञ्चितजगद्बृहद्भुरितकूपतारा—अस्मिन् वि
 निस्तार शान्तिना मवावृता इति वा अस्मिन्
 जयन्ति (वा वि) अस्मिन् पर्ये तं
 वपुषा (वा वर) अस्मिन् वरं
 कूपतारा—अस्मिन्
 अनुपमरूपताराजिना—अस्मिन् शान्तिना अस्मिन् वरं अस्मिन्
 अस्मिन्

श्लोकार्थ

विनेयैरेते विवचनः—

अनेन प्रवृत्ता इति वा (अने) वृत्तम कार्येने विधे अस्मिन्—अनुप यज्जा यदा नथी (अर्थात् जेक वपुषा वचित कार्यं करवा दा यज्जा पक्षी तेवुं कार्यं अस्मिन् करे तं), तेभ्य

કે જન્મણે શ્રુતરૂપ અગ્નિ વડે ભવ-શ્રેણિ રૂપ વનોને બાળીને ભસ્મીભૂત કર્યો છે તથા જન્મો જગત્માં વિસ્તાર પામેલા એવા મહાપાતકરૂપ કૂપને તરી જાય છે, તે જિનો અલૌકિક સૌન્દર્યથી શોભતા દેહ વડે અત્ર જાય પામે છે.”—૫૪

સ્પષ્ટીકરણ

પદ-અમકાર—

આ પદના આરે અરણ્યોમાં છેવટના પાંચ અક્ષરોની સમાનતા દૃષ્ટિગોચર થાય છે, એથી કરીને આ પદ ‘પાદાતસમપચાક્ષરપુનરાવૃત્તિ’ નામના શબ્દાલકારથી શોભી રહ્યું છે.

શ્રુત-જ્ઞાન—

જૈન શાસ્ત્રમાં જ્ઞાનના પાંચ પ્રકારો પાડ્યા છે—(૧) મતિ, (૨) શ્રુત, (૩) અવધિ, (૪) મન પર્યય અને (૫) કેવલ. આ પાંચ પ્રકારો પૈકી પરોક્ષ પ્રમાણરૂપ, મતિપૂર્વક, શાસ્ત્ર-શ્રવણ અથવા તેના પઠન ઉપર આધાર રાખનાર, ત્રિકાલવિષયક તેમજ અગબાહ્ય અને અગપ્રવિષ્ટ એમ બે મુખ્ય ભેદોવાળું જ્ઞાન શ્રુત-જ્ઞાન છે. શબ્દ-શ્રવણથી ઉપજતો બોધ યાને શબ્દ-બોધ તે શ્રુત-જ્ઞાન છે, જ્યારે શબ્દજનિત અર્થ-બોધથી અતિરિક્ત, ઇન્દ્રિયાર્થસંગઘન્ય બોધ તે મતિજ્ઞાન છે. ઉપર્યુક્ત પાંચ જ્ઞાનોની સ્થૂળ માહિતી અધ્યાત્મ-તરવાલોકમાથી મળી શકશે, જ્યારે તેનું વિશિષ્ટ સ્વરૂપ તો વિશેષાવશ્યક, નંદીસ્ત્ર નિગેરે પ્રૌઢ અન્વેષાથી મળશે.

શ્રુત-જ્ઞાનનો મહિમા—

આ પદમા જે એમ સૂચન કરવામા આવ્યું છે કે શ્રુતજ્ઞાન દ્વારા ભવરૂપી વનો ભસ્મીભૂત થને છે (અને તેમ થતાં મુક્તિ મળે છે) તે કઇ અતિશયોક્તિ નથી. કેમકે એ વાત ધ્યાનમા રાખવી કે ‘ચૌદ્ધર્મવધર યાને શ્રુત-કેવલી જે આહાર લાવે તે આહાર કેવલ-જ્ઞાનીને પણ કલ્પે છે વળી જો કે શ્રુત-જ્ઞાન સ્વપર્યાયથી કે પરપચાર્થથી કેવલજ્ઞાનના સમાન નથી, પરંતુ સ્વ-પર ઉભય પર્યાય વડે તો તે તેના સમાન છે. કહ્યું પણ છે કે—

“સૈવપજ્ઞાપહિ ઉ કેવલેણ તુહં ન હોજ્જ ન પરેહિ ।

સયપરપજ્ઞાપહિ તુ તુહ ત કેવલેણેવ ॥

—વિશેષાવશ્યક, ગાવાક ૪૯૩.

વિશેષમાં જેણે પૂરેપૂરા દશ પૂર્વનું અધ્યયન કર્યું હોય, તે જીવ પણ કદી પણ અભયરૂપી અસહ્ય સલાનો સહ્ય બનતો નથી. અર્થાત્ તે જીવને નિર્વાણ-નગરે જવાનો પરવાનો મળી જાય છે. આ ઉપરથી શ્રુત-જ્ઞાનનો મહિમા સમજી શકાય છે.

જિનેશ્વરના દેહતુ વર્ણન—

જોકે જિનેશ્વરના દેહનું ચથોચિત વર્ણન કરવું તો અશક્ય છે, છતાં પણ કલ્પ-સૂત્રની શ્રીવિનયવિજયજીએ રચેલી સુબોધિકા નામની (સૂ૦ ૧૦૮ ની) વૃત્તિમા આપેલાં નિઝ-લિખિત પદો તરફ દૃષ્ટિ-પાત કરવો અસ્થાને નહિ ગણાય.

૧ આ સંબંધમા જુઓ વીર-ભક્તામરના ૨૪મા પદનુ સ્પષ્ટીકરણ.

૨ સરકૃત-છાયા—

સ્વકપર્વાયેસ્તુ કેવલેમ તુલ્ય ન ભવતિ ન પરે ।

સ્વકપરપર્વાયેસ્તુ તુલ્યમેવ તત્ કેવલેન ॥

૫ દ્વિજપદ્મુખો વજ્રપદ્મગણિ-
 રણ્યોદ્ધપુરા સિતલમ્ભતતિા ।
 દ્વિતિતૈશમયોડ્મુજમજુહુઠ
 સુપનિમ્ભસિતઃ પ્રમયોહસિતઃ ॥ ૧ ॥—યોદકચ્છાજ્ઞ
 મતિમાન્ મુતવાન્ મથિતાવથિયુક્ત
 પૃષ્ઠપૂર્વમથમરયો ગઠકકુ ।
 મતિશ્ચાન્તિપૃષ્ઠિમ્પૃષ્ઠિમ્ગુણે-
 જગતોડ્મ્પચિત્તો જયતીતિષ્ઠા ॥ ૨ ॥—પુમ્મમ્

અર્થાત્—એમનું વદન ચંદ્ર જેવું છે એમની યાજ્ઞ ઐશવત હાથીના જેવી છે, એમના
 શોક સદા છે, વળી એમના શત્રુની ખેલિત ક્રુધ જેવી સજ્જ છે, એમના કેશનો સમુદ્ધ ધારો
 છે એમના હાથ કમલના જેવા નાચૂક છે એમનો આસ મુગધથી ભરપૂર છે તથા વળી
 એઓ પ્રતિષ્ઠી ધીપી રહ્યા છે તેમજ મતિજ્ઞાન અને મુલ્યજ્ઞાનના ધારક હોવા ઉપરાંત એમનું
 અવધિજ્ઞાન અતિશય નિશ્ચુત છે વળી એમનું પૂવસવ-સ્મરણ નિસ્વાસ્વાભુ છે એઓ યેત્ર-સ્મિત
 છે તેમજ મતિ, કાવિ, મુનિ, દલ્લાહિ તુષ્ટોએ કરીને એ અત્યંતી અધિવાદા છે, તે જિનેશ્વર
 અગત્યા વિલકસમન છે

કહેવાની મતલબ એ છે કે અનુત્તર તિમાનવાસી દેવોનું સૌન્દર્ય-ભાવણ મધુ લીલાસ્થ
 દેહ-ભાવણ આગમ તો કરી અણનીમાં નથી તો જહી અથા અર્પૂર્વ દેહનું વર્ણન તો મધ
 જેવો કરાવીશ કરી શકે ?

જિન-વાખ્યા પ્રાપ્તમ્યમ્—

અવન્ત્પલિલવિષ્ટપામિતસભાજનાસૂત્રતા
 જયશ્ચમરયોગિભિઃ કૃતસભાજના સૂત્રતા ।
 જિનેન્દ્રગદિતા નયાદિવસુપાઽપ્ર ગીર્યાણતા
 મિતા રિપુવિભેવને કૃતસુપાપ્રગીર્યાણતા ॥ ૫૫ ॥
 —પૂર્ણી

૧ ધરખાન્ધે—

“ વચમુતા હર્ષ કર્મ અંગુરુવચાવર્ચ મિતરીચા ।
 વિવચાપસુહ વદ, ન ધોરુદ તં કર્મિવાચો ॥ ”
 —આવરણ-નિપુક્તિ, અર્થાં ૧૧૯

[હર્ષવૃત્ત વદિ કમ્પાહુદમગ્ધં મિતુર્ચિત્ત ।
 વિવચાપસુહ ક્ષમિ ન ક્ષેપ્ત હર્ વચાજ્ઞાતા ॥]

અર્થાત્—એ સમસ્ત દેવો અનુદા જેવડું ૨૧ દિવ્ય શક્તિ વડે નિપુરું, તે જણ તે સૂર્યની અંતુષ
 અપારાની એમ તે જિનેશ્વરના અંતુષ અભ્યાસ લોચા પામે નહીં.
 ૨ લીલાસ્થે દેહ અનુષમ હોવાથી તો ‘ઓદકી’ લગભગે અન નિચલતા ‘ગરુડા-વર્ણ’ એમ
 ઘેરમ કરી તમાવ છે.

ટીકા

જિનેન્દ્રગદિતા ગીઃ-વાણી જયતિ । કિં કુઠંન્તી ? અવન્તી-રઘન્તી । અલિલવિષ્ટપે
આધિતા ધાર્ષા સમા ધ તસ્યાં જનાસ્તેષા અસૂન્-પ્રાણાન્ । ક્રમતા-અધ્યાપનીયા । અમ-
રાશ્ચ યોગિનશ્ચ તેઃ કૃતં સમાજનં-આતિથ્ય યસ્યાઃ સા । સૂનૃતા-મત્યા । નયાદય પર
વસૂન્નિ-નિધાનાનિ પાતીતિ યા । અન્ન રિપુમેદને વાળતાં રતા-પ્રાણા । ક્રુતા શોભ-
નવાત્રાણા ગીર્વાણતા-દેવત્વે યયા ॥ ૫૫ ॥

અન્યથા :

અલિલ-વિષ્ટપ-આધિત-સમા-જન-અમૂન્ જયન્તી, ક્રમતા, અમર-યોગિનિ ક્રમ-સમાજના,
સૂનૃતા, નય-આદિ-વચુ-ના, રિપુ-વિનેદને વાળતા રતા, ક્રમ-સુપાય-ગીર્વાણતા, જિનેન્દ્ર-ગદિતા
ગીઃ અન્ન જયતિ ।

શબ્દાર્થ

અવન્તી (પા. ૧૨) = રણુ કરનારી,
આત્રિન (પા. ૨૧) = આક્રમક લીધેલ,
સમાજન = વચ.
અલિલવિષ્ટપાધિતમમાજનામૂન્ = સનન્ત પ્રકાશને
આશીન રહેલા ચર્યોના પ્રાણને
ક્રમતા (મૂ. ક્રમ) = અવકાશ કરના વાણક.
યોગિન = યોગી, યુગિપર
અમરયોગિનિઃ = દેવો અને યુગિવરો વદ.
સમાજન = આતિથ્ય, પરોક્ષવત
ક્રમસમાજના = કયું છે આતિથ્ય જેનું એવી
સૂનૃતા (મૂ. મૂળ) = ધન, સાત્વી.
ગદિત (પા. ૧૨) = કહેલી
જિનેન્દ્રગદિતા = જિનાવરે કહેલી.

વસુ = નિધાન,
નયાદિયમુપા-નય નાદિ નિધાનું રચણુ કરનારી,
ક્રમ-અલિલ
ગી. (મૂ. ગિદ) = વાણી
વાળતા (મૂ. વાળ) = વાણુવાળી.
રતા (મૂ. રા) = પ્રાણ ધરેલી.
વિમેદન-વચાર, નાશ
રિપુવિનેદને = શત્રુને સંહાર કરવામાં.
સુપાય-યોગ્ય પાઠ.
ગીર્વાણતા = દેવપાનુ
ક્રમસુપાયગીર્વાણતા = કયું છે સુપાયેનું દેવપાનુ
જેનું એવી.

સ્તોત્રાર્થ

જિનવાણીનું પ્રાધાન્ય—

“ સમરેત પ્રજ્ઞાદુટને આશ્રીને રહેલા એવા સકલ જનોના (અર્થાત્ સર્વ પ્રાણી-
ઓના) પ્રાણનું રક્ષણ કરનારી, વળી અભ્યાસ કરવા લાયક, તથા દેવોએ અને યુગિ-
વરોએ કર્યું છે આતિથ્ય જેનું એવી (અર્થાત્ વિષ્ણુપાદિકલી સેવાયેલી), સાત્વી, નયા-
દિક નિધાનનું પરિચાલન કરનારી, (કામાદિક) શત્રુનો નાશ કરવામાં પાણુપણુને
પ્રાપ્ત થયેલી (અર્થાત્ પાણની મરજ સારનારી), વળી કર્યું છે સુપાનોને દેવરૂપ જેણે
એવી તેમજ જિનવચે કયેલી એવી વાણી અન્ન જય પારે છે ”—૫૫

સ્પષ્ટીકરણ

પદ્ય-અનુવાક—

આ પદ્યમાં પ્રથમમાં જે ચરણોમા દેવટના આઠ આઠ અક્ષરો સમાન છે, ત્યારે બાકીના

पञ्चशुभं देवता सात सात अक्षरं समानं च सा प्रशस्तं शब्दाकारं च निरूपितं पञ्च
सा समस्तं शब्दं चोक्तं च, ओं ओं-री विद्येयतां च धारो हरे च

ॐ ॐ ॐ ॐ

मानसीदेव्याः स्तुतिः—

निजाङ्गलतयोक्त्वला विशदधन्धुजीवामया

सिताङ्गविहगा इतानमदधन्धुजीवाऽभया ।

ज्वलज्वलनहेतिका हरतु 'मानसी' तापदं

शुभातिशयधान्यवृद्ध्यनुपमानसीता पदम् ॥ ५६ ॥ १४ ॥

—शुभः

टीका

सा मानसी देवता तापदं पदं हरतु । निजाङ्गमेव सता तथा उक्त्वला । विशद
धन्धुजीवस्य—विम्बजीवस्येव आभा यस्याः सा तथा । सिताङ्गविहगो—राजहंसो बाह्यं यस्याः
सा । इता अनमस्तः—अनमस्तीला अथ पुत्रीणां—क्षत्रुजीवा यया सा । ज्वलंश्यासी ज्वल-
नस्य स एव हेतिः—प्रहरणं यस्याः सा । शुभातिशय एव धाम्यं तस्य वृद्धिः तस्यां
निरूपमाना सीता—क्षेत्रदेवता ॥ ५६ ॥

अन्वयः

विशद-धन्धु-जीव-आमया निज-अङ्ग-कल्पया उक्त्वला सित-अङ्ग-विहगा, इत-अनमस्त
अधन्धु-जीवा अ-भया ज्वलज्व-ज्वलन-हेतिका शुभ-अतिशय-धान्य-वृद्धि-अनुपमान-सीता
'मानसी' तापदं पदं हरतु ।

श्लोकाद्यं

अङ्ग=तरीर, देव

कथा=वेद

निजाङ्गकतया=प्रेतानी देवश्री वेद वरे

उक्त्वला (उ उक्त्व)=उक्त्वला

विशद=निर्देव

धन्धुजीव=अपीरीतुं, पुण्य-विशेष

विशदधन्धुजीवामया=निर्देव धन्धुजन्य समान

इति च ओं-री मेरी

विहगा=पक्षी

सिताङ्गविहगा=पक्ष तरीरवातुं पक्षी धामकस्य

सिताङ्गविहगा=धामकस्य च ओं-री धमी मेरी

नमस्त (न नम)=नमस्त

धन्धु=धन्धु

जीव=जन्तु, प्राणी

इतानमदधन्धुजीवा=इति नमस्तु च नमि नमस्तु

तनु-अनीने देतु मेरी

आमया (म आम)=निर्देव

ज्वलज्व (ज ज्व)=ज्वलते, ज्वलज्वलन

हेति=तत्र, इतिवत्

ज्वलज्वलनहेतिका=ज्वलज्वलन हेति च तत्र

देतु मेरी

मानसी=मानसी (देवी)

अतिशय=अतिशय, अतिशय

धाम्य=धाम्य

वृद्धि=वृद्धि

अनुपमान=अनुपमान-इति नमस्तु

सीता=क्षेत्र-देवता

शुभातिशयधान्यवृद्ध्यनुपमानसीता=शुभ अतिशय
श्री धाम-देवी वृद्धि अति नमस्तु क्षेत्र-देवता (देवी)

निर्वाणकलिकायाम्—

“मानसीं वचलवर्णां हसवाहना चतुर्भुजा चरद्वज्रालङ्कृतदक्षिणकरा
अक्षवलयाराशिनियुक्तवामकरा चेति ।”

સ્તોત્રાર્થ

માનસી દેવીની સ્તુતિ—

“નિર્મલ બન્ધુભવ (નામના પુષ્પ)ના સમાન કાંતિ છે જેની એવી પોતાની દેહ-લતા વડે ઉજ્જવલ, વળી રાગહંસ છે (વાહન) જેની પાસે એવી, વળી હણી નાંખ્યાં છે નહિ નમનારા શત્રુ-જનોને જેણે એવી, નિર્ભય, તથા વળી બન્ધવત્યમાન અગ્નિ છે શસ્ત્ર જેતુ એવી તેમજ વળી શુભ અતિશયરૂપી ધાન્યની વૃદ્ધિ કરવામાં નિરૂપમ ક્ષેત્ર-દેવતાના સમાન એવી માનસી (દેવી) (હે ભવ્યો ! તમારા) સંતાપકારક પદને હરો.”—૫૬

સ્પષ્ટીકરણ

પદ-અમત્કાર—

આ પદમાં પ્રથમનાં બે ચરણોમાં છેવટના સાત સાત અક્ષરોની પુનરાવૃત્તિ નજરે પડે છે, બ્યારે બાકીના બે ચરણોમા છેવટના છ છ અક્ષરોની પુનરાવૃત્તિ બોવાય છે.

માનસી દેવીનું સ્વરૂપ—

‘ધ્યાન ધરનારાના મનને સાન્નિધ્ય કરે તે માનસી’ એ માનસી શબ્દનો વ્યુત્પત્તિ-અર્થ છે. આ એક વિદ્યા-દેવી છે. આ દેવી હસના ઉપર આરૂઠ થાય છે. એ દેવીને ચાર હાથ છે એના જમણા બે હાથ વરદ અને વજ્રથી શોભે છે, બ્યારે ડાબા બે હાથ તો જપ-માલા અને વજ્રથી શોભે છે. વિશેષમા તે ધવલવર્ણી છે. આ વાત નિર્વાણુ-કલિકા ઉપરથી બેઠ શકાય છે, કેમકે ત્યા કહ્યું છે કે—

“તથા માનસી ધવલવર્ણી હંસવાહનાં ચતુર્ભુજાં વરદવજ્રાલક્રુતદક્ષિણકરામક્ષવલયાશનિયુ-
ક્વામકરણં ચેતિ ।”

આચાર-દિનકરમા પણ આ પ્રમાણે આ દેવીનું સ્વરૂપ વર્ણવ્યું છે, પરતુ ત્યા એનો વર્ણ કનકસમાન બતાવ્યો છે. આ રણો તે શ્લોક—

“હસ્તાસનસમાસીના, વરદેન્દ્રાણુચાન્વિતા ।

માનસી માનસી પીઠા, દન્તુ જામ્બૂનદચ્છવિ ॥”

—આચાર૦ પત્રાક ૧૬૨.

१५ श्रीधर्मजिनस्तुतयः

अथ श्रीधर्मनायस्य स्तुतिः—

समवसरणमूमौ सञ्चितार्चोदयायां
 नियतमभिदधौ यः सञ्चितार्चो दयायाम् ।
 जनयतु मुदमुद्यद्रागसौधर्मनामा
 चित्तहरिपरिपूज्यो द्रागसौ 'धर्म'नामा ॥ ५७ ॥

—माझिमी (८ ७)

टीका

असौ धर्मनामा मुद जनयतु । समवसरणपृष्ण्यां सञ्चितः—प्रश्लिष्टः पूजाया उदय-
 प्रादुभाषो यस्यां सा तस्याम् । नियत-निश्चित अभिदधौ—रक्षितवान् । यः सता-श्लोस-
 नेन सिताऽर्चा-श्ररीरं येन सा । कस्यामभिदधौ ? दयायाम् । उद्यद्रागो यस्मिन् स उद्य-
 द्रागश्चासौ श्रीधर्मज-आद्यकल्पकालस्य मामः—प्रणामः । 'तास्त्व्यात् सञ्चयपवेक्ष' इति
 न्यायात् श्रीधर्मदेवानां नामस्त्रान् अर्चितश्चासौ हरिश्च सत्य परिपूज्यः ॥ ५७ ॥

अन्वयः

यः सत्-चित्त-अर्चाः सञ्चित-अर्चा-उदयायां समवसरण-मूमौ दयायां निवर्त अभिदधौ, असौ
 उद्यत्-राग-साधर्म-नाम-अर्चित-हरि-परिपूज्यः 'धर्म'-नामा द्राग् मुदं जनयतु ।

श्लोकादर्थः

समवसरण=धर्म-देव-इत्यु २७५, समवसरणम्-
 मूमौ=२७६, अथवा
 समवसरणमूमौ=समवसरण-पी धर्मिणां
 सञ्चित-तैश्वर २७६
 अर्चा=५७
 सञ्चितार्चोदयायां=तैश्वर २७६ ७ ५७-७ ७६९
 ७२९ त्रिजे ७६९
 नियत=२७७२
 अभिदधौ (या या)=७६९ ७६९
 अर्चा=७६९
 सञ्चितार्चा=७६९ ७ ७६९ ७ ७६९ ७ ७६९
 दयायां (यु दय)=७६९ ७ ७६९
 जनयतु (या ज)=७६९ ७ ७६९

मुदं (यु मु)=७६९
 उद्यत् (या इ)=७६९ ७ ७६९
 सौधर्म-सौधर्म देवदेव प्रथम देवदेव
 नाम=प्रथम
 हरि=७६९
 परिपूज्य=७६९-७६९
 उद्यद्रागसौधर्मनामाचरितहरिपरिपूज्य=७६९ ७
 ७६९ ७ ७६९ ७ ७६९ ७ ७६९ ७ ७६९
 ७६९ ७ ७६९ ७ ७६९ ७ ७६९ ७ ७६९
 धर्म=७६९ (७६९) ७६९ ७ ७६९
 नाम=७६९, अर्चिणां
 धर्मनामा धर्म (७६९) ७ ७६९ ७ ७६९

સ્લોકાર્થ

શ્રીધર્મનાથની સ્તુતિ—

“સંયમ વડે વશ કર્યું છે શરીરને જેણે એવા જેણે, સંજ્ઞ કરવામાં આન્યો છે પૂજનો પ્રાદુર્ભાવ જેને વિષે એવી સમવસરણુ-ભૂમિમાં દયા વિષે હુમેશાં કથન કર્યું છે-દેશના દીધી છે, તે, ઉદય પામતો છે સેહુ જેને વિષે એવા સૌધર્મ (વાસી દેવો)ના પ્રણામ વડે પૂજયેલ એવા (શક) ધન્દ્રને પૂજનીય 'ધર્મ' નામના (તીર્થંકર) (આપણને) સત્વર આનંદ અર્પો.”—૫૭

સ્પષ્ટીકરણ

પદ-અમત્કાર—

આમા તેમજ ત્યાર પછીનાં ત્રણ પદોમા પણ એકજ પ્રકારનો શબ્દાલંકાર દૃષ્ટિ-ગોચર થાય છે અને તે એ છે કે પ્રથમ અને દ્વિતીય ચરણમા તેમજ બાકીના બે ચરણોમા પણ સાત સાત અક્ષરની પુનરાવૃત્તિ નજરે પડે છે. અર્થાત્ આ પદ ‘પાદાતસમસપ્તાક્ષરપુનરાવૃત્તિ’ નામના ચમક-વિશેષથી ગળકી ઉઠે છે આવા પ્રકારના ચમક-વિશેષના દર્શન આ પદમાજ પ્રથમ થાય છે અને વળી આ ચમક-વિશેષથી વિભૂષિત પદોની સખ્યા ચારનીજ છે.

જિનવરાણાં વિજ્ઞપ્તિઃ—

યદુદયમધિગમ્ય વ્યાપદાનન્દમન્ન-

જગદુપરતહિંસં વ્યાપ દાનં દમં ચ ।

દદતુ પદમુરુશ્રીતેજિ નાનાશયં તુ

પ્રતિભયમિહ નોડ્યં તે જિના નાશયન્તુ ॥ ૫૮ ॥

—માલિની

ટીકા

તે જિનાઃ પદં-અવસ્થાનં પ્રયચ્છન્તુ । કિંવિધં? ઉરુશ્રિયા તેજયતિ યત્, યેવામુદયમ-ધિગમ્ય-પ્રાપ્ય જગદેવંવિધં ભવતિ । વ્યાપત્-વિગતા આપદ્ યસ્માત્ તત્ । આનન્દં-હર્ષ અચ્છત્-ગચ્છત્ । ઉપરતા-ગતા હિંસા યસ્માત્ તત્ એવંવિધં સત્ વ્યાપ-વ્યાપ્તવત્ । કિં? દાનં દમં ચ (એતદુક્કં ભવતિ) । નાનાપ્રકારા આશયાઃ-ચિત્તવિશેષા યસ્મિંસત્ । તુશબ્દશ્ચાર્થે । પ્રતિભયં-ભયદં રૂહ-લોકે નાશયન્તુ-અપનયન્તુ ॥ ૫૮ ॥

અન્વયઃ

યત્-ઉદયં અધિગમ્ય જગત્ વિ-આપત્, આનન્દં અચ્છત્, ઉપરત-હિંસં (સત્) દાનં દમં ચ વ્યાપ, તે જિના. ઉરુ-શ્રી-તેજિ, નાના-આશયં પદં તુ દદતુ, નઃ રૂહ પ્રતિભયં અર્થં નાશયન્તુ ।

૧ આ પદરમા તીર્થંકરની સ્થૂલ રૂપરેખા સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (૫૦ ૧૮૩)મા આલેખવામાં આવી છે.

૨ અય ધનુમિહિતો ભાગશ્રિન્તનીયઃ ।

અન્વય:

પર-સમય-રિપૂણાં સંસદ્' દાર-હેતૌ, વિદિત-વિતત-મોહ-અસં સદા ઉદાર-હેતૌ, આપન-હતૌ સત્ય-નીતૌ દિવિજ-મનુજ-લક્ષ્મી-પદ્મતૌ, સતિ, અન્-ફંતૌ જિન-વચસિ રતા સ્ત ।

શબ્દાર્થ

પર=અન્ય
 સમય=સિદ્ધાન્ત, આનમ
 પરસમયરિપૂણા=૫૨ સિદ્ધાન્તરૂપ ચતુષ્ચોની.
 સસદ્ (મૂં ઘસદ્)=સમાના.
 દાર=વિદારણ
 દારહેતૌ=વિદારણ કરવામા રૂઝ અથવા આનના
 સનાન એવા
 વિદિત (ખાં ખા)=કરેય.
 વિતત (ખાં તન્)=વિખીલું
 મોહ=મોહ, અજ્ઞાન
 અસં=એમ, દર ફેકી દેડુ તે
 વિદિતવિતતમોહાસ=ક્યાં છે વિખીલું મોહનો ઘોષ
 જેમા તેની નાફડ
 ઉદાર=પ્રધાન, મુખ્ય
 હેતુ=કારણ
 ઉદારહેતૌ=પ્રધાન છે યુક્તિઓ જેમા એવા

જિનવચસિ=જિનના વચનમા
 રતા (મૂં રા)=રાગી, ચનુરા-ની
 સ્ત (ખાં જન્)=ધાઓ
 હતિ=વિનાશ.
 આપદ્મતૌ=વિપત્તિમા વિનાશક
 નીતિ=નીતિ
 મન્યનીતૌ=સત્ય છે નીતિ જેને વિષે એવા.
 મનુજ=માનવ
 લક્ષ્મી=ધન, સપત્તિ
 પદ્મતિ=મા ।
 વિવિજમનુજલક્ષ્મીપદ્મતૌ=દેવ અને માનવની લ-
 ક્ષ્મીના માર્ગરૂપ.
 સતિ (મૂં સત્)= (૧) ચોખનીય, (૨) વિશ્વમાન.
 ફંતિ=ઈતિ, ઉપદ્રવ
 અનીતૌ=અવિશ્વમાન છે ઈતિઓ જેને વિષે એવા.

શ્લોકાર્થ

જિન-વચનની પ્રસાસા—

“ પર સિદ્ધાન્ત (અર્થાત્ જૈનેતર આગમ)રૂપી શતુષ્ચોની સભાનુ વિદારણ કરવામાં શસ્ત્રસમાન (અથવા કારણભૂત), વિસ્તીર્ણ અજ્ઞાનનો નાશ થઇ શકે તેવી રીતે સર્વદા ઉત્તમ યુક્તિઓથી યુક્ત, વળી વિપત્તિના વિનાશક, તથા વળી સત્ય છે નીતિ જેને વિષે એવા, તેમજ દેવ અને માનવોની લક્ષ્મીના માર્ગરૂપ, શોભાયમાન અને ઈશ્વરથી રહિત એવા જિન-વચનના (હે વીતરાગ માર્ગના સાચા સેવકા!) તમે રાગી થાઓ ”—૫૯

૪ ૪ ૪ ૪

૧ ઈતિ છ છે —(૧) અતિવૃદ્ધિ, (૨) અનાવૃદ્ધિ, (૩) ઉદર, (૪) તીડ, (૫) પોપટ અને (૬) પર-ચાંચનાં આકમણો કહ્યું પણ છે કે—

“ અતિવૃદ્ધિરનાવૃદ્ધિ-મૂંપકા વાલ્કમા શુકાઃ ।
 પ્રત્યાસન્નાદ્ધ રાજ્ઞાન , પચેતા ફંચયઃ સ્વતાઃ ॥”

શબ્દાર્થ

વ્યવહાર્ય=એમના ઉચ્ચને
 અધિવચ્ચ (અ વચ્ચ)=આજ્ઞા કરીને
 વિ=નિવેગસુખ ઉપસર્ગ
 વ્યાપણુ=અતી રહી છે આપણા એમાંથી એનું
 નિષ્ક્રિયાથી મુક્ત
 આમર્ષ (મૂ આમર્ષ)=કર્ષને
 અજ્ઞાત (અ અજ્ઞા)=આજ્ઞા વચ્ચે
 અજ્ઞાત (મૂ અજ્ઞા)=મુનિવદ્ય
 અપરજ (અ અપર)=તે વચ્ચેથી
 દ્વિષ્ટા=દિષ્ટા, પીડા
 અપરજદ્વિષ્ટા=તે અપર છે દિષ્ટા એનાથી એનું
 વ્યાપ (અ વ્યાપ)=નિસ્વાર કર્યો, નિષ્વાર્યો

વાત (મૂ વાત)=વદાને
 વર્ન (મૂ વર્ન)=વૈષ્ણવમને, ઠમને
 વચ્ચુ (અ વચ્ચુ)=અર્ષો
 તેજિષ્-સોચવચુ
 અક્રમીતેજિ=નિઠાળ વચ્ચેથી વડે છેએનું
 આશય=આશય
 વાનાશય=નિનિધ આશય છે એને વિષે એવા
 મુનિવેગસુખ અન્યથા
 પ્રતિમર્ષ (મૂ પ્રતિમર્ષ)=અવગર, અવ ઉપચ કરવડા
 મા (મૂ અમા)=અમારુ
 વાશયમુ (અ વચ્ચુ)=આશય કર્યો

શ્લોકાર્થ

જિનેશ્વરને વિદ્યસિ—

“એમનો ઉદય વર્તા અમત્ નિષ્ક્રિયાથી મુક્ત અને છે તથા આનંદ પામે છે તેમજ દ્વિષ્ટાથી રક્ષિત અને છે અને વળી જ્ઞાન અને ઉપસર્ગનો નિસ્વાર વ્યાપ છે, તે તીર્થકરો (આપણને) નિશાળ વચ્ચેથી વડે સુસોબિત તેમજ નિનિધ અતન્ય આશયથી મુક્ત એનું પણ અર્ષો તેમજ આપણા આ સંસારને વિષે સમ્બંધર પાપનો નાશ કરે.”—૫

જિનવચ્ચનપ્રસંગ—

પરસમચરિપૂણાં સસદો દારહેતો
 વિહિતવિતતમોહાસં સવોદારહેતો ।
 જિનવચ્ચસિ રતા સ્તાપચ્ચતો સત્યનીતો
 વિધિજમનુજલક્ષ્મીપચ્ચતો સત્યનીતો ॥ ૫૧ ॥

—માહિતી

ટીકા

જિનવચ્ચસિ રતાઃ સ્ત-રતા ભવત્ । કિંચુત્ વચ્ચસિ ? પરાધ્વ ઇ સમયાધ્વ પવ રિપવ સ્તપામ્ । સંસત્-પરિપત્ સત્યાઃ સંસદઃ । દારબં-પિદારબં સમિન્નુ હૃતિઃ-સચ્ચં યદ્વચ્ચ સમિન્નુ । વિહિતઃ-કૃતો વિહિતમોહસ્ય અગ્ર-એવો યસ્મિન્નત્ ક્રિયાત્સિજ્ઞાનમ્ । ઉદારા-ગુ રવાં હૃત્વો યસ્મિન્નુ । આપદાં હૃતિઃ-પિનાશ્ચસ્મિન્નુ । સત્યા-અભિતથા નીતિર્વદ્વચ્ચ સત્ સત્યનીતિ સમિન્નુ સત્યનીતો । વિધિજા-દયા મનુજા-મનુવ્યાસર્ષો સ્મચ્ચ્યાઃ પરચ્ચિ-માર્ગો યત્ સમિન્નુ । ન વિચચ્ચે ઇત્વો યસ્મિન્નુ સત્ સમિન્નુ । સચ્ચિ-શોભને વિચમત્ત વા ॥૫૧॥

अन्वयः

पर-समय-रिपूणां संसदः दार-हेतौ, विहित-वितत-मोह-असं सदा उदार-हेतौ, आपत-हतौ सत्य-नीतौ दिविज-मनुज-लक्ष्मी-पद्धतौ, सति, अन्-ईतो जिन-पचसि रता स्त ।

श्लोकार्थ

पर=अन्य
 समय=सिद्धान्त, आगम
 परसमयरिपूणा=पर सिद्धान्तरूप शत्रुओंनी.
 संसद (मू० ससद्)=सभाना.
 दार=विदारण
 दारहेतौ=विदारण करवाभां शत्रु अथवा साधनना
 समान अथवा
 विहित (पा० धा)=करेय
 वितत (पा० तत्)=विस्तीर्ण
 मोह=मोह, अज्ञान
 अस=क्षेम, हेर ईष्टी हेतु ते
 विहितविततमोहासं=अथां छे विस्तीर्ण मोहनो क्षेप
 नेमा तेनी भाङ्क.
 उदार=प्रधान, सुप्य
 हेतु=कारण
 उदारहेतौ=प्रधान छे युक्तिओ नेमां अथवा

जिनवचसि=जिनना वचनभा
 रता. (मू० रत)=राणी, अनुराणी
 स्त (पा० अम्)=धाओ
 हति=विनाश
 आपद्धतौ=विपत्तिना विनाशक.
 नीति=नीति
 सत्यनीतौ=सत्य छे नीति नेने विषे अथवा
 मनुज=मानव.
 लक्ष्मी=धन, यपति
 पद्धति=गान
 दिविजमनुजलक्ष्मीपद्धतौ=देव अने मानवनी ल-
 क्ष्मीना मार्गरूप
 सति (मू० सत्)=(१) शोभनीय, (२) विद्यमान.
 ईति=धृति, उपद्रव
 अनीतौ=अविद्यमान छे धृतिओ नेने विषे अथवा

श्लोकार्थ

जिन-वचननी प्रयांसा—

“ पर सिद्धान्त (अर्थात् नेनेतर आगम)रूपी शत्रुओंनी सभानुं विदारण कर-
 वाभां शत्रुसमान (अथवा कारणभूत), विस्तीर्ण अज्ञाननो नाश यद्य शक्ये तेवी रीते
 सर्वदा उत्तम युक्तिअथी युक्त, वणी विपत्तिना विनाशक, तथा वणी सत्य छे नीति
 नेने विषे अथवा, तेमज देव अने मानवोनी लक्ष्मीना मार्गरूप, शोभायमान अने
 धृतिथी रहित अथवा जिन-वचनना (हे वीतराग भार्गना साया सेवका ।) तसे राणी
 थाओ. ”—५६

ॐ ॐ ॐ ॐ

१ धृति छे छे—(१) अतिवृष्टि, (२) अनावृष्टि, (३) उदर, (४) तीड, (५) पोपट अने (६) पर-
 राजन्यां आकमणो कर्तुं पक्षु छे छे—

“ अतिवृष्टिरनावृष्टि-सूपकाः शलभा शुकाः ।
 प्रत्यासन्नाश्च राजान , पदेता ईवय . स्मृता ॥”

महामानसी रत्न

निर्वाणकलिकायाम्—

“महामानसी धवलवर्णा सिंहवाहना चतुर्भुजा वरदासियुक्त-
दक्षिणकरा कुण्डिकाफलकयुतवामहस्ता चेति ।”

શ્લોકાર્થ

મહામાનસી દેવીની સ્તુતિ—

“ જ (દેવી) ખડ્ગ, ઢાલ, રત્ન અને શ્રીક્રમણ્ડલુને હાથમાં ધારણ કરે છે, વળી જ પરાક્રમી શત્રુરૂપી વનોને ખાળનારી છે, તેમજ કુંજર પ્રતિ યમરાજરૂપી એવા સિંહના ઉપર સ્વારી કરનારી છે, તે, 'સામ (નીતિ)નો નહિ સ્વીકાર કરનારા એવા (શત્રુઓ) નો સંહાર કરનારી, તથા સૌદામિનીના જીવી પ્રકાશમાન, તેમજ માનની મર્યાદારૂપ (અર્થાત્ સૌથી વધારે માન પામેલી) એવી મહામાનસી (દેવી) મારી પૂજ્ય સંભાળ લો.”—૬૦

સ્વરૂપીકરણ

મહામાનસી દેવીનું સ્વરૂપ—

‘ધ્યાનારૂઢ મનુષ્યોના મનને વિશેષતઃ સાન્નિધ્ય કરે તે મહામાનસી’ એ મહામાનસી શબ્દનો વ્યુત્પત્તિ-અર્થ છે. આ પશુ એક વિદ્યાદેવી છે. એનું સ્વરૂપ નિર્વાણુ-કલિકામા નીચે મુજબ આપ્યું છે —

“ તથા મહામાનસી ધવલવર્ણી સિંહવાહના ચતુર્મુજાં વરદાસિયુક્તદક્ષિણકરા કુણ્ડિકાફલક-યુતવામહસ્તાં ચેતિ ” અર્થાત્-ત્યાં કહ્યું છે કે આ દેવીનો વર્ણ શ્વેત છે અને એને સિંહનું વાહન છે. વળી એને ચાર હાથ છે. એના જમણા બે હાથ વરહ અને તરવારથી શોભે છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ કુણ્ડિકા અને ફલક(ઢાલ)થી શોભે છે.

આ ઉપરથી ભેદ શકાય છે કે મહામાનસી દેવીને સિંહનું વાહન છે તેમજ તે એક હસ્તમાં તરવાર ધારણ કરે છે એ વાતને નિર્વાણુ-કલિકા પશુ ટેકો આપે છે. પરંતુ તે બીજા હસ્તમા રત્ન ધારણ કરે છે, એ વાત નિર્વાણુ-કલિકામા નજરે પડતી નથી એ વિશેષતા છે, બેકે સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (પદાક ૨૮) તથા આચાર-દિનકર એ વાતની સાક્ષી પૂરે છે, કિન્તુ આચાર-દિનકર (પત્રાક ૧૬૨)મા આ દેવીનું વાહન મકર છે એમ કહ્યું છે. આ રહ્યું તે પદ

“ કર(ફલ?)લગ્નરત્નવરદા-લ્યપાણિભૃચ્છિનિભા મકરગમના ।
સહસ્ર રક્ષણકરી, જયતિ મહામાનસી દેવી ॥ ”—આર્યા

૧ શાસ્ત્રમાં નીતિના (૧) સામ, (૨) દામ, (૩) દડ અને (૪) ભેદ એમ ચાર પ્રકારો બતાવ્યા છે, તે પૈકી આ એક છે વિશેષમા અન્ય જનને સમબલવવાનો-તેની પ્રતિકૂલતા દૂર કરવાનો આ પ્રાથમિક તેમજ સર્વોત્તમ ઉપાય છે આ વાનની પુષ્ટિમા ઉપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયજી પશુ શ્રીવિનયવિજયજીકૃત શ્રીપાલ રાજના રાસના અતુર્થ ખડની દ્વિતીય ઢાલ પછીના દોહરામા કહે છે કે—“ સામ હોય તો દડ થયો, સાકરે પશુ પિત્ત બય.”

१६ श्रीशान्तिजिनस्तुतयः

मय श्रीशान्तिनाथाय नमः—

मय्यैः कथञ्चिदतिवुःखगभीरवापे
रुत्तारको जगति सम्यगभीरवापे ।
यस्तं नमामि विद्वितावमहानिदान्त
‘शान्ति’ जिर्न परमशान्तिमदानिदान्तम् ॥ ६१ ॥

—बसन्तसिद्धम

टीका

कथञ्चिद्-पुःखेन भयैर्यैः अवापे-प्राप्तः चिन्धे सम्यक् यथा स्यात् (तथा) क्रियाविशेषणम् । (अति) पुःखाम्येव गभीरवापिस्त्वस्वा रुत्तारकः । विद्विताऽयमस्य-पापस्य हानिर्येम स चासी शान्तव्य, अर्थ कर्मधारयः । परमा शान्ति-मोक्षस्वल्पा महानिदान्त-महागृहं यस्य स तम् ॥ ६१ ॥

अन्वयः

या अ-मी जगति दुःख-गभीर-वापे रुत्तारका कथञ्चिद् मय्यैः जगति सम्यक् अवापे, त विद्वित-अवमह-हानि-दान्तं पश्य-शान्ति महत्-विदान्तं ‘शान्ति’ जिर्न नमामि ।

शुद्धाई

मय्यै (म् मय्य) = मय्ये नरे.
कथञ्चिद् = मद्य भवेन्ते.
गभीर = गभीर.
वापि = वाप.
अतिवुःखगभीरवापे = अतिवुःखं ३ मद्यं जदी
वापमयी.
रुत्तारका (म् रुत्तारक) = रुत्तारका.
जगति (म् जगत्) = जगति.
सम्यक् = मदी रीते, यथावत्पद्ये.
मी = मी.
अमी = अनिबन्धन ३ अयं अरे तरे मेव, निबन्ध.
अवाप (वा वाप) = प्राप्तं यथा

नमामि (वा म्) = नमं नमं हं
हानि = हानि.
दान्त = दान्तं श्रेय-रहितं.
विद्वितावमहानिदान्तं इति ३ पश्यते निबन्ध अरे
मेव तेषां दान्तं मेव.
शान्ति (म् शान्ति) = शान्ति (नमः)
जिर्न (म् जिर्न) = जिर्नने.
परम = ३ इ, वचन.
शान्ति = शान्ति, मोक्ष.
पश्यशान्तिमहानिदान्तं = ३ इ अरे तरे निबन्ध
परिशील्य.

श्लोकार्थ

श्रीशान्तिनाथने नमस्कार—

“ न निर्क्षय (जिन) जगत्मां क्षय्य (जनो)ने अतिशय पीडाइपी जाडी वावभाथी तारनारा तरीके डोड प्रकारे (अर्थात् महा मडेनते) यथार्थपणुे प्राप्त थया, ते पापना विनाशक तेमज शान्त तथा वणी उत्तम मोक्षने विषे महामंद्दिरना समान अेवा 'शान्तिजिनने हुं नमु छु.' ”—६१

स्पष्टीकरण

पद्य-यमत्कार—

आ पद्यमाना आरे यरणुोमां छेवटना पाय शक्षरोनी पुनरावृत्ति जेवामां आवे छे. आथी करीने आ पद्य पद्य-यमत्कारना विषयमा द्वितीय पद्यने मणतुं आवे छे. विशेषमां हुवे पछी आ काव्यमा आ पादांतसमपयाक्षरपुनरावृत्ति नामना यमकथी अलकृत पद्य डोड रयवामां आंयु नथी. अर्थात् आ जतना यमकना अत्र अन्तिम दर्शन थाय छे, अे ध्यानमां राणवुं.

५ ५ ५ ५

जिनानामुत्कर्षः—

यद्वाहवो वरपुरीपरमार्गलाभाः

प्राप्ता यतश्च जगता परमार्गलाभाः ।

नत्वा च यांस्तुलितवैवुधराजि नाऽऽस्ते

सिद्धौ जयन्त्यघदवाम्बुधरा जिनास्ते ॥ ६२ ॥

—वसन्त०

टीका

येषां वाहवो वरपुर्या अर्गलातुल्याः । यतश्च—येभ्यो जगता प्राप्ताः । के ? परमा-
र्गस्य—मोक्षस्य लाभा—आयाः । नत्वा च यान् जिनान् ना—पुरुषः सिद्धौ आस्ते—तिष्ठति ।
तुलितः—तिरस्कृतो वैवुधराद्—इन्द्रो यया सिद्ध्या सा तस्याम् । अघमेव दवस्तस्मिन्
अम्बुधरा—मेघाः । ते जिना जयन्ति ॥ ६२ ॥

अन्वयः

यद्—वाहवः वर-पुरी-परम-अर्गला-आभा, यत. च पर-मार्ग-लाभाः जगता प्राप्ताः यान्
च नत्वा ना तुलित-वैवुध-राजि सिद्धौ आस्ते, ते अघ-दव-अम्बुधरा. जिना. जयन्ति ।

१ सर्वथा निर्क्षयता पणु सर्वज्ञतातु वक्षणु छे, अे वात भूलवा जेवी नथी आ सणधमा णुओ
स्तुति-चतुर्विंशतिका (पृ० पर)

२ आ सौणमा तीर्थेकर श्रीशान्तिनाथना छवन परत्वे दुक हकीकत स्तुति-चतुर्विंशतिका
(पृ० १८६) उपरथी मणी शकथे

શ્લોકાર્થ

વાહુ=હસ્ત, હાથ.
 યજ્ઞાદ્વા=એના હસ્તો.
 પુત્રી=નગરી.
 લગ્નલક્ષ=આગળીએ, એજલ.
 આના=ગૃહમાં.
 વરપુત્રીપરમાર્ગલામા=ગૃહમાં નગરીના
 ગૃહમાં (બે) છે એને એના.
 પ્રાણ (મૂ પ્રા) = પામેલ.
 ધણ (મૂ ધ) = એના વરકથી.
 પર=ગૃહમાં.
 માર્ગ=સ્ત્રી.
 પરમાર્ગલામા=ગૃહમાં માર્ગના હાથો.

વાહુ (મૂ વા) = અણુપણ કરીને.
 પુત્રિણ (મૂ પુ) = વિરક્ત કરેલ.
 વેણુપ=દેવસખથી.
 વાતુ=ગૃહ

વા (મૂ વ) = અણુપણ.
 વાસ્તે (મૂ વા) = વિવિધ કરે છે વસે છે.
 સિદ્ધી (મૂ સિ) = મુકિતને મિત્ર.
 વજ=દાનપત્ર.
 અણુપર=પેલ.
 અણુવામ્ણુપર=પાપથી દાનપત્ર પ્રતિ શ્રેયસ્કર્મ.

શ્લોકાર્થ

જિતેને ઉત્કર્ષ—

" એમના હાથે ગૃહમાં નગરના મોજળના સમાન છે, વળી એમની પાસેથી દુનિયાએ સર્વોત્કૃષ્ટ માર્ગના (અર્થાત્ એકાંત) હાથો મેળવ્યા છે તેમજ વળી એમને પ્રણામ કરીને (અર્થાત્ કરવાથી) મનુષ્ય વિરક્ત થયો છે ઇન્દ્રની (સુખ-સંપત્તિને) મળે એવી મુશ્વિમાં વસે છે, તે પાપરૂપ દાવાનશને (ચાંદ કરનામાં) શિવસમાન જિતે અધવંતા વર્તે છે "—૧૨

સ્પષ્ટીકરણ

પદ-અર્થાર્થ—

આ પદમાં એમ પ્રથમનાં બે અક્ષરોમાં ઉપરના હ અક્ષરોની પુનરાવૃત્તિ એવામાં આવે છે તેમ બાકીનાં બે અક્ષરોમાં પણ તેવી પુનરાવૃત્તિ નહરે પડે છે ત્રિયોપમાં આ પદીનાં બીજાં બે પદો પણ ઉપરજુદ વચક-ત્રિયોપથી અલગુત છે વળી ૩૧મા પદમાં આ પ્રથમનાં શબ્દલક્ષણ પ્રથમ દર્શન થયું હતું અને તેનું અંતિમ દર્શન આ પદીના ૧૬મા પદમાં થયે એટલું નિવેદન કરવું અત્ર ઉચિત સમજાય છે

જેનવચસઃ પ્રપાનતા—

યચ્ચુષ્વત્તોઽપિ જગત્તોઽપિ સમાઽધિકાર્ઙ્
 ઝુચ્ચિર્નૈવત્યનુપતાપિ સમાધિકારમ્ ।
 તત્ પાવકં ઝયતિ ઝેનવચો રસાવિ-
 મોગાતિલોલકરણાનવચોરસાવિ ॥ ૬૩ ॥

टीका

यद् वचः शृण्वतः-आकर्णयतो जगतः समाऽपि-अनुकृष्टाऽपि बुद्धिः अधिका अरं भवति । तद् वचः अनुपतापि-उपतापस्य अकारि । समाधेः कर्तृ । पावकं-पवित्रम् । जयति जैनवचः । रसादयो ये भोगा-विपयास्तेष्वतिलम्पदानि करणानि-इन्द्रियाणि तान्येव अनवाः-चिरंतनाश्चोरास्तान् सादितुं-विध्वंसितुं शीलं यस्य तत् ॥ ६३ ॥

अन्वयः

यद् अत्र शृण्वतः जगतः समा अपि बुद्धिः अधिका अरं भवति, तद् अन्-उपतापि, समाधि-कारं, पावकं, रस-आदि-भोग-अति-लोल-करण-अ-नव-चोर-सादि जैन-वच. जयति ।

शब्दार्थ

शृण्वतः (मू० शृण्वत्)=श्रवणं करनार, साक्षिणनार
जगतः (मू० जगत्)=दुनियानी
समा (मू० सम)=साधारण
अधिका=अधिक
बुद्धिः (मू० बुद्धि)=मति
उपताप=सताप
अनुपतापि=नहि सताप करानां
समाधि=धन्द्रियोनो निरोध, सभाधि
समाधिकार=सभाधि करनां
पावक (मू० पावक)=पवित्र करनां

जैनवचः=जिननु वचन, जैन आगम
रस=रस.
भोग=विषय
लोल=तृषुवाणु, लपट
करण=धन्द्रिय
नव=नवीन
चोर=चोर, लूटारो.
साद=नाश
रसादिभोगातिलोलकरणानवचोरसादि=रस, वि-
गेरे विषयोने विषे अत्यत लपट अेवी धन्द्रियो-
इप नूना योरोनो नारा करनां

श्लोकार्थ

जैन वचननी प्रधानता—

“ जे (वचन)नु श्रवणं करनारा जगतनी साधारण बुद्धि पणु सत्वर अधिक (उत्कृष्ट) अने छे (अर्थात् जे वचननु श्रवणं करवाथी दुनियाना मतिमन्द मतुष्ये पणु अेकदम बुद्धिशाली अनी जय छे), ते, सताप नहि करानां, सभाधि आपनां, पवित्र करनां तथा रसादिके विषयोने विषे अतिशय लपट अेवी धन्द्रियोऽपी लांभा समयना योरोनो नाश करनां जिन-वचन जय पाभे छे.”—६३

५ ५ ५ ५

कालीदेव्याः प्रार्थना—

धत्ते गदाक्षमिह दृक्पतिताजनस्य

कान्तिं च या गतवती पतितां जनस्य ।

आमोदलोलमुखरोपरिपातुकाली

पद्मो यदासनमसौ परिपातु 'काली' ॥ ६४ ॥ १६ ॥

—वसन्त०

१ आ विषयो सभधी माहिति भाटे लुओ अतुर्विंशतिजिनानन्दस्तुतिना टपआ पवतु स्पष्टीकरण.

ટીકા

યા ઘટે ગદાકં દગ્-દષ્ટિસ્ત્યાં પતિત ચ ઇવજન ચ ઠલ્લ કાર્મિત ચ યા ઘટે । ગત
 વતી-પ્રાસવતી । ક્ષા ? પતિતાં-સ્વામિતાં જનસ્ય । પદ્મા-ક્રમકં પદાસનં વર્તતે । અમ્નો-
 દ્વલોચાશ્ચ તે મુક્તરા-શ્વનમ્લશ્ચ ઇપરિ પતનશ્રીલા-ઇપરિપાતુકા અચિનો-અમરા વમ
 પદં સા ॥ ૬૪ ॥

અન્વયઃ

યા ગદા-અકં દગ્-પતિત-અજનમ્ કાર્મિત ચ ઘટે દ્વ જનમ્ પતિતાં (ચ) ગતવતી પર-
 વાસનં આમોદ-કોઠ-મુક્તર-ઉપરિ-પાતુક-અઘી પદ્મા અઘી 'કાઠી' પરિપાતુ ।

શબ્દાર્થ

ગદાકં=ગદા અને ઠલ્લ-મહાને.
 દગ્=નેત્ર, દૃષ્ટિ.
 પતિત (ચા પર)=પડેલા.
 દગ્પતિતાજનમ્=પીઠે કાચકની.
 કાર્મિત (મૂ કાર્મિત)=અધારને.
 ગતવતી (ચા પર)=ગયા કહ્યું.
 પતિતાં=સ્વામિતને, સ્વામીપદ્માને.
 જનમ્ (મૂ જન)=કોઈના.
 આમોદ=મુવાસ, ધુવંધ.
 મુક્તર=કાંઠાપટ્ટન, કુંબરવ કરનારા.

ઉપરિ=ઉપર.
 પતુ=પડ્યું.
 અચિન-અમર, અપરે.
 આમોદકોઠમુક્તરોપરિપાતુકાઘી=મુવાસને નિરે કં
 પદ તેમજ કુંબરવ કરનારા તથા વળી ઉપર
 પદવાના સ્વભાવવાળા અપરે છે એને નિરે એવ.
 પદ્મા (મૂ પદ)=કમલ.
 પદાસનં=એનું આસન.
 અઘી (મૂ અઘ)=એ.
 પરિપાતુ (ચા પા)=પરિપાલન કરે.

શ્લોકાર્થ

કાઠી દેવીને પ્રાર્થના—

“ એ (દેવી) ગદા અને અપ-માધારને (હસ્તમાં) રાખે છે તથા નેત્રમાં પડેલા
 (અર્થાત્ આંજલા) કાચકની ઠાન્તિને પારણ કરે છે (અર્થાત્ એ કાચકસમૂહના સ્થાપ
 છે) તેમજ વળી એણે અથ અમત્માં મનુષ્યનું સ્વામિત્વ પ્રાપ્ત કર્યું; તથા વળી મુવાસને
 નિરે આસન તેમજ (એથી કરીને તે) કુંબરવ કરનારા તથા વળી (એક એકના)
 ઉપર પદવાના સ્વભાવવાળા એવા અમરે છે એને નિરે એવું કમલ એનું આસન છે,
 તે કાઠી (દેવી) (હે શ્રેણાધિવાધી બનો ! તમામ્) પરિપાલન કરે. ”—૬૪

સ્પષ્ટીકરણ

કાઠી દેવીની સ્તુતિ પરત્વે વિચાર—

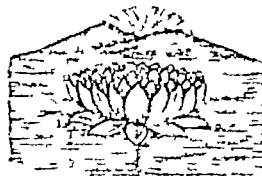
આ દેવીનું સ્વરૂપ તો આપણે કરમા પદ્મના સ્પષ્ટીકરણમાં જોઈ તથા છીએ, એટલે એ
 સમંધી દેવી ઉદ્દેશ કરવાનો આશી રહેતો નથી. પરંતુ એકની એક દેવીની દેવીથી કેમ સ્તુતિ
 કરી એ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે. હજા આ કલિસાને તેમ કહ્યું છે એમ નથી, પરંતુ તેમના
 પાત્રી ઘટેલા શ્રીશ્રીકાન મુનીયરે તેમજ મુનિ શ્રીશ્રીવિજય કલિસાને તથા વળી ઉપરનાય શ્રી-
 મશ્રીવિજય કવીયરે પણ તેમ કહ્યું છે (આ ઘાવની તેમણે સૌથી સ્તુતિ-અતુર્વિશ

તિકાનાં, ચતુર્વિંશતિબિનનન્દસ્તુતિના અને ઐન્દ્ર-સ્તુતિનાં ૨૦મા અને ૮૪મા પદો સાક્ષી પૂરે છે). આથી કરીને શું એમ માનવું કે આ ગતાનુગતિક પ્રથા છે કે એમાં કઈ સમળ કારણ રહેલું છે ?

આ સંબધમાં એમ નિવેદન કરવામા આવે કે કેટલીક વાર વિદ્યા-દેવીઓના તેમજ શાસન-દેવીઓના નામો એક હોય છે (જેમકે કાલી, મહાકાલી, ગાન્ધારી, વૈરોટયા અને અચ્છુમા), તેમ અત્ર બનવાજોગ છે, તો તે વાત પણ યુક્તિ-યુક્ત નથી. એતુ કારણ એ છે કે આઠમા તેમજ સોળમા ત્રિનેશ્વરની શાસન-દેવીના નામ તો જ્વાલા-ભ્રુકુટી અને નિર્વાણી છે (એવીજ રીતે એકવીસમા ત્રિનેશ્વરની શાસન-દેવીતુ નામ ગાન્ધારી છે). આ સમ-ધમાં એમ પણ કહી શકાય તેમ નથી કે જેમ આ કવિરાજે વિદ્યા-દેવીની સ્તુતિ ક્રમ વાર કરી નથી, તેમ શાસન-દેવીના સંબધમા પણ બન્યુ હોય, કારણ કે જે ત્રિનેશ્વરની જે શાસન-દેવી હોય, તે દેવીની સ્તુતિને તેજ ત્રિનેશ્વરના સ્તુતિ-કદમ્બકમા સ્થાન મળી શકે એ દેખીતી વાત છે.

વળી એકજ દેવીની ફરીથી સ્તુતિ કરવારૂપ અપવાદ આ કાવ્યમાં ચતુર્વિંશતિ-બિન-નન્દ-સ્તુતિની જેમ એકજ વાર દષ્ટિગોચર થતો હોત, તો તે પ્રમાદને લીધે એમ બન્યુ હોય એમ કદાચ મનાત. પરતુ હવે પછીના ૬૮મા પદમા મહાકાલીની ણીલ વાર સ્તુતિ કર્યાની અને શ્રુત-દેવતાની ૭૬મા અને ૮૦મા પદમાં ણીલ અને ત્રીલ વાર સ્તુતિ કર્યાની તેમજ અંબા દેવીની ૮૮મા અને ૯૬મા પદમા એમ જે વાર સ્તુતિ કર્યાની વાત પણ ભૂલી જવા જેવી નથી.

આ ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે આ કઈ પ્રમાદને લીધે બન્યુ હોય એમ નથી, સારે શું એમ માનવું કે કાલી અને મહાકાલી એ જે વિદ્યા-દેવીઓ કવિરાજની ઇષ્ટ દેવીઓ કે પરમ ઉપકારક હશે તેથી એમ બન્યુ હોય ? પરતુ એમ વાત અગીકાર કરવામા આવે તો પણ શ્રીશોભન સૂરિજીએ, શ્રીમેરૂવિજય મુનિજીએ તેમજ શ્રીયશોવિજય ઉપાધ્યાયજીએ પણ કાલી દેવીની ફરીથી સ્તુતિ કરી છે તેતુ કેમ એ પ્રશ્ન ઉસો રહે છે સાથે સાથે આ ત્રણે વિદ્વદ્-રજોએ કારણ વિના આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી એમ પણ માનવું સહેલું નથી. અત્ર એમ નિવેદન કરવામા આવે કે 'સૂરિ-મત્ર'મા કાલી અને મહાકાલી એ જે દેવીઓના સંબધમા વધારે વાર ઉદ્વેષ આવતો હોવાથી એ દેવીઓની ણીલ વાર સ્તુતિ કરવામા આવી છે તો કેમ ? આ પ્રશ્નનો ખુલાસો પાઠક-મહાશયને પૂછતો હું વિરમુ છુ.

૧ શ્રુત-દેવતાની સ્તુતિ એકથી વધારે વાર કરવામાં આવે તેમાં અચ્છુ નહિ હોય, કેમકે શ્રીપાલરાજના રાસમા પણ પ્રથમ તેમજ દ્વિતીય ખણ્ડના પ્રારભમા એમ બન્યું છે.

१७ श्रीकृष्ण्युजिमस्तुतयः।

अथ श्रीकृष्ण्युनायस्य स्तुतिः—

हन्तुं महामोहतमोक्षमाणा—
मोजो नृणां योऽकृत मोक्षमाणा ।
य चातिकृच्छ्राब्जनताऽऽप देवः
स्याप्यात् स 'कृष्ण्यु' शिवतापदे वः ॥ ६५ ॥

—इन्द्रवज्रा

टीका

महामोह एव समस्तत् हन्तुं अक्षमाणां—असमर्थांनामोजो—मर्षं योऽकृत—कृतपाद ।
मोक्षमाणा—मोक्षकामा जनता ये कृष्ण्युं आप—प्राप्तवती अतिकृच्छ्रात्—अतिबुद्ध्यात् । स
स्याप्यात् शिवतापाः पदे ॥ ६५ ॥

अन्वयः

या इहत्-मोह-समा हन्तुं अ-क्षमाणां तृणां भोजो अकृत मोक्षमाणा जनता ये च अति-
कृच्छ्रात् आप, स 'कृष्ण्यु' शिव शिवता-पदे वा स्याप्यात् ।

१।०-६।३

हन्तुं (वा हन्) = हन्तुं, नात् इत्यने.
समात् = सं० ५।३।८
महामोहतमा = महाभयं ६।१५ अ० ५।३।१०.
अक्षमाणां (सु. अक्षम) = अक्षमर्षी.
मोक्षमाणा = मोक्ष, मोक्ष.
अकृत (वा कृ) = अकृत इत्यने.
मोक्षमाणा = मोक्षणी अक्षिमाणा यत्न-वती, उद्युक्ता.
कृष्ण्यु = कृष्ण्यु, इत्यने.

अतिकृच्छ्रात् = महा-बुद्ध्यात्.
आप (वा आप्) = प्राप्त इत्यने.
शिव (वा शिव) = शिव, शिवता.
स्याप्यात् (वा स्या) = स्यात् इत्यने.
कृष्ण्यु (सु. इन्द्र) = कृष्ण्यु (नाम).
शिवता = शिवता.
पदे = पदे.
शिवतापदे = शिवतापदे इत्यने.

स्तोत्रार्थः

श्रीकृष्ण्युनायनी स्तुति—

“असमर्थांनामोजो मर्षं योऽकृत मोक्षमाणा जनता ये च अतिकृच्छ्रात् आप, स 'कृष्ण्यु' शिव शिवता-पदे वा स्याप्यात् ।”

१ अथ टीका इत्यादि सन्ध्यायां कृष्ण्युनायनी स्तुतिः—श्रीकृष्ण्युनायनी (३ १६८)

स्पष्टीकरण

पद्य-भीभांसा—

आ पद्य 'धन्द्रवज्र' वृत्तमां रथायेलु छे अने ओनु लक्षणु नीचे मुज्ज् आपवामां आवे छे—

“ यस्यां त्रिपद्सप्तममक्षर स्याद्
ह्रस्वं सुजङ्घे ! नवमं च तद्वत् ।
गत्या विलङ्घितहंसकान्ते !
तामिन्द्रवज्रां व्रुवते कवीन्द्राः ॥ ”—श्रुत० श्यो० २०

आनो अर्थ ओ छे के—डे सुन्दर लघावाणी (प्रभदा) ! ले वृत्तमा त्रील, छड्डा अने सातमा अक्षरो हुस्व डोय अने तेनी भाङ्क नवमो अक्षर पणु हुस्व डोय, तेने डे गति वडे लङ्गलस्पद करी छे हुसनी प्रबाने लेखे ओवी (पद्मिनी) ! कवीश्वरो 'धन्द्रवज्र' कडे छे आ वृत्तना हरेक अक्षरमा ११ अक्षरो डोय छे अने वणी तेना पाचमा तेमज्ज् स्यार पछीना छड्डा अक्षर उपर विश्राम लछ शक्य छे ओमा त, त अने ज ओम त्रणु गणो डोय छे अने छेवटना ओ अक्षरो दीर्घ डोय छे आ वात ध्यानमा आवे तेटला भाटे आ पद्यनु प्रथम अक्षरु विचारीओ.

ह्रस्वम् म । हा मो ह । त मोऽक् प । मा णा
त त ज ग ग

पद्य-यमकडार—

आ पद्यमा कछ नवीन प्रकारना यमकना दर्शन यता नथी परतु तृतीय पद्यमा ले यमकनो आरल करवामां आव्यो हुतो, तेना अत्र अन्तिम दर्शन थाय छे.

५ ५ ५ ५

जिनदर्शनस्य प्रभावः—

संसाररूपः सुवृहद्बुदन्वा-

नलङ्घि पीडानिवहं नुदन् वा ।

यद्दर्शनात् प्रापि जनेन नाकः

स्तुयाजिनांस्तान् भुवने न ना कः ? ॥ ६६ ॥

—उपजातिः

टीका

संसारो रूपं यस्य स संसाररूपः सुवृहन्-सुमहान् उदन्वान्-समुद्रोऽलङ्घि । यद्दर्शनात् पीडौघं नुदन्-प्रेरयन् । वा चशब्दार्थे । नुदन् स्वर्गविशेषणम् । एवंविधः [सन्] नाकः-स्वर्गः प्रापि-प्राप्तवान् (सः) जनेन । तान् जिनान् को ना-पुरुषो न स्तुयात् ? किन्तु स्तुयादेव ॥ ६६ ॥

अन्यथाः

यत्-दृष्टंवात् जनेन संसार-रूपा सु-पुत्रत् उदम्यात् मरुद्धि पीडा निवर्हं तु रत् पाका वा
मापि तात् क्रिवात् मुच्यते का वा न स्तूयात् ।

शब्दार्थे

संसारः(१) मोक्षोपी बाध लय-योनिभां परिक्ष
मद्यु अर्जुं ते. (२) मोक्षोपी बाध लय-योनि.
(३) अर्थमत्र जयस्वत्.
रूपः=२५.
संसाररूपाः=संसारपी.
सुपुत्रत् (सु पुत्रत्)=अविश्वय योये.
उदम्यात् (सु उदम्यत्)=दरीयो, सागर.
मरुद्धि (वा मरु) =विश्वयन करतो.
पीडा=दुःख.
निवर्हं=अपुद्ध.
पीडानिवर्हं=संवापना समुद्धने.
तु रत् (सु उरत्)=अपुद्धा करतो, नात करतो.

वा=अने.
दृष्टंवात्=नेना इहेनपी.
यद्वावात्=नेना इहेनपी.
मापि (वा माप) =प्राप्त करतुं.
जनेन (सु जन) =मनुष्यपी.
पाका (सु पाक) =स्वने.
स्तूयात् (वा स्तु) =स्वने, स्तुति करे.
क्रिवात् (सु क्रि) =दीर्घाकरोने.
तात् (सु तात्) =वेचने.
मुच्यते (सु मुच्य) =अन्वये निचे.
का (सु का) =अने.

श्लोकार्थे

विनेशरीला इशानेना प्रकाश-
“नेना इशान (मात्र)पी मनुष्य संसाररूपी महासागर जोगनी अता इवा
तेमथ संतापना समुद्धने इर करनारा जेवा स्वर्गने (पसु) प्राप्त करता इव, ते
दीर्घाकरोनी अमत्तां कथे मानव स्तुति नहि करे। (अर्थात् सर्व जन करेव) ”-११

स्पष्टीकरणम्

पद्य-मीमांसा-

पद्यतसमन्ततुरक्षयुनशतृचि नामन्त वमकथी निरूपित जेवा वा पद्यनां द्वितीय
त्रिवाचना समस्त वारणो धन्ववन्त्वा रवायेवां छे अन्वारे द्वितीय वारणु उपेन्द्रवन्त्वा
रवायां वाप्यु छे. आथा यमिधित वृत्तने उपेच्छति तपीके ओजपावनाभां अने छे.
‘धन्ववन्त्वा’नु इक्षुषु तो वाप्ये जत प्रवीकभां जेध जथा जीवे. वास्ते अत्र उपेन्द्रवन्त्वा अने
उपेच्छति वरुने निवार करनाभां आवे छे.

“यहीन्द्रवजात्वर्येषु पूर्वे
सकन्ति वर्जा कषया सुखे ।।
अमन्वयाद्यक्षयने ! तदानी-
मुपेन्द्रवजा कथिता कवीन्द्री ।।”-सुत० श्लो २१

१ अन्वारे महासागर इहेचे ते मोक्ष छे जे अत उपर स्तुति-मनुविशतिः। (१ १४०)
प्रकृत पद्ये छे

અર્થાત્—હે સુન્દર વર્ણવાળી (વનિતા) ! જે ઇન્દ્રવજ્રના ચારે ચરણોનો પ્રથમ વર્ણ હૃસ્વ હોય, તો તે વૃત્તને, વિપુલ તેમજ હર્ષકારી છે ઝર્ષ જેનો એવી હે (યુવતિ) ! ઈવીશ્વરો 'ઉપેન્દ્રવજ્ર' કહે છે.

ઉપભતિના સખધમાં એમ કહેવામા આવે છે કે—

“યત્ર દ્વયોરપ્યનયોસ્તુ પાદા

ભવન્તિ સીમન્તિનિ ! ચન્દ્રકાન્તે ! ।

વિદ્વદ્ધિરાઘૈઃ પરિકીર્તિતા સા

પ્રયુજ્યતામિત્યુપજાતિરેપા ॥”—શ્લુક ૦ શ્લો ૦ ૨૨

અર્થાત્—“હે સીમન્તિની (ઉત્તમ સૈંથાવાળી સુન્દરી) ! જે વૃત્તમા ઇન્દ્રવજ્રનાં તેમજ ઉપેન્દ્રવજ્રના ચરણો હોય, તેને હે ચન્દ્રના જેવી પ્રભાવાળી (પ્રમદા) ! પ્રાચીન વિદ્વાનોએ 'ઉપભતિ' તરીકે ઓળખાવેલ છે, એમ તું બાણ ”

આ ઉપરથી જોઇ શકાય છે કે 'ઇન્દ્રવજ્ર' અને 'ઉપેન્દ્રવજ્ર' મળીને 'ઉપભતિ' છંદ થાય છે. 'ઇન્દ્રવજ્ર'મા કયા કયા ગણો છે, તે વાત આપણે ગત પ્રલોકમા વિચારી ગયા છીએ, એટલે અત્ર 'ઉપેન્દ્રવજ્ર' સખધી વિચાર કરવો બાકી રહે છે 'ઉપેન્દ્રવજ્ર'ના સખધમા કહ્યું છે કે—

“ઉપેન્દ્રવજ્રા જતજાસ્તો ગૌ”

અર્થાત્—'ઉપેન્દ્રવજ્ર' છંદમાં જ, ત અને જ એમ ત્રણ ગણો છે અને છેવટના બે અક્ષરો ઈર્ષ છે. આ વાત સ્પષ્ટ રીતે ધ્યાનમા આવે એટલા માટે આ પદનુ દ્વિતીય ચરણુ વિચારીએ.

અ - હ ળ ળ ળ ળ ળ ળ ળ ળ
જ ત જ મ ગ

૪ ૪ ૪ ૪

જિનવાણીમાહાત્મ્યમ્—

વજ્રાશનીં દુષ્કૃતપર્વતાનાં

નિર્વાણદાનાત્ કૃતપર્વતાનામ્ ।

જિનેન્દ્રવાણીમવદાતનિષ્ઠાં

સમાશ્રયધ્વં સ્વવદાતનિષ્ઠામ્ ॥ ૬૭ ॥

—૩૫૦

ટીકા

દુષ્કૃતાન્યેવ પર્વતાસ્તેપાં વિદારણે વજ્રાશનીમ્ । નિર્વાણદાનાત્—મોક્ષદાનાત્ કૃત્ પર્વણાં—ગુસ્ત્સવાનાં તાનો—વિસ્તારો યથા સા તામ્ । નાસ્યાં વદન્તિ પરવાદિન इत्यवदा,

અવદા જાસી અતનિદા-શુદ્ધમાણા જ । સુદુ અવદાઠા-શોમનો નિદા-પર્યંતો યસ્યા
જા ॥ ૧૭ ॥

અન્યથા :

શુદ્ધ-પરૈતાર્થા અવ-અશર્થી, નિપાળ-શામાત્ કૃત-પરૈ-શાનાં અ-અ-અ-તપિદાં સુ-અવ-
વાત-નિદાં જિવ-શુદ્ધ-શાનીં સમામયધ્વમ્ ।

શીલકાર્ય

જગાશર્થી (પૂ જગમયી) ઇન્દ્રના વજ (૧૬૫).
શુદ્ધ-પાપ.
પરૈત=પરંત, ૧૬૧.
શુદ્ધપરૈતાર્થા=પાપપૂર્ણ પરંતોના
વિદ્યોત=વેદ્ય, મુક્તિ.
શાન=આપ્તું વે.
વિદ્યોતશામાત્=વેદ્ય-શાનથી.
પરૈત્=પરોક્ત.
તાવ=નિસ્તાર.
કૃતપરૈતાર્થા=કર્થી છે મહોત્સવોને નિસ્તાર એવું
બોલે.

શાની=રેલના.
જિવેન્નશાશી=જિવનવરની વણીને.
અવદ્=તકિ વેતનારા છે (વાદીઓ) એને તિને
એવી.
અતનિદા=અનસપ, અતિશય નિસ્તારશુદ્ધ.
અવદાતનિદાં=(વાદીઓને) શાન પાસપૂ આપવાની
તેમજ અતિશય નિસ્તારવાની.
સમામયધ્વમ્ (અથ જિ) તમે આમજ કરી.
અવદાત=નિર્મલ.
નિદા=અનંત, ઉપર.
અવદાતનિદાં=શુનિર્મલ છે અનંત એવે એવી.

શ્લોકાર્થ

જિન-વાણીવું મહામય-

" પાપકૃપ પરંતોનું (વિદ્યારણ કરવામાં) ઇન્દ્રના વજવૃક્ષ એવી, તથા વળી
મુક્તિનું શાન કષ્ટને કર્યો છે મહોત્સવોનો નિસ્તાર કણે એવી, (વાદીઓને) મૌન
પારણ કરાવવાની તેમજ અતિશય પ્રમાણવાળી તેમજ વળી શુનિર્મલ છે અનંત એવો
એવી જિનવરની વાણીનો (કે સન્તો) તમે આમજ લેલ " — ૧૭

સ્પષ્ટીકરણ

પદ-મીમાંસા-

આ પદમાં પ્રથમનાં બે વારણો 'ઇન્દ્રવજ્ઞ' વૃત્તમાં રજાપેલાં છે જ્યારે અતિમ બે વારણો
તો 'ઉપેન્દ્રવજ્ઞ' વૃત્તમાં રજાવામાં આનાં છે. અર્થથી કરીને અત્ પદ પશુ 'ઉપેન્દ્રવજ્ઞ' વૃત્તમાં
રજાપેલું છે, એમ કહી શકાય.

પદ-અર્થકાર-

આ પદમાં પ્રથમ દર્શિ-જોબર થતો વચક નજરે પડે છે. નિરોપમાં કહે પછી આ પ્રકરણ
વચકના અર્થ કાબરમાં દર્શન થતા નથી એ વાતનો અર્થ ઉદ્દેશ કરવો આવાવચક નહીં વચક.

महाकालीदेव्याः स्तुतिः—

घण्टेन्द्रशस्त्रं सफलाक्षमालं

नृस्था वहन्ती विमला क्षमाऽलम् ।

वरेषु वः पातु तमालकान्ता

देवी 'महाकाल्य'समालकान्ता ॥ ६८ ॥ १७ ॥

—उप०

टीका

घण्टा च इन्द्रशस्त्रं—वज्रं च ततः समाहारः । फलं च अक्षमाला च ताभ्यां सह—सहितं यत् घण्टेन्द्रशस्त्रं (तत्) वहन्ती—धारयन्ती । मनुष्ये स्थिता । विगतमला । क्षमा—समर्था । वरेषु कर्तव्येषु । तमालस्येव कान्ता—मनोज्ञा । अलकाः—केशाः ॥ ६८ ॥

अन्वयः

सह—फल—अक्ष—मालं घण्ट—इन्द्र—शस्त्रं वहन्ती, नृ—स्था, वि—मला, वरेषु अलं क्षमा, तमाल—कान्ता, अ—सम—अलक—अन्ता 'महाकाली' देवी घः पातु ।

श्लोकार्थ

शस्त्रं=आयुध, ङयियार

इन्द्रशस्त्रं=ध-द्रु आयुध, वज्र

घण्टेन्द्रशस्त्रं=घण्ट अने वज्रने.

सफलाक्षमालं=क्ष अने ७५-मालाथी युक्त

वहन्ती (धा० वह्)=वहन करनारी, धारय् करनारी

विमला (मू० विमल)=गतो रक्षो छे मण जेभाथी

जेवी, निर्मल

क्षमा (मू० क्षम)=समर्थ

वरेषु (मू० वर)=उत्तम (कार्योने विषे)

कान्त=मनोज्ञ, मनोहर

तमालकान्ता=तमाल (वृक्ष)ना जेवी मनोहर.

देवी=देवता

असम=(१) सरभा नडि ते, वक्र, (२) असाधारण

अलक=केश, वाण.

अन्त=छेडे.

असमालकान्ता=वक्र अथवा असाधारण छे केशना

अन्त जेना जेवी

श्लोकार्थ

महाकाली देवीनी स्तुति—

“ इल तेमज ७५-मालाथी युक्त जेवां घण्ट अने वज्रने धारय् करनारी, मनुष्यना उपर आइठ थनारी, निर्मल, तथा वणी उत्तम (कार्योने विषे) सर्वथा समर्थ, तमाल (वृक्ष)ना जेवी मनोहर अने वक्र [अथवा अतुपम] छे केशना अन्त जेना जेवी महाकाली देवी (हे ल०यो !) तमाइ रक्षय् करे. ”—६८

સ્પષ્ટીકરણ

પદ-મીમાંસા—

આપણે એક જગા તેમ જ અમુ પદ ઇન્દ્રવજ્ર વૃત્તમાં અને ત્યાર પછીનાં બે પદો ઉપલ્લિ વૃત્તમાં રચવામાં આવ્યાં છે પરંતુ તેમાં કઇક ફરક છે. એવીજ રીતે આ પદના સંલક્ષમાં પણ સમજાવું સ્પષ્ટતા આ પદનાં પ્રથમ, દ્વિતીય અને ચતુર્થ ચારણો ઇન્દ્રવજ્રમાં અને તૃતીય ચારણ ઇન્દ્રવજ્રમાં રચાયેલ છે આથી કહીને આ પદ પણ ઉપલ્લિ વૃત્તમાં રચાયેલ છે એમ કહેવું ધોડું નહિ નવ્યમ.

અત્ર એ ધ્યાનમાં રાખવું કે એકદર રીતે ઉપલ્લિના ચૌદ પ્રકારો છે. આ પ્રકારે ઇન્દ્રવજ્ર કે ઇન્દ્રવજ્રના એકજ વૃત્તમાં કેટલાં ચારણો છે અને તે પ્રથમ, દ્વિતીય, તૃતીય કે ચતુર્થ ચારણરૂપ છે તેને લક્ષણમાં શાખી પાઠવામાં આવ્યા છે. આ ચૌદ પ્રકારોમન્ય ત્રણ પ્રકારો તો આ તેમજ તેની પૂર્વેના બે પદો ઉપરથી એક યાગ્ય છે.

પદ-અર્થકાર—

આ પદના પદ-અર્થકારના સંલક્ષમાં એટલુંજ નિવેદન કરવું જલ છે કે હમુ પદમાં જે આર્થવચનમતુરકશ્ચુનાસવૃત્તિ નામનો વચક પ્રથમત. દ્વિ-ચૌદર અથો હૃતો, તેમજ અનન્તિમ દર્શન યાગ્ય છે.

૧ અમુ ચારણો ઇન્દ્રવજ્રમાં હોય અને એક ચારણ ઇન્દ્રવજ્રમાં હોય એવા ઉપલ્લિ જવાબ તેમજ ત્રણ ચારણો ઇન્દ્રવજ્રમાં હોય અને આગળ ચૌક ચારણ ઇન્દ્રવજ્રમાં હોય એવા પણ ઉપલ્લિ જવાબ આ પ્રકારી થઈ છે. જે ચારણો ઇન્દ્રવજ્રમાં અને જે ચારણો ઇન્દ્રવજ્રમાં હોય એવા ઉપલ્લિ જવાબ આ પ્રકારી થઈ છે. આ ઉપરથી એક યાગ્ય છે કે ઉપલ્લિના મધ્ય મળીને ૪૫૪૫૧૦૧૪ પ્રકારી થઈ છે.

૧૮ શ્રીઅરજિનસ્તુતયઃ

અથ શ્રીઅરનાથસ્ય સ્તુતિઃ—

સ્તુત તં યેન નિર્વૃત્યા—મરણિ નવરજ્જનાઃ ।

વિહાય લક્ષ્મીર્જગત્તા—‘મરં’ જિનવસં જનઃઃ ॥ ૬૯ ॥

—અનુષ્ટુપ્

ટીકા

સ્તુત તમ્ । યેન નિર્વૃત્યાં—મોક્ષેડરજ્જિ—રક્તમ્ । નવં—વિવિધપ્રકારં રજ્જનં—ચિત્તાકર્ષણં યાસં તાઃ । વિહાય—હિત્યા । કાઃ ? લક્ષ્મીઃ જગતામ્ ॥ ૬૯ ॥

અન્વયઃ

જગત્તાં નવ—રજ્જનાઃ લક્ષ્મીઃ વિહાય યેન નિર્વૃત્યાં અરજ્જિ, તં ‘મરં’ જિનવસ (હિ) જનઃ । સ્તુત ૬૯
શબ્દાર્થ

સ્તુત (ધાન્ સ્તુ) = તમે સ્તુતિ કરો; સ્તવો.
 યેન (મૂં યદ્) = જે
 નિર્વૃત્યાં (મૂં નિર્વૃત્તિ) = મુકિતમાં, સિદ્ધિમાં
 અરજ્જિ (ધાન્ રજ્જ) = રક્ત, અન્યા, રાગી થયા.
 નવ = નવન, નવનવા.
 રજ્જન = પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરનાર, ચિત્તાકર્ષણ

નવરજ્જનાઃ = નવનવાં છે ચિત્તાકર્ષણો જેમાં એવી
 વિહાય (ધાન્ હા) = ત્યજ દઇને.
 લક્ષ્મી (મૂં લક્ષ્મી) = ધનને, દોષતને
 જગતાં (મૂં જગત્) = દુનિયાઓની.
 અરં (મૂં અર) = અર (નાથ) ને.
 જિનવર (મૂં જિનવર) = જિનેશ્વરને

શ્લોકાર્થ

શ્રીઅરનાથની સ્તુતિ—

“ નવનવાં ચિત્ત-આકર્ષણુ છે જેમાં એવી દુનિયાઓની સંપત્તિઓનો લાભ કરીને (અર્થાત્ ચક્રવર્તીની લક્ષ્મીને પણ જલાંજલિ આપીને) જે મુકિત (રૂપી રમણી) ના રાગી બન્યા, તે અર (નામના) જિનેશ્વરને હે મનુષ્યો ! તમે સ્તવો. ”

૧ ચક્રવર્તીની સ્તુતિ રૂપરેખા સ્તુતિ—અનુવિંશતિકા (પૃં ૧૯૯-૨૦૦, ૨૦૯-૨૧૭) માં આલેખવામા આવે છે એ સંબંધી વિશિષ્ટ માહિતી માટે તે જુઓ જમ્મૂહીપ-પ્રજ્ઞાસિ, તૃતીય વક્ષસ્કાર

૨ આ અક્ષરના તીર્થકર શ્રીઅરનાથ કે જેઓ સોળમા અને સત્તરમા તીર્થકરોની જેમ ચક્રવર્તીની લક્ષ્મી પણ પ્રાપ્ત કરવાને લાગ્યશાળી બન્યા હતા, તેમના જીવનની કઇક રૂપરેખા સ્તુતિ-અનુવિંશતિકા (પૃં ૨૦૮) ઉપરથી જોઇ શકાયે

સ્પષ્ટીકરણ

પદ-મીમાંસા—

આપણે જ્યેષ્ઠ જથા તેમ જ પદ્ય પદ ઇન્દ્રવજ્ઞ વૃત્તમાં અને ત્યાર પછીનાં બે પદ્યો 'ઉપભ્રમિ' વૃત્તમાં સ્થાપનાં કર્યાં છે પરંતુ તેમાં કઈક ફરક છે. જ્યેષ્ઠ રીતે આ પદ્ય સંબંધમાં પણ સમજવું જરૂર છે આ પદ્યનાં પ્રથમ, દ્વિતીય અને ચતુર્થ અક્ષરો 'ઇન્દ્રવજ્ઞ' અને તૃતીય અક્ષર 'ઉપેન્દ્રવજ્ઞ'માં સ્થાપેલા છે આથી કરીને આ પદ્ય પદ્ય 'ઉપભ્રમિ' વૃત્તમાં સ્થાપેલું છે એમ કહેવું જોઈ નહીં જણાય.

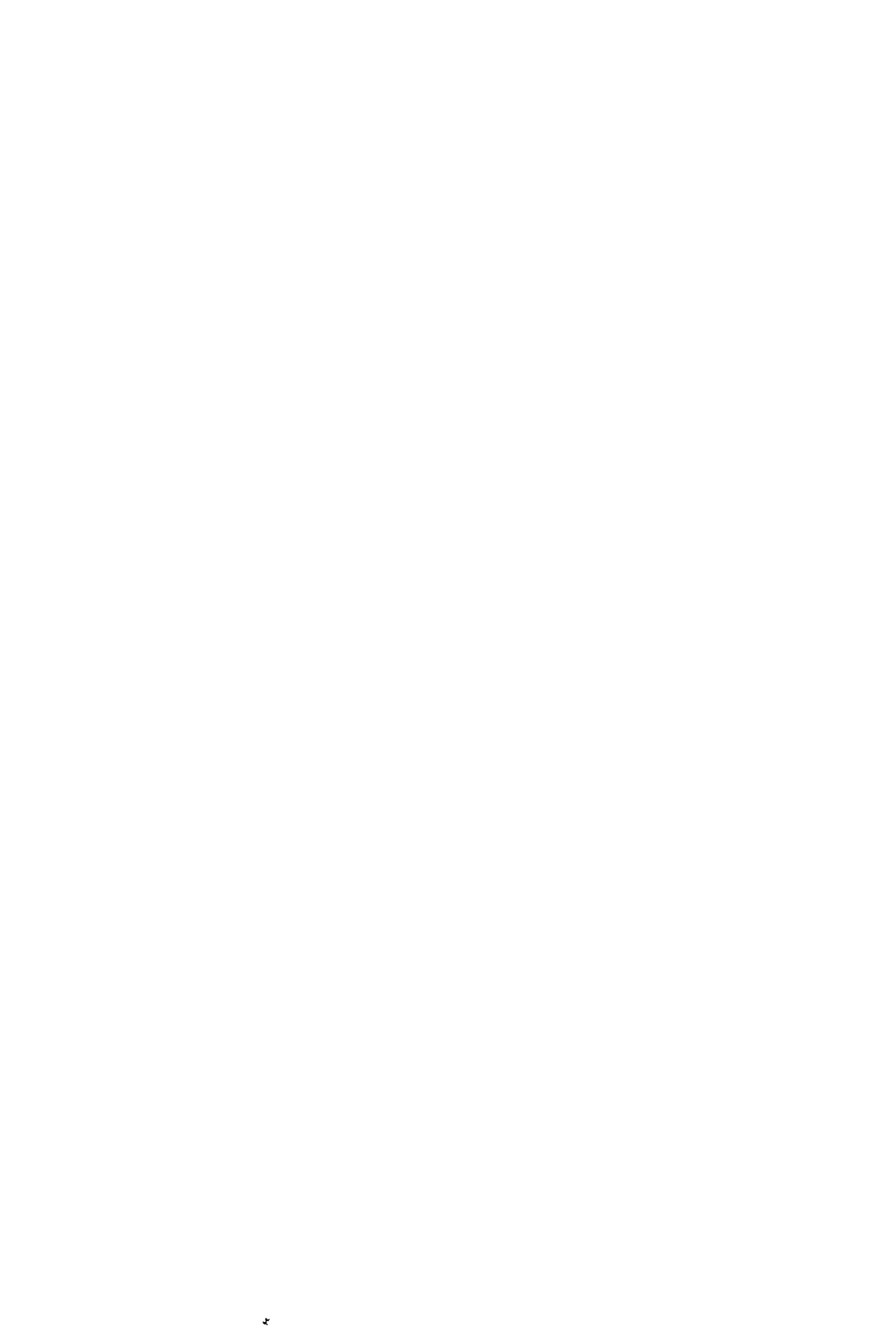
અત્રે જો ધ્યાનમાં સજવું કે જોઈએ રીતે 'ઉપભ્રમિ'ના ચૌદ પ્રકારો છે આ પ્રકારે ઇન્દ્રવજ્ઞ કે ઉપેન્દ્રવજ્ઞના જોઈએ વૃત્તમાં ફેરલાં અક્ષરો છે અને તે પ્રથમ, દ્વિતીય, તૃતીય કે ચતુર્થ અક્ષરો છે તેને લક્ષમાં રાખી પાઠવામાં આવ્યા છે. આ 'ચૌદ પ્રકારો'માંના ત્રણ પ્રકારો તો આ તેમજ તેની પૂર્વનાં બે પદ્યો ઉપરથી જોઈ શકાય છે

પદ-અર્થકાર—

આ પદ્યના પદ્ય-અર્થકારના સજવમાં જોઈએ નિવેદન કરવું બરાબ છે કે છૂપુ પદ્યનાં બે 'પાદ્યવજ્ઞ'ના અક્ષરોનાં નામનો યમક પ્રથમતા દર્શિ-જોઈએ થયો હતો, તેના અર્થ અન્તિમ દર્શન થાય છે

૧ ત્રણ અક્ષરો ઇન્દ્રવજ્ઞનાં યોગ અને જોઈએ ત્રણ ઉપેન્દ્રવજ્ઞનાં યોગ એવા ઉપભ્રમિ વૃત્તનાં તેમજ ત્રણ અક્ષરો ઉપેન્દ્રવજ્ઞનાં યોગ અને જોઈએ ત્રણ ઇન્દ્રવજ્ઞનાં યોગ એવા પદ્ય ઉપભ્રમિ વૃત્તનાં આ પ્રકારે પદ્ય છે એ ત્રણ અક્ષરો ઇન્દ્રવજ્ઞનાં અને એ ત્રણ અક્ષરો ઉપેન્દ્રવજ્ઞનાં યોગ એવા ઉપભ્રમિ વૃત્તનાં આ પ્રકારે પદ્ય છે આ ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે ઉપભ્રમિના ત્રણ યોગો ૧૯૪૪-૧૯૪૫ પ્રકારે પદ્ય છે.

સ્પષ્ટીકરણ

પદ-અર્થકાર—

૨૫મા પદમાં જેમ દ્વિતીય અને ચતુર્થ અક્ષરોની સમાનતા હાલિ-જોગર થઈ હતી, તે આ પદમાં તેમજ આર પછી પણ છે. ૨૨મા પદ પર્યંત અક્ષરોની સમાનતાથી પદ-અર્થ નક્કર પડે છે. આ સંપૂર્ણ કાવ્યમાં આ પ્રકારનો પદ-અર્થકાર પ્રથમ પદ સીતલે છે, તેમજ આજ અર્થકારથી અલગ પદોની સંખ્યા ૨૮ની છે, જ્યારે બીજા પ્રકારના અર્થકારથી નિર્ધારિત પદોની સંખ્યા વધારેમાં વધારે ૧૨ની જોવામાં આવે છે.

ચિત્રકાવ્યકવ્ય સ્તુતિ:—

ત્રિલોકીં ફલયન્ પાતુ, સદ્ગન-પાદપાં સ ષઃ ।

ત્રિલોકીં ફલયન્ પાતુ, સદ્ગન-પાદપાં સ ષઃ । ૭૦ ॥

—ચતુર્થ

ટીકા

સ ત્રિલોકીં ષઃ પાતુ । ત્રિલોકીં યઃ ફલયન્-ફલયતીં કુર્વન્ સન્ધિ-ધોમનાં મનાન્તિ યેષાં ષ પદ પાદપા-શૃણ્વા યસ્માં સા, ત્રિલોકીવિહોપખન્ । યથા યથા પારાં પાંસવો-રેણકઃ । અન્ધ્યા-અન્ધનીયાઃ । શ્રીસદ્ગનઃ-શ્રીગૃહ્યલ, યજ્ઞ(સ્વેત્યલ) વિહોપખન્ ॥

અર્થ:

પદ્ય શ્રી-સદ્ગન પાદ-પાંસવા અન્ધ્યા, સ ત્રિલ-ભોગા સત્-નમસ્-પારણ ત્રિ-લોકીં ફલયન્ પાતુ ।

શબ્દાર્થ

ત્રિલોકીં (૨ ત્રિલોક) = ત્રેલોકીને.
 ફલયન્-ફલયાન્ કરતે થતિ.
 પાદપન્થઃ, ગતઃ.
 સદ્ગનપાદપાંસવઃ અર્થ(અથ મનુષ્યો)રૂપી પુષ્કો
 જે એને સિરે એવા.
 ત્રિલોકી (૨ ત્રિલોક) = ત્રિલોકીને પ્રત્યુદય.
 યજ્ઞ (૨ યજ્ઞ) = એવા.

અન્ધ્યા (૨ અન્ધ) = અન્ધનીય, અન્ધનીય.
 સદ્ગન-સદ્.
 શ્રીસદ્ગનઃ = શ્રીગૃહ્યલ છે શુદ્ધ એવું એવાનું.
 પાર-પારશુ.
 પાંસવ-પાંસવ.
 પાદપાંસવઃ = પાદપાંસવો રહે.

શ્લોકાર્થ

ચિત્ર-સમુદાયની સ્તુતિ—

“ સદ્ગની છે શુદ્ધ એવું એવા જે (ચિત્ર-સમુદાય)માં ગણવતી રહે (સદ્ગન-સદ્ગને પદ્ય) વન્ધનીય છે, તે, શુદ્ધ ચિત્ર(વાણ મનુષ્યો)રૂપ પુષ્કો જે એને સિરે એવા ત્રેલોકીને કુલવાનું કરતો થકા ચિત્રોને સમુદાય (જે અર્થિક!) તમારું પરિપાલક કરે. ”—૪

જિનત્રાક્સ્તુતિઃ—

જૈન્યવ્યાદ્ વાક્ સતાં દક્ષ-માનનન્દા ન વાદિભિઃ ।

જય્યા સ્તુતા ચ નીતીના-માનનં દાનવાદિભિઃ ॥ ૭૧ ॥

—અનુદ્રુપ્

ટીકા

જૈની વાક્ અવ્યાત્-રક્ષતાત્ । સતાં દક્ષૌ માનનન્દૌ-પૂજાસમૃદ્ધી યયા સા । ન વાદિભિઃ જય્યા-જેતું શક્યા । દાનવપ્રમુખૈર્દેવૈઃ સ્તુતા ચ । નીતીનાં આનનં-મુખં યા ॥૭૧॥

અન્વયઃ

સતાં દક્ષ-માન-નન્દા, વાદિભિઃ ન જય્યા, દાનવ-આદિભિઃ સ્તુતા, નીતીનાં ચ આનનં જૈની વાગ્ અવ્યાત્ ।

શી૦દાર્થ

જૈની=જિન-વિષયક

અવ્યાત્ (ધા૦ અવ્)=રક્ષણ કરો.

સતાં (મૂ૦ સત્)=સંજ્ઞાનોને

દક્ષ (ધા૦ વા)=અર્પણ કરેલ

માન=પૂજા.

નન્દ= (૧) હર્ષ; (૨) સમૃદ્ધિ

દક્ષમાનનન્દા=અર્પણ કર્યો છે પૂજા અને આનન્દ

જેણે એવી

વાદિભિઃ (મૂ૦ વાદિન્)=વાદીઓ વડે.

જય્યા (મૂ૦ જય)=જીતી શકાય તેવી.

સ્તુતા (ધા૦ સ્તુ)=સ્તુતિ કરાયેલી.

નીતીના (મૂ૦ નીતિ)=નીતિઓના.

આનનં (મૂ૦ આનન)=મુખ

દાનવાદિભિઃ=દાનવ વિગેરે દ્વારા.

શ્લોકાર્થ

જિન-વાણીની સ્તુતિ—

“ સંજ્ઞાનોને અર્પણ કર્યો છે પૂજા અને આનન્દ જેણે એવી, વાદીઓ વડે નહિ જીતી શકાય તેવી, દાનવ (માનવ, સુર) ઇલાહિક વડે સ્તુતિ કરાયેલી તેમજ નીતિ-ઓના મુખરૂપ એવી જિનેશ્વર-વિષયક વાણી (હે બાળ્યો ! તમારું) રક્ષણ કરો. ”—૭૧

✽ ✽ ✽ ✽

વૈરોઢ્યાદેવ્યાઃ સ્તુતિઃ—

દયામા નાગાસ્રપત્રા વો, ‘વૈરોઢ્યા’ડરં મયેડવતુ ।

શાન્તોડરાતિર્યયાડત્યુગ્ર-વૈરોડઢ્યારમ્મયેવ તુ ॥ ૭૨ ॥ ૧૮ ॥

—અનુદ્રુપ્

ટીકા

દયામવર્ણા યા । નાગાઃ-સર્પા એવ અર્ચનં પત્રં-વાહનં ચ યસ્યાઃ સા । વૈરોઢ્યા દેવી ।

वैरोख्या ॥

नियामकमिकायाम्—

वरान्तां स्वामिकाया भद्रावकाहनां अनुभूतां स्वारागप्रकभुनदसिता
करां स्वकादियुगनामकरां वनि ।

૧૧ શ્રીમહિજિનસ્તુતયઃ

અ સ્તુતિઃ—

રોતુ નો 'મહિ'જિનઃ, પ્રિયં ગુરુ ચિરં હૃતિમ્ ।
દ્રેપાં ચ તન્યાત્ સિદ્ધેશ્ચ, પ્રિયજ્ઞુરુચિરંહૃતિમ્ ॥ ૭૩ ॥

—અનુદ્યુપ્

ટીકા

૧-અસ્માકમ્ । પ્રિયમ્-શ્રદ્ધમ્ । ગુરુ-વૃહત્ । ચિરં-પ્રભૂતકાલમ્ । દ્વિપાં
૨ કરોતુ । સિદ્ધેશ્ચ અંહૃતિં-દાનં તન્યાત્ । પ્રિયજ્ઞોરિચ રુચિઃ-કમ-
૩ ૭૩ ॥

અન્વયઃ

અર્થ. 'મહિ'-જિનઃ નઃ ગુરુ ચિર પ્રિયં કરોતુ, દ્વિપાં હૃતિં ચ સિદ્ધેઃ અંહૃતિં ચ તન્યાત્ ॥

શીખરાર્થ

૧૦ ઠ) = ૬૨૦.

૧૨

=મહિ જિન.

૧૦ પ્રિય) = ૭૯

૧૦ ચિર) = ઘણા ઘાંખા સમય પર્યંતનુ.

૧૦ હૃતિ) = વિનાશને.

દ્વિપા (મૂં દ્વિપ) = યદુઓના.

તન્યાત્ (વાં ભવ) = કરી.

સિદ્ધેઃ (મૂં સિદ્ધિ) = મુક્તિનુ.

પ્રિયજ્ઞુ = વૃક્ષ-વિશેષ.

પ્રિયજ્ઞુરુચિઃ = પ્રિયપુષા જેવી છે કાન્તિ જેની.

અંહૃતિ (મૂં અહૃતિ) = દાનને.

શ્લોકાર્થ

શ્રીમહિનાથની સ્તુતિ—

“પ્રિયપુના જેવી છે કાન્તિ જેની એવા 'મહિ જિન' અમારૂં ઘાંખા કાલ પર્યંત નિશચ અક્ષીય કરો, અમારા દુઃખનોનો વિનાશ કરો અને અમને મુક્તિનું આ દો.”—૭૩

❖ ❖ ❖ ❖

૧ આ ઓગણીસમા તીર્થેકરુ સ્થૂલ સ્વરૂપ સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતીકા (પૃં ૨૨૭)માં આપવામાં આવ્યું છે.

૧૧ શ્રીમહિજિનસ્તુતયઃ

અથ શ્રીમહિનાથસ્ય સ્તુતિઃ—

કરોલુ નો 'મહિ'જિનઃ, પ્રિયં ગુરુ ચિરં હૃતિમ્ ।

દ્વિપાં ચ તન્યાત્ સિદ્ધેશ્ચ, પ્રિયહુચ્ચિરંહૃતિમ્ ॥ ૭૩ ॥

—અનુષ્ટુપ્

ટીકા

કરોતુ નઃ—અસ્માકમ્ । પ્રિયમ્—હૃદ્યમ્ । ગુરુ—વૃહત્ । ચિરં—પ્રભૂતકાલમ્ । દ્વિપાં
હૃતિં—વિનાશં ચ કરોતુ । સિદ્ધેશ્ચ અંહૃતિં—દાનં તન્યાત્ । પ્રિયહુચ્ચિરં—કા-
ન્તિર્યસ્ય સઃ ॥ ૭૩ ॥

અંવયઃ

પ્રિયહુ-ચ્ચિઃ 'મહિ'-જિનઃ નઃ ગુરુ ચિર પ્રિયં કરોતુ, દ્વિપાં હૃતિં ચ સિદ્ધેઃ અંહૃતિં ચ તન્યાત્ ॥

શીલ્પદાર્થ

કરોતુ (ધાઠ્ ઠ)=કરો.

જિન=તીર્થેકર

મહિજિનઃ=મહિ જિન.

પ્રિયં (મૂં પ્રિય)=હૃદ્ય.

ચિર (મૂં ચિર)=ઘણા લાંબા સમય પર્યંતમ્

હૃતિં (મૂં હૃતિ)=વિનાશમ્.

દ્વિપાં (મૂં દ્વિપ)=શત્રુઓના.

તન્યાત્ (ધાઠ્ તં)=કરો.

સિદ્ધે. (મૂં સિદ્ધિ)=સુખિનમ્.

પ્રિયહુ=વૃક્ષ-વિશેષ.

પ્રિયહુચ્ચિઃ=પ્રિયધુનો જેવી છે કાન્તિ જેની.

અંહૃતિ (મૂં અહૃતિ)=દાનને.

શ્લોકાર્થ

શ્રીમહિનાથની સ્તુતિ—

“ પ્રિયગુના જેવી છે કાન્તિ જેની એવા 'મહિ જિન' અમારૂં લાંબા કાલ પર્યંત
અતિશય અલીલ કરો, અમારા દુઃખનોનો વિનાશ કરો અને અમને સુકિતનું
દાન દો. ”—૭૩

❖ ❖ ❖ ❖

૧ આ ઓગણીસમા તીર્થેકરનું સ્થૂલ સ્વરૂપ સ્તુતિ—ચતુર્વિમલિકા (પૃષ્ઠ ૨૨૭)માં આપવામાં
આવ્યું છે.

जिनजन्ममहिमा—

जैनं जन्म श्रियं स्वर्ग-समप्राम वधातु नः ।

क्षणत्वं मेरुशिरसा, समप्रामन्वधातुनः ॥ ७४ ॥

—अथर्व

टीका

जैनं जन्म श्रियं वधातु नः । स्वर्गस्य समा प्रामा पस्मिन् जन्मनि सत् । अथर्व-
वत्सवदम् । मेरुशिरसा । समप्राम-संपूर्णः भगव्याः-स्पष्टा धातुबो-विंगुहादयो पस्मिन्,
मेरु(शिरसा)विद्योपपन्नम् ॥ ७४ ॥

अन्वयः

समप्र-अ-मन्व-धातुमा येत-शिरसा सव-र्ग, स्वर्ग-सम-प्रामं जैनं जन्म ना श्रियं वधातु ।

शुभार्थ

जन्म (पू-जन्मन्) = अ म, क्, पठि

श्रियं (पू शी) = अङ्गीने

वर्ग-संपूर्ण

प्राम-पठि

अथर्वसप्तम्यं-अप-अस्युन वाच ७ भाष्ये जने निरे
मेव

वधातु (वा धा) = धातु अने

सव-अने-सव

क्षणत्वं (पू क्णत्वं) = अने-सव-वाच

शिरसा-पठि

मेरु-मेरु (पठि)

मेरुशिरसा-मेरुना शिरसा

समप्र-संपूर्ण

अमन्व-अपठि

धातु-पठि

समप्रामन्वधातुना-संपूर्णं वेभ्य एव ७ धातुबो

जने निरे मेव

श्लोकार्थ

जिनेशैने जन्म-महिमा—

“ संपूर्णं वेभ्य-एव (सिद्धुल विवेरे) धातुबो ७ जने निरे जेवा मेरु-शिरसा
वत्सव-वाच मेवो वेभ्य स्वर्गसमान जने ७ भाष्ये जने निरे (अर्थात् जने ७ एव
यत्) जेवो जिन-विषयक जन्म अभाश् कस्याप्यु केश ”—७४

जिनबाण्याः स्वीकारः—

जिनस्य भारती तमो-यनागसङ्घनाशनीम् ।

उपेत हेतुमुद्यता-यनागसं घनाशनीम् ॥ ७५ ॥

—अथर्व

टीका

भारतीं उपेत-गच्छत । तम एव वनं तमोवनमेव अगाः-पर्वतास्तेषां सङ्घः-समु-
दायस्तस्य नाशनीम् । उन्नतिः-समृद्धिस्तस्यां हेतुं-कारणम् । न विद्यते आगः-अपराधो
यस्याः सा, वाग्विशेषणम् । तमोवनागनाशकत्वात् घनाशनीम् ॥ ७५ ॥

अन्वयः

जिनस्य तमस्-वन-अग-सङ्घ-नाशनीं, (अत एव) घन-अशनीं, उन्नतौ हेतुं अन्-आगसं
भारतीं उपेत ।

शब्दार्थ

जिनस्य (मू० जिन)=तीर्थकरनी.

भारतीं (मू० भारती)=वाष्पिनी.

तमस्=अज्ञान.

सङ्घः=समुदाय

नाशनी (मू० नाशन)=नाश करनारी.

तमोवनागसङ्घनाशनीं=अज्ञानरूपी वन ते ३पी
पर्वतोना समुदायनो विनाश करनारी

उपेत (धा० इ)=तमे प्राप्त करो.

हेतुं (मू० हेतु)=कारण (३५)

उन्नतौ (मू० उन्नति)=समृद्धिने विषे

अनागसं=अविद्यमान छे पाप जेने विषे ऐवी,
दोष-रहित

घनाशनीं (मू० घनाशनी)=(१) वज्र(समान); (२)
भेषाग्नि(समान)

श्लोकार्थ

जिन-वाष्पिनी स्वीकार—

“अंधकाररूपी वन ते रूपी पर्वतोना [अथवा अंधकाररूप वनो छे जेभा
ऐवा पर्वतोना] समुदायनो विनाश करनारी, अने (अथी करीने तो) वज्रना समान,
वणी उन्नतिना कारणभूत तथा वणी दोष-रहित ऐवी तीर्थकरनी वाष्पिनी (हे
बन्धो !) तमे स्वीकार करो. ”—७५

स्पष्टीकरण

पद्य-विचार—

आ पद्य ‘प्रमाणिका’ छंदमा रचयामां आंयु छे. वृत्तरत्नाकर प्रमाणे ऐतु लक्षणा
नीचे सुलभ छे.—

“प्रमाणिका जतौ लगौ”

अर्थात् आ पद्यमां ७ अने २ ऐम जे गणो छे अने छेवटना जे अक्षरो अनुक्रमे
लघु अने शुद्ध छे. आ वात ध्यानमा आवे तेदला भाटे आ पद्यनु प्रथम चरण विचारीजे.

जि न स्य । भा र ती । त मो ।
ज र ल ग
अ अ अ अ

શુભદેવતાયા સ્તુતિ—

આપોઽઽયાદ્ વિષ્ણુતી હસ્તો, પુસ્તિકાપત્રલક્ષિતો ।

આપોઽઽયાદ્ વિષ્ણુતી હસ્તો, પુસ્તિકાપત્રલક્ષિતો ૧૭૬ ૧૧૧૧

—શુદ્ધિ

સીમા

શરણીમૂલં પુસ્તક-લેખ્યં પ્રતિમા યસ્યાઃ સા । આપવેષ મહં તલ્લ ચિત્તૌ-શિષ્યૌ
આપા-પાનીયં યા । પુસ્તિકા ચ પત્રં ચ યમ્યાં છલિતૌ હસીં ચિષ્ણતી યા ॥ ૭૧ ॥

સૂત્રવ્યાઃ

શરણીમૂલ-પુસ્તિકા આપ-પત્ર-લક્ષિતો આપ, પુસ્તિકા-પત્ર-લક્ષિતો હસીં ચિષ્ણતી કાન્-શરણી
આપાદ્ ।

સંબંધાર્થ

શરણીમૂલ=શુભ-દેવતા, ૪૨૨૨૨૨૨

આપ-પત્ર-લક્ષિત

શરણીમૂલ=પ્રાર્થના તેનું એ કે સ્વરૂપ એનું તે

પુસ્તિકા=પાઠ, ૪૪૪ નિવેદનની મનનેથી વસ્તુ, લેખ,

પ્રતિમા

શરણીમૂલપુસ્તિકા=પ્રાર્થના દેવરી કે પ્રતિમા એની

એવી

લક્ષિતો=લક્ષ

આપવેષલક્ષિતો=નિષ્ક્રિય ૨૨૨૨ નહીં મરણ્ય

આપ (શુ શરણ)=આપ

વિષ્ણુતી (ચ ન)=આપણું મન-શરણી

હસીં (શુ હસ)=હસવે

પુસ્તિકા=લેખ, પુસ્તક

પત્રલક્ષિત=લેખિત

પુસ્તિકાપત્રલક્ષિતો=પુસ્તક અને પત્ર વડે લક્ષિત

સ્થોત્રાર્થ

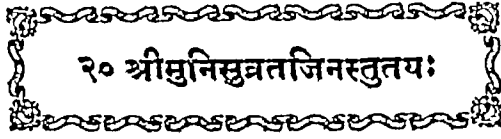
શુભ-દેવતાની સ્તુતિ—

“ વરદાન દેવરી છે પ્રતિમા એની એવી, વળી વિપતિરૂપ મલનો નાશ કરવામાં
(આર્થાત્ તેનું પ્રસાદન કરવામાં) લલસમન તથા વળી પુસ્તક અને પત્ર વડે લક્ષિત
એના હાથને આપણું કરનારી શુભ-દેવતા (હે હાથે ! તમારું) રક્ષણ કરો ॥—૭૧

સ્વપીઠરસુ

શુભ-દેવતાની સ્તુતિ આપની નિમાર—

એમ શોભે પદમાં શુભ-દેવતાની સ્તુતિ કરવામાં આવી હતી તેમ આ પદમાં પણ
(તેમજ વળી હવે પછીના ૮ માં પદમાં પણ) તેની કીર્તિએ સ્તુતિ કરી છે એ વડ
આતમ લેવા એવી છે. આ પ્રમાણે એક ધાન્ધમાં પ્રજા વાસ થા માટે શુભ-દેવતાની સ્તુતિ
કરવામાં આવી હતી, એવો અન્ન પ્રજા ઉત્તરે છે. એમ ઉત્તર વરીકે એમ નિવેદન કરી યાજ
કે બુદ્ધ બુદ્ધ વીજેકરોની કાલસાંબીરૂપ શુભની અભિલખિત રેવી એક ન હોવાથી આમ વારંવાર
સ્તુતિ કરવામાં આવી હતી.

२० श्रीमुनिसुव्रतजिनस्तुतयः

श्रीमुनिसुव्रतनाथस्य स्तुतिः—

जयसि 'सुव्रत !' भव्यशिखण्डिना-

मरहितापघनाञ्जननीलताम् ।

दधदलं फलयंश्च समं भुवा-

अमरहितापघनां जननीलताम् ॥ ७७ ॥

—दुत्तविलम्बितम्

टीका

भव्या एव शिखण्डिनो-मयूरास्तेषाम् । अरहितापश्चासौ घनश्च तस्यामन्त्रणम् ।
अञ्जनमिव नीलतां दधत् त्वं जयसि । भुवा-पृथ्व्या समम् । जननीलतां फलवतीं कुर्वन् ।
अमरेभ्यो हितानि अपघनानि-अङ्गानि यस्याः सा ताम् ॥ ७७ ॥

अन्वयः

(हे) 'सुव्रत !' भव्य-शिखण्डिनां अ-रहित-आप-घन ! अञ्जन-नीलतां दधत्, भुवां समं
अमर-हित-अपघनां जननी-लतां अलं फलयन् च (त्वं) जयसि ।

श्लोकार्थं

जयसि (घा० जि)=तुं न्य पोभे छे ।

सुव्रत ! (मू० सुव्रत)=हे सुव्रत (नाथ), हे 'मुनि-
सुव्रत !

भव्यशिखण्डिनां=भव्यरूपी मयूरेणा ।

आप=जलनो समुद्र

अरहितापघन ! =नथी रहित जलना समुद्रथी जेवा

मेघसमान ! (स०)

नीलता=कृष्णता, काण्ठाश ।

अञ्जननीलतां=काजलना जेवी काण्ठाशने

दधत् (घा० धा)=धाश्चु कश्चो थको ।

समं=साथे साथे, जेकज वपते ।

भुवा (मू० भू)=पृथ्वीथी ।

अपघन=अवयव

हित=कल्याणकारी

अमरहितापघनां=देवोने हितकारी छे अवयवो जेनां

जेवी

जननीलता=भातारूपी वेदने

श्लोकार्थ

श्रीशुक्लप्रवचनानी स्तुति—

“ हे सुमत (नाथ) । हे सन्ध (शुभ) रूप मयूरने (अर्थात् अपवर्ण) ब्रह्मी परिपूर्ण एवा मेमधमान । कावचना बेवी कृष्णताने धारणु करते तेमच पृथ्वी (उपरना श्रुवा) नी साधै साधै देवाने (पशु) द्वितकारी छे अवधवा बेनी बेवी माताश्री वेवने अत्यंत श्रवती करते थडा तु अय धामे छे ”—७७

समप्रज्ञिनचराणां स्तुतिः—

प्रतिज्ञिन क्रमवारिरुहाणि न
सुखचितानि हितानि नवानि शम् ।
दधति रान्तु पदानि नखप्रमा
सुखचितानि हि तानि नवानिशम् ॥ ७८ ॥

—४४०

टीका

चिनं चिन प्रति क्रमाणामधो बारिरुहाणि अनिषा शं-सुखं रान्तु-दधतु । सुखेव चितानि हितानि-पथ्यानि नवानि-प्रत्यगाणि दधति-धारयमाणानि । कामि ? पदानि । किंभूतानि ? नखानां प्रमया सुषु-भतीष खचितानि-रजितानि । हिः पूरये । तानि कियत्प्रमाणानि ? नख ॥ ७८ ॥

अन्वय

सुख-चितानि हितानि नख-प्रमा-सु-खचितानि पदानि दधति तानि नवानि नख प्रति-चिनं क्रम-वारिरुहाणि नः हि अनिषां शं रान्तु ।

श्लोकार्थ

प्रतिज्ञिनं-प्रत्येकं चिनं प्रति, इति वीरिभर प्रति.
बारि-अ.व.
शु-शुभं
पारिषद-अ.व.
क्रमवारिरुहाणि-परशुनी (नीचे गुंदा) इत्येव.
चित (च नि)-अ.व.
सुखचितानि-सुखे अ.व.
हितानि (र हित)-अ.व.
नवानि (न नव)-अ.व.
दधति (द दध)-अ.व.

रान्तु (रा ण)-अ.व.
पदानि (प पद)-अ.व.
नख-अ.व.
दधति-अ.व.
नखप्रमासुखचितानि-नखनी प्रतिपत्ति अ.व.
हि-अ.व.
तानि (त त्व)-अ.व.
नख (न नख)-अ.व.
अनिषा-अ.व.

१ अथ वीरिभरा वीरिभरी इत्येव इति स्तुति-आविर्भावः (१ २४४) अथ अनेकवचनं आनी छे

श्लोकार्थ-

समग्र जिनेश्वरानी स्तुति—

“सुभे गोठर्वेलां, तथा हितकारक तेभ्यः नभ्यनी क्षन्तिवडे अत्यंत व्याप्त्येवां पगलां धारणु करनारां ते हरेक जिननां यरणुनी नीये (स्थापन करातां) नवीम तेक कमेतो व्यापणुने सर्वदा सुभ समर्पो” — ७८

ॐ ॐ ॐ ॐ

जिनमतप्रशंसा—

जयति तत् समुदायमयं दृशा-
मतिकवी रमते परमे धने ।

महति यत्र विशालवलप्रभा-
मतिकवीरमते परमेधने ॥ ७९ ॥

—दृश०

टीका

तन्मतं जयति सर्वमतानां निपातात् समु० । अतिकविः रमते । मतमेव धनं तस्मिन् । विशाला वलप्रभामतयो यस्य एवंविधश्चासौ वीरश्च तस्य मते । परम्—अर्थ एघने—वर्धने ज्ञानादिभिः ॥ ७९ ॥

अन्वयः

यत्र परमे धने महति परं एघने विशाल-वल-प्रभा-मति-क-वीर-मते अति-कविः रमते, तत् दृशां समुदाय-मयं (मतं) जयति ।

श्लोकार्थ

समुदाय=संग्रह

समुदायमयं=संग्रहः

दृशां (मू० दृश) = दृष्टिगोना, दर्शनोना, मतोना.

कविः=(१) कवि, काव्य रचयितार, (२) पण्डित

अतिकविः=(१) महाकवि, कवीश्वर, (२) महापण्डित.

रमते (धा० रम्) = रमे छे

परमे (मू० परम) = उत्कृष्ट

धने (मू० धन) = वक्ष्यमाने विषे

महति (मू० महत्) = विशाल, मोटा प्रमाणवाला

यत्र=ज्यां, जेने विषे.

विशाल=विस्तीर्ण.

वल=पराक्रम

मति=शुद्धि

मत=दर्शन.

विशालवलप्रभामतिकवीरमते=विशाल छे पराक्रम, तेभ्य अने शुद्धि जेनां जेवा जिनना मतने विषे.

पर=अत्यंत

एघने (मू० एघन) = शुद्धिने विषे, ..

શ્લોકાર્થ

જિન-મતની પ્રસંધા—

“ ઉત્કૃષ્ટ લક્ષ્મીરૂપ તથા મહાન્ જ્ઞેય, તથા વળી (જ્ઞાનાર્થિક વહે) અત્યંત વૃદ્ધિ પ્રાપ્તવાદ્ય તેમજ વળી વિદ્યાગ્ર ઉપરાંત, તેજ અને બુદ્ધિ યનાં જ્ઞેય એ જિનના મતને વિષે કવિરાજ રમે છે, તે (વિવિધ) મતોના સમૂહરૂપ મત જયવતો વર્તે છે.”—૭૬

સ્પષ્ટીકરણ

મત-વિચાર—

આ પદ્યમાં પદ્ય ૫૧મા પદ્યની જેમ વીર-મતનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. આથી એ પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે કે સામાન્ય રીતે સિદ્ધાન્તની સ્તુતિ કરવી વેદ્યજ્ઞે અત્યંત વીરોક્તનો સિદ્ધાન્ત (મત કે વચન) જોવો નિર્વેજ કરવામાં આવતો નથી અને કદાચ તેમ હતું હોય તો પદ્ય જે વીરોક્તસ્થિત સ્તુતિ-કાવ્યક યોગ તે વીરોક્તનું નામ આપ્યું જોઈએ અને નહિ કે અન્યનું તો અત્ર કું કારણ છે? આના સમાધાનમાં નિવેદન કરવાનું કે અત્ર તેમજ ૫૧મા પદ્યમાં ‘વીર’ શબ્દનો ઓનીસમા વીરોક્તર’ જોવો અર્થ ન કરતાં તે શબ્દની વિશાલપરિ મત્ કર્મ ‘ઉચ્ચારિ નિરૂપ્ત વિચારી તેનો વીરોક્તર, જિન જોવો અર્થ કરવો. આનો અર્થ ૫૧મા પદ્યની ઠીકામાં પદ્ય કૃષ્ટિ-ઓક્તર થાય છે

મુતરૂપતાયા સ્તુતિ—

મુતનિધીશિનિ! બુદ્ધિવનાવલી

દ્વયમનુષ્ઠમસારચિતા પદમ્ ।

મયમિયાં મમ દેવિ! હરાદરા

દ્વયમનુત્ તમસા રચિતાપદમ્ ॥ ૮૦ ॥ ૨૦ પ્ર

—૮૫૦

ટીકા

તમસા—અજ્ઞાનેન રચિતાપદમ્ । મયમિયાં પદમ્ । બુદ્ધય પદ્ય થયે તલ્લ આત્મીય ત્વયાં વ્યં પદ્ । અનુષ્ઠમ—પ્રધાનં ધારં—વલ્કર્ણસ્લામ્યાં પિતા-વ્યાસા સ્ત્રી । અવર્ણ-પાર્ણં નુદવીચિ-નુદ્ ॥ ૮૦ ॥

અન્યપ:

(કે) મુત-નિધિ-નિધિનિ! શિનિ! અનુષ્ઠમ-સાર-ચિતા અવમ-નુત્ બુદ્ધિ-વના-આવલી-વર્દ, તમસા વચિત-આવર્ણં મય-મિયાં વ્યં આરપદ્ હટ ।

શબ્દાર્થ

નિધિ=ભંડાર

ઈંશિની=સ્વામિની.

શ્રુતનિધીશિની ! =હે શ્રુતના ભંડારની સ્વામિની !

બુદ્ધિ=મતિ.

બુદ્ધિવનાવલીદવં=મતિરૂપી વનની શ્રેણિ પ્રતિ

દાવાનલ(સમાન).

અનુત્તમ= જેનાથી કોઇ શ્રેષ્ઠ નથી તે, સર્વોત્તમ.

સાર=સાર, ઉત્કર્ષ

અનુત્તમસારચિતા=સર્વોત્તમ સાર વડે વ્યાપ્ત.

ભવભિર્યાં=ભવ (-બ્રમણ)ના ભયોના.

હર (ધાં હ)=હરી લે, નાથ કર.

આદરાત્ (મૂં આદર)=ખતથી.

નુદ્=પ્રેરણા કરવી.

અવમનુત્=પાપને દૂર કરનારી,

તમસા (મૂં તમસ્)=અધકાર વડે.

રચિત (ધાં રચ)=રચેલ, ઉત્પન્ન કરેલ

રચિતાપદં=ખડી કરી છે આપત્તિઓ જેણે એવા.

શ્લોકાર્થ

શ્રુત-દેવતાની સ્તુતિ—

“ હે શ્રુતના ભંડારની સ્વામિની ! હે (સરસ્વતી) દેવી ! સર્વોત્તમ સાર વડે વ્યાપ્ત, તથા પાપને હાંકી કાઢનારી એવી તું, મતિરૂપ અરણ્યની શ્રેણિને (યાળીને ભસ્મી-ભૂત કરવામાં) દાવાનલસમાન એવા તેમજ (અજ્ઞાનરૂપી) અંધકાર વડે ખડી કરી છે આપદાઓ જેણે એવા ભવ (-બ્રમણ)રૂપ ભયોના સ્થાનને આદરપૂર્વક હરી લે.”—૮૦

२१ श्रीनमिजिनस्तुतयः

अथ श्रीनमिनाथस्य स्तुतिः—

विपदा शमनं शरण

यामि 'नमि' दूयमानमनुजनतम् ।

सुखकुमुदोषविकाशे

यामिनमिन्दूयमानमनुजनतम् ॥ ८१ ॥

—गीतिः

टीका

शरणं यामि—गच्छामि । दूयमानाश्च ते मनुजाश्च र्ठेर्नतम् । सुखान्येष कुमुदानि
तेषां (ओषस्यस्य) विकाशे इन्दूयमानं—पन्द्रापमाणम् । यामा—निपमा अस्व सस्तीति
(सं) यामिनम् । जनताया योस्य अनुजनतम् ॥ ८१ ॥

अन्वया

विपदां शमनं दूयमान मनुज-मर्तं, सुख-कुमुद-ओष-विकाशे इन्दूयमानं यामिनं अनु-
जनतं 'नमि' शरणं यामि ।

शब्दार्थ

विपदा (सु विपद्) = विपत्तिज्येष्ठा, ३शेष्ठा

शमनं (सु क्षय) = शान्ति (३५)

यामि (या य) = ह्ये अङ् प्रे

नमि (सु नमि) = नमि (नाम) =

दूयमान (या इ) = पीडयते

मनुज=मानव मनुज

वत (या वत्) = जनक इति

दूयमानमनुजनतं = पीडाया मनुजो वदो जनक इति

विकाश=विकास, पीडयती

सुखकुमुदीषविकाशे=सुखरूप कुमुदानां तदुद्धारणे

विकास इति

यामिनं (सु यामिन्) = यामि-निपयधारी ममि

इन्दूयमान

इन्दूयमानं (सु इन्दूयमान) = इन्दु-वदनी जेष मानव

इति

यानु योन्मदानाम्क जनव

अनुजनतं=जन-तयाजने योन्म

श्लोकार्थ

श्रीनमिनाथनी स्तुतिः—

"विपत्तिज्येष्ठा निनाशक, दुःखी जनो वदो नमन इति, सुखरूप कुमुदानां

१ इति—" सुखरूपी ज्येष्ठा, दुःखरूपी जनः "

શબ્દાર્થ

મધ્યકર્મ=અર્થ જાણને
 જાણું (ય જા) = અધિકારને.
 યેદે (ય યદ) = પ્રવત કપરો.
 મપતા (ય મપ) = મુંધારણી.
 અસ્થિત=અર્થ, જાણું
 અસ્થિત=અર્થ
 અસ્થિત=અર્થ
 અસ્થિત=અર્થ

ક્રીડા (ય ક્રી) = અધિકાર, પદાર્થને.
 ક્રીડા (ય ક્રી) = અધિકાર.
 સ્થાપ=સ્થાપ.
 સુસ્થાપે=સ્થાપ સ્થાપના.
 સ્થિત=સ્થિત, ધારણ.
 સ્થિત=સ્થિત=અધિકારને ક્રીડા કરીને યાજ છે એ
 સિરે એવા.

શ્લોકાર્થ

જિનેશ્વરોને માર્ગના-

“ જેમણે સન્ન જતોનું બવ (-અમણ) થી રક્ષણ કરવાને પ્રયત્ન કર્યો, તથા વળી
 એણે જર્મ અને અસ્થિથી રક્ષિત છે તેમજ ત્રેલોક્યના સ્વામી છે, તે તીર્થંકરો કાશ્યપને
 કસ્થાણનો હાલ છે એને સિરે એવા (યુક્તિવૃષ્ટી) કૃષ્ણ સ્થાપના (દે જ્ઞાણી!) તપને
 સ્થાપે.” - ૮૨

સ્પષ્ટીકરણ

જર્મ અને અસ્થિથી રક્ષિત એમણે શું? -

ક્રીડા શબ્દનો અર્થ મહારોવ પણ હાલ છે. જાણી કરીને શું વૃણવન વાદનવન, પાવતી નામની અર્થજાણને યાજા આકાર્યા અને યજ્ઞપતિને અમણા આકાર્યા જેસાનાશ, હાથમાં ખરવાંજ, વિશૂલ અને પિંગાક સાખનાશ, વગ્યામાં રૂષક (ખક) - મ.હા પહેલપણ, હાથ લગાવેલા દેહને જાણ-અર્થથી અધિકારિત કરનાશ, પંચ મુખવાદ્ય, વધુ લોચનોથી સુષ્ણ, લલાટને સિરે વન્દ તખનાશ, મર્યાદ ઉપર અંજાને ધારણ કરનાશ, સિરિષ ભૂત-વધુને નિયુક્તિ કરનાશ તથા વિજમ્બસ્થવૃષ્ટી તેમજ સંજિનો સહાર કરી પોતાના રૂદ જો નામને અધિકાર્ય કરનાશ એવા મહાદેવથી વૃષ (ધર્મ) જા પ્રવૃષક, સમન્દ દર્શન, ઘાલ અને જાતિ-વૃષ્ટી તપુ લોચનોથી કૃષ્ણ, જામહાથી નિભૂવિત, અધુપરોથી જલકૃત તથા ત્રેલોક્યનો ઉદાર કરનાશ નહિ કે પ્રહાર કરનાશ એવા જિનેશ્વરની શિષ્ટતા સુખવચ “અર્થ અને અસ્થિથી રક્ષિત તેમજ સન્ન જતોનું સવથી રક્ષણ કરનાશ જેમ કહેજામાં આનુ છે. નિર્ણય પ્રથમ કર્યા બાદ જિનેશ્વરો દેહ-રક્ષિત અને એથી કરીને વમ અને અસ્થિથી પણ રક્ષિત અને છે તેથી જાણ કર્યું છે જેમ માનવું વધારે યુક્તિ-યુક્ત હોવ જેમ જાણવું નથી.

૧ ક્રીડા=અર્થ અને યાજ તેમજ “મહારોવ”વા સ્વરૂપ યાજ નિશ્ચયી આ શ્લોક-

“ વિશ્વવ વપા કરર્થે સુરભવાવધિમિનુકેષાં કર્યારે
 વેદાભ્યાઃ કાવચાદૈ વાચકર્મિ કલે જ્ઞાણવ્યાપ્તિયોઃ ।
 વ્યાજ્ઞો વૈ જિનેશ્વો વૃણવધીરસિર્ષવજાવાર્યવાઃ
 સંવિત્સાવ કર્મર્થ વા યદ અધ્યત્વૈરુદ્યાવર ડુંચ” - ૪-૩૫૨

जिनशासनस्य विजयः—

जिनशासनं विजयते

विशदप्रतिभानवप्रभङ्गभवत् ।

त्रिजगद् भवकान्तारं

विशदप्रतिभानवप्रभं गमवत् ॥ ८३ ॥

—गीतिः

टीका

विशदप्रतिभानानां—बुद्धिविशेषाणां वप्राः—केदारा भङ्गाश्च यस्मिन् । अवत् त्रिज-
गत् । विशत्—प्रविशत् । किं? ससारारण्यम् । अप्रतिस्पर्द्धिनी भा-दीप्तिर्यस्य नवा प्रभा
यस्य तत्, समाहारः । गमाः—सदृशपाठा विद्यन्ते यस्मिन् तत् ॥ ८३ ॥

अन्वयः

विशद्-प्रतिभान-वप्र-भङ्गं, भव-कान्तार विशत् त्रि-जगत् अवत्, अप्रति-भा-नव-प्रभं,
गम-वत् जिन-शासनं विजयते ।

शब्दार्थ

शासन=शासन, आरा
जिनशासनं=जैन शासन
विजयते (घा० जि)=जयवतुं वर्ते छे
प्रतिभान=निरतर नूतन विकास पाभती बुद्धि,
प्रतिभा
घप्र=आरो
भङ्ग=जडनिर्गम, नडेरे.
विशदप्रतिभानवप्रभङ्गं=निर्भल प्रतिभाना आरो
तेभज नडेरे छे जेने विषे जेवु
अवत् (घा० अव्)=रक्षणु करनाई, अथावनः

त्रिजगत्=त्रैलोक्ये
भवकान्तार=ससाररूपी वनजे,
विशत् (घा० विश्)=प्रवेश करतु
प्रति=प्रतिद्वेषतावायक अव्यय
भा=तेज.
अप्रतिभानवप्रभं=प्रतिद्वेषतारहित छे तेज तेभज
नवीन प्रभा जेनी जेवु.
गम=आलापक, सदृश पाठ, आलापो
गमवत्=आलापकथी युक्त

श्लोकार्थ

जिन-शासनो विजय—

“ निर्भल प्रतिभाना आरोओ अने नडेरे छे जेने विषे जेवा ससाररूपी अरण्यभां
प्रवेश करता निष्ठवनतु रक्षणु करनाई, तथा वणी असाधारणु छे तेज तेभज नूतन प्रभा
जेनी जेवु तथा वणी आलापकथी युक्त जेवु जैन शासन जयवतु वर्ते छे.”—८३

१ अय विग्रहचिन्तनीयः । भा च नवप्रभा चेत्यनयोः समाहारो भानवप्रभ, अप्रतिस्पर्द्धि भानवप्रभ यस्मिन्
समास, अन्यया भाशब्दस्य ह्रस्वतापत्ति ।

२ आ शब्दार्थं लुओ स्तुति-चतुर्विंशतिका (पृ० ४९)

रूपहीकरण

सा. जने प्रत्याभा सु हेर ?—

जेवो सङ्ख प्रस उपस्थित वार उ हे गुं ला जने प्रत्याभां उ हे हेर उ हे सुधीय भावो उद्योग वध जवो उ ? ला प्रसतो निवार इरीजे ते पूर्वे जे निवेदन उरतुं ज्ञानाने की ज्ञान के लक्ष्मीप-प्रससिता उडभा सुत्रांता जपण निजपणं चाड उपरधी 'न' जने निजवभा निजतातुं सुत्रन वचन हे.

सा उपरधी जेठ सहाय उ हे ला जने प्रत्याभां इर उ होवो जेठजे जने 'जोमहीर' न्याय प्रभावे ते जे उ हे 'सा' जेटवे 'तेज' जने प्रसा' जेटवे विशिष्ट तेज

अष्टसुतावेध्याः स्तुतिः—

साऽष्टसुताऽष्टपाद् गौरी

ह वाजिना याति या नमस्यन्ती ।

द्वैपमसिकार्मुकजिता

ऽऽहवा जिनायातियानमस्यन्ती ॥ ८४ ॥ २१ ॥

—गीतिः

टीका

गौरी वषेन । वाजिना-अम्बन पाति-गच्छति । या नमस्यन्ती-नमस्तुर्भावा जिनाय । द्वैपं अतियानं-अतिप्रयाणं या नमस्यन्ती-क्षिपन्ती । असिकार्मुकाम्नां विष सङ्ग्रामो यथा सा ॥ ८४ ॥

अन्वयः

या असि-कार्मुक-जित-आहवा द्वैपं अति-यान अस्याम्नी जिपाय कमस्यन्ती इह वाजिना पाति सा गौरी अष्टसुता अष्टपाद् ।

शेष-वार्थ

अष्टसुता=अष्टसुता (८-री)
वाजिना (पू वाजि)=अथ चो, यो। चो.
पाति (या या)=अथ उ
कमस्यन्ती (क-स्य)=कच्छती, नभती.
द्वैपं (पू द्वैप)=द्वैपुना संसंधी.
कार्मुक=धनुष.
आहवा=संसाध, बुद्ध.

असिकार्मुकजिताहवा=पार जने धनुष चो
उभयं उ बुद्धो जेपु जेपी
जिपाय (पू जिप)=तीर्षाजने .
याय=अथयु.
अतियानं=यो। प्रययुने.
अस्याम्नी (या स्य)=इर हेरपी.

१ एव जने निजव वषे उहेहा ताजकनस उचनपथा लक्ष्मीप-प्रससिता कीर्तीरस्यरीत वृत्तिभां कीर्षे मुक्त्य उहेहा प्रणी जने उः—

" अथ साहाय्य उरतुं निजवभा, निजवा अ वच विशिष्टताः अथकारणानि वचनानि "

निर्वाणकलिकायाम्—

“अच्छुप्ता तडिडणौ तुरगवाहना चतुर्भुजा खड्गमाणयुतदक्षिणकरा
खेटकाहियुतवामकरा चेति ।”

શ્લોકાર્થ

અચ્છુસા દેવીની સ્તુતિ—

“જણે ખડ્ગ અને ધનુષ્ય વડે યુદ્ધોમાં છત મેળવી છે તેમજ શત્રુ-વિપયક મહાપ્રયાણને દૂર ફેંકતી (અર્થાત્ તેનો નાશ કરી તેને સ્તબ્ધ કરતી) થકી જિનને નમતી એવી જ (દેવી) આ જગતમાં અથ ઉપર સ્વારી કરે છે, તે ગૌરવણી અચ્છુસા (દેવી) (હે ભવ્યો! તમારૂં) રક્ષણ કરો.”—૮૪

સ્વરૂપીકરણ

અચ્છુસા દેવીનું સ્વરૂપ—

‘પાપનો સ્પર્શ નથી જેને તે’ ‘અચ્છુસા’ એવા વ્યુત્પત્તિ-અર્થવાળી આ અચ્છુસા પણ એક વિદ્યા-દેવી છે. અચ્યુતા એનું નામાન્તર હોય એમ લાગે છે. આ અચ્છુસા દેવીનો વર્ણ સુવર્ણસમાન છે. તેના હાથમા ધનુષ્ય, ણાણ, ખડ્ગ અને ઢાલ (અથવા ભાથો) એ ચાર આયુધો છે. વિશેષમા એને અશ્વનુ વાહન છે. તેનું સ્વરૂપ આચાર-દિનકર પ્રમાણે નીચે સુજ્ઞ છે:—

“સવ્યપાણિધૃતકાર્મુકસ્કપ-

ન્યસ્ફુરદ્વિશિસલ્લઙ્ગધારિણી ।

વિયુદામતનુસ્મવાહના-

ઽચ્છુસિકા ભગવતી દદાતુ શમ્ ॥”-રથોક્તતા

—પત્રાક ૧૬૨

નિર્વાણ-કલિકામા પણ આ વિદ્યા-દેવી વિષે ઉલ્લેખ છે. ત્યા કહ્યું છે કે—

“તથા અચ્છુસા તદ્દિઠ્ઠાં તુરગવાહના ચતુર્ભુજા ચન્નવાણયુતદક્ષિણકર્યાં ધ્રુવુ. સોદ્ધકાન્વિતવામ્-હસ્તા ચેતિ” અર્થાત્ અચ્છુસા દેવીનો વર્ણ સીન્જાના જેવો છે અને ઘોડો એ એનું વાહન છે. વળી તેને ચાર હાથ છે. તેમા તે જમણા જે હાથમાં ખડ્ગ અને ણાણ રાખે છે, જ્યારે ડાબા જે હાથમા ધનુષ્ય અને પોટક ધારણ કરે છે

अथ श्रीनेमिनाथापाध्वर्यना—

चिरपरिचितलक्ष्मीं प्रोक्ष्य सिद्धौ रतारा

दमरसद्वयमर्त्यावर्जितां देहि 'नेमे' ।

भवजलधिनिमज्जन्तुनिर्व्याजवग्णो ।

दमरसद्वयमर्त्या वर्जितां देहिने मे ॥ ८५ ॥

—याज्ञिकी

टीका

देहो विद्यते यत्नासौ देही तस्मै । मे-मह्यम् । दमे-इन्द्रियदमे रसा-प्रपाना इय-
दृष्टिः सम्यग्दर्शनं तां देहि । तां चिरपरिचितां लक्ष्मीं प्रोक्ष्य-स्पर्शत्वा मोक्षे रत ! जाम
ज्वरम् । आरात्-दूरवर्तिनीम् । अमरीः सदृशा-तुल्याः । हे ! वासुदेवावबो मर्त्यास्ते
आवर्जिता-अनुकूलकृता यया सा ताम् । भवजलधिनिमज्जन्तुनां निर्घ्याबो-मायारहितो
वग्णुः हे० । मर्त्या वर्जिता-दुग्धवर्जिता, दृष्टेर्विशेषणम् ॥ ८५ ॥

अन्वयः

आरात्-दमर-मर्त्या-आवर्जितं चिर-परिचित-लक्ष्मीं प्रोक्ष्य सिद्धी रत ! 'नेमे' प्र-
ज्वर-निमज्ज-वग्णु-निर्घ्याब-वग्णो ! देहि मे मर्त्या वर्जितां दम रस-द्वयं देहि ।

१७६१

चिर-वर्णना धयवन्ती

परिचित (वा नि)=परिभव परमेत्री

चिरपरिचितलक्ष्मीं=वर्णना धयवन्ती परिभव वाणी

वर्जनी

प्रोक्ष्य (वा स्पर्श)=अथ दमे, जाम श्रीने

रत ! (य ए)=हे आरात् ।

आरात्=दूरीणी

सदृश=तुल्या, मेधा

मर्त्या=मर्त्या

आवर्जित (वा वर्ज)=अनुकूल श्रीने

दमरसद्वयमर्त्यावर्जितां=दमरस धयवन्ती अनुकूल

दमे उ मेसु मेरी

देहि (वा- हा)=दं कांशु १२

नेमे ! (य कमे)=हे नेमि(मह्य) !

अवर्जित=वग्णुः

निमज्जत् (वा स्पर्श)=स्पर्श

वग्णु=वग्णु, वग्णुः

निर्घ्याब=निर्घ्याब, निर्घ्याब

वर्णना=वर्णना

निर्घ्याब=निर्घ्याब, निर्घ्याब

मर्त्यावर्जितनिमज्जन्तुनिर्घ्याबवग्णो=मे संशय

धयवन्ती इति एतत् उच्यते निर्घ्याबे इति ।

दमे=इन्द्रिय-दमे, दमे

रत=रतम्

दमरसद्वयमर्त्यावर्जितां इति प्रथम इति, सम्यक्तर

वर्जितां (य वर्ज)=वर्जिता

वर्जितां (य वर्जित)=वर्जित

देहि मे (य देहि)=दं कांशु १२

मे (य कमे)=मे

શ્રીનેમિનાથને પ્રાર્થના—

“દેવતુલ્ય માનવોને (અર્થાત્ 'વાસુદેવાદિકોને) અતુલ કરી લીધા છે જ્યે એવી તેમજ લાંબા સમયના પરિચયવાળી લક્ષ્મીને દૂરથી લજ દબને સુકિતને વિષે આસક્ત બનેલા હે (બાવીસમા તીર્થકર) । હે નેમિ(નાથ) । હે સંસાર-સમુદ્રમાં દૂબી જતા જીવોને (સહાય કરવામાં) નિષ્કપટી મિત્ર(સમાન) । દેહધારી એવા મને પીડાથી રહિત એવી (ધન્દ્રિય-) દમનને વિષે પ્રધાન એવી દૃષ્ટિ (અર્થાત્ સમ્યક્ત્વ) તુ અર્પણ કર.”—૮૫

જિનવરાણાં સ્તુતિઃ—

વિદધદિહ યદાજ્ઞાં નિર્વૃતૌ શંમળીનાં

સુખનિરતનુતાનોઽનુત્તમાસ્તેઽમહાન્તઃ ।

વદતુ વિપુલભદ્રાં દ્રાગ્ જિનેન્દ્રાઃ શ્રિયં સ્વઃ—

સુખનિરતનુતા નોઽનુત્તમાસ્તે મહાન્તઃ ॥ ૮૬ ॥

—માલિની

ટીકા

યેપામાજ્ઞાં વિદધત્-કુર્વન્ નિર્વૃતૌ-મોક્ષે શં-સુખં તદેવ મળયસ્તેપાં સુખનિઃ-શૌભ-
નખનિઃ સન્ । અતનુઃ-મહાન્ તાનો યસ્ય સ વૃહત્પ્રમાણઃ સન્ આસ્તે-તિષ્ઠતિ । કથં ?
અનુત્તં-અપ્રેરિતમ્ । મહાનાં-ઉત્સવાનાં અન્તો ન વિદ્યતે યસ્ય સઃ । સ્વર્ગસુખેષુ નિરતા-
આસક્તા ઇન્દ્રાદયસ્તૈર્નુતાઃ । અનુત્તમાઃ-પ્રધાનાઃ । મહાન્તો-મહાપુરુષાસ્તે જિનેન્દ્રાઃ ।
નઃ-અસ્મભ્યમ્ ॥ ૮૬ ॥

અન્વયઃ

યદ્-આજ્ઞાં ઇહ વિદધત્ (પ્રાણી) શં-મળીનાં સુ-ખનિઃ (સન્) અ-તનુ-તાનઃ (સન્) નિર્વૃતૌ
અ-નુત્તં આસ્તે, અ-મદ્-અન્ત. (વર્તતે ચ), તે સ્વર્-સુખ-નિરત-નુતાઃ અનુત્તમાઃ મહાન્તઃ જિનેન્દ્રાઃ
ન. વિપુલ-ભદ્રાં શ્રિયં દ્રાક્ વદતુ ।

૧ આ સંબધમાં જુઓ વીર-ભક્તામર (૫૦ ૫)

૨ આ તીર્થકરની સ્થૂલ રૂપરેખા સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (૫૦ ૨૫૮)મા આલેખવામાં આવી છે,

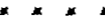
શબ્દાર્થ

વિવિધ (ના પા) = આચરણ કરનારો.
 આશા = આશા વૃક્ષ.
 વધાર્યા = એની વધારાને.
 નિર્વૃત્તો (મૂ નિવૃત્તિ) = મોક્ષને વિષે.
 ધર્મપીઠો (મૂ ધર્મપિથ) = મુખ્ય રત્નોની
 ઘનિ = ખાણ.
 મુક્તિ = મોક્ષની ખાણ.
 લક્ષ્મણ = મુક્તિ.
 જાતજુલાલા = જાતજુલો છે વિચાર એનો એનો.
 જનુસં = અધીરિતપણે.
 જમહામ્તા = અધીરિતપણે છે વેત્સવોને જા એને વિષે
 એના.

વિપુલ = વિશાળ.
 મદ = મદ્ય.
 વિપુલમદ્રા = વિશાળ છે મદ્યને એમાં એની.
 ત્રિવેન્દ્રા (મૂ ત્રિવેન્દ્ર) = ત્રિવેન્દ્રો.
 ધર = ધર.
 વિ = અર્થવ્યાપક અર્થ.
 દત = આસક્ત.
 ગુણ (ના ઘ) = સ્તુતિ કરાયેલ.
 જામુક્તિવિષ્ણુજાત = સ્વર્ગના મુક્તિ અર્થે
 સખ એવા (રીતો) વડે સ્તુતિ કરાયેલા.
 જનુસમા (મૂ જનુસમા) = સર્વોત્તમ.
 મહામ્તા (મૂ મદ્ય) = મોક્ષ.

શ્લોકાર્થ

જિનેશ્વરોની સ્તુતિ—
 “ એમની આજ્ઞાનું અન આચરણ કરનારો (અર્થાત્ એમના આદેશ પ્રમાણે વર્તન
 કરનારો પ્રાણી) મુખ્ય રત્નોની મુદ્રાલિપિ ખાણ વધે થકા મોટા નિસ્વારવાળો
 (અર્થાત્ આજ્ઞા આજી જતીસ આજ્ઞાની અવગાહનાવળી) જની મેક્ષર્થ અપ્રિ
 વપણે રહે છે તેમજ અખલિત મદ્યસવેને મોખવે છે, તે, સ્વર્ગના મુખર્થ સ્ત્રી પત્ની
 રહેનારા (સુરો) વડે સ્તુતિ કરાયેલા એવા, જની સર્વોત્તમ, તેમજ મહત્વવાળી એવા
 જિનેશ્વરો અમને અત્યંત કૃપાળુકારી થકી સત્વર આપો. ” — ૮૧

ચિનસિદ્ધાન્તસ્મરણમ્—

જ્ઞાતમુમતિષલક્ષિત્વસ્તરુમૃત્યુદોષ
 પરમમૃતસમાનં માનસં પાતકાન્તમ્ ।
 પ્રતિ દ્વરુષિ કૃત્વા શાસનં જૈનચન્દ્રં
 પરમમૃતસમાન માનસં પાત કાન્તમ્ ॥ ૮૭ ॥
 — યાત્રિકી

ટીકા

જ્ઞાસનં માનસં પાત-રહત્ત્વમ્ इति क्रिया । किं कृत्वा ? मानसं-चित्तं मति इहा कश्चि
 र्बन्ध तत् सीमच्छं कृत्वा कृताः शोभना मतिषु कृत्वा यो येन तत् एवंविध च तत् अन्त
 रुग्मृत्युदोषं च तदा कर्मधारया । परमं-प्रधानं शतं-सत्त्वं च तत् परमत्वं पાતકના
 મગ્નો યક્ષિન્મત્ ॥ ૮૭ ॥

અન્વય:

માનસં પ્રતિ દૃઢ-રુચિ કૃત્વા, કૃત-સુમતિ-વલ-ઋદ્ધિ-ધ્વસ્ત-રજ-મૃત્યુ-દોષં, અમૃત-સમાનં, પરં પાતક-અન્તં, પરમ કૃત-સ-માનં કાન્ત જૈનચન્દ્ર શાસનં માનસં પાત ।

શ્લોકાર્થ

ઋદ્ધિ=સંપત્તિ.

ધ્વસ્ત (ધાં ઘ્વ)=નષ્ટ કરેલ

મૃત્યુ=મરણ

કૃતસુમતિવલઋદ્ધિધ્વસ્તરજમૃત્યુદોષં=(અર્પણ) કર્યા છે સુશુદ્ધિ, સુપરાક્રમ અને સુસંપત્તિ જેણે એવા તેમજ નાશ કર્યો છે રોગ અને મરણરૂપ દોષોનો જેણે એવા.

અમૃત=સુધા, અમૃત

અમૃતસમાનં=અમૃતના જેવા

માનસં (મૂં માનસ)=મન

પાતક=પાપ

પાતકાન્તં=પાપનો અન્ત છે જેને વિષે એવા

દૃઢ=તીવ્ર

રુચિ=અભિલાષા, ધૃચ્છા

દૃઢરુચિ=તીવ્ર અભિલાષાવાણુ

કૃત્વા (ધાં કૃ)=કરીને.

શાસનં (મૂં શાસન)=શાસનને

જૈનચન્દ્રં=જિન-ચન્દ્રના સખધી

માન=સત્કાર, સમાન

કૃતસમાનં=સત્ય તેમજ સમાનયુક્ત

માનસ (મૂં માનસ)=માનસ (સરોવર)

પાત (ધાં પા)=તમે રક્ષણ કરો

કાન્ત (મૂં કાન્ત)=મનોહર

શ્લોકાર્થ

જિન-સિદ્ધાન્તહું રમરણુ—

“ (અર્પણ) કર્યા છે સુશુદ્ધિ, સુપરાક્રમ, અને સુસંપત્તિ જેણે એવા, તેમજ વિનાશ કર્યો છે રોગ અને મરણરૂપ દોષોનો [અથવા રોગ, મરણ અને અપરાધનો] જેણે એવા, વળી સુધાસમાન (પ્રીતિકર), તથા વળી પાપનો અત્યંત અંત આણનારા, તેમજ ઉત્કૃષ્ટ, 'સત્ય તથા સંમાનયુક્ત અને વળી મનોહર એવા જિન-ચન્દ્રવિષયક શાસનરૂપી માનસ સરોવરતુ (હે કાવ્ય જનો !) તમે મનમાં તીવ્ર ઉત્કંણુ ધારણુ કરીને (અર્થાત્ તીવ્ર અભિલાષાપૂર્વક) રક્ષણુ કરો.—૮૭

અમ્વાદેચ્યા: સ્તુતિ:—

જિનવચસિ કૃતાસ્યા સંશ્રિતા કમ્પ્રમાઞ્

સમુદિતસુમનસ્કં દિવ્યસૌદામનીરુક્ ।

દિશતુ સતત'મમ્વા' મૃતિપુષ્પાત્મકં ન:

સમુદિતસુમનસ્કં દિવ્યસૌ દામ નીરુક્ ॥ ૮૮ ॥ ૨૨ ॥

—માલિની

ટીકા

અર્ચા અમ્બા દેવતા વિવિ-વેલોકે । મૂતયા સમુદય एव पुण्याणि आत्मा बल
 ઉત્ । હામ-સક્ર । ના-અસ્મામ્યં વિદ્યતુ । ક્ષમ-ક્ષમનીયં આર્ચ-પૂર્વ સંચિતા । સમુદિતા-
 યક્ષીમૂલાઃ સુમનસા-પુણ્યાણિ યસ્મિન્ વાસિ ઉત્ । વિદ્યા સૌદામની-વિપુત્ તદ્દત્ ક્ષ-
 દીર્ઘિર્વસ્યાઃ સા । સમુદિતા-મહર્ષાઃ સુમનસા-સમ્યગ્દ્રષ્ટયો યસ્મિન્ હામદાને ઉત્, इदं
 ક્રિયાવિશેષણમ્ । અપગતા ક્ષો-રોગા યસ્માદ્ વાન્નસત્ ॥ ૮૮ ॥

અન્યથા

જિન-વચસિ ક્ષત આસ્મા કમ્પં જાત્રં સંચિતા વિષ્ય-સૌદામની ક્ષુ જહી 'અમ્બા' સમુદિત
 સુમનસકં, વિવિ મૂલિ-પુણ્ય આત્મકં, તિદ્-સ્ય હામ છ-મુદિત-સુ-મનસકં વા સવર્તં વિદ્યતુ ।

શબ્દાર્થ

જિનવચસિ=વીરકરના વચનમાં.
 આસ્મા=અહીં, આપીને.
 ક્ષતાસ્વા=કરી છે તદ્દા એણે એવી.
 સંચિતા (વા જિ) =આમજ કરેલી, આપીને રહેલી.
 કમ્પં (મૂ કમ) =પરોપેક્ષક કમનીય.
 આર્ચં (મૂ આમ) =આમને, આજ્ઞાને.
 સમુદિત (વા હ) =એકવિદ પ્રેર.
 સુમનસ=પુણ્ય, કુસુમ.
 સમુદિતસુમનસકં=એકજિન પ્રેર છે કુસુમે એને
 તિરે એવી.
 સૌદામની=નિષ્ઠા, શીશ્યી.
 વિષ્યસૌદામનીક્ર-વિન્ય શીશ્યીના એવી પ્રથા
 છે એવી એવી.

વિદ્યતુ (વા વિદ્ય) =જાણો.
 સવર્તં=સર્વં, કહેતાં.
 અમ્બા=અમ્બા (દેવી).
 મૂલિપુણ્યાત્મકં=મૂલવિષય પૂરી છે એવું
 એવી.
 ના (મૂ ક્ષમ) =અમને.
 મુદિત=કરે.
 સમુદિત=કરવિત.
 સુમનસ=સમવરુદિ.
 સમુદિતસુમનસકં=સમવરુદિ કરં પામે તેવી રીતે.
 અહીં (મૂ ક્ષમ) =અ.
 હામ (મૂ હામ) =આજ્ઞા.
 શીશ્યુ=તદ્દ વનો છે રીત એવાથી એવી.

શ્લોકાર્થ

અમ્બા દેવીની સ્તુતિ—

“ જિન-વચનને તિરે મહાશુ એવી તથા મનોચોક્ક આમનો આમજ હીપેલી,
 વિષ્ય વિષુત્ના એવી પ્રથા છે એવી એવી આ અમ્બા (દેવી) એકવિદ કરેલાં છે કુષે
 એમાં એવી, તેમજ સ્વર્ગવિષયક અસ્પુદયક કુસુમે છે સ્વરૂપ એવુ એવી તથા વધી
 નશ થયા છે શેનો એનાથી એવી ખાલા સમ્યજ-દુષ્ટિ આનંદ પામે તેવી રીતે અમને
 સર્વંથ સમર્પો. ”—૮૮

સ્પષ્ટીકરણ

અમ્બા દેવીની સ્તુતિ પરને વિચાર—

અમ્બા સુધી તો કનિચને શુદ્ધ-દેવતા અને વિદ્યા-દેવીઓની સ્તુતિ કરી છે, પરંતુ આ
 પદ્યમાં તો તેમણે શાસન-દેવીની સ્તુતિ કરી છે કેમકે અમ્બા એ તો બાબીસમાં વીરકર

निर्वाणकलिकायाम्—

“तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्ना कूष्माण्डी (अम्बिका) देवी कनकवर्णा
सिंहवाहना चतुर्भुजा मातुलिङ्गपाशयुक्तदक्षिणकरा पुत्राङ्कुशान्वितवाम-
करा चेति ।”

શ્રીનેમિનાથની શાસન-દેવીનું નામ છે. અત્ર પ્રશ્ન એ ઉપસ્થિત થાય છે કે આ કવ્યમાં સોળે સોળ વિદ્યા-દેવીઓની સ્તુતિ પૂર્ણ કરવાની વાત તો કોરે મૂઠી એકાએક ઠવીધરે શાસન-દેવતાની કેમ સ્તુતિ કરી છે ?

અમ્મા દેવીનું સ્વરૂપ—

અમ્મા દેવીના સંબંધમાં ઘણું સ્થલે ઉલ્લેખ મળી આવે છે. ઉચ્ચાન્ત-સ્તવમાં એના સંબંધમાં કહ્યું છે કે—

“ સિંહયાના હેમવર્ણા, સિન્ધુચુદ્ધપુતાન્વિતા ।
કમ્પ્રામ્પ્રલુમ્બિમૃત્પાણિ-રત્નામ્યા સક્ષવિમ્પ્રહત્ । ”

—૧૩ મુ ૫૬.

આચાર-દિનકરમાં નીચે મુજબ ઉલ્લેખ છે—

“ સિંહારુદા કનકતનુરુગ વેદવાહુશ્ચ વામે
હસ્તદ્વન્દ્રેઽક્ષુરાતનુમુવૌ વિમ્પ્રતિ દક્ષિણેઽત્ર ।
પાશામ્પ્રાલી સકલજગતા રક્ષણૈકાર્દ્રંચિત્તા
દેવ્યમ્મા ન. પ્રદિશતુ સમસ્તાઘવિવ્ચસમાશુ ॥ ”

નિર્વાણુ-કલિકામાથી પણ આ દેવીના સંબંધી માહિતી મળી શકે છે, પરંતુ ત્યાં આ દેવીનું નામ ‘કૂબ્માણ્ડી’ હોવાનો ઉલ્લેખ છે. આ રથો તે ઉલ્લેખ —

“ તસ્મિન્નેવ તીર્થે સમુત્પન્ના કૂમ્પ્રાણ્ડીં દેવીં કનકવર્ણાં સિંહવાહનાં માતુલિન્નપાશયુક્તદક્ષિણ-
કરાં પુત્રાક્ષુરાન્વિતવામકરા ચેતિ ”

અર્થાત્-તેજ (ભાવીસમા તીર્થકરના) તીર્થને વિષે ઉત્પન્ન થયેલી કૂબ્માણ્ડી દેવીનો વર્ણુ મુવર્ણુના સમાન છે અને સિંહુ એ એનું વાહન છે. એને ચાર હાથ છે. એના જમણા બે હાથ ખીજેરા અને યાજ્ઞથી અલગ્રૂત છે, ન્યારે એના ડાબા બે હાથ યુગ્મે અને અકુશ વડે બિભૂ પિત છે. આ દેવીના પૂર્વ ભાગની માહિતી અન્નિષ્કાદેવીકલ્પમાથી મળી શકે તેમ હોવાથી અત્ર એ કલ્પ અનુવાદસહિત નીચે મુજબ આપવામા આવે છે —

અમ્બિકાદેવીકલ્પઃ

સિંરિચ્જયંત(ગિરિ)સિહરશેહર પળમિઝળ નેમિજિળં ।

કોહલિદેવિકમ્પ, લિહામિ વુઢ્ઢોવદસાઓ ॥—અજ્ઞા

અત્થિ ‘સુરઢ્ઢા’વિસયે ઘળકળયસંપયજળસમિઢ્ઢં ‘કોઢીનારં’ નામ નયરં । તત્થ ‘સોમો’ નામ રિઢ્ઢિ-
સમિઢ્ઢો લક્ષમ્પપરાયળો વેયાગમપારગમો ઢમળો હુત્યા । તસ્સ ઘરિળી ‘અત્રિળી’ નામ મહર્ગસીલાલંકા-

૧ આ નામાન્તર છે એ વાતની અમ્બિકાદેવીકલ્પ પણ સાક્ષી પૂરે છે.

૨ છાયા—

મી‘ઉચ્ચાન્ત’(ગિરિ)શિહરશેહર પ્રમમ્ય ‘નેમિ’ત્રિનમ્ ।

‘કોહલિદેવિકમ્પ’ લિહામિ વુઢ્ઢોવદેશાલ્ ॥

અત્થિ ‘સૌરાષ્ટ્ર’વિષયે ઘળકળકમ્પદ્વાજનસમુઢ્ઢં ‘કોઢીનારં’ નામ નગરમ્ । તત્ર ‘સોમો’ નામ ક્વદિસમુઢ્ઢં
વદકર્મપરાયળો વેદ્યાગમપારગમો ત્રાક્ષળ ભાસીલ્ । તસ્ય વૃહિળી ‘અમ્બિકા’ નામ મહર્ગસીલાલંકારમૂપિતકરીલ્ ।

य एसा बहू, ता पश्चाणेहि एअ कुलहरति जणणीपेरिओ पच्छायापानलडञ्जंतमाणमो गथो वट्टुय वदिइं
 'सोम'भट्टो । तीए पिट्टुओ आगच्छन्तं दिअवर निअवर वट्टुण विमाओ पलोइत्ताओ । सिट्ठंओ अगओ
 मगकूवओ । तओ जिणवर मणे अणुसरिऊण सुपत्तदाणं अणुमोअतीण अणा कुरमि संपाविओ । सुट्ठ-
 ज्ञवसाणेण पाणे चइऊण उप्पजा कोहडविमाणे सोहम्मकप्पहिट्ठे चउदिं जंअणेदिं अंणीअंती नाम
 महड्डिआ देवी । विमाणनामेण कोहडीवि भउइ । 'सोम'भट्टेणवि तीसे महामइए कूं पइणं वट्टुं
 अप्पा तत्थेव क्षपाविओ । सो अ मरिऊण तत्थेव जाओ देवो । आभिमोगिअरुम्मणुणा सिद्धस्स रिउ-
 व्वित्ता तीए चेव वाहणं जाओ । अन्ने भणंति—'अविणी' 'रेवय'सिहराओ अण्णाणं संपाविना नपिड्ठो
 'सोम'भट्टोवि तहेव मओ । सेस तं चेव । सा य भगवइ । चउनुआ दाहिणहरथेमु अवट्ठिं पासं थ
 धारेइ, वामहत्थेसु पुण पुत्त अकुस च धारेइ । उत्तत्तकणयसवणं च वण्णमुच्चहइ सरीरे । विरि'नेमि'
 नाहस्स सासणदेवयत्ति निवसइ 'रेवइ'गिरिसिहरे । मउड-कुंडल-मुत्ताहलहार-रयणकंठण-नेउराइय-
 व्वगीणाभरणरमणिजा पूरेइ सम्मदिट्ठीण मनोरहे, निवारेइ विघसघाय । तीण मतसंखलाइणि अ-
 रोहित्ताण भविआण दीसंति अणेगख्खाओ रिद्धिसिद्धीओ, न पइवंति भूअ-पिसाय-नाइणी-विमम-
 गहा, संपज्जति पुत्त-कलत्त-मित्त धण-धन्न-रज्ज-सिरिओ त्ति ।

अविआमंता इमे—

वयवीअसकुलकुल—जलहरिहयअकंतपेआइं ।

पणइणिवायावसिओ, अविअदेवीइ अइमतो ॥ १ ॥—अज्जा

धुवभुवणदेवि सत्तुद्विपासअंकुसतिलोअपचसरा ।

णहसिहिक्कुलरुडअज्जासियमायपरपणामपय ॥ २ ॥ ,,

वागुन्भवं तिलोअं, पाससिणीहाउ तइअवन्नरस ।

कूहडअविआए, नमु त्ति आराहणामवो ॥ ३ ॥ ,,

यथा—वक्ष ! सुलक्षणा पतिव्रता च एषा चभू, तस्मात् प्रत्यानय एतां कुलगृह इति जमनीपेरितः पश्चात्तापानलड-
 क्षमानमानसो गतो वपुर्कां बालयितु 'सोम'भट्ट । तथा पृष्टतः भागच्छन्त द्विजवरं निजवरं इष्ट्वा विराः प्रलोकितः,
 इष्ट अग्रतः मार्गेकूपक, ततो जिनवरं मनसि अनुस्मृत्य सुपात्रदानं अनुमोदयन्त्या आरामा कूपे प्रक्षिप्त । शुभाश्व-
 वसानेन प्राणान् व्यसत्वा उत्पन्ना 'कोहण्ड'विमाने सौधर्मकल्पसाधस्वात् चतुर्विंशत्यै 'अभियका'देवी नाम
 महर्द्धिका देवी । विमाननाम्ना कोहण्डी अपि भण्यते । 'सोम'भट्टेनापि तस्या महासत्याः कूपे पत्न इष्ट्वा आरामा
 तत्रैव सक्षिप्तः । स च मृश्या तत्रैव जातो देवः, आभिमोगिककर्मणा सिद्धरूपं विकुर्म्यं तस्या एव वाहनं
 प्राप्तः । अन्ये भणन्ति— 'अभियका' 'रेवत'शिराराच आरामान क्षिप्तवा तरपृष्टतः 'सोम'भट्टोऽपि तथैव सृष्टः, शेष
 तदेव । सा च भगवती चतुर्भुजा वक्षिणहस्तयोः आभ्रलुम्बिं पाश च धारयति, पामहस्तयो पुनः पुत्र अंकुश
 च धारयति, उत्तसकनकसवणं च वणंमुद्वहति शरीरे, श्री'नेमि'नाथस्य शासनवेद्यता इति निवसति 'रेवत'गिरिसि-
 हरे, सुकुट-कुण्डल-मुक्ताफलहार-रत्नकण-नूपुरादितर्वाङ्गीणाभरणरमणीया पूरयति सम्मरुष्टीना मनोरथान्, निवा-
 शाक्षशाकिनीविपमग्रहा, सपचन्ते पुत्रकलत्रमित्रधनधान्यराज्यध्रिद इति । अभियकामध्या इमे (भाश्याभावात्
 अन्वप्रत्यभावाच्च न प्रतिसंस्कृताः) ।

एव ध्वजेऽपि बंधारेवीमंता अप्पररत्नवासिसया सुमरणाकुण्ड ममाक्षेमाग्नोऽपरा व द्युषो विहंसि । ते अ तदा मद्यमपि अ इव न मयिमापि गवतिस्वरमपयति गुह्युहापो मावन्वापि ।

पद्यं बंधारेवी—कल्पं अविद्यमपिचविचीयं ।

बावठमुर्णतार्णं, पुञ्जति सयीहिवा अत्वा ॥ १ ॥

॥ इति अम्बिकादेवीकल्पः ॥

अभिभक्तादेवीकल्पेनो अनुवादः

श्रीशैलशयन्त (जिस्तर) जिलिना शिपर उपर सुकृतसमान नेमिनाश दीर्घकरने प्रयुक्त करीने वृद्धता उपदेशणी केकदिक (अंश) रेणीने कल्प बहुं कुं. सौशधू देवार्थं अ, सु-वर्षुं धन्वाति सपत्ति तेमन् बनो वडे अमुद जेतुं मीदीनार नाम्नु नजर छे. लं कति शायी, छे कर्मार्थं तत्पर अने वेद-शास्त्रो अयुहार जेवो योम नामनो प्रहस्य स्वेतो इतो. मन्मन्मन्वयाया शीलशयी अक्षरशयी अक्षरत जेवा देवशयी तेने अंजिभक्त नामनी ययी इती. अा इपटीने विभवसुख शोजवतां अनुकथे सिद्ध अने सुख जे नामना मे पुजे कया. अ-नरा 'पितृ-पक्ष आनुं' जेटवे आदने दिने सोमशक्ते प्राक्षणेने नाम-त्रयु आनु मेधक स्वहे तेजो वेदुं उपचारयु करता इता, वो मेधक स्वहे तेजो पिबं आरवातो आरंभ करता इता, वो मेधक स्वहे सोम तेमन् अग्नि करता इता. शाब्दि (अप), धान, शाक, अनेक अवतर्नां चन्वाच, शीर, आंठ निवेरि वनयो तेवार करतामां आनां इतां. रसोऽं तेवार कथं जेटवे अंजिभक्तानी सामु ज्ञान करता वधं जे समये जेक आयु जेक भक्तिनाम उपकल्प परक्या माटे विद्यायें अं आपी पढोआ. तेने जेधने कर्पना समुक्त वडे रोमंभित बरीआ देवशयी अंजिभक्ता शयी कथं अने तेजे लक्षित अने लक्षुमान पूर्वक शुद्ध शौचन अने ज्ञान वडे ते मुनि-वस्त्रने प्रतिष्ठाभित कया. बिद्या प्रदयु करीने ते सामु व्याख्या जया, जेटवे अा अंजिभक्तानी सामु ज्ञान करीने रसोऽंमां आनी पढोवी, परंतु लं (शौचनना उपरनी तरीक) अत्रशिष्य तेन जेवथां आनी नकि. तेथी ते सुस्से बधने पोवाणी वहुने तेनुं धारयु पूज्या आनी. परी इतिव जेजे तेने इती जेटवे तेनी सामुजे तेनी विस्तर करता इतुं के—“अरे पापिणी! अा ते हुं इतुं उल देवोनी पूज्य तो वधं नथी, प्राक्षणेने शौचन ययु करता नथी, पिबये ययु लार्थं नथी, वो ययी ते अत्रशिष्य सामुने केम आपी १” आर जाड तेजे अा सर्वं वृत्तान्त पोवाया पुत्र सोमशक्तेने निवेदन कयो. ते मीचममान बरो अने पोवाणी पढीने स्वपछी भगिने तेने वरार्थी इती भुझि. अा श्री पराभवथी पीडित कतां ते पोवाया सिद्ध पुत्रने अंजनीके बधने अने शौच पुत्र सुद्धने केडे जेसादीने नत्रनी अक्षर आबी नीकवी. आजमां तेना मे पुजे वृत्तान्त कथ जेटवे तेमजे अक्ष मांनुं अा संजणीने ते शीनी आंजमां चाष्टी अक्षं आनां. परंतु वत्तक तेनी सामि रकेतुं सुक सरोपर तेना अमृत्य शीलना प्रसवथी अक्षपूर्व नथी वडे

एवं अम्बेऽपि अम्बिकादेवीकल्पेन अत्रवरारहासिचर्या कारकयोऽप्याः कार्यद्वैतादिबोध्यव्य वरया शिञ्जि (कथि) ते च कथा मन्मन्वापि च अत्र च प्रथितापि अम्बिकादेवीकल्पेनैवैति सुहृत्सुखार कावन्वापि ।

एवं अम्बिकादेवीकल्पं अम्बिकादेवीकल्पेन ।

कारकत्वं (च) मन्मन्वां पूर्वने धर्मद्वैतव्य कर्ता ॥ १ ॥

॥ इति अम्बिकादेवीकल्पः ॥

१ 'पितृ-पक्ष जेटवे आदय (अपराध) नामने पुण्य पक्षः बोधार्थं आने 'अरपीवा' उदेवार्थं अने के.

એટલે તેણે પોતાના પુત્રોને તેના શીતલ જલનું પાન કરાવ્યું. ત્યાર બાદ દુધાતુર થયેલા એવા તે બાળકોએ ભોજન માંગ્યું, એટલે તત્કાલ સામે રહેલા સુકા આળાના ઝાડ ઉપર ડૂળ આવ્યા. અંબિકાએ તે ડૂળો લઈને બાળકોને આપ્યા એટલે તેઓ સ્વસ્થ થયા. ત્યાર પછી તેઓ આંબાના ઝાડની છાયા નીચે આરામ લેવા લાગ્યા. એટલામા ત્યા (સાસરામા) એવો બનાવ બન્યો કે આ સ્ત્રીએ પોતાના બાળકોને પ્રથમ જમાડી તેનું ઉચ્છિષ્ટ તેમજ પત્રાવલી જે બહાર ફેંકી દીધા હતાં, તેના આ સ્ત્રીના શીલના પ્રભાવથી આશ્ચર્યાક્રિત બનેલા શાસન-દેવતાએ સુવર્ણના કર્ચોળા બનાવી દીધા અને જે ઉચ્છિષ્ટ સિક્કા કણો ભૂમિ ઉપર પડેલા હતા, તેના સુક્રાક્રાંણ બનાવી દીધાં અને અગ્ર-શિખા તો શિખરો જેવી દેખાય તેમ વિકુર્વાં. આ પ્રમાણેનો અદ્ભુત બનાવ અંબિકાની સાસુએ જોયો એટલે તેણે પોતાના પુત્ર સોમભદ્રને તે વાત નિવેદન કરી અને કહ્યું કે—“ હે વત્સ! આ વહુ તો સુલક્ષ્ણી અને પતિવ્રતા છે, વારતે તું એને આપણે ઘેર પાછી લઈ આવ.” આ પ્રમાણે પોતાની માતાના વચનથી પ્રેરાયેલો તેમજ પશ્ચાત્તાપરૂપી અગ્નિથી સતત મનવાળો તે સોમભદ્ર પોતાની પત્નીને પાછી વાળવા નીકળ્યો. પોતાના વર સોમભદ્ર પ્રાદાણને પાછળ આવતો જોઈને અંબિકાએ દિશાઓ તરફ નજર ફેંકી તેમ કરતાં અગ્રે એક માર્ગ-કૂપ તેના જોવામાં આવ્યો. જિનેશ્વરનું મનમા ધ્યાન ધરીને સુપાત્ર-દાનનુ અનુમોદન કરતી તેણે તે કૂપ (કુવા)માં ઝંપાપાત કર્યો. શુભ અધ્યવસાયપૂર્વક મરણ પામીને તે સૌધર્મ કલ્પથી ચાર યોજન નીચે આવેલા કોહણક વિમાનમા અંબિકા નામની મહદ્વિદ્યા દેવી તરીકે ઉત્પન્ન થઈ. એ વિમાનનું નામ ‘કોહણકી’ હોવાથી એને કોહણકી પણ કહેવામા આવે છે સોમભદ્રે પોતાની પત્ની મહા-સતીને કૂવામા પડેલી જોઈને પોતે પણ તેમાં પડતું મેલ્યું. તે પણ મરીને તે વિમાનમાં આભિ-યોગિક દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થયો. પોતાના કર્માનુસાર સિદ્ધરૂપ વિકુર્વાંને તે અંબિકા દેવીનો વાહન થઈ રહ્યો (આ સબધમા મત-ભેદ છે, કેમકે કેટલાક કહે છે કે રૈવત (ગિરનાર) ગિરિ ઉપરથી અંબિકાએ ઝપલાવ્યું હતું અને તેની પાછળ તેના પતિએ પણ તેમ કંચું હતું).

આ ભગવતી અંબિકા દેવીને ચાર હાથ છે. તે જમણા બે હાથમાં આંબાની લટકતી ડાળ અને યાશ ધારણ કરે છે, ન્યારે ડાબા બે હાથમા પુત્ર અને અકુશ રાખે છે. તેના શરીરનો વર્ણ તપાવેલા સુવર્ણના જેવો છે વળી તે નેમિનાથની શાસન-દેવી થઈને ગિરનાર ગિરિના શિખર ઉપર વસે છે સુકુટ, કુણ્ડળ, મોતીનો હાર, રત્નના ડંકણ, ઝાંઝર ઇત્યાદિ આભૂષણોથી વિભૂષિત તે દેવી સમ્યક્-દષ્ટિઓના મનોરથોને પૂર્ણ કરે છે, વિદ્ય-સમુદાયનો વિનાશ કરે છે અને વળી મત્ર-મહાલોકિકનુ આરોહણ કરીને ભવ્ય પ્રાણીઓને તે અનેક પ્રકારની ઋદ્ધિ તેમજ સિદ્ધિ સમર્પે છે એના પ્રભાવથી ભૂત, પિશાચ, શાકિની તેમજ હુદ્દ ગ્રહ ઉપદ્રવ કરી શક્તા નથી એટલુજ નહિ, પણ પુત્ર, પત્ની, મિત્ર, ધન, ધાન્ય અને રાત્ય-લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે. અંબિકા દેવીના મન્ત્રો મૂળમા આપ્યા સુજબ છે (શુદ્ધ પ્રત ન મળવાથી તેમજ આભ્યાય ન હોવાથી મત્રનો ઉદ્ધાર કર્યો નથી)

આ પ્રમાણે બીજા પણ અંબિકા દેવીના મત્રો છે અને તે પણ આત્મ-રક્ષા તથા પર-રક્ષા કરવામા સમર્થ છે તેમજ સ્મરણ કરવા લાયક છે તેમજ માર્ગમા શાન્તિદાયક છે એ મન્ત્રો તેમજ મણ્ડલો અન્થ-ગૌરવના ભયથી અત્ર આપ્યા નથી, પરતુ તે શુરુસુખથી જાણી લેવા. આ અંબિકાદેવીકલ્પને સ્થર ચિત્તપૂર્વક વાચનારાના તેમજ સાભળનારાના મનો-રથો પૂર્ણ થાય છે.

અંબિકાદેવીકલ્પ સમાપ્ત.

२३ श्रीपार्ष्णिजिनस्तुतयः

अथ श्रीपार्ष्णिजायाय प्रणामः—

नमामि जिन'पार्ष्ण' ! ते शमितविग्रह विग्रहं
 महानिघनमेरुके वरद ! शान्त ! कृत्स्नापितम् ।
 शुभैस्त्रिभुवनभियाः सुरधरेरनीचैस्तरा—
 महानिघनमेरुकेऽवरदशान्तकृत् । ज्ञापितम् ॥ ८९ ॥
 —शुष्पी

टीका

ते-स्य विग्रहं नमामि । शर्म नीता विग्रहाः-कृत्वा येन वत् । महास्तो त्रिषु-
 समारोहपरिणाहा नमेरुको-बृहद्विशेषा यत्र तस्मिन् । मरोः के-शिरसि । महानर्षो-हानिर-
 हिता घना यत्र तस्मिन् ज्ञापितम् । के ! सुरधरो-शुष्पैः । अनीचैस्तराम् । त्रिजगत्प्रभवा
 शुभैः-शुष्पैः आपितं-उत्थम् । अवर-अधोभवा दशा-अथस्या तस्या अर्धं करोतीति
 कृत् तस्यामन्त्रणम् ॥ ८९ ॥

अन्वयः

(हे) त्रिज-पार्ष्ण' ! वरद ! शान्त ! कृत्स्न ! अ-वर-दशा-अर्ध-कृत् ! ते शमित-विग्रहं, मरु-
 विघ्न-नमेरुके, अ-शान्ति-घन मेरु-के अ-नीचै-तरां सुर-धरो ज्ञापितं, त्रि-भुवन-भिया शुष्पै
 आपितं विग्रहं नमामि ।

श्लो-वार्थ

पार्ष्ण=पार्ष्ण (नम), अनीचश्च तीक्ष्ण
 जिनपार्ष्ण = हे पार्ष्ण जिन ।
 ते (सु शुष्प) = उत्थम् ।
 विग्रह = अर्ध, अर्धम् ।
 शमितविग्रहं = शान्त वरद । अर्ध अनीचै त्रिज
 विग्रहं (सु विग्रह) = हे मेरु शरीरम् ।
 विघ्न = अनी चैषां, अर्धम् अथ अनी चैष तः ।
 अनेकमेव अर्धं अथ, दिग् वृक्ष
 महानिघनमेरुके = अर्धं त्रिज । अनी चै वृक्षे अने
 त्रिज अथ ।
 वरद ! (सु वरद) = हे परम देवता ।
 शान्त ! (सु शान्त) = हे शान्त !
 कृत्स्न ! (सु कृत्स्न) = हे संपूर्ण !
 ज्ञापितं (सु ज्ञापित) = प्राप्त वरद ।

शुष्पैः (सु शुष्प) = शुष्पैः वने
 त्रि-भुवन-
 त्रिभुवनभिया = अनीचै अनी चै-
 सुरधरो (सु सुरधरो) = अर्धो देव
 अनीचैस्तराम्
 शान्ति-
 अ-अर्ध-
 महानिघनमेरुके = अनीचै शान्त के अथ अने त्रि
 अनी चै वृक्षे अथ ।
 दशा-अर्ध-
 अवरदशान्तकृत् = अनी चै अवरदशे अर्धं अथ
 -वरा ।
 ज्ञापितं (सु ज्ञापित) = प्राप्त वरद ।

अन्वयः

(हे) जन ! चेत् (त्व) शिव-स्पृह (असि), (तर्हि) हरेः अपि अ-शक्य-नुतिकं, भव-अद्रि-निर्दारणे स्वरु-उपमा, अ-लङ्घनं, रे-र, नयैः चितं, अमल, घनं, किन्नरैः मनसि अञ्चित इति-स्वरूपं जिन-पते. मतं किं न मनसि ? ।

शब्दार्थ

अशक्य=असम्भवित.
 नुति=स्तुति
 अशक्यनुतिकं=असम्भवित छे स्तुति जेनी जेवा
 हरेः (मू० हरि)=छन्दने.
 निर्दारण=वेदवु.
 भवाद्रिनिर्दारणे=संसाररूप पर्वतने वेदवागा
 स्वरु=छन्दनु वज्र
 उपमा=उपमान, सरभापयु
 स्वरूपमं=छन्दना वज्रनी उपमा छे जेने जेवा
 लङ्घन=ओणयु ते.
 अलङ्घनं=अलघनीय
 मनसि (मू० मनस्)=चित्तगा, मनगा
 किन्नरैः (मू० किन्नर)=किन्नरौ वडे
 अञ्चितं (मू० अचित)=पूजित
 नयैः (मू० नय)=नयो वडे

पति=स्वामी, नाथ
 जिनपते. (मू० जिनपति)=जिनेश्वरना
 जन ! (मू० जन)=हे लोक !
 स्पृहा=छन्दना, अखिलापा
 शिवस्पृहः=भोक्षनी अखिलापा छे जेने जेवो
 चेत्=ने
 स्वरूप=स्वभाव.
 इतिस्वरूप=आ प्रमाणेतु स्वरूप छे जेनु जेवा
 मनसि (धा० मन्)=तु अभ्यास करे छे
 कि=केम.
 रे=वक्ष्मी
 रा=आपयु
 रर (मू० रर)=वक्ष्मीने समर्पणु करनारा
 चितं (धा० चि)=व्याप्त

श्लोकार्थ

जैन सिद्धान्तं स्वयं—

“ हे मानव ! जे तु भोक्षनी अखिलापा राभतो होय, तो छन्दने पशु अशक्य छे स्तुति (करवी) जेनी जेवा, वणी संसाररूप पर्वततुं निर्दारणु करवामां छन्दना वज्रना समान, तथा वणी (कुवादीज्याने पशु) अलघनीय, लक्ष्मीने समर्पणु करनारा, (नैगम आदि विविध) नयो वडे व्याप्त, (परस्पर विरोधादि दोषो नहि होवाने लीधे) निर्मल, (प्रत्यक्षादि प्रमाणो वडे) गहन तेमज वणी किन्नरौ वडे मनमां वन्दन करयेला जेवा स्वयंवाणा जिनेश्वरना सिद्धान्तनो तु केम अभ्यास करतो नथी ? ”—८१

५ ५ ५ ५

यक्षराजस्य स्तुतिः—

जिनार्चनरतः श्रितो मदकलं न तुल्यस्यदं

द्विपं न मनसा धने रतिसमानयक्षीजनः ।

जयत्यखिलयक्षराट् प्रथितकीर्तिरत्युन्नमद्-

विपन्नमनसाधनैरतिसमानयक्षीजनः ॥ ९२ ॥ २३ ॥

—पृथ्वीः

श्लोकार्थ

महाविश्वविद्यालय
 जय-शुभ
 सुखीयसममहर्षि-शुभ-सुखीय ४/४महाप ३
 अने जेवी
 सुखीयसममहर्षि-शुभ-सुखीय ४/४महाप ३
 विद्या (४ श्लोक)-विद्याकारी ३/३महाप ३
 शुभस्यजनका-शुभ-सुखीय ४/४महाप ३
 इति (४ श्लोक)-अथ ३/३
 पताका-३/३ ४/४
 इतिपत्रा-३/३ ४/४ ३/३ ४/४
 इतिपत्रा-३/३ ४/४ ३/३ ४/४

विद्येन्द्रवरणेन्द्रा-मि-३/३ ४/४ ३/३ ४/४
 मक्तिरनु (४ श्लोक)-मि-३/३ ४/४ ३/३ ४/४
 इति (४ श्लोक)-३/३ ४/४ ३/३ ४/४
 आशु-३/३ ४/४ ३/३ ४/४
 कामि-३/३ ४/४ ३/३ ४/४
 मध्यमकामि-३/३ ४/४ ३/३ ४/४
 इति (४ श्लोक)-३/३ ४/४ ३/३ ४/४
 इति (४ श्लोक)-३/३ ४/४ ३/३ ४/४

श्लोकार्थ

विनमत्स्वरूपम्—

‘ आस यथा ३ अजुश, इतिपत्रा-३/३ ४/४ ३/३ ४/४
 इति रीते रससु ३/३ ४/४ ३/३ ४/४
 (अर्थात् आन-३/३) वाणी जेवी, अने वणी (जेवी इतिने ये) ३/३ ४/४ ३/३ ४/४
 तस यथेवाने द्वितकारी तेमव सुखीयित पंथावाणी जेवी तेमव वणी ३/३ ४/४ ३/३ ४/४
 वशिष्ठी जेवी वशिष्ठी (३ श्लोक) तमने) सद्य शीघ्र सभर्षो ”—६

विनमत्स्वरूपम्—

अज्ञाप्यनुतिकं हरेरपि भवात्रिनिर्घा(र्दा)रणे

स्वरूपममलङ्घनं मनसि किञ्चरैरचितम् ।

नयैर्जिनपतेर्मतं जन ! शिषस्यूहश्चेदिति-

स्वरूपममलं घन मनसि किं न रैर चितम् ? ॥ ११ ॥

-शुभ

टीका

हे जन ! शिषस्यूहश्चेत् त्वमसि सतो विनमत् किं न मनसि ?—किं नाम्यस(स्व)-
 ति ? । हरेरपि-इन्द्रस्यापि अज्ञाप्या मुक्ति-स्तुतिर्यस्य सत् । अत्रानिर्घा(र्दा)रणे-
 द्वावप्ये । स्वरूपम-मखोपमम् । नैव लङ्घितुं शक्यते परवादिभिः त्वत्कल्पम् । मवसि कि-
 ञ्चरैर्भ्यश्चरिभ्योपैरचितम् । नयैश्चितं-आप्तम् । इतित्वरूपं यस्य अनन्तरोक्त्यर्प-
 गुणितं प्रथमादिभिः रा-द्रव्यं त्वं वदतीति रैरम् ॥ ११ ॥

છે [અથવા વિસ્તાર પામ્યો છે] યશ જનો એવો તેમજ અતિક્રમણ કર્યું છે સમાન (દેવોતું), અનીતિઓતું અને અન્યકત શબ્દતું જણે એવો સમસ્ત યક્ષનો રાજ વિજયી વર્તે છે.”—૯૨

સ્પષ્ટીકરણ

યક્ષરાજતું સ્વરૂપ—

આ યક્ષરાજ કઇ શ્રીપાર્શ્વનાથના શાસન-દેવ હોય તેમ લાગતું નથી. કેમકે તે યક્ષને તો પાર્શ્વ અથવા વામનના નામથી ઓળખવામાં આવે છે અને તેનું વાહન તો કૂર્મ (કાચળો) છે. અન્ય કોઇ તીર્થંકરના યક્ષના સળધી અત્ર સ્તુતિ કરવામાં આવી હોય, એ વાત તો ણનવા ભેગ નથી. તો પછી સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકાના ૭૬મા પદની કવિવર ધનપાલ પ્રમુખ વિદ્વાનોએ લખેલી ટીકાતુસાર આ યક્ષરાજતું નામ 'કપર્દી' હોતું ભેઇએ.

આજ્ઞા=આદેશ
 અનન્તાઈ=અનન્ત છે આજ્ઞાઓ જેની એવા.
 પવ્ન=આ પ્રકારે
 વદતિ (ધાં વદ્)=કહે છે
 અનર્થ=અવિવિધમાન છે પાપ જેને વિષે એવા, પાપ-
 રહિત
 માસુરાણા (મૂં માસુર)=દેહીપ્રમાન
 સુરાણાં (મૂં સુર)=દેવતાઓનો.

પાતા (મૂં પાત્)=પાવક.
 પાતાત્ (ધાં પા)=રક્ષણ કરો
 વીરઃ (મૂં વીર)=વીર (ભગવાન)
 મલિન=મેઠું
 ધ્યાનિતા=જ્ઞાનિપણુ.
 કૃતતતમલિનધ્યાનિતાન્તં=કર્ષો છે વિસ્તારવાળા તે-
 મજ મલિન જ્ઞાનીપણુનો નાશ જેમા એવી રીતે.
 નિતાન્તં=અસન્ત

શ્લોકાર્થ

શ્રીવીરપ્રભુની સ્તુતિ—

“ મોક્ષ (મેળવવામાં સાધનભૂત એવા) સરલ તેમજ મહાન્ ગુણોના સમુદાય-
 રૂપ, વર્ણી અનન્ત છે આજ્ઞા જેની એવા (અર્થાત્ શ્રદ્ધા કરવા યોગ્ય અનન્ત પદાર્થોતું
 જ્ઞાન કરાવનારા) તેમજ પાપ-રહિત એવા તને નમસ્કાર કરવાથી, ઉત્પન્ન થયેા છે
 હર્ષ જેને એવો નમન કરનારો (પ્રાણી) પાપરૂપ વેગને વિષે ઉત્પન્ન થયેલા તેમજ
 અત્યંત ભયનો વિસ્તાર કરનારા એવા રોગોતુ સ્થાન થતો નથી, એમ જેને ઉદ્દેશીને
 દેહીપ્રમાન દેવોનો પાલક બોલે છે, તે 'વીર (ભગવાન) વિસ્તારવાળા મલિન જ્ઞાનીપ-
 ણુનો નાશ કરવા પૂર્વક (હે ભવ્યો! તમારૂં) અસન્ત રક્ષણ કરો. ”—૯૩

સ્પષ્ટીકરણ

પદ-મીમાંસા—

આ તેમજ ત્યાર પછીના ત્રણ પદો સાધારણ રીતે મોટા ગણાતાં અને આ કાવ્યનાં
 ધીબ પદોની અપેક્ષાએ તો સૌથી મોટા ગણી શકાય તેવા 'સગ્ધરા' વૃત્તમા રચાયેલા છે. આ
 વૃત્તનુ લક્ષણ એ છે કે—

“ ચત્વારો યત્ર વર્ણાઃ પ્રથમમલઘવઃ પઞ્ચકઃ સત્તમોઽપિ
 દ્વૌ તદ્વત્ પોઙ્ગાદ્યૌ મૃગમદસુદિતે ! પોઙ્ગાન્ત્યૌ તથાઽન્ત્યૌ ।
 રમ્માસ્તમ્મોઽકાન્તે ! મુનિમુનિમુનિમિર્દ્દ્યતે ચેદ્ વિરામો
 વાલે ! વન્દ્યૈઃ કવીન્દ્રૈઃ સુતનુ ! નિગદિતા સ્ગધરા સા પ્રસિદ્ધા ॥ ”

—શ્રુત ૦ શ્લોક ૪૨

આ ઉપરથી જેઠ શકાય છે કે—હે કરતૂરીની સુવાસથી પ્રસન્ન થયેલી (પ્રમદા)! જે
 વૃત્તમાં પ્રથમના ચાર વર્ણો તેમજ છઠ્ઠા અને સાતમા વર્ણો અને તેવી રીતે સોળમાની પૂર્વેના
 બે (અર્થાત્ ચૌદમા અને પંદરમા) વર્ણો તથા સોળમાની પછીના બે (અર્થાત્ સત્તરમા અને
 અઠારમા) વર્ણો તેમજ છેવટના બે (અર્થાત્ વીસમા અને એકવીસમા) વર્ણો હીર્ય હોય અને
 જે તેમા હે કદલીના સ્તમ્બના સમાન બધાવાળી (તરૂણી)! સાતમે, ચૌદમે અને એકવીસમે
 અક્ષરે યતિ યાને વિશ્રામ-સ્થાન હોય, તો હે બાલા! હે સુન્દરી! તે વૃત્તને પૂર્વનીય કવિરાજે
 'સગ્ધરા' એવા પ્રસિદ્ધ નામથી ઓળખાવે છે.

૧ આ પ્રભુના હૃક ચરિત્ર માટે જુઓ વીર-ભક્તામર, તથા સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા (પૃષ્ઠ ૨૮

१४ श्रीपीरजिनस्तुतयः

अथ श्रीवीरनाथस्य स्तुतिः—

न त्वा नत्वाऽपवर्गप्रगुणगुरुगुणघ्रातमुञ्जतमुद् मू-
रहोरहोभयानां भवति घनमयाभोगदानां गदानाम् ।

नन्ताऽनन्ताक्षमेवं वदति यमचनं भासुराणां सुराणां

पाता पातात् स 'वीर' कृतततमलिनज्ञानितान्तं नितान्तम् ॥१३॥

-सम्प (७, ५, ७)

टीका

स वीरः पातात् । भासुराणां सुराणां पाता-इ-द्रो यं वीरं एवं वदति । कर्षं ।
त्वा-भयस्तं नत्वा नन्ता-नञ्जनीला पुरुषः गदानां-रोगाणां मू-अपस्वानं न भवति ।
अपवर्गं प्रति ऋञ्जनां गुरुगुणानां प्रातो पत्य तम् । वञ्जता मुद्-इषो यस्य सः, मन्ता-
क्षेपणम् । अंहा-पापं तस्य रंहे-वेगस्त्रस्मिन् भयानां-उत्पन्नानाम् । घनमयस्याभोगो-सि
क्षारः सं वदतीति घंवाः वेपाम् । अनन्ता आद्या यस्य स तम् । कृतकृतमलिनज्ञानि
तापाः अन्तः-पर्यन्तो पस्मिन् क्षणे तत् क्रियाविशेषम् ॥ १३ ॥

अन्वयः

अपवर्ग-प्रगुण-गुरु-गुण-घ्रातं मन्त-आवं अन्-अर्षं त्वा कत्वा वञ्जत-मुद् वन्ता अंहा-
रंहे-मयानां घन-मय-आभोग-दानां गदानां मू न भवति एवं वं (वीरं) भासुरार्थं सुरार्थं
पाता वदति स 'वीर' कृत-तत मलिन-ज्ञानिता-अन्तं नितान्तं पातात् ।

श्लोकार्थे

<p>त्वा (५ सुप्) = वने प्रगुण = मन्त्रोपायार्थं, स३६ घ्रात = मन्त्र अपवर्गप्रगुणगुरुगुणघ्रातं = शेष प्रति स३६ वेपन् मदान् मेषं मुक्तेन स३६ वञ्जत (वा ५) = वृत्तयः स३६ मुद् = वं वञ्जतमुद् = वृत्तयः स३६ मू (५ सु) = मन्त्र क्षति</p>	<p>रंहे = मेष मू = वृत्तयः अंहा-रहोमयानां = मन्त्रोपायार्थं मेषानि वृत्तयः स३६ आभोग-मन्त्रोपाय घनमयामोगदानां = घनमयं अन्तं नितान्तं भासुरं पाता मदानां (मू म) = वृत्तयः वन्ता (व म्) = मन्त्र स३६ मन्त्रोपायार्थं मू, स३६</p>
--	---

તે પૂર્વે આત્મા સ્વપ્રદેશમાથી પોતાના ચતાઠિકાળના શત્રુરૂપ જ્ઞાનાવરણીય કર્મને સદાને માટે દેશવટો દે છે અને આ પ્રમાણે આ શત્રુ દેશપાર થતા આત્મા સર્વજ્ઞ બને છે.

આ ઉપરથી તો જેમ સૂચન થાય છે કે કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા બાદ મતિજ્ઞાનાઠિક ચાર જ્ઞાનોનો સદ્ભાવ સભવતો નથી. આ વાતને વાચકવર્ય શ્રીઉમાસ્વામિ પશુ ટેકો આપે છે, કેમકે તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્રના પ્રથમ અધ્યાયના ૩૧મા સૂત્ર દ્વારા તેઓ કહે છે કે—

“एकादीनि भाज्यानि युगपदेकसिद्धा चतुर्भ्यः”

આ સંબંધમાં મત-ભેદ ભેવામા આવે છે અને તે એ છે કે જેમ સૂર્યનો પ્રકાશ થતાં તારા નક્ષત્રાઠિકની પ્રભા તેમાં સમાઈ જાય છે, પરંતુ તેથી કંઈ તેનો નાશ થયેલો ગણાય નહિ, તેવી રીતે ચાથવા તો જેમ સર્વજ્ઞ થયા બાદ પાચ દ્રવ્યેન્દ્રિયો રહેવા છતાં પશુ જેમ સર્વજ્ઞ ભાવેન્દ્રિયથી સર્વ કાર્ય કરે છે તેમ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા બાદ પશુ ષાકીના ચાર જ્ઞાનો સભવે છે; પછી ભલે તે અકિંચિત્કર રહે.

જો કે આ પ્રમાણે વિચાર કરતાં પાંચે જ્ઞાનોનો સદ્ભાવ સંભવી શકે છે છતાં પશુ એ ભૂલી જવું જોઈએ નહિ કે ક્ષાયિકભાવમા વિચરનારા સર્વજ્ઞને ક્ષાયોપશમિક ભાવથી ઉત્પન્ન થતા જ્ઞાનો કેમ સભવે એ પ્રશ્ન જેવો ને તેવોજ ખડો રહે છે તેનું શું?

આ સંબંધમા અત્ર વિશેષ ઉઠાપોહ ન કરતા તેના જિજ્ઞાસુને ઉપર્યુક્તા સૂત્ર ઉપરના ભાષ્ય અને ટીકા તેમજ વિશેષાવશ્યક વિગેરે ગ્રન્થો તરફ દૃષ્ટિપાત કરવા ભલામણ કરવામાં આવે છે.

५ ५ ५ ५

જિનેશ્વરાણાં સ્તુતિ:—

येऽमेये मेरुमूर्धन्यतुलफलविधासत्तरूपात्तरूपाः

सस्रुः सस्रुत्यजीर्यदृष्टपदि सुरजलैः प्रास्तमोहास्तमोहाः ।

जातौ जातौजसस्ते द्युतिचितिजितसत्कुन्ददन्ता ददन्ता-

मध्यामध्यानगम्याः प्रशममिह जिनाः पापदानां पदानाम् ॥ १४ ॥

—सगू०

ટીકા

ये जिना जातौ-जन्मनि मेरुमूर्धनि सुरजलैः सस्रुः-स्रपितवन्तः । पापदानां पदानां-स्थानानां प्रशमं ददतु-प्रयच्छन्तु । अमेये-निष्प्रमाणे । किंभूता जिनाः ? अतुलफलानां विधानं विधा तस्यां सत्तरूपां-शोभनतरूपां सवन्धि उपात्तं-प्राप्तं रूपं यैस्ते । सस्रुत्यो-जलैः प्रस्रवणाः अजीर्यन्त्यः प्रत्यग्राः दृष्टपदः-शिला यस्मिन् मेरौ । प्रास्तो मोहो यैस्ते । तमो जहति ये ते तमोहाः । जातं ओजो-बलं येषां ते । द्युतेः चितिः (द्युति०)

આ જોઈનીય જાણના સમવૃત્તમાં મ દ, મ જ વ વ અને વ જોમ સાત વજો છે. આથી કરીને તો જોનું લક્ષણ વૃત્તરવાકરમાં જોમ પદ્ય બંધવામાં આન્યુ છે કે—

“ પ્રત્યેવાત્તં વયેવ ત્રિમુનિપતિપુતા કાવચવ કીર્તિતેવમ્ ”

આ સાત ખ્યાનમાં આવે તેટલા આઠે આ પદ્યના પ્રથમ અક્ષર વચ્ચે દર્શિવાત કરશે ઉચિત સમજાય છે

મ વ્ વા મ્ વ્ | વા પ મ્ વ્ | ગર ર શુ | વ શુ રા | શુ વ્ વ | વ શુ રૂ | વ શુ રૂ |

પદ્ય-વચ્ચાર—

આ પદ્યમાંના પ્રથમ અક્ષરમાં જોમ પ્રથમતા છે. અક્ષરોની તેમજ અન્યત્ર વધુ અક્ષરોની પુનઃવૃત્તિ દર્શિ-જોબર થાય છે તે દર્શિત વાકીનાં અક્ષરો પૈકી પદ્ય જોઈ સમજાય છે. સિદ્ધિમાં આ પછીનાં ત્રણ પદ્યે પદ્ય આ પ્રકારના સપ્તઅક્ષરથી સોલે છે એ સાત ભૂતવા જેવી તથી

સ્પષ્ટીકરણ

મહિન જ્ઞાન—

આ પદ્યમાં ‘મહિન જ્ઞાનીવજ્ઞાનો નાસ’ જોમ જે ઉદ્દેશ કરવામાં આવ્યો છે તેમાં મહિન જ્ઞાનથી શુ સમજવું જોવો પ્રસ ઉચ્ચિત થાય છે. આ પ્રમનો ઉત્તર જે રીતે સમજી શકે છે, કેમકે જોઈ તો મહિન જ્ઞાનનો જર્મ જ્ઞાન થાય છે અને બીજો જર્મ ‘જ્ઞાનજ્ઞાન’ જ્ઞાન થાય છે. તેમાં જ્ઞાનના ત્રણ પ્રકારો છે—(૧) મહાજ્ઞાન, (૨) મુલાજ્ઞાન અને (૩) નિભજ્ઞાન. સામન્ય રીતે જોવો કોઈ સહારી હવ નથી કે જેને મતિ અને મુત ન હોય. જ્ઞાન અને મુત જ્ઞાનો પરત્વેની વિપરીતતા તે મહાજ્ઞાન અને મુલાજ્ઞાન કહેવાય છે. ‘અભિજ્ઞાન’ને જ્ઞાન પ્રકાર તે નિભજ્ઞાન છે એ ખ્યાનમાં રાખવું કે સમજાવ પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં મુખ્ય જ્ઞાન તે ખર્જ જ્ઞાન નથી પણ તેને સામકાર જ્ઞાન કહે છે.

મહિન જ્ઞાનનો જર્મ જ્ઞાનજ્ઞાન જ્ઞાન (અર્થાત્ વધારમાં વધારે વારમાં ‘સુવસ્થાન’ સુધી આકૃષ્ટ કરેલાનું નક્કિ કે જે સુવસ્થાનથી આમત્ર વર્ધિલાનું જ્ઞાન) જોમ કરવાથી એ સમજા સમજાય છે કે મહિન જ્ઞાનથી મતિ-જ્ઞાન, મુત-જ્ઞાન, અભિ-જ્ઞાન અને મનાર્થવ-જ્ઞાન સમજાઈ, કેમકે આ જ્ઞાનોનો પ્રાદુર્ભાવ જ્ઞાનાવસ્થાથી કર્મના સુયોગતાથી નક્કિ કે જ્ઞાનવિત્તક સુધી થતો હોવાથી તે જ્ઞાનવાળી હવ જ્ઞાનાવસ્થાથી કર્મથી મતથી મુખ્ય હોવાને લીધે તેનું જ્ઞાન મહિન છે. નિર્મલ જ્ઞાન તો કેવલજ્ઞાન જ છે, કેમકે તે જ્ઞાન પ્રાપ્ત થય

૧ કારવડીસિ ઉજ્જ-કર્મોધિતીવતે કલ્પિ સિદ્ધીસિ કલ્પકા |
 ૨ નરકમાં પદ્ય તેટલાં હાનોને મુદ્ધ અભિજ્ઞાન હોય શો છે અને આ કરીયા ઉજ્જન લગત જે લીલકસિ પટેલી, બીલ કે બીલ નરકમાં (આ સિવાયની બાકીની કાર નરકમાં આજરેવ અને લીલક વડી ઉપવ જ્ઞાન હવ હોય શો નક્કિ) હોય, તેને તો લાગુ પડે છે.
 ૩ સુવસ્થાન એ જેનેને પરિભરિક હવ છે. સુવસ્થાન એટલે જ્ઞાનિક સુજ્ઞેવ સિદ્ધતું જ્ઞાન. આનો સિદ્ધક કથલા થાય છે. અત્યારે સંપૂર્ણ સિદ્ધક જોઈને સ્થાનો થાય છે. આ જ્ઞાન-સ્થાનો મહિની મતિ જ્ઞાને મીમાન્સા સ્વરોધારજ્ઞાન સુવસ્થાન-કથારીક, મીહરિભાદરુપીત્ત હોય દર્શિવૃત્તવ્ય, મીનિનવનિજ્ઞાનજ્ઞાન હોય પ્રાપ્ત અને મીનિજ્ઞાન-સુરિપ્ત પ્રવચન-સાધીકાર.

जिनवचनविचारः—

दोषो दोषोरुसिन्धुप्रतरणविधिषु न्यायशस्या यशस्याः

प्रादुः प्रादुष्कृतार्थाः कृतनतिषु जयं सम्पराये परा ये ।

ते शान्तेशां नखांशुच्छुरितसुरशिरोराजिनानाजिनाना-

मारामा राद्धिलक्ष्म्या वचनविधिलवा वो दिशन्तां दिशं ताम् ९५

—सग०

टीका

वो—युष्मभ्यं वचनविधिलवा दिशं—अवस्थां ददताम् । दोषा एव उरुसिन्धुः—बृह-
न्नदी तस्याः प्रतरणविधयस्तेषु दोषो—वाहवो ये, वचनविधिलवविशेषणम् । न्यायेन
शस्याः—स्तुत्याः । यशसि हिता यशस्या ये । कृता नतिर्यैस्ते तेषु । प्रादुः—धृतवन्तो वे ।
कं ? जयम् । क्व ? सम्पराये—सङ्ग्रामे । प्रादुष्कृताः—प्रकाशीकृताः अर्था यैस्ते । पराः—प्रधा-
ना ये । शान्ता ईशा—जिनादयो यस्यां दिशि सा ताम् । नखानां अंशवो—दीप्तयस्तैः छुरि-
ताः—चिताः सुरशिरोराजयः—पङ्क्तयो यैस्ते एवंविधाश्च नानाजिनाश्च तेषाम् । वचनविधि-
लवाः निर्वृत्तिलक्ष्म्या आरामा इत्यर्थः ॥ ९५ ॥

अन्वयः

ये दोष-उरु-सिन्धु-प्रतरण-विधिषु दोषः, न्याय-शस्याः, यशस्याः, कृत-नतिषु सम्पराये जयं
प्रादुः, ते प्रादुष्कृत-अर्थाः पराः राद्धि-लक्ष्म्या. आरामा, नख-अंशु-छुरित-सुर-शिरस्-राजि-
नाना-जिनानां वचन-विधि-लवा. वः तां शान्त-ईशां दिशं दिशन्ताम् ।

शुद्धार्थ

दोषः (मू० दोष्)=दस्तो.

सिन्धु=नदी

प्रतरण=तरणु ते

विधि=क्रिया

दोषोरुसिन्धुप्रतरणविधिषु=अपराधरूपी
नदीने तरी नवानी क्रियामां.

न्याय=न्याय, नीति.

न्यायशस्या.=न्याये करीने प्रशसा-पात्र

यशस्याः (मू० यशस्य)=कीर्तिना साधनरूप

प्रादुः (घा० वा)=धारणु कथां

प्रादुष्कृत (घा० कृ)=प्रकाशित करेद

अर्थ=पदार्थ

विशाण

प्रादुष्कृतार्थाः=प्रकाशित कथां छे पदार्थों नेमले जेवा.

कृतनतिषु (मू० कृतनति)=कथों छे प्रबुध नेमले
जेवाने विषे

जयं (मू० जय)=विजयने, कृतोदने.

सम्पराये (मू० सम्पराय)=संग्रामने विषे.

पराः (मू० पर)=उत्तम

शान्त (घा० शम्)=शांत

ईशा=धर्मर, तीर्थकर.

शान्तेशां=शान्त छे धर्मरों नयां ते.

अंशु=उडिरणु

छुरित=त्याप्त.

शिरस्=शीर्ष. म० म०

પુતિષિલ્યા દન્તાનાં ઇંબન્ધિમ્યા ચિતામિ સસ્કુન્વામિ યર્વન્તસ્તઃ । અધ્યામ્-સપ્ત ચ તદ્
ધ્યામ્ ચ તેન ગમ્યા-ગમનીયા યે તે ॥ ૧૪ ॥

અન્યથા :

યે જાતી જ-મેયે જ-શુતિ-જ-વીર્ય-રૂપસિ મૈઠ-શૂર્પણિ છુત-જલો સજ્જ, તે જનુષ-જનુ-
વિષા-સજ્-સજ્-જપાત જપા, પ્રાસ-મોહા, તમસ્-હા, જાત-ઓજસ, પુતિ-વિતિ-વિત-સજ્-
જનુ-દન્તા અધ્યામ-ધ્યામ-ગમ્યા ચિતા પાપહાર્તાં પદ્મતાં પ્રથમ્ દ્વઃ વદન્તામ્ ।

શબ્દાર્થ

અમયે (મૂ અમેય) = આપ-રહિત અર્થત મોહ
મેઠશૂર્પણિ = મેઠના શિખર ઉપર
વિષા = નિષા
જપાત (જા જા) = પ્રાસ કરેલ, મેઠનેલ
જનુષજનુવિષાસજ્જપાતજપા = જનુષમ ક્ષુબ્ધિ નિ-
ધાન કરનારો ઉત્તમ વૃક્ષ સનેધી પ્રાસ કર્યું છે
કૃપ એમણે એલ
સજ્જા (જા જા) = જાન કર્યું.
શુતિ = અર્ચું તે.
અવીર્ય = અધિ અવર્ધિ મરેલા
રૂપ = રૂપ
સક્તુલાવીર્યરૂપસિ = જનના શિષ વડે નથી જનાઈ
મરેલા પ્રવરી એને વિષે એલ
છુતજલો = રેવજ જલો વડે
પ્રાસ (જા જા) = પ્રાસ કરી દીધેલ
પ્રાસમોહા = પ્રાસ કરી દીધે છે મોહ એમણે એલ

તમોહા (મૂ તમોહ) = અધારને નહ અનુભવ
જાતી (મૂ જાતી) = જા અને વિષ
જાત (જા જા) = કૃપવધ કરેલ
જાતીજસા = કૃપવધ કર્યું છે નહ એમને એલ
વિતિ = અપુષ્ટાવ, કલાપ
જનુ = વૃક્ષ
પુતિષિવિતિવિતસજ્જનુવદન્તા = એવ-જ સજ્જ કર્યું છે
કર્યું છે - સારા કુદને એણે એવ કાંતવ્યા
વદન્તામ્ (જા વદ) = જાણે
અધ્યામ = રૂપ
ધ્યામ = ધ્યાન, એક ધ્યાન
ગમ્ય = પ્રાપ્ત, મળી શકે તેલ
અધ્યામધ્યામગમ્યા = રૂપ ધ્યાન વડે પ્રાપ્ત
પ્રથમ્ (મૂ પ્રથમ) = પ્રથમ
પાપહાર્તાં (મૂ પાપ) = પાપ દેવારા, જાપ-જાપ
પદ્મતાં (મૂ વદ) = સ્નાનેની

શ્લોકાર્થ

વિનેશરોની સ્તુતિ—

“ એમણે આપ-રહિત તેમજ અસના કરવા વડે નથી જનાઈ મરેલા પ્રવરી એને
વિષે એવા મેઠ (પર્વત)ના શિખર ઉપર સુરોએ (લાવેલા) જલ વડે પોતાના અન્ન-સપ્તને
સ્નાન કર્યું, તે તીર્થકરો કે એમણે અનુષમ ક્ષુબ્ધિ અર્પણ કરનારા એવા ઉત્તમ વૃક્ષના કુદને
પ્રાસ કર્યું છે, તથા વળી એમણે મોહને પરસ્ત કર્યું છે તેમજ (અધ્યાનકૃપી) અધારને
નિષ્કથ કર્યું છે, તથા વળી એમણે (અનત વીર્યકૃપ) પરાક્રમ પ્રાપ્ત કર્યું છે, તેમજ એમણે
હતની કન્થિના કલાપ વડે ઉત્તમ કુદ (કુસુમો)ને (પણ) પરચ્ચિત કર્યું છે તેમજ
એઓ સપ્ત (અર્થાત્ હીનતા અથવા સ્થામતાથી રહિત એવા) ધ્યાન વડે લવણ છે,
તે, તીર્થપત્રીઓ પાપ-અનક સ્નાનોનો વિનાશ કરો ”—૬૪

शब्द-कोषः

अ

अंशु (पु०)=किरणु
 अंस (पु०)=भग्नो
 अंहति (स्त्री०)=दान
 अंहस् (न०)=पाप
 अक्ष (न०)=धन्द्रिय.
 अक्ष (पु०)=श्राक्ष
 अक्षम (वि०)=असमर्थ
 अखण्डित (वि०)=सपूर्णा
 अखिल (वि०)=सभस्त, सर्वे
 अग (पु०)=पर्यंत
 अगम (वि०)=दुर्गम
 अग्रिम (वि०)=पुष्य
 अघ (न०)=पाप
 अङ्कित (वि०)=वक्षित
 अङ्कुषा (पु०)=हाथीने कीक खलाववानी आंकड़.
 अङ्ग (न०)=देह
 अङ्घ्रि (पु०)=अरधु
 अचर (वि०)=स्थायर, स्थिर रहेनार
 अच्युता (स्त्री०)=अच्युता (विद्या-देवी).
 अज (वि०)=नम-रहित
 अजित (पु०)=जैनोना द्वितीय तीर्थंकर.
 अजित (वि०)=नहि छतेल
 अजिन (न०)=आभुं
 अजेय (वि०)=नहि छताय जेवो
 अञ्च (१०, २० गतिपूजनयो)=(१) न्यु, (२) पून्युं
 अञ्जन (न०)=काजण
 अञ्जसा (स०)=सत्वर, नलदी
 अट्या (स्त्री०)=गमन
 अति (स०)=(१) अतिशयवाचक अव्यय, (२)
 विद्वधनवाचक अव्यय
 अतिशय (पु०)=अधिकपार्शु
 अतीघ (स०)=अत्यत, घणुं
 अतुल (वि०)=पुष्कण.
 अन्न (स०)=आहोआ.

अदस् (स०)=ओ
 अद्रि (पु०)=पर्वत
 अधम (वि०)=नीच.
 अधिक (वि०)=अधिक
 अध्याम (वि०)=रय
 अनङ्ग (पु०)=कामदेव
 अनन्त (वि०)=पार विनाना
 अनन्तजित् (पु०)=जैनोना चौदमा तीर्थंकर.
 अनागस् (वि०)=अपराध विनानुं
 अनाविल (वि०)=निर्मण
 अनिशम् (स०)=सर्वदा
 अनु (स०)=योग्यतावाचक अव्यय.
 अनुत्तम (वि०)=सर्वोत्तम
 अनुपम (वि०)=असाधारण, निरूपम
 अनेक (वि०)=अेक करता वधारे
 अन्त (पु०)=(१) नाश, (२) छेडे.
 अन्तक (वि०)=विनाशक
 अन्तर (वि०)=आन्तरिक.
 अन्ध (वि०)=आधणो
 अन्वय (पु०)=सतति, प्रवाद
 अप् (स्त्री०)=नण
 अप (स०)=दूरवाचक अव्यय
 अपघन (पु०)=अवयव
 अपत्य (न०)=आणक
 अपर (वि०)=अन्य.
 अपवर्ण (पु०)=भौक्ष, निर्वाणु
 अपि (स०)=यसु
 अप्रतिचका (स्त्री०)=अप्रतियका (विद्या-देवी)
 अन्न (न०)=कमण
 अन्धि (पु०)=समुद्र.
 अभिद्रोह (पु०)=अपकार
 अभिनन्दन (पु०)=जैनोना चौथा तीर्थंकर
 अभिनन्दन (वि०)=आनद आपनार
 अभिषेक (पु०)=अक्षियेक
 अभ्यधिक (वि०)=सपार्शु

તત્પ્રવાર્ધાધિજમસૂત્રની સંબંધકારિકા અને શ્રીકૃષ્ણકેશવ પદ્મપુષ્પચરિત્ર), તેનો સ્વચ્છન્દ્ય ઉપરૂપ ત્રણ પ્રકારોમાં અંતર્ભાવ થઈ શકતો હોવાથી અત્ર તેનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે :

આ વાતની શ્રીમાન્ મત્રોવિજયજીએ સ્વેલી માર્ગદર્શિનિશિક્ષાનાં નિઃ-લિખિત રજો સાક્ષી પૂરે છે એટલું જ નહિ, પરંતુ તેના સ્વરૂપ ઉપર પણ પ્રકાશ પાડે છે.

“ શુભી ચ શુભવર્ગી ચ, શુભદેવી ચ સાશુભુ ।

શૂપ્તે અલ્પમુલકા-મધ્યમાપમહુરુપા ॥

તે ચ કારિકાસમ્યક્ત્વ-મિષ્ટાદર્શનમૂમયા ।

અતો દુષોઃ પ્રહર્યેવ ચર્તિત્વ્યં યથાવકમ્ ॥ ”

અર્થાત—(૧) શુભવાન, (૨) શુભાનુસંગી અને (૩) સાધુ જનોનાં શુભુદ્ય દેવી એવા ત્રણ પ્રકારના મનુષ્યો સ્પષ્ટ રીતે સ્વલગ્ન્ય છે આ ત્રણને ઉત્તમ ‘મધ્યમ અને ‘અધમ સમજવા વળી તેઓ વ્યારિત, સમ્બદ્ધ અને મિષ્ટાદર્શનની ભૂમિ ઉપર રહેલા છે (અર્થાત તેઓ અત્યંત મિષ્ટાદર્શનવાન, સમ્બદ્ધવધારી અને મિષ્ટાદર્શિ છે). જ્યારે વિવેકી અને પ્રથમવાને પ્રકારના પશુમાં વશાશક્તિ વગન કરવું (એટલે કે શુભ પ્રાપ્ત કરવા કમર કસવી અને વધી જાયોનાં શુભોત્તુ અત્યંતોદન તો અવગમ કરવું જ).

અન્વયઃ

યા તેજસા આઢ્યા વીત-નિષ્ઠે અતનિષ્ઠે શુક્લે પણ્ડિતે અ-સ્વણ્ડિતે સ્વં યાતે સિંહે (અવસ્થિતા) જલદે તડિત્ દ્વ ભાતિ, ચર-નલ્લૈઃ આસિં હેલયા અલ જયતિ, શુભ-કૃતૌ શુચ્-ક્લેશ-નાશં દિશતિ, સા ધીરા અતિ-ધીર-અપત્યા 'અમ્યા' આપત્ય વાચં મુદિત-સમ-પરાઙ્ઘ્ય-અધમં અપનીયાત્ !

શીખદાર્થ

સિંહે (મૂં સિંહ)=સિંહના ઉપર
 હેલયા (મૂં હેલા)=લીલાપૂર્વક.
 ચર=તીક્ષ્ણુ
 ચરનલ્લૈઃ=તીક્ષ્ણુ નખો વડે
 વીત (ધાં ઇ)=વિશેષત ગયેલ
 નિષ્ઠા=ક્લેશ
 વીતનિષ્ઠે=નષ્ટ થયો છે ક્લેશ જેનો એવી
 અતનિષ્ઠે (મૂં તનિષ્ઠ)=મોટા માપવાળા
 શુક્લે (મૂં શુક્લ)=શ્વેત, ધવલ.
 શુચ્=શીક
 ક્લેશ=ખેડ
 શુક્લેશનાશં=શીક અને ખેડના વિનાશને.
 દિશતિ (ધાં દિશ્)=આપે છે
 કૃતિ=કાર્ય
 શુભકૃતૌ=શુભ કાર્યમાં
 પણ્ડિતે (મૂં પણ્ડિત)=આણક.
 અસ્વણ્ડિતે (મૂં અસ્વણ્ડિત)=અખણ્ડિત
 સ્વં (મૂં સ્વ)=આકાશ.

યાતે (મૂં યાત)=ગયેલ
 તેજસા (મૂં તેજસ્)=તેજ વડે
 આઢ્યા (મૂં આઢ્ય)=યુક્ત, વિશિષ્ટ
 તડિત્=વીજળી
 જલદે (મૂં જલદ)=મેઘને વિષે.
 ભાતિ (ધાં ભા)=શોભે છે
 ધીરા (મૂં ધીર)=ખળવાળી
 અપત્ય=ખાળક
 અતિધીરાપત્યા=અત્યંત ધીર છે ખાળક જેનાં એવી.
 આપત્ય (ધાં પત્)=આવીને
 અપનીયાત્ (ધાં ની)=દૂર કરે
 પરાઙ્ઘ્ય=શ્રેષ્ઠ, ઉત્કૃષ્ટ.
 અધમ=નીચ, નિકૃષ્ટ.
 મુદિત (ધાં મુદ્)=હર્ષિત.
 મુદિતસમપરાઙ્ઘ્યાધમં=સાધારણ, ઉત્તમ તેમજ
 અધમ (વર્ગો) ખુશી થાય તેવી રીતે
 વાચ (મૂં વાચ)=પીડાને

શ્લોકાર્થ

અમ્યા દેવીની સ્તુતિ—

“ જે તેજ વડે યુક્ત છે તથા વળી નષ્ટ થયો છે ક્લેશ જેનો એવા તથા મહાન્ (અત્યંત પ્રૌઢ) તેમજ શ્વેત અને ચતુર તથા ડોઢથી પણ પરાભવ નહિ પામેલ એવા આકાશમાં ગયેલા સિંહ ઉપર, જેમ મેઘને વિષે સૌદામિની શોભે છે, તેમ જે શોભે છે, તેમજ વળી જે તીક્ષ્ણુ નખો વડે તરવારને લીલાપૂર્વક સર્વથા પરાન્વિત કરે છે, તથા વળી શુભ કાર્યને વિષે જે શીક અને ખેડનો વિનાશ કરે છે, તે સરવવાળી તેમજ અત્યંત ધીર ખાળકવાળી અમ્યા (દેવી) (અન્ન) આવીને (હે ભગ્યો ! તમારી) પીડાને મધ્યમ, ઉત્તમ તેમજ અધમ (વર્ગો) રાજી થાય તેવી રીતે દૂર કરે. ”—૯૬

સ્પષ્ટીકરણ

મનુષ્યોર્લું વર્ગીકરણ—

જૈન શાસ્ત્રમાં જે અધમતમ, અધમ, વિમધ્યમ, મધ્યમ, ઉત્તમ અને ઉત્તમોત્તમ એમ મનુષ્યના છ પ્રકાર પાડવામાં આવ્યા છે (આ સખધી માહિતી માટે જુઓ મહાનિશીથ,

ત્રિવ-વીચર.

જ્યાંશુચ્ચુરિતમુરુષિતોવત્રિમાયાજિનાનો-અખત
 ઠિરફોયે ન્યાત કરી છે તેવોના પસાસેની મેણિને
 એમણે એવા વિવિધ તીર્થકરોના
 આરામા (વૂ આપ્ત) નીવાને વાટિકાઓ, જાડીયાઓ.
 વાટિકાઓ, નિવડિ.

વાટિકાઓના-વિદિશી પંચરિની.
 વચન-વચન, વાળી.
 સપાએલ, વામ.
 જ્યાંવિવિધવા-વચનની વિવિધ અંશે.
 વિદ્યાઓ (વૂ વિદ્ય) નાપો, અવાપો.
 વિદ્યા (વૂ વિદ્ય) નીવાને.

સ્તોત્રાર્થ

વિન-વચનને વિચાર-

“જ (વાચ્યે) અપરાપર મહાનદીને તરી અવામાં હરત (સમાન) છે (અ-
 ર્યાત તે કાર્યમાં અવલમનરૂપ છે), વળી એ ન્યાયે કરીને પ્રથમનીય છે તેમજ
 શીતિના સાપનરૂપ છે તથા વળી નવામ ક્યો છે એમણે એવા (જનો)ને સુખાખર્માં
 એણે વિવિધ અર્પણ ક્યો છે, તે, ત્રકાશિત ક્યો છે પ્રથમો એણે એવા તથા ઉત્તમ તેમજ
 નિર્વૃત્તિરૂપી લક્ષ્મીની વાટિકારૂપ એવા, નખની પુત્રિ વડે ન્યાત કરી છે એમણે મુરુચ્ય
 શીર્ષની મેણિને એવા વિવિધ તીર્થકરોના વચનની વિવિધ અંશે તે વિદ્યા કે ન્યા
 ઈશિ શાંત (વીતરાગ) છે તે ખતાવે.”-૬૫

અમ્બાદેવ્યા: સ્તુતિ:-

સિંહેડસિં હેલયાડ્ઠ જયતિ સ્વરનસેર્ષીતનિષ્ટેડ્ઠનિષ્ટે
 શુક્રે શુક્રક્રેશનાશ વિશતિ શુભકૃતો પળિહતેડ્ઠલપિહતે સ્વહ ।
 યાતે યા તેજસાડ્ઠડ્ઠ્યા તરિવિષ જલદે માતિ ધીરાડ્ઠતિધીરા-
 પસ્યાડ્ઠપસ્યાપનીયાન્મુવિતસમપરાડ્ઠ્યાધમં વાપ 'મમ્બા' । ૧૬૫૨૪૦
 -જ્ઞ

પાર્ષ-વીહાં અમ્બા દેવતા અપનીયાત્ । ઇમા-મન્યમા: પરાડ્ઠ્યા-રક્તમા અધમા-નિ-
 કૃષ્ટા, મુષિતા: સમપરાડ્ઠ્યાધમા ષક્તિન્ વાધાપનયને ઇત્ કિષ્વાવિષ્ણેપળમિદન્ । યા સિંહિ
 આરુઢા । અસિં-સર્જાં હેલયા જયતિ-મમિમયતિ । કે: ? સ્વરનસૈ: । વીતા નિષ્ઠા-કૃષ્ટા
 યસ્વ સ ઠક્તિન્ । અઠનિષ્ટે-શુદ્ધવ્યમાણે । શુક્રે-પવહે । શુભ-શોકાશ ક્રેષ્ટાઠ તેર્ષા
 નાશ યા વિશતિ । ક્ષ્યાં ? શુભકૃતી । પળિહતે-નિપુણે કેનવિદ્યવ્યલપિહતે । સં-જાકાર્ષ
 યાતે । પર્ષવિષિષ્ટે સિંહેડ્ઠસ્થિતા માતિ તેજસાડ્ઠડ્ઠ્યા । કર્મ ? તરિવિષ જલદે-વિષુવિષ
 મેષે । ધીરા-સપ્તવટી । અતીષ ધીરે અપસ્યે વસ્યા: સા । આપસ-આગત્ । વાધમપર્ષીવા
 મિતિ ધંબઢ્યા ॥ ૧૬ ॥

॥ શ્વિ વપ્પમહિચુરિકૃતજ્ઞુર્વિશતિકાટીકા ॥

शब्द-कोषः

अ

अंशु (पु०)=किरलु
 अंस (पु०)=भगी
 अंहति (स्त्री०)=दान
 अंहस् (न०)=पाप
 अक्ष (न०)=धन्द्रय
 अक्ष (पु०)=३द्राक्ष
 अक्षम (वि०)=असमर्थ
 अखण्डित (वि०)=अपूर्ण
 अखिल (वि०)=समस्त, सर्वे
 अग (पु०)=पर्वत
 अगम (वि०)=दुर्गम
 अग्रिम (वि०)=गुण्य
 अघ (न०)=पाप
 अद्धित (वि०)=वक्षित
 अद्भुत (पु०)=डावीने डीक यथाववानी आंकड.
 अद्भ (न०)=देह
 अद्धि (पुं०)=अरधु
 अचर (वि०)=स्थावर, स्थिर रटेनार
 अचरुता (स्त्री०)=अचरुता (विधा-देवी).
 अज (वि०)=अम-रहित
 अजित (पु०)=नैनोना द्वितीय तीर्थकर.
 अजित (वि०)=नहि अतेव.
 अजिन (न०)=आमडु
 अजेय (वि०)=नहि अताय जेवो
 अञ्ज (१०, उ० गतिपूजनयो)=(१) अणु, (२) पूणु
 अञ्जन (न०)=डाणुण
 अञ्जसा (अ०)=सत्वर, अलही
 अट्या (स्त्री०)=गमन
 अति (अ०)=(१) अतिशयवाचक अत्य, (२)
 विषयवाचक अत्यय
 अतिशय (पु०)=अधिकपणु
 अतीथ (अ०)=अत्यत, धर्णुण
 अतुल (वि०)=पुण्डण.
 अन्न (अ०)=अहुआ.

अदस् (स०)=जे
 अद्रि (पु०)=पर्वत
 अधम (वि०)=नीय
 अधिक (वि०)=अधिक
 अध्याम (वि०)=स्पथ
 अनङ्ग (पु०)=कामदेव
 अनन्त (वि०)=पार विनाना
 अनन्तजित् (पु०)=नैनोना योदमा तीर्थकर.
 अनायास (वि०)=अपराध विनानु
 अनाविल (वि०)=निर्गण
 अनिशम (स०)=मवेद।
 अनु (अ०)=योग्यतावाचक अत्यय.
 अनुत्तम (वि०)=सर्वोत्तम
 अनुपम (वि०)=असाधारण, निरूपम
 अनेक (वि०)=जेक करता वधारे
 अन्त (पु०)=(१) नाश, (२) छेजे.
 अन्तक (वि०)=विनाशक
 अन्तर (वि०)=आन्तरिक
 अन्ध (वि०)=आंधणो
 अन्वय (पु०)=सतति, प्रवाद
 अप् (स्त्री०)=अणु
 अप (अ०)=दूरवाचक अत्यय
 अपघन (पु०)=अवयव
 अपत्य (न०)=आणक
 अपर (वि०)=अन्य
 अपवर्ग (पु०)=भोक्ष, निर्वाणु
 अपि (अ०)=पणु
 अप्रतिचक्रा (स्त्री०)=अप्रतिचक्रा (विधा-देवी)
 अद्भ (न०)=कमण
 अद्विध (पु०)=समुद्र
 अभिद्रोह (पुं०)=अपकार
 अभिनन्दन (पु०)=नैनोना योथा तीर्थकर
 अभिनन्दन (वि०)=आनद आपनार
 अभियेक (पु०)=अक्षियेक
 अभ्यधिक (वि०)=सपणु

તત્પ્રાર્થાધિમત્સૂત્રની સંબંધકારિકા અને શ્રીકૃષ્ણમંકરકૃત પદ્યપુસ્તકપસરિત), તેનો આમાન્યતા ઉપરકૃત ત્રણ પ્રકારોમાં અલગાલગ ચાલુ થકી સ્થાપી અને તેનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો છે.

આ વાતની શ્રીમાન્ મરોવિજ્ઞાનને સ્વેચ્છા માર્ગદર્શિવિશિક્ષાનાં નિષ્ક્ર-વિવિત જ્યો સાધી પૂરે છે એટલું જ નહિ, પરંતુ તેના સ્વરૂપ ઉપર પણ પ્રાપ્ત થાકે છે.

“ શુભી ચ શુભવતી ચ, શુભરોપી ચ સામુદ્ર ।
 શુભાન્તે અકમુક્ષ્ણ મધ્યમાપમશુભપા ॥
 તે ચ આરિવસમ્પક્ષ-મિષ્ટાત્પર્યવમુમપા ।
 અતો દ્વયો પ્રકૃત્યેવ વર્તિતર્થ પચાવકમ્ ॥ ”

અર્થાત્—(૧) શુભવાન, (૨) શુભાનુસંગી અને (૩) સામુ અનોન્દા શુભવા દ્વેષી એવા ત્રણ પ્રકારના મનુષ્યો સ્વચ્છ રીતે સજાવા છે આ વચ્ચે ઉત્તમ મધ્યમ અને ‘અધમ’ સમજવા. વળી તેઓ આરિ, સમ્પક્ષ અને મિષ્ટાદર્શનની ભૂમિ ઉપર સ્થેલા છે (અર્થાત્ તેઓ અનુક્રમે આરિવાન, સમ્પક્ષવારી અને મિષ્ટાદર્શિ છે). વાસ્તે વિવેકી અને પ્રથમથી મે પ્રકારના પદ્મમાં વધાસક્તિ વતન કરવું (એટલે કે શુભ પ્રાપ્ત કરવા કમર કસવી અને વળી અનોન્દા શુભેનું અનુભવેન તો અવસ્થ કરવું જ).

आयति (श्री०)=तविभ्यडाण.
 आरम्भ (पु०)=प्रारम्भ.
 आरात् (अ०)=दूरधी
 आराम (पु०)=आराम.
 आते (श्री०)=वीडित.
 आहंती (श्री०)=तीर्थकरना सभापी.
 जालय (पु०)=१५.
 जालि (श्री०)=पेपि, दार.
 आवली (श्री०)=पञ्जि.
 आशय (पु०)=आशय, आपारे.
 आशु (अ०)=१५टी
 आस् (२, ला० उपपत्ते)=वे०१५.
 आसन (१०)=आसन.
 आस्था (श्री०)=५६६, आशीन.
 आद्य (न०)=५६६

इ

इ (२, प० गदी)=१५, वरे=३३५
 इति (अ०)=वे०
 इन्दु (पु०)=२०२
 इन्द्र (पु०)=(१) सुरपति, (२) यु०५.
 इय (अ०)=वे०
 इद (अ०)=अदिआं

ई

ईद (१, आ० दाने)=वे०५.
 ईद (२, आ० लती)=स्वुति करनी
 ईति (श्री०)=३५६५.
 ईपिसन (वि०)=भेणववा ४२७६.
 ईरण (न०)=प्रेरु
 ईदा (पु०)=(१) स्वामी, (२) भद्रादिभ्य; (३) तीर्थकर.
 ईशिनी (श्री०)=स्वामिनी
 ईश्वर (पु०)=नाथ
 ईहित (न०)=वे०६६

उ

उम (वि०)=तीम.
 उचित (वि०)=योग्य
 उद्योत् (अ०)=३२२ प्रकारे.
 उज्वल (वि०)=३५७
 उज्ज (६, प० वतगें)=छोटी दे०.

उत्कर (पु०)=३५०
 उत्सम (वि०)=वे०
 उत्तारक (वि०)=तारनार.
 उक्क (न०)=१७.
 उन्धि (पु०)=युद्ध.
 उन्वत् (पु०)=दरियो.
 उदय (पुं०)=३६५.
 उदर (न०)=भक्ष्य भाग.
 उदित=(१) उदेव, (२) उधेय.
 उदार (वि०)=मु०५
 उद्भव (पु०)=उत्पत्ति
 उद्भति (श्री०)=युद्धि
 उपताप (पु०)=यंताप
 उपमा (श्री०)=सरभामली.
 उपमान (न०)=३५५.
 उपरि (अ०)=३५२.
 उपलम्भ (पु०)=आशेष.
 उपाय (पु०)=उपाय.
 उद्य (वि०)=विद्याण

ऋ

ऋजिम=सरवता
 ऋण (१०)=दे०
 ऋत (न०)=सत्
 ऋन (वि०)=अभ्यास करना धायक.
 ऋद्धि (श्री०)=सपत्ति, वैश्व

ए

एकधा (अ०)=वे०३ रीते.
 एघन (न०)=शुद्धि
 एनस् (न०)=५५५
 एव (न०)=१५.
 एवम् (अ०)=आवी रीते.

ओ

ओघ (पु०)=समुद्र
 ओजस् (न०)=भण

क

क (न०)=(१) वल, (२) भस्तक.
 कज (न०)=कभव
 कण (पु०)=अर.
 कथञ्चित् (अ०)=महा भडेनते.

आयति (स्त्री०)=अविध्यकाण.
 आरम्भ (पु०)=शुभ्रभात.
 आरात् (अ०)=दूरधी
 आराम (पुं०)=भाग.
 आर्त (स्त्री०)=पीडित.
 आर्हती (स्त्री०)=तीर्थक्षरना संभेधी.
 सालय (पु०)=शुद्ध
 सालि (स्त्री०)=श्रेष्ठि, हार
 आवली (स्त्री०)=पंक्ति.
 जाशय (पु०)=आश्रय, आधार.
 आशु (अ०)=शुद्धी.
 आसु (२, आ० उपवेशने)=श्रेयसुं.
 आसन (न०)=आसन
 आस्था (स्त्री०)=श्रद्धा, आधीन.
 आहव (न०)=वडाध.

इ

इ (२, प० गतां)=रु; लदि=उगु
 इति (अ०)=अेन.
 इन्दु (पु०)=यन्द्र
 इन्द्र (पु०)=(१) सुरपति, (२) मुप्य.
 इव (अ०)=अेन.
 इह (अ०)=अहिचां.

ई

ईसु (१, आ० दर्शने)=श्रेयुं
 ईसु (२, आ० सुतां)=स्तुति करवी.
 ईति (स्त्री०)=विपदव.
 ईत्सित (वि०)=भेगववा धरुडेव.
 ईरण (न०)=प्रेरवु.
 ईश (पु०)=(१) स्वाभी; (२) भलुदिय; (३) तीर्थक्षर.
 ईशिनी (स्त्री०)=स्वामिनी.
 ईश्वर (पु०)=नाथ.
 ईहित (न०)=श्रेष्ठित

उ

उम्र (वि०)=नीन.
 उचित (वि०)=थोऽथ.
 उच्चैस् (अ०)=उच्चय प्रकारे.
 उच्चल (वि०)=उच्चलु.
 उच्चर (१, प० उत्तरो)=ओरी देवु

उत्कर (पु०)=उच्यो.
 उत्तम (वि०)=श्रेष्ठ.
 उत्तारक (वि०)=तारनार.
 उदक (न०)=रुण.
 उदधि (पुं०)=समुद्र.
 उदन्वत् (पु०)=दरियो.
 उदय (पु०)=उदय.
 उदर (न०)=मध्य बाध.
 उदित=(१) उदित; (२) उदित.
 उदार (वि०)=मुप्य.
 उद्भव (पु०)=उदयति
 उन्नति (स्त्री०)=समृद्धि.
 उपताप (पु०)=संताप
 उपमा (स्त्री०)=सुप्रभासुवी.
 उपमान (न०)=उपमा.
 उपरि (अ०)=उपर.
 उपलम्भ (पु०)=आक्षेप.
 उपाय (पुं०)=उपाय.
 उरु (वि०)=विशाण.

ऋ

ऋलिम=सुप्रवता.
 ऋण (न०)=देवु.
 ऋत (न०)=सत्य
 ऋत (वि०)=अभ्यास करवा वायक.
 ऋद्धि (स्त्री०)=सुपति, वैश्व.

ए

एकधा (अ०)=अेक रीति.
 एघन (न०)=वृद्धि
 एनस् (न०)=पाप.
 एव (अ०)=रु
 एवम् (अ०)=आवी रीति.

ओ

ओघ (पुं०)=समुद्र.
 ओजस् (न०)=श्रण

क

क (न०)=(१) कव, (२) नस्तक.
 कज (न०)=कनव.
 कप (पु०)=अंश.
 कयञ्चिद् (अ०)=नका नडेनो.

गम (पु०)=समान पाठ, आक्षापठ
 गम्य (वि०)=भेगवी शक्य तेवो
 गरुड (पु०)=गरुड.
 गर्भ (पु०)=मध्य भाग.
 गल् (१, प० भक्षणे खावे च)=पडतु
 गान्धारी (स्त्री०)=गान्धारी (विद्या-देवी)
 गिद् (स्त्री०)=वाष्ठी
 गिरि (पु०)=पर्वत
 गीर्वाणता (स्त्री०)=देवपत्नी
 गुण (पु०)=गुण्य
 गुपिल (वि०)=गहन
 गुरु (वि०)=भोदु
 गृह (न०)=घर
 गो (स्त्री०)=वाष्ठी
 गोधा (स्त्री०)=अेक वतनी साप, घो
 गौर (वि०)=धोणु
 गौरी (स्त्री०)=गौरी (विद्या-देवी)
 ग्राम (पु०)=ग्राम

घ

घण्टा (स्त्री०)=घंट
 घन (पुं०)=भेघ
 घन (वि०)=गाढ
 घनाशानी (स्त्री०)=वज्र
 घर्म (पु०)=ताप
 घसर (वि०)=क्षक्षुशील.
 घातक (वि०)=हणुनार

च

च (अ०)=अने
 चन्द्र (पु०)=चन्द्र
 चन्द्रप्रभ (पु०)=शैलाना आठमा तीर्थकर
 चमू (स्त्री०)=धरुडर, श्रेण
 चर (वि०)=हालतु आलतु
 चरण (न०)=पग
 चामर (पु०, न०)=आभर
 चारु (वि०)=भनोडर
 चि (५, ऊ० चयने)=अेकडुं करतु
 चिति (स्त्री०)=समुदाय
 चित्त (न०)=भन
 चिर (वि०)=खाणा काणतु
 २२

चिरम् (अ०)=खाणा काण सुधी
 चेत् (अ०)=अे
 चेतस् (न०)=भन
 चोर (पु०)=थोर
 चयु (१, आ० गती)=पडतु

छ

छद् (पु०)=पत्र, पादु
 छवि (स्त्री०)=शिक्षा
 छिद् (७, ऊ० द्वेषीकरणे)=कापतु
 छुरित (वि०)=यास

ज

जगत् (स्त्री०)=दुनिया
 जन् (४, आ० प्रादुर्भावे)=उत्पन्न थतु
 जन (पु०)=श्रेक
 जनता (स्त्री०)=श्रेक
 जननी (स्त्री०)=माता
 जन्म (न०)=जन्म
 जन्मन् (न०)=जन्म
 जन्तु (पु०)=जव
 जय (पु०)=जत
 जय्य (वि०)=जती शक्य अेवो.
 जल (न०)=पाष्ठी
 जलद् (पु०)=भेघ
 जलधि (पु०)=समुद्र
 जात (न०)=सभूड
 जाति (स्त्री०)=जन्म
 जाल (न०)=सभूड
 जि (१, प० जये)=जततु
 जिन (पु०)=(१) तीर्थकर, (२) सामान्यकेवनी.
 जीव (पु०)=जव, प्राष्ठी
 जुष् (६, आ० प्रीतिवैवनयो)=सेवतु.
 जेय (वि०)=जतवा हायक
 जैन (वि०)=जिन-सभधी
 ज्यायस् (वि०)=वधारे भोदु
 ज्वल् (१, प० वीती)=जणतु
 ज्वलन (न०)=अग्नि
 ज्ञानिता (स्त्री०)=ज्ञानिपत्नी.

त

- तडित् (की) =नीलवर्णी.
 तव (सि) =विस्तीर्ण.
 तव्य (व) =सार.
 तद् (त) =ते.
 तन् (८ क विद्यारे) =विस्तार करने.
 तसिष्ठ (सि) =अत्यन्त अल्प.
 तनु (की) =से.
 तनु (सि) =अल्प.
 तमस (व) = (१) अविद्यार (२) अज्ञान.
 तमास (व) =दयालु वृद्ध.
 तव (दु) =वृक्ष जाति.
 तव्य (सि) =मूल.
 तछ (व) =प्रतिष्ठ.
 ताव (व) =विस्तार.
 ताप (दु) =संचार.
 तापवीष (व) =दुःख.
 तामरस (व) =अमृत.
 तामस (सि) =अज्ञान संबंधी.
 तार (सि) =पारी बनार.
 तामिर (व) =अपकार.
 तीर्ष (व) = (१) अत्यंत तृष्ण, (२) अज्ञान-
 (३) प्रथम अनुभूति.
 तीर्षकृत् (दु) =तीक्ष्ण.
 तु (व) =अल्प (२) विशेषतः अल्प.
 तुसु (१ क अन्वये) =वोह.
 तुन्व (सि) =समान.
 तुप (की) =उत्तरस.
 तुपा (की) =उत्तरस.
 तु (१ व अन्वयार्थको) =उत्तरं प्रविष्टु-अपेक्ष
 अर्हं.
 तुजसु (व) =अज्ञान, तेष.
 तुजित् (सि) =उत्तरवर्णी.
 तुप (दु) =अर्हं.
 तुज (१ व हाथी) =अल्प से.
 तुव (व) =अल्पसे अनुदान.
 तुस (दु) =अतिप्रवादिक करने.
 तुज (व) =उत्तरस.
 तु (सि) =अल्प.
 तुज (व) =अल्पसे अनुदान.

- तितप (व) =अल्पसे अनुदान.
 तितृष (दु) =अल्प.
 तितृषाप (दु) =अल्प पति.
 तितृषव (व) =अल्पसे.
 तितृषी (की) =अल्पसे.
 तितृ (१ व अन्वये) =अल्पसे करने.

थ

- थस (सि) =अल्प.
 थर (१ व अन्वये) =अल्पसे.
 थस (दु) =अल्प.
 थम (दु) =अल्पसे, अल्पसे-अल्पसे.
 थवा (की) =अल्पसे.
 थर्षक (दु) =अल्पसे.
 थर्षव (व) =अल्पसे, अल्पसे.
 थक (व) =अल्प.
 थव (दु) =अल्पसे.
 थवा (की) =अल्पसे, अल्पसे.
 थवृ (१ व अन्वयार्थको) =अल्पसे.
 थवज (व) =अल्पसे से.
 था (१ व अन्वये) =अल्पसे.
 था (२ क अन्वये) =अल्पसे.
 थान (व) =अल्प.
 थानव (दु) =अल्पसे.
 थामव (व) = (१) अल्पसे, (२) अल्प.
 थार (दु) =अल्पसे, अल्पसे.
 थारिष (व) =अल्पसे अल्पसे.
 थाव (व) =अल्पसे, अल्पसे.
 थितित (दु) =अल्पसे.
 थित (की) =अल्पसे.
 थित (सि) =अल्पसे संबंधी, अल्पसे.
 थित (१ क अल्पसे) =अल्पसे.
 थित (की) =अल्पसे.
 थिम (सि) =अल्पसे.
 थु (१ व अल्पसे) =अल्पसे करने.
 थुप (व) =अल्पसे.
 थुमित (व) =अल्पसे.
 थुर्म (सि) =अल्पसे.
 थुर्म (व) =अल्पसे.

दृढ (वि०)=मज्जुत.
 दृशु (स्त्री०)=(१) दृष्टि, (२) नेत्र, (३) मत.
 दृषद् (स्त्री०)=पत्थर.
 देव (पु०)=(१) अमर, सुर, (२) परमेश्वर
 देवता (स्त्री०)=(१) देवी, (२) देव
 देवी (स्त्री०)=देवी
 देहिन् (पु०)=प्राणी
 द्वैप (वि०)=शत्रु सभधी
 दो (४, प० अवरुणने)=अपडन करवुं
 दोस् (न०)=डाथ
 दोष (पु०)=दुपसु
 द्युति (स्त्री०)=प्रकाश
 द्राक् (अ०)=अट
 द्रुम (पु०)=अड.
 द्विप (पु०)=डावी
 द्विप् (पु०)=शत्रु.
 ध
 धन (न०)=धैसो
 धनु (पु०)=धनुष्य
 धरण (पु०)=दक्षिण दिशाभा वसता नागकुमारोने
 धन्
 धर्म (पु०)=लैनोना पदरमा तीर्थकर
 धव (पु०)=पति.
 धा (३, ऊ० धारणपोषणयोर्दाने च)=धारश्चु करवुं
 धातु (पु०)=धातु
 धान्य (न०)=अनाज
 धामन् (न०)=अड
 धारा (स्त्री०)=धार
 धी (स्त्री०)=भति
 धीर (वि०)=अणवान्
 धु (५, ऊ० कम्पने)=डवावधु.
 धृ (१, ऊ० धारणे)=धारश्चु करवुं
 धौत (वि०)=धोयधुं
 ध्यान (न०)=ध्यान
 ध्वंस (१, आ० धवलसने गतौ च)=नाश करवो.
 ध्वन् (१, प० शब्दे)=अवाज थवो
 ध्वत्ति (स्त्री०)=नाश

न

न (अ०)=नडि
 नख (पु०, न०)=नप.

नति (स्त्री०)=प्रशुभ
 नन्तु (वि०)=नमन करनार.
 नन्द (१, प० समदौ)=पुशी थवुं
 नन्द (पु०)=(१) डर्ष, (२) समृद्धि
 नभस् (न०)=आकाश
 नम् (१, प० प्रहृत्वे शब्दे च)=प्रशुभ करवो
 नमन (न०)=नभावी हेतु ते.
 नमस् (अ०)=नमस्कार
 नमि (पु०)=लैनोना ऐकवीसभा तीर्थकर
 नमेरु (पु०)=ऐक नततु दिव्य वृक्ष
 नम्र (वि०)=नमरुकर करनार।
 नय (पु०)=(१) ऐकटेरीय यथार्थ अभिप्राय;
 (२) नीति
 नर (पु०)=मनुष्य
 नव (वि०)=नवीन
 नवन् (वि०)=नव
 नश्च (४, प० अदर्शने)=नाश थवो.
 नहि (अ०)=नडि
 नाक (पु०)=स्वर्ग
 नाग (पु०)=साप.
 नाना (वि०)=विविध
 नाभेय (पुं०)=नाभि (नरेश)ना नन्दन, लैनोना
 प्रथम तीर्थकर
 नाम (पु०)=प्रशुभ.
 नामन् (न०)=नाम
 नाश (पु०)=अत, विनाश.
 नाशन (वि०)=नाश करनार
 नि (अ०)=अत्यततावायक अव्यय.
 निघ (वि०)=सरणी क्रीयाए अने लषाडवाहुं.
 निज (वि०)=पोतातु
 नित्यम् (अ०)=सर्वदा
 निघन (न०)=नाश
 निधि (पु०)=बाडार
 निम्न (वि०)=समान
 नियतम् (अ०)=अरेअर
 निद्र (अ०)=अलाववायक अव्यय
 निर्दोरण (न०)=सेदवु ते
 निर्वाण (न०)=(१) मोक्ष, (२) विनाश
 निर्वृत्ति (स्त्री०)=(१) सुद्धि, सिद्धि, (२) नाश.
 निर्व्याज (वि०)=निष्कपटी.

निबह (उं) = क्षुधाव.
 निशा (श्री) = २५दि.
 निशास (व) = ५६.
 निष्ठा (श्री) = (१) ७५८. (२) ६३६.
 नी (१ क प्रथमे) = ५१५, ५४ ५५
 नीच (सि) = ५५५.
 नीति (श्री) = ५५५.
 नील (सि) = ५५५.
 नीलता (श्री) = ५५५.
 नु (१ व लुठे) = ५५५ ५५५.
 नुति (श्री) = ५५५.
 नृ (१ क प्रथमे) = ५५५ ५५५.
 नृ (१ व लुठे) = ५५५ ५५५.
 नृ (उं) = ५५५.
 नेमि (उं) = ५५५ ५५५ ५५५.
 नी (व) = ५५५.
 नी (श्री) = ५५५.
 न्याय (उं) = ५५५.
 प
 पञ्च (सि) = ५५५.
 पञ्च (व) = (१) ५५५. (२) ५५५-५५५ (३)
 ५५५. (४) ५५५ ५५५.
 पञ्चदश (उं) = ५५५.
 पत् (१ व लुठे) = ५५५.
 पत् (१ क लुठे) = ५५५.
 पतन (व) = ५५५ ते.
 पतन (श्री) = ५५५ ५५५.
 पति (उं) = ५५५, ५५५.
 पतिता (श्री) = ५५५.
 पत्र (व) = (१) ५५५, (२) ५५५.
 पद (व) = (१) ५५५, (२) ५५५ ५५५
 (३) ५५५.
 पदसि (श्री) = ५५५.
 पद्य (उं व) = ५५५.
 पद्यम (उं) = ५५५ ५५५ ५५५.
 पर (श्री) = (१) ५५५, (२) ५५५ (३) ५५५.
 परम् (व) = ५५५.
 परम (श्री) = ५५५.
 परमेश्वर (उं) = ५५५.

पराप (उं) = ५५५.
 पराप (सि) = ५५५.
 परित्यक्त (सि) = ५५५ ५५५.
 परिहासित (सि) = ५५५ ५५५.
 परिपूर्य (सि) = ५५५ ५५५.
 परिपूर्ण (सि) = ५५५ ५५५.
 पर्यंत (उं) = ५५५.
 पर्यंत (व) = ५५५ ५५५.
 पवि (उं) = ५५५.
 पविष (सि) = ५५५.
 पातु (उं) = ५५५.
 पा (१ व लुठे) = ५५५ ५५५.
 पात (उं) = ५५५, ५५५ ते.
 पातक (व) = ५५५.
 पातक (सि) = ५५५ ५५५.
 पाप (सि) = ५५५ ५५५, ५५५.
 पाप (उं) = ५५५.
 पाप (उं) = ५५५.
 पाप (व) = ५५५.
 पाप्य (उं) = ५५५ ५५५ ५५५.
 पापक (सि) = ५५५ ५५५.
 पारिजात (उं) = ५५५ ५५५, ५५५ ५५५ ५५५.
 पासम (व) = ५५५.
 पासम (सि) = ५५५ ५५५.
 पीह (१ क लुठे) = ५५५ ५५५.
 पीडा (श्री) = ५५५.
 पुनः (व) = ५५५.
 पुनः (श्री) = ५५५.
 पुनःपुनः (श्री) = ५५५ ५५५ (सि-५५५).
 पुस्तिका (श्री) = (१) ५५५ (२) ५५५.
 पुर (१ व लुठे) = ५५५ ५५५.
 पुर (व) = ५५५.
 पू (१ वा लुठे) = ५५५ ५५५.
 पू (१ क लुठे) = ५५५ ५५५.
 पू (सि) = ५५५ ५५५.
 पूत (उं) = ५५५, ५५५.
 प्राण (सि) = ५५५ ५५५.
 प्राणसि (श्री) = ५५५ (सि-५५५).
 प्रतरण (व) = ५५५ ते.

प्रति (अ०)=(१) प्रत्ये, (२) प्रतिकूलवायक
अव्यय

प्रतिभान (न०)=प्रतिभा, नूतन विकास पामती
शुद्धि

प्रतिभय (वि०)=अयकर

प्रथ् (१०, ऊ० प्रख्याने)=प्रसिद्ध थवु, विस्तार
पामवो

प्रथन (न०)=प्रसिद्ध करतु ते

प्रदान (न०)=त्याग

प्रपञ्चित (वि०)=विस्तारेखुं

प्रपा (स्त्री०)=जलाशय, परण.

प्रवल (वि०)=पराङ्गमी.

प्रभञ्जन (पु०)=पवन

प्रभा (स्त्री०)=कान्ति

प्रमद (पु०)=आनन्द.

प्रमाण (न०)=प्रमाण, यथार्थ ज्ञान

प्रलय (पु०)=नाश

प्रशम (पु०)=नाश

प्रहृति (स्त्री०)=नाश

प्रादुस् (अ०)=प्रकाशवायक अव्यय

प्रिय (वि०)=धृष्ट

प्रियङ्गु (स्त्री०)=श्रेष्ठ लततु आड

फ

फण (पु०)=क्षु

फल (न०)=क्षण

फलक (न०)=ढाल

व

वत (अ०)=सतोपवायक अव्यय

वन्दिन् (पु०)=बाट

वन्धु (पु०)=मित्र

वन्धुजीव (पु०)=श्रेष्ठ लततु पुष्प, अपोरीयु

वल (न०)=(१) सैन्य, (२) पराङ्गम

वहु (वि०)=धष्णु

वहुधा (अ०)=धष्णी रीते.

वाण (पु०)=भाष्णु

वाध (पु०)=पीडा

वाहु (पु०)=हाथ

वुध (पु०)=पण्डित

वुद्धि (स्त्री०)=मति

वृहत् (वि०)=भौदु.

वोध (पु०)=विकास.

भ

भक्ति (स्त्री०)=सेवा

भङ्ग (पु०)=प्रकार

भङ्ग (१, ऊ० सेवाम्)=अव्यय

भद्र (न०)=कल्याण

भय (न०)=भीड.

भर (पु०)=सभुड

भव (पु०)=(१) ससार, (२) उत्पत्ति

भवत् (स०)=आप

भव्य (वि०)=भौदु ज्वार

भस्मन् (न०)=राष

भा (स्त्री०)=तेज

भा (२, प० वीर्यो)=प्रकाशवु

भाङ्ग (वि०)=श्लोकावनार.

भाजन (न०)=पात्र

भार (पु०)=धारण करनार

भारती (स्त्री०)=वाष्णी

भास् (स्त्री०)=प्रला, काति

भास् (१, आ० वीर्यो)=प्रकाशवु

भासक (पु०)=प्रकाशक

भासुर (वि०)=देदीप्यमान

भिद् (७, ऊ० विदारणे)=भेदवु

भी (स्त्री०)=अथ

भीति (स्त्री०)=अथ, भीड

भुवन (न०)=जगत.

भू (१, प० सत्तायाम्)=डोवु, थवु.

भू (स्त्री०)=पृथ्वी, (२) स्थान

भूति (स्त्री०)=सपत्ति

भूमि (स्त्री०)=(१) स्थल, (२) पृथ्वी

भृ (३, ऊ० धारणपोषणयो)=धारण करवु

भृत् (वि०)=धारण करनार

भृशम् (अ०)=अत्यत

भोग (पु०)=विपय

भ्रम् (१, प० चलने)=अभवु

म

मज्जन (न०)=ज्ञान, जलाबिषेक,

मणि (पु०)=रत्न.

र

- रहस्य (न०)=वेग
 रक्ष (१, प० पालने)=रक्ष्णु करतु
 रक्ष (१०, क० प्रतिपत्ने)=रक्ष्यु
 रञ्ज (१, क० रागे)=रागी थवु
 रञ्जन (न०)=राग
 रत्न (वि०)=आसक्त, रागी
 रत्न (न०)=सुभ
 रति (स्त्री०)=(१) सुभ, (२) कामदेवनी पत्नी
 रत्न (न०)=रत्न
 रम् (१, आ० क्रीडायाम्)=रमथु
 रव (पु०)=रवति
 रवि (पु०)=सूर्य
 रस (पु०)=रस
 रहित (वि०)=रहित
 रा (२, प० दाने)=आपवु
 राग (पु०)=राग
 राज (पु०)=राज
 राज (१, क० वीर्ये)=प्रकाशतु
 राजन् (पु०)=राज
 राजि (स्त्री०)=श्रेष्ठि
 राजिन् (वि०)=दीपावनार
 राजी (स्त्री०)=श्रेष्ठि, हार
 राजीव (न०)=कमल
 राक्षि (स्त्री०)=निर्वाणु
 राशि (पु०)=दशमे
 रिपु (पु०)=दुश्मन
 रुच (स्त्री०)=कान्ति
 रुचि (स्त्री०)=(१) शोभा, (२) शक्तिदाया, धर्मशा.
 रुच (१, आ० वीर्यमिप्रीतो च)=प्रकाशतु
 रुज (१, प० मङ्गे)=सांगतु
 रुज (स्त्री०)=रोग
 रू (१, प० मीजन्मनि प्रादुर्भावे च)=उगलु अधि-
 रू=आरू थवु आरू=आरू थवु
 रूप (न०)=स्वरूप
 रूपता (स्त्री०)=सौन्दर्य
 रू (पु०)=(१) सुवर्ण, (२) धन
 रोचिस् (न०)=तेज.

रोहिणी (स्त्री०)=रोहिणी (विद्या-देवी)

रौद्र (वि०)=घोर

ल

- लक्ष (१०, क० दर्शनाङ्कनयो)=(१) ज्ञेयु, (२) नि-
 शान करतु
 लक्ष्मी (स्त्री०)=लक्ष्मी, धन
 लङ् (१०, क०, १, प० भाषाया वीर्ये सीमातिक्रमे च)
 =ओणगयु
 लङ्घन (न०)=ओणगयु ते
 लता (स्त्री०)=वेध
 लव (पु०)=अश
 लस् (१, प० वीर्ये)=शोषतु
 लाघव (न०)=लघुता
 लाभ (पु०)=लाभ
 लालसा (स्त्री०)=धर्मशा
 लालित (वि०)=स्नेहपूर्वक पाण्डे
 ली (१, प० स्नेहणे)=ओणगणी गतु
 लोक (पु०)=दुनिया
 लोल (वि०)=लपट

व

- वचन (न०)=वचन
 वचस् (न०)=वचन
 वज्र (न०)=वज्र
 वज्रशंखला (स्त्री०)=वज्रशंखला (विद्या-देवी)
 वज्राकुशी (स्त्री०)=वज्रकुशी (विद्या-देवी)
 वज्राशानी (स्त्री०)=वज्र
 वद (१, प० व्यक्ताया वाचि)=ओणगयु
 वन (न०)=(१) गण, (२) गण
 वनिता (स्त्री०)=नारी
 वन्द (१, आ० अभिवादनस्तुत्यो)=नमन करतुं.
 वन्द्य (वि०)=पूज्य वा लायक
 वपुस् (न०)=देह
 वप्र (पु०)=कोट
 वर (पु०)=वरदान
 वर (वि०)=श्रेष्ठ
 वरद (वि०)=याहिणी स्त्री आपनार.
 वर्ग (पु०)=समुदाय, समूह
 वर्जित (वि०)=छोड़ी दीधे.
 वर्ण (पु०)=रंग.

शम्भव (पु०)=जैनोना तीर्थकर
 शय (पु०)=हाथ.
 शर (पु०)=आणु
 शरण (न०)=शरण्य
 शस्त्र (न०)=हथियार
 शस्य (वि०)=प्रशंसा-पान
 शान्त (वि०)=शान्त
 शान्ति (पु०)=जैनोना सोणभा तीर्थकर
 शान्ति (स्त्री०)=भोक्ष
 शासन (न०)=आज्ञा
 शिखण्डिन् (पु०)=भोर
 शित (वि०)=तीक्ष्ण
 शिरस् (न०)=भस्तक.
 शिव (पु०)=भोक्ष
 शिव (न०)=कल्याण
 शिव (वि०)=कल्याणकारी.
 शिशिर (वि०)=शीतल
 शी (२, आ० स्वप्ने)=सुबु
 शीतल (पु०)=जैनोना दशभा तीर्थकर
 शुक्ल (वि०)=श्वेत
 शुष् (स्त्री०)=शोक
 शुभ (वि०)=शुभ
 शृङ्खला (स्त्री०)=साकण
 शेखर (पु०)=सुगट
 शोधन (पु०)=शोध करना.
 क्षयाम (वि०)=काली
 धम (पु०)=थाक
 त्रि (१, ऊ० सेवायाम्)=आश्रय लेने
 त्री (स्त्री०)=(१) मानवायक शपट, (२) लक्ष्मी.
 श्रीमत् (वि०)=श्रीयुत, धनिक
 श्रु (१, प० ध्रवणे)=सामंण्यु.
 श्रुत (न०)=श्रुत-ज्ञान.
 श्रेय (वि०)=आश्रय करना लाभक
 श्रेयांस (पु०)=जैनोना अन्धकारमा तीर्थकर

स

संवर (पु०)=रोकाणु
 संशय (पु०)=सशय.
 संसद् (स्त्री०)=सक्षा
 संसार (पु०)=कर्मण्ड अन्वस्था

सकल (वि०)=सभस्त
 सङ्कुल (वि०)=व्याप्त
 सङ्गता (स्त्री०)=सोभत
 सङ्घ (पु०)=समुदाय
 सज्ज (वि०)=तैयार
 सज्जन (पु०)=सज्जन, सारे भाषुस
 सञ्चय (पु०)=सभूड
 सत् (वि०)=शीलनीय
 सतत (वि०)=प्रतिक्षु
 सततम् (अ०)=अहोनिश, सर्वदा
 सत्य (वि०)=सायु
 सद् (१, प० विशरणगल्यवसादनेषु)=भाग्यु
 सदा (अ०)=हमेशा
 सदृश (वि०)=समान, तुल्य
 सहृण (पु०)=सारे गुण्यु
 सभान् (न०)=गृह
 संतमस (न०)=गाढ अंधकार
 सपदि (अ०)=अेकदम
 सभा (स्त्री०)=सक्षा
 सभाजन (पु०)=सभ्य, सभानो भाषुस
 सभाजन (न०)=परोक्ष्यागत
 सम (वि०)=(१) तुल्य, (२) साधारण्यु
 समग्र (वि०)=सभस्त
 समम् (अ०)=साथे
 समय (पु०)=सिद्धान्त
 समवसरण (न०)=धर्म-देशानु स्थल
 समस्त (वि०)=सकल
 समाधि (स्त्री०)=समाधि
 समान (वि०)=तुल्य
 समुदाय (पु०)=सभूड.
 समृद्धि (स्त्री०)=संपत्ति; वैभव
 सम्पद् (स्त्री०)= " "
 सम्पराय (पु०)=वडाण
 सम्यग् (अ०)=३री रीते
 सरीसृप (पु०)=सर्प
 सरोज (न०)=कमल
 सलिल (न०)=जल
 सरस (१, ऊ० गतौ)=सज्जन थयु
 सह (अ०)=सहित.

चतुर्विंशतिकापद्यानामकारादिवर्णक्रमः

पद्याङ्कः पद्यप्रतीकम्

अ (१०)

- २४ ध्यास्त या कनककृत् सितवारणेश
 ४७ अनादिनिधनाऽदीना
 ११ धपेतनिधन धन बुधजनस्य शान्तापद
 १३ धमयीकृतमीतिमञ्जन
 ३० धवन्तु भवतो भवात् कल्पवासकादर्पका
 ५५ अयन्त्याखिलविष्टपाथितसभाजनासृता
 ३५ अवमसंतमस ततमानयत्
 ११ अशक्यसुतिक हरेरपि भवाद्रिनिर्धो(दीं)रणे
 ३२ अशिश्रियत याऽऽम्बुज शृतगदाक्षमालाऽधवात्
 ६० असिफलक्रमणिश्रीकुण्डिकाहस्तिकाऽऽ

आ (३)

- ४२ आनन्दितभव्यजन
 २८ आरुढा गरुड हेमा-
 २५ आशास्ते य स्ववै युष्मा-

क (७)

- ७३ करोतु नो महिजिन
 ३४ कलशकुन्तशकुन्तवराहित-
 १७ कुर्वन्तमुद्रप्रभ जन
 ५ कुमुमषाणचमूभिरपीडित-
 ६ कृतवतोऽशुमतां शरणान्वय
 ७ कृतसमस्वजगच्छुभवस्तुता
 ८७ कृतसुमतिचलस्त्रिध्वस्त्ररुग्भृत्यवोप

घ (१)

- ६८ घण्टेन्द्रशत्रु सफलाक्षमाल

च (१)

- ८५ चिरपरिचितलक्ष्मीं प्रोञ्ज्य सिद्धौ रत्तारा-

छ (१)

- १९ छिन्ते भववासदाम या

ज (११)

- ७९ जयति तत् समुदायमय दशा-
 ३६ जयति सायतिसामकृदन्विता
 ७७ जयसि सुव्रत ! भव्यशिखण्डिना-
 ८८ जिनवचसि कृतास्था सथिता कप्रमात्र

पद्याङ्कः पद्यप्रतीकम्

- ८३ जिनशासन पिजयते
 ७५ जिनस्य भारती तमो-
 २६ जिनाहो नौमि यौ जुष्टा-
 ९२ जिनाचनरत थितो मदकूल न तुभ्यस्यदं
 ७८ जैन जन्म थियं स्वर्ग-
 ४३ जैनमुपमानरहित
 ७१ जैन्यत्र्याद् वाक् सता दत्त-

त (२)

- १६ तन्वाऽऽजमहादलभया
 ७० त्रिलोकीं फलयन् पातु

द (२)

- २ दारिद्र्यमद्विसमविग्रहतापनीय-
 ९५ दोषो दोषोऽसिन्नुप्रतरणविधिषु न्यायशास्या यशासा

ध (१)

- ६४ धते गदाक्षमिह इक्ष्णतिताजनस्य

न (७)

- ९३ न त्वा नलाऽपवर्गप्रगुणगुरुगुणमात्सुद्रतमुद्भू-
 ८९ नमामि जिनपार्श्व ! ते शमितविग्रह विग्रह
 ९ नमो भुवनशेखर दधति देवि ! ते वन्विता-
 १ नम्रेन्द्रमौलिगलितोत्तमपारिजात-
 ४९ निजमहिमविजितकमल
 ५६ निजाश्लतयोद्भवला विशदवन्धुजीवामया
 ५३ निरेति गदवल्लीरुगुणिलजन्मकान्तारत

प (५)

- ३९ पट्टरितिमिरौधव्याहृतापर्यमेव
 ५९ परसमयतिपूणा ससदो दारहेतो
 ५२ पधिसुशालकरा जाम
 १८ पोतत्वं वै भवोदधी
 ७८ प्रतिजिन क्रमवारिरुहाणि न

भ (४)

- ५४ भवन्ति न यदानता वरविधावलीकानना
 २९ भवोद्भवतृपा शशा कृतशिवपत्र चामरे
 ६१ भव्यै कथयिदतिदु खगमीरवापे-
 ४० भ्रमति भुवि महिष्या याऽऽमहासिन्धु नाना-

क-परिशिष्टम्
श्रीवृष्पभद्रिसूरिभिर्विरचितं
॥ शारदा-स्तोत्रम् ॥

कलमरालविहङ्गमवाहना
सितदुकूलविभूषणलेपना ।
प्रणतभूमिरुहामृतसारिणी
प्रवरदेहविभाभरधारिणी ॥ —द्वुतविलम्बितम्
अमृतपूर्णकमण्डलुहारिणी
त्रिदशदानवमानवसेविता ।
भगवती परमैव सरस्वती

मम पुनातु सदा नयनाम्बुजम् ॥१-श्लो॥, —युग्मम्

“ मनोहरं हंसं पक्षीरूपं वाहनवाणी, श्वेतं वस्त्रं, अलंकारं च अने लेप (सुगंधी
द्रव्य) थी युक्तं, प्रणामं करेला (प्राणुिञ्चि) रूपीं वृक्षोर्तुं (सिंयनं करवाभां)
अमृतनी नीकं जेवी, उत्तमं शरीरनीं कान्तिनां समृद्धने धारणुं करनारी, अमृतथीं करेला
अेवां कमण्डलुं वडे मनोहरं तेमजं देव, दानव च अने मानवो वडे सेवितं अेवी
उत्तमं भगवतीं सरस्वतीं मारा नेत्र-कमलने सर्वदां भवित्रं करो (अर्थात् मने दर्शनं
आये) . ”—१-२

जिनपतिप्रथिताखिलवाङ्मयी

गणधराननमण्डपनर्तकी ।

गुरुमुखाम्बुजखेलनहंसिका

विजयते जगति श्रुतदेवता ॥ ३ ॥ —द्वुत०

“ जिनेश्वरे प्रसिद्धं करेला समस्त साहस्यरूपं, वणी गणधरानां युग्मरूपं मण्डपने विषे
नृत्यं करनारीं तेमजं शुद्धनां वदन-कमलने विषे क्रीडां करनारीं हंसिकां अेवीं श्रुत-देवता
(सरस्वती) विश्वमां विजयीं वर्तेते ॥ ”—३

अमृतवीधितिषिव्यसमानना
त्रिजगतीजननिर्मितमाननाम् ।

नवरसामृतवीधिसरस्वतीं

प्रमुदितं प्रणमामि सरस्वतीम् ॥ ४ ॥—हृ०

“अन्द्र—भद्रुदसना समान मुभवाणी, तस्य अमृतना बोधा वडे सन्मान जनेषी तेभव
नव रसकृपी अमृतना क्लीषोषी (भोअओषी) परिपूर्व जेवी नदीना समान जेवी
सरस्वतीने तुं हर्षपूर्वक प्रशाम कइं पुं”—४

विततकेतकपत्रविलोचने ।

विहितसर्षतिबुष्कतमोचने । ।

भवलपक्षविहङ्गमलाञ्छिते ।

जय सरस्वति ! प्रुरितवाञ्छिते ! ॥ ५ ॥—हृ०

“हे निस्तुत केतक (देवदा)ना पत्र केवां नेत्रवाणी—(शारदा) । कान्धो उ
संसारकृपी भाषणे साम कषे जेवी हे (वाजीशरी) । हे येत पामवाया पक्षीषी
त्पदित (अर्थात् हे संसृष्ट वानवाणी सुत—देवता) । पूर्वं कथां उ भनारबाने कषे
जेवी हे (भारती) । हे सरस्वती तु ! अयक्ती वर्त ”—५

भवदनुग्रहलेशतरङ्गिता

स्तवुचितं प्रवदन्ति विपश्चितः ।

नृपसैमासु पताः कमलावला-

कुचफलालैलनानि वितन्वते ॥ ६ ॥—हृ०

“आपनी कृपाना अंशषी अजल जनेवा परिदितो राव—सवामां जेनु कजित
कषे उ हे कषी करीने तेज्य वक्ष्मीकृपी वदनाया स्तनपी कषानी कीक्षाने निस्तर
करे उ (अर्थात् राव—सवामां वक्ष्मी प्राप्त करे उ) ।”—६

१ आ पत्र कान्धोअरषी सोषी रसु उ हेभो जेनां प्रकथनां मे वरक्षेभां जेवना ननु कषी
कषान उ न्यारे कषानां मे वरक्षेभां जेवना नार कषारे समान जे

२ प्रवदन्ति इति क-पाठः ।

३ जेथ आ पवनां प्रकथनां मे वरक्षेभां जेवना मे कषरीनी समानता नन्दे परे उ, तेरी कष
कषानां मे वरक्षेभां संकथनां पय जेथ समान उ

४ 'केशवकु' इति क-पाठः । ५ 'वामारवा' इति क-पाठः । ६ 'कषामि' इति क-पाठः ।

गतधना अपि हि त्वदनुग्रहात्
कलितकोमलवाक्यसुधोर्मयः ।

चकितवालकुरङ्गविलोचना

जनमनांसि हरन्तितरां नराः ॥ ७ ॥ -दृढ०

“ (हे शारदा !) निर्धन होवा छतां पशु तारी कृपाथी भृङ्ग (कामण) यनाश्रुतनी जर्मिओ (मोलओ) थी अलंकृत (थयेला) तेमज विस्मय पाभेला मृगनां जकना जेवां नेत्रवाणा (भनेला) अनुष्ये मानयोना मनने अत्यंत हरी वे छे. ”—७

करसरोरुहखेलनचञ्चला

तव विभाति वरा जपमालिका ।

श्रुतपयोनिधिमध्यविकस्वरो-

ज्वलतरङ्गकलाग्रहसाग्रहा ॥ ८ ॥ -दृढ०

“ हरेतश्री कभक्षने विषे डीडा करवाभां यपण अेवी, तथा श्रुत-सागरनाममध्यना केस्वर तेमज निर्भल अेवा तरगोनी क्लाने अहणु करवाभां आग्रहवाणी तेमज श्रेष्ठ पवी तारी जप-माला विशेष शोभे छे. ”—८

द्विरदकेसरिमारिभुजङ्गमा-

सैहनतस्करराजरुजां भयम् ।

तव गुणावलिगानतरङ्गिणां

न भविनां भवति श्रुतदेवते ! ॥ ९ ॥ -दृढ०

“ हे सरस्वती ! तारा गुणोनी श्रेष्ठिना गानने विषे यपण अेवा लभ्य (जने)ने श्रुती सिद्ध, भरक्री, साप, दुश्मन, योर, राज तथा रोगने लय (लागतो) नथी. ”—९

ॐ ह्रीं क्लीं ब्लीं ततः श्रीं तदनु हसकलह्रीमथो घृं नमोऽन्ते

लक्षं साक्षाज्जपेद् यः करसमविधिना सत्तपा ब्रह्मचारी-।

निर्यान्तीं चन्द्रविम्बात् कलयति मनसा त्वां जगच्चन्द्रिकाभां

सोऽत्यर्थं वह्निकुण्डे विहितघृतहुतिः स्याद् दशांशेन विद्वान् ॥१०॥

-सग०

१ 'कवाम०' इति ग-पाठः । २ 'ज्वलनतस्करराजरुजां' इति क-पाठः । ३ 'भवते' इति क-पाठः । ४ 'घृं' इति ख-पाठः । ५ 'निर्यान्तीं' इति ख-ग-पाठः । ६ 'विम्बा' इति क-पाठः ।

स्तवनमेतदनेकगुणान्वितं

पठति यो भविकः प्रमनाः प्रगे ।

स सहसा मधुरैर्वचनामृतै-

र्तृपगणानपि रञ्जयति स्फुटम् ॥ १३ ॥ -द्वत०

“ न अयं प्राणी प्रकृतित यत्तत्पूर्वकं आ अनेकं गुणैः युक्तं स्तोत्रं सवारना
पठेत्तदां वक्ष्ये, ते मधुरं वचनं यत् अमृतं वदेत् नृपतिभ्योनां सम्बोधने पश्येत्
स्पष्टं रीते शुशी करे च ”—१३

॥ इति श्रीशारदास्तोत्रं वप्पभङ्गिसूरिभिर्विरचितम् ॥

ख-परिशिष्टम्

ॐ ॐ नमो जिनाय ।

॥ श्रीवप्पभट्टिसूरिचरितम् ॥

गुर्जरदेशे पाटलिपुरे जितशत्रुराजा राज्यं करोति स्म । तत्र श्रीसिद्धसेननामा सूरी-
श्वरोऽस्ति स्म । स मोढेरकपुरमहास्थाने श्रीमहावीरनमस्कारकरणाय आगतः, श्रीमहा-
वीरं नत्वा तीर्थोपवासं कृत्वा चात्मारामरतो योगनिद्रया स्थितः सन् स्वप्नं ददर्श, यथा-
केशरिकिशोरको देवगृहोपरि क्रीडति । स्वप्नं लब्ध्वाऽजागरीत् । मङ्गल्यस्तवनान्धपाठीत् ।
प्रभाते च चैत्यं गतः । तत्र पद्मवार्षिको बाल एको बालांशुमालिसमद्युतिराजगाम ।

सूरिणा पृष्टः—भो अर्भक! कस्त्वम्? कुत आगतः? । तेनोक्तम्—पञ्चालदेशे द्र(डु?)-
म्बाउधीग्रामे वप्पाख्यः क्षत्रियः, तस्य भट्टिर्नाम सधर्मचारिणी, तयोः सूरपालनामा
पुत्रोऽहम् । मत्तातस्य बहवो भुजबलगर्विताः सपरिच्छदाः शत्रवः सन्ति, तान् सर्वान् हन्तुं
सन्नह्य चलन्नासम्, पित्रा निपिद्धः—वत्स! बालस्त्वं नास्मै कर्मणे प्रगल्भसे, अलमुद्यो-
गेन । ततोऽहं कुञ्जः—किमनेन निरभिमानेन पित्राऽपि, यः स्वयमरीन् न निहन्ति
मासपि घ्नन्तं निवारयति? अपमानेन मातापितरावनापृच्छयात्रागतः। सूरिणा चिन्तितम्—
अहो दिव्यं रत्नम्! न मानवमात्रोऽयम् । “तेजसां हि न वयः समीक्ष्यते” इति विमृश्य
बाल आलापितः—वत्स! अस्माकं पार्श्वे तिष्ठ निजगृहाधिकसुखेन । बालेनोक्तम्—महान्
प्रसादः, (स) स्वस्थानमानीतः, सङ्घो हृष्टः । तद्रूपविलोकनेन दृष्टयस्तुष्टिं न मन्यन्ते,
पाठयित्वा विलोकितः, एकाहेन श्लोकसहस्रमध्यगीष्ट । गुरवस्तुष्टुवुः । रत्नानि पुण्यप्र-
करप्राप्यानि । धन्या वयम् । तेन बालकेनाप्यल्पदिनैर्लक्षणसाहित्यादीनि भूयांसि
शास्त्राणि पर्यशीलिष्यत, ततो गुरवो द्रम्बाउधीग्रामे जग्मुः, बालस्य पितरौ आगतौ
वन्दितुं, गुरुमिरालापितौ—पुत्रा भवन्ति भूयांसोऽपि, किं तैः संसारावकरकृमिभिः? ।
अयं तु युवयोः पुत्रो व्रतमीहते । दीयतां नः, गृह्यतां धर्मम्(र्मः), नष्टं मृतं सहन्ति(न्ते)
हि पितरो निजतनयम्, श्लाघ्योऽयं भवतितीर्षुः । पितृभ्यां उक्तम्—भगवन्! अयमेक एव
मत्कुलतन्तुः कथं दातुं शक्यते? । तावता सविधस्थेन सूरपालेन उदितम्—अहं चारित्रं
गृह्णाम्येव । यतः—

“सा बुद्धिः प्रलयं प्रयातु कुलिशं तस्मिन् श्रुते पात्यता

वलान्तः प्रविशन्तु ते हुतभुजि ज्वालाकराले गुणाः ।

यैः सर्वैः शरदिन्दुकुन्दविशदैः प्राप्सैरपि प्राप्यते

भूयोऽप्यत्र पुरन्ध्रनरकक्रोडाधिवासव्यथा ॥ १ ॥”—शार्दूल०

ततो ज्ञातवन्नियम्याभ्यां मातापितृभ्यां अल्पितम्-भगवन्! पृथाप पात्रमेतत् । परं
 वप्पमहिदिति नाम अथ कर्तव्यम् । गुरुमिर्मणितम्-अस्तु को दोषाः, पुष्पमन्तो पुषाम्,
 सुवपोरयं छात्रः सम्पन्नः । वप्पं भद्रिं च आपृच्छथ स्वरपालं गृहीत्वा सिद्धसेना-
 चार्पा मोहेरकं गताः ।

संताष्टके पत्तराणां, गते विक्रमकावता ।

सधाधिके राघशुद्ध-तृतीयाधिके गुरो ॥ १ ॥-मनुजु

बीष्ठा दत्ता । वप्पमहिदिति नाम विश्ववह्नं उपुषे । सङ्गमार्चनया तत्र चातुर्मासिकं
 कृतम् ॥

वह्निर्भूमिगतस्य वप्पमहेर्महतीं वृष्टिमतनिष्ट पनः । कापि देवकुले स्थिता सा, तत्र
 देवकुले महाबाहूः कोऽपि पुमानागतः । अत्र देवकुले प्रशक्तिक्रव्यानि रसाभ्यानि
 गम्भीरांशानि तेन वप्पमहिपान्वात् व्याख्यापितानि । ततः स वप्पमहिना धर्मं वस-
 तिमावातः, गुरुमिराशीर्मिरमिनस्थितः, आस्रायं पृष्टः । ततोऽसौ जगाद-भगवन्! कम्प-
 कुम्भेशो गोपाठगिरिवुर्गनगरे घशोधर्मतृपतेः सुपशानादेवीकुञ्जिजम्मा वन्दनोऽहं, वीचने
 निरगन्तो धने क्षीयया व्ययन् पित्रा कुपितेन शिशितः-वत्स! धनार्थकल कृष्मत्सना-
 नप्यथी पुत्रो न वेत्ति, ततस्त्वं मितव्ययो मय । ततोऽहं कोपादिहागमम् । गुरवोऽप्यु-
 किं ते नाम? । लटिकया भुवि किक्षित्वा दधितं आम इति ।

“महाजनाचारपरम्यरेदशी

स्वनामादि (म साक्षात्) वृषते न साधवा ।

अतोऽभिधातुं न तदुत्सहे पुन-

धनः क्लिञ्जाचारमुचं विगायति ॥ १ ॥”-वनेन्द्रववा

तस्माभितत्वेन गुरवो हृष्टाः । चिन्तितं च तैः—

पूर्वं भीरामसैम्येऽर्था, हृष्टा पाप्मासिकाः शिशुः ।

पीसुवृक्षमहाज्यास्यां, बज्जाम्बोडकमास्थितः ॥ १ ॥-वृ

अक्षय्यायया च पुण्यपुरुषो निर्णीतः । ततस्तज्जननी वम्यफठानि विचिन्वालाऽप्या-
 मिर्मणित-वत्से! का त्वम्? किं वा तव कुञ्जम्? । साऽप्यादीक्षितं कुञ्जम्-अहं राजपुत्री
 कम्पकुम्भेशपशोधर्मपत्नी सुपशानामाऽहं । अस्मिन् मुते गर्भस्थिते सति हृदकर्मन्व-
 शीकृतघषया बहुस्रममाषया हृत्सयेव कूरया सपत्न्या मिथ्या परपुरुषदोषमारोप्य एत-
 क्षिप्सवित्ता । अपमानेन श्वशुरकुडपितृकुले हित्वा अमन्तीह समागता वनवृत्त्या जीवामि
 वासं च पाठयामि । इदं मुत्वाऽस्माभिः मोक्ष-वत्से! अस्मद्विरयं समागच्छ, वत्स

१ इदं वचं प्रमादकवृत्तये (इ ११५) अत्र दृश्यते ।

२ क्लिञ्जक प्रमादकवृत्तये (इ ११५) अत्र वस्तु तत्र मिष्टक्यदे किञ्चिद्वि दद्युः ।

प्रवर्धय । तथा तथा कृतम् । सपत्न्यपि बहुसपत्नीकृतमरणप्रयोगैर्ममार । ततो विशिष्ट-
 पुरुषैः कन्यकुब्जे यशोधर्मा विज्ञप्तः—देव ! सुयशा राजी निर्दोषाऽपि (त्वया निर्वा-
 सिता, सपुत्रा समानीयतां, राज्ञा तुष्टाऽऽनीता) । कदाचिद् विहरन्तो वयं तस्या देशं
 गताः । तथा पूर्वप्रतिपन्नं स्मरन्त्या वयं वन्दिताः, अनेनामनाम्ना तत्सुतेन भाव्यम् ।
 एवं चिरं विभाव्य सूरयस्तमूचुः—वत्स ! वस निश्चिन्तो निजेन सुहृदा वप्पभट्टिना समं
 अस्मत्सन्निधौ त्वम् । गृहाण कलाः—लिखितं १ गणितं २ गीतं ३ नृत्यं ४ वाद्यं ५
 पठितं ६ व्याकरणं ७ छन्दो ८ ज्योतिषं ९ शिक्षा १० निरुक्तं ११ कात्यायनं १२
 निघण्टुः १३ पत्रच्छेद्यं १४ नखच्छेद्यं १५ रत्नपरीक्षा १६ आयुधाभ्यासः १७ गजारोहणं
 १८ तुरगारोहणं १९ तयोः शिक्षा २० मन्त्रवादः २१ यन्त्रवादः २२ रसवादः २३
 खन्यवादः २४ रसायनं २५ विज्ञानं २६ तर्कवादः २७ सिद्धान्तं २८ विषवादः २९ गारु-
 डवादः ३० शकुनवादः ३१ वैद्यकवादः ३२ आचार्यविद्या ३३ आगमः ३४ प्रासाद-
 लक्षणं ३५ सामुद्रिकं ३६ स्मृतिः ३७ पुराणं ३८ इतिहासः ३९ वेदः ४० विधिः ४१
 विद्यानन्दवादः ४२ दर्शनसंस्कारः ४३ खेचरीकला ४४ अमरीकला ४५ इन्द्रजालं
 ४६ पातालसिद्धिः ४७ धूर्तशम्बलं ४८ गन्धर्ववादः ४९ वृक्षचिकित्सा ५० कृत्रिमम-
 णिकर्म ५१ सर्वकरणी ५२ वशीकर्म ५३ पणकर्म ५४ चित्रकर्म ५५ काष्ठघटनं ५६
 पापाणकर्म ५७ लेप्यकर्म ५८ चर्मकर्म ५९ यन्त्रकरसवती ६० काव्यं ६१ अलंकारः
 ६२ हसितं ६३ संस्कृतं ६४ प्राकृतं ६५ पैशाचिकं ६६ अपभ्रंशः ६७ कपटं ६८ देश-
 भाषा ६९ धातुकर्म ७० प्रयोगोपायः ७१ केवलीविधिः ७२ । एताः सकलाः कलाः
 शिक्षितवान्, लक्षणतर्कादि परिचितवान्, वप्पभट्टिना साकमस्थिमज्जान्यायेन प्रीतिं
 वद्भवान् । यतः—

“आपातगुर्वी क्षयिणी क्रमेण

इस्वा पुरो वृद्धिमती च पश्चात् ।

दिनस्य पूर्वार्धपरार्धमिन्ना

छायेव मैत्री खलसज्जनानाम् ॥ १ ॥”—उपजातिः

कियत्यपि गते काले यशोधर्मनृपेणासाध्यव्याधिवाधितेन पट्टामिपेकार्थं आमकुमारा-
 ऽऽकारणाय प्रधानपुरुषाः प्रहिताः । अनिच्छन्नपि तैस्तत्र नीतः । पितुर्मिलितः, पित्राऽऽ-
 लिङ्गितः, सवाष्पगद्गदं उपालब्धश्च—

“धिग् वृत्ततां समुचितां धिगनाविलत्वं

धिक् कुन्दसुन्दरगुणग्रहणाग्रहत्वम् ।

चक्रैकसीम्नि तव मौक्तिक ! येन वृद्धि-

वार्धेन तस्य कथमभ्युपयुज्यसे यत् ? ॥ १ ॥”—वसन्ततिलका

अमिषिक्तश्च राम्ये । शिखितश्च प्रजापाठनादां । एतत् कृत्या यशोपमाऽऽर्हतं त्रिधा
 शुद्ध्या क्षरणं अयन् धां गताः । आनो राजा पितुर्धर्मविहितं कृतवान्, त्रिजातिरीनजो-
 काय विभं दत्तवान् । उद्धृष्टमन्त्रानां, हस्तिनां रथानां च प्रत्येकं चतुर्वज्रप्रती, एका कोटी
 पदातीनां एवं राम्यभीः श्रीभामस्य न्यायारामस्य । तथा(पि) अप्य(महि)मिभं विना पञ्च-
 कपूठप्रायं मन्थते सः सः । ततो मिभानयनाय प्रधानपुरुषानर्भपीत् । तेसत्र गत्वा विज्ञप्तम्
 -श्रीवप्यमहे ! आमराजा समुत्कण्ठयाऽऽह्वयति, आगम्यताम् । अप्यमहिमा गुरुणां वद
 नकमलमखलोक्तिं, तेः सङ्गानुमत्या गीतार्थपतिभिः समं अप्य(महि)मुनिः प्रहितः आमल
 पुरं गोपालगिरिं प्राप । राजा सबलवाहना सम्मुलमगात् । प्रविश्य(बेध) महमकपीत्,
 सीधमनीपीत्, अवोचत्-भगवन् ! अर्धराम्य गृह्णाप । तेनोक्तम्-अस्माकं निर्मन्थानं
 सावद्येन राम्यन किं प्रयोजनम् ? । पठ-

‘ अनेकशोभिसम्प्राप्ता-मन्त्रबाधाविधापिनी ।

अमिमानफर्षवेयं, राम्यभीः साऽपि नन्धरी ॥ १ ॥’-अ०

ततो राजाऽसी तुङ्गपृष्ठे स्थापितः । प्रातः समागताय अप्यमहये नृपेण सिंहासनं
 मण्डापितम् । तेन गदितम्-वर्षीपते ! आचार्यपदं विना सिंहासनं न युक्तम् । गुर्वासा-
 दना भवेत् । ततो राजा अप्यमहि प्रधानसचिवैः सह गुर्वन्तिके प्रहितः, विज्ञप्तिकश्च
 वृत्ता-यदि मार्गः कार्यं तथा प्रसद्य सद्योऽयं महर्षिः सूरिपदे स्थाप्यः (पठः) ‘शोर्वं मृतं
 च क्षिप्य च नमस्ति गुरवाः श्रियम्’ स्थापितमात्रमात्र शीघ्रं प्रवर्षीयः अन्धबाऽ
 नमबामि मा विडम्बताम् । अज्ञपण्डप्रयाणकैर्मोहिरकं प्रातः । प्रभो ! राज्ञो विज्ञत्तर्वा
 अनुसार्था जपितश्चा द्वि भवादृष्टा ॥

अथ श्रीसिद्धसनाचार्यैरप्यमहि सूरिपदे स्थापितः । तदङ्गे श्रीः साधारिच सङ्ग-
 मन्ती दृष्टा । रहसि शिक्षा वृत्ता-बत्स ! तव राजसत्कारो मूर्ख भावी । ततश्च उन्मी
 प्रवत्स्यति । तत्र इन्द्रियखयो तुष्करः । त्वं ब्रह्मचारी महान् भवेः । ‘विकारहेठी सति
 विक्रियन्ते धेपां न चेतांसि त एव धीराः’ अनेन महाव्रतेन महत्तरः स्फुरिष्यति ।

“एकादशोऽपिष्ठे तत्र जाते वपंघटाष्टके ।

विक्रमात्म्येऽभवत् सूरिः, कृष्णैर्वाष्टमीदिने ॥ १ ॥’-अ०

गुरुणा आमराजसमीपे प्रेषितः । तत्र प्रातः गोपालगिरेः प्रासुके धनोद्देशे स्थितः । राजा
 अम्प्यागस्य महामहान् तं पुरीं प्राचीविशात् । श्रीवप्यमहिसूरिपुत्रः तत्र वेदना ज्ञेय-
 शिनी कृता-

१ उक्तुत्वा श्रीवप्यमहिसूरिर्वचनोत् वद क-वते-

“यत्कं वचनं कोकल विद्वदीकाशिकश्च अपि ।

वाक्यं वैव शोक्नेऽह-महं विषयमप्यौ ॥”-प्रमात्तक (५ ११५)

१ विक्रमात् घोभरवद इति नाम प्रमात्तककारिणे (५ ११५) ।

“श्रीरियं प्रायशः पुंसा-मुपस्कारैककारणम् ।

तामुपस्कुर्वते ये तु, रत्नसूस्तरैरसौ रसा ॥ १ ॥”—अनु०

आमेन गुरूपदेशादेकोत्तरशतहस्तप्रमाणः प्रासादः कारितोः गोपगिरौ, अष्टादशभार-
प्रमाणं श्रीवर्धमानविम्बं तत्र निवेशयांचभूव, प्रतिष्ठां विभावयांचक्रे । तत्र चैत्ये मूलम-
ण्डपः सपादलक्षसौवर्णटङ्ककैर्निष्पन्नः इति वृद्धाः प्राहुः । आमः कुञ्जराखुडः सर्वर्द्ध्या
चैत्यवन्दनाय याति, मिथ्यादृशां दृशौ सैन्धवेन पूर्येते, सम्यग्दृशाममृतेनैव । एव प्रभाव-
वान् प्रातर्नृपोऽमूल्यमनर्घ्यं सिंहासनं सूरये निवेशापयति । तद् दृष्ट्वा विप्रैः क्रुधा ज्वलद्भिः
भूपो विज्ञप्तः—देव ! श्वेताम्बरा अमी शूद्राः, एभ्यः सिंहासनं किम्? अधस्तात् परहसीयो
भवतु । मुहुर्मुहुस्तैरित्थं विज्ञप्त्या कदर्थ्यमानः पार्थिवो मूलसिंहासनं कोशगं कारयित्वाऽ-
न्यत् लघ्वारोपयत्, प्रत्यूपे सूरिन्द्रेण दृष्ट्वा रुष्टेनैव राज्ञोऽग्रे पठितम्—

“मर्दय मानमतङ्गजदर्पं, विनयशरीरविनाशनसर्षम् ।

श्रीणो दर्पाद् दशवदनोऽपि, यस्य न तुल्यो भुवने कोऽपि ॥ १ ॥”

इदं श्रुत्वा राज्ञा हीणेन सदा भूयो मूलसिंहासनमनुज्ञातम् । अपराधः क्षामितः ॥

एकदा सपादकोटी हेन्नो दत्ता गुरुभ्यः । तैर्निरीहैः सा जीर्णोद्दारे ऋद्धियुक्तश्रावकपार्श्वे
व्ययिता ॥

अन्यदा शुद्धान्ते प्रम्लानवदनां वल्लभां दृष्ट्वा प्रभोः पुरो गाथार्धं राजा प्राह—

“अर्जवि सा परितप्यइ, कमलमुही अप्यणो पमाएणं ।”

“सुत्तविउद्धेण तए, जीसे पच्छाइयं अंगं ॥ १ ॥”—आर्या

उत्तरार्धेन प्रभुणा प्रत्युत्तरं दत्तम् । राजा आत्मसंवादात् चमत्कृतः ॥

अन्यदा प्रियां पदे पदे मन्दं सञ्चरन्तीं दृष्ट्वा गाथार्धं राजा जगाद—

“वाला चंक्रम्मती, पए पए कीस कुणइ मुहभंगं ? ।”

“नूणं रमणपएसे, मेहलिया छिवइ नहपंती ॥ १ ॥”—आर्या

एतदूर्ध्वं समस्यया पूरितं गुरुणा । इदं श्रुत्वा राजा मुखं निश्वासाहतदर्पणसमं दधे
अमी मदन्तःपुरे कृतविप्लवा इति धिया, तच्चाचार्यैः क्षणार्धेनावगतम्, चिन्तितं च—अहो !
विद्यागुणोऽपि दोषता गतः—

“जलघेरपि कल्लोला-श्चापलानि कपेरपि ।

शक्यन्ते यत्नतो रोद्धुं, न पुनः प्रभुचेतसः ॥ १ ॥”—अनु०

राज्ञौ सूरिः सङ्गमनापृच्छय राजद्वारकपाटसम्पुटतटे काव्यमेकं लिखित्वा पुराद्
बहिर्ययौ । तद्यथा—

१ अद्यापि सा परितपति, कमलमुष्ठी आत्मन प्रसादेन ।

सुत्तविउद्धेन त्वया, यस्या प्रच्छादितमङ्गम् ॥ १ ॥

२ वाला चङ्काम्यन्ती, पदे पदे कुत कुस्ते सुखभङ्गम् ? ।

नूनं रमणप्रदेशे, सेखलया स्पृश्यते नखपङ्क्ति ॥ १ ॥

“योगः स्वस्ति सवास्तु रोहणगिरे । मया स्मितिं प्रप्युता
 वतिप्यन्त इमे कथं कथमिति स्वमेऽपि मैवं कृपाः ।
 श्रीमंस्ते मया यो यथं यदि भवत्सम्भप्रतिष्ठासदा
 ते शृङ्गारपरायणाः क्षितिभुजो मीली करिष्यन्ति नः ॥ १ ॥—सर्ग०

रुचिरचरणारक्षाः सखाः सर्वथ हि सप्तरी
 परमकवयाः क्षान्त्याः सौम्याः यथं धवच्छब्दाः ।
 गुणपरिचयोद्धर्पाः सम्भारं गुण्यतिष्ठयसूदाः
 क्षितिप । तव भोऽन्यर्णं तूर्णं सुमानसमाभिधाः ॥ २ ॥”—हरिणी

दिनैः कतिपर्यगाद्भवेद्यान्तर्विहरन् उल्लणावतीनाभ्याः पुरो बहिरारामे समवासापीत् ।
 तत्र पुरे धर्मो माम राजा । स च गुणज्ञः । तस्य सभायां बाह्यपतिनामा करिराजोऽस्ति ।
 तेन सूरीण्यामागमनं लोकाद्वगतम् । ज्ञापितश्च राजा । राज्ञा प्रवेष्टमहा कारितः । पूर्वमे
 सीधोपान्ते गुरुस्तुङ्गगृहे स्थितः । राजा नित्यं पन्दते । कथयो रञ्जिताश्च । प्रभातना प्रप-
 ते सा पद्मश्च कुम्भशुभम् ॥

इतश्च यदा बप्पमहिं कृतविहारः प्रातः श्रीभामपार्श्वं नाप्याता, तदा तेन सर्वत्राह-
 लोक्तिः न उच्यते । जातो विच्छिन्न भामः, ‘यामा स्वस्ति तव’ इत्यादिभ्यर्णं ददम् ।
 यथा उपलक्षिता । सुभं स मां मुक्त्वाऽपगत एवेति निर्णीतम् ॥

। तं मुक्ते भूत्या वाससाऽऽप्यस्य सर्वं
 गत

“शब्दं शब्दं कृषिर्विधा, अन्वो यो येन जीवति ।”

पूरिता सर्वैरपि न तु सुप्रथमकार इदमामिप्रायाकथमात् । तदा बप्पमहिं बावं स्तु-
 तवान् । सा इदमसंवादिनी गीतधीव । अथ पदहमवीचदत् । तत्रेदमज्ञुपुत्र—‘यो यम
 इष्टवां समस्तां पूरयति तस्मै सुवर्णं ददामि । तदा गोपगिरेर्पूतकारः कथित
 गीतदेवं गतः, स बप्पमहिसूरीण्याममे सत्समस्यापादद्वयं कथितवान् । सूरीण्या पक्षिसार्धं
 पते—

“सुगृहीतं च कर्तव्यं, कृष्णसर्पमुलं यथा ॥ १ ॥”—सजु०

स हि भगवान् पद्विकृतिस्वागी सिद्धसारस्वतो गगनगमनश्चक्ष्म्या विविधतीर्थकन्दन-
 शक्तिमुक्तः सस्य किमवेतत् ? । स धृतकारस्य पादद्वयं गोपगिरी श्रीभामाय निवेदित-

१ ‘यामा’ इत्यपि पाठः । २ ‘ये’ इति पाठान्तरम् ।

३ अत्र पदमेवं कथयं च कवीशेनं कथयदेवं किञ्चिदेतच्छब्दात् अत्र पदवत्तु धर्मोपदेवतात्त्वय इति
 प्रमादकचरिणात् (इ ११५) इतिवाच्ये ।

४ ‘सुगृहातं’ इति पाठः । प्रमादकचरिणे (इ ११५) ।

वान् । राजा दभ्यौ-अहो ! सुघटितत्वमर्थस्य । तं पप्रच्छ-केन केयं पूरिता समस्या ? ।
द्यूतकृदाह-लक्षणावत्यां वपभट्टिसूरिणा ज्ञानभूरिणा प्रापूरि । तस्योचितं दानं चक्रे ॥

अन्यदा राजा नगर्या वहिर्निर्ययौ । न्यग्रोधद्रुमाधः पान्थं मृतं ददर्श, शाखायां लम्ब-
मानं करपत्रमेकं विपुषां व्यूहं स्रवन्तं गाथार्थं च विशिष्टे ग्राणि लिखितं खटिन्याऽ-
पश्यत्-

“तइया मह निगमणे, पियाइ थोरंसुएहि जं रुन्नं ।”

तदपि समस्यापादद्वयं राज्ञा कविभ्यः कथितं, (किन्तु) न केनापि सुष्ठु प्रपूरितम् ।
राजा चिन्तयति स्-

“वेद्यानामिव विद्यानां, मुखं कैः कैर्न चुम्बितम् ? ।

हृदयग्राहिणास्तासां, द्वित्राः सन्ति न सन्ति वा ॥ १ ॥”-अनु०

‘हृदयग्राही स एव मम मित्रं सूरिवरः, स एव दौरोदरिको नृपेण उपसूरि प्रैषि । सूरिणां
अक्षिनिमिपमात्रेण पूरिता समस्या-

“करपत्तयविंदू इय, निवडणेण तं अज्ज सभरियं ॥ १ ॥”

तत् पुनर्घृतकारात् श्रुत्वा राज्ञा दृढोत्कण्ठितेन सूरेराह्वानाय वाग्मिनः सचिवाः
प्रहिताः । उपालम्भसहिता विज्ञप्तिश्च ददे । प्राप्तास्ते तत्र । दृष्टास्तैस्तत्र सूरयः, उपलक्ष्य
वन्दिताः, राजविज्ञप्तिर्दत्ता । तत्र लिखितं वाचितं गुरुभिः-

“न गङ्गां गाङ्गेयं सुयुवतिकपोलस्थलगतं

न वा शुक्तिं मुक्तामणिरुरसिजस्यात्र रसिकः ।

न कोटीरारूढः स्मरति च सवित्रीं मणिचय-

स्ततो मन्ये विश्वं स्वसुखनिरतं स्नेहविरतम् ॥ १ ॥”-शिररिणी

“छायाकारणि सिरि धरिय अज्जवि भूमि पडंति ।

पैत्तं इह पत्तत्तण तरुवर ! काइं करंति ॥ २ ॥”

सचिवा अप्यूचुः-स्वामिन् ! आमराजा निर्व्याजप्रीतिर्विज्ञपयति-समागम्यतां शीघ्रम् ।
अयं देशो वसन्तवतंसितोद्यानलीलां लम्बनीयः, भगवद्वाग्रसलुब्धानामस्माकं इतरकवि-
वाग् न रोचते । (यतः)

१ तदा मम निगमने, प्रियया सूराशुमिर्यव् रुदितम् ।

२ करपत्रकभिन्दूनामिति, स्रपत्तनेन तदद्य ससृष्टम् ॥ १ ॥

३ ‘आस्वादरसिकः’ इति पाठान्तर प्रभावकचरित्रे (पृ० १४१) ।

४ ‘रारूढ स्मरति च सवित्रीं च सुसुखं’ इति प्रभावक-चरित्र-पाठ ।

५ छायाकारणात् शिरसि ध्रुवानि अद्यापि भूमौ पतन्ति ।

प्राप्तमिह पत्रत्वं तरुवर ! किमु करोषि ? ॥

६ ‘पत्तह पडु पत्तत्तण, वरतव ! काहं’ इति पाठः उपदेश-रत्नाकरे- (५७ पत्राङ्के) ।

“क्यासु च उभरसाः कवीनां
 ते नानुरम्पन्ति कथान्तरेषु ।
 न प्रस्थिपर्णप्रणयाभरन्ति
 कस्तूरिक्रगन्धमृगास्तृणेषु ॥ १ ॥”-रघवः

सदाकर्म्यं खेहं इमी, सूरिभिः सवियाभोधिरे—भीआमो नृप सचमप्रज्ञं एवं
 मापणीयः—

“अस्मानिर्बन्दि धः कर्म्यं, तथा धर्मस्य भूपते ।
 सभायां छत्रमागम्य, स्वयमापृच्छ्यतां वृत्तम् ॥ १ ॥”-शु०

अस्माकमिति द्वि प्रतिज्ञाञ्छि धर्मेण राज्ञा सह-स्वयमामं सतेत्य त्वत्समकं वरा-
 ञ्मानाच्छरपति किञ्च तथा तत्र यामा, नान्यपेति; प्रतिज्ञाजोपध नोषितः सप्तवारिनां
 प्रतिष्ठावताम् । ततो मन्त्रिण उपकन्यकुम्भेशमाजगुः । सूरिणा धनुकमुकम्, केसवा-
 र्शि । तत्र लिखितं यथा—

“विम्बेण विणावि गया, नरिदभबणेसु वृत्ति गारविषा ।
 विंशो न होइ वंशो, गयहि वज्रुपहिवि गयहि ॥ १ ॥—मर्त्या
 माणससरह सुहाई, जइवि न सभ्मति रायहंसेहि ।
 तहवि न तस्स तेण विणा, तीरुप्यंगा न सोहंति ॥ २ ॥—,
 परिसेसियहंसदसं—वि माणसं माणसं न सदिहो ।
 अछत्त्ववि जत्थ गया, हंसा विषया न भघंति ॥ ३ ॥—,
 हंसा जहि गया सदि, गया मक्षिमण्डणा हंति ।
 छेहउ ताह महासर—इ जे हंसेहि मुक्कन्ति ॥ ४ ॥—,
 मछयच सभंवलुखिय, नइमुहहीरसभंवलुमोहो ।
 पम्भहंवि हु मळया—उ जइम जाइ महयर्ष ॥ ५ ॥—,

- १ विम्बेण विष्कन्ति वज्रं वीर्यमुपयेत् धरन्ति वीर्येण ।
 विम्बेण च धरन्ति वज्रं वीर्येण वीर्येण वीर्येण । १ ॥
 वज्रं वीर्येण वीर्येण वीर्येण वीर्येण वीर्येण ।
 वीर्येण वीर्येण वीर्येण वीर्येण वीर्येण । २ ॥
 वीर्येण वीर्येण वीर्येण वीर्येण वीर्येण ।
 वीर्येण वीर्येण वीर्येण वीर्येण वीर्येण । ३ ॥
 वीर्येण वीर्येण वीर्येण वीर्येण वीर्येण ।
 वीर्येण वीर्येण वीर्येण वीर्येण वीर्येण । ४ ॥
 वीर्येण वीर्येण वीर्येण वीर्येण वीर्येण ।
 वीर्येण वीर्येण वीर्येण वीर्येण वीर्येण । ५ ॥

अगघायन्ति महुयरा—ऽविकं कमलायराण मयरंदं ।
 कमलायरोवि दिट्टो, सुओवि किं महुयरविहुणो ? ॥ ६ ॥
 इक्केण कुच्छुहेणं, विणावि रयणायरुच्चिय समुहो ।
 कुच्छुहरयणंपि जरे, जस्स ठियं सुच्चिय महग्घो ॥ ७ ॥
 तइ मुक्काणवि तरुवर !, फिट्ठइ पत्तत्तणं न पत्ताणं ।
 तुह पुण छाया जइ होई कहवि ता तेहि पत्तेहि ॥ ८ ॥^१
 जे केवि पइ महिमं—डलम्मि ते उच्छुदेहसारिच्छा ।
 सरसा जडाण मग्घे, विरसा पत्तेसु दीसति ॥ ९ ॥
 संपैइ पहुणो पहुणो, पहुत्तणं किं चिरंतणपहूणं ? ।
 दौसगुणा गुणदोसा, एहिं कया न हु कया तेहिं ॥ १० ॥^२

एतद् वाचयित्वां सोत्कण्ठं नृपः सारकतिपयपुरुषावृतोऽचालीत्, गोदावरीतीरप्राम-
 मैकमगमत्, तत्र खण्डदेवकुले वासमकार्थीत् । देवकुलाधिष्ठात्री व्यन्तरी सौभाग्यमोहिता
 गङ्गेन भरतं भेजे । प्रभाते करभमारुह्य तां देवीमापृच्छय प्रभुपादान्तं प्राप, गाथार्थं पपाठ—

आग्रायन्ति मधुकरा अभ्येक कमलाकराणा मकरन्दम् ।
 कमलाकरोऽपि दष्ट श्रुतोऽपि किं मधुकरविहीनः ? ॥ ६ ॥
 एकेन कौस्तुभेन विनापि रत्नाकर एव समुद्र ।
 कौस्तुभरत्नमपि उरसि यस्य स्थित स एव महार्थः ॥ ७ ॥
 त्वया मुक्कानामपि तरुवर ! अश्यति पत्राणा न पत्रस्वम् ।
 तव पुनश्छाया यदि भवति कथमपि तैः पत्रै ॥ ८ ॥
 ये केऽपि प्रभवो महीमण्डले ते इक्षुदेहसदृक्षा ।
 सरसा जटानां (जटानां) मध्ये विरसाः पत्रेषु (पात्रेषु) दृश्यन्ते ॥ ९ ॥
 सम्मति प्रभव प्रभवः प्रसुखं किं चिरन्तनप्रभूणाम् ? ।
 दोषगुणा गुणदोषा एभि कृता नैव कृतास्तैः ॥ १० ॥

१ प्रभावकचरित्रेऽपि इमाः सप्त गाथा दृश्यन्ते, परन्तु तत्राशुद्धत्वाद् बहुधा पाठभिन्नता इति प्रतिभाति। अर्थ
 तु विशेषो यद् निम्नलिखिता गाथां तत्राधिका । तत्रेय तु प्राथमिका—

गमयमाणसुचवणु भमररयणायऊ सेरि खडु ।
 जडउच्छुयु वप्यभट्टि किड सश्रुपगाहासंडु ॥
 खडुविणावि अखड मडलोचेव पुणिणमाचवो ।
 हरसिरिगयपि सोहइ ननेइ विमल सतिरकडम् ॥
 जड सप्वच्छअहच्चिय उवरिं सुमणाणि सव्वरुक्खणं ।
 दावेविव उति गुणा यहुं पत्तिया पावए कोडिम् ॥
 अनयोर्गांथयोरेका तु 'तइ मुक्कावि०' इति गाथाया पुरतः, अन्या तु तदुत्तरतः ।

२ एतस्त्वाने निम्न लिखिता गाथा प्रभावकचरित्रे—

इय उच्चुयसीलाल कियाण यायपडियवयण सोहाणा ।
 गुणवंतं द्वाणं पहुणो पहुणो गुणवतया दुल्लहा ॥

“अञ्जलि सा सुमरिष्यद् को मेहो एगराह्य १”

सुरिर्हि प्राह—

“गोष्ठानहृतीरे सुप्रवृद्धमि अस्ति यासमिभो ॥ १ ॥”

इत्यभ्योम्यं गाढमास्तिङ्गलुर्भूमी । सत आम आह स—

“अद्य मे सफला प्रीति—रघ मे सफला रतिः ।

अद्य मे सफलं जन्म, अद्य मे सफलं फलम् ॥ १ ॥”

रात्री इष्टगोष्ठी बबूते मधुमधुरा । ततः प्रभाते सुरि(णा) धर्माय आमस्य विशिष्टपुरुषा
 वसिंताः । एते आमनूपनराः फिडास्मानाङ्गातुमायाता इति । सुरिमिकम्—आम ! आगम्य
 ताम् । धर्मेण राज्ञा पृष्टं विशिष्टजनपार्श्वे—मां आमप्रधाननराः ! स भवतां स्वामी कीदृश
 रूपः ? तेर्निगदितम्—याहगयं स्वगीधरस्साहचोऽस्ति । प्रथमं मातुकिङ्गं करे धृत्वा आम
 आनीतोऽस्ति । सुरिणा पृष्टम्—भोः स्वगीधर ! तव करे किमेतत् ? । स्वगीधरभूतेन आमे-
 नोक्तम्—बीअररा (द्वितीयो राह) इति । धृष्णार्पेन वार्तामप्ये सुरिमिः सूक्ष्मवतारितम्—
 “तुर्सीधीयलीनेछाषा केहा धणवत्तापली पिबनं वसिषेहा ।

बिरिहि माणसु जेमरइ तसु कणम निहोरा कधि ए वचवी जणु माणह दोर ॥१४”

इत्यादि गोष्ठ्यां वर्तमानायां स्वगीधर श्रीआमराजश्चिद्रूपको मेछापकाश्चिम्बुस्य पुराह
 बद्धिः स्थाने स्थाने स्थापितैर्याईर्नः कियतीं भुयं प्रत्याकामत् तावता (सुरिमिर्धर्मवृपो
 गोपगिरिगमनाय पृष्टः, धर्मेण प्रसिद्धा स्मारिता, सुरिमिः तत्पूजितः स्वगीधररूपेणामाम-
 नेनोक्ता, प्रधानजनः) पृष्टः । तेनोक्तम्—सरपे सुरिबधः । इस्तीं वसिंती, राजा तेन वार्ध-
 वादेन प्रीतः, “अञ्जलि सा परितप्यद्” इत्यादि सर्षं सारस्वतविधितमिति निरर्षीत् ।
 श्रीर्षं श्रीर्षं गोपासुगिरिं गतः पताकातोरणभयप्रतिमन्त्रादिमहास्तत्रासन् विवसता कल्पसि
 अतिक्रान्ताः । ततः श्रीसिद्धसेनसूरयो धार्धकेन पीठिता अनघनं प्रहोतुञ्जयाः श्रीवप्य-
 भद्विसूरीणाभाकारजाय गीतार्थयुगलं प्रियुः स गुरोर्लेखनदीहृद्यत् । तव उल्लिखितं धवा—

“अध्यापितोऽस्ति पदवीनपिरोपितोऽस्ति

तत् किंचनापि कुरु वप्यभवे(ते) ! प्रयत्नात् ।

प्रायोपबेद्यनरये विमिषेइय धेम

संप्रपयस्वमरधाम निहान्तमस्मान् ॥ १ ॥”—वसन्त०

१ अञ्जलि सा अर्पणे का केह वृक्षान्ता ।

२ कोरावपीवदीतीरे सुप्रवृद्धमि वसति यासमिभो ॥ १ ॥

३ तवसीतकोर्मेकणका कीदृशः ? वचपुववसिषोः विवमन्ववेदेधयो ।

बिरिहे यतुज्यो को जितते वस किं निष्कणर्षं ? कर्षं एव वाजी जनो कण्यति दुर्लेखद् ॥ १ ॥

४ ‘तपसीधी कणवेकणया केहा मव वचपवदी विवमन्वद्विषेदाभिरिदिहि ।

अमस्यु सं वरद् वसु कणव विदोरा कधिपिबिचटी ह्यु कणह दोर ॥’ इति वाम प्रभाषक-वसिषे (१०१०) ।

५ सुप्रवृद्धम्यं धर्मानं आहव हव आम्नातं वप्यमद्विसुरिमिः, पणसु व व धर्मेणुक्तु कण्यते, वसन्तकर्म ॥
 प्रभाषकवसिषे इत्ये ।

“तद् दृष्ट्वा आमभूपतिमापृच्छ च मोढेरकं पुरं ब्रह्मशान्तिस्थापितवीरजिनमहोत्स-
वाढ्यं प्रापुः, ते गुरुन् ववन्दिरे । गुरवोऽपि तान् वाढमालिङ्ग्य आलापयांभवूः-
वत्स ! गाढमुत्कण्ठितमस्माक हृदयं, मुखकमलकमपि विस्मृतं, राजानुगमनमस्माकं दुःखा-
यासीत्, कारय साधनं, अनृणीभव । ततोऽन्याराधनाचतुःशरणगमनदुष्कृतगर्हासुकृ-
तानुमोदिना तीर्थमालावन्दनादिविधिना विधापिता, देवलोकललनानयनत्रिभागपात्रता-
मानञ्चुः । शोक उच्छलितः । ततो वप्पभट्टिः श्रीमद्गोविन्दसूरये श्रीनन्नसूरये च गच्छ-
भारं समर्प्य श्रीआमपार्श्वं समागतः, पूर्वघत् समस्यादिगोष्ठयः स्फुरन्ति ।

एकदा सूरिर्नृपसभायां चिरं पुस्तकाक्षरदत्तदृक् तस्थौ । तत्रैका नर्तकी नृत्यन्ती आसीद्
रूपदासीकृताप्सराः । सूरिर्दृग्नीलनिवारणाय तस्याः शुक्रपिच्छनीलवर्णायां नीलकञ्चु-
लिकायां दृशं निवेशयामास । आमस्तथा दृष्ट्वा मनसि पपाठ—

“सिद्धं तत्तत्पार-गयाण जोगीण जोगजुत्ताणं ।

जइ ताणंपि मयच्छी, मणंमि ता सच्चिय पमाणं ॥ १ ॥”—आर्या

आमो रात्रौ पुंवेषितां नर्तकीं सूरिवसतौ प्रैषीत् । तथा सूरीणां विश्रामणाऽऽरब्धा ।
करस्पर्शनं ज्ञाता युवतिः । सूरीणाऽभिहिता-का त्वम्? कस्मादिहागता? अस्मासु
ब्रह्मव्रतनिविडेपु वराकि ! भवत्याः कोऽवकाशः? वात्याभिर्न चलति काञ्चनाचलः ।
तयोक्तम्-भवद्भ्यः उपदेष्टुमागता—

“राष्ट्रे सारं वसुधा, वसुधायामपि पुरं पुरे सौधः ।

सौधे तल्पं तल्पे, वराङ्गनाऽनङ्गसर्वस्वम् ॥ १ ॥”—आर्या

इति । किञ्च—

“प्रियादर्शनमेवास्तु, किमन्यैर्दर्शनान्तरैः? ।

प्राप्यते येन निर्वाणं, सरागेणापि चेतसा ॥ २ ॥”—अनु०

श्रीआमेन प्रेषिताऽहं भवता प्राणवल्लभा शुश्रूषार्थम् । ततः सूरिशक्रो वदति स्म-
अस्माकं ज्ञानदृक्प्राप्तद्रव्याणां नैव व्यामोहाय प्रगल्भसे—

“मलमूत्रादिपात्रेषु, गात्रेषु मृगचक्षुषाम् ।

रतिं करोति को नाम, सुधीर्वचोर्गृहेष्विव ? ॥ १ ॥”—अनु०

साऽपि निर्विकारं सूरिवरं निश्चित्य ध्वनच्चेता प्रातर्नृपतिसमीपं गता । पृच्छते राज्ञे
रात्रीयः सूरिवृत्तान्तः कथितस्तथा । पाषाणघटिता इव तव गुरवः । नवनीतपिण्डमयोऽशेषो
वराको लोकः । यावन्तः कपटप्रपञ्चा हाव-भाव-कटाक्षक्षेप-भुजाक्षेप-चुम्बन-नखदन्तक्षता-
दिविलासास्ते सर्वे आजन्मशिक्षितास्तत्र प्रयुक्ताः, पुनस्तिलतुपत्रिभागमपि मनोऽस्य नाचा-
लीत् । अनुराग-बलात्कार-फूत्कार-भीदर्शन-हत्यादानादिभिर्विभीषिकाभिरपि नाक्षुभत् ।
तदेव मन्ये महावज्रमयो न देवकन्याभिर्न विद्याधरीभिर्नागङ्गनाभिश्चाल्येत, मानुषीणां

१ सिद्धान्ततरवपारगताना योमिनां योगयुक्तानाम् ।

यदि तेषामपि दृग्गाक्षी मनसि ततः सैव प्रमाणम् ॥ १ ॥

तु का कया । अस्मिन् सूरी धर्मस्वर्ययुते नृपो विस्मयानन्वाह्या कदम्बमुकुटस्वूठरीभाङ्ग-
कमुष्णितगात्रा संपृक्ता । दृष्या च गुठ ध्यान प्रत्यक्षं कृत्वा—

“न्युन्दने यामि धौकयीनां, दृशोयाम्यवतारणम् ।

भक्तिरिषेह सीहार्दं, हृषाय हृदयाय ते ॥ १ ॥”—अनु०

प्राप्तगुरवः समाभ्रगुः । राजा ह्रीणो न षदति किञ्चित् । सुरिभिर्भणितम्—राजन् ।
मा उभिष्ठाः, महर्षीणां वृषणभूदणान्येषणं राज्ञा कार्यम्, न दोषः । राज्ञोक्तम्—अहमतीत
वृत्तान्तचर्यया । एतदहमुचमिभित्तुजो ह्युषे मुष्मान् ब्रह्मधनान् समबलोक्तय—

“धन्यास्त एव धवलायतलोचनानां

तारुण्यदपंचनपीनपयोधराणाम् ।

क्षामोदरोपरि उसप्रियतीछठानां

दृष्ट्वाऽऽकृतिं विकृतिमति मनो न येयान् ॥ १ ॥”—बसन्ध०

इत्युक्त्वा दण्डप्रणामेन प्रणनाम आम् ॥

अन्येषुः राजा राक्षपधेन सञ्चरमाणो हासिकप्रियां परण्डवृहत्पत्रसंबृत्तस्तनविद्यारां
परण्डपभ्राजि विचिन्वतीं गृहपान्नास्वभागे दृष्ट्वा गाथार्थं योजितवान्—

“तेष्वि यरत्निगयदखो परण्डो सोहृद् म तरुणाय ॥”

तत् सूरीणां पुरा समस्तात्वेन समर्थितवान् । सूरय उचुः—

“ईत्य परे हृदियवद् इहहमिच्छरधर्मी पसह ॥”

राजा विस्मितः—अहो सार सारस्वतम् ॥

अन्यदा सार्य प्रोपितभर्तृकां भासभयनं वास्तीं बक्रमीणां दीपकरां ददर्श । गाथार्थं प्रोचे—

‘विद्वा संकमीया अवीभन्नपक्षिजायाप ।’

सूर्यधे पपाठ । सुरिर्गाथापूर्वार्धमुवाच—

‘पिर्यसंभरणपहुस्तुमंसुपारामिवायभीयाप ॥ १ ॥”

इति । सुरिभूषी सुखेन क्लृप्तं गमयती धर्मपरी ॥

अन्यदा धर्मनृपेय प्रक्षिताः आममृपस्य पार्श्वे बृत्त पत्याबोचत्—राजन् । तप विचक-
णतया धर्मनृपा संतुष्टाः, पुनः स आह—भवत्त्रिर्वयं उक्थिताः पतो भवन्नो गृहभागतेभ्यो
मास्मान्मिर्महानस्पोऽपि सत्कारा कृताः । अयुना द्युद्युत—असद्राग्ये धर्ममकुत्तरो नाम
महावादी धीद्वर्धनो विदेसादागतस्तन सह संघार्दं विष्णुः पः कोऽपि नो राग्ये

१ वाक्यात् दग्धां वाक्यचकारणे इति वाक्य प्रमादक—परिचि (इ १५१) ।

२ ‘चकिर्षितीये सीहार्दंइत्यत्र इत्यत्र च’ इति वाक्यात् प्रमादक—परिचि (इ १५१) ।

३ अत्रापि कर्मिर्षवत्क दृष्ट्या कोभते एव उच्यते ॥

४ वाक्य (पत्राय) पूर्व हासिकवत् पद्याव्यापकत्वात् कथति ।

५ दृष्टव्यकरीक ...

६ विचकारवपुमिद्वयव्यपिवाच्यीका ।

वादी भवेति सं आनीयताम् । अस्माकं भवद्भिः सह चिरं वैरम् । यः कोऽपि वादी जयी भविष्यति तत्प्रभुरपरस्य राज्यं ग्रहीष्यति । मम वादिना यदा जितं तदा त्वदीयं राज्यं मया ग्राह्यम् । यदि तव वादिना जितं तदा मदीयं राज्यं त्वया ग्राह्यम् । अयं पणः वाग्द्युद्धमेवास्तु, किं मानवकदर्धनेन ? । आग्नेनोक्तम्—दूत ! त्वया यदुक्तं तद् धर्मेण कथापितं अथवा स्वतुण्डकण्डनिमात्रेणोक्तम् ? । यदि मे तव प्रभुः सत्ताङ्गं राज्यं वादे जिते समर्पयिष्यति इदं सत्यं तदा वयं वादिनामभ्यागच्छामः । दूतेनोक्तम्—कारणवशात् युधिष्ठिरेणापि द्रोणपर्वण्यसत्यं भाषितम् । मत्प्रभुस्तु कारणेऽपि न मिथ्या भाषते । आग्नेन दूतः प्रैषि, उक्तदिनोपरि वष्पभट्टिं गृहीत्वा अर्धपत्रे उक्तस्थाने अगमत् । धर्मभूपतिरपि वर्धनकुञ्जरं वादीन्द्रमादाय तत्राजगाम । परमारवंशनरेन्द्रमहाकविवाक्पतिनामानं स्वसेवकं सहादाय समानिन्ये । उचितप्रदेशे आवासान् दापयामास । ततो वादिप्रतिवादिनौ पक्षप्रतिपक्षपरिग्रहेण वादमारेभाते । सभ्याः कौतुकाक्षिप्ताः पश्यन्ति । द्वावप्यसामान्यप्रतिभौ शौचं । वादे पणमासा गताः । द्वयोर्मध्ये कोऽपि न हारयति, कोऽपि न जयते । आग्नेन सूरयः प्रोक्ताः—सर्वाङ्गराजकार्याणां प्रत्यूहः स्यात् (तस्मात्) निर्जीयतामसौ शीघ्रम् । सूरिणा भणितम्—प्रभाते निग्रहीष्यामि, मा स्म वो भ्रान्तिरभूत् । रात्रौ सूरेश्वरेण मन्त्रशक्त्या मण्डले हारार्धहारमणिकुण्डलमण्डिताङ्गी दीप्ताङ्गरागवसना दिव्यकुसुमपरिमललुलितभवनोदरा भगवती भारती साक्षादागता चतुर्दशभिः काव्यैः साद्यस्कैर्दिव्यैः स्तुता । देव्या उक्तम्—वत्स ! केन कारणेन स्मृता ? । सूरिवरेण भणितम्—पणमासा वादे लग्नाः, तथा कुरु यथा वादे निरुत्तरीभवति । वाग्देव्या गदितम्—वत्स ! अहं अनेन प्राक् सप्तभवानाराधिता, मयाऽत्र भवेऽस्मै अक्षयवचना गुटिका दत्ता । तत्प्रभावाच्चक्रिनिधिधनमिव नास्य वचो ज्ञायते । सूरिणोक्तम्—त्वं देवि ! जैनशासनविरोधिनी येन मे जयश्रियं न दत्से ? । भारत्यूचे—वत्स ! जयोपायं ब्रुवे, त्वया प्रातर्वादारम्भे सर्वे वदनशौचं कारणीयाः पार्षद्याः, गण्डूपं कुर्वतस्तस्य वदनाच्च गुटिकां ममेच्छया पतिष्यति, तदा त्वया जेष्यति(ते), एकं तु याचे—मे स्तुतेः चतुर्दशं काव्यं कस्याप्यग्रे न प्रकाश्यम्, तत्पठने हि मया ध्रुवं प्रत्यक्षया भाव्यम्, कियतां प्रत्यक्षा भवामि ? क्लेशेनालम् । एवमुक्त्वा देवी विद्युज्झाङ्गारलीलया तिरोदधे । सूरिभिर्निशि परमासः शिष्य एको वाक्पतिराजसमीपे प्रतिहित्योदितम्, यथा सूरयो वदन्ति—त्वं राजन् ! विद्यानिधिः, अस्माकं लक्षणावतीपुरीपरिचितचरः, तदाऽवादीः—भगवन् ! निरीहा भवन्तः, कां भवद्भक्तिं दर्शयामि ? । तदा वयं अवाचामः—अवसरे कामपि भक्तिं कारयिष्यामः । भवद्भिर्भणितं तथाऽस्तु । इदानीं सोऽवसरोऽत्र समायातः । वाक्पतिना सूरिशिष्यः (भणितः)—किं सूरयः समादिशन्ति मे ? आदिष्टं करवै ध्रुवम् । शिष्यो न्यवेदयत्—राजन् ! गुरवः समादिशन्ति—प्रातः धर्मास्योः सदःस्थयोः सतोस्त्वया वाच्यं यथा वदनशौचं विना भारती न प्रसीदति, तस्माद् वादिप्रतिवादिसभ्यसभ्येशाः सर्वे शौचं कुर्वन्तु, एतावति कृते

भवतां नः सर्वलोहः कृत एव । वाक्पतिना तदङ्गीकृतम् । शिष्येणोपगुहं गत्वा तत् सत्य-
तिज्ञास कथितम् । तुष्टा गुरवः । प्रसूयं उदयति भगवति गभस्तिमास्तिनि छात्रास्ति इव
प्राचीमुक्ते राज्ञानी समायामगाताम् । वाक्पतिना सर्वे वदनधार्ष्यं कारिताः, वीर्यवारी-

सैः परैश्च वचम् । धर्मेण सदाहं रत्न्यं आमाय वचम् । छाहीवं, धर्मादि रत्न्यं उभये, च
वर्षा ! आमेन गृहीतं, तदा सूरिणा आमः प्रोक्तः—राजम् ! पुना रत्न्यं धर्माय देहि ।
महीदानमिदं शोभते च ते । राजस्यापमाचार्याश्च पूषम् । पारम्पर्येण श्रीरामेण वनस्य
नापि सुग्रीवधिभीषणौ राक्षीकृती । स्वमर्त्यैद्युगीनदृपेषु तनुष्याः । एतद्वचनसमकालमेव
आमेन गान्मीर्योवापधाना धर्माय सदाहं प्रसूयि, स परिभाषितः । सत्ता ये दम्भिनस्ते
सत्तं तुङ्गास्तुरङ्गाः सङ्घं सद्रया (तुषाः) रयाः सत्त वाक्पति इति प्रादायि । ततः स्व
स्वं स्थानं गताः सर्वे । सूरिशूरी यद्योभवच्छित्तसप्तमुबनी गोपनिरी मह्याबीरमन्दिपताम् ।
तदा सूरिकृतं धीरस्तवनम्— 'शान्तो वेपः शमसुक्तफली'त्यादिकाभ्यं कदेशमर्थं, अद्यापि
सङ्गे पश्यते । सङ्गेन प्रसूयं वन्द्ये तुष्टये च—

“रश्मेवोदयः श्वाभ्याः, कोऽभ्येषामुदयग्रहः ? ।

न तमांसि न तेजांसि, यस्मिन्म्युदिते सति ॥ १ ॥”

अन्यथा स्वपरसमपसूक्तः प्रबोध्य राजा प्रमुमिर्मद्यमांसादिषु सद्यसन्ननिपमं प्राद्विता,
सन्त्यक्तवमूखैकादशव्रतनिरतश्च आबका कृतः । द्वादशं व्रतं चातिथिसंविभागक्यं प्रबन्ध-
मजिमन्तुपाषां निषिद्धं सिद्धान्ते ॥

एकदा उद्यन्तावल्यां बीर्यो धर्मनकुञ्जरो धर्मधूपमाह सगद्गदम्—अहं अप्यमहिम्ना
जितसाम्ने न वृषणम् । अप्यमहिहिं भारती नरक्या प्रज्ञामपिण्डः गीगुणः, तत्र
धुनोति तत् तु धुनोति तत् तप सन्धेनासी वाक्पतिराजेन सूरिकृतमेवात् मम मुक्तसौ-
चोपायेन गुटी हारयामास । एतावदभिधाय स तारे तारे करोद् स निवारिता इमापेन
रोवनात् । उक्तं च येन नखिरसेवकोऽनेकसमराङ्गप्युच्छ्रयप्रतिष्ठो महाप्रबन्धकशि-
पराभक्तिं न रोषते । अमस्वेदमस्वागा । ततो बीर्यो जोषं स्वितः ॥

इतरेषु धर्मोपमनाम्ना समीपवेशस्थेन वचनता धूपेन उद्यन्तावलीमेव रूपे धर्मधूपो आ-
पादितः, रत्न्यं अगृह्ये । वाक्पतिरपि बन्दीकृतः । तेन कारागृहस्थेन गीर्यवधार्ष्यं प्राकृतं
महाकाव्यं रचयित्वा यद्योपमांश रासेन्द्राय दक्षितम् । तेन गुमपिसेवनिदा सत्कारं
वर्तिवमुक्तः धर्मितश्च (यतः) “विद्वान् उर्वरं पूष्यते” । तत्रो वाक्पतिर्वाप्यमहिंसनीयं गदः ।

द्वयोस्तयोर्मैत्री पूर्वमेवासीत्, तदानीं विशेषतोऽवृधत् । तेन वाक्पतिना सह महवि-
जयार्यं प्राकृतं महाकाव्यं वद्धम्, आमाय दर्शितम् । आमो हैमटङ्ककं लक्षमसै
व्य(शि)श्रियत् ।

“कियती पञ्चसहस्री, कियती लक्षा च कोटिरपि कियती ? ।

औदार्योन्नतमनसां, रत्नवती वसुमती कियती ? ॥ १ ॥”—आर्या

अपरेद्युः प्रभुः श्रीआमेन पृष्टः—भगवन् ! यूयं विद्यया तपसा च लोके लब्धपरमलेखाः,
किमन्योऽपि कोऽपि काप्यास्ते यो भवतस्तुलालेशमवाप्नोति ? । वप्पमट्टिरभाणीत्—अव-
निपते ! मम गुरुवान्धवौ गोविन्दाचार्यनन्नसूरी सर्वैर्गुणैर्मदधिकौ गुर्जरधरायां, (श्रुत्वा
राजा तत्र सूरिपार्श्वे गतः प्रच्छन्नः, सूरिश्च प्रसगागतान्) कामाक्तान् रागवादान् पल्लव-
यन्नासीत् । राज्ञा श्रुतं तत् सर्वं, अरुचिरुत्पन्ना । अहो ! वयं कामिनोऽपि नैतान्
भावान् विद्मः, अयं तु वेत्ति सम्यक्, तस्मादवश्यं नित्यं योपित्सङ्गी, किमस्य प्रणामेन ? ।
अकृतनतिरेव उत्थाय राजा गोपगिरिमगात् । चिराद् दृष्टः क्षमाप इति रणरणकाक्रान्त-
स्वान्ता गुरवो वन्दापयितुमैयरुः । राजा निरादरो न वन्दते तथा । एवं कतिपयानि
दिनानि गतानि । एकदा गुरुमिः पप्रच्छे—राजन् ! यथा पुराऽभूस्त्वं तथेदानीं भक्तो
नासि, किमस्माकं दोषः कोऽपि ? । राजा स्माह—सूरिवर ! भवादृशा अपि कुपात्रश्लाघां
कुर्वते, किमुच्यते ? । सूरिरुचे—कथम् ? आमः प्राह—यौ भवद्भिः स्वौ गुरुवान्धवौ स्तुतौ
तत्र गत्वा एको नन्नसूरिनामा दृष्टः शृङ्गारकथाव्याख्यानलम्पटस्तपोहीनो लोहतरण्डतुल्यो
मज्जयति च भवाब्धौ, तस्मान्न किञ्चिदैतत् । सूरयो मयीमलिनवदनाः स्वां वसतिमगुः ।
तत्रोपविश्य द्वौ साधू मोढेर(क)पुरं प्रहितौ तत्पार्श्वे, तत्र कथापितम्—आमः अकृत-
प्रणामो भवत्पार्श्वदागतः, एवमेवं युवां निन्दति, तत् कर्तव्यं येनासौ भवत्स्वन्येष्वपि
श्रवणेष्ववज्ञावान्न जायेत । सर्वं तत्रत्यं ज्ञात्वा तौ द्वावपि गुटिकया वर्णस्वरपरावर्तं कृत्वा
वेषधरौ गोपगिरिमीयतुः । श्रीऋषभध्वजप्रबन्धनाटकं नवं ववन्धतुः । नटान् शिक्षया-
मासतुः । आमराजं अवसरं ययाचतुः । राज्ञा अवसरो दत्तः । मिलिताः सामाजिकाः
तत्र तद्रसभावज्ञाः । ताभ्यां तन्नाटकं दर्शयितुमारभे । भरतवाहुवलिंसमरावसरोऽभि-
धीयते, तदा व्यूहरचनाशस्त्रद(ज्ञ?)लङ्कारवीरवर्णनाभट्टकोलाहलाश्वोत्थापनझरिझणझण-
त्कारादि ताभ्यां वर्णितुमारब्धं धारारूढश्च रसोऽवातारीत्, अत्रान्तरे नन्नसूरिगोविन्दा-
चार्यौ स्वरूपमुद्रे प्रकाशय आहतुः—राजन् ! भट्टा भट्टाः ! श्रुणुत कथायुद्धमिदं, न तु
साक्षात्, अलं सम्भ्रमेण, इत्युक्त्वा लज्जिता विस्मिताश्च ते राजाद्याः सवृत्याकारमस्थुः ।

१ 'मद्रमहीविज०' इति पाठ प्रभावक-चरित्रे (पृ० १९१) ।

२ तस्य वर्णनं प्रभावक-चरित्रे (पृ० १९२)—

“तथानैकमनीभूय, चकर्षं क्षुरिका निजाम् ।

मारिमारीति शब्देन, नदन् सिंह इव कुधा ॥ १ ॥”

एषा गोविन्दाचार्यनक्षत्रिण्यां सूयोऽप्यभाजि-किञ्च शृङ्गारानुभविनो वधं इति सं
 प्रम्यङ्ग व्याख्यातुं विद्या, किं समराजिरमपि भवद्वत् प्रविष्टा स्मः? कुर्याद् इव वक्ष्ये
 हरेऽपि विनिमा, आवास्याद् पृथीतप्रताः परे मीरवः स्मः, परं भारतीप्रभाववचनप्रस्ता
 रसान् सर्वां श्रीवद्(पा)निव वक्ष्यामः । मोहरेके धे ते वास्त्यायमभाव्याख्याता(रः) ते
 वधं नक्षत्रवः इमे च गोविन्दाचार्याः भवतां तदा मृया विकस्यः सममणि । रात्रा सद्यो
 छन्दे, तौ सूरि इमयामास, आनर्ष पप्पमहि च । तौ कतिचिद् विमामि वप्यर्ष
 स्थित्वा वप्यभयनुज्ञया पुनर्मोहरेकपुरमगाताम् । गताः समया क्रियन्तपि ॥

अन्यथा गायकवृन्दभागतं तम्मन्धे वाकिर्कैका सताळं नीलोत्पल्लोचना मृगाङ्गमुषी
 किङ्करस्वरा विवुषी गायति । तां इप्सा भवनघारजर्ज(रः स्म)रोत्कटन्वरो गम्भिरविषेको पत
 प्रापद्दीव्यभामिनिवेशः काम्यकुम्भेद्यः पद्यवधं प्रमुप्रत्यक्षमपाठीत्—

“वक्षं पूर्णक्षशी सुभाऽधरउता वन्ता मजिभेणवः
 कान्तिः श्रीर्गमन गजः परिमळस्ते पारिजातद्रुमाः ।
 प्रापी कामवुषा कटाक्षहरी सां कलकूटच्छटा
 तत् किं चन्द्रमुखि ! त्ववधमर्मररामन्धि तुंग्राम्बुधि ! ॥१॥—सर्व्वं०
 जन्मस्थानं न लभु विमर्षं वयनीयो न वणो
 वूरे क्षोभा वपुषि निहित्वा पङ्कजद्वं तनोति ।
 विश्वप्रार्थ्यः सकलसुरमिद्रव्यगवापहारी
 मो जानीमाः परिमळगुणो वस्तुकस्तूरिकाषा ॥ २ ॥”—सर्व्वप्रम्य

धुरिमिधित्ततम्—अहो ! महतामपि श्रीहर्य मतिविपर्यासः—

“मन्त्रा काचन धुरिरम्भविगलतचन्मळकेदिनी
 सा संस्कारघटां क्षणार्धमपुरां बाह्यामुपति ध्रुतिम् ।
 अन्तस्तस्वरसोर्मिर्धातमतयोऽप्येतां तु कान्ताधियाऽऽ-
 ष्टिम्पस्थि खेचने नमस्ति भतुराः कस्याज पूत्कुम्हि ! ॥ १ ॥”—सर्व्वं०

उत्पिठा च सभा । त्रिमिदिर्नभूयेन पुर्यां वक्षिः सीर्षं कारिषं मातङ्गीसहितोऽत्र बत्सामि
 हृदि धिया । तववगतं वप्यभद्विसुरिमिः । ध्यानमस्यधं हि तेषां सगद्गुत्तम् । ततोऽसी
 कुम्भ्या नरकं मा पासीदिति कृपन्ना तैर्निष्पद्यमाने सीर्षं भारपट्ट निक्षि लटिक्या गोवि-
 शानि पृष्णानि खितितानि । यथा—

१ 'वत् काकपूर्वं विधं' इति वाच्य प्रभावक-चरित्र (३ १७) ।

२ 'वृक्षोदधि' इति प्रभावक-चरित्र-वाच्य ।

३ 'अन्तः कम्' इति वाच्य उपदेश-पद्याकरे (वार्त् ५) ।

४ 'पृष्णे' इति उपदेश-पद्याकर-वाच्य ।

“शौचं (शैत्यं) नाम गुणस्तवैव तुदनु स्वाभाविकी स्वच्छता

किं ब्रूमः शुचितां भवन्त्य(न्ति)शुचयः सङ्गेन यस्यापरे ।

किञ्चातः परमुच्यते स्तुतिपदं त्वं जीवितं देहिनां

त्वं चेन्नीचपथेन गच्छसि पयः ! कस्त्वां निरोद्धुं क्षमः ? ॥ १ ॥-शार्दूल०

सद्ब्रूतसद्ब्रूणमहाधर्ममहार्हकान्त !

कान्ताघनस्तनतदोचितचारुमूर्ते ! ।

आः पामरीकठिनकण्ठविलग्नभग्न !

हा हार ! हारितमहो भवता गुणित्वम् ॥ २ ॥-वसन्ततिलका-

र्मायंगीसत्तमणसस्स मेयणी तहय भुज्जमाणस्स ।

आभिडइ तुज्ज नायावलोक ! य को भट्टधम्मस्स ? ॥ ३ ॥-आर्यो

उप्यहजायाइ असोहई य फलपुप्फपत्तरहियाए ।

वोरीइ पयं दितो भो भो पामर ! हसिज्जहसे ॥ ४ ॥

जीयं जलविन्दुसमं, संपत्तीओ तरंगलोलाओ ।

सुमिणयसमं च पिम्मं, जं जाणह तं करिज्जासु ॥ ५ ॥

लज्जिज्जइ जेण जणे, मयलिज्जइ नियकुलक्कमो जेण ।

कंठट्टिएवि जीवे, न हु तं कारिति सप्पुरिसा ॥ ६ ॥”

प्रातरमूनि पद्यानि स्वयं आसो ददर्श, वर्णान् कवित्वगतिं चोपलक्षयामास । अहो !
गुरुणां मयि कृपा । अहो मम पापाभिमुखतेति ललज्ज, दध्यौ च सांकल्पिकं मद(ह)ज्जलं-
गमीसंगमास्यदं पाप मयाऽऽचरितम् । भारितोऽहं, कं यामि ? करोमि किं ? कथं गुरोर्मुखं
दर्शयामि ? किं किं तपः समाचरामि ? किं तीर्थं सेवे ? ऊर्ध्वमुखं गृहीत्वा गच्छामि, शस्त्रे-

१ 'शैत्य' इति प्रभावक-चरित्रे । २ 'वजन्ति शुचय' इति पाठ प्रभावक-चरित्रे, उपदेश-रत्नाकरे
सु 'भवन्ति शुचयस्त्वस्सङ्गताऽन्ये यत्' इति पाठ । ३ 'किं वाऽत परमस्ति ते' इति पाठः प्रभावक-चरित्रे ।
४ 'निवेदु' इति पाठः प्रभावक-चरित्रे । ५ 'मूर्ति' इति पाठस्तु प्रभावक-चरित्रे ।

६ छाया—

भातङ्गीसकमनसो मेवर्नी तथा च भुज्जमानस्यं ।

आभ्रश्यते तव 'नायावलोक !' च को भट्टधर्मस्य ? ॥ ३ ॥

उरपयसातायां वशोभन्त्याश्च फलपुष्परहिताया ।

वदर्याः पद वदानो भो भो पामर ! हसिप्यसे ॥ ४ ॥

जीवितं जलविन्दुसमं, सम्पत्तमस्ररङ्गलोलाः ।

स्वमसमं च मेम, यत् जानासि तथा कुरु ॥ ५ ॥

लज्जयते येन जने, मलिनीक्रियते निजकुलक्कमो येन ।

कण्ठस्थितेऽपि जीवे, न हि तत् कुर्वन्ति सप्पुरिया ॥ ६ ॥

७ इदं पद्यपदकं प्रभावक-चरित्रे श्रीवप्पभट्टिप्रवर्त्ये दृश्यते, परन्तु तत्र तृतीयचतुर्थयोः पद्ययोर्विनिश्चयः
पाठाच्चरभिज्ञता च ।

पारभ्रान्तं पातयामि । एवं घृ(टर्का)धत्तापमानोऽनुपराणादिवेश—अग्निं प्रगुणयत । प्रगुणित-
स्तेरग्निः । समागताः श्रीबाण्यभद्रिसुरयः । मिथितं चातुर्वर्ष्यम् उक्तं तदपम् । यावत्सहस्र
कृष्णान्तं प्रविष्टायामस्तायव् पाद्मं घृत्वा सूरिभिरुक्तः—राजन ! शुद्धोऽसि मा स्म सिद्येथाः ।
त्वया द्वि संकल्पमात्रेण तत् पापं कृतं न साक्षात्, संकल्पेनाग्निमपि प्रविष्टोऽसि, चिरं धर्मं कुड ।

“मनसा मानसं कर्म, वचसा वाचिकं तथा ।

कायेन कायिकं कर्म, निस्तरन्ति मनीषिणा ॥ १ ॥”—उत०

इति बचनात् । विसृष्टोऽग्निः । जीवितो राजा । तुष्टो लोकः । प्रीतः सूरिः ॥

समयान्तरे बाणपतिराजो मपुरां ययौ । तत्र श्रीपादबिहृण्डी बभूवे, स तत्रोक्त
बाण्य भ्रामः सूरिन् बभाषे—भयभ्रिरहमपि श्रावकः कृतः । दिव्या बाणी वा प्रसूयते ।
यानामि वाः अर्चिं परेषां(रमां) यदि बाण्यपतिमपि आर्हतीं दीक्षां ग्राहयथा । आचार्यैः प्र-
सेना चके—तदा मे विद्या प्रमाणं यदि बाण्यपतिं स्वक्षिप्यं श्वेताम्बरं कुर्वे । बाण्यपतिस्तु का-
शीत्युष्यताम् राज्ञोक्तम्—मपुरायां विद्यते । सूर्यो मपुरायां गता बहुमिः श्रीजामात-
रौ सह, बराहमिहिराक्ष्ये प्रासादे ध्यानस्थं बाण्यपतिमब्राह्मणु । गत्वा तत्पृष्ठस्थैः सूरिभिः
दृष्टिस्वरेण आक्षीर्षादाः पठितुमारेमिरे—

“सम्भ्यां यत् प्रणिपत्य लोकपुरतो ब्रह्माङ्गुर्ध्यायते

यत्से यच्च नदीं विच्छन्न ! क्षिरसा तत्रापि सोढं मया ।

श्रीर्वाताऽन्नुपिमम्यने यदि हरेः कस्माद् विपं भक्षितं ?

मा क्षीळमट ! मा सूशोष्यमिक्षितो गोर्षा हरः पातु वा ॥१॥—आर्ष०

एकं ध्याननिमीळमान्मुकुक्षितं बहुर्ध्वितीयं पुनः

पार्वत्या विपुळे नितम्बफळके शृङ्गारमाराधयन् ।

५

अन्यद् वृत्तिकृष्टकामवहनकोपानलोहीपितं

धम्मोर्निधरसं समाधिधमये नेत्रधरं पातु वा ॥ २ ॥—आर्ष०

रामो नाम बभूव हुं तदबला सीतेति हुं तां पितु

वीचा पञ्चवटीवने विचरतस्तस्याहरद् रामणः ।

मिद्धार्यं अननीकपामिति हरेर्हुंकारिणः शृण्वता

पूर्वं स्मर्तुरबन्तु कोपकुटिलभ्रमकुरा हृष्टया ॥ ३ ॥—आर्ष०

उचिष्ठस्था एतास्ते भरमुरगपती पापिर्मेकेन घृ(कु)त्वा

हुं(घृ)त्वा चाभ्येन पासो विगलितकवरीमारभसे बहन्त्याः ।

उचिष्ठस्थाकायकाग्निद्विगुणिससुरतमीतिना श्रीरिणा वा

घृष्यामास्मिन्न नीतं बपुरकच्छसद्वाहु क्त्स्याः पुनातु ॥ ४ ॥”—अभ्यर

एवं बहु पेठे । वाक्पतिर्ध्यानं विसृज्य संमुखीभूय सूरीनाह—हे वप्पभट्टिमिश्राः ! यूयं किमस्मत्पुरः शृङ्गाररौद्राङ्गं पद्यपाठं कुरुध्वम् ? । वप्पभट्टयः प्राहुः । भवन्तः (सांख्याः)

“सांख्या निरीश्वराः केचित्, केचिदीश्वरदेवताः ।

सर्वेषामपि तेषां स्यात्, तत्त्वानां पञ्चविंशतिः ॥ १ ॥”—अनु०

इति ज्ञात्वा त्वदभिमतदेवाशिपः पठन्तः स्म, (अपरञ्च) वप्पभट्टयो जगदुः—किं तर्हि रुद्रादयो मुक्तिदातारो न भवन्तीति मनुध्वे ? वाक्पतिः प्राह—एवं संभाव्यते, वप्पभट्टयो वभापिरे—यो मुक्तिदानक्षमस्तं शृणु पठामि—

“मदेन मानेन मनोभवेन

क्रोधेन लोभेन च संमदेन ।

पराजितानां प्रसभं सुराणां

वृथैव साम्राज्यरुजा परेषाम् ॥ १ ॥—उपजातिः

(अयोगव्यवच्छेदद्वात्रिंशिकायां श्लो० २५)

जं दिङ्की करुणातरंगियपु(फु)डा एधस्स सोमं(म्मं) मुहं

आयारो पसमायरो परियरो सन्तो पसन्ना तणू ।

तं मन्ने जरजम्मनिज्जरहरो (मञ्जुहरणो) देवाहिदेवो जिणो

देवाणं अवराण दीसइ जओ नेयं सरूवं जए ॥ २ ॥”—शार्दूल०

इत्यादि बहु पेठे । वाक्पतिराह—स जिनः क्वास्ते ? । सूरिः—स्वरूपतो मुक्तौ, मूर्ति(त)स्तु जिनायतने । वाक्पतिर्ब्रूते—प्रभो ! दर्शय । ततः प्रभुरपि आमनरेन्द्रकारितप्रासादे तं निनाय, स्वयं प्रतिष्ठितं श्रीपार्श्वनाथमदीदृशत् । शान्तं कान्तं निरञ्जनरूपं दृष्ट्वा प्रवुद्धो वभाण—“अयं निरञ्जनो देव आकारेणैव लक्ष्यते” । तदा वप्पभट्टिसूरिर्देवगुरुधर्मतत्त्वान्युक्तानि । रञ्जितः स मिथ्यात्वविषमुत्सृज्य जैनर्षिः श्वेताम्बरोऽभवत्, जिनमवन्दिष्ट, अपाठीच्च—

“मैयनाहिसुरहिण्णं, इमिणा किंकरफलं नडाले णं ।

इच्छामि अहं जिणवर !, पणाम किण कलुसियं काजं ? ॥ १ ॥—आर्या

१ भवन्त सांख्या इति भवदभिमतदेवाशिप पठन्त स्म, यथारुचि हि श्रोतुः पुर पठनीय, वाक्पति—यद्यप्येवं तथापि मुमुक्षुवो वयमासन्न निधन ज्ञात्वा इह परमब्रह्मव्यातुमायाताः स्म, इति उपदेशरत्नाकरे (पत्र ५९) २ छाया—

यद् दृष्टिः करुणातरङ्गितपु(स्फु)टा एतस्य सौम्य मुखम्

आकार प्रथमाकार परिकर शान्त प्रसन्ना तनूः ।

सद् मन्ये जराजन्मनिर्जरहरः (मञ्जुहरण) देवाधिदेवो जिनो

देवानामपरेषा दृश्यते यतो नेतस् स्वरूप जगति ॥

३ छाया—

भृगनाभिसुरभितेन अनेन किङ्करफल ललाटे ।

इच्छामि अहं जिनवर । प्रणाम कथ कलुषित कर्तुम् ? ॥

दीप्ति गिरत्या चङ्कङ्क, चङ्कङ्क को फिर कस्तवि पत्त भजिजाइ ? ।

सारंभे सारंभं पुञ्जइ, कइम कइमेण किमु सुभभ(म्भ)इ ? ॥ २ ॥"—भाषा

अस्यासन्न आयुषि मधुराधातुर्वर्षस्य आमनृपसन्निवृत्तौकस्य च प्रत्यर्थं अष्टादश पाप-
स्थानानि स्वाश्रितो नमस्कारं पञ्चपरमेष्ठिमयं श्रावितो शीघ्रेण धामणां कारितो वाक्पतिः
सुखेन स्वकृतनुर्विभवगमत् । तत् सयं प्रधानैरपि अर्भ्यैरपि प्रथमं ज्ञापितो नृपः, पञ्चाइ
वप्यमहिर्गोपगिरिं गतः । राजा तुपुत्रे । सूरिभिरुक्तम्—

‘आसोऽप्यन्तः सम्येव, भूयांसो भास्करादयः ।

कडावानेव तुङ्गाया—वर्ककमंजि कर्मठः ॥ १ ॥”—अनु०

एकदा च राजा सूरिः पृष्टः—किं कारणं येनाहं ज्ञातञ्जनतस्योऽप्यन्तरान्तरा तापसधर्मं
रतिं ब्रह्मामि । सूरिपुत्र—प्रातर्वक्ष्यामः प्रातरायाताः प्रोचुः—राजन् ! अस्माभिः भारतीय
वसा प्राम्भवो ज्ञाता, त्वं कालिञ्जरगिरेस्तीरे चाश्रिनामा तपस्वी साकृद्गुमाघोभागे द्रुप
वासात्पूरितभोजनरूपो बहूनि वर्षाणि तस्वी । स मृत्वा त्वमुत्पन्नः, तस्मात्पिरीर्भतरा अदा
सन्निवृत्तता अद्यापि सन्ति । तदाकर्ण्य स्वनरास्तत्र प्रहिता राज्ञा, वैर्जय मा
मीताः । सूरिवाक्यंवाचो वृष्टः, नृपसिः सूरिणां पावां शिख्य तस्वी, परमार्थतो बभूव ॥

अभ्यदा सीधोपरितकस्येनामेन कापि गृहे भिक्षार्थं प्रविष्टो मुनिर्दृष्टः । तत्र पुवसिरेक
कामार्ता गृहागतं मुनिं परमार्थकविसं रिरमस्यिः कपाटसंपुटं ददां (यद्गुमार्षनेऽपि न ह्युभ
वादा नूपुरे तत्पदोपबन्ध तद् इत्था सूरये समस्या दत्ता)—

‘कैमाइसासन्न (कामानरापञ्च) परंगयाप अम्भत्पिओ सुद्वजगदियाप ।’

सूरि पुरा प्राह—

‘य मसिधं तेण जिहंदिणं, सनेतरो पञ्चइयस्त पाओ ॥ १ ॥’—अनु०

अभ्यदिने प्रोषितभर्तृकाया गृहे भिक्षुः कश्चिद् भिक्षार्थी प्रविष्टः । राजा सीधामत्वेन
वृष्टः, तथा भिक्षोः पारणायाभमानीतं वपरि कर्कभक्षितम् । मुनिकस्य वृष्टिस्तथा मामी
स्थिता, तस्मास्तु वृष्टिस्तन्मुलकमले स्थिता । आम् सूरये समस्यामार्पयत्—

‘मिदंकारो पिच्छइ नादिमण्डलं सावि तस्त मुहकमसं’

१ भाषा—

इत्यपि गृहणी निरपेक्षो अज्जः का किं कस्यापि चार्थं मन्वते ? ।

काम्याः धारमं पृथगै कर्मा कर्मेण किं द्रुष्यते ? ॥

२ भाषा—

कामानुराधक वराहकचाम्पिकीये वीरवर्धितवरा ।

न मत्तं तेन मिष्टेन्द्रियेण, क्वचुरा प्रमदिवल चरा ॥

३ भाषा—

विद्याचरा वक्ष्यन्ति वासिमण्डलं कामपि तस्य मुहकमसं ।

प्रिराह—

“दुण्हंपि कपालचडुयं च काया विलुम्पति ॥ १ ॥”

ति । आमः श्रुत्वा चमत्कृतः । अहो ! सर्वज्ञपुत्रका एते ॥

प्रन्यदा कोऽपि चित्रकृद् भूपरूपं लिखित्वोपभूयं गतः । वप्पभट्टिना श्लाघिता
ला । नृपात् तेन टड्ककलक्षं लेभे । लेप्यमयविम्बचतुष्टयं कारितम् । एकं मथुरायां एकं
रकवसतिकाया [अणहिलपुरे] एकं गोपगिरौ एकं सतारकाख्यपुरे । तत्र तत्र
छाभावनाः कारिताः । अन्यदपि बह्वकारि ॥

अथामगृहे पुत्रो जातः सुलक्षणः । सोत्सव तस्य दुन्दुक इति नाम प्रतिष्ठितम् ।
ऽपि युक्त्वे तैस्तैर्गुणैः पप्रथे । एकदा समुद्रसेनभूपाधिष्ठितं राजगिरिनामकं दुर्गं आमो
थ । अमितं सैन्यं कुहालादिसामग्री भैरवाद्यो यन्त्रभेदाः कृताः । प्राकारोऽतिवलेन
तयितुमारेभे, नापतत् । आमः खिन्नः, तेन सूरयः पृष्टाः । अयमभ्रंलिहः प्राकारः
राऽस्माभिर्गृहीष्यते ? । सूरिर्वभाण-तव पुत्रपुत्रो भोजनामा अमुं प्राकारं दृक्पातमा-
पातयिष्यति, अन्यो नैव । आमस्त्यक्तारम्भः प्राकाराद् वहिर्द्वादशाब्दीमस्थात् ।
वुदेशमात्मसाञ्चके । दुन्दुकगृहे पुत्रो जातस्तस्य भोज इति नाम ददौ । स जात-
त्रो पर्यङ्गिकान्यस्तो दुर्गद्वाराप्रमानीतः प्रधानैः, तद्दृक्प्रपातमात्रेण प्राकारः खण्डशो
शीर्णः । समुद्रसेनभूपो धर्मद्वारेण निःसृतः । आमो राजगिरिमविशत्, प्रजाभारो
रोपितः । अकूरा हि जैनराजपर्ययः दयापरास्ते, रात्रौ आमाय राजगिर्यधिष्ठायकेन आभ-
तम्—राजन् ! यदि त्वमत्र स्थास्यसि तदा तव लोकं हनिष्यामि । आमः प्रत्यूचे—लोकेन
तेन किं ते फलं ? यदि हनिष्यसि तदा मामेव घातय । एतन्निर्भयमामवचः श्रुत्वा तुष्टो
प्रन्तर उवाच—प्रीतोऽस्मि ते सत्त्वेन, याचस्व किञ्चित्, राज्ञोचे—न किमपि न्यूनं, केवलं
तदा मे मृत्युः ? ब्रूहीदम् । व्यन्तर उवाच—पण्मासावशेषे आयुषि वक्ष्यामि, पुनराय्यौ
ः, राज्ञोक्तं कियन्मे आयुः, व्यन्तरो वदति—देव !

“गङ्गान्तर्मागधे तीर्थे, नावा वै तरतः सतः ।

मकाराद्यक्षरग्राभो-पकण्ठे मृत्युरस्ति ते ॥ १ ॥”—अनु०

पण्मासान्त इति विद्याः, पानीयाग्निर्गच्छन्तं धूमं यदा द्रक्ष्यसि तदा मृत्युर्ज्ञातव्यः ।
साधना च कार्या पारलौकिकी इति गदित्वा ततो देवो गतः । राजा प्रातः सूरिपार्श्वं गतः ।
सूरिरुवाच—राजन् ! यद् व्यन्तरेण तवाग्रे कथितं आयुःप्रमाणं तत् तथैव, धर्मपाथेयं
पृह्नीयाः । तदाकर्ण्य भूपस्तुतोष विसिष्मिये च । अहो ज्ञानमथवा विस्मयः एव कः ?
शूरः तेजस्वी, इन्दुराहादकः, गङ्गाम्भः पावनं, जैना ज्ञानिन इति ॥

दिनद्वये गते सूरिः श्रीआमस्य पुरः प्रसङ्गेन श्रीनेमिनाथस्याशीर्वादं पपाठ—

१ छाया—

द्वयोरपि कपालचडुक च काका विलुम्पन्ति ॥

दीप्ति गिरत्या पङ्कज, यद्यद् को किर कस्तुभि पक्ष भयिज्जह ? ।

सारंभे सारंभं पुञ्जह, कद्म कद्मण किमु सुम्भ(म्भ)ह ? ॥ २ ॥"—आर्ष

अत्यासन्ने आयुषि मपुराचातुर्वर्ण्यस्य भामनृपसत्त्विवठाकस्य च प्रत्यर्ष अष्टादश पाप-
स्थानानि स्याजितो नमस्कारं पक्षपरमेष्ठिमय भावितो र्वाशेषु क्षामर्षा कारितो वापयति'
सुखेन संकतनुर्विधमगमत् । तद् सर्वं प्रधानरपि अन्वरपि प्रथमे ज्ञापितो नृपा, पञ्चाह
व्यपमद्विर्गोपगिरि गतः । रात्रा तुपुषे । सूरिभिरुक्तम्—

'भासोऋषन्तः सन्त्येय, भूयासो भास्करादयः ।

कथापानेव तुज्ञाम्रा—वर्ककर्मणि कर्मठः ॥ १ ॥"—अनु

एकदा च राज्ञा सूरिः पृष्टः—किं कारणं पनाहं ज्ञातत्रैतत्त्वोऽप्यन्तरान्तरा तापस्यर्षे
रतिं ब्रूमामि । सूरिराह—मातर्षस्यामः । मातरायाताः प्रोक्तुः—राजन् ! ब्रूमामिः भारतीय
वसा प्राम्भो ज्ञातः त्वं काष्ठिञ्जरगिरेस्तीरे द्वालिनामा तपस्वी द्वाखडुमारपोभागे इषुप-
यासाम्भरितमोममरूपो बहूनि वर्षाणि तस्यां । स मृत्वा त्यमुत्पन्नः तस्यासिदीपतरा जटा
सर्षिष छतान्तरिता अधापि सन्ति । तदाकण्य स्वनरास्तत्र प्रहिता राज्ञा, वैर्षटा भा
नीताः । सूरियाकसंवादा दृष्टः भूपतिः सूर्याणां पादा विळम्य तस्यां परमाहती बभूव ॥

अन्यदा सीधोपरितउस्पेनामेन कापि गृहे मिश्राय प्रविष्टो मुनिदृष्टः । तत्र पुषतिरेक्ष
क्षामार्षा गृहागतं मुनिं परमर्षकचित्तं रिरमपिपुः कपाटसंपुट द्वां (बहुप्रार्थनेऽपि न ह्यम्भ
सदां नूपुरे तत्पदोर्बन्धम् तद् दृष्ट्वा सूर्यं समस्या दत्ता)—

'क्षमादस्तासज (क्षमादरापऽज) परंगणाय अभ्यस्थिभो जुबणगद्विषाय ।'

सूरि पुरुः प्राह—

'न मन्त्रिषे तेषु जिह्विपणं सनेदरो पव्यइयस्स पाभो ॥ १ ॥"—इप०

अभ्यक्षिने प्रोपितमत्कथाया गृहे मिश्राः कश्चिद् मिश्रायी प्रविष्टः । राज्ञा सीधामस्वेन
दृष्टः, तथा मिश्रोः पारणायाक्षमानीतं वपरि कर्कभक्षितम् । मुनिकस्य दृष्टिस्तस्या नामी
क्षिता, तस्यास्तु दृष्टिस्तानुक्तकमळे स्थिता । आम' सूर्ये समस्यामापयत्—

'मिर्षकारो पिच्छह माहिमण्डलं क्षामि तस्त मुहकमळं'

१ क्षमा—

ज्ञापति पुरस्त्री शिरैस्त्री प्रकथा का किञ्च कक्षानि दासं वप्यते ? ।
क्षाम्ना क्षामं दृश्यति कर्षदा कर्षयेव किं दृश्यते ? ॥

२ इप०—

क्षामानुराधय वाङ्मनाऽन्वर्षितो नैवकर्मितयं ।
न दत्तं तेषु शिरैस्त्रिषैव, क्षपुत्रा अयविकस्य पादः ॥

३ क्षाम—

विज्ञापरा पक्षानि क्षामिण्डलं क्षामि तस्य मुहकमळम् ।

चित्तं ददे, प्रभासे चन्द्रप्रभः प्रणेमे, वन्दिमोक्षः सर्वत्रापि कारितः, आमस्य भुक्तौ तदा गुर्जरादिदेशाः, तीर्थादीनां चिरं पूजोपयोगिनो हृदा(हृद्वा?)घाघाटाः प्रकृताः । एवं कार्याणि कृत्वा सूरिनृपौ गोपगिरिं प्राविशताम् । सङ्घपूजादिमहास्तत्र नवनवाः । प्राप्तप्राये काले दुन्दुको राज्ये प्रतिष्ठितः, आपृष्टः सः, लोकोऽपि क्षमितः, अनृणो देशः कृतः । सह सूरिणा नावारूढो गङ्गासरितीरे तीर्थं मागधं गतः । तत्र जले धूमं दृष्टवान् तदा सूरिन्द्रं क्षमयन् संसारमसारं विदन्ननशनमगृहीत समाधिस्थः । श्रीविक्रमकालाद् अष्टशतवर्षेषु नवत्यधि-केषु व्यतीतेषु भाद्रपदशुक्लपञ्चम्यां पञ्चपरमेष्ठिनः स्मरन् राजा दिवमध्यष्ठात् । सूरयस्तत्त्वज्ञा अपि तदा रुरुदुः । चिरप्रीतिमोहो दुर्जय एव । सेवकास्तु चक्रन्दुः—हा शरणागतश्चावज्र-कुमार ! हा राजस्थापनादाशरथे ! हा अश्वदमननल ! हा सत्यवाग्युधिष्ठिर ! हा महा- (हिम)दानकर्ण ! हा मज्जजैनतत्त्वश्रेणिक ! हा सूरिसेवासम्प्रते ! हा अनृणीकरणविक्र-मादित्य ! हा वीरविद्यासातवाहन ! अस्मान् विहाय क्व गतोऽसि ? दर्शयैकदाऽस्मभ्यमा-स्मानं, मैकाकिनो मुञ्च । एवं विलपन्तस्ते सूरिभिः प्रतिबोधिताः—भो भो सत्यं दैवेन पापेन

“आलब्धा कामधेनुः सरसकिसलयश्चानन्दनश्चूर्णितो हा

खिन्नो मन्दारशाखी फलकुसुमभृतः खण्डितः कल्पवृक्षः ।

दग्धः कर्पूरखण्डो घनहतिदलिता मेघमाणिक्यमाला

मिन्नः कुम्भः सुधायाः कमलकुवलयैः केलिहोमः कृतोऽयम् ॥१॥”-स्रग्०

तथा मा शोचत शोचत, यतः—

“पूर्वाह्णे प्रतिबोध्य पङ्कजवनान्युत्सृज्य नैशं तमः

कृत्वा चन्द्रमसं प्रकाशरहितं निस्तेजसं तेजसा ।

मध्याह्णे सरितां जलं प्रसूमरैरापीय दीप्तैः करैः

सायाह्णे रविरस्तमेति विवशः किं नाम शोच्यं भवेत् ? ॥ १ ॥”-शार्दूल०

इति लोकं निःशोकं कृत्वा लोकेन सह सूरिगोपगिरिमगात् ।

सूरिभिः दुन्दुको नाम राजा आमशोकेन जात्यमुक्ताफलस्थूलानि अश्रूणि समुद्गिरन् हिमम्लानदीनवदनः समुल्लसच्चिन्ताचान्तस्वान्तो वभापे—राजन् ! कोऽयं महतस्तव पितृशोकः ? स हि चतुर्वर्गं ससाध्य कृतकृत्यो बभूव, यशोमयेन देहेन च आचन्द्रार्कं जीवन्नेव(आस्ते) । सुपुण्यलक्ष्मीकीर्तिलक्ष्म्यौ चेति द्वे नरस्योपकारिण्यौ बहभे ।

“पुण्यलक्ष्म्याश्च कीर्तेश्च, विचारयत चारुताम् ।

स्वामिना सह याल्येका, परा तिष्ठति पृष्ठतः ॥ १ ॥”-अनु०

अभ्योऽपि कोऽप्येवंविधो भवतु इत्येवंविधामिर्वाग्भिर्दुन्दुकराजं सूरिराजो निशोकम-कार्पीत् । दुन्दुकः शनैः शनैः परमार्हतोऽभूत् । राजकार्योप्यकार्पीत् । त्रिवर्गं समासेविष्ट । एवं वर्तमाने काले दुन्दुकश्चतुष्पथेऽगच्छत्, काण्डिकां नाम गणिकामुदाररूपां [चिद्रूपां]

“तावप्यामृतसारसारणिसमा सा भोगभूः क्वहृत्ता

सा सन्मीः स नचोद्गमस्यरुमिमा सा द्वारिका तज्जलम् ।

ते गोविन्द-दिवा-समुद्रधिजयप्रायाः प्रियाः प्रेरकाः

यो बीबेषु कृपामिधिर्भूषित नोद्गाहः स नेमिः शिष्ये ॥ १ ॥—कारुण्यं

भूषा—

मग्निः कुटुम्बप्रम्बाळे, पैर्मिप्याकार्यसजरा ।

नोऽप्यन्ते नतो नमि-स्त वेजीवन्ति के मृताः ? ॥ २ ॥—अथ

रैयत्कतीर्थमहिमा सुरिमिर्ष्याख्याय तथा पञ्चसितो पथा भूमिमाहस्योत्पाप परिकरं बहूनां
 सरमसं भूषा प्रतिशुभ्राय-रैयत्के नमिमयन्दित्वा मया न भोक्तव्यं इति, लोकेर्निषिद्धा, मा
 मा, वृत्ते रैयत्को गिरिः भूययो भवाहृत्ता । राजाऽऽह प्रतिज्ञातं मे न चकृति । ततः स
 सुरिणा आम' सारसैन्यो रैयत्कायाचाकीत् । स सन्मतीर्थपायद् गतः तत्र हृत्पापेन व्याकु-
 लितोऽपि प्राणसन्वेहं प्राप्नोऽपि नाहारमग्रहीत् । मीतो लोकः क्षिप्तः सुरिः, मन्त्रघटन्या
 कृष्णाण्डी शक्तिं साक्षात्तानिनाय, तदग्र कथयामास-तत् कुटु पेन राया वेमति बीबति ।
 तद्वचनात् कृष्णाण्डी विम्बनेकं महत् शिरसा बिभ्रती गगनेनामसविष गता । ऊचे च-
 वस ! अहमम्बिका तव सन्नेन तुष्टा । गगने आगच्छन्तीं मां त्वं साक्षात्प्राणीः मयेवं रैव-
 तकृदेद्यमृतवेवतोकाक्षितराधमिनाधबिम्बमानीतं इदं यन्वस्व, अस्मिन् वन्दिते मूकनेमिः
 बन्दित एवेति कुटु पारयन्म् । सुरिमिरपि तत् समर्पितम् लोकेन स्वापितं तद् विम्बं बन्दि-
 त्वा राज्ञा प्राप्तमहर्षणं (कृतम्) । अद्यापि तद् विम्बं सन्मतीर्थं पूज्यते । उज्जयन्त इति
 प्रसिद्धं तत् तीर्थं, हृत्पातोद्यानि ध्यानयन्नामो विमलगिरिं ऋषभम्भज सोस्ताहो बन्दिता
 पायद् रैयत्ताम्रिं गतः तावत् तीर्थ दिगम्बरे रुद्धम् श्वेताम्बरसङ्घः प्रवेष्टुं न शकते । आमेन
 तत् ज्ञात्वा ऊचे-युद्धं कृत्वा निष्पटाम् हत्वा नमिं नमिष्यामि तावत् तदिगम्बरमका
 एक्यहृद्य राजानस्य मिक्षिताः, सर्वे युद्धकृतानाः । तदा वप्यमहिना-सिराः स्वयं एवं भूयं
 प्रसिद्धोऽप्य वप्यमहिनापदिगम्बरं उपतर्ज्यं च नरं प्रहित्यावभाण-इदं तीर्थं सद्योऽम्बिका
 वृत्ते वस्य सस्य पश्यस्य सत्कमिति मम्यं तैरुक्तं-युक्तं युक्तमेतत् । ततो वप्यमहिना सुराद्
 वासव्यानां श्वेताम्बरीयाणां दिगम्बरीयाणां च आसक्त्याणां शतसुः कन्या मेक्षिताः पञ्च-
 सप्तवारिकाः, मिक्षिताः सन्त्याः, वप्यमहिना अम्मादेवीपार्श्वीत् कथासितं-यदि सर्वाः
 श्वेताम्बरभावककन्यका "उज्जिन्तसेकसिहरे" इति गाथां पठिष्यन्ति तदा श्वेताम्बरीयं
 तीर्थं पञ्चान्तरे तु दिगम्बरीय इति । तद् आनीता श्वेताम्बरवाक्षिकाः, सर्वाभिः श्वेताम्बर
 पञ्चभायकवाक्षिकाभिः पठिता सा गाथा अपरासु तु नैक्याऽपि, ततो जात श्वेताम्बरसाह
 रैयत्कं तीर्थम् । अम्भिरुपा सस्यया पुष्पवृष्टिः श्वेताम्बरेषु कृता । ततो विरूपटा ननु
 महाराष्ट्रादिदक्षिणदेशानगमन् । राजाऽन्यैरपि सर्वसर्द्धधिरात् तत्र मिक्षितं नैमिस्तव नेमि,

वित्तं ददे, प्रभासे चन्द्रप्रभः प्रणेमे, चन्दिमोक्षः सर्वत्रापि कारितः, आमस्य भुक्तौ तदा गुर्जरादिदेशाः, तीर्थादीनां चिरं पूजोपयोगिनो हृदा(हृष्टा?)द्याघाटाः प्रहृष्टाः । एवं कार्याणि कृत्वा सूरिन्पौ गोपगिरिं प्राविशताम् । सङ्घपूजादिमहास्तत्र नवनवाः । प्राप्तप्राये काले दुन्दुको राज्ये प्रतिष्ठितः, आपृष्टः सः, लोकोऽपि क्षमितः, अनृणो देशः कृतः । सह सूरिणा नावारूढो गङ्गासरितीरे तीर्थं मागधं गतः । तत्र जले धूमं दृष्टवान् तदा सूरिन्द्रं क्षमयन् संसारमसारं विदशनशनमगृहीत समाधिस्थः । श्रीचिन्मकालाद् अष्टशतवर्षेषु नवल्यधि-केषु व्यतीतेषु भाद्रपदशुक्लपञ्चम्यां पञ्चपरमोष्ठिनः स्मरन् राजा दिवमध्यष्ठात् । सूरयस्तच्चज्ञा अपि तदा रुरुदुः । चिरम्रीतिमोहो दुर्जय एव । सेवकास्तु चक्रन्दुः—हा शरणागतरक्षावज्र-कुमार ! हा राजस्थापनादाशरथे ! हा अश्वदमननल ! हा सत्यवाग्युधिष्ठिर ! हा महा- (हिम)दानकर्ण ! हा मज्जजैनतच्चश्रेणिक ! हा सूरिसेवासम्प्रते ! हा अनृणीकरणविश्र-मादित्य ! हा वीरविद्यासातवाहन ! अस्मान् विहाय क्व गतोऽसि ? दर्शयैकदाऽसम्यमा-त्मानं, मैकाकिनो मुख । एवं विलपन्तस्ते सूरिभिः प्रतिवोधिताः—भो भो सत्यं देवेन पापेन

“आलब्धा कामधेनुः सरसकिसलयश्चान्दनश्चूर्णितो हा

छिन्नो मन्दारशाखी फलकुसुमभृतः खण्डितः कल्पवृक्षः ।

दग्धः कर्पूरखण्डो घनहतिदलिता मेघमाणिक्यमाला

मिश्रः कुम्भः सुधायाः कमलकुवलयैः केलिहोमः कृतोऽयम् ॥१॥”—सर्ग०

तथा मा शोचत शोचत, यतः—

“पूर्वाह्णे प्रतिवोधय पङ्कजवनान्युत्सृज्य नैशं तमः

कृत्वा चन्द्रमसं प्रकाशरहितं निस्तेजसं तेजसा ।

मध्याह्णे सरितां जलं प्रसुमरैरापीय दीप्तैः करैः

सायाह्णे रविरस्तमेति विवशः किं नाम शोच्यं भवेत् ? ॥ १ ॥”—शार्दूल०

इति लोकं निःशोकं कृत्वा लोकेन सह सूरिगोपगिरिमगात् ।

सूरिभिः दुन्दुको नाम राजा आमशोकेन जाल्यमुक्ताफलस्थूलानि अश्रुणि समुद्गिरन् हिमम्लानदीनवदनः समुल्लसच्चिन्ताचान्तस्वान्तो वभापे—राजन् ! कोऽयं महतस्तव पितृशोकः ? स हि चतुर्वर्ग ससाध्य कृतकृत्यो बभूव, यशोमयेन देहेन च आचन्द्रार्कं जीवन्नेव(आस्ते) । सुपुण्यलक्ष्मीकीर्तिलक्ष्म्यां चेति द्वे नरस्योपकारिण्यौ बलभे ।

“पुण्यलक्ष्म्याश्च कीर्तेश्च, विचारयत चारुताम् ।

स्वामिना सह यात्येका, परा तिष्ठति पृष्ठतः ॥ १ ॥”—अनु०

अन्योऽपि कोऽप्येवंविधो भवतु इत्येवंविधाभिर्वाग्भिर्दुन्दुकराजं सूरिराजो निशोकम-कार्पीत् । दुन्दुकः शनैः शनैः परमार्हतोऽभूत् । राजकार्याण्यकार्पीत् । त्रिवर्ग समासेविष्ट । एवं वर्तमाने काले दुन्दुकश्चतुष्पथेऽगच्छत्, कण्टिकां नाम गणिकामुदाररूपां [त्रिद्रुपां]

सुभजनमृगयागुरां भवनमाधामपीमाओफिट्ट, तां शुद्धान्तरासीमकार्पीत् । तथा दुन्दुक्कसबा
बधीकृतो यथा पदेव सा वदति चत् सत्सम्, पदेव सा करोति तदेव द्वितं मनुते । सा
तु कामर्णकारिणी वाक्यदुः सर्वं रास्य प्रसति हिमानीष चित्रं, भोजमातर पद्मां नाम
अस्या अपि राज्ञीरन्वपवतीर्बिनपवतीर्षवण्यवतीस्तृप्पाय मनुते ॥

एकदा कल्लोकेहिर्मांम ज्योतिषिको निशि विसृष्टे सेवकञ्चने दुन्दुकराम्बं विज्रवं
हृष्टाञ्जादीत्-देव! वयं भवत्सेवकत्वेन सुखिनः श्रीशाः अतो यथातथं ब्रूमः । अयं
तं भोजनामा सनयो भाग्यापिकस्त्वां हत्वा तव रास्ये निवेश्यते यथाहं स्वयं कुर्वीषां ।
राजा तदवभाषे वज्राहत इव ह्यण मानी तस्यी । ज्योतिषिकं विससन्न । सा वार्ता
भोजजननीसहचर्या दालैक्या विपुलसन्मास्तरितया सुता भोजमात्रे च वक्तुं सा
पुत्रमारयात् विभाष । राजाऽपि कण्ठिकायुहमगात् । साऽपि राजानं सन्निस्तमाओभ्या-
भाषीत्-देव! अद्य कस्य स्थानपदनः? राजाऽऽह झ-किं क्रियते? विधिः कुपितम्,
पुत्रास्मे मृत्युञ्जलिना हृष्टमात्मपक्षतेनोक्तः । कण्ठिका वदसि झ-का विन्ता! मत्सव
पुत्रम् । सुतमपि निर्दोषमिह रास्यसुभ्याः, सुतो न सुतः, सुतकृपेण सङ्घरेव सा ।
तद्वचनात् दुन्दुकः सुतं शिषांसयामास । पावता पातविष्यति तावता भोजमात्रा
पाटलीपुरे स्वभ्रातृजां शूराणां रास्यभीस्वयंघरमप्यपानां कोहलानां धर्मज्ञानास्मे प्रच्छन्न
छेदेन ज्ञापितं यथा-एवं एवं नवतां भाषिनेयो विनंश्यति, राजा उद्य, आगत्य एवं
गृहीत्वा गच्छत रक्षत श्रीकमत् मा स्माहं नवतसु श्रीकमत् निष्पुत्राऽभूवमिति । तेऽप्याग-
च्छन् वस्यकमनमन् उत्सवमिवेष भागिनेयं भोजं गृहीत्वा पाटलिपुरमगमन् तव

वर्षते नकष्येद्यं पराश्रय्येद्यं मा कुर्वं, अत्रानीष छसं यमसहनं नय । राजाऽऽह-
सङ्घनेतत् । ततो वृत्तमुद्येन दुन्दुको भोज तस्मात्सुपार्श्वेऽप्याषीत् । ते भोजं मार्पय-
न्ति । पुनः पुनः प्राह, वृत्तात् दुन्दुकाः प्रहिजोति । भोजमातुलाः प्राहुः-राजन्! वयं
तव मार्षं विद्याः । मार्पयामः । शिषमंपात्रमर्षा । अज्योऽपि क्षरजागतो रक्ष्या क्षत्रियः किं
पुत्ररीहृत् भगिनीपुत्रः? बलात्कारं ब्रूषं चेह् युञ्जाय प्रगुणीभूयाः । तव भगिनीपतने यम-
त्कारं वक्ष्यिष्यामः । तदूर्तरागत्योक्तं दुन्दुकाः कुपितोऽपि तान् हस्तुं न ह्यमः । भोजोऽपि
तः पितुर्बुधत्वं ज्ञापितः कञ्चहृर वपतित् मैति । ततो दुन्दुकेन वप्यभदिसूरयः प्राविं
ता-सूर्यं गत्वा भोज सुतमनुनीयानपय मानपय माम् । अनिच्छन्तोऽपि तत्सन्निधेः सह
पाटलीपुरं वेत्तुः । अर्थमार्गं धंम्राताः । स्थित्वा तिसृहं ज्ञानहृष्टा-भोजसायममम वचसा
नृपसमीपं धिष्यन्ति आनीपते वा यथा तथा तदाऽऽजीतोऽपि पित्रा हन्येत्, वससङ्घने
राजाऽपि कुर्वो मां हन्ति तस्मात् इतो व्य्याम् इतो दुस्वीति न्यायः प्रासा, साम्पत्तं च

समायुः दिनद्वयमवशिष्यते, तस्मादनशनं शरणमिति विमृश्यासन्नस्था यतयो भाषिताः—
नन्नसूरिगोविन्दाचार्यौ प्रति हितं ब्रूयात् । श्रावकेभ्योऽपि मिथ्या दुष्कृतं ब्रूयात् ।
परस्परमत्सरतामाद्रियध्वम्, क्रियाः पालयत, बालवृद्धान् लालयत । न वयं युष्मदीयाः,
न यूयमस्मदीयाः । सम्बन्धाः कृत्रिमाः सर्वे । इति शिक्षयित्वाऽनशनस्थाः शमताप्रपन्नाः ।

“अर्हतस्त्रिजगद्वन्धान्, सिद्धान् विध्वस्तवन्धानान् ।

साधूंश्च जैनधर्मं च, प्रपद्ये शरणं त्रिधा ॥ १ ॥—अनु०

महाव्रतानि पञ्चैव, पष्ठकं रात्रिभोजनम् ।

विराधितानि यत् तत्र, मिथ्यादुष्कृतमस्तु मे ॥ २ ॥”—अनु०

इति बुवाणा आसीना अदीनाः कालमकार्षुः । श्रीवष्पभट्टिसूरीणां श्रीविक्रमादित्या-
दष्टशतवर्षेषु (सं० ८००) गतेषु भाद्रपदशुक्लतृतीयायां रविदिने हस्तक्षे जन्म, पञ्चन-
वत्यधिकेषु (सं० ८९५) गतेषु स्वर्गारोहणं, तदैव मोढेरके नन्नसूरीणामग्रे भारत्योक्तं-
भवद्गुरव (रुचान्धवा ?) ईशानदेवलोकं गताः । तत्र वाढं शोकः प्रससार ।

“शास्त्रज्ञाः सुवचोऽन्विता बहुजनस्याधारतामागताः

सद्गुत्ताः स्वपरोपकारनिरता दाक्षिण्यरत्नाकराः ।

सर्वस्याभिमता गुणैः परिवृता भूमण्डनाः सज्जनाः

धातः ! किं न कृतास्त्वया गतधिया कल्पान्तदीर्घायुषः ? ॥१॥”—शार्दूल०

वृद्धैस्तु प्रबोधो दत्तः—

“हित्वा जीर्णं नवं देहं, लभते भो पुनर्नवम् ।

कृतपुण्यस्य मर्त्यस्य, मृत्युरेव रसायनम् ॥ १ ॥”—अनु०

इति ॥

दुन्दुकेन सूरिभिः सह प्रहिताः सैनिकास्ते व्यावृत्य दुन्दुकपार्श्वं गताः । सोऽपि पश्चा-
त्तापानलेन दन्दह्यते स्म । भोजेनापि समातुलेन सूरिशिष्याणामन्येषामपि लोकानां
मुखादवगतं यत् सूरय एवमर्थं तव पार्श्वं नाजग्मुः—मा स्मायमस्मदुपरोधशङ्काक्षुब्धचित्तः
पितुः पार्श्वगतो मर्तेति कृपा दधुः । तदेतदाकर्ण्य भोजस्तथा पीडितो यथा वज्रपातेना-
पीड्यते, पितुरन्तिकं नागादसौ । एकदा मालिकः कश्चित् पूर्वमामराजभृत्यो विदेशे
अमित्वा भोजान्तिकमाययौ पाटलीपुरे । तेनोक्तम्—देव ! त्वमस्मत्स्वामिकुलप्रदीपः,
मया विदेशे सद्गुरोर्मुखाद् विद्यैका लब्धा मातुलिङ्गी नाम, यथाऽभिमन्त्रितेन मातुलिङ्गेन
हताः करिहरिप्राया अपि वलिनो म्रियन्ते, मानवानां तु का कथा ? देव ! गृहाण त्वम् ।
भोजेन सा तस्मादादत्ता, प्रमाणिता, सत्या, चिन्तितकृत् । मालिको दानमानाभ्यां
भोजेन रञ्जितः । मातुलाः सर्वे भोजेन विद्याशक्तिं प्रकाश्य तोषिताः । ते ऊचुः—यदीयं ते
शक्तिस्तदा प्राभृतमिषेण मातुलिङ्गानि गृहीत्वा अस्माभिः सह पितुः समीपं व्रज । पितरं
निपात्य राज्यं गृहाण । तद् रुरुचे भोजाय, चलितो बहुमातुलिङ्गशाली सन्, गतः पितु

द्वारं, कथापितं च-तात । त्वं पूज्योऽहं शिशुः, त्वत्तो मरणं वा राम्यं वा सर्वं रम्यं मे ।
 रासा संतुष्टः, अहो विनीतः सुत आयातु इति विमूख्य आहूतो भोजः, सोऽपि लो
 मध्यमागतः, एष्यसनस्यो कण्ठकाराजो मातुस्त्रिजेन जपान, चम्यग्र विद्या नाम्बधा ।
 उपविष्टो वुन्दुकराम्य भोज । तस्मात्तुला अतुस्यं तोयं दधुः । माता पद्या प्रससाद ।
 वुन्दुकेन धनहरणमासोदाहादिना वृनधरा राम्यकाः पुनर्जातमात्मान मेनिरे । मह-
 जनो जिजीव, वर्णाः सर्वे वन्मेतुः । संसारसरोऽम्भोजं भोज कमला मेत्रे । दोर्बलात्
 परिच्छेद्यताश्च जगजिगाय ॥

अयं कृतज्ञतया मोडर(क)पुरे नक्षत्रुर्ये विज्ञप्तिं दत्त्वा वत्तमनरानर्पयत् । ते गताश्च,
 विज्ञप्तिर्वर्षिता सैलप्र बाधिता नक्षत्रुरिगोविन्दाचार्याद्यर्थया—स्वस्ति श्रीमोडरे परमगु-
 रुश्रीमन्महेश्वरिगोविन्दस्वरिपादान् गोपगिरिदुर्गात् श्रीभोजः परमर्जनो विज्ञापयति यथा—
 इह तापत् प्रज्ञागङ्गाहिमज्जयः सामाचारीनारीर्षाभाग्यधर्मनमकरम्बजाः श्रितिपतिचर-
 कुमुदिनीम्बेवदीधितयो भारतीधर्मपुत्राः भीषण्यमहिसूरपक्षिविषलोकलोचनसेव्यकश्चित्
 पुण्यसाधन्यतामादधिरे, तत्स्थाने सम्प्रति शीषायुषो धूमं स्य । इदृशं विज्ञप्तिं प्रमाणेनात्र
 पादा मन्त्रभाषाः (तत्र) इष्ट्वा मफिरहस्यं सूरयः ससङ्गाः सुतरां यद्दुर्गः, सङ्गानुमत्या
 गोविन्दाचार्यं मोडरेके मुक्त्वा श्रीनक्षत्रुरयो गोपगिरिमसरन् । भोजः पादचारेण
 चसैन्यः संमुखमायात्, गुरोः पादोदकं पयो । वत्तसत्त्वप्नो गिरं शुभाय । स्थानस्थानमि-
 क्षितजनद्वयसंपद्वृत्तिहारिहारमीक्षिकप्रबक्षितराजपथं पुरं जिनाय, सिंहासने निवेश
 यामास (तान्) । ततः मङ्गलं चकार नाम्नीष्यनिः वस्तपाः नर्तनं मानम्बः तवानम्बम्बो
 धमूय तदावेष्टान् सुभाष, तस्मिन्नात्ममधू अवशीत्, मन्तुमुक्तान् विवदवीद्यांशके ।
 तनुपदेद्याजिनमण्डितां मेदिनीं विवधे । वुन्दुकेन तादृशं मरणं स्तुत्वा कुपयेतु न रेमे ।
 मपुरास्यभुञ्जयादियु यात्रां चकार । एकादशमस्तानुचरमपूर्वं रात्र्यैर्वेस्तांसि चदधार,
 त्रिरं राम्यं चकार । इत्येवं गोपगिरी भोजो धर्मं साधयामास, प्रजां पाठयामास,
 जदिपाय च । अन्परपि पुण्यपुरुषैरेवं भाष्यम् ? ॥

॥ इति श्रीवप्यमहिसुरिचरित्रं समाप्तम् ॥

१ प्रतिमान्मेवमुक्तेः—

बहोनाम्बपत्रीकृतकाम्पुत्रिणमहोपास्यपत्रीशान्तिचन्द्रकिन्धमिर्तिचाम्पुत्रिणं विदितं (कवेद्वराय
 कार्यकोशे) देवादीवन्दे । एतन्मार्गं १९१२ एवमदिचरीकम् ॥ इत्थं मरुतु ॥ एतन् १९१२ एवे (वर्षे) ॥
 १ इदं चरित्रं श्रीराजरोखरद्वैतश्रीकृतवृत्तिवृत्तिप्रकाशनीकम्ब मन्ब इति सुविशुद्धकाम्पुत्रिण
 वदुपुत्राम्बोकेवैव च प्रतिपादितः ।

पाठान्तराणि

पृष्ठम्	पङ्क्तिः	मूलपाठः	पाठान्तरम्
१	१४	तस्यामन्नणे	तस्यामन्नणम्
१	१४	क्वचित् डः	क्वचित् उप्रत्ययः
१	१६	० नान्यस्य लोपः	० नान्यस्वरलोपः
१	१६	० विकः पापवर्गो	० विकवर्गो
१	१७	तस्यामन्नणे	तस्यामन्नणम्
६	११	नवरै	नेन्द्रै
८	१२	रतः	रतः—सक्तः
९	३०	भवर्णात् पातु	भवर्णात् तुः—पुरुषस्य पातु
९	३१	मध्येवर्तिनं	मध्ये वर्तिनं
१२	५-६		तृतीयचतुर्थचरणयोः पूर्वापरीभावः
१२	९	स जिनाजितः	जिनाजितः सः
१२	१०	त्रिजगद्धिः	त्रिजगद्धिरपि
१३	२५	शरणा०	चरणा०
१४	२	किंविधान्	किंविशिष्टान्
१४	३	शेषाद्विभाषा	शेषाद्वा
१७	४	यया	यया सा
१८	१०	श्रमरहितया	अश्रमया—श्रमरहितया
२४	२	शान्ता	विद्वज्जनस्य धनं, शान्ता
२५	१५	कृत्वाखिलजगज्जनाहित०	समस्तजगतां कृत्वाऽहित०
२५	२०	सुरमिस्थिता	सुरमिस्थिता—गोस्थिता
२५	२१	विभर्तीति	विभ्रती
३४	१०	समीरम्	वायुम्
३५	१८	निवहः	निवहस्तीर्थकृताम्
३५	१८	भवोद्घौ	भवोद्घौ—ससारसमुद्रे
३५	२०	वितरतु	वितरतु—विस्वारयतु
३६	१८	अतीव शिवा	अतिशयेन शिवा—कल्याणी शिवहेतुत्वान्
३७	१०	कनकच्छविं	कनकरुचिं
४३	१७	अहिता—वैरिणः	अहिता एव वैरिणः

पृष्ठम्	पङ्क्तिः	मूळपाठाः	पाठान्तरम्
४३	१८	बहुपक्षटैः	बहुपा—बहुपक्षटैः
४५	७	मिन्नं सौख्यं	असिधौख्यं
४५	९	भवमेव वेति	भवमेवेति
५२	२३	यस्मिन्	यस्मिन्म
५४	४	पातका	पातुका
५४	१०	पातकानां	पातुकानां
६४	९	अतीन्द्र	अभीष्ट
८७	७	पर्यं हृते पक्षां सा	अस्य अतर्न 'इतिहास'परस्य पूर्वं
९२	१६	यस्याः	यस्यां
९४	१३	यस्मिन्	स एव विद्विहो यस्मिन्
९९	६	वया	वया सा
१००	१०	सा	०
१०३	२७	दुष्कर्मभार्ये	दुष्कर्म पुनःदुष्कर्मै
१११	२१	जगता	बाहुभ्यो जगता
११७	३	गुरुत्ववानां	वत्सवानां
१२९	९	अरक्षिवापभ्रासी	अरक्षिता—अन्त्य आपो—अर्द्धं वेत्त सोऽरक्षिवापभ्रासी
१३१	१६	वर्षेति	वर्षेमाने
१३२	२५	टीकान्तरम्—शुचं—ज्ञानं तस्य निधिः तद्विषय ईक्षितुं सीलं यस्याः सा तपोऽप्य	

वत्सवोचनं हे त्वत्निधीक्षिति लामिति ! बुद्धिरेव वनावली तस्या एवो बुद्धि वनावलीवत्त्वं बुद्धिवनावलीवत्त्वं अज्ञानकल्पम् । तथा मव—संसारकामाद् विधो—मवानि तासां पर्यं—ज्ञानं हे वेति । आरुण्य—मवज्ञान् यवैकत् सर्वं इर—अपनयेति सम्बन्धः । तथा अवयं—पापं नुरति—येरवति वा सा तप्तवोचनं अवमत्तम् । किंभूतं परम् ? रचिवापरं रचिवा—विद्विवा आपद् येन वत् तपोऽम् । केव हेतुमुतेन ? तयसा—अज्ञानेन । किंविद्विहेन तयसा ? अतु तमसा रचिवा अतुचयं—अविच्छेदं पाठक्षिकं परं वस्तु तस्य सात् अतुचय—सात्तं विनोति—इति नवरीति अतुचमसारचित् तेन । क्वाचित्तिर्दं विद्वे—वर्षं मगन्त्याः किमते । हे वेति ! किंविद्विष्ट लम् । म विचये वचया वत्कृष्टा वस्याः सा अतुचया । साये—वर्द्धं तेन विवा—भ्याता सा रचिवा । सा अतुचया सा रचिवेति गवाभैम् ॥ ८० ॥

पाठान्तराणि

पृष्ठम्	पङ्क्तिः	मूलपाठः	पाठान्तरम्
१३७	८	अवत्	अवत्-रक्षत्
१४०	१०	तां	त्व
१४१	२०	नुवा	नुवा.-स्तुताः
१४२	३०	पात-रक्षत इति क्रिया	पात-अपितु पिवत
१५०	१०	यत्र तस्मिन्	यस्मिन्
१५०	१२	अवरा	अहानयो-हानिरहिता घना यत्र । अवरा
१५२	२०	निर्धा(दा)रणे	निर्धारणे
१६०		स्पष्टं	निर्मलम्
१६२	२३	कान्वान्तेऽयमुल्लेखः—	

इति श्रीचतुर्विंशतिजिनस्तुतयः कृता वप्पभट्टिसूरिभिः ॥

१८७	५	पाटलिपुरे	पाटलापुरनगरे
१८७	६	नमस्कारकरणाय	नमस्करणाय
११	७	मोढेरकपुर०	मोढेरपुर०
११	७	चात्माराम०	रात्रावात्माराम०
११	९	प्रभाते च	प्रातः
११	१०	द्र(दृ)	डु
११	१२	सपरिच्छदाः	प्रचुरपरिच्छदाः
११	१२	हन्तु	हन्तुमहं
११	१५	०त्रागतः	०त्र समागतः
११	१७	आलापित-वत्स !	आलेपे-वत्सक !
११	१८	०यस्तुष्टिं न मन्यन्ते	०यस्तुष्टिं न तन्वते
११	१९	करप्राप्यानि	चयप्राप्यानि
११	१९	लक्षणसाहित्यादीनि	लक्षणवर्कसाहित्यादीनि
११	२०	आगतौ	वन्दिदुमागतौ
११*	२३	भवतितीर्थुः	भव तितीर्थुः
११	२४	मत्कुलवन्तुः	नः कुलवन्तुः
११	२४	उदितम्	गदितम्

* एकस्मिन्नेव पृष्ठे ह्यन्ति पाठान्तराणि मयोपलब्धानि श्रीहेमचन्द्राचार्यग्रन्थावल्या विशतितमाङ्के ग्रन्थे मुद्रिताद् धीराजशेखरसूरिकृतचतुर्विंशतिप्रबन्धात् । अत इदं कार्यं कियत्परिश्रमजन्यं उजानाति विद्वानेव । ततोऽन्यः पर प्रायः सदिग्धस्थलेषु पाठान्तराणि मया वीचन्ते ।

पुत्रम् पट्टिः मूषपाठः

पाठान्तरम्

१८७ २६ बुद्धिः प्रथमं

बुद्धिर्विभवं

१८८ २३ यज्ञोपमं

यज्ञोपम

१८८ १८ खनामामि (म घाम्नात्)
सुपते

खनयम नामावृत्ते

१८९ ९० (त्वया निर्वासिता, स-
पुत्रा समानीवता, यज्ञा
दृष्ट्वाऽऽसीत्)

वरा देवेभ्यः सप्तव्रीहयसा निष्कासिता सा प्रमादीयव ।
यज्ञा सा खद्योपयानाविवता सपुत्रा गौरविद्यव ।

१९६ १९ १८ (सूरिमिर्षर्मन्त्रपो गोप-
गिरिगायत्राय वृष्टा, ध-
र्मैव प्रतिज्ञा स्मरिता,
सूरिभिस्त्युक्तिः अगीष्-
ररूपेणामापमनेषोऽय,
मथानजनः)

सूरिपते विष्णवाय महत्तुल्यं क्षमति कवामधीकृतम् ।
रसावतारः स कोऽपि ज्ञानो यो रम्भासिद्धोपमामेक्ष्यीक-
रोऽपि पुष्टमा । ज्ञानो यज्ञाऽमृत्युं कर्तुं महत्तुल्यं मुस्ता
वेश्यापूरे कथित आसीत् । सा तु कञ्जपतयेवार्थी ।
यत् कञ्जमामो यज्ञादरे मुञ्चन्मात् । अपरादे यज्ञा
पार्थाद् अल्पमङ्गिसूरिमिर्षर्मन्त्रकानितम्-वेव । गोपमिच्छा-
मपार्थे वासा, अतुङ्गा वीरवाम् । धर्मैव भवितुम्-अव-
वापयि वापी विपदते, भवन्निर्भितयमृत्यु-वरा वव
दृष्टी ज्ञानाः सयेन्मामाज्ञापति, वरा वायो नार्थात् ।
यत् किं भित्तुत्तम् । जिह्वे किं नो हे का । अचार्या
अगदुः-भीष्टमेव । मन प्रतिज्ञा पूर्णम् । यज्ञाऽऽ-क-
वम् । सूरिर्वेदति-ज्ञानो यज्ञाऽय अयमानतवव दृष्टी ।
यज्ञाऽऽ-क-व-व-व-व-व । सूरि-वरा भवन्निः पूर्ण-
भवता ज्ञानी कीदृशः । निश्चिन्तयता मयितुम्-अमिवाक-
ररुप, वरा 'वीरवरा' अयोऽपि विपदवाम्, 'वोरा'
अयोऽपि नो भवोचोऽमृत, वस्मात् प्रतिज्ञा पूर्णं मे ।
अत्रान्तरे केनपि यज्ञाऽयज्ञामकञ्जं उपवर्षमेवो
वत्तमानामाङ्गितम् । द्वितीयं वेदवपा दत्तम् । वद् दृष्टा
वदसर्वकञ्जद्वी)म इव कञ्जो-किन् मां क्षमता कञ्ज
अपुत्रमन्त्रो वासिठो न च सापिता । धर्मैव ह्युत्कृष्टिताः
सूरवः पुरा ज्ञानि जितेमानेव अह अगुः । मार्गे म-
न्त्रवा ज्ञानेव पुष्टिम्-यज्ञो कञ्जकपमये अहं कञ्जक-
न्मुञ्जेव विवद् दृष्टः । ज्ञानपत्तये सूरिपयमे एवोऽमृत-
"पुत्रु विद्य पुष्टिश्च पञ्च पीवद् पवित्र कथयिच अरविच"

पङ्क्तिः मूलपाठः

पाठान्तरम्

सूरिमिरभाणि—“कर चेवि करविय कञ्जलिण मुद्रहु-
अमु निवारणिण” । राज्ञा प्रत्ययार्थं स समाकार्य० ।

२४ वप्पभट्टे (टे) । प्रयत्नात्

वत्सक^१ वप्पभट्टे !

२९ (भणितः)

ष्टष्टः

१३ सद्रथा (प्लवाः)

सवरूया

३ व्यशि(श्रि)यत्

व्यशिश्रणत्

८-९ (ध्रुत्वा० प्रसङ्गगतान्)

मोढेरकपुरे स्तः । गुणोत्कण्ठयाऽमितसैन्य आमस्तत्र गतः ।

कामाक्तान् रागवादान्

तदा नन्नसूरिव्याख्यानेऽवसरायातान् वात्स्यायनोक्तान्
कामाङ्गभावान्

२५ शस्त्रड(झ?)

शस्त्रज्ञा०

१८ सांकल्पिक मद(ह)जनं—

साकल्पिकमिदं जनं—

१ घातयामि । एवं प्ल(टल)

अथवा ज्ञातम्—सर्वजनसमक्षं पापमुद्दीर्य काष्ठानि भक्ष-
यामि । एव टल०

१० परेपा(रसा)

परमरेखा

६ १६-१७ (बहुप्रार्थनेऽपि० दत्ता)

मुनिर्नेच्छति ताम् । तथा मुनये पादतलप्रहारे दीयमाने
नूपुर मुनिवरचरणे प्रविष्टं काकतालीयन्यायेन अन्धवर्त्त-
कीन्यायाच्च । राजा तद् दृष्ट्वा सूरये समस्या ददौ

१८ कमाडसासज्ज

कवाडसासज्ज

१८ (कृतम्)

चक्रे

स्पष्टीकरणसाधनीभूतग्रन्थानां सूची

(स्पष्टीकरणार्थं साधनरूप ग्रन्थानि सूची)

वैशम्पायनः

सिद्धोपसम्प्राप्तुसाधनम्
 अमिषानचिन्तामणिः
 विशदिसाधकापुस्तकचरित्रम्
 अथोगम्यवच्छेदद्वयविक्षिप्त
 स्तुतिचतुर्विधसिद्ध
 श्रीचतुर्विधसिद्धिनामस्तुतयः
 शोचरत्नाकरस्य द्वितीयो विभागः
 अथमरशोधम्
 न्यायकुमुदाचक्षिः
 अम्बात्मवदराजोक्त
 ज्ञानप्रज्ञम्
 वरुणापीथिगमस्तुत्रम्
 व्याख्यानविनकः
 निर्वाणकठिका
 जम्बूद्वीपप्रसिद्धिः
 जम्बूद्वीपप्रसिद्धिः
 मन्वन्तसारोक्तः
 विशारदप्रकरणम्
 मन्वन्तम्

वेङ्कटसुमि-
 मार्गद्वयविक्षिप्तद्वयविक्षिप्त
 प्रयागमन्वन्तराजोक्तसम्बन्धः
 अथमन्वन्तविक्षिप्त
 अथमन्वन्तविक्षिप्त
 अथमन्वन्तविक्षिप्त

कव्यार

कठिकादसर्वश्रीहेमचन्द्रसूत्रिः
 ,
 ,,
 ,
 श्रीशोभनसुन्दरीचर
 सुनिवर्तनीमेरुविजयः
 प्रकाशवित्री—श्रीवच्छेदिसर्वश्रीमन्वन्तपाठ
 श्रीमानसुहृत्सूत्रिः
 न्यायविद्यारत्न—न्यायटीर्था—सुनिवर्तनीमेरुविजयः
 ,,
 गणेशचर
 वाचकवर्षश्रीजनास्वार्तिः
 श्रीवर्षमानसूत्रिः
 श्रीपादसिद्धसूत्रिः
 गणेशचर
 जगद्गुरुश्रीविजयश्रीरसूत्रिः
 श्रीमेरुविजयसूत्रिः
 श्रीमन्मन्वन्तसूत्रिः
 न्यायविद्यारत्न—न्यायटीर्था—श्रीमन्मन्वन्तसूत्रिः
 श्रीवच्छेदिसर्वश्रीहेमचन्द्रसूत्रिः
 ,,
 ,,
 श्रीवादिदेवसूत्रिः
 श्रीविमलकासः
 ज्ञानमिक्तनीरुद्वयविक्षिप्त

जैनग्रन्थाः

सुबोधिका (कल्पसूत्रवृत्तिः)

शान्तसुधारसः

लोकप्रकाशः

इन्द्रियपराजयशतकम्

सिन्दूरप्रकरः

वीरभक्तामरम्

विशेषावश्यकम्

नन्दीसूत्रम्

उज्जयन्तस्तवः

गुणस्थानक्रमारोहः

योगदृष्टिसमुच्चयः

महानिशीथम्

षट्पुरुषचरित्रम्

प्रभावकचरित्रम्

उपदेशरत्नाकरः

श्रीपाल राजनो रास

अजैनसंस्कृतग्रन्थाः

वृत्तरत्नाकर.

श्रुतबोधः

मृच्छकटिकम्

वैराग्यशतकम्

कर्तारः

उपाध्यायश्रीविनयविजयः

”

”

श्रीसोमप्रभसूरिः

उपाध्यायश्रीधर्मवर्धनगणिः

क्षमाश्रमणश्रीजिन्नभद्रगणिः

क्षमाश्रमणश्रीदेववाचकसूरिः

श्रीरत्नशेखरसूरिः

श्रीहरिभद्रसूरिः

गणधरः

श्रीक्षेमङ्करसूरि

श्रीचन्द्रप्रभसूरिः

श्रीमुनिसुन्दरसूरिः

उपाध्याय विनयविजय

कर्तारः

श्रीभट्टकेदारः

महाकविश्रीकालिदासः

श्रीशूद्रकविः

महर्षिश्रीभर्तृहरिः

समासविग्रहः ।

१—नद्याश्च ते इन्द्राश्च नक्षेत्राः 'कर्मधारयाः', नक्षेत्राणां मीलया नक्षे० 'तत्पुरुषा' नक्षेत्रमीलिभ्यो गलिता नक्षे० 'तत्पुरुषा', पारिजातानां मासाः पारिजातमासाः 'तत्पुरुषा' सप्तमाश्च ताः पारिजातमासाश्च सप्तम० 'कर्मधारयाः', नक्षेत्रमीलिगलिताश्च ता सप्तमपारिजातमासाश्च नक्षे० 'कर्मधारया' मध्यममीलिगलितोत्तमपारिजातमासाभि रचितौ कर्मो यस्य स नक्षे० 'बहुव्रीहिः', तत्संबोधनं नक्ष० । अरीणां जातं अरिजातं 'तत्पुरुषा' अपगतं अरिजातं यस्य स अपारि० 'बहुव्रीहिः', तत्सं० अपा० । नामेरपत्यं पुमान् नामेयः तत्सं० नामेयः । भुवनानां त्रिकं भुवन० 'तत्पुरुषा' भुवनत्रिकं पत्नीति भुवन० 'उपपद'समासा, तत्सं० भुवन० । अपवर्गं वृत्ते इति अपवर्गवापी 'उपपद' समासा, तत्सं० अप० । जयतीति जिनः, तत्सं० जिनः । मदन भारी यस्य स मदनः विक्रः 'बहुव्रीहिः' पापानां वर्गः पापवर्गः 'तत्पुरुषा', मदनविक्रव्यासी पापवर्गः मदनः 'कर्मधारयाः', असौ मदनविक्रपापवर्गो धेनु सा अस्र० 'बहुव्रीहिः', तत्सं० अस्र० ॥

२—अद्रिणा समः अद्रिः, 'तत्पुरुषा' अद्रिसमो निग्रहो यस्य सा अद्रिः 'बहु- व्रीहिः', तापनीयस्य राशिः तापनीयराशिः 'तत्पुरुषा', अद्रिसमविग्रहव्यासी तापनीय- राशिः अद्रिः 'कर्मधारया', प्रदानस्य विधिः प्रदानविधिः 'तत्पुरुषा', अद्रिसमविग्रह- तापनीयराशोः प्रदानविधिः अद्रिः 'तत्पुरुषा', तेन अद्रिः । पुंसमेव ह्यस्य पुंसः 'कर्मधारया' । जन्मास्ति येषां ते जन्मवन्ताः, तेषां जन्म० । जिनेषु वराः जिनवराः 'तत्पुरुषा' ॥

३—दोषा एव दोषाणि दोषदाकणि 'कर्मधारया' दोषदाक्यां वहनानि दोष० 'तत्पुरुषा' तेषु दोष । मेपाज्जापते इति मेपञ्जा 'उपपद'समासा । जिनस्य इदं जैनं, सत् जैनम् । अघानां जातं अघ० 'तत्पुरुषा', सत् अघ० ॥

४—सुराणां मन्त्रिणा सुरमन्त्रिणाः 'तत्पुरुषा' सुरमन्त्रिणिः समाः सुर० 'तत्पुरुषा' । नास्ति पीर्येषां ते अपियाः 'बहुव्रीहिः' । नास्ति समानो यस्य सा असमानः 'बहुव्रीहिः' तं असमानम् । वाचो देवता बाम्बेवता 'तत्पुरुषा' । कुसिन्धवा धादिनाः कुवादिनाः 'कर्म- धारया' कुवादिनां कुलं कुवादि० 'तत्पुरुषा' इत्तं कुवादिकुलं यया सा इत्तं 'बहुव्रीहिः' । मय एव ऋणं भवत्यर्प्यं कर्मधारया' तस्माद् मयर्प्यात् । विकसन्ति च तानि मुकुटानि च विकसन्मुकुटानि 'कर्मधारया' कुन्दानां विकसन्मुकुटानि कुन्द० 'तत्पुरुषा', कुन्दविक- सन्मुकुटानां आमा यस्य स कुन्द० 'कर्मधारया' कुन्दविकसन्मुकुटानो यमो यस्य सा कुन्द० 'बहुव्रीहिः' ॥

५—कुसुमं वाणो यस्य स कुसुम० 'वहुव्रीहिः', कुसुमवाणस्य चम्बः कुसुम० 'तत्पुरुषः', ताभिः कुसुम० । न पीडितः अपीडितः 'नञ्त्तत्पुरुषः' । सकलश्चासौ लोकः सकल० 'कर्मधारयः', तं सकल० । वृजिनं एव आजिः वृजिना० 'कर्मधारयः', तस्याः वृजिना० । न जितः अजितः, जिनश्चासौ अजितश्च जिनाजितः 'कर्मधारयः' ॥

६—शरणानामन्वयः शरणा० 'तत्पुरुषः', तं शरणा० । तीर्थं कुर्वन्तीति तीर्थकृतः 'उपपद'समासः, सकलाश्च ते तीर्थकृतश्च सकल० 'कर्मधारयः', तेषां सकल० । सुरैः कृतं सुरकृतं 'तत्पुरुषः', अम्बुजानि एव गर्भं अम्बुज० 'कर्मधारयः', सुरकृतं च तद् अम्बुजगर्भं च सुर० 'कर्मधारयः', सुरकृताम्बुजगर्भमेव निशान्तं येषां ते सुर० 'वहुव्रीहिः', तान् सुर० । रविणा समा रवि० 'तत्पुरुषः', तान् रवि० । अघं एव निशा अघ० 'कर्मधारयः', अघनिशाया अन्तकाः अघ० 'तत्पुरुषः', तान् अघ० ॥

७—समस्तं च तद् जगत् च समस्त० 'कर्मधारयः', शुभा चासौ वस्तुता च शुभ० 'कर्मधारयः', समस्तजगतः शुभवस्तुता समस्त० 'तत्पुरुषः', कृता समस्तजगच्छुभवस्तुता यया सा कृत० 'वहुव्रीहिः' । कुवादिनां गणः कुवादि० 'तत्पुरुषः', जितः कुवादिगणो यया सा जित० 'वहुव्रीहिः' । अस्तो भवो यैस्ते अस्त० 'वहुव्रीहिः', अस्तभवैः स्तुता अस्त० 'तत्पुरुषः' । परिपूर्णं नभो यया सा परिपूर्णनभाः 'वहुव्रीहिः' । नरश्च मरुतश्च नृमरुत् 'समाहारद्वन्द्वः', तस्मै नृमरुते । जिनस्य भारती जिनभारती 'तत्पुरुषः' ॥

८—शुभाश्च ते फणाश्च सुफणाः 'प्रादि'समासः, सुफणेषु रत्नानि येषां ते सुफणरत्नाः 'वहुव्रीहिः', सुफणरत्नाश्च ते सरीसृपाश्च सुफण० 'कर्मधारयः', सुफणरत्नसरीसृपैः राजिता सुफण० 'तत्पुरुषः', तां सुफण० । रिपूणां वलं रिपुवलं 'तत्पुरुषः', रिपुवलस्य प्रहतिः रिपु० 'तत्पुरुषः', तस्यां रिपु० । न पराजिता अपराजिता 'नञ्त्तत्पुरुषः', तां अपरा०, अथवा अपरैः अजिता अपराजिता 'तत्पुरुषः', तां अपरा० । अग्रिमा चासौ योपिञ्च अग्रिम० 'कर्मधारयः', धरणस्य अग्रिमयोपित् धरणा० 'तत्पुरुषः', तां धरणा० । जिनानां गृहाणि जिनगृहाणि 'तत्पुरुषः', तेषु जिन० । नास्ति श्रमो यस्याः सा अश्रमा 'वहुव्रीहिः', तथा अश्रमया ॥

९—भुवनानां शेखरः भुवनशेखरः 'तत्पुरुषः', तं भुवन० । वन्देर्भावो वन्दिता, तां वन्दिताम् । इतिश्चासौ स्तुतिश्च इतिस्तुतिः 'कर्मधारयः', इतिस्तुत्यां परा इतिस्तुतिपरा 'तत्पुरुषः' । त्रिदशान् पान्तीति त्रिदश० 'उपपद'समासः, त्रिदशपानां आवली त्रिदश० 'तत्पुरुषः' । यस्वार्थं यदीयः, यदीयस्य जननी यदीयजननी 'तत्पुरुषः', तां यदीय० । जिनानां ईशः जिनेशः 'तत्पुरुषः', तं जिनेशम् । निहन्तुं मनो येषां ते निह-

नुमनसः 'बहुव्रीहिः' । नास्ति उपमा यस्य तद् अनुपम 'बहुव्रीहिः', अनुपमं वैमर्षं यस्य सः अनुपम० 'बहुव्रीहिः', सं अनुपम० । इति मयति अनेनेति शम्भवा, सं शम्भवम् ॥

१०—शुभयासी मेरुश्च सुमेरुः 'प्रादि'समासः सुमेरुयासी गिरिश्च सुमेरुः 'कर्मधारयः', सुमेरुगिरेर्मुर्धा सुमेरुः 'तत्पुरुषः', तस्मिन् सुमेरुः । विज्याश्च ते आनकाश्च दिव्याः 'कर्मधारयः', अनेके च ते दिव्यान्काश्च अनेकः 'कर्मधारयः', जनन्तः अनेकदिव्या नका यस्मिन् स ध्वनद् 'बहुव्रीहिः', तस्मिन् ध्वनद् । अतिशयिता भव्या अतिभव्याः 'प्रादि'समासः । जगतां त्रितयं जग० 'तत्पुरुषः', अगमितयस्य पापतो जग० 'तत्पुरुषः' । त्रिनेत्रे परा त्रिनवराः 'तत्पुरुषः', त्रिनवराणां अभिपेक्षे त्रिन० । न कोमलं अकोमलं 'नञ्'तत्पुरुषः', घनं च तद् अकोमलं च घनाकोमलं 'कर्मधारयः', तद् घना० ॥

११—अपते लिपनं यस्य सः अपेत 'बहुव्रीहिः', सं अपेत० । बुधयासी जनश्च बुधः 'कर्मधारयः' तस्य बुधः । शान्ता आपदा येन स शान्ता० 'बहुव्रीहिः', सं शान्ता० । प्रमाण्यानि च नयाश्च प्रमाणनपाः 'इतरेतरद्वन्द्वः' प्रमाणनयाः सङ्कृताः प्रमाण० 'तत्पुरुषः', सं प्रमाण० । न सत् असत् 'नञ्'तत्पुरुषः असद् इत् येषां तं असद् इत् 'बहुव्रीहिः', तेषां अस० । तापं वदातीति तापदः 'उपपद'समासः, सं तापदम् । त्रिनेत्रे परा त्रिनवराः 'तत्पुरुषः', त्रिनवराणां आगमः त्रिनवरागमः 'तत्पुरुषः', सं त्रिन० । मही सम्पद् यस्मिन् स महासम्पद् 'बहुव्रीहिः', सं महा० । सुख आत्मा यस्य तद् सुखरसक 'बहुव्रीहिः', तत् सुखा० । कामश्च हासश्च कामहासी 'इतरेतरद्वन्द्वः', विगर्ती कामहासी यस्मिन् तद् विगत० 'बहुव्रीहिः' तद् विगत० ॥

१२—शरश्च मधुश्च धनुश्च शरश्च शरा० 'इतरेतरद्वन्द्वः', शराश्च धनुश्च शरान् विभर्तीति शरा 'उपपद'समासः । निजं च तद् यशश्च निजयशः कर्मधारयः, निजयश इय पश्या निजः 'मध्यमपदोपि'समासः । अतिरं च तद् जगत् च अतिरं 'कर्मधारयः' अतिरजगतो जना अतिरं 'तत्पुरुषः', न द्विताः अद्विताः 'नञ्'तत्पुरुषः, अतिरजगजजनानां अद्विता अतिरं 'तत्पुरुषः', महान्ति च तानि यतानि च महापतानि 'कर्मधारयः' अतिरजगजजनाहितानां महापतानि अतिरं 'तत्पुरुषः', अतिरजगजजनाहितमहापतानां धामसा अतिरं 'तत्पुरुषः', कृता अतिरजगजजनाहितमहापतानामता यया सा कृतातिरं 'बहुव्रीहिः' । पिनीता चासा जनता च पिनीतः 'कर्मधारयः', पिपद् एव द्विपाः पिपद् द्विपाः कर्मधारयः पिनीतजनताया पिपद् द्विपाः पिनीतः 'तत्पुरुषः', पिनीतजनतापिपद् द्विपानां समृद्धिः पिनीतः 'तत्पुरुषः' पिनीतजनतापिपद् द्विपसमृद्धेः अभिद्राद्विपी पिनीतः 'तत्पुरुषः' । सुरभी स्थिता सुरभिः 'तत्पुरुषः' । महीं पारयन्तीति

महीध्राः 'उपपद'समासः, रिपव एव महीध्राः रिपु० 'कर्मधारयः', रिपुमहीध्रान् भिनत्तीति रिपु० 'उपपद'समासः ॥

१३—भीतिमांश्चासौ जनश्च भीति० 'कर्मधारयः', अभयीकृतो भीतिमज्जनो येन सः अभयी० 'बहुव्रीहिः' । सुरान् पान्तीति सुरपाः 'उपपद'समासः, सुरपैः कृतं सुर० 'तत्पुरुषः', न तुला अतुला 'नञ्त्तत्पुरुषः', अतुला चासौ भूतिश्च अतुल० 'कर्मधारयः', अतुलभूत्या मज्जनं अतुल० 'तत्पुरुषः', सुरपकृतं अतुलभूतिमज्जनं यस्य स सुरप० 'बहुव्रीहिः' । भव्यानां मनांसि भव्य० 'तत्पुरुषः', भव्यमनसां अभिनन्दनः भव्य० 'तत्पुरुषः' । शिवं ददातीति शिवदः 'उपपद'समासः ॥

१४—न चरतीति अचरः 'नञ्त्तत्पुरुषः', तं अचरम् । कृताः चरणा यैः ते कृत० 'बहुव्रीहिः' । शतपत्राणां सख्यः शत० 'तत्पुरुषः', तस्मिन् शत० । अपवर्गस्य उपायः अप० 'तत्पुरुषः', अपवर्गोपायस्य शोधनाः अप० 'तत्पुरुषः' । यश एव धनं येषां ते यशोधनाः 'बहुव्रीहिः' ॥

१५—विष्टपानां त्रयं विष्टप० 'तत्पुरुषः', अखिलं च तद् विष्टपत्रयं च अखिल० 'कर्मधारयः', व्याप्तं अखिलविष्टपत्रयं यया सा व्याप्ता० 'बहुव्रीहिः' । पदानां चमूः पद० 'तत्पुरुषः', तथा पद० । पुष्टानि च तानि पत्राणि च पुष्ट० 'कर्मधारयः', नया एव पुष्टपत्राणि यस्याः सा नय० 'बहुव्रीहिः', तथा नय० । जिनैः उदिता जिनोदिता 'तत्पुरुषः' ॥

१६—महच्च तद् दलं च महादलं 'कर्मधारयः', अब्जस्य महादलं अब्ज० 'तत्पुरुषः', अब्जमहादलवद् आभा यस्याः सा अब्ज० 'बहुव्रीहिः', तथा अब्ज० । न तुलः अतुलः 'नञ्त्तत्पुरुषः', मोदस्य लाभो मोद० 'तत्पुरुषः', अतुलो मोदलाभो यया सा अतुल० 'बहुव्रीहिः', तथा अतुल० । महान् शिखण्डी यस्याः सा महा० 'बहुव्रीहिः' । रिपूणां राशिः रिपु० 'तत्पुरुषः', रिपुराशेः खण्डिका रिपु० 'तत्पुरुषः' ॥

१७—उरुः प्रभा यस्य स उरु० 'बहुव्रीहिः', तं उरु० । अनङ्ग एव तरुः अनङ्ग० 'कर्मधारयः', अनङ्गतरोः प्रभञ्जनः अनङ्ग० 'तत्पुरुषः', तं अनङ्ग० । महश्च दया च महोदये 'इतरेतरद्वन्द्वः', सल्यौ महोदये यस्य स सन्म० 'बहुव्रीहिः', तं सन्म० । शोभना मतिर्यस्य स सुमतिः, सुमतिश्चासौ जिनश्च सुमति० 'कर्मधारयः', तं सुमति० । महंश्चासौ उदयश्च महोदयः 'कर्मधारयः', विकसन् महोदयो यस्य स विकस० 'बहुव्रीहिः', तं विकस० ॥

१८—भव एव उदधिः भवोदधिः 'कर्मधारयः', तस्मिन् भवो० । गुरु वैभवं यस्य स गुरु० 'बहुव्रीहिः' । तमसोऽयं तामसः, न तामसः अतामसः 'नञ्त्तत्पुरुषः', तं अतामसम् । तीर्थं कुर्वन्तीति तीर्थं 'उपपद'समासः, तेषा तीर्थं० । न सवरो यस्य सः अस० 'बहुव्रीहिः', तं असं० ॥

१९—भवे वासो भव० 'तत्पुरुषः', भववास एव दाम भव० 'कर्मधारयः', तद् भव० । जिनानां वाग् जिन० 'तत्पुरुषः' । अतिशाधिनी शिवा अतिशिवा 'प्रादि'स-

मासः । न सङ्गता अक्ष० 'नम्रतत्पुरुषः', तां अक्ष० । अमस्य सङ्गता काम० 'तत्पुरुषः',
 च्युता कामसङ्गता यस्याः सा च्युत० 'बहुव्रीहिः' तां च्युत० ॥

२०—कुम्भे भेदे इति कुशोद्यमं 'उपपद'समासः, तस्मिन् कुशे० । कनकवत् अस्मि-
 र्पत्याः सा कनक० 'बहुव्रीहिः', तां कनक० । पुरितानां (अङ्गुष्ठ इव) अङ्गुष्ठाः पुरि०
 तत्पुरुषः, तस्मिन् पुरि० । अहिता एव अद्रयाः अहिताः 'कर्मधारयाः', अहिताग्नीन्
 हन्तीति अहि० 'उपपद'समासः, बज्रस्य शृङ्गा वाय० 'तत्पुरुषः', अहिताग्नीन् वावी
 यज्जशृङ्गा च अहिता० 'कर्मधारयाः', तां अहिता० । वज्रमयी शृङ्गा यस्याः सा वज्र० ॥

२१—रुबीनां सम्पद् रुचि० 'तत्पुरुषः' तुभ्या रुचिसम्पद् पत्य स तुभ्य० 'बहु-
 व्रीहिः', तस्मिन् तुभ्य० । पुण्याणां उत्कराः पुण्यो० 'तत्पुरुषः', तां पुण्यो० । सुराणां मया
 मुर० 'तत्पुरुषः', तेन मुर० । प्रमदो गर्भं यथा स्वात् तथा प्रमद० 'अभ्यधीभावा' । न
 जायते इति अजः 'नम्रतत्पुरुषः', तस्मिन् अजे । पद्यसि द्वितो पद्यस्य, तस्मिन् पद्यस्ये ।
 पद्यस्येव प्रमा यस्य स पद्य० 'बहुव्रीहिः', तस्मिन् पद्य० । न जेषः अजेयः 'नम्रतत्पुरुषः',
 अजेयस्यासीं द्रस्यस्य अजेयस्यस्यः 'कर्मधारयाः' तस्मिन् अजेय० ॥

२२—मञ्जनस्य उदकं मज्ज० 'तत्पुरुषः', मञ्जनोदकेन परिश्रितः मज्ज० 'तत्पुरुषः',
 मन्त्ररथासी अगद्य मन्त्र० 'कर्मधारयाः' मञ्जनोदकपरिश्रितः मन्त्ररागो धैस्ते मज्ज० 'बहु-
 व्रीहिः' । मन्त्रो हागो येषां ते मन्त्र० 'बहुव्रीहिः' । धर्मस्य उदयाः धर्मो० 'तत्पुरुषः', अर्था
 पतनं अर्थि० 'तत्पुरुषः', धर्मोदपद्य अर्थिपतनं च धर्मो० 'समाहारद्वन्द्वः' तस्मिन्
 धर्मो० । धनस्य रात्रिः वन० 'तत्पुरुषः', वनरात्रिश्च नापद्य वनरात्रिनावा 'इतरेतरद्वन्द्वः' ।
 देवैः सहिताः सदेवाः 'पशुव्रीहिः' सदेवाश्च नराश्च सदेव० 'इतरेतरद्वन्द्वः' मन्त्रिता
 सदेवनरा धैस्ते मन्त्रित० 'बहुव्रीहिः' ॥

२३—शष्पी आदी योसां ताः शष्प्यादयः बहुव्रीहिः, शष्प्याश्च ताः बनिताश्च शिष्य०
 'कर्मधारयाः' शष्प्यादयश्च ताः शिष्यबनिताश्च शष्प्याः 'कर्मधारयाः', शष्प्यादिशिष्यबनिताणां
 योषाः शष्प्या० 'तत्पुरुषः', शष्प्यादिशिष्यबनिताण्यस्य धवाः शष्प्यादि० 'तत्पुरुषः',
 शष्प्यादिशिष्यबनितीपधवैः स्तुताः शष्प्यादि० 'तत्पुरुषः', तत्सं० शष्प्यादि० । न ध्याहर्तं
 अध्या० 'नम्रतत्पुरुषः', अध्याहर्तं च तद् परिहर्तं च अध्या० 'कर्मधारयाः' विधां अन-
 तिक्लम्य यथा० अभ्यधीभावा, यस्तुतां तत्सं० यस्तुतत्सं० 'तत्पुरुषः' यथाविधं च तद्
 यस्तुतत्सं० यथाविधं० 'कर्मधारयाः' अध्याहर्तोदितं यथाविधयस्तुतत्सं० येन तद् अध्या०
 'बहुव्रीहिः', तत्सं० अध्या० । जिनेषु जिनानां वा इन्द्राः जिनेन्द्राः 'तत्पुरुषः', जिने
 न्द्राणां मते जिने० 'तत्पुरुषः', तत्सं० जिने० । न कम्प्याः अकम्प्याः 'नम्रतत्पुरुषः', नित्यं
 अकम्प्या हेतितो यस्मिन् तत् नित्य० 'बहुव्रीहिः', तत् नित्य० । जम्भ आदी योसां ता
 जम्भा० 'बहुव्रीहिः', अनन्ताश्च ता विपद्य अनन्त० 'कर्मधारयाः', जम्भादयश्च ता
 अनन्तविपद्य जम्भा० 'कर्मधारयाः' तासां जम्भा० ॥

२४—कनकवद् रुग् यस्याः सा कनकरुक् 'बहुव्रीहिः' । वारणानां ईशः वारणेशः 'तत्पुरुषः', सितश्चासौ वारणेशश्च सित० 'कर्मधारयः', तं सित० । वज्रमयं अङ्कुशं यस्याः सा वज्राङ्कुशी । न हिताः अहिताः 'नञ्जतत्पुरुषः', अहितानां वारणं अहित० 'तत्पुरुषः', तस्मिन् अहित० । वज्रं च अङ्कुशश्च वज्राङ्कुशं 'समाहारद्वन्द्वः', तद् वज्रा० ॥

२५—ख्यातेः भाजनं यः स ख्याति० 'बहुव्रीहिः' । शोभनौ पार्श्वौ यस्य स सुपार्श्वः, श्रिया युक्तः सुपार्श्वः श्रीसुपार्श्वः 'मध्यमपदलोपी'समासः, तत्स० श्री० । नित्यं सौख्यं यस्य स नित्य० 'बहुव्रीहिः', तत्स० नित्य० । अतिशायिनी भा यस्य सः अतिभाः 'बहुव्रीहिः' ॥

२६—जिनानां अही जिनांद्री 'तत्पुरुषः', तौ जिनांद्री । अमराणां संसद् अमर० 'तत्पुरुषः', आनता चासौ अमरससच्च आनता० 'कर्मधारयः', तथा आनता० । दिव्यं च तत् सौवर्णं च दिव्य० 'कर्मधारयः', अवानं च तत् तामरसं च अवान० 'कर्मधारयः', दिव्यसौवर्णं च तद् अवानतामरस च दिव्य० 'कर्मधारयः', तद् दिव्य० ॥

२७—अरीणां शमनं अरि० 'तत्पुरुषः', जातं अरिशमनं यस्याः सा जाता० 'बहुव्रीहिः' । न आविलाः अनाविलाः 'नञ्जतत्पुरुषः', सन्तश्च ते नयाश्च सन्नयाः 'कर्मधारयः', अनाविलाः सन्नया यस्यां सा अना० 'बहुव्रीहिः' ॥

२८—हेम्न इव आभा यस्याः सा हेमाभा 'बहुव्रीहिः' । न समा असमा 'नञ्जतत्पुरुषः' । नाशिता अरयो यैस्तानि नाशिता० 'बहुव्रीहिः', तैः नाशिता० । शितानि च तानि अरीणि च शिता० 'कर्मधारयः', तैः शिता० ॥

२९—भवाद् उद्भवा भवोद्भवा 'तत्पुरुषः', भवोद्भवा तद्भु येपां ते भवो० 'बहुव्रीहिः', तेषां भवो० । शिवमेव प्रपा शिव० 'कर्मधारयः', कृता शिवप्रपा येन स कृत० 'बहुव्रीहिः', तं कृत० । हर्षेण सहितं यथा स्यात् तथा सहर्ष 'अव्ययीभावः' । वपुषः प्रपञ्चः वपुःप्रपञ्चः 'तत्पुरुषः', वरो वपुःप्रपञ्चो येपां ते वर० 'बहुव्रीहिः', वरवपुःप्रपञ्चाश्च ते अमराश्च वर० 'कर्मधारयः', तैः वर० । प्रभाया वलयं प्रभा० 'तत्पुरुषः', प्रभावलयस्य कान्तता प्रभा० 'तत्पुरुषः', प्रभावलयकान्ततया अपहसिता प्रभा० 'तत्पुरुषः', चन्द्रस्य प्रभा चन्द्र० 'तत्पुरुषः', उर्वी चासौ चन्द्रप्रभा च उरु० 'कर्मधारयः', प्रभावलयकान्ततापहसिता उरुचन्द्रप्रभा येन स प्रभा० 'बहुव्रीहिः', तं प्रभा० । परमश्चासौ ईश्वरश्च परमे० 'कर्मधारयः', तं परमे० । विनयेन चारु यथा स्यात् तथा विनय० 'अव्ययीभावः' । चन्द्रस्येव प्रभा यस्य स चन्द्रप्रभाः, तं चन्द्र० ॥

३०—कलुपस्य वासो यस्मिन् स कलुपवासकः 'बहुव्रीहिः', तस्मात् कलुप० । सुखानां अतिशयः सुखा० 'तत्पुरुषः', सुखातिशय एव सम्पदः सुखा० 'कर्मधारयः', तासां सुखा० ।

३४—शकुन्तेषु वरः शकु० 'तत्पुरुषः', कलशश्च कुन्तश्च शकुन्तवरश्च कलश० 'इत-
रेतरद्वन्द्वः', कलशकुन्तशकुन्तवरैः अङ्कितानि कलश० 'तत्पुरुषः', क्रमाणां तलानि क्रम०
'तत्पुरुषः', कलशकुन्तशकुन्तवराङ्कितानि क्रमतलानि येषां ते कलश० 'बहुव्रीहिः' । स-
तस्य लाभः मत० 'तत्पुरुषः', मतलाभं कुर्वन्तीति मत० 'उपपद'समासः । विशेषेण गतः
विगतः 'प्रादि'समासः, विगतो रागो येषां ते विगत० 'बहुव्रीहिः', अतिशयेन विगतरागाः
विगत० । न विद्यते अन्तो यस्य तद् अनन्तं 'बहुव्रीहिः', तद् अनन्तम् । न विद्यते
अङ्गं यस्य सः अनङ्गः 'बहुव्रीहिः', अनङ्गं जयन्तीति अनङ्ग० 'उपपद'समासः ॥

३५—अवमानि एव सन्तमसं अव० 'कर्मधारयः', तद् अव० । आगमानां रोचिपः
आगम० 'तत्पुरुषः', तेषां आगम० । पावनं च पालनं च पावन० 'समाहारद्वन्द्वः', भुव-
नस्य पावनपालनं भुवन० 'तत्पुरुषः', तद् भुवन० । जिनानां मतं जिन० 'तत्पुरुषः',
तत् जिन० ॥

३६—आयत्या सहितं सायति 'बहुव्रीहिः', सायति च तत् साम च सायति० 'कर्म-
धारयः', सायतिसाम करोतीति सायति० 'उपपद'समासः । शोभनश्चासौ तरुश्च सुतरुः
'कर्मधारयः', तेन सुतरुणा । तरुणं च तद् अब्जं च तरुणा० 'कर्मधारयः', तरुणाब्जेन
समा तरुणा० 'तत्पुरुषः', तरुणाब्जसमा द्युतिर्यस्याः सा तरुणा० 'बहुव्रीहिः' । कजे गता
कज० 'तत्पुरुषः' । मुदा सहितं समुद् 'बहुव्रीहिः' तेन समुदा । अतिशयेन मता अति०
'प्रादि'समासः ॥

३७—देवानां लोकः देव० 'तत्पुरुषः', देवलोकस्य उपमानं यस्य स देव० 'बहुव्रीहिः' ।
नराणां लोकः नर० 'तत्पुरुषः' । कोपश्च मानश्च कोपमानौ 'इतरेतरद्वन्द्वः', न विद्येते
कोपमानौ यस्य सः अकोप० 'बहुव्रीहिः' । सलिलानां धारा सलिल० 'तत्पुरुषः', ऋजि-
मैव सलिलधारा ऋजिम० 'कर्मधारयः', ऋजिमसलिलधारया धौतः ऋजिम० 'तत्पुरुषः',
मायैव परागः माया० 'कर्मधारयः', ऋजिमसलिलधौतः मायापरागो यस्य स ऋजिम०
'बहुव्रीहिः' । भवस्य भीतिः भव० 'तत्पुरुषः', तस्याः भव० । अपगतो रागो यस्य सः
अप० 'बहुव्रीहिः' ॥

३८—दिव्यानि च तानि राजीवानि च दिव्य० 'कर्मधारयः', दिव्यराजीवानां वारः
दिव्य० 'तत्पुरुषः', चरणमेव सरोजं चरण० 'कर्मधारयः', दिव्यराजीववारे स्थितं दिव्य०
'तत्पुरुषः', दिव्यराजीववारस्थितं चरणसरोजं यस्य स दिव्य० 'बहुव्रीहिः', तं दिव्य० ।
भव्यानां राजी भव्य० 'तत्पुरुषः' । जिनेषु वरा जिन० 'तत्पुरुषः', जिनवराणां विसरः
जिन० 'तत्पुरुषः', तं जिन० । पापानां विध्वंसः पाप० 'तत्पुरुषः', पापविध्वंसे दक्षः पाप०
'तत्पुरुषः', तं पाप० । सन्ति अक्षाणि यस्य स सदक्षः 'बहुव्रीहिः', तं सदक्षम् ॥

३९—अरय एव तिमिराणि अरि० 'कर्मधारयः', अरितिमिराणां ओघः अरि०
'तत्पुरुषः', अरितिमिरौघस्य व्याहृतिः अरि० 'तत्पुरुषः', तस्यां अरि० । बहवो विधा येषां

तानि बहुविधानि 'बहुव्रीहिः', बहुविधानि च तानि जन्मानि च बहु० 'कर्मधारया', बहुविधजन्मानां प्रातः बहु० 'तत्पुरुषः', बहुविधजन्माप्राताज्यायते इति बहु० 'उपपद'समासः, बहुविधजन्मप्रातर्त्वं च तद् एतच्च बहु० 'कर्मधारया', बहुविधजन्मप्रातर्त्वेनसा कृतोऽन्तो येन स बहु० 'बहुव्रीहिः' । कुत्सितं च तद् मत्तं च कुमतं 'कर्मधारया', कुमतस्य विपाठा कुमत० 'तत्पुरुषः' कृता कुमतविपाठो येन स कृत० 'बहुव्रीहिः' ॥

४०—महाभारती सिन्धुश्च महा० 'कर्मधारया', महासिन्धुं मयादीकृत्य आमहा० 'अन्वयीभाषः । नाना च ते कृताश्च नाना० 'कर्मधारया', जिनानां गृह्णामि जिन० 'तत्पुरुषः', जिनगृह्णाणां माताः जिन० 'तत्पुरुषः' सम्प्रत्य महाश्च सम्प्रमहाः 'कर्मधारया' जिनगृह्णमासासु सम्प्रमहाः जिन० 'तत्पुरुषः' नानाकृता विवगृह्णमासासम्प्रमहा यथा सा नाना० 'बहुव्रीहिः' कनकस्येव निभा यस्याः सा कनक० 'बहुव्रीहिः' ययुषः श्रीः ययुःश्रीः 'तत्पुरुषः', कनकनिभा ययुःश्रीयस्याः सा कनक० । सापिता आया यथा सा सापि० 'बहुव्रीहिः' । पुरुषेषु इत्तं यस्याः सा पुरुषवत्ता । आपेर्भावाः आपिता आपितया सहिता सापिता बहुव्रीहिः, तस्याः सापि० ॥

४१—मठेन सहिताः समलाः 'बहुव्रीहिः', बहुतमाश्च समलाश्च बहु० 'कर्मधारया' विमळिता बहुतमसमला येन स विमळित० 'बहुव्रीहिः' तं विमळित० । प्रभाषां मण्डलं प्रभा० 'तत्पुरुषः' स्फुरत् च तत् प्रभामण्डलं च स्फुर० 'कर्मधारया' स्फुरत्प्रभामण्डलेन अर्धं स्फुर० 'तत्पुरुषः' स्फुरत्प्रभामण्डलात्तं सन्तमसं येन स स्फुर० 'बहुव्रीहिः', तं स्फुर० । सकला चासी श्रीश्च सकल० 'कर्मधारया', सकलभिया भ्रयो सकल० 'तत्पुरुषः' सकलभ्रीभ्रयो अर्धा यस्य स सकल० 'बहुव्रीहिः' तं सकल० । जिनानां ईश्वरा जिने० 'तत्पुरुषः' त जिने० ॥

४२—अन्वयाश्च ते जनाः मध्य० 'कर्मधारया' आनन्विता अन्वयना येन तद् आन० 'बहुव्रीहिः' तद् आन० । पत्नं च तद् अर्धं च पत्ना० 'कर्मधारया', पत्नापत्नश्च पत्नी पत्ना० 'कर्मधारया' पत्नापत्नेण आर्ताः पत्ना 'तत्पुरुषः' शिशिरं च तद् शुभं च शिशिर० 'कर्मधारया' शिशिरशुभं च तद् व्यजनं च शिशिर० 'कर्मधारया' पत्नापत्नीतामां शिशिरशुभव्यजनं पत्ना० 'तत्पुरुषः' तद् पत्ना० । जिनाश्च ते देवाश्च जिन० 'कर्मधारया' क्रमयो युगलं क्रम० 'तत्पुरुषः' जिनद्वयानां क्रमयुगलं जिन० 'तत्पुरुषः' तत् जिन० । सम्प्रत्य ते गुणाश्च सद् 'कर्मधारया' सैः सद्गुणाः । न जिनत् मखिनत् 'नमत्तत्पुरुषः' तद् अखि० ॥

४३—जिनस्य इदं जैनं, तत् जैनम् । उपमानेन रक्षितं उपमान० 'तत्पुरुषः', तद् उपमान० । जगतां ज्ञानं जग० 'तत्पुरुषः' जगज्ज्ञानस्य कारि जग० 'तत्पुरुषः', तत् जग० । न रक्षितं अरक्षितं 'नमत्तत्पुरुषः' तद् अरक्षितम् । सन् चासी महिमा च सम्म० 'कर्मधारया' सम्महिमानं करोतीति सम्म० 'उपपद'समासः तत् सम्म । महान्वि च तानि कुमुदानि

च महा० 'कर्मधारयः', भव्या एव महाकुमुदानि भव्य० 'कर्मधारयः', भव्यमहाकुमुदानां बोधः भव्य० 'तत्पुरुषः', भव्यमहाकुमुदबोधस्य जन्म भव्य० 'तत्पुरुषः', हिमाः करा यस्य स हिम० 'बहुव्रीहिः', भव्यमहाकुमुदबोधजन्मनि हिमकरः भव्य० 'तत्पुरुषः', तं भव्य० ॥

४४—द्युत्या विजितः द्युति० 'तत्पुरुषः', द्युतिविजितः तमालो यया सा द्युति० । पविश्च फलं च घण्टा च अक्षश्च पवि० 'इतरेतरद्वन्द्वः', पविफलघण्टाक्षान् विभतीति पवि० 'उपपद'समासः । लसन्ती चासौ तता च लस० 'कर्मधारयः', लसन्तता माला यस्याः सा लस० 'बहुव्रीहिः' । नरि तिष्ठतीति नृस्था 'उपपद'समासः । न मर्त्या अमर्त्याः 'नञ्त्तत्पुरुषः', अमर्त्यानां सामन्ता अमर्त्य० 'तत्पुरुषः', अमर्त्यसामन्तैः नृता अमर्त्य० 'तत्पुरुषः' ॥

४५—देवानां पूज्यः देव० तत्पुरुषः ॥

४६—सुष्ठु रुचितानि सुरुचितानि 'प्रादि'समासः, तैः सुरु० । दानवानां अरयः दान० 'तत्पुरुषः', तैः दान० ॥

४७—आदिश्च निधनं च आदि० 'इतरेतरद्वन्द्वः', न विद्येते आदिनिधने यस्याः सा अनादि० 'बहुव्रीहिः' । न दीना अदीना 'नञ्त्तत्पुरुषः' । अतिशयेन प्रददातीति अति० 'उपपद'समासः । मतेः प्रदानं मति० 'तत्पुरुषः', तत् मति० । न नमतीति अनमा 'नञ्त्तत्पुरुषः' । जिनानां इन्द्राः जिनेन्द्राः 'तत्पुरुषः', जिनेन्द्राणां वाक् जिने० ॥

४८—सुवर्णस्य अयं सौवर्णः, सौवर्णः पट्टो यस्याः सा सौवर्ण० 'बहुव्रीहिः' । श्रीवद् गौरी श्रीगौरी 'कर्मधारयः' । श्रिया सहिता गौरी श्रीगौरी 'मध्यमपदलोपी'समासः । पद्मं हस्ते यस्याः सा पद्महस्तिका, अथवा पद्मवद् हस्तौ यस्याः सा पद्म० 'बहुव्रीहिः' । हस्तिनः इव कायो यस्याः सा हस्ति० 'बहुव्रीहिः' । महती गोधा (वाहनं) यस्याः सा महागोधा 'बहुव्रीहिः' । आगसः धाम आगो० 'तत्पुरुषः', आगोधाम्नः ध्वस्तिः आगो० 'तत्पुरुषः', तस्य आगो० ॥

४९—निजश्चासौ महिमा च निज० 'कर्मधारयः', निजमहिम्ना विजितं कमलं येन तत् निज० 'बहुव्रीहिः', तत् निज० । प्रमदस्य भरः प्रमद० 'तत्पुरुषः', प्रमदभरेण आनन्दाः प्रमद० 'तत्पुरुषः', प्रमदभरानन्दाश्च ते देवाश्च प्रमद० 'कर्मधारयः', प्रमदभरानन्मदेवैः पूजितकं प्रमद० 'तत्पुरुषः', तत् प्रमद० । धाम युनक्तीति धाम० 'उपपद'समासः, तत् धाम० । न लङ्घनीया अलङ्घ० 'नञ्त्तत्पुरुषः', गुणानां सम्पद् गुण० 'तत्पुरुषः', अलङ्घनीया गुणसम्पद् यस्य तत् अलङ्घ० 'बहुव्रीहिः', तत् अलङ्घ० । क्रमयोर्युगलं क्रम० 'तत्पुरुषः', तत् क्रम० ॥

५०—अखिलाश्च ता रुजश्च अखिल० 'कर्मधारयः', शमिता अखिलरुजो येन

तत् क्षमिता० 'बहुव्रीहिः' तस्मिन् क्षमिता० । नाना च तानि अम्भोजानि च नाना० 'कर्मधारया', नानाम्भोजानां चरन् नाना० 'तत्पुरुषः', नानाम्भोजोदरे छासितं नाना० 'तत्पुरुषः', तस्मिन् नाना० । अतिस्त्रयेण चारु यथा स्वात् तया अति० अर्ध्यमीभाषा' । चरणयोर्पुंरां चरण० 'तत्पुरुषः', तस्मिन् चरण० । विवि आसन्ते इति विवि० उपपद' समासः, विविषैः नवं विवि० 'तत्पुरुषः', तस्मिन् विवि० । पुण्ड्रेण उभ्यते इति दुर्धमे, तस्मिन् दुर्धमे ॥

५१—शोभनो रवो यस्य स सुरवाः 'बहुव्रीहिः', तं सु० । अम्बु ददातीति अम्बुदाः 'उपपद'समासः तं अम्बु० । सुरः यस्या सुरः 'तत्पुरुषः' ॥

५२—पवित्र मुद्गलं च पवि० 'इतरेतरमुद्गलं' पविमुद्गले करपोर्पस्याः सा पवि० 'बहुव्रीहिः' । अतिशयेन कराळा अति० 'प्रावि'समासः अतिकराळा आभा यस्य तत् अति० 'बहुव्रीहिः', तत् अति० । रागेण अम्भाः रागा० 'तत्पुरुषः', रागाभ्याश्च ते अरयश्च रागा० 'कर्मधारया' रागाभ्यधीर्भां ईर्यं रागा० 'तत्पुरुषः', रागाभ्यधीरणं करोतीति रागा० 'उपपद'समासः । नीला चासी प्रभा च नील० 'कर्मधारया', नीलप्रभायां उत्करो नील० 'तत्पुरुषः', नीलप्रभोत्करो यस्यां सा नील० 'बहुव्रीहिः' ॥

५३—गदा एव घट्टर्या गदा० 'कर्मधारया', गदाबहुरीमिः शुषितं गदा० 'तत्पुरुषः', गदाबहुरीगुषितं च तत् अन्म च गदा० 'कर्मधारयाः गदाबहुरीगुषितान्म एव कान्तारं गदा० 'कर्मधारयाः सस्माद् गदा० । न ईप्सितं अनी० 'नम्रतत्पुरुषः', अनीप्सितं च तद् उपमत्तं च अनी० 'कर्मधारयाः' दिव्याश्च ताः कान्ताश्च दिव्य० 'कर्मधारयाः', दिव्यकान्तानां रतं दिव्य० 'तत्पुरुषः', अनीप्सितोपनतं दिव्यकान्तारतं यस्य स अनी० । अनस्तान् (कर्माभ्याम्) जवतीति अनन्तचित् । अमिमत्स्य आया अमि० 'तत्पुरुषः' अमिमत्तार्यं ददातीति अमि० 'उपपद'समासः । समस्तानि च तानि जगन्ति च समस्त० 'कर्मधारयाः', समस्तजगतां भङ्गंति समस्त० 'तत्पुरुषः', तेषां समस्त० । आपदां शोषः आप 'तत्पुरुषः' कृताः आपदोषो येन स कृत० 'बहुव्रीहिः', कृतापदोपधासीं सरश्च कृता० 'कर्मधारयाः' इतः कृतापदोपधसरो येन स इत० 'बहुव्रीहिः' ॥

५४—यान् आनताः भवानताः 'तत्पुरुषः' । वरधासी विचित्र पर० 'कर्मधारयाः', तस्मिन् पर० । अलीकं आनते येषां ते अलीकश्च 'बहुव्रीहिः' । सुतं एव ज्वलनः सुत० 'कर्मधारयाः', सुतज्वलनेन भस्मसारकृतं सुत० 'तत्पुरुषः', भवानां आवली भषा० 'तत्पुरुषः' भवावली एव कान्तं भवा० 'कर्मधारयाः' सुतज्वलनभस्मसारकृतं भवावलीकान्तं यः ते सुत० 'बहुव्रीहिः' । बृहन्ति च तानि पुरितानि च बृह० 'कर्मधारयाः', जगति बृहद्पुरितानि जग० 'तत्पुरुषः' प्रपञ्चितानि च तानि जगद्बृहद्पुरितानि च प्रपञ्चित० 'कर्मधारयाः', प्रपञ्चितजगद्बृहद्पुरितानि एव कृपा प्रपञ्चित कर्मधारया प्रपञ्चितजगद्बृहद्पुरितकृपां वरन्तीति प्रपञ्चित० 'उपपद'समासः । न विद्यते उपमा यजता सा अनु० 'बहुव्रीहिः',

नुपमा चासौ रूपता च अनु० 'कर्मधारयः', अनुपमरूपतया राजते इति अनु० 'उपप-
समासः, तेन अनु० ॥

५५—अखिलं च तद् विष्टपं च अखिल० 'कर्मधारयः', अखिलविष्टपे आश्रिता
अखिल० 'तत्पुरुषः', अखिलविष्टपाश्रिंता चासौ सभा च अखिल० 'कर्मधारयः', अखि-
ष्टविष्टपाश्रितसभायां जनाः अखिल० 'तत्पुरुषः', अखिलविष्टपाश्रितसभाजनानां असवः
अखिल० 'तत्पुरुषः,' तान् अखिल० । अमराश्च योगिनश्च अमर० 'इतरेतरद्वन्द्वः,' तैः
अमर० । कृतं सभाजनं यस्याः सा कृत० 'बहुव्रीहिः' । जिनेषु इन्द्राः जिने० 'तत्पुरुषः',
जिनेन्द्रैः गदिता जिने० 'तत्पुरुषः' । नयाः आदौ येषां ते नया० 'बहुव्रीहिः', नयादयः
एव वसूनि नया० 'कर्मधारयः,' नयादिवसूनि पातीति नया० 'उपपद'समासः । रिपूणां
विभेदनं रिपु० 'तत्पुरुषः', तस्मिन् रिपु० । शोभनानि च तानि पात्राणि सुपात्राणि 'कर्म-
धारयः,' सुपात्राणां गीर्वाणता सुपात्र० 'तत्पुरुषः' कृता सुपात्रगीर्वाणता यया सा कृत०
'बहुव्रीहिः' ॥

५६—निजं च तद् अङ्गं च निजा० 'कर्मधारयः', निजाङ्गं एव लता निजा० 'तत्पु-
रुषः', तया निजा० । विशदश्चासौ वन्धुजीवश्च विशद० 'कर्मधारयः', विशदवन्धुजीव-
स्यैव आभा यस्याः सा विशद० 'बहुव्रीहिः', तया विशद० । सितं अङ्गं यस्य स सिता०
'बहुव्रीहिः', सिताङ्गो विहगो यस्याः सा सिता० 'बहुव्रीहिः' । न नमन्तः अनमन्तः
'नञ्त्तत्पुरुषः', अनमन्तश्च ते अवन्धुजीवाश्च अनम० 'कर्मधारयः', हताः अनमदवन्धु-
जीवाः यया सा हता० 'बहुव्रीहिः' । न विद्यते भयं यस्याः सा अभया 'बहुव्रीहिः' ।
ज्वलन् चासौ ज्वलनश्च ज्वल० 'कर्मधारयः', ज्वलज्वलन एव हेतिः यस्याः सा ज्वल०
'बहुव्रीहिः' । तापं ददातीति ताप० 'उपपद'समासः, तं ताप० । शुभश्चासौ अतिशयश्च
शुभा० 'कर्मधारयः', शुभातिशय एव धान्यं शुभा० 'तत्पुरुषः', शुभातिशयधान्यस्य वृद्धिः
शुभा० 'तत्पुरुषः', न विद्यते उपमानं यस्याः सा अनु० 'बहुव्रीहिः', अनुपमाना चासौ
सीता च अनु० 'कर्मधारयः', शुभातिशयधान्यवृद्धौ अनुपमानसीता शुभा० 'तत्पुरुषः' ॥

५७—समवसरणस्य भूमिः सम० 'तत्पुरुषः', तस्यां सम० । अर्चायाः उदयः
अर्चो० 'तत्पुरुषः', सज्जितः अर्चोदयो यस्यां सा सज्जि० 'बहुव्रीहिः', तस्यां सज्जि० ।
सता जिता सज्जिता 'तत्पुरुषः', सज्जिता अर्चा यस्य स० सज्जि० 'बहुव्रीहिः' । उद्यद्
रागो यस्मिन् स उद्य० 'बहुव्रीहिः', उद्यद्रागश्चासौ सौधर्मश्च उद्य० 'कर्मधारयः', उद्यद्राग-
सौधर्मस्य नामः उद्य० 'तत्पुरुषः', उद्यद्रागसौधर्मनामेन अर्चितः उद्य० 'तत्पुरुषः', उद्य-
द्रागसौधर्मनामार्चितश्चासौ हरिश्च उद्य० 'कर्मधारयः', उद्यद्रागसौधर्मनामार्चितहरेः परि-
पूज्यः उद्य० 'तत्पुरुषः' ॥

५८—येषा उदयः यदु० 'तत्पुरुषः', तं यदु० । विगता आपद् यस्मात् तत् व्या०
'बहुव्रीहिः' । उपरता हिंसा यस्मात् तत् उप० । उरुश्चासौ श्रीश्च उरु० 'कर्मधारयः',

तत् क्षमिता० 'बहुव्रीहिः', तस्मिन् क्षमिता० । नाना च तानि अम्भोजानि च नाना० 'कर्मधारयः', नानाम्भोजाना इदं नाना० 'तत्पुरुषः', नानाम्भोजोदरे छलितं नाना० 'तत्पुरुषः' तस्मिन् नाना० । अतिशयेन चाठ यथा स्यात् तथा अति० 'अभ्ययीभावः' । अरण्योयुगं अरण्यं 'तत्पुरुषः', तस्मिन् अरण्यं । दिशि जायन्ते इति दिशि० 'उपपद' समासः, दिशिः नतं दिशि० 'तत्पुरुषः', तस्मिन् दिशि० । युग्मेन उच्यते इति युग्मे, तस्मिन् युग्मे ॥

५१—शोभनो रवो यस्य स सुरयः बहुव्रीहिः', सं सु० । अन्नु ददातीति अन्नुः उपपद'समासः सं अभ्यु० । सुरो वग्घा सुर० 'तत्पुरुषः' ॥

५२—पविष्य मुञ्चतं च पवि० 'इतरेतरद्वन्द्वः' पविमुञ्चते करपोपखाः सा पवि० बहुव्रीहिः । अतिशयन कराडा अति० 'प्रादि'समासः अतिकराडा आभा यस्य तत् अति० 'बहुव्रीहिः', तत् अति० । रागेण अभ्याः रागा० 'तत्पुरुषः', रागाभ्याश्च तं अरण्यं रागा० 'कर्मधारयः', रागाभ्यारीणां अरण्यं रागा० 'तत्पुरुषः' रागाभ्यारीण्यं करोतीति रागा० 'उपपद'समासः । नीला चासी प्रभा च नील० 'कर्मधारयः', नीलप्रभायां उत्करो नील० 'तत्पुरुषः', नीलप्रभोत्करो यस्यां सा नील० 'बहुव्रीहिः' ॥

५३—गदा एव यत्पर्यः गदा० 'कर्मधारयः', गदाबहरीमिः शुषितं गदा० 'तत्पुरुषः', गदाबहरीशुषितं च तत् अन्म च गदा० 'कर्मधारयः' गदाबहरीशुषितजन्म एव काभ्यन्तारं गदा० 'कर्मधारयः' तस्माद् गदा० । न ईप्सितं अनी० 'नम्तत्पुरुषः', अनीप्सितं च तद् उपपदं च अनी० 'कर्मधारयः' दिभ्याश्च ता काभ्यन्ताश्च दिभ्य० 'कर्मधारयः', दिभ्यकाभ्यन्तानां रतं दिभ्य० 'तत्पुरुषः', अनीप्सितोपपदं दिभ्यकाभ्यन्तारतं यस्य स अनी० । अनन्तान् (कर्माद्यान्) अयतीति अनन्तञ्चित् । अमिमत्तस्य भायः अमि० 'तत्पुरुषः', अमिमत्तस्य ददातीति अमि० 'उपपद'समासः । समस्तानि च तानि जगन्ति च समस्त० कर्मधारयः समस्तजगतां अंहासि समस्त० 'तत्पुरुषः', तेषां समस्त० । आपदां शोषः आप० 'तत्पुरुषः', कृता आपदोपो येन स कृत० 'बहुव्रीहिः' कृतापदोपधाती स्मरश्च कृता० 'कर्मधारयः', इतः कृतापदोपस्मरो येन स इत० 'बहुव्रीहिः' ॥

५४—याम् आमताः यदानताः 'तत्पुरुषः' । परधाती विधिश्च वर० 'कर्मधारयः', तस्मिन् वर० । अलीकं आनने तेषां ते अलीका० बहुव्रीहिः । सुतं एव ज्यत्स्यः सुत० 'कर्मधारयः' सुतज्यत्सनेन मस्मसात्कृतं सुत० 'तत्पुरुषः', भवानां आभली मथा० 'तत्पुरुषः', भवानली एव अन्ननं मथा० 'कर्मधारयः' सुतज्यत्सनेनमस्मसात्कृतं भवानलीअन्ननं यो ते सुत० 'बहुव्रीहिः' । बृहन्ति च तानि वृरितानि च बृह० 'कर्मधारयः' जगति बृह-वृरितानि जग० 'तत्पुरुषः' प्रपञ्चितानि च तानि जगद्बृहवृरितानि च प्रपञ्चित० 'कर्मधारयः' प्रपञ्चितजगद्बृहवृरितानि एव कृपा प्रपञ्चित 'कर्मधारयः' प्रपञ्चितजगद्बृहवृरितकृपां तरन्तीति प्रपञ्चित० 'उपपद'समासः । न विद्यते उपमा यस्याः सा अनु 'बहुव्रीहिः' ।

अनुपमा चासौ रूपता च अनु० 'कर्मधारयः', अनुपमरूपतया राजते इति अनु० 'उपपद'समासः, तेन अनु० ॥

५५—अखिलं च तद् विष्टपं च अखिल० 'कर्मधारयः', अखिलविष्टपे आश्रिता अखिल० 'तत्पुरुषः', अखिलविष्टपाश्रिता चासौ सभा च अखिल० 'कर्मधारयः', अखिलविष्टपाश्रितसभायां जनाः अखिल० 'तत्पुरुषः', अखिलविष्टपाश्रितसभाजनानां असवः अखिल० 'तत्पुरुषः', तान् अखिल० । अमराश्च योगिनश्च अमर० 'इतरेतरद्वन्द्वः', तैः अमर० । कृतं सभाजनं यस्याः सा कृत० 'बहुव्रीहिः' । जिनेषु इन्द्राः जिने० 'तत्पुरुषः', जिनेन्द्रैः गदिता जिने० 'तत्पुरुषः' । नयाः आदौ येषां ते नया० 'बहुव्रीहिः', नयादयः एव वसूनि नया० 'कर्मधारयः', नयादिवसूनि पातीति नया० 'उपपद'समासः । रिपूणां विभेदनं रिपु० 'तत्पुरुषः', तस्मिन् रिपु० । शोभनानि च तानि पात्राणि सुपात्राणि 'कर्मधारयः', सुपात्राणा गीर्वाणता सुपात्र० 'तत्पुरुषः' कृता सुपात्रगीर्वाणता यथा सा कृत० 'बहुव्रीहिः' ॥

५६—निजं च तद् अङ्गं च निजा० 'कर्मधारयः', निजाङ्गं एव लता निजा० 'तत्पुरुषः', तथा निजा० । विशदश्चासौ वन्धुजीवश्च विशद० 'कर्मधारयः', विशदवन्धुजीवस्येव आभा यस्याः सा विशद० 'बहुव्रीहिः', तथा विशद० । सितं अङ्गं यस्य स सिता० 'बहुव्रीहिः', सिताङ्गो विहगो यस्याः सा सिता० 'बहुव्रीहिः' । न नमन्तः अनमन्तः 'नञ्तत्पुरुषः', अनमन्तश्च ते अवन्धुजीवाश्च अनम० 'कर्मधारयः', हताः अनमदवन्धुजीवाः यथा सा हता० 'बहुव्रीहिः' । न विद्यते भयं यस्याः सा अभया 'बहुव्रीहिः' । ज्वलन् चासौ ज्वलनश्च ज्वल० 'कर्मधारयः', ज्वलज्वलन एव हेतिः यस्याः सा ज्वल० 'बहुव्रीहिः' । तापं ददातीति ताप० 'उपपद'समासः, तं ताप० । शुभश्चासौ अतिशयश्च शुभा० 'कर्मधारयः', शुभातिशय एव धान्यं शुभा० 'तत्पुरुषः', शुभातिशयधान्यस्य वृद्धिः शुभा० 'तत्पुरुषः', न विद्यते उपमानं यस्याः सा अनु० 'बहुव्रीहिः', अनुपमाना चासौ सीता च अनु० 'कर्मधारयः', शुभातिशयधान्यवृद्धौ अनुपमानसीता शुभा० 'तत्पुरुषः' ॥

५७—समवसरणस्य भूमिः सम० 'तत्पुरुषः', तस्यां सम० । अर्चायाः उदयः अर्चो० 'तत्पुरुषः', सज्जितः अर्चोदयो यस्यां सा सज्जि० 'बहुव्रीहिः', तस्यां सज्जि० । सता ज्जिता सज्जिता 'तत्पुरुषः', सज्जिता अर्चा यस्य स० सज्जि० 'बहुव्रीहिः' । उद्यद् रागो यस्मिन् स उद्य० 'बहुव्रीहिः', उद्यद्वागश्चासौ सौधर्मश्च उद्य० 'कर्मधारयः', उद्यद्वागसौधर्मस्य नामः उद्य० 'तत्पुरुषः', उद्यद्वागसौधर्मनामेन अर्चितः उद्य० 'तत्पुरुषः', उद्यद्वागसौधर्मनामार्चितश्चासौ उद्य० 'कर्मधारयः', उद्यद्वागसौधर्मनामार्चितहरेः परिपूज्यः उद्य० 'तत्पुरुषः' ॥

५८—येषां उदयः यद् उद्य० 'तत्पुरुषः', तं यद् उद्य० । विगता आपद् यस्मात् तत् व्या० 'बहुव्रीहिः' । उपमता द्विधा यस्मात् तत् उप० । उरुश्चासौ श्रीश्च उरु० 'कर्मधारयः',

वस्तुभिषा तेषु चक० 'तत्पुरुषः', तत् चक० । नाना आद्याया यस्मिन् तत् नाना० 'बहु
 श्रीहिः', तत् नाना० । प्रतिगतं मयं यस्मात् स प्रति० 'बहुश्रीहिः', सं प्रति० ॥

५९—पराश्व समयाश्च पर० 'कर्मधारयः', परसमया एव रिपवः पर० 'तत्पुरुषः',
 तेषां पर० । द्वारे इतुः द्वार० 'तत्पुरुषः', तस्मिन् द्वार० । विततध्यासी मोहश्च वितत०
 'कर्मधारयः' विततमोहस्य अस्मा वितत० 'तत्पुरुषः', विहितो विततमोहासो यस्मिन्
 तत् यथा स्यात् तथा विहित० 'अभ्यधीमाया' । उदारा हेतवो यस्मिन् तत् उदार०
 'बहुश्रीहिः', तस्मिन् उदार० । जिनानां वचः जिन० 'तत्पुरुषः', तस्मिन् जिन० । अथवा
 इतिः आप० 'तत्पुरुषः', तस्यां आप० । सत्या नीतिर्यस्य तत् सत्य० 'बहुश्रीहिः', तस्मिन्
 सत्य० । विविजाश्च मनुजाश्च विविजमनुजाः 'इतरेतरद्वन्द्वः', विविजमनुजानां उभयीः
 विविज० 'तत्पुरुषः' विविजमनुजद्वन्द्व्याः पञ्चतिर्यस्मिन् तद् विविज० 'बहुश्रीहिः' तस्मिन्
 विविज० । न विद्यन्ते ईतवो यस्मिन् तत् अनीति 'बहुश्रीहिः' तस्मिन् अनीती ॥

६०—भिया युक्ता कुण्डिका श्री० 'मध्यमपदलोपी'समासा अस्तिश्च फलकं च
 मयिश्च श्रीकुण्डिका च अस्ति० 'इतरेतरद्वन्द्वः' अस्तिफलकमयिस्त्रीकुण्डिकाः इत्येव
 यस्याः सा अस्ति० बहुश्रीहिः । प्रबलाश्च ते रिपवश्च प्रबल० 'कर्मधारयः', प्रबलरिपव एव
 वनानि प्रबल० 'तत्पुरुषः' तेषां प्रबल० । इस्तिनां क्लृप्ताः हस्ति० 'तत्पुरुषः', सं हस्ति० ।
 क्षोभना तद्वित् सुतद्वित् 'प्रादि'समासा सुतद्वितः इव आभा यस्याः सा सुतद्वि० 'बहु
 श्रीहिः', न विद्यते साम तेषां ते असामानः बहुश्रीहिः' असामानः इत्थीति असामाना
 'उपपद'समासाः । मानस्य सीमा मान० 'तत्पुरुषः' ॥

६१—अतिद्यायीनि युञ्जामि अति० 'प्रादि'समासाः, गमीरा चासी चापिश्च गमीर०
 'कर्मधारयः', अति युञ्जामि एव गमीरवापिः अति० 'तत्पुरुषः', अतियुञ्जगमीरवाप्या
 उच्चारक अस्ति० 'तत्पुरुषः' । न विद्यते मीर्यस्य सः अनीति 'बहुश्रीहिः' । अबमस्य हानिः
 अबम० तत्पुरुषः विहिता अयमहानिर्येन स विहिताबम० 'बहुश्रीहिः', विहितायमहानि-
 ध्यासी ह्यन्तश्च विहिता० 'कर्मधारयः' सं विहिता० । परमा चासी ह्यन्तिश्च परम०
 'कर्मधारयः', महाश्च तत् निष्ठास्तं च महा० 'कर्मधारयः' परमस्तन्तो महानिष्ठास्तं यस्य
 स परम० 'बहुश्रीहिः', सं परम० ॥

६२—तेषां बाहवो यद्वा० 'तत्पुरुषः' । बरा चासी पुरी च धर० 'कर्मधारयः',
 परमं च तद् अर्गकं च परमा० 'कर्मधारयः' धरपुर्याः परमार्गकं धर० 'तत्पुरुषः',
 धरपुरीपरमार्गकेम आना धर० 'तत्पुरुषः' । परधातो मार्गश्च पर० 'कर्मधारयः', परमा
 र्गस्य आना पर० 'तत्पुरुषः' । विपुषश्च अर्थ वैपुषा, वैपुषधातो राद् च वैपुष० 'कर्म
 धारयः' तुक्त्तो वैपुषराद् यथा सा तुक्त्ति 'बहुश्रीहिः', तस्यां तुक्त्ति० । अर्थ एव इवा
 अर्थ० 'तत्पुरुषः' अम्बु धरतीति अम्बु 'उपपद'समासाः, अपद्वे अम्बुधराः अप०
 'तत्पुरुषः' ॥

६३—न उपतापि अनु० 'नञ्त्तत्पुरुषः' । समाधिं करोतीति समाधि० 'उपपद'-समासः । जिनस्य इदं जैनं, जैनं च तद् वचः जैन० 'कर्मधारयः' । रसा आदौ येषां ते रसा० 'बहुव्रीहिः', रसादयश्च ते भोगाश्च रसा० 'कर्मधारयः', अतिशायितानि लोलानि अति० 'प्रादि'समासः, रसादिभोगेषु अतिलोलानि रसा० 'तत्पुरुषः', रसादिभोगातिलोलानि च तानि करणानि च रसा० 'कर्मधारयः', न नवा अनवाः 'नञ्त्तत्पुरुषः', अनवाश्च ते चोराश्च अनव० 'कर्मधारयः', रसादिभोगातिलोलकरणानि एव अनवचोराः रसा० 'कर्मधारयः', रसादिभोगातिलोलकरणानां सादि रसा० 'तत्पुरुषः' ॥

६४—गदा च अक्षश्च गदा० 'समाहारद्वन्द्वः', तद् गदा० । हशि पतितं दृक्० 'तत्पुरुषः', दृक्पतितं च तद् अञ्जनं च दृक्० 'कर्मधारयः', तस्य दृक्० । आमोदेन लोलाः आमोद० 'तत्पुरुषः', मुखराश्च ते उपरिपातुकाश्च मुखरो० 'कर्मधारयः', आमोद-लोलाश्च ते मुखरोपरिपातुकाश्च आमोद० 'कर्मधारयः', आमोदलोलमुखरोपरिपातुका अलिनो यस्मिन् स आमोद० । यस्याः आसनं यदा० 'तत्पुरुषः' ॥

६५—महान् चासौ मोहश्च महा० 'कर्मधारयः', महामोह एव तमः महा० 'कर्म-धारयः', तत् महा० । न क्षमाः अक्षमाः 'नञ्त्तत्पुरुषः', तेषां अक्ष० । अतिशायि कृच्छ्रं अति० 'प्रादि'समासः, तस्मात् अति० । शिवतायाः पदं शिवता० 'तत्पुरुषः', तस्मिन् शिवता० ॥

६६—संसारो रूपं यस्य स संसार० 'बहुव्रीहिः' । सुष्ठु बृहन् सुबृहन् 'प्रादि'समासः । पीडानां निवहः पीडा० 'तत्पुरुषः', तं पीडा० । येषां दर्शनं यद्० 'तत्पुरुषः', तस्माद् यद्० ॥

६७—दुष्कृतानि एव पर्वताः दुष्कृत० 'कर्मधारयः', तेषां दुष्कृत० । निर्वाणस्य दानं निर्वाण० 'तत्पुरुषः', तस्मात् निर्वाण० । पर्वणां तानः पर्व० 'तत्पुरुषः', कृतः पर्व-तानो यथा सा कृत० 'बहुव्रीहिः', तां कृत० । जिनेषु इन्द्राः जिने० 'तत्पुरुषः', जिने-न्द्राणां घापी जिने० 'तत्पुरुषः', ता जिने० । न वदन्ति (परवादिनः) यस्यां सा अवदा 'बहुव्रीहिः', न तनिष्ठा अतनिष्ठा 'नञ्त्तत्पुरुषः', अवदा चासौ अतनिष्ठा च अवदा० 'कर्मधारयः', तां अवदा० । सुष्ठु अवदाता स्वव० 'प्रादिसमासः', स्ववदातो निष्ठो यस्याः सा स्वव० 'बहुव्रीहिः' ॥

६८—इन्द्रस्य शस्त्रं इन्द्र० 'तत्पुरुषः', घण्टा च इन्द्रशस्त्रं च घण्टे० 'समाहारद्वन्द्वः', तद् घण्टे० । फलं च अक्षमाला च फला० 'इतरेतरद्वन्द्वः', फलाक्षमालाभ्यां सहितं सफला० 'बहुव्रीहिः', तत् सफला० । नरि तिष्ठतीति नृस्था 'उपपद'समासः । तमालस्य इव कान्ता तमाल० 'मध्यमपदलोपि'समासः । न समाः असमाः 'नञ्त्तत्पुरुषः', अल-कानां अन्ताः अलका० 'तत्पुरुषः', असमा अलकान्ता यस्याः सा असमा० 'बहुव्रीहिः' ॥

६९—नवं रञ्जनं यासां ताः नव० 'बहुव्रीहिः', ताः नव० । जिनेषु वरः जिन० 'तत्पुरुषः', तं जिन० ॥

७०—सन्ति मनांसि येषां ते सञ्जनसः 'बहुव्रीहिः', सञ्जनसः एव पादपा यस्यां सा

सप्त० 'बहुव्रीहिः' तां सप्त० । जिनाना ओपो जिनीषः 'तत्पुरुषः' । श्रीः सप्त यस्य स श्रीः 'बहुव्रीहिः', तस्य श्रीः० । पादानां पांसपा पाद० 'तत्पुरुषः' ॥

७१—मानश्च नन्दश्च मान० 'इतरेतरद्वन्द्वः', दर्शो माननम्नी यथा सा इत्० 'बहुव्रीहिः' । दानवा आदी यथा स दानया० 'बहुव्रीहिः', तैः दान० ॥

७२—अस्त्रं च पत्रं च अस्त्र इतरेतरद्वन्द्वः, नागा एव अस्त्रपत्रे यस्याः सा नागा० 'बहुव्रीहिः' । अतिष्ठयन चर्षं अत्युग्र 'प्रादि'समासः, अत्युग्र वैर यस्य सा अत्यु० 'बहुव्रीहिः' । अव्यायाः आरम्भः अदृषा० 'तत्पुरुषः', तस्यां अदृषा० ॥

७३—मस्तिष्वासी जिनश्च मस्ति० 'कर्मधारयः' । प्रियङ्गोरिव रुचिपत्य स प्रियङ्गु० 'बहुव्रीहिः' ॥

७४—स्वर्गस्य समाः स्वर्ग० 'तत्पुरुषः', स्वर्गसमा प्राप्ता यस्मिन् तत् स्वर्ग० 'बहुव्रीहिः' । छणान् ददातीति छणदं 'उपपद समासः' । मरोः छिरा मेरु० 'तत्पुरुषः' तस्य मेरु० । न मन्दा अमन्दाः 'नश्चतत्पुरुषः', समप्राश्च अमन्दाश्च समप्रा० 'कर्मधारयः', समप्रामन्दा धातवो यस्मिन् तत् समप्रा० 'बहुव्रीहिः', तस्य समप्रा० ॥

७५—तम एव वनं तमो० 'कर्मधारयः' तमोवनं एव अगाः तमो० 'कर्मधारयः', तमोवनागानां सङ्घः समा० तत्पुरुषः तमोवनागसङ्घस्य नासनी तमो० 'तत्पुरुषः', तां तमो० । न विद्यते आगः यस्याः सा अनागाः 'बहुव्रीहिः', तां अना० ॥

७६—वाचः (अविद्यायिका) वषी वाग्० 'तत्पुरुषः' । वरवीभूता पुस्तिका यस्याः सा वरवी० 'बहुव्रीहिः' । आपद् एव मरुं आप० 'कर्मधारयः' आपद्मरुस्य स्थितिः आप० 'तत्पुरुषः' तस्यां आप० । पुस्तिका च पत्रं च पुस्तिकापत्र 'इतरेतरद्वन्द्वः', पुस्तिकापत्रान्यां लक्षितौ पुस्तिका० तत्पुरुषः तौ पुस्तिका ॥

७७—छोमनं व्रतं यस्य स सुव्रतः 'बहुव्रीहिः' तस्य० सुव्रतः । अभ्या एव सिद्ध-
पिण्डः मध्य० 'कर्मधारयः' तेषां मध्य० । न रक्षितं अरक्षितं 'नश्चतत्पुरुषः' अरक्षितं आपं यस्मिन् सः अरक्षिता० बहुव्रीहिः अरक्षितापध्यासी घनश्च अरक्षिता० 'कर्मधारयः', तस्य० अरक्षिता० । अञ्जनस्य इव नीलता अञ्जन० मध्यमपदलोपि'समासः तां अञ्जन० । अम-
रेभ्यो द्वितानि अमर० 'तत्पुरुषः' अमरद्वितानि अपघनानि यस्याः सा अमर० 'बहु-
व्रीहिः' तां अमर० । जमनी एव उवा जननी० 'कर्मधारयः' । तां जननी ॥

७८—जिने जिने प्रतिजिने अभ्ययीभावः । वारिणि इहस्तीति वारिठ्ठाणि 'उप-
पद'समासः, क्मापां अपो वारिठ्ठाणि क्मवारि० 'मध्यमपदलोपि'समासः । सुखेन
चितानि सुख तत्पुरुषः । नवानां प्रभा नख तत्पुरुषः सुप्तु कचितानि सुख०
'प्रादि'समासः, नखप्रमया सुखचितानि नख० 'तत्पुरुषः' ॥

७९—अतिक्षमता कर्मिं अतिकर्मिा 'प्रादि'समासः । बर्हं च प्रभा च मतिश्च बर्ह-

प्रभा० 'इतरेतरद्वन्द्वः', विशाला बलप्रभामतयो यस्य स विशाल० 'बहुव्रीहिः', विशाल-
बलप्रभामतिकश्चासौ वीरश्च विशाल० 'कर्मधारयः', विशालबलमतिकवीरस्य मतं विशा-
ल० 'तत्पुरुषः', तस्मिन् विशाल० ॥

८०—श्रुतानां निधिः श्रुत० 'तत्पुरुषः', श्रुतनिधेः ईशिनी श्रुत० 'तत्पुरुषः', तत्सं०
श्रुत० । बुद्धय एव वनानि बुद्धि० 'कर्मधारयः', बुद्धिवनानां आवली बुद्धि० 'तत्पुरुषः',
बुद्धिवनावल्यां द्व इव बुद्धि० 'कर्मधारयः', तद् बुद्धि० । न विद्यते उत्तमं यस्मात्
तत् अनु० 'बहुव्रीहिः', अनुत्तमं च तत् सार च अनु० 'कर्मधारयः', अनुत्तमसारेण
चिता अनु० 'तत्पुरुषः' । भवानां भियः भव० 'तत्पुरुषः', तासा भव० । अवमं नुदतीति
अवम० 'उपपद'समासः । रचिता आपदो येन तद् रचिता० 'बहुव्रीहिः', तद् रचिता० ॥

८१—दूयमानाश्च ते मनुजाश्च दूय० 'कर्मधारयः', दूयमानमनुजैः नतः दूय०
'तत्पुरुषः', तं दूय० । सुखानि एव कुमुदानि सुख० 'कर्मधारयः', सुखकुमुदाना ओघः
सुख० 'तत्पुरुषः', सुखकुमुदौघस्य विकाशः सुख० 'तत्पुरुषः', तस्मिन् सुख० । जनतायाः
अनु अनुजनतम् 'अव्ययीभावः' ॥

८२—भव्यश्चासौ जनश्च भव्य० 'कर्मधारयः', तं भव्य० । अजिनं च अस्थि च
अजिना० 'इतरेतरद्वन्द्वः', अजिनास्थिभ्या रहिताः अजिना० 'बहुव्रीहिः' । शोभनः
स्थायः (?) सुस्थायः 'प्रादि'समासः' तस्मिन् सुस्थाये । स्थिर हित यस्मिन् स स्थिर० 'बहु-
व्रीहिः' स्थिरहित आयो यस्मिन् स स्थिर० 'बहुव्रीहिः', तस्मिन् स्थिर० ॥

८३—जिनस्य शासनं जिन० 'तत्पुरुषः' । विशदानि च तानि प्रतिभानानि च
विशद० 'कर्मधारयः', वप्राश्च भङ्गाश्च वप्र० 'इतरेतरद्वन्द्वः', विशदप्रतिभानाना वप्रभङ्गा
यस्मिन् तद् विशद० 'बहुव्रीहिः' । त्रयाणां जगतां समाहारः त्रिजगत् 'द्विगु'समासः,
तत् त्रिजगत् । भव एव कान्तारं भव० 'कर्मधारयः', तद् भव० । नवा चासौ प्रभा च
नव० 'कर्मधारयः', भा च नवप्रभा च भानवप्रभं 'समाहारद्वन्द्वः', अप्रतिस्पद्धिं भानव-
प्रभं यस्य तद् अप्रति० 'बहुव्रीहिः' ॥

८४—असिश्च कार्मुकं च असि० 'इतरेतरद्वन्द्वः', असिकार्मुकाभ्यां जितं असि०
'तत्पुरुषः', असिकार्मुकजितं आहवं यया सा असि० 'बहुव्रीहिः' । अतिशयितं यानं
अति० 'प्रादि'समासः, तद् अति० ॥

८५—चिर परिचिता चिर० 'प्रादि'समासः, चिरपरिचिता चासौ लक्ष्मीश्च चिर०
'कर्मधारयः', तां चिर० । अमरैः सदृशाः अमर० 'तत्पुरुषः', अमरसदृशाश्च ते मर्त्याश्च
अमर० 'कर्मधारयः', अमरसदृशमर्त्या आवर्जिता यथा सा अमर० 'बहुव्रीहिः', तां अमर० ।
भव एव जलधिः भव० 'कर्मधारयः', भवजलधौ निमज्जन्तः भव० 'तत्पुरुषः', भवजलधि-
निमज्जन्तश्च ते जन्तवश्च भव० 'कर्मधारयः', निर्गतो व्याजो यस्मात् स निर्व्याजः 'बहु-

प्रीहिः' निर्घ्याञ्छासी बन्धुश्च निर्घ्याञ्ज० 'कर्मधारया', भवज्जठभिनिमज्जन्तूनां निर्घ्याञ्जबन्धुः भव० 'तत्पुरुषः', तत्सं० भव० । रसा चासी इक् च रस० 'कर्मधारया', इमे रसदग् इम० 'तत्पुरुषः', तां दम० ॥

८१—येषां आशा यदा० 'तत्पुरुषः', तां यदा० । शं एव मध्यया शंस० 'कर्मधारया', तेषां शंस० । शोभना क्लमिः सु० 'प्रादि'समासा । न तनु अतनु 'मन्तपुरुषः' अतनु तानो यस्य सा अतनु० 'बहुव्रीहिः' । न नुचं यथा स्वात् तथा अनुच 'अभ्ययीभावा' । महानां अन्तो महा० 'तत्पुरुषः', न विद्यते महान्तो यस्य सा अमहा० 'बहुव्रीहिः' । विपुलं भद्रं यस्मिन् सा विपुल० बहुव्रीहिः' तां विपुल० । जितेषु इन्द्रा जिते० तत्पुरुषः' । स्वरः सुलानि स्वामु० 'तत्पुरुषः', स्वःसुसप्त निरताः स्वामु० 'तत्पुरुषः', स्वःसुसन्निरतो नुता स्वामु० 'तत्पुरुषः' । न सप्तमा येभ्यः ते अनु० 'बहुव्रीहिः' ॥

८२—मतिश्च बलं च कश्चिश्च मति० 'इतरेतरद्वन्द्वः', शोभना मतिबलश्चैव सुमति० प्रादि'समासा, कृताः सुमतिबलश्चैव येन तत् कृत० 'बहुव्रीहिः' मूलो दोषः मृत्यु० 'तत्पुरुषः' रुक् च मृत्युदोषश्च क्त्वा 'इतरेतरद्वन्द्वः' प्वस्ती क्त्वामृत्युदोषी वेन तद् प्वस्त० 'बहुव्रीहिः' कृतसुमतिबलश्चिं च प्वस्तक्त्वामृत्युदोष च कृत० 'कर्मधारया', तत् कृत० । अमृतेन समानं अमृत० तत्पुरुषः', तद् अमृत० । पातकानां अन्तो यस्मिन् तत् पातका० बहुव्रीहिः', तत् पातका० । इहा कश्चिप्यस्य तद् इह० 'बहुव्रीहिः' तद् इह० । जितेषु चन्द्रः जिन० तत्पुरुषः' जिनचन्द्रस्य इहं जैन० तत् जैन० । मनेन सञ्चितं समानं 'बहुव्रीहिः', ऋतं च तत् समानं च ऋत० 'कर्मधारया', तद् ऋत० ॥

८३—जिनानां वचः जिन० 'तत्पुरुषः' तस्मिन् जिन० । कृता आस्था यथा सा कृता० 'बहुव्रीहिः' । समुदितानि सुमनासि यस्मिन् तत् समु० 'बहुव्रीहिः' तत् समु० । दिव्या चासी सीवामनी च दिव्य० 'कर्मधारया' दिव्यसीवामन्या इव क्त्वा यस्या सा दिव्य० बहुव्रीहिः । भूतय एव पुण्यानि भूति० 'कर्मधारया' भूतिपुण्यानि आत्मा यस्य तद् भूति० 'बहुव्रीहिः', तद् भूति० । शोभनं मनो येषां ते सुमनसाः बहुव्रीहिः', समुदिताः सुमनसो यस्मिन् तद् यथा स्वात् तथा समुदित० अभ्ययीभावा' । निर्गता क्त्वा पश्मात् तद् नीरुक् 'बहुव्रीहिः' तद् नीरुक् ॥

८४—जिनश्चासी पार्श्वश्च जिन० 'कर्मधारया', तत्सं० जिन० । समिता विग्रहा येन स क्षमित० बहुव्रीहिः' स क्षमित० । महान्तश्च निपाद्य महा० 'कर्मधारया' महानिपा ममेरथा यस्मिन् तत् महा० 'बहुव्रीहिः' तस्मिन् महा० । बरं इहातीति बरत्वा 'उपपद' समासा, तत्सं० बर । यथाप्यां मुबनानां समाहारः त्रिमुबनं 'त्रि'समासा त्रिमुबनस्य श्रीः त्रिमु० 'तत्पुरुषः', तस्याः त्रिमु० । सुरेषु बरा सुर० 'तत्पुरुषः' तैः सुर० । न विद्यते हानियेषु ते अहा० 'बहुव्रीहिः' अहानयो घना यस्मिन् तद् अहानि० 'बहुव्रीहिः', मेरो

कं मेरुं 'तत्पुरुषः', अहानिघनं च तद् मेरुकं च अहानि० 'कर्मधारयः', तस्मिन् अहानि० । न वरा अवरा 'नञ्त्तत्पुरुषः', अवरा चासौ दशा च अवर० 'कर्मधारयः', अवरदशायाः अन्तः अवर० 'तत्पुरुषः', करोतीति कृत्, अवरदशान्तस्य कृत् अवर० 'तत्पुरुषः', तत्सं० अवर० ॥

९०—सुखानां ओघः सुखौघः 'तत्पुरुषः', जलानां मण्डपः जल० 'तत्पुरुषः', सुखौघ एव जलमण्डपो यस्याः सा सुखौ० 'बहुव्रीहिः', तां सुखौ० । दुरितानि एव धर्मः दुरित० 'कर्मधारयः', दुरितधर्मं विधत्तीति दुरित० 'उपपद'समासः, तेभ्यो दुरित० । शुभं व्यजनं यस्याः सा शुभ० 'बहुव्रीहिः', तां शुभ० । लसन्ती चासौ पताका च लसत्० 'कर्मधारयः', अङ्कुशश्च लसत्पताका च अरि च अङ्कुश० 'इतरेतरद्वन्द्वः', इतानि अङ्कुशलसत्पताकारिणि धैः ते इता० 'बहुव्रीहिः' । जिनेषु इन्द्राः जिने० 'तत्पुरुषः', जिनेन्द्राणां चरणा जिने० 'तत्पुरुषः', जिनेन्द्रचरणा एव इन्दवः जिने० 'कर्मधारयः' । भव्याश्च ते जनाश्च भव्य० 'कर्मधारयः', भव्यजनैः कामिता भव्य० 'तत्पुरुषः', तां भव्य० । सता पातीति सत्यः 'उपपद'समासः, सत्पस्य भावः सत्पता 'तत्पुरुषः', कुशलानां सत्पता कुशल० 'तत्पुरुषः', कुशलसत्पतां कुर्वन्तीति कुशल० 'उपपद'समासः ॥

९१—न शक्या अश० 'नञ्त्तत्पुरुषः', अशक्या नुतिर्यस्य तद् अश० 'बहुव्रीहिः', तद् अश० । भव एव अद्रिः भवा० 'कर्मधारयः', भवाद्रेः निर्दारणं भवा० 'तत्पुरुषः', तस्मिन् भवा० । स्वरोः उपमा यस्य तत् स्वरू० 'बहुव्रीहिः', तत् स्वरू० । न विद्यते लङ्घनं यस्य तद् अल० 'बहुव्रीहिः', तद् अल० । जिनानां पतिः जिन० 'तत्पुरुषः', तस्य जिन० । शिवस्य स्पृहा यस्यास्ति स शिव० 'बहुव्रीहिः' । इति स्वरूपं यस्य तद् इति० 'बहुव्रीहिः', तद् इति० । न विद्यते मलो यस्मिन् तद् अमलं 'बहुव्रीहिः', तद् अमलम् । राय ददातीति रैर 'उपपद'समासः, तद् रैरम् ॥

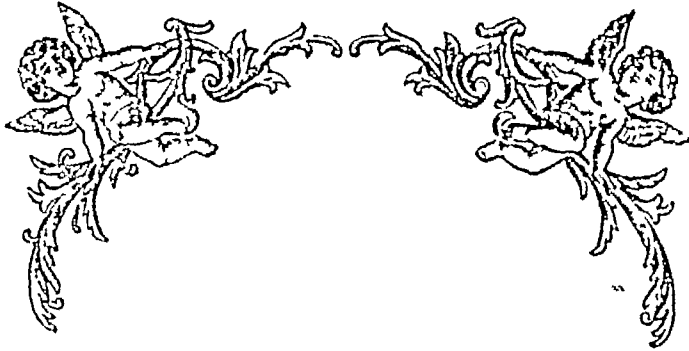
९२—जिनानां अर्चनं जिना० 'तत्पुरुषः', जिनार्चने रतः जिना० 'तत्पुरुषः' । मदेन कलः मद० 'तत्पुरुषः', तं मद० । तुल्यः स्यदो यस्य स तुल्य० 'बहुव्रीहिः', तं तुल्य० । रतिना समानो रति० 'तत्पुरुषः', यक्षीणां जनः यक्षी० 'तत्पुरुषः', रतिसमानो यक्षीजनो यस्य स रति० 'बहुव्रीहिः' । अखिलाश्च ते यक्षाश्च अखिल० 'कर्मधारयः', अखिलयक्षाणां राट् अखिल० 'तत्पुरुषः' । प्रथिता कीर्तिर्यस्य स प्रथित० 'बहुव्रीहिः' । अतिशयेन उन्नमन्त्यः अत्यु० 'प्रादि'समासः, अत्युन्नमन्त्यश्च ता विपदश्च अत्यु० 'कर्मधारयः', अत्युन्नमद्विपदां नमनं अत्यु० 'तत्पुरुषः', अत्युन्नमद्विपन्नमने साधनानि अत्यु० 'तत्पुरुषः', तैः अत्यु० । न विद्यन्ते नया येषु ते अनयाः 'बहुव्रीहिः', समाश्च अनयाश्च क्षीजनानि च समा० 'इतरेतरद्वन्द्वः', अतिक्रान्तानि समानयक्षीजनानि येन सः अति० 'बहुव्रीहिः' ॥

९१—प्रगुणाश्च गुरवश्च प्रगुणः । 'कर्मधारया' प्रगुणगुरवश्च ते गुणाश्च प्रगुणः । 'कर्मधारया', प्रगुणगुरुगुणानां प्रातः प्रगुणः । 'तत्पुरुषः', अपवर्गं प्रति प्रगुणगुरुगुण-
प्रातो पत्य सा अपः । 'बहुव्रीहिः', तं अपः । उज्ज्वला मुद्ग पत्य स उज्ज्वलः । 'बहुव्रीहिः' ।
अंहसो रंहः अंहोः । 'तत्पुरुषः', अंहोरंहसि मवाः अंहोः । 'तत्पुरुषः', तेषां अंहोः । धनं
च तदू भयं च धनः । 'कर्मधारया', धनमपत्य आमोगः धनः । 'तत्पुरुषः', धनमयामोग
ददतीति धनः । 'उपपदसमासः', तेषां धनः । अनन्ता आशा पत्य सः अनन्तः । 'बहु-
व्रीहिः' । तं अनन्ताः । न विद्यते अपो यत्स सः अनपः । 'बहुव्रीहिः', तं अनः । सता
चासी मक्षिमा च ततः । 'कर्मधारया', सतमक्षिना चासी ज्ञानिता च ततः । 'कर्मधारया',
सतमक्षिनज्ञानिताया अन्तः ततः । 'तत्पुरुषः', कृता सतमक्षिनज्ञानितास्तो पस्मिन् सद्
धमा स्यात् तथा कृतः । 'अव्ययीभावाः' ॥

९२—न मेघः अनेघः । 'नमृतत्पुरुषः', तस्मिन् अनेघे । मेरोः मूर्धा मेरुः । 'तत्पु-
रुषः' तस्मिन् मेरुः । न विद्यते तुजा येषां तानि अतुलानि । 'बहुव्रीहिः', अतुलानि च
फलानि च अतुलः । 'कर्मधारया', अतुलफलानां विषा अतुलः । 'तत्पुरुषः', सन्तश्च ते सर
वश्च सत्तरवः । 'कर्मधारया', सत्तरवणां सपार्तं रूपं दैत्ये सत्तरुः । 'बहुव्रीहिः', अतुलफलवि
धायां सत्तरुपात्तरुपाः अतुलः । 'बहुव्रीहिः' । सुत्या सञ्चिताः ससुः । 'बहुव्रीहिः' । न श्री
र्यस्या अश्रीः । 'नमृतत्पुरुषः', ससुत्यश्च अश्रीर्यस्याश्च ससुः । 'कर्मधारया', ससुत्यश्री
र्यस्यां हपदो यस्मिन् स ससुः । 'बहुव्रीहिः', तस्मिन् । सुराणां जलानि सुरः । 'तत्पुरुषः',
तैः सुरः । प्राक्ता मोहा प्येते प्राक्ताः । 'बहुव्रीहिः' । तमो ज्ञन्तीति तमोः । 'उपपद'
समासः । जातं भोज्यं येयु ते जातीः । 'बहुव्रीहिः' । ध्रुवैः धितिः ध्रुतिः । 'तत्पुरुषः' सद्
च तद् कुम्भं च सत्कुम्भं । 'कर्मधारया', ध्रुतिधित्वा जितं सत्कुम्भं यैः ते ध्रुतिः । 'बहु-
व्रीहिः' । ध्रुतिधितिधितसत्कुम्भा अन्ता येषां ते ध्रुतिः । 'बहुव्रीहिः' । अभ्यामं च तद्
ध्यानं च अभ्यामः । 'कर्मधारया', अभ्यामध्यानेन गम्या अभ्यामः । 'बहुव्रीहिः' । पापं
ददतीति पापः । 'उपपदसमासः', तेषां पापः ॥

९५—उदब्याधी सिन्धुश्च उदः । 'कर्मधारया' दोषा एव उदसिन्धुः दोषोः । 'कर्म-
धारया' दोषोःसिन्धोः प्रतरणं दोषोः । 'तत्पुरुषः' दोषोःसिन्धुप्रतरणस्य विधया दोषोः ।
'तत्पुरुषः', तेषु दोषोः । न्यायेन छस्माः न्यायः । 'तत्पुरुषः' । प्रापुष्कृताः अर्थाः दैत्ये
प्रापुः । कृता मतिर्येस्ते कृतः । 'बहुव्रीहिः' तेषु कृतः । धाम्ना ईधा पक्षां सा धाम्नेः ।
'बहुव्रीहिः' तां धाम्नेः । नखानां अक्षयः नखाः । 'तत्पुरुषः' । नखांघृभिः धुरिता नखाः ।
'तत्पुरुषः' । सुराणां शिरसि सुरः । 'तत्पुरुषः', सुरशिरसां राजयः सुरः । 'तत्पुरुषः',
नखांघृप्यधुरिताः सुरशिरसि राजयः धैस्व नखाः । 'बहुव्रीहिः' । नाना च बिनाश्च नानाः । 'कर्म-
धारया', नखांघृप्यधुरितसुरशिरसि राजयश्च नानाजिनाश्च नखाः । 'कर्मधारया' तेषां नखाः ।
राजः कश्मीः राजिः । 'तत्पुरुषः' तस्याः राजिः । यच्चमानां विधया यच्चन । 'तत्पुरुषः',
यच्चमन्विपीनां स्याः यच्चन । 'तत्पुरुषः' ॥

९६—खराश्च ते नखाश्च खर० 'कर्मधारयः', तैः खर० । वीता निष्ठा यस्य स वीत० 'बहुव्रीहिः', तस्मिन् वीत० । न तनिष्ठः अत० 'नञ्त्पुरुषः', तस्मिन् अत० । शुचश्च क्लेशाश्च शुक्० 'इतरेतरद्वन्द्वः', शुक्क्लेशाना नाशः शुक्० 'तत्पुरुषः', तं शुक्० । शुभा चासौ कृतिश्च शुभ० 'कर्मधारयः', तस्या शुभ० । अतीव धीरे अति० 'प्रादि'समामः, अतिधीरे अपत्ये यस्या. सा अति० 'बहुव्रीहिः' । समाश्च पराङ्ग्याश्च अधमाश्च सम० 'इतरेतरद्वन्द्वः', मुदिताः समपराङ्ग्याधमा यथा स्यात् तथा 'अव्ययीभावः' ॥

શુદ્ધિપત્રમ્

પદ્યમ્	પદ્ધિ	મહાકાવ્યમ્	હર્યમ્
૪	૭	શ્રીમન્દ્રમણસૂરિકૃત	શ્રીમલામન્દ્રસૂરિકૃત
૧૨	૨૩	વળા	વળા
૧૩	૧૨	ભેદ	ભેદ (માનસ સરોવરથી દૂર સ્થલા)
૧૪	૮-૧	હાલ સ્વામીઓ છે તે (પણ) સ- મર્થ છે, તેા પછી મળ્યા ઠાળના સ્વા- મીઓની પ્રજ્ઞતા (ની વાતજ) થી ।	હાલના રાજાઓ એ સ્વામી છે તેા પૂર્વના રાજાઓનુ સ્વામીપણુ ઠપ્પા ।
૧૫	૨૭	શત્રુ પ્રાપ્ત થયેા છે	શત્રુનાં પત્તો છે.
૧૭	૨	પવહાર્	પવહાર્
૧૮	૨૩	એમ	૦
૧૯	૫	નિશાળ	દીર્ઘ
૨૨	૨૭	આધુમ્બ	મતિનામ
૨૩	૨૫	સોનેથા	સોનેથા
૨૩	૩૨	શ્રીદેવમન્દ્રાચાર્યે	શ્રીદેવમન્દ્રાચાર્યે
૨૬	૫	શિખરિણી	મન્દાકિન્તા
૨૬	૧૭-૧૮	એમુ બલુનારા તેમજ	એવી ઇર્તા
૨૭	૧૩	વારો ઝુલુજ	વારોજ ઝુલુ
૨૭	૧૫	(અપવિત્ર વસ્તુઓ)	અપવિત્ર (વસ્તુઓ)
૨૮	૨	ન્યાય-દર્શનનું આ ઠેવું આચારણુ છે ।	ન્યાયને બેનારા અસહાય છે-મદ વાય છે
૩	૧	તું	૦
૩	૩	પરંતુ એ	વળી
૩	૩	તેા	અને
૩૩	૧૭	દુઝાત્રાવર્ષકર્મવિ	દુ માવત્રાવર્ષકર્મવિ
૩૩	૧૮	જ્યા નિરિ ઉપર	૦
૩૬	૨	અને જીવોને નિષે કશ્ચાનિષિ હતા એવા	તેાપણુ જીવોને નિષે કશ્ચાનિષિ એવા
૩૭	૨૦	સૌરાષ્ટ્ર	સૌરાષ્ટ્ર
૩૮	૧	નિરિ	નિરિ ૦

पृष्ठम्	पङ्क्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
३८	१७	साङ्गान्तिर्या	सङ्गान्तिर्या
३८	२२	सुवर्णुतु	सुवर्णुतु
३९	१८	प्रकाश विनाना	०
३९	१९	(भनेला एवा) यन्द्रेने (पोताना) तेज वडे प्रकाश तेज वडे	यन्द्रेने पोताना तेज वडे प्रकाश विनानो निरतेज भनावी
४२	२	छ	सात
४२	१३	कौटिक	कोटिक
४७	१	अप्यलक्ष्मिस्तुं लवन- वृत्तान्त	अप्य-भीमांसा
४७	१५	तेमनी मातायेज	तेमनीज माताये

३	२५	निर्णय	निर्णय
४	३०	यार गणो छे	यार गणो छे अने छेला भे वणो गुइ छे.
८	१३	यत् ।	यत्
१८	१०	श्रमरहितया	श्रमरहितया
१९	१८	कुमारराज्ञः	कुमारराजस्व
२३	६	घा० घ-	घा० धू
२३	७	शष्ढ	शष्ढ, तद्धितनो प्रत्यय.
२४	९	वर	वर
२५	४	संपत्तियुक्त	संपत्तिश्च
२५	१९	०प्यस्ति	०प्यस्ति ।
२६	२३	मानवोना	मानवोना शयुओना
२९	१७	संभ्यावादी	संभ्यावाणी
३०	८	शत्रपत्र	शत्रपत्र
४०	३०	धर्म	धर्म
४१	३२	भन्दर	भन्दर
५६	२०	हरह (घा०)	हर (घा० ह)
५७	२९	जिता.	जितः
६०	१९	कासो	कासी
६०	३३	राजीमतीरागमतिः कष्टं (?)	राजीमत्यां रागमतिरकार्षीत्
६२	१५	भागमपि	भाग पि
	३३		

४४	२	कम्-	कम्
८०	१६	भूज इये	भूज निभानभां भिसीने
१०६	१९	हा । सा	हा सा ।
११२	५	पद्ये	पद्ये
१३६	१७	करीने तुं	करीने
१४९	१७	'अहपुडी'	'अहपुडी'
२५३	१२	द्विवा	द्विवां
२५७	३५	२८४	२८५
१६५	३७	संपूर्ण	संपूर्ण
१८७	५	त्रिदशसूत्रा	त्रिदशसू टावा
१९०	४	महि	महि
१९३	२२	पद्यज	पद्यज
१९३	३०	पद्यि	पद्यि
१९३	३१	प्राम्निह्वज्जत्वं	प्राम्निह्व पदमहीरुं
१९४	३२	माप्तेति महार्पणम्	वाति म्हाभ्यम्
१९५	१८	वशायां च पद्यम्	पद्यत्वं न पद्याद्यम्
१९५	१९	कवयि	कवयि टावत्
१९७	३	दोषवाच्यता	दोषव्य चत्ता
१९७	४	भोनिता	भो(वन्य)निता
१९८	१०	•दोषरि क्त•	•दोषरिक्त•
१९९	२०	शाक्ते	शीक्ते (१)
२००	२३	च	च-
२०३	२७	कम्पुष्पच्छिदावाः	कम्पुष्पवच्छिदावाः
२१०	९	छन्दस्य	छन्दस्य

શ્રીઆગમોદય સમિતિ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલા ગ્રન્થોની યાદી.

અન્યોંક	ગ્રન્થનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.	રૂ. આ. પા.
૧	શ્રીઆવશ્યકસૂત્ર ભાગ ૧ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામી અને શ્રીહરિભદ્રસૂરિની ટીકા સહિત.	૨-૪-૦
૨	શ્રીઆવશ્યકસૂત્ર ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.	૨-૦-૦
૩	શ્રીઆવશ્યકસૂત્ર ભાગ ૩ " "	૩-૮-૦
૪	શ્રીઆવશ્યકસૂત્ર ભાગ ૪ " "	૧-૦-૦
૫	શ્રીઆચારાંગ ભાગ ૧ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામી અને શ્રીશીલાંકાર્યની ટીકા સહિત.	૧-૮-૦
૬	શ્રીઆચારાંગ ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.	૨-૪-૦
૭	શ્રીઔપપાતિકસૂત્ર શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સહિત.	૦-૧૨-૦
૮-૯-૧૦-૧૧	પરમાણુ, નિગોદ, પુદ્ગલ અને બંધ છત્રીસી.	૦-૬-૦
૧૨	શ્રીભગવતીસૂત્ર ભાગ ૧ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે	૩-૪-૦
૧૩	શ્રીભગવતીસૂત્ર ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.	૩-૨-૦
૧૪	શ્રીભગવતીસૂત્ર ભાગ ૩ " "	૩-૪-૦
૧૫	શ્રીસમવાયાંગ ઉપર પ્રમાણે	૧-૦-૦
૧૬	શ્રીનન્દીસૂત્ર શ્રીદેવવાચકગણિકૃત, શ્રીમલયગિરિની ટીકા સાથે	૨-૨-૦
૧૭	શ્રીઓધનિર્યુક્તિ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામી અને શ્રીદ્રોણાર્યની ટીકા સાથે.	૩-૦-૦
૧૮	શ્રીસૂત્રકૃતાંગ શ્રીધર્માચાર્યકૃત, શ્રીશીલાંકાર્યની ટીકા સાથે	૨-૧૨-૦
૧૯	શ્રીપ્રજ્ઞાપનાસૂત્ર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીશ્યામાચાર્યકૃત, શ્રીમલયગિરિની ટીકા સાથે.	૩-૧૪-૦
૨૦	શ્રીપ્રજ્ઞાપનાસૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) ઉપર પ્રમાણે.	૧-૧૨-૦
૨૧	શ્રીસ્થાનાંગસૂત્ર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે.	૨-૧૨-૦
૨૨	શ્રીસ્થાનાંગસૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) ઉપર પ્રમાણે.	૪-૦-૦
૨૩	શ્રીઅંતકૃદશાસ્ત્રિ ત્રણ સૂત્રો, શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે.	૧-૦-૦

पद्यम्	पङ्क्तिः	अक्षरम्	द्वयम्
६३	२	मवत्-	मवत्
८०	१६	भूज इपे	भूज निभानभं मेसीने
१०६	१९	हा । घा	हा घा ।
११२	५	पये	पये
१३६	१७	ठरीने धुं	ठरीने
१४९	१७	'अहपुरी'	'अहपुरी'
२५३	१२	द्विवा	द्विवां
२५७	३५	२८४	२८५
१६५	३७	संपूर्ण	संपूर्ण
१८७	५	विद्यच्छूराजा	विद्यच्छूराजा
१९०	४	घट्टि	घट्टि
१९३	२२	वत्तव	वत्तव
१९३	३०	प्रदन्ति	वत्ति
१९३	३१	प्रप्तमिहच्छत्वं	पत्रमिह पत्रमसीत्
१९४	३२	प्रजोति महार्धयाम्	पति महार्धम्
१९५	१८	पत्रार्थं न पत्रत्वम्	पत्रत्वं न पत्रत्वम्
१९५	१९	कममपि	कममपि वाचम्
१९७	३	वाचवाच्यः	वाचवाच्यः
१९७	४	धोसिना	धो(द्वा)सिना
१९८	१०	•द्वेपरि छत्त•	•द्वेपरिछत्त•
१९९	२०	झाक्ते	झीक्ते (१)
२००	२६	न	न-
२०३	२७	कञ्जुम्पत्रच्छिवावाः	कञ्जुम्पत्रच्छिवावाः
२१०	९	सद्वचर्था	सद्वचर्था

છપાય છે.

- ૧ પંચસંગ્રહ.
- ૨ વિશેષાવશ્યક ભાગ ૨.
- ૩ આચારપ્રદીપ.
- ૪ આવશ્યક શ્રીમલયગિરિસૂરિકૃત ટીકા સાથે.
- ૫ નન્દીઆદિનો અકારાદિક્રમ.
- ૬ ચતુર્વિંશતિબિનાનન્દસ્તુતિ શ્રીમેરવિજયગણિકૃત, સ્વોપજ ટીકા સહિત.
ભાષાન્તરકર્તા પ્રો હી. ર. કાપડિયા.
- ૭ શ્રીધર્મસિંહસૂરિકૃત સરસ્વતીલક્ષ્મીમર સટીક, શ્રીલક્ષ્મીવિમલસુનિરાજકૃત
શાન્તિ-લક્ષ્મીમર સટીક તથા શ્રીલાલવિનયગણિકૃત પાર્શ્વલક્ષ્મીમર,
ભાષાન્તરકર્તા પ્રો હી. ર. કાપડિયા.
- ૮ ધનપાલ-પંચાશિકા શ્રીપ્રભાનન્દસૂરિ તેમજ શ્રીહેમચન્દ્રગણિકૃત ટીકા
સહિત.
ભાષાન્તરકર્તા પ્રો હી. ર. કાપડિયા.
૯. લક્ષ્મીમર-સ્તોત્ર શ્રીમાનતુંગસૂરિકૃત, શ્રીગુણાકરસૂરિ, ઉપાધ્યાય શ્રીમેધ-
વિજય તેમજ શ્રીકનકકુશલગણિકૃત ટીકા સાથે
(સરોધક-પ્રો. હી. ર. કાપડિયા)
- ૧૦ જૈનધર્મવરસ્તોત્ર શ્રીભાવપ્રભસૂરિકૃત, સ્વોપજ ટીકા સાથે.
(સરોધક-પ્રો. હી. ર. કાપડિયા).
- ૧૧ લીંબડી આદિ ભંડારની પ્રતિઓનું સૂચી-પત્ર.
- ૧૨ લોકપ્રકાશ ગુજરાતી ભાષાન્તર સહિત
- ૧૩ જીવસમાસ.
- ૧૪ પ્રત્ન્યાદિ કુલકો.
- ૧૫ સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા શ્રીશોભનસુનિરાજકૃત, શ્રીજયવિજય પ્રમુખ
ચાર મુનીશ્વરોની ટીકા સાથે. (સરોધક-પ્રો. હી. ર. કાપડિયા).
- ૧૬ ભવભાવના.

પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું.—લાયબ્રેરીઅન,

શ્રીઆગમોદય સમિતિ,

દેવચંદ લાલભાઈ ધર્મશાળા.

ખડેખા ચકલો, ગોપીપુરા.

સુરત (હિન્દુસ્તાન).

क्र	ग्रन्थस्य नाम, तथा कर्ता विशेष	र आ. प.
	अस्यैप्रसंगि श्रीमत्सयगिरिनी टीका साधे.	३-८-०
	असातधर्माभक्त्या पूर्वमुनिवर्षकृत, श्रीमत्सयदेवसुरिनी टीका साधे.	११२-०
	अभयव्याकरणस्य उपर प्रभाष्ये.	११२-०
	असाधुसामायासीप्रकरणस्य पूर्वमुनिवर्षकृत	(तिना भूषणे)
	अविपासकइशा श्रीमत्सयदेवसुरिनी टीका साधे.	०-१०-०
	३०, ३१, ३२. (१) अष्टक प्रकरणस्य तथा (२) पश्यन्तसमुच्चयस्य श्रीहरिभद्रसुरि अने अन्य मुनिरावकृत.	०-४-०
	निरावलीसूत्र श्रीभिव्यंरसुरिनी टीका सद्धित.	०-१२-०
	विशेषावरयकभाषानो अकारादिकम	०-५-०
	वित्सारसारप्रकरणस्य श्रीप्रभुभद्रसुरिकृत, श्रीभाषिभ्यसाभरे रनेली अथा साधे.	०-८-०
	अच्छायाारपयना श्रीवानरकपिनी टीका साधे.	०-६-०
	धर्मनिद्रुप्रकरणस्य श्रीहरिभद्रसुरिकृत, श्रीमुनिव्यंरसुरिनी टीका साधे.	०-१२-०
	विशेषावरयक भाग १ श्रीबिनभद्रसुरिकृत, आध्यान्तरकर्ता श्री. सुनीलास हकमयंर	२-०-०
	नैन द्विदोसोद्दी (अत्रेलाभा) श्री. वीरचंर राधवल आधीकृत.	१-०-०
	धोम द्विदोसोद्दी " "	०-१४-०
	कर्म द्विदोसोद्दी " "	०-१२-०
	रायपसेव्दीसूत्र श्रीमत्सयगिरिनी टीका साधे.	१-८-०
	अनुधोमद्वार स्थितिकृत.	२-४-०
	नदीसूत्र (भील वार)	२-४-०
	वीरभद्राभर उपाध्याय श्रीधर्मवर्षनगविकृत सटीक तथा नेमिभद्राभर श्रीभावनभद्रसुरिकृत सटीक, आध्यान्तरकर्ता प्रो. दी. र. कापडिया.	४-०-०
	अनुविद्यतिता श्रीअप्पभद्रिसुरिकृत सटीक, आध्यान्तरकर्ता प्रो. दी. र. कापडिया.	६-०-०
	स्तुतिव्यतुविद्यतिता श्रीशोभनमुनिरावकृत, श्रीधनपास कनीकरकृत टीका तथा पूर्वमुनिवर्षकृत अवसुरि सद्धित. आध्यान्तरकर्ता प्रो. दी. र. कापडिया.	६-०-०

० अय निरुपिचाना पुस्तके खिडकथा नर.

છપાય છે.

- ૧ પંચસંગ્રહ.
- ૨ વિશેષાવશ્યક ભાગ ૨.
- ૩ આચારપ્રદીપ.
- ૪ આવશ્યક શ્રીમલયગિરિસૂરિકૃત ટીકા સાથે.
- ૫ નન્દીઆદિનો વ્યકારાદિક્રમ.
- ૬ ચતુર્વિંશતિજિનનાનન્દસ્તુતિ શ્રીમેદ્વિજયગણિકૃત, સ્વોપજ્ઞ ટીકા સહિત.
ભાષાન્તરકર્તા પ્રો. હી. ર. કાપડિયા.
- ૭ શ્રીધર્મસિંહસૂરિકૃત સરસ્વતીભક્તામર સટીક, શ્રીલાક્ષ્મીવિમલમુનિરાજકૃત
શાન્તિ-ભક્તામર સટીક તથા શ્રીલાભવિનયગણિકૃત પાર્શ્વભક્તામર,
ભાષાન્તરકર્તા પ્રો. હી. ર. કાપડિયા.
- ૮ ધનપાલ-પંચાશિકા શ્રીપ્રભાનન્દસૂરિ તેમજ શ્રીહેમચન્દ્રગણિકૃત ટીકા
સહિત.
ભાષાન્તરકર્તા પ્રો. હી. ર. કાપડિયા.
૯. ભક્તામર-સ્તોત્ર શ્રીમાનતુંગસૂરિકૃત, શ્રીગુણાકરસૂરિ, ઉપાધ્યાય શ્રીમેઘ-
વિજય તેમજ શ્રીકનકકુશલગણિકૃત ટીકા સાથે
(સંશોધક-પ્રો. હી. ર. કાપડિયા).
- ૧૦ જૈનધર્મવરસ્તોત્ર શ્રીભાવપ્રભસૂરિકૃત, સ્વોપજ્ઞ ટીકા સાથે.
(સંશોધક-પ્રો. હી. ર. કાપડિયા).
- ૧૧ લીંબડી આદિ ભંડારની પ્રતિઓનું સૂચી-પત્ર.
- ૧૨ લોકપ્રકાશ ગુજરાતી ભાષાંતર સહિત
- ૧૩ છવસમાસ.
- ૧૪ પ્રવ્રજ્યાદિ કુલકો.
- ૧૫ સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા શ્રીશોભનમુનિરાજકૃત, શ્રીજયવિજય પ્રમુખ
ચાર મુનીશ્વરોની ટીકા સાથે. (સંશોધક-પ્રો. હી. ર. કાપડિયા).
- ૧૬ ભવભાવના.

પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું:—લાયબ્રેરીઅન,

શ્રીઆગમોદય સમિતિ,

દેવચંદ લાલભાઈ ધર્મશાળા.

ખંડેખા ચકલો, ગોપીપુરા.

સુરત (હિન્દુસ્તાન).

શ્રી ઠેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ તરફથી
પ્રસિદ્ધ થયેલા ગ્રન્થોની યાદી

ક્ર.નંબંર	ગ્રન્થનું નામ, તેના ક્ષતો વિષયે	૧ આ. ૫૫
૧	કશ્મીવીતરામસ્તોત્ર શ્રીદેવચંદ્રનામધર્મકૃત, શ્રીપ્રભાચંદ્રસુરિએ રચેલી તેમજ બુનિશ્ચિવાલરાજના ક્ષિપ્તે રચેલી ટીકા સહિત	૦-૮-૦
૨	કશ્મીયમતિકેમલસૂત્રવૃત્તિ પૂર્વબુનિવર્ધકૃત.	૦-૧-૬
૩	કસ્યાહાદભાષા શ્રીકુલનિબંધનસિદ્ધકૃત.	૦-૧-૦
૪	કશ્મીયાસિક સૂત્ર, મામલુ અને પાસિક સૂત્ર ઉપર શ્રીપયોજિવસુરિકૃત ટીકા સહિત.	૦-૬-૦
૫	કશ્મીયાત્મમતપરીક્ષા મહામહોપાધ્યાય શ્રીપયોજિવસુરિકૃત સ્વોપજ ટીકા સાથે	૦-૬-૦
૬	કશ્મીયાડક મકરણુ શ્રીહરિસદ્રસુરિકૃત, શ્રીપયોજિવ અને શ્રીપયોજિવની ટીકા સાથે	૦-૬-૦
૭	કશ્મીયકેપકુમ શ્રીસદ્રજાનુસ્વામીકૃત, શ્રીનિવનિબંધ ઉપાધ્યાયની ટીકા સહિત.	૦-૧-૨૦
૮	કવંદ્યકૃત્તિ, શ્રીકેવેન્દ્રની ટીકા સાથે	૦-૬-૬
૯	કદાનકેપકુમ (પલા-ચરિત્ર) શ્રીનિવનિર્ણયસુરિકૃત.	૦-૬-૦
૧૦	કથોમ ક્ષિત્તોસોફી (અન્વેષમા) શ્રીયુત વીરચંદ રાવવજી ગોપીકૃત.	૦-૫-૦
૧૧	કજ્જકેપકેપસતા બુનિશ્ચિવમહાકૃત	૦-૩-૬
૧૨	કથોમકેપસમુચ્ચય શ્રીહરિસદ્રસુરિકૃત, સ્વોપજ ટીકા સાથે.	૦-૩-૧
૧૩	કકર્મ ક્ષિત્તોસોફી (અન્વેષમા) શ્રીયુત વીરચંદ રાવવજી ગોપીકૃત.	૦-૫-૦
૧૪	કઆનંદ કાવ્ય મહોદધિ ભૌતિક ૧ કું (સુબ્રહ્મણ્ય કાન્થેનો સમ્બંધ)	૦ ૧૦-૦
૧૫	કશ્મીયકેપરીક્ષા પડિત પદસાગરકૃત.	૦-૫-૦
૧૬	કશ્મીયાત્મમતસમુચ્ચય શ્રીહરિસદ્રસુરિકૃત, શ્રીપયોજિવ ઉપાધ્યાયની ટીકા સહિત.	૦-૨-૦
૧૭	કકર્મકૃત્તિ શ્રીશિવરામગોપીકૃત, શ્રીમહાપતિરિસુરિની ટીકા સહિત.	૦-૧૪-૦
૧૮	કકેપસૂત્ર શ્રીસદ્રજાનુસ્વામીકૃત શ્રીકાલિકાગોપીની કથા સહિત.	૦-૬-૦
૧૯	કવંચમતિકેમલ સૂત્ર પ્રાચીન બુનિશ્ચિવકૃત.	૦-૪-૦

अन्थांक	अन्थनुं नाम, तेना कर्ता विगरे.	इ. आं. पं.
२०	*आनंद काव्य भद्रोदधि भौक्तिक २ लुं (गुणराती काव्योना संग्रह).	०-५०-०
२१	*उपदेशरत्नाकर, श्रीमुनिमुंदरसूरिकृत.	१-४-०
२२	*आनंद काव्य भद्रोदधि भौक्तिक ३ लुं (गुणराती काव्योना संग्रह).	०-५०-०
२३	*यतुर्विशतिनिनानंदस्तुति श्रीभद्रविजयगणिकृत स्वोपज्ञ टीका साथे.	०-२-०
२४	*षट्पुरुषयरित मुनिश्रीक्षेमंकरगणिकृत.	०-२-०
२५	*स्थूलभद्रयरित श्रीनयानंदसूरिकृत.	०-२-०
२६	*श्रीधर्मसंग्रह भाग १ श्रीमानविजय उपाध्यायकृत.	१-०-०
२७	*संग्रहणी सूत्र श्रीचंद्रसूरिकृत, श्रीदेवभद्रसूरिनी टीका सहित.	०-१२-०
२८	*सम्यक्त्वपरीक्षा (उपदेश शतक) श्रीविष्णुधरविमलसूरिकृत.	०-२-०
२९	*सलितविस्तरा (चैलवंदन सूत्र) श्रीहरिभद्रसूरिकृत, श्रीमुनिचंद्रसूरिनी टीका सहित.	०-८-०
३०	*आनंद काव्य भद्रोदधि भौक्तिक ४ लुं (गुणराती काव्योना संग्रह)	०-१२-०
३१	*अनुयोगद्वार सूत्र (पूर्वार्ध) श्रीहेमचंद्रसूरिकृत टीका साथे.	०-१०-०
३२	*आनंद काव्य भद्रोदधि भौक्तिक ५ लुं (गुणराती काव्योना संग्रह).	०-१०-०
३३	*उत्तराध्ययन भाग १ श्रीभद्रपाहुस्वामीकृत निर्युक्ति अने श्रीशांतिसूरिनी टीका सहित.	१-५-०
३४	*मलयमुंदरीयरित श्रीनयतिलकसूरिकृत,	०-७-०
३५	*सम्यक्त्वसप्तति श्रीहरिभद्रसूरिकृत, श्रीसधतिलकाचार्यनी टीका सहित.	१-०-०
३६	*उत्तराध्ययन भाग २, श्रीभद्रपाहुस्वामीकृत निर्युक्ति तथा श्रीशांतिसूरिनी टीका सहित.	१-१२-०
३७	*अनुयोगद्वार सूत्र (उत्तरार्ध) श्रीहेमचंद्रसूरिकृत टीका साथे	१-०-०
३८	*गुणस्थानकभारोड श्रीरत्नशेखरसूरिकृत, स्वोपज्ञ टीका साथे.	०-२-०
३९	*धर्मसंग्रहणी भाग १ श्रीहरिभद्रसूरिकृत, श्रीमलयगिरिनी टीका सहित.	१-८-०
४०	*धर्मकल्पद्रुम श्रीविद्यधर्मगणिकृत.	१-०-०
४१	*उत्तराध्ययन भाग ३, श्रीभद्रपाहुस्वामीकृत निर्युक्ति अने श्रीशान्ति-सूरिनी टीका सहित.	१-१४-०
४२	*धर्मसंग्रहणी भाग २ श्रीहरिभद्रसूरिकृत, श्रीमलयगिरि आचार्यनी टीका सहित.	१-४-०
४३	*आनंद काव्य भद्रोदधि भौक्तिक ६ लुं (गुणराती काव्योना संग्रह).	०-१२-०

છપાય છે.

- ૧ પંચવસ્તુક.
- ૨ ચૌસરણુપયના.
- ૩ કથાકોશ શ્રીરાજશેખરકૃત
- ૪ અષ્ટલક્ષી (અર્થરત્નાવલી) શ્રીસમયસુન્દરઉપાધ્યાયકૃત,
સંશોધક પ્રો. હી. ર. કાપડિયા.
- ૫ જિનમલસૂરિકૃત સ્તોત્રાદિ, સંશોધક પ્રો. હી. ર. કાપડિયા.
- ૬ લોકપ્રકાશ (ક્ષેત્ર લોક વગેરે).
- ૭ નવપદમકરણુ.
- ૮ નવપદલઘુવૃત્તિ.
- ૯ વિચારરત્નાકર.
- ૧૦ તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર, ખીજે ભાગ, સંશોધક પ્રો. હી. ર. કાપડિયા.
- ૧૧ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિક ૮ મું (કુમારપાળરાસ).
- ૧૨ શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ.
- ૧૩ નવસ્મરણુ સદીક, સંશોધક પ્રો. હી. ર. કાપડિયા.
- ૧૪ પ્રિયંકરનૃપકથા, સંશોધક પ્રો. હી. ર. કાપડિયા.

પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું:—

લાયબ્રેરીઅન, શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ,
દેવચંદ લાલભાઈ ધર્મશાળા,
બડેખા ચકલો, ગોપીપુરા, સુરત.

अ-सं०	अन्वयं नाम, तेन्य कर्ता विभे	१ भा. पृ.
४४	अपिपुडनियुक्ति भीमद्रणाकुस्वाभीकृत, भीमस्यभिरि आचार्यनी टीका सहित.	१-८-०
४५	अर्धसंमठ (उत्तरार्ध) भीमानविव्य उपाध्यायकृत.	१-४-०
४६	अभिपमितिभवप्रपंचा कथा (पूर्वार्ध) भीसिद्धिर्षि मुनिराजकृत.	२-०-०
४७	अशैकासिक सूत्र भीमस्यभवस्यरिक्त, भीकरिसदस्यरिनी टीका सहित.	२-८-०
४८	अस्यप्रतिक्रमण सूत्र, भीरस्येभरस्यरिनी टीका सहित.	२-०-०
४९	अभिपमितिभवप्रपंचा कथा (उत्तरार्ध) भीसिद्धिर्षि मुनिराजकृत.	२-०-०
५०	अष्टवाण्यवभिजम भीमस्यभिरिनी टीका सहित.	३-४-०
५१	सेनप्रभ (प्रभोत्तर रत्नाकर) भीस्यविव्यमस्यिक्त.	१-०-०
५२	अभ्युद्धीपप्रसंगि (पूर्वार्ध) भीरान्तिचंद्रनी टीका सहित	४-०-०
५३	आवरयकवृत्ति दिग्गल भीदेभ्यद्रस्यरिक्त.	११२-०
५४	अभ्युद्धीपप्रसंगि (उत्तरार्ध) भीरान्तिचंद्रनी टीका सहित.	२-०-०
५५	अष्टवस्यीरास्यप्रतिक्रमण पूर्वमुनिवर्षकृत.	०-३-०
५६	भीपास्यरिक्त (संस्कृत) भीरान्तिचंद्रस्यरिक्त.	०-१४-०
५७	सुष्ठवमुक्तावलि पूर्वमुनिवर्षकृत.	२-०-०
५८	भवचनसारोद्धार (पूर्वार्ध) भीनेभिचंद्रस्यरिक्त, भीसिद्धसेनस्यरिनी टीका सहित.	३-०-०
५९	तदुस्यैवासिय (अष्टस्यस्य) भीविव्यमस्यभनी टीका सहित.	१-८-०
६०	विंशतिस्थानक्यरिक्त भीरान्तिचंद्रस्यरिक्त.	१-०-०
६१	कल्पसूत्र भीमद्रणाकुस्वाभीकृत, भीनिनवविव्यनी टीका सहित.	२-०-०
६२	सुषोभसभाभायी भीभीचंद्राचार्यकृत.	०-८-०
६३	सिरिसिरिवासकका (भीपास्यरिक्त) भीरस्येभरस्यरिक्त.	१-४-०
६४	भवचनसारोद्धार (उत्तरार्ध) भीनेभिचंद्रस्यरिक्त सटीक	४-०-०
६५	लोकप्रकाश धाम १ वे, द्रमवैकप्रकाश संपूर्ण, उपाध्याय भीरिनय-विव्यकृत.	२-०-०
६६	आनंद कांठ महोदयि योक्ति ७ पु	
६७	भीतत्वार्योभिजमसूत्र (अध्याय १ वी ५ पदेवै धाम) नायकवर्ष उपास्यभिरिक्त, सिद्धसेनस्यरिक्तनी टीका सहित.	१-०-०

છપાય છે.

- ૧ પંચવસ્તુક.
- ૨ ચૌસરણુપયના.
- ૩ કથાકોશ શ્રીરાજશેખરકૃત.
- ૪ અષ્ટલક્ષી (અર્ચરલાવલી) શ્રીસમયસુન્દરઉપાધ્યાયકૃત,
સંશોધક પ્રો. હી. ર. કાપડિયા.
- ૫ જિનપ્રભસૂરિકૃત સ્તોત્રાદિ, સંશોધક પ્રો. હી. ર. કાપડિયા.
- ૬ લોકપ્રકાશ (સ્ત્રેન લોક વગેરે)
- ૭ નવપદપ્રકરણ.
- ૮ નવપદલઘુવૃત્તિ.
- ૯ વિચારરત્નાકર.
- ૧૦ તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર, ખીજે ભાગ, સંશોધક પ્રો. હી. ર. કાપડિયા.
- ૧૧ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિક ૮ મું (કુમારપાળસ) .
- ૧૨ શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ.
- ૧૩ નવસ્મરણુ સટીક, સંશોધક પ્રો. હી. ર. કાપડિયા.
- ૧૪ પ્રિયંકરનૃપકથા, સંશોધક પ્રો. હી. ર. કાપડિયા.

પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું:—

લાયબ્રેરીઅન, શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ,
દેવચંદ લાલભાઈ ધર્મશાળા,
બડેખા ચઠ્ઠો, ગોપીપુરા, સુરત.

